

અર્થાન્) અનુષ્ટુપ છંદોડે ચગન કરવું. ઘૃત્તિ છંદોડે ગાન કરવું એન ગાયત્રી છંદોડે સ્તુતિ કરવી इत्यादि.

ધાર્મિક દૃષ્ટિએ જોતાં છંદોનું ગૌરવ એન મારાત્મ્ય આટલું ખૂં છે તેની એ શાસ્ત્રનું ધોડુંક પણ જ્ઞાન પ્રત્યેક મનુષ્ય માટે પરમાવશરક છે એમ માનવામાં આવે નથી. આપણા ઋષિમંરોએ જેટલા ગ્રંથ નિર્માણ કર્યા છે તે સગળા પ્રાયઃ છંદોચ્છ છે. વેદ, સ્મૃતિ, પુરાણ, પર્વશાસ્ત્ર, જ્યોતિષ, ત્રિલ્પશાસ્ત્ર, વૈદ્યક इत्यादि ગ્રંથો છંદોચ્છ જ જોવામાં આવે છે. તે જો છંદોગૌરવ એવડું વધું ન હોત તો આપણા મહર્ષિઓએ એને માટે આવડો વધો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો હોત નહિ.

ધાર્મિક દૃષ્ટિએ એક વાજુ રામી લૌકિક નગરે જોના ગતાં પણ છંદોગૌરવમાં કશી ન્યૂનતા નહિ જોવામાં આવે. છંદસ્* જેને આપણે હાલ સામાન્ય કવિતાના નામથી ઓળખિયે છિયે તે “વાલ્મી સત્યજ્ઞો જીવનરત્નો સરેશ્વરી પ્રતિમા છે.” એક મહાન્ કવિ તે દ્વારા કોઈપણ વસ્તુ, સૃષ્ટિસૌદર્ય વા જનસ્વભાવનું વર્ણન કરતાં જે વિચારો પ્રકટ કરે છે તે, તે વેળા જે કારણથી ઉત્પન્ન થયા હોય છે તે કારણ નષ્ટ થઈ ગયા પછી પણ, આશ્ચર્ય ઉપગમે તેથી રીને ત્યાંના ત્યા, તેરીજ એટલે તેની મૂળસ્થિતિમાં જ જડાયા-રોપાયા રહે છે. જો કવિતાનું અસ્તિત્વ ન હોત અને તેની સ્વરી સ્વૂચી જન સપ્રાગ્નના મનમા ન રોપાયલી હોત, તો રામાયણાદિ મહા કાવ્યોની પ્રસાદી જે હાલ આપણે મહત્ પ્રેમથી પ્રાશિયે છિયે તે પામવાનો સમય આવત નહિ; અને વાલ્મિકિ, કાલિદાસ, ભવભૂતિ, ભારવિ, પતંજલી, શંકરાચાર્ય અને વીજાં મહાન્ કાવ્ય કરનારાઓનાં નામ આપણા શ્રવણપર પણ આવવા પામત નહિ. પરંતુ મિતિ તેથી ઊલટી છે. મનુષ્ય મન પ્રાચીન કાળથી

* Poetry is the very image of life in its external truth

કવિતા ભગી દોરાયલું છે. અને તેને દૈવી અને લૌકિક શક્તિના ઉત્તેજક રૂપે આત્માને આનંદ આપનાર માને છે. અને તેટલા માટે એ સંબંધી જ્ઞાન આપનાર શાસ્ત્રને હંદ:શાસ્ત્ર એટલે ખિત્તેનો આનંદ આપનાર વાળો ગોઠવવાના નિયમવાળું શાસ્ત્ર કહે છે.

હંદ:શાસ્ત્રતા મૂલ યોજક કોણ અને એ ક્યારે અને ક્યાં યોજાયું એ હજુ સ્પષ્ટપણે જાણવામાં આવ્યું નથી. આપણા મહાપિંયો તેને વેદનું અંગ માને છે અને વેદ રચના વધુથા હંદોમય છે તેથી તે વેદકાલથી પહેલાં હશે એમ કલ્પો શકાય છે. પ્રાચીન ગ્રંથોમાં આ શાસ્ત્રનો પરંપરા જોવા જઈએ છિયે તો તેના મુખ્ય આચાર્ય મહાદેવ છે. તેમની પાસેથી દેવતાના પતિ ઇન્દ્રદેવ શીખેલા છે. ઇન્દ્ર પાસેથી ચ્યવનમુનિ શીખ્યા અને તેમની પાસેથી વૃહસ્પતિએ. વૃહસ્પતિ પાસેથી માંડવ્યઋષિએ હંદોજ્ઞાન મેળવ્યું છે. માંડવ્ય પાસેથી સૈતવ ઋષિએ અને સૈતવ પાસેથી યાન્ક મુનિએ અને તેમની પાસેથી પિંગલાચાર્ય એ શાસ્ત્રનું અભ્યયન કર્યું છે. અને તેમની પાસેથી અન્યાચાર્યએ એ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. એ પ્રમાણે શ્રીમાન્ રામાનુજાચાર્યના ગુરુ, હંદ:મત્રપરની પોતાનો યાદય-પ્રકાશ નામની ટીકામાં જણાવે છે.^૧

આ ઉપરથી એટલું તો નક્કી થાય છે કે, પિંગલાચાર્ય પહેલાંના ગમે તે હંદ:શાસ્ત્રકારો હોય પરંતુ તેમના ગ્રંથો પિંગલ મુનિના ગ્રંથ જેટલા આ દેશમાં પ્રવર્ત્યા નથી. લૌકિક હંદ અને વૈદિક હંદનું વિવરણ પ્રાચીન આચાર્યોમાં જેવું મહાપિં પિયલે ર્યું છે તેવું અન્યાચાર્ય કરેલું નથી; તેથી તેમને હંદશાસ્ત્રના એક પ્રવર્તક માન્યા છે. પિંગલમુનિ કોણ હતા, ક્યારે અને

જ્ઞોજ્ઞાનમિદ મવાદ્ભગવતો લભે મુરાર્ણ પતિ

તસ્માદ્દુરન્યવનસ્તતઃ મુરમુર્માણ્ડવ્યનામા તત ।

પ્રાણ્ડન્યાદપિ સનવસ્તત કાપિર્યાસ્સ્તત પિંગલ

અત્યેદ યશસા ગુરોર્ભુવિ ધૃત પ્રપ્યાસ્મદાસ વ્રમાન્ ॥

વધા થઈ ગયા અને તેમને ઊદ શાસ્ત્ર શા માટે બનાવવું પડ્યું
છે સંસ્કૃતમાં એક દત્તકથા જાણે છે તે ધાનનારને રમુજ આપશે
છે જાણી અગ્ર આપિને ડિયે.

એન્નાત્મનું બીજું નામ પિંગલનાગ છે એ પિંગલનાગ પોતા,
પર કેન્દ્રો પૃથ્વી રહી છે તે જોવાની ઇચ્છા થતા સ્વરૂપાન્તરે
ઘાઘ્ણનો વેશ લઈ સૃષ્ટિપર તેનું સૌંદર્ય જોતા જોતા વિચરતા
લાગ્યા. આ વાત ગરુડના જાણવામા આવતા તેમને તેમની સાથે
પ્રતિદ્વ વૈર હોના તેને મારો જાણવો ઇચ્છાથી તેની પૃથ પકડી.
ઘાઘ્ણના રૂપમાં નાગ આગળ અને ગરુડ પાછળ એમ દોડતા લાગ્યા
ગરુડ ડેર પામે આગે મયો અને તે તરત જ મારો જાણે એવું
રૂપે તેને જણાયું ત્યારે તે ડોકે રહ્યો, અને માતમાથી વચવા માટે
ચંદ્ર ઉપાય સૂચી જાણ્યો હોય એમ ડોક કરી ગરુડને વિનવતા
લાગ્યો કે, હે નાગારિ! હું મધિહુ, મારું કૌશલ્ય જુઓ. જે હું
એક વસ્તુ લક્ષીશ તે પરાંને, લક્ષીશ નહિ લલ્લાઈ ગયેલ અંકુ
પરો આપના જોવામા આવે તો મને મુલેથી સ્વાઈ જવો ગરુડને
આ વાત સ્વીકારી તેમ કરવા તેને પિંગલને સૂચના કરી
એકે પ્રાદાણના વેશમાં રહેલા પિંગલનાગે એક અક્ષરથી આર
ભી ટ્રીશ અક્ષર પર્યવસા પ્રસ્તાવના જેટલું જેટલું ભેદ થતા
હતા તે સમજ્યા લક્ષીતો ગઈ એવટ સમુદ્રના કિનારા પાસે
તે ગઈ પોહોંચ્યો દરિયો પાસે છે અને તે મારું ગરુડના પના
માથી થવી જવાશે એમ તેને નક્કી જણાયાથી એવટે એક વૃત્ત
કરો પાળોમા પેશી ગયો જલમાં પેસતા નાગ જે દેહલું વૃત્ત
મોલ્યો તે વૃત્ત-દટલા માટે ધુજંગમયાત્ત નામે ઓઢવાય છે

કેટલાક એમ કહે છે કે, લૌકિક ઊદ શાસ્ત્રના મૂળપ્રવ
ર્ત્તે, પિંગલનાગ કેહેવાય છે. એમના ધોષના નામ પિંગલનાગ,
પિંગલમુનિ છે વઢી કેન્દ્રના એમ પણ કહે છે કે, વેદના મહા
માધ્યના રત્નનાર પતંગિ હતા, તેનું બીજું નામ પિંગલનાગ,

હતું. વઢી કેટલાક એમ પણ કેહેછે કે, પિંગલનાગનો ઉપાસક કોઈ સર્વર્થ હંદોજ્ઞાન ધરાવનાર દ્રાણ હતો, તેણે શંભુ નામના પોતાના ગુરુ પાંતથી એ શાસ્ત્ર શીખી પોતાના ઉપાસક દેવની પ્રશસ્તિ માટે હંદ:શાસ્ત્રને પિંગલનું નામ આપ્યું છે, ને ત્યારથી તે નામ નગત્માં પ્રવર્ત્યું છે. વઢી કેટલાક એમ કેહેછે કે પિંગલ એ નામ કલિંત છે. એ નામનો કોઈ મનુષ્ય નથી થઈ ગયો, પરંતુ (પિ=પિંડ, ગ=ગુરુ, લ=લઘુ.) ગુરુ અને લઘુના પિંડનું ગેમાં વ્યાખ્યાન છે એવો એ શબ્દનો અર્થ ધાયછે. ગમે તેમ હો; તોપણ એ પિંગલમૂલ્ય પડી હંદ:શાસ્ત્રપર જે જે ગ્રંથો રચાયા છે તે સગળા સામાન્ય રીતે પિંગલનામે ઓળખાયછે તેથી એમ તો કલ્પના ધાયછે કે એ નામ તેવા નામના કોઈ હંદ:શાસ્ત્રકાર પરંથી પ્રવર્ત્યું હોય, વા સૂત્ર ગ્રંથકોર ગૂઢાર્થ દર્શક પિંગલ એવું તેને નામ આપ્યું હોય અને તેથી તેની પ્રવૃત્તિ થઈ હોય એમ માની લેવામાં કશું વાધકારક નથી. તત્કાલ (તાક) વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા નાગરાજને કેટલાક પિંગલ તરીકે માનેછે એ યોગ્ય નથી. પિંગલ અને નાગરાજ એ ભિન્ન ભિન્ન હોવા જોઈએ. પણ નાગકુલ અને તાકકુલ એકજ હોય તો એ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ કોઈ તેનો મૂળ પુરુષ એ નામે ધર્યો હોય તે પિંગલાચાર્ય હોય એમ સંભવે સરહં.*

ગૌર્વાણવાણીમાં અને માપામાં પિંગલાચાર્યઆદિ ઘણા આચાર્યો અને કવિઓએ હંદ શાસ્ત્ર વિષે ઘણા ગ્રંથો રચ્યા છે, તો આ ગ્રંથની શી અગત્ય હતી, એમ-કોઈ પ્રશ્ન કરે, તો તેના ઉત્તરમાં મારે જગોવવું જોઈએ કે, આપણી માતૃભાષા સાંપ્રત કા-

* તાક વંશના રાજાઓએકાદિમર, સિંધ અને પંજાવપર જૂના વસતમા રાજ ચલાવી ગયા છે તેમાં કાદિમરના રાજાઓ તો નાગના પૂજકો પણ હતા તેથી પિંગલને એ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ માનવામાં આવે તો એ ગ્રંથ એ વંશમાં પ્રેરેલા રચાયો હોય એમ માની શકાય.

હમા ગૃજરાતી છે, એટલે અન્ય ભાષામા રનાયગ્ર ગ્રંથો એ ભાષા
 બોલનારન એ સરસા ઉપયોગી થવી વળી ગૃજર મિરામા જે
 ખાડા પળ ગ્રંથ રનાયા છે, તેમી ંદ શાસ્ત્રનુ આયોપાન્ત યથા
 વિધિ જ્ઞાન થતુ થી, તેમ જ તે અપૂર્ણ હોવાના કારણમર
 વહુ ઉપયોગી વતા નથી અને પ્રાચીન આચાર્યોએ જે સૂત્રદ્વારા
 સંક્ષેપમા જણાવ્યુ છે, ને જેમા તે પછીના વિદ્વાનોએ અનેક
 વિધ વિવૃત્તિ કરી વૃદ્ધિ કરી છે, તે સમુદુ એક ગ્રંથ પરથી જા
 ણી શકાય એમ ન હોવાથી હંદ શાસ્ત્રના પ્રવર્તક પિંગળાચાર્ય
 થી આરંભી આજપુખી વડે ગયેલા સમૃદ્ધ, પ્રાકૃત અને વ્રજભાષા
 ના રવિના ઉપગ્રંથ ગ્રંથોપરથી હંદ શાસ્ત્રસારના દોહનરૂપ
 'એક ગ્રંથ હોય, તો આ શાસ્ત્રના જિજ્ઞાસુને વહુ લાભ વાય એવુ
 સમજી આ હંદોગ્ય લક્ષ્મણનો મને ઉત્સાહ થયો છે અને હંદ
 શાસ્ત્રના ગ્રંથોને પિંગળ એવુ નામ આપવાનો પ્રમા પૂર્વથી પ્રત્ન
 મલિત છે તે લોપકો મને યોગ્ય ન લાગવાથી મેં મળ આ ગ્રંથને
 રણપિંગલ એવુ નામ આપેલ છે

વેદતાલથી હંદ અને ગાન શૃંગુ છે અને તેના નિયમો પણ
 િત છે, તેથી આ હંદ શાસ્ત્રમા કેવલ હંદોજ્ઞાન થવાના નિયમ
 આપેલા છે, અને ગાન અથવા ગીત, સંગીત, મદ્ય ઇત્યાદિક જૂદા
 જૂદા તાલ અને લયથી થયેલ હંદોનુ રૂપાન્તર છે, હતા તે કેમ
 યોગના એ નિયમ અગત્યના હોતા તેનો શૃંગુ ગ્રંથ રચાય તો
 સારુ એમી ઇચ્છા રાણુ

આ ગ્રંથના મુખ્ય પાંચ ભાગ પાડવામા આવ્યા છે પ્રવેશક
 વેદિકહંદ, માત્રામેલનાતિ, વર્ણમલહંદ અને ત્રિવિધ મસ્તાગાદિ
 પ્રતિયા

પ્રવેશક પ્રવરણમા હંદ શાસ્ત્રોપયોગી સવળ પ્રકારની સ
 જ્ઞાઓ અને પારિમાપિક શબ્દોનો વહુ સમત વ્યાર્યાઓ અને
 ઉદાહરણ આપ્યા છે

વૈદિક ઇંદ્ર-પ્રહરણમાં ચાર વેદમાં જે જે ઇંદ્રો વપરાયલા છે તેમના વંચારણના નિયમો, ઉદાહરણ અને તેપર જોડતી ટીકા વાંચનારને બરાબર સમજાય એ માટે આપવામાં આવેલ છે. વૈદિક ઇંદ્રોનાં જે ઉદાહરણ આપ્યાં છે તેનો ગૂજરાતી અર્થ પણ તે માથે આપેલ છે. આ ભાગ જૂરો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે માત્રામેલ ઇંદ્રોના સમજાતિ, દંડક, અર્ધ સમજાતિ, શિસ્તા-જાતિ, આર્યા, પ્રહુર્ણગોતિ અને વિપમ જાતિ, માત્રાસમક, વૈતાલ્ય, અને મલ્લિકા ઇંદ્રો પેટાભેદ પાડેલા છે.

વર્ણમેલ ઇંદ્રના પેટા વિભાગમાં ક્રમે સમવૃત્ત, દંડક, અર્ધ સમવૃત્ત, સંકીર્ણ, વિપમવૃત્ત, સંકીર્ણ અસંકીર્ણ અને અનુષ્ટુપ્ વાત્રાદિ ભેદ છે.

વિદેશી ઇંદ્રોનું જ્ઞાન આપણને કેટલોક વેળા ઘણા સંસર્ગમાં આવ્યાથી જાણવાનું મન થાય છે તેથી દક્ષિણ ભણીના કેટલાક ઇંદ્ર આપણો ગૂજરાતી ભાષામાં પ્રચલિત થયા છે તેનું માપ અને ઉદાહરણ કેટલાક મરાઠી ગ્રંથોના આધારે લઈને દાખલ કરેલું છે.

છેલ્લો ભાગ પ્રસ્તારાદિ પ્રહરણનો છે તેમાં માત્રા, વર્ણ અને તજ્જન્ય ગણનો પ્રસ્તાર શી રીતે કરવો તેની પૃથક્ પૃથક્ રીતિઓ, ઉદાહરણો અને કોષ્ટકો તેમાં આપવામાં આવ્યાં છે; અને આર્યા, દુહા તથા અનુષ્ટુપનાં પ્રસ્તારાદિ પ્રકરણ કેટલાક પ્રાચીન પિંગલશાસ્ત્રકારોએ પૃથક્ પૃથક્ પાડેલાં છે તેથી તેમને તેવાં જ રૂપમાં ગણપ્રસ્તારના ઉદાહરણમાં મૂકવામાં આવ્યાં છે.

મારી આ વિષય સંકલના પ્રાચીન ઇંદ્ર-શાસ્ત્રકારોથી કેટલેક અંશે ભિન્ન છે, એમ જોતાંવાંત વાંચનારને જાણવામાં આવશે; તેથી તેમ કરવાનું પ્રયોજન અત્ર જણાવવાનું ટીક પડશે એવું જાણી આપું છું.

ઇંદ્ર-પ્રસ્તારાદિ પ્રાચીન ગ્રંથોમાં પ્રથમ વૈદિક ઇંદ્ર અને તેના પાંચલ ક્રમે ગણઇંદ્ર, માત્રાઇંદ્ર અને વર્ણઇંદ્ર અને પ્રસ્તારાદિ

ક્રિયા આપનામાં આવેલ છે. તે ક્રમમાં ગગદંદ માત્રાદંદ (જાતિ) નો પેદાભેદ હોતાં ક્રમવાર માત્રાદંદોમાં તેની ગણના કરવી સારી લાગવાથી મેં માત્રિકગણ દંદને માત્રામેલ જાતિના પ્રકરણમાં મેલ્લી દીધાં છે, અને કયા દંદ પછી કયા દંદ અંથતા જાતિનું માપ અને ઉદાહરણ મૂકવાં છો એ નામ નિયમ ન હોનાં પાંચમાત્રાથી આરંભી ૧૨૦ માત્રા સુધીમાં ક્રમવાર જે જૂદા જૂદા દંદ અને જાતિઓ ઘેરેઁ અને જેનાં નામ પૂર્વ દંદ, શાસ્ત્ર-કાગેળ નક્કી કરેલ છે તે વિષયવાર આવેલ છે. તેથી કોઈ પણ મહુપાની માત્રા અથવા વર્ણનો દંદ બનાવવાનો વિધિ અથવા ઉદાહરણ ગ્રંથમાં કયે સ્થળે છે એ તુરત જ મઝી આવશે.

અમુક માત્રાના દંદનું ગ્રંથાંતરોમાં કયું નામ છે; અથવા તે નામના બીજા દંદોમાં શો શો નફાવત છે; એ પિંગલના અમ્પામીને જાણવું અગત્યનું હોતાં ઘણાવરા પ્રત્યેક દંદની નીચે પૂટ-નોટમાં તેમનાં નામો અને તેમના તફાવતનાં વિવરણ સાથે તેમા યોજક અથવા ઝિંગનાં નામ સાથે આપવામાં આવેલ છે.

દંદ-શાસ્ત્ર જેમ સરલ હોય તેમ લાભદાયક છે. અને જેટલું કટિન હોય તેટલું સંશયાત્મક થઈ પડે; કારણ કે, જો દંદો-નિયમ કટિન હોય અથવા તેમાં મડબડ હોય તો તેથી તે વિદ્યાના અનુસાગિયો અને અમ્યાસિયોને ગુન્જારી પડે છે માટે ક્લિટતા ખૂસ કરી, દંદોરચના સુલભ થાય અને તે સાથે ગ્રંથરચના પણ ઉદાહરણ ટીકા અને વિવરણને લીધે અતિ વિસ્તારવાળી થઈ ન જાય, એની સંભાલ રાખી પ્રત્યેક જાતિ, વૃત્ત અને દંદના નિયમ આપનામાં મેં નીચે પ્રમાણે ગોઠવણ રાખી છે.

પ્રત્યેક જાતિ અથવા દંદના નામની જોડે ગ્રંથાંતરોમાં તેનાં શાં નામ છે, તે કેટલી માત્રા અથવા વર્ણનો છે, તે જણાવવામાં આવેલ છે. તે તલ્લે તાલના નિયમમર જ્યાં જ્યાં તેના ટુકડા

પાંડિત્યની જરૂર જણાઈએ અને જેને માટે પૂર્વાચાર્યોના નામની કરેલ નિયમો મળી આવ્યા છે તે દારસ્ય કરેલ છે. તે તરફ જરૂર જોગ સ્પષ્ટીકરણ હોયએ તો તે અપાયા માદ, પ્રત્યેક હંદની રચનાનો નિયમ, તે હંદ અથવા જાતિના એક પાદને માટે આપેલ છે અને તે આપતાં નિયમ અને ઉદાહરણ સાથે આવી જાય અને ગ્રંથનો વૃથા વિસ્તાર ન થાય, તેની સંખ્યા, રાસરામાં આવી છે. પ્રત્યેક જાતિ અથવા હંદના નિયમ માટે ઉદાહરણ રૂપે આપવામાં આવેલ જાત્યાદિનાં પ્રત્યેક પદ હંદને લક્ષણી માત્રા અથવા વર્ણના પ્રસ્તારજન્ય કેટલામાં રૂપને લગતાં છે, તેની સંખ્યા પ્રત્યેક હંદના પ્રતિપાદની સાથે લક્ષવામાં આવેલ છે.

માત્રિક સમ અને વિપમ માત્રિક, એમ પૃથક્ પૃથક્ ભેદ પાડી એ પર્ગના હંદોનું કોઈ પણ પૂર્વાચાર્યોએ જૂઠું વર્ણન કર્યું નથી, તે અમે પિંગલ શાસ્ત્રના અભ્યાસિઓની સુગમતા માટે સ્વાસ વિસ્તૃત કરી, ક્રમવાર આ ગ્રંથમાં દાખલ કરેલ છે. તેમ કરવામાં નદન્તર્ગત આર્યા અને વૈનાલીય હંદનું તે તે નામ તરફના પ્રકરણમાં તેના ભિન્ન ભિન્ન જોડા ભેદ પડે છે, તે સહિત વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન કરેલ છે.

વૈદિક હંદોને વાજુર્-ગૂકતાં વાકીના વર્ણમેલ હંદોમાના ઘણાપરા લૌકિક વર્ણમેલ હંદો ગણવદ્ધ છે. હંદોરચનાનો નિયમ આપતાં અમુક ગણ અમુક સ્થળે લાવવો, એમ કેહેવામાં ઇષ્ટગણનું આપું નામ આપવા જતાં, નિયમ અને ઉદાહરણ એક જ વૃત્તમાં આવી શકે નહિ; એટલા માટે પિંગલાદિ આચાર્યોએ પૂર્વ-ર્થી પ્રણાલિકા પાડી છે, તે પ્રમાણે તે તે ગણના આદ્યાશ્ચરોને જ તે તે ગણ સૂચવવા માટે લક્ષણમાં આપવામાં આવેલ છે.

માત્રિકજાતિ પ્રકરણમાં જરૂર જોગ સ્થળે દગણાદિ પ્રાચીન માત્રિક ગુણોનો ઉપયોગ કર્યો છે અને જ્યાં તેની ગણનાની જરૂર નથી જણાઈ, ત્યાં ઉદાહરણના ઉપર અને હંદના

નામની નીચે કેટલી કેટલી માત્રાના ટુકડા લાવ્યા તેનો સરુથા મૂકવામાં આવેલ છે. માત્રિક છંદમાં અમુક તાલ અમુક માત્રાએ લાવવો અને તે લાવવામાં અમુક માત્રા તેનો સાથે ન આવી જાય એમ કેટલેક ટેમ્પ્લેને સાસ જરૂર જણાયાથી લખવામાં આવેલ છે. આ નિધિ સર્વત્ર યોગાયાથી સચલા પ્રકારની તાલવદ્ધ છંદોરચના થાય તેમ છે અને ટગણાદિથી નવા નિયમે લક્ષણો વાધી શકાય તેમ છે; તેથી આ કાર્ય પૂરું થતાં જ માત્રિક ગણવદ્ધ નવિન રચના કરવાનો મેં ધારણા રાસી છે.

કવિત અને મનહરને ઘણા લોકો એકજ માનતા આવેછે અને તેની રચના વધા વર્ણમેલ છંદને અનુસરીને કરવામાં આવેછે. આમ કરવામા તેજો કેટલે દરજ્જે ભૂલાવામા પડેછે, તે આ મથાલામા છંદતલે આપેલા લાંબા લેખથી વાંચનારને સ્પષ્ટ જાણવામાં આવશે. અને કવિતમાં પણ તાલાદિ નિયમ ગાઢનમા માટે કેટલી કાઢની રાખનાની અગત્ય છે, તે પણ સ્પષ્ટ જણાઈ રહેશે.

માત્રિક પ્રકરણમાં કોઈ પણ ગૂજરાતી પિંગલમાં ન આવેલ એવા ગલિતક અને શિશ્વાજાતિના મેદ અને વૃત્ત પ્રકરણમાં અર્દ્ધસમ અને વિપગ વૃત્તના સંકીર્ણ અને અસંકીર્ણ એવા છંદના જેટલા છંદો થાયછે તેનું વિગતવાર વર્ણન ક્રમવાર આપવામાં આવ્યું છે.

માત્રા પ્રકરણમાં એકથી આરંભી અનેક માત્રા પર્યંતન ટંદોના કેટલા મેદ અથવા વૃત્તિ થઈ શકેછે, તે તથા અમુક સંદ્યાની વૃત્તિ અથવા મેદ ક્રમવાર કેટલા ગુરુ અથવા લઘુ વર્ણનો થાય, એ તરત સમજાય અને તેનો છંદ રચવામા કવિને સુગમતા મળે; એટલા માટે સંહ્યા, પ્રસ્તાર, સૂચી, નષ્ટ, ઉદિષ્ટ, મેરુ, પતાકા, અને મર્કટી આદિ પ્રકરણો પાડી તે કેમ માગ્યા, અને તેનો ઉપયોગ કેમ કરવો, એની મીતિ, ઉદાહરણો

અને એ માટે જોડતાં કોઈકો નિગેરે આ રણપિંગલના નીચા ભાગમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

જે છંદનું નામ પિંગલમાં ન મળે, તે છંદને ગાથા કેહેવો એ પૂર્વાચાર્યોનો આદેશ છે ને તે શ્રીમદ્ભાગવતમાં તેવા છંદો માપરી કેટલેક અંશે પ્રાચીન કવિઓએ જાણ્યા પણ છે; તેપણ પ્રત્યાર વિધિયે કેટલાક નવીન છંદ બનેછે તેમને એ પ્રમાણે સામાન્ય ગાથા નામ આપવાની અગત્ય સર્વ કવિઓએ ગણી નથી, અને નવા છંદને નવાં નામ આપ્યાં છે; તેથી મેં પણ મારા મનના પલળને વશ થઈ કેટલાક છંદને રણશૂર, સ્વંગારવૃત્ત, મનમુલ્ય ઇત્યાદિ મનમગતાં નામો આપેલ છે અને બાકીનાં નામો પૂર્વાચાર્યોએ જે કલ્પેલાં છે તે જ સ્વીકાર્યા છે.

આ રણપિંગલ તૈયાર કરવામાં જે જે સંસ્કૃત, હિન્દી અને ગૂજરાતી ગ્રંથોનો આશય લેવામાં આવ્યો છે તે ગ્રંથો કયા કયા છે એ છંદ:શાસ્ત્રના અભ્યાસીને જાણવાની અગત્ય હોતાં તેમનું નામવાર લિખ આ નીચે આપીયે છિયે.

રણપિંગલ તૈયાર કરવા માટે જોવામાં આવેલા ગ્રંથોની યાદી.

- ૧ યજુર્વેદ, મહીવરભાષ્યોપેત.
- ૨ યજુર્વેદ સર્વાનુક્રમણિપૂત્ર. કાત્યાયન.
- ૩ ઋગ્વેદ સાયણભાષ્યોપેત.
- ૪ વેદાર્થગત્ત માસિક.
- ૫ સામવેદ આર્ચિક.
- ૬ ઋગ્વેદ સર્વાનુક્રમસૂત્ર. શાંનક.
- ૭ અથર્વવેદ સાયણભાષ્ય.
- ૮ અથર્વવેદ સર્વાનુક્રમસૂત્ર.
- ૯ સુવૃત્તતિલક. પ્રકાશેન્દ્ર પુત્ર ક્ષેમેન્દ્ર.
- ૧૦ શબ્દરૂપદ્રુમ.

- ६१ वृत्तप्रदीप. जनार्दन.
 १२ योगरहस्य. दुःस्वभंजन.
 १३ धृतरत्नाकर. केदारभट्ट.
 १४ " " टीका हरिभास्कर. तां. १७३१.
 १५ छंदोमंजरी. गंगाधर पंडित.
 १६ भावप्रदीपिका.
 १७ छंदःशास्त्र. विगलार्थ.
 १८ छंदोवृत्ति. भट्टहलायुध, सोमचंद्र. सं. १३२९.
 १९ वृत्तमौक्तिकं. चन्द्रशेखर, लक्ष्मीनाराय. सं. १६७९.
 २० छंदःकामदुयावत्स. गुप्तांगद.
 २१ प्राकृतपिगलसूत्र. } टीकारार रंगभट्ट पुत्र लक्ष्मीनाराय.
 २२ पिगलप्रदीपटीकोपेत. }
 २३ नागपिगल मागधी.
 २४ मंदारमरंडचपू. } कृष्णरूपि.
 माधुर्यरंजनोच्चार्योपेत. }
 २५ छंदोवृत्तमुक्तावली. शृणुककि.
 २६ श्रुतबीध. कालिदास.
 २७ वाणीभूषण. सैथिल दामोदरमिश्र.
 २८ वृत्तरत्नावली. गौडवंशन भट्टाचार्य शतावधान पुष्पः
 २९ छंदोलता. वसंत.
 ३० भास्करीयसेतु भास्कर.
 ३१ नागराजपिगल. पिगलार्थ.
 ३२ छंदकोश. रत्नशेखरसूरी.
 ३३ मागगी पिगल. टी चित्रसेन.
 ३४ " " मुनि सुंदर सूरी.
 ३५ चूडामणि. नागराज पिगलार्थ.

- ३६ छंदोनुशासन. हेमचंद्र.
- ३७ हरिजशर्पिगल(मारवाडी) हमीर कवि.
- ३८ छंदःशतक. चंद्रकीर्तिसूरी शिष्य-हरिकीर्तिसूरी.
- ३९ छंदतरंगिणी. प्रेमरसिक कवि.
- ४० छंदोबोध (भाषा) श्री हृषीकेश शर्मा.
- ४१ चिन्तामणि पिंगल. चिन्तामणि.
- ४२ रूपप्रदोष. जयकृष्ण भवानीदास.
- ४३ छंदरत्नावली. साधु हरिरामदास निरंजनी.
- ४४ शृंगार-पिंगल. कवि, सिंहविरचित.
- ४५ प्रवीणमागर. { आ-ग्रथमां आवेला
- ४६ रामचंद्रिका. } सर्व छंद
- ४७ वृत्तसारावली.
- ४८ छंद-प्रभाकर. बाबु जगन्नाथ प्रसाद.
- ४९ भाषा छंदोमंजरी. कवि पद्माकर पौत्र गजाधर.
- ५० लग्नपूतजशसिधु. कवि हमीरजी.
- ५१ भगवत्पिंगल. खाम्बरना कवि उन्नडजी. सं० १८९.
- ५२ छंद-शृंगार. कविसिध सेवक (भोगक) सं० १८९३
- ५३ काव्य सुधाकर. महत जानकीप्रसाद.
- ५४ गणप्रस्तावप्रकाश. बाबा रामदास.
- ५५ छंदोमालिका. मिश्र केशवराम कवि.
- ५६ काव्य रसायन कवि देवदत्त.
- ५७ वाव्यार्णव कवि संग्रामसिंह.
- ५८ नामार्णव. राजा रणधीरामिह.
- ५९ साहित्यानंद. कवि जीवाण्डूल.

- ६० लखपतपिगल. कुंवरकुशलजी.
 ६१ गोडपिगल. " "
 ६२ श्रीधरपिगल. श्रीधरमुरलीधर.
 ६३ छंदःसार. नारायणवैष्णव. सं. १८२९.
 ६४ छंदःसार. सूरतमिश्र.
 ६५ छंदोर्णव. भीम्वारीदास कवि.
 ६६ वृत्तदर्पण. (मराठी). परशुरामपंत गोडबोले.
 ६७ संस्कृत प्रोसडो.
 ६८ छंदःप्रदीप. भाषा. पंडित कनीयालाल.
 ६९ छंदोदीपिका. भाषा पंडित बंसीधर.
 ७० पिगल. सुखदेवमिश्र. सं. १९३२.
 ७१ छंदः कौस्तुभसभाष्य. रानादाभोदर.
 ७२ छंदः पीयूष. कवि जगन्नाथ.
 ७३ छंदोशीपिका. कुमारमणिभट्ट. सं. १७६०
 ७४ छंदोमुक्तावली काश्यपगोत्री शंभुराम सीताराम.
 ७५ वृत्तरत्नाकर टीका. क्षेम; हंस; जगन्नाथमिश्र श्रीकंड सामचंद्र
 ७६ वृत्तालंकारमंगरी.
 ७७ पद्यमारोद्धार.
 ७८ प्रम्लारप्रभाकर.
 ७९ गीतनियम.
 ८० छंदःशनक. हर्षकीर्ति.
 ८१ हरिजशपिगल. महासिन.
 ८२ भाषापिगल. चिन्तामणि.
 ८३ कविदुल्लंकाभरण. दुर्लभराम.

- ८४ मात्रा परिच्छेद.
 ८५ आर्या प्रस्तारोदाहरण.
 ८६ वर्णभेद.
 ८७ काव्यकल्पलता. अमरचंद्र.
 ८८ कविकल्पलता.
 ८९ रघुनाथरूपक.
 ९० बुद्धिविलाम.
 ९१ छंदोहृदयप्रकाश.
 ९२ छंदोलघुविवेक.
 ९३ छंदःशुद्धचिल्लहरी.
 ९४ कर्णशंभेय. मु० दु० ल.
 ९५ विंगलवृत्तान्त हिन्दी. निन्तामणि.
 ९६ प्राकृतछंदःकोष.
 ९७ वृत्तमुक्तावली. वैद्यगोपालदास.

आ सिवाय छंदःशास्त्रपरना नांजा जे ग्रंथोनां नाम अमने मळेलां पण प्रति मेळववामां नहि आवेली ते ग्रंथोनी टीप पण आपी छे; ते उपरथी छंदो विद्याना उत्तुकोने शोध करवानो लाम थशे. अने कोइ छंद नवो हशे तो आ ग्रंथ साथे तुलना करवा जतां तरी आवशे, अने ते जो अमने जणाववामां आवशे तो आभार साथे स्वीकारी द्वितीय संस्करणमां तेनो उपयोग करवामा आवशे.

आ छंदःशास्त्ररूपी समुद्र तरी न शकाय तेवो छे. तेमां जेम जेम डुवकी मारवामां आवेछे; अने जेम जेम वयारे नीचे पोहोंचायछे तेम तेम अमुल्य रत्न डुवकी मारनार मेळतवा पामे

છે. પ્રમાણ વિધિથી અનેક વિધિ છંદો વનેછે; અને તેમને સત્ક-
પિયો પોતાને મમે તેમાં નામ આપેછે, એ સર્વને ઓંદર કરવા
યોગ્ય છે. કેમલ પાત્ર મનુષ્યોને નવાં છંદ રચી નવાં નામ આ-
પવાનો અધિકાર છે બીજાઓને નથી. અધિકારી જન પણ તેમ
છે કે જે છંદનાં લક્ષણ સારી રીતે સમજે, પોતે મળેછે અને
તે બીજાને ભણાવી શકેછે. એક છંદને એક કવિયે એક જાતનું
નમ આપી લીધું હોય તેને નામ તે પછીના બીજા કવિયે
તેમ છંદને નવા બીજા છંદને ન આપવું, અથવા નામને બદલાવી
બીજું નામ ન ધુમાડવું, એવી પૂર્વની પ્રથા છે તેનો ત્યાગ ન ક-
રવો. એમ કરવાથી નવાં ચાંદનારને શ્રેષ્ઠમ ઉત્પન્ન થાયછે, અને
તેને પોતાને કશા પ્રકારનો લાભ થતો નથી.

વર્ણવૃત્ત કરતા માત્રિકા જાણિ અથવા ગૂંચનો પ્રિય વિશેષ
જિતવા જેમ છે; એટલે માત્રિકા છંદની શ્રેણીમાં જો કોઈ
ચારે પદમાં વર્ણક્રમ અને સંખ્યા સમાન જોવામાં આવે, તો
સત્કવિયે તેને માત્રિકા છંદ ન ગણતો જેટલા વર્ણનો તે છંદ
હોય, તેટલા વર્ણના છંદના ભેદમાં તે આવી જતો હોય તો ઠીક
નહિકર તેને તેના ઇતર ભેદ તરીકે ગણવો જોઈયે.

આ સૂત્રિમા જેટલી ભાષા પ્રચલિત છે. તેમનું સ્વરૂપ સૌંદર્ય
તેમની કવિતામાં જોવામાં આવે; જ્યાં સુધી છંદોજ્ઞાન યથા-
વિધિ થતું નથી ત્યાં સુધી માતૃભાષા પણ સારી રીતે જાણી
શકાતી નથી. માતૃભાષાથી અજાણ મનુષ્ય બીજો વિદ્યાની સ્ત્રોત
રીતે જાણી શકે. માતૃભાષાનું સૌંદર્ય જાણવા અથવા
અમાં રહેલું સૌંદર્ય જાણવા માટે પ્રત્યેક મનુષ્યે છંદોજ્ઞાન સુવિ-
ધિયે મેળવવું જોઈયે.

जोवानां पुस्तकोर्नीदीप.

पुस्तकसं. नाम. कर्त्तानुं नाम. विशेषहर्कीकृत.

- १ छन्द कल्पलता. मधुरानाथ. { अलाहबादमां प्रकट्यएल
वायव्यप्रान्तनी खानगी ला-
यत्रेरीना हस्तलिखित-संस्कृत
त पुस्तकनी सूचीजूओ. १२६
- २ छन्द. कैमस्तुभ. विद्याभूषण. " "
- ३ छन्द प्रकाश. शेषनिन्तामणि { एक किलहोर्नकृत मध्यप्रा-
न्तोर्नाहस्तलिखित संस्कृत पु-
स्तकोनी सूची ९४.
- ४ छन्द श्लोक. " { गुस्तव ओपर्टनी संस्कृत पुस्त-
कोनी सूची १८२८.
- ५ छन्दसम्या. { नी. बुलर साहेबनी मुंबई इलाका
नांपुस्तकोनी सूची ३. ६०.
- ६ छन्द संग्रह. { म. १८६४नी ब्राइल्लेथेटीकानी
संस्कृत पुस्तकोनी सूची ९९
- ७ छन्द सुधाकर. कृष्णाराम बनारस कोलेज लायत्रेरीनी सू ३३
- ८ छन्दश्चूडामणि. हेमचन्द्र जुवो छन्द संग्रह. २११अ
- ९ छन्दसू. भास्करराय जुवो छन्द प्रकाशः १९४
- १० छन्दोगोविन्द. गंगादास. जुवो छन्द संग्रह. १९८ब
- ११ छन्दोदर्पण. गोविन्द. " छन्द सुधाकर. ३२
- १२ छन्दोदीपिका. कृष्णाराम. " छन्द कल्पलता. ६१६.
- १३ छन्दोनुशासन. सहस्रशिष्य. सहस्रशिष्य-सूची.
- १४ छन्दोनुशासन. वाग्भट. { किलहोर्नकृत मुंबई इलाकानों
संस्कृत पुस्तकोन्ना रिपोर्ट.

		राजेन्द्रलालमिश्रनी संग्रह पुस्तक- को संवेनी नोटीस ८७७.	
१५ छंदोमंगरी.		ए. सी. बर्नेल टांगोर लायब्रेरी सं. पु. सूची ३ व.	
१६ छन्दोमंगल	मेतांबर.	{ वृत्तरत्नाकरादर्शमां आ ग्रं- थोनां नाम छे.	
१७ छन्दोमानेष्ट.			
१८ छन्दोमाला	करंगपर.		
१९ छन्दोऽयुधि.		ओपर्टनी सूची. ५५१	
२० छन्दोरत्न.	हलायुध.	" ३१३१	
२१ छन्दोरत्नाकर.		जुयो छन्दःप्रकाश. २०१ अ	
२२ छन्दोरत्नावली.	अमरचन्द्र.	" ओपर्ट सूची. ४५९३	
२३ छन्दोलक्षण.		"	
२४ छन्दोलक्ष्यलक्षण.		मनेल सूची. ५३. व	
२५ छन्दोलघुविवेक.		बीरानेर महाराजाना पुस्तकालयमां.	
२६ छन्दोलंकरण.		सूची.	
२७ छन्दोविचय.		पीटरसन साहेबनी सूची. १८५	
२८ छन्दोविचार.		बर्नेल सूची. ५३. व	
२९ छन्दोविचिति.	पतंगलि.	ओपर्ट सूची. १८२९.	
३० छन्दोविलास.		पेरीसनाएस मन्कनी सू. १२५ अ	
३१ छन्दोविवेक.		ओपर्ट सूची. ४६३७	
३२ छन्दोवृत्तरत्नं.		सूची.	
३३ छन्दोष्टादशक.	रूपगोस्वामी.	राजेन्द्रलालमि. नो. २१२५	
३४ पिंगलर्या.		ओपर्टसूची ३४२२	
३५ पिंगलसार.	हेरिप्रसाद.	राजेन्द्रलालमि. नो. २९१२	
३६ वृत्तकल्पद्रुम.	जयगोविद.	एफ. किल्होर्न सूची. ९४	
३७ वृत्तकौतुक.	विश्वनाथ.	" २२६	

३८ वृत्तकौमुदी.	जगद्गुरु.	अयोध्याप्रांत सूची.	१८
३९ वृत्तचंद्रिका.	रामदयालु.	"	२-१८-३०
४० वृत्तचंद्रोदय.	भास्कर.	{ किल्होर्न सूची. बनारस को- लेज पुस्तकालय.	३२
४१ वृत्ततरंगिणी.		{ दिलीप्रान्तनां पुस्तकोनी सू. काशीनाथ कुन्ते.	
४२ वृत्तदर्पण.	गंगाधर.	अयोध्याप्रांत सं. पु. सू.	१९-५८
४३ वृत्तदोषव्याख्यान.		राइसकृत सूची.	२८
४४ वृत्तदोषिणी	कृष्ण.	दक्षिण मुंबई इलाकानी सू.	५०
४५ वृत्तद्युमणि.	यश्वन्त.	ओपर्ट सूची.	१०३१
४६ वृत्तप्रत्यय.	शंकरदयालु	अ. प्रा. सं. पु. सू.	८, १०
४७ वृत्तप्रत्ययकौमुदी.	पिंगल.	काशी. कु. कु. दि. ना पु. रि.	
४८ वृत्तप्रदीप.	जनार्दनविबुध.	बर्नेलसूची ५३. व भान्डारकर री.	
४९ वृत्तमाणिकोश.	"	"	
५० वृत्तमाणिक्यमाला.	सुसेन.	अयोध्या. सं. पु. सूची.	१०, १०
५१ वृत्तमाला.	वह्मभजी.	भान्डारकरनो रीपोर्ट.	
५२ वृत्तमुक्तावली.	कृष्णाराम.	वायव्यप्रान्त सं. पु सूची.	६१८
५३ "	मल्लारी	किल्होर्न सूची.	९४
५४ वृत्तरामायण.		अयोध्या सं. पु. सूची.	१०
५५ वृत्तलक्षण	"	ओपर्टसूची.	२५५२.
५६ वृत्तवार्तिक.	उमापति	"	३२१८.
५७ वृत्तविनोद.	फतेहगिरि.	अयोध्याप्रान्त. सं. पु. सूची	१०
५८ वृत्तविवेचन.	दुर्गासहाय.	बनारस कोलेज पुस्तकालय सू.	३२
५९ वृत्तशतक.	मार्तिण्डवल्हम.	प्रो. पीटरसन सूची.	२ १३१
६० वृत्तमुधोदय.	मथुरानाथ.	वायव्यप्रान्त सं पु. सूची.	६०४
६१ वृत्तार्क.		राइससाहेबनी सूची.	२८.

પ્રવેશક.

સંજ્ઞાપકરણ.

વેદનાં ૩ અંગ ગણવામાં આવ્યાછે; તેમાંનું એક અંગ આ છંદઃશાસ્ત્ર^૧ છે; કેટલાક તેના મૂળ યોજક પિંગલાચાર્યના નામપરથી તેને પિંગલ પુણ કહેછે. તેમાં મનને આલ્હાદ આપે એવી છાન્દસ્ ઘાળીના વિવિધ પ્રયોગો કરવાના નિયમ આપવામાં આવેલા છે.

છંદ બે પ્રકારના છે, ૧વેદિક (અલૌકિક) અને ૨લૌકિક.

વેદમાં વપરાયેલા છંદ વેદિક, અને લોકમાં પ્રવર્તતા લૌકિક છંદ કહેવાયછે.

લૌકિક છંદના ૨ બે ભેદ છે,

૧ માત્રામેલ અને ૨ વર્ણમેલ.

માત્રામેલ અથવા માત્રિકા છંદના બે પેટાં પડેછે,

૧ માત્રિકા ગણમદ્ધ અને ૨ માત્રાચદ્ધ.

૧ છંદ = ચદિ આલ્હાદને, તે ઉપરથી તેને અસુન્ડ ઉણાદિ પ્રત્યય લાગતાં જ સ્થાને છ યદ છદ શબ્દ સિદ્ધ થાયછે અને તેનો અર્થ આનન્દ ઉપજાવનાર-આલ્હાદકારક, એવો થાયછે. અથવા છદિ = આચ્છાદને, એટલે, જે માંપે કરાને આચ્છાદિત અથવા મર્યાદામાં રહેલ તે, એવો અર્થ પણ થાય.

૨ આ પ્રકરણ નોંધ લેવાવાનું છે.

૩ એકદશે સ્થિરા જાતિ શ્વેન્ ગુફલધુસ્થિરમ,

આદો તાવિદ્ ગણચ્છદો માત્રાચ્છદસ્તત પ્રમ.

તૃતીયમક્ષરચ્છદ છદલેધાતુ લૌકિકમ્ ॥

તેન પ્રાકૃત લૌકિક છદોજાત જાતિરિત્યુચ્યતે. -

માત્રિકગણવદ્ધને પદ્ય^૧ કેહેછે. અને માત્રાવદ્ધને વૃત્તિ અથવા જાતિ કેહેછે.

વર્ણમેઢથી જેના રચના કરવામાં આવેછે એના અક્ષરવદ્ધ છંદનો અનેક વૃત્તિઓ થાયછે, તેથી તે વૃત્ત કેહેવાયછે.

જાતિ અને વૃત્તના મુખ્ય ત્રણ ભેદ પડેછે.

૧ સમ, ૨ અર્ધસમ અને ૩ વિપમ.

જેનાં ચારે ચરણ સમાન માપનાં હોય તે સમ કેહેવાયછે. જેનું પેહેલું તંબા ત્રીજું ચરણ સમાન માપનું હોય તે અર્ધસમ કેહેવાયછે; અને જેનાં સર્વ ચરણ વિપમ માપનાં હોય તે વિપમ કેહેવાયછે.

સમજાતિ અને વૃત્તનાં બે ભેદ છે.

૧ સામાન્ય સમ અને ૨ દંડક.

પ્રત્યેક ચરણમાં ૩૨ માત્રાથી વધારે માત્રાવાઢાં જે જાતિનાં ચરણ હોય તે જાતિદંડક અથવા માત્રિકદંડક ગણાયછે.

તેમજ ૨૬ અક્ષરથી વધારે વર્ણનાં ચરણવાઢાં વૃત્ત વર્ણદંડક કેહેવાયછે.

વિશેષ સમજુતી માટે જુઓ પૃ. ૨૨ માનું છંદોવૃત્ત.

૧ અર્થ. એક દેશમાં (ભાગમાં) સ્થિરા ઇત્લે નિયમિત રક્ષણ હોય તે જાતિ કેહેવાય. જેમ્મ 'શુભ લઘુ નિયમિત' હોય તે વૃત્ત કેહેવાય. પ્રથમ ગણછંદ, ત્રીજા માત્રાછંદ, અને ત્રીજા વર્ણછંદ. ૨ પ્રમાણે લૌકિકછંદ ત્રણ પ્રમાણ છે. પ્રાકૃત અને લૌકિકછંદના સમૂહને જાતિ કેહેછે

૧. પદ્ય ગણનાં મૂકે સેવત (વાગ્વદ્ધ)

धैरिकछद्

लौकिकछद्

मानामेलजति

पय

जति

समजति

अर्थसमजति

विषमजति

समजति

दंडक

वर्णद्वय

समवृत्त

अर्थसमवृत्त

विषमवृत्त

समवृत्त

दंडक

અ, ઑ, ઇત્યાદિ સ્વર અને તે સહિત ક, ख, આદિ વ્યંજન
૨ વર્ણ અથવા અક્ષર કેહેવાયછે. તેમના બે પ્રકારછે. ૧ દિ-
ર્ઘ અથવા ગુરુ અને ૨ હ્રસ્વ અથવા લઘુ. એ સંસેપે બતાવવાને
ગુરુને માટે ગ અને લઘુને માટે લ મૂકવામાં આવેછે.

(દુહા)

બે અણુ ઢુત કે'વાયછે, બે ઢુત લઘુ લેતાંય,
બે લઘુ તે ગુરુ જાણવો, ત્રણ લઘુ પ્લુત મંજાય.

ગુરુ-લઘુને ગલ કવિ કહે, ગલ રેસા આકાર—

કુટિલ ફંણાકારે (S) ગુરુ, લઘુ છે (l) દંડાકાર.

લઘુ વર્ણની એક માત્રા, અને ગુરુ વર્ણની બે માત્રા ગણાયછે.
લઘુની માત્રા સૂચવવા માટે l ચિન્હ અને ગુરુની બે માત્રા અ-
થવા ગુરુ વર્ણ સૂચવવા માટે S આયું વક્રચિન્હ મૂકાયછે.

શુદ્ધ જોડણીવાળા શબ્દોમાં જ્યાં હ્રસ્વ ઇ, ઉ અથવા રુ
હોય ત્યાં દીર્ઘ ગણવા જેવું હોય અને જ્યાં દીર્ઘ હોય ત્યાં
હ્રસ્વ ગણવા જેવું હોય તો તે અક્ષર ઉપર — ~ આવાં ચિન્હ
અનુક્રમે મૂકવામાં આવેછે. જેમકે જુવો રણપિંગલ પૃ. ૧૧.

જાતિ જયકરરી જુગતે કરો.

ઉપર પ્રમાણે છૂટ લેવી એ સશાસ્ત્રનથી પણ ગૂજરાતી ભાષામાં
બોલાય તેવું લખવાનો પરિચય પડી જવાથી એવી છૂટ લેવામાં
આવીછે; તથાપિ ચનતા સુધી તેમ ન થવા દેવું એ સારુ છે.

માત્રાને કેટલાક કલા પણ કેહેછે.

લઘુવર્ણનાં પારિભાષિક અન્ય નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

કનક, શંસલતા, રવિ, મેરુ, દંડ અને તેમના પર્યાય; પુષ્પ,
(કુસુમ, ફૂલ) રુપ, રસ, ગંધ, કાહણ, રેસા, કલ્હાર, શર
(શલ્પ, વાળ) અને તેમના પર્યાય, એક માત્રા ઇત્યાદિ.

ગુરુવર્ણનાં નામ.

પવલકમલ	માત્રી	અલિ	બ્રાહ્મર	કુન્દ	અંચ
સારંગ	અડે	મગલ	રુવ્ય	ચંદન	અગ્રા
ચક્ર	મરુદ	અલુલ	મમર	પુજર	મેંડો
સુર	વપોત	મમાર	પીતલ	વર્તીર	નારાય
દારપિ	વગલ	નીર	મંગલ	કશ	દ્વિમાત્ર
જેલહર	વૈકાસ	નિષદ	મગડ	કુમકા	ધામર
ધોગે	વરહ	માયુર	માલુ	તિથિકિરણ	દાર
ધસ	વશમ	સાર	કુલ	પુર્વ	તાલકા

આ, ઈ, ઊ, ઋ, ૠ, લૂ, ઇ, એ, ઓ, ઔ, અં, અ, આ અને તેમની સાથે સંયુક્ત ધ્વણી-વ્યંજનો ગુરુવર્ણ કહેવાય. આ સિવાયના સ્વર અને તેમની સાથે જોડાયેલા વ્યંજન લઘુવર્ણ કહેવાય છે.

ગુરુવર્ણ. આ, ઔ, ગૌ, ગા, યા, ઇત્યાદિ.

લઘુવર્ણ અ, ઇ, ઊ, ક, ધ, નિ, ઇત્યાદિ.

લઘુવર્ણ જોડાક્ષરની પેઠેલાં આવેલો હોય અને તે મોલતાં થડકતો હોય તો ગુરુ ગણાય છે.

જેમકે “મધ્ય” આ શબ્દમાં જોડાક્ષર “ધ્ય” છે તેનો પેઠેલાં “મ” છે તેનો ઉચ્ચાર કરતાં થડકે છે. આટલું જ લઘુ છે છતાં ગુરુ ગણાયે. પશ્ચિમ, દક્ષિણ, મુક્ત, દક્ષ, આ શબ્દોમાં ક્રમે પ, દ, મ, દ આ લઘુ વર્ણ છે તે ગુરુવર્ણ ગણાય છે.

ગૂજરાની ક્રિયાપદોમાં અલ્પ ચકારયુક્ત ભૂતકાલનાં રૂપ થાયછે તેમાં ચકાર લક્ષનાનો પરિચય છે.

ગઢ્યો, મઢ્યો, રઢ્યો, મઢ્યો, સઢ્યો, દઢ્યો, જઢ્યો, આ શબ્દોમાંના જોડાક્ષર વ્યોનો પેહેલાંનો વર્ણ ઉચ્ચાર કરતાં ધડકતો નથી માટે ગુરુ નહિ ગણાય.

કોઈ કોઈ સ્થળે સમપદનો અંતે રહેલો લઘુવર્ણ ગુરુ ગણાયછે, તેમજ કોઈ કોઈ સ્થળે વિપમ પદનો અંતે રહેલો લઘુ વ્યંજિત ગુરુ^૧ ગણવામાં આવેછે.

ગુરુવર્ણ હોય અને તેનો ઉચ્ચાર દીર્ઘ થતો ન હોય તો તે ગુરુ છતાં લઘુ ગણતો. જેમ કે “અરેરે કૃષ્ણ” આ વાક્યમાં “રે રે” એ દીર્ઘ વર્ણ છે તેનો ઉચ્ચાર લઘુ સમાન થાયછે માટે તેમને લઘુ ગણતા. તેમજ ઢગ મમ આ ચાર માત્રા છે પણ ઉચ્ચાર કરતાં તેમાંના ગ હલ ચોલાયછે માટે તેની ત્રે માત્રા ગણવી.

સપ્તઘ્ના મઘ્નાને ૩૪ વ્યંજન છે; તેના પાલ પરત્વે મીને ગણાવેલા ગ્રણભેદ પાડવામાં આવ્યા છે. શુભવર્ણ, અશુભવર્ણ અને દગ્ધવર્ણ અથવા દગ્ધાક્ષર. ક, ख, ग, घ, ण, छ, ज, ङ, ट, ड, ध, न, य, श, स, અને क्ष એ શુભવર્ણ કહેવાયછે. ङ, म, ञ, ट, ठ, ड, ण, त, थ, प, फ, ब, भ, म, र, ल, व, . ष, અને ह. અશુભવર્ણ કહેવાયછે ञ, ह, र, भ, અને ष, એ દગ્ધવર્ણ કહેવાયછે. કેટલાક તેને શુભ માનેછે અને व, घ, અને न ને

૧ સસ્તુતમાં નાચેનો નિયમ પણ લાગુ પડેછે.

ક્યારેક સયુક્ત જોડાક્ષર ‘હ અને ઘ’ ની પેહેલાંનો લઘુ વર્ણ વિકલ્પે ગુરુ ગણવામાં આવેછે. જેમકે જયતિપ્રદાપિત એ શબ્દમાં પ્રતી પેહેલાંનો તિ વિકલ્પે ગુરુ ગણાયછે તેમજ માનસહુદિ આમાં દૂની પેહેલાંનો સ પણ વિકલ્પે ગુરુ ગણાયછે.

અશુભ માનેછે; અને સ્વ, અને ન, ને કેટલાક દગ્ધાક્ષર માનેછે, પણ આ વિષે ઘણા વિદ્વાનોની સંમતિ નથી.

દગ્ધવર્ણ અથવા અશુભ વર્ણને આરંભમાં મૂકી કોઈ પણ લૌકિક છંદનો રચના કરવો નહિ એમ કવિયોનું માનવું છે. વૈદિક છંદને એ અપવાદ લાગુ પડતો નથી. વઢી અશુભ વર્ણને છંદના આદ્ય ભાગમાં ન ચાલતે મૂકવા; પણ દગ્ધ વર્ણનો કોઈ પણ છંદના આદ્ય ભાગમાં ઉપયોગ ન કરવો એમ પણ કેટલાકનું કેહેવું છે.

દગ્ધાક્ષર દીર્ઘ હોય અથવા તેનો પ્રયોગ મંગલવાચક શબ્દમાં અથવા કોઈ દેવવાચક શબ્દમાં થયો હોય તો તે અશુભ નથી ગણાતો. તેમજ તેવા જ શબ્દના ગણમાં એ અક્ષર આવેલો હોય ને તે ગણ જો કોઈ છંદમાં વર્જ્ય ગણાતો હોય તો તે પણ પ્રાદ્ય બનેછે, અર્થાત્ એ દોષથી મુક્ત થાયછે. જેમકે:—

“રઘુપતિં પ્રના પ્રેમશશ દેસી,

સદયહૃદય દુર્લ્ભો થયા વિશેલી”

ઉપરના રઘુપતિ શબ્દમાં ર દગ્ધાક્ષર છે પરંતુ રાગના વર્ણન માં એ દોષમુક્ત થાયછે.

મ્લેચ્છ, જાણદાલ અને રૂતર કનિષ્ઠ જાતિની કવિતામાં ઘ, ર, મ અને સ્વનો દગ્ધાક્ષર દોષ રહેતો નથી.

બ્રાહ્મણ અથવા દ્વિજના વર્ણનની કવિતામાં ન અને જ વર્ણ થી શિરુ થતા શબ્દો પ્રારંભમાં આવે તો દોષ ગણાતો નથી.

વૈદ્યના વર્ણનની કવિતા હોય તો તેના શબ્દના આરંભમાં સ્વ, ર, ઘ, વર્ણ આવવા દેવા નહિ.

સ્વવાચારેલો છંદ કોઈપણ શ્રી સંબંધી હોય તો તેના આદ્યમાં ઇ, ક્ષ, અને ઘ, થી શિરુ થતા શબ્દનો પ્રયોગ કરવો નહિ.

દમ્ધાક્ષરનો પ્રયોગ છંદના આઠ ભાગમાં કરવાથી નીચે પ્રમાણે વર્ણ પરત્વે ફલ ધનનું કેટલાક કવિવરો ગણાવેછે.

કવિતાના પ્રારંભમાં હ હોય તો હાનિ કરે; છ હોય તો ક્ષમણ કરાવે; ન હોય તો ધોર કરાવે; ર હોય તો રક્ષા કરાવે; મ હોય તો મયં ઉપજાવે; ધ હોય તો ધનની હાની કરાવે; અને ર હોય તો અહિત કરે.

બીજી કેટલાક કવિવરો^૧ માતૃકાક્ષરોનાં શુભાશુભ ફલ નીચે પ્રમાણે ધનનું કેહેછે. ઋ અને લૃ સિવાયના સર્વજ્ઞ સ્વરો સંપત્તિ-કારક છે; ક, ય, ગ, ઘ સંપત્કરેછે, ઙ અપકીર્તિકર્તા છે, ચ સુખ આપેછે; છ પ્રેમનો વધારો કરેછે. જ મિશ્રલાભ કરાવે છે; ઙ મયં ઉપજાવેછે; ઘ મરણ નિપજાવેછે; ટ, ઠ દુઃખ આપે છે; ડ શોભામાં વધારો કરેછે; ઢ શોભા ઘટાડેછે; ણ શ્રમ કરાવેછે, ત સુખ આપેછે; થ ક્ષમણ કરાવેછે; દ સુખ આપેછે, ધ અને ન સંતોષ ઉપજાવેછે; પ મુક્તિ આપેછે; ફ મયં ઉપજાવેછે, બ મરણ નિપજાવેછે; મ ક્ષેપ કરાવેછે; મ દુઃખ આપેછે; ય લક્ષ્મીનો વધારો કરેછે; ર અને વ વ્યસની બનાવેછે; ર દાહ પેદા કરેછે; શ સુખ આપેછે; ષ હ સેદ કરાવેછે; અને સ સુખ તથા સ્વ સમૃદ્ધિ આપેછે.

ગણ.

છંદ શાસ્ત્રનો આ પારિભાષિક શબ્દ છે તેનો અક્ષરાર્થ “સમૂહ” થાયછે; પરંતુ પ્રકૃત પ્રકરણમાં માત્રા અથવા વર્ણનો સમૂહ એવે અર્થે વપરાયછે; તેના ભેદ ત્રે છે; માત્રિક ગણ, અને વર્ણ-ગણ.

માત્રાના સમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલા ગણ માત્રિક ગણ કેહેવાય છે અને વર્ગ સમૂહ મન્ય ગણને વર્ણગણ કેહેત્રે.

માત્રિકગણ પાંચ છે અને વર્ણગણ આઠ છે.

માત્રિકગણનાં નામ.—ટગણ, ઠગણ, ઢગણ, ઢગણ અને ણગણ છે. કેટલાક એ નામને ચદલે દગણ, પગણ, ચગણ, તગણ અને દગણ એવાં નામ પણ વાપરે છે, કારણ કે એ નામથી જે ગણ કેહેવાય છે તેનો આઠાક્ષર તે ગણની માત્રાસંખ્યા સૂચવે છે.

ગણ ચિન્હ

ગણનું નામ	મત્રા સંખ્યા	ભેદ
ટ અથવા છ	૬	૧૩
ઠ અથવા પ	૫	૮
ઢ અથવા ચ	૪	૫
ઢ અથવા રી	૩	૩
ણ અથવા દ	૨	૨

માત્રિકગણનાં જૂદાં જૂદાં રૂપ થવાથી તેના ભેદ પાડવામા આવે છે. જે ગણ જેટલી માત્રાઓ હોય તેના માત્રા પ્રસ્તાર વિધિયે જેટલા ભેદ થતા હોય તેટલા તે ગણના રૂપ થાય છે.

ટગણાદિ ગણના ભેદજન્ય રૂપનું દર્શન નીચેના ચિન્હ પરથી સ્પષ્ટ સમજાશે.

ટગણના ૧૩ ભેદ અને તેનાં રૂપ.

૧. SSS. ૨. ||SS. ૩. |S|S. ૪. S||S. ૫.
||||S. ૬. |SS|. ૭. S|S|. ૮. |||S. ૯. SSS|.
૧૦. ||S|. ૧૧. |S|||. ૧૨. S|||. ૧૩. |||||.

ઠગણના ૮ ભેદ અને તેનાં રૂપ.

૧. |SS. ૨. S|S. ૩. |||S. ૪. SSS. ૫. |S|. ૬.
|S|. ૭. S|||. ૮. |||||.

ડગણના ૬ ભેદ અને તેનાં રૂપ.

૧. SS. ૨. ||S. ૩. |S|. ૪. S|. ૫. |||. ૬.

દગણના ૩ ભેદ અને તેનાં રૂપ.

૧. |S. ૨. S|. ૩. |||.

ણગણના ૨ ભેદ અને તેનાં રૂપ.

૧. S. ૨. ||.

વેગ્ડલાક છંદ-શાસ્ત્રવેત્તા ટગળાદિ ગણનાં મેદનન્ય રૂપનાં નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે નામ આપેછે:—

ટગળ.

ક્રમાંક	સ્વરૂપ ચિન્હ	નામ અને તેના પર્યાય
૧	SSS	શિવ, હર, શંકર इत्यादि.
૨	11SS	શશિ, ઇન્દુ इत्यादि.
૩	1S1S	દિનપતિ, સૂર્ય, રવિ, इत्यादि.
૪	S11S	શક, ઇન્દ્ર, મધવા इत्यादि.
૫	1111S	શેષ इत्यादि.
૬	1SS1	અહિ, કૃષ્ણ, હરિ इत्यादि.
૭	S1S1	સરોજ, કમલ, પદ્મ इत्यादि.
૮	111S1	બ્રહ્મા, ધાતા, વિરંચિ इत्यादि.
૯	SS11	કલિ, કિણ इत्यादि
૧૦	11S11	કમઠ, કામઠું, બન્ધુ, ચન્દ્ર इत्यादि.
૧૧	1S111	ધ્રુવ,
૧૨	S1111	ધર્મ,
૧૩	111111	શાલિવર, શાલી, શાલિકર, સાલુરો इत्यादि.

૧ બન્ધુ, ચંદ્ર નામ પ્રાકૃત પિંગળી એક ટીકામાં આપ્યા છે; તેમજ પ્રાકૃત વિંગલ સૂત્ર પૃ ૮ માં ચન્દ્ર નામ છે માટે વીંજી રૂપનાં શશિ, ઇન્દુ નામ છે તેના પર્યાય ચંદ્ર, બન્ધુ જે દસમા રૂપનાં નામ છે તે સાથે મેલવી દેવાં નહિ.

પાંચમાત્રાના ગણને ઠગણ કેહેછે. તેનાં સઘઠાં મઠીને ૮ રૂપ થાયછે તે નીચે મુજબ:—

ઠગણ.

ક્રમાંક	સ્વરૂપ	નામ અને તેના પર્યાય
૧	૧૬૬	ઇન્દ્રાસન, ઇન્દ્રગણ, તારાપતિ, ઐરાવત, અહિક, હય, સુરેન્દ્ર, સુરનરેન્દ્ર, ઝુંજર, મેઘ, ગજવર, ગ્રહ, ગજ, વાજી, દંત, ગગન, દંતી, નરેન્દ્ર, વસંત, સુરગજ, રત્ન, વીર, ધીર, મયંક, કિરણ, વેચાલ, કેસરી, અમર, ઇત્યાદિ.
૨	૬૧૬	અન્યસૂર, સૂર્ય, વીર, વીર, વિહગ, પક્ષી, ત્રિડાલ, સિંહ, સુધા, કેકી, મૃગેન્દ્ર, અમૃતવીણા, સર્પ, યક્ષ, ગરુડ, પક્ષીન્દ્ર, પન્નગાસન, જોહલક, વિરાટ, સુપર્ણ, અહિ ૬૦.
૩	૧૧૧૬	ચાપ, ધનુષ ૬૦.
૪	૬૬૧	હીર, હારુ, હીરુ, નમ ૬૦.
૫	૧૧૬૧	શેઘર, કેસરી, સેહર, સેહરુ, ૬૦.
૬	૧૬૧૧	કુસુમ, કનક ૬૦.
૭	૬૧૧૧	અહિગણ, ઐરાવત ઇત્યાદિ. કેટલાક કુસુમના નામથી પણ આને ઓઠાવેછે.
૮	૧૧૧૧૧	પાપગણ, પવનુ, પવળો, ચાન ૬૦.

દગળ, આ ગળ ૪ માત્રાનો છે, તેનાં સઘઠાં ગઠીને ૫ રૂપ થાયછે, તે નીચે પ્રમાણે છે.

દગળ.

ક્રમાંક	સ્વરૂપ	નામ અને તેના પર્યાય
૧	SS	કર્ણ, કર્ણિકા, ગુરુયુગ, મુરતલતા, રસિક, રસભ્રમ લંચિત, સુમતિ, મુરતનય, મનહરણ, કુંતિનાયા કુન્તયલુ, કુંતિપુત્ર, લહલહિત, આભરણ, તરણિ યંદો, કર અને મુજ વાચક સઘઠાં નામ ઇત્યાદિ. કેટલાક આને પ્રહરણના નામથી ઓળખાવેછે.
૨	rls	કરતલ, કરચલ, કેટલાક કવિના મત પ્રમાણે હાથ, પાણિ, કમલ, હસ્ત, મુના, હથિયાર, શૃંગાર, મુજદડ, બાહુ, ગજાભરણ, વાહક, વજ, રત્ન, પ્રહરણ, ભશનિ, પ્રહર, પૌન, શારદૂલ, ૬૦.
૩	lSl	અશ્વ, પયોધર, પયોહર, પડહર, પયોધી, મનુ- નપતિ, મૂપતિ, ગનપતિ, સેનાઅંગ, વસુધાપતિ, પવન, રઝ્ઝુ, ગોપાલ, જલદ, નાયક, વસુધાધિપ, ચક્રવર્તી, ચક્રપતિ, ચક્રાધીશ, યુગ, નર, રાજા, મુરારિ ૬૦. કેટલાક કરપાણિ અને કમલનુ નામ પણ આપેછે. કેટલાક અશ્વપતિ, સરોજ, ઊરોગ, સ્તન, નરિન્દ્ર, નરેન્દ્ર, મુનાયક, ઉદ્ધાયક, ઉદ્ધત નાયક, તુરગપતિ, વર્ષ, ફળી, ગળપતિ અને મૂપડ વસુચરણ, વસુપદ, ચલણ, વસુચર, તાત, પિતામહ, દહન, ચલભદ્ર, ગંડ, જંખાયુગલ, રતિ, ચરનયુગ, નેપુરગંજક, પાય, પય, પદ, પાદ, ચરણયુગલ, રાક્ષસ, શશિ અને રૈનપતિ ૬૦.
૪.	Sll	દહન, ચલભદ્ર, ગંડ, જંખાયુગલ, રતિ, ચરનયુગ, નેપુરગંજક, પાય, પય, પદ, પાદ, ચરણયુગલ, રાક્ષસ, શશિ અને રૈનપતિ ૬૦.
૫	llll	દ્વિગચર, વિગ્ર, ઋષિ, પરમકપાય, શિવર, જાતિ, ઉમાને નલ, રથ પદાત, ગજ, તુરગ, પચશર ૬૦.

ઢગળ. આ ગળ પ્રળ માત્રાનો ધાયછે. તેનાં સવઢાં મઢીને રૂપ નેનેછે. તે નીચે પ્રળાળેછે.

ઢગળ.

સઢ્ઢ	સ્વરૂપ	નામ અને તેના પર્યાય
૧	૧૬	રસવાસ, ઢૂઝ, તોમર, નિન્હ, ધિર, ધિરાલય, તંઢૂર, તુંવરુ, ચૂઢા, માલા, પત્ર, ઢામ, વઢુ, વાસ, તુર, તુરળ, ઢૂર, ચૂતમાલા, તામ્બૂલપત્ર, રાસ, પવનવલય, વાસવ, કેઢર, કેયૂર, વસન, ઢ૦.
૨	૬૧	પરહતાલ, સુરપતિ, સુર, આનઢ, સમુઢ, સિંધુ, તુરઢવાન, તૂર્ય, તૂર, કરતાલ, નિર્વાળ, નંઢ, છંઢ, સરિ. પૌન, મ્વાલ, પવન ઢ૦.
૩	૧૧૧	વલય, તાંઢવ, સાત્તિકઢાવ, નારી, તિલહુ, રસ, મુનિ, અને નારી, ઢાવ રસ તથા તાંઢ- વનાં ઢીનાં પર્યાયિક નામો છે.

જગણ. આ ગણ બે માત્રાનો થાયછે તેનાં સઘડાં મઠીને ૨
રૂપ થાયછે તે નીચે પ્રમાણે છે.

જગણ.

ક્રમાંક	સ્વરૂપ	નામ અને તેના પર્યાય
૧	૬	મંજીર, નૂપુર, નેડર, ચામર, ચમર, હાર, વલય, કંકણ, તાટંકાદિઅલંકાર અને તેના પર્યાય, કનક, કુંડલ, આવલી, રસના, રસનાધરણ, મુગ્ધ, અહિં, ફળી, માનસ, કેયૂર, કેડર, વંક, વક્ત્ર, વક્ત્ર, વક્ત્ર, મુક્તાફલ, કિરણ, લોચન, મણિ શૂલ, કેરિ- વર, મત્ત, રત્ન અને તેના પર્યાય, મણિના પર્યાય, અલંકારના પર્યાય, દીહા, દીહ, કિંશુક, કંચકા, દીર્ઘ, ધ્રુ, શુક, તુંડક ૩૦
૨	૧૧	પરમ, જેવર, અતિપ્રિય, પરમપ્રિય, સુપ્રિય, નિજેપ્રિય, દ્વિલ્લુ ૩૦.

મગણ, યગણ, રગણ, સગણ, તગણ, ભંગણ, અને નગણ એ આઠ પ્રકારના વર્ણગણ છે. તેમનાં નોંર્નાં નામ નીચે પ્રમાણે છે.

મ ગણાદિ ગણં વિમ્વ.

ગણ	અક્ષર	સ્વરુપ	નામ અને તેનો પર્યાય.
મગણ	મ	૬ ૬ ૬	મંદાર, મયંક, મકરંદ, મદનાવતાર ૬૦.
યગણ	ય	૧ ૬ ૬	યશોધર, જયંમત, જયંત, ૬૦.
રગણ	ર	૬ ૧ ૬	રાજિત, રયગણ, રમણ, રયકર ૬૦.
સગણ	સ	૧ ૧ ૬	સહિત, સચ્ચલ, શિવકર, ૬૦.
તગણ	ત	૬ ૬ ૧	તીર્થેશ, ત્રિભુવનપતિ, તરુણ ૬૦.
જગણ	જ	૧ ૬ ૧	જયકર, જગપતિ ૬૦.
ભગણ	ભ	૬ ૧ ૧	ભુજપતિ, ભાવેત, ભાવત, ભીમ ૬૦.
નગણ	ન	૧ ૧ ૧	નયન, નરેન્દ્રપતિ ૬૦.

છંદ શુદ્ધ બને અને તે કરનાર તથા જેને માટે તે કરવામાં આવ્યો હોય તેને તે સુલ્લ આપનાર નીચે એટલામોટ પૂર્વાચાર્યો-
 એ-ઉપર જણાવેલા મગણાદિ અષ્ટગણના સ્વામિ, જઙ્ઙ, માસ, પક્ષ, તિથિ, વાર, જન્મત્ર, વર્ષ, વસ્ત્ર, રંગ, ભૂષણ, કુરુ, માતા, પિતા અને લોક જૂદાં જૂદાં કરણ્યાં છે, તે આ સાથે આપેલા પત્રક પરથી સ્પષ્ટ સમજાશે એટલે ગણવાર પૃથક પૃથક અત્ર આપવામાં આવ્યાં નથી.

गण देवतादि विव.

गणनाम	मगण	यगण	रगण	सगण	तगण	जगण	भगण	ना
रूप	५५५	१५५	५१५	११५	५५१	१५१	५११	११
देवता	वृक्ष	जल	आग्नि	वायु	व्योम	रवि	चंद्र	मातृ
कल	११	गपनि	मृग्यु	भ्रमण	अग्न्याग	शोक	मगल	गुण
माग	वैशाख	कार्ति	ज्येष्ठ	पौष	आषाढ	चैत्र	श्रावण	मार्ग
पक्ष	शुक्ल	शुक्ल	कृष्ण	कृष्ण	कृष्ण	कृष्ण	शुक्ल	शुक्ल
तिथि	३	११	२	४	१	१२	५	१२
वार	रवि	मगल	मगल	भृगु	शुभ-	शुभ	भृगु	शुभ
नक्षत्र	मघा	ज्येष्ठा	चित्रा	शत तारा	साती	उतरा शाखा	मूल	अनुरा
वर्ण	क्षत्रिय	विप्र	वश्य	शूद्र	शूद्र	वैश्य	क्षत्रिय	ब्राह्मण
वस्त्र	श्वेत	श्वेत	लाल	हरित	नील	श्याम	पीत	सुवर्ण
रंग	श्वेत	श्याम	लाल	धूम्र	श्वेत	श्याम	पात	कनक
भूषण	श्वेत	रुपु	लाल	सुवर्ण	लाल	माण	चूनी	सुवर्ण
कुल	द्विज	क्षत्रिय	वाळ	वायु	शूद्र	वैश्य	वैश्य	क्षत्रिय
माता	मरस्वति	सरस्वति	जरा	जरा	धीपणा	धीपणा	धीपणा	सावित्री
पिता	पिंगल	समुद्र	मृत्यु	मृत्यु	यम	यम	यम	वृद्धा
लोक	सत्य	पाताल	मरमनी	व्याम	स्वर्ग	मृत्यु	अमरा वर्णा	स्वर्ग

ગણનામ	મગા	ચુગા	રગા	ચુગા	સગા	જગા	મગા	નગા
દિશા	પૂર્વ	ઉત્તર	પશ્ચિમ	પશ્ચિમ	પશ્ચિમ	પશ્ચિમ	પશ્ચિમ	પશ્ચિમ
વાહન	કાન્યો	મોર મગ	મેડો	નુરમ	ચલદ	દરમ	મગલો	સાધી, ઉડે
નેત્ર	૨	૩	૧	૨	૩	૧	૨	૩
રમ	મટામ	કમળ	રોડ	વીર	ધાન	મગ	દાસ્ય	નગમગા અમગ
દેગ	મગપ	મેડગિર	દરગ	કર્કિ જા	ઉડગ	ગોરદ	પાલિ નર્દાની	માગપ
જુપિ	કમળ	આપ્રેવ	અંગા- રક	મીતમ	સમિટ	મોગિર	મોગીરા	મગ
સ્વાન	ધીપ	નેત્ર	કઠ	ડર	દર	વેટ	સાધી	મુપસ્થાન
મોગ	સામુલ	મિઠાદ	છાની	જલ	સાદમ	મમૂર	દરદે	દક્ષિણ
દાસ્ય	ધમ	ત્રિગલ	વાળ	પર્વત	વાળપોતુ	શુદ્ધ	પરસી	સાદ
મિત્રામિત્ર	મિત્ર	દાગ	સામુ	મગ	ઉડગીન	ઉડગી	ધૂત્ય	મિત્ર
શુભાશુભ	શુભ	શુભ	અશુભ	અશુભ	અશુભ	અશુભ	શુભ	શુભ

વિશેષ. કોઈ કોઈ પ્રથમાં મ ય મે ન ગણના વાહન, કાત્રિ
વૈદ્ય અને રાદ્ર એ ક્રમે વર્ણ કહેલા છે; અને શુરુ, પોત, મ્કાટિ

૦ પૃષ્ઠ. ૩૬ ના કોટામાં ગણની માતા અને પિતાના આરાનમાં ગ્યા ૦
દાસ્ય મૂત્રુ છે ત્યાં જ સમજવાનું છે કે, જે ગણનું આગમ છે તે ગણના માતા
પિતાના નામ કોઈ પ્રથમાં અમારા જોડામાં આવ્યાં નથી તેમ છતાં નામ
છપાદ ગયા છે તે સરા નથી

દાસગણ આવે તો દુઃખ આપેછે, ઉદાસીન ગણ આવે તો કયું કાર્ય અફલ થાયછે, અને શત્રુગણ આવે તો દુઃખ દેવાવેછે.

શત્રુગણની પાછલ મિત્રગણ આવે તો શૂન્ય ફલ મળે, દાસ ગણ આવે તો પ્રિયનો નાશ થાય, ઉદાસીન ગણ આવે તો શંકા ઉત્પન્ન કરાવે, અને શત્રુગણ આવે તો નાશ કરાવેછે.

શ્લેષ્ઠાદિ અન્ત્યજવર્ણ વિષેની કવિતાના આરંભમાં રગણ, સગણ, તગણ અને જંગણ લેવા; દ્વિજની કવિતામાં નગણ અને સગણ સિવાયના ગણ વાપરવા; વૈશ્ય વિષેની કવિતામાં મગણ અને સગણ વર્જ્ય છે; અને સ્ત્રી વિષેની કવિતાના પ્રારંભમાં યગણ અને મગણ વર્જ્ય છે, એમ કેટલાક કેહેછે.

દગ્ધાસ્ત્રોની પેઠે આ દોષ માત્ર લૌકિક હંદોને લાગુ પડે-છે; વૈદિક હંદમાં એ વાધકર્તા નથી ગણાતો. તેમજ મંગલવાન-કશ્શાબ્દ અથવા દેવવાનકશાબ્દમાં પણ એ ગણનો પ્રયોગ વાધ-કારક નથી. વઢી આરંભ ગણ શુભ ફલદાતા મૂકવામાં આવ્યો હોય તો તેના પછીના ગણનું મિત્ર અમિત્રપણું જોવાનું નથી. કેટલાક આર્યાના ગણોનું પ્રથમ ફલ વર્ણવેછે તે પૂર્વે જનાવ્યા સદૃશ છે, એટલે એ તે અથ જૂદું જનાવ્યું નથી.

સંખ્યા વિષે.

હંદમાં એકાદિ સંખ્યા જનાવવા માટે દૃષ્ટ સંખ્યાતુલ્ય જેનો અર્થ થતો હોય. અથવા જેની સંખ્યા દૃષ્ટ સંખ્યા સુલ્ય જ હોય તેવા શબ્દો, કવિતાના માપમાં મલતા અને તેવા તે સંખ્યા માટે મૂકવા પ્રયા છે, તેથી તે સૂત્રવનાર શબ્દોનો સંગ્રહ આ નીચે આપિયે ઢિયે તેથી સ્પષ્ટ સમજાશે.

०	१	२	३	४	५
आकाश नभ गगन ख शून्य अध्र वियत् पूर्ण मल	शशी चद्रमा शशभृत् आरमा भू माक पृथिवी धरा मही कु धरणि एक गजमुग्ग- दत्त १२ धरक क ५६०० ध्रुव	नयन युग्म नेत्र पाद दि संपत्तीम युगल जड़त दक्ष आन्त्रि चक्षु द्विजजन्म अश्विनी यमल पक्ष पर दृष्ट मुज अयन मदीतीर ओट जागु	शिखी दहन अग्नि अनल हुताशन चन्दि पाचक गुण नाडी प्र त्रि दोष विदम लोक हरनयन भुवन गंगाधर गंगापथ सध्या रान ताप अभिगु शूल ग्राम निध्र प्रय मुण, गद्यप्रो १० क्षोभ	श्रुति भुक्ति मोक्ष फल चकार चरण चतुर् पुरुषार्थ तुल्य उपाय युग आश्रम ब्रह्मासुत्र विधिषदन गमुद्र वेद चारिनिधि आन्त्रि व्यूह कुल मेनाग हरिभुज वणी गोमन्त्र वर्ग यान पञ्चद मपार	वाण भूर शर इन्द्रिय यज्ञ अमु (प्राण) गद्य पच अजु पांथ सधि इयु प्राण धर्म पाञ्च हरपदन तार पाप हेप पंचामृत नियम कन्या प्राग पोष अनिल अग कन्यापूज महायज्ञ पदर

૨૪૫૫૫૫ કાઠામાં જળાવેલા શબ્દ અને ઝીંજા તેવાજ શૂન્ય અર્થ સૂનવતા શબ્દો શૂન્ય દર્શાવવા માટે મૂકવામાં આવેછે; તેમજ એક ૧ દર્શાવવા માટે શશી આદિ શબ્દો અને તેમના પર્યાય વપરાયછે. શશી શબ્દના પર્યાય નીચે પ્રમાણે છે:—

કવિત.

અઢિધ નવનીતક ઇ. અઢજ અમૃતદીધિનિ;
 અમૃતસુત ને આપ અમૃતાધાર ગળો;
 અમૃતસૂ ઇન્દુ અને ઓષધીશ, ઉડુપ છે,
 ઉડુપતિ ઉડુરાટ એને, ઋક્ષેશ મળો;
 કલાનિધિ કલાપતિ કલાપિની, કલાપૂર્ણ,
 કલામૃત્ કલાવાન્, કુમુદપતિ કહો;
 કુમુદપ્રિયને કહો, કુમુદનાંધવ—બંધુ,
 કુમુદિનીપતિ એને, કુમુદેશ તો લહો. ૧
 કેરવી કૌમુદીપતિ, ગ્લૌ ચંદ્ર ચંદ્રમા ચાંદ,
 છાયાનિધિ, છાયામૃત, છાયામૃગધર છે;
 જૈવાતૃક તમોમ્ન ને, તમોનુદ તમોપહ,
 તિમિરરિપુ અરિનું નામ તમોહર છે;
 તારાધિપતિ ને નાથ, તારાપીઢ તિથિપ્રણી,
 તુહિનાંશુ દશવાગી, દાશાયિણીપતિ છે;
 દ્વિજપતિ, દ્વિજરાજ, નક્ષત્રપતિ ને નાથ,
 નક્ષત્રપ નિશાકેતુ, નિશામણિ વતી છે. ૨
 નિશીધિનો નાથ ઇ તો, પર્વધિ પિયૂષનિધિ,

कवियो, पीयूष रुचि पीयूष महा मणे,
 प्रालेयाशु भपाता ने भपति, मृगाक मास्,
 मृगधर मृगवि प्लु, मृगलाउन गणे,
 रजनीपति ने नाथ, रात्रिनाथ रात्रिमणि,
 राजराज रोहिणीश, रोहिणीपति कहो,
 लक्ष्मीसहज ए विधु, शशधर शशभृत,
 शर्वरीकान्त शशाक, शशलाउन लहो. ३
 शशविन्दु, शशी थाय, शिवशेखर शीतगु,
 शीतांशु शीतमयुख, शीतमरिची कहो,
 शीतमानु, शीतरुक श्रीसहोदर, शुभ्राशु,
 शुचिरोची श्वेतधामा, श्वेतवाहन लहो,
 श्वेतरोची श्वेतवाजी, सित दीधिति सिताशु,
 सितरश्मि सुधाकर, सुधाधार गायठे,
 सुधाभृति सुवानिधि, सुधामूर्ति ने सुधाग,
 सुधाशु ने सोम हरि, हरिणाक थायठे ४
 हरिण कलक एने हर चूडामणी वदे,
 हरशेखरनु नाम, हिमकर छे ह्वे,
 हिमद्युति हिमरश्मि, हिमश्रय एक लेखी,
 क्षमाकर क्षमानाथ, यामिनीपति ववे,
 शशीना आ नाम वधा, एक संख्या सूचक छे,
 तेम पृथीविना नाम एकमा गणायठे,
 माटे ज्या प्रयोग जेवो योनवानो होय तेवो,
 कवि इच्छा अनुसार भक्ता योनायठे. ५

६	७	८	९	१०	११	१२
पद् शास्त्र गुहक खट शक्ति छ माखीनापग पद् रस कटु जल दर्शन चक्र रिपु राग अरि तर्क अग वेदाग कृतिकातारा आततायी भ्रमरपद टिजकर्म छप्पयपद अयनमास धात गुहानन	मुनि अग हय वार सात द्वीप सरोवर सर नग अश्व लोक दुरग पेटक कृपि पर्वत ताल पाताल धातु उपविष चिरांजि मातृ राज्याग ताडय नदी अग्निजि- ह्वा	वसु आठ इम अष्ट गज दिग्गज नाग यागांग सर्प तरु अहि मुख गिद्धि योग हस्ति द्वारद याम ग्रहर करि सात्विक्- भाव धरापर दिकपाल शिवमूर्ति सिरात गध मद ब्रह्मकर्म	भक्ति नव खड निवि ग्रह नद अंक सख्या द्वार काणु न्याग्रस्तन कृचा मुधाकुंड नाय रत्न घान्य अमुद	दश पक्षि दिसि दिशा आशा दिग् दांय अवतार रावणाशिर स्नान कामदशा धूप रूपक	रुद्र शिव अगियार हर भव शर्व पशुपति स्थाणु करण कुरुमेना	रवि द्वादश वार भानु सूर्य आदित्य भग इन खरांशु कुंवन साध्य- (देवगण) तरणि क मास राशि कृक्ष रुद्र भयन संकान्ति गुहबाहु भूपमंडल

१३	१४	१५	१६	१७	१८
विश्व जगत् त्रयोदश शेर रामचन्द्र मल्लमाम यक्ष जल	चौद रत्न मनु विद्या मह (७+७) इन्द्र चौरजी अभिनय	पदर तिथि घर पंचदश	सोळ पोडश नृप भूष बळा संस्कार	सतर अलाटि	अष्टाद वनस्प पुराण धृति भारता अज्ञात उपाधि
१९	२०	२१	२२	२४	२५
आंगणिश अतिश्रुति गवदश अकनंद प्रहाज्ज विगदुमुग देववाय	नख अंगुल बोडी वसा पीस रावणभुज	एकवीश मूच्छना अनुस्मृति रागिन्	बाबीश उपगर्ग	सिद्ध जिन तीर्थकर चौबीश अवतार	पासो तत्व पचीस पबावि
२७	२२	४९	१००	१०००	१००००
म नक्षत्र उडु कक्ष सत्यावीश	रद दत दात द्विज वर्नीश	वायु आंगणपचात	शत सो नरायण कमलदल इन्द्रयज्ञ	दशशत महल हजार गणामुख शेषशीर्ष अर्जुनहस्त वेदशाखा इन्द्रनेत्र	लक्ष लाख

ચરણ અથવા પાદ.

સામાન્ય રીતે છંદના ચોથા ભાગને પાદ અથવા ચરણ કહેછે. લૌકિક છંદના સામાન્ય રીતે ચાર પાદ અથવા ચરણ કરવામાં આવેછે. વૈદિક છંદોમાં એ નિયમ જેમ જલ્લાતો નથી તેમ વિષમ જાતિમાં પણ તે જલ્લાતો નથી. તેમાં વૃત્તમાં તેના ચારથી વધારે કે ઓછા પાદ અથવા ચરણ થઈ શકેછે.

જેટલી માત્રા અથવા જેટલા વર્ણનું એક ચરણ બનાવવાનું કહેવામાં આવ્યું હોય તે તેનું માપ ગણાયછે.

વિશ્રામ.

‘યતિ, વિરતિ, વિરામ, અવરતિ, ઉપરતિ, વિચ્છેદ,’ શ્વસત, સ્થાપી, મેદ, મિદા, આસ્થાપી, છેદ આદિ વિશ્રામના પર્યાય છે. ‘કવિતા કથતાં વિશ્રામ લેવો પડે તે ક્યાં આગલ લેવો તેનો નેર્ણય કેટલાંક વૃત્તમાં કરેલો છે; બાકી તેનો ધનો સ્વરો આધાર તે વૃત્ત બોલવાની ઢબ અને તેના રાગ ઉપર રહેછે.

ઘણું કરીને પદને છેડે વિશ્રામ આવેછે; અથવા તો મધ્યમાં આવેછે.

પાદ પૂર્ણર્થે જ અથવા એવો જ કોઈ બીજો અક્ષર આવે તો નો જે સાથે સંવધ હોય તેની સાથે અંગભૂત ગણતા વિશ્રામમાં ટો પાડી શકાય નહિ.

‘યતિ આવતા શબ્દના અક્ષરો છૂટા પડી જાય તો તે તિભંગ કહેવાયછે.

શબ્દની વિભક્તિ ત્રીસે પાંચપાંચ પણ યતિયંચ ચાલ્યે.

છંદ શાસ્ત્રમાં કહ્યુંછે કે—મધ્યમા યતિ હોય તેમા શબ્દ-
૧ એક અક્ષર આવી જાય તો યતિભંગ કહેવાય, પણ વધારે
અક્ષર આવે તો યતિભંગ થાય નહિ. જેમ કે —“કોલ્યાહલ”

આમાં “કોલા” આગળ યતિ આવતો હોય તો યતિભંગ નહિ. “સંવાહન” શબ્દમાં “સંવા” આગળ યતિ આવે તો શબ્દભંગ થાયછે, પણ એ યતિભંગ ગણાતો નથી. “ઉચ્ચારિત” આમાં ઉચ્ચા, રિત એમ યતિ પડી શકે. “આલ્હાદક” આમાં આલ્હા, દક થાયછે.

અનુપ્રાસ અથવા ચમક.

છંદના ચરણના અન્ત્યાક્ષરોને નિયમમાં મૂકી છંદને સુશોભિત બનાવવાની પ્રથા જેવી પ્રાકૃત ભાષાછંદો માટે છે તેવી સંસ્કૃત છંદ માટે પૂર્વાચાર્યોએ આવશ્યક ગણી નથી. એ પ્રધાને ભાષા-શાસ્ત્રિયો અનુપ્રાસના નામથી ઓછાવેછે; ને કહેછે કે એ વિના છંદોરચના નીરસ થઈ જાયછે.

અર્થાલંકારના ૧૦૮ ભેદ કેટલાક સાહિત્યશાસ્ત્રકારો માને છે, તેમાંના શબ્દાલંકારનો એક ભેદ આ અનુપ્રાસાલંકાર છે.

છંદોલાલિત્યમાં વધારો કરવા માટે વર્ણસામ્ય લાવવામાં આવેછે; તેનું નામ અનુપ્રાસ. તેના મુખ્ય ભેદ ૧ છે. ૧ દૃત્યનુપ્રાસ, ૨ હ્રેકાનુપ્રાસ, ૩ લાટાનુપ્રાસ, ૪ અન્ત્યાનુપ્રાસ, ૫ શ્રુત્યનુપ્રાસ. કેટલાક આ ઉપરાંત ચમક નામનો છઠ્ઠો ભેદ છે એમ કહેછે; અને કેટલાક આ સર્વ ભેદને સામાન્ય રીતે ચમક એવું નામ આપેછે.

જેકાના એક વર્ણની જેમા અનુવૃત્તિ થતી હોય, અર્થાત્ જે છંદમાં એકનો એક વર્ણ ઘણી વાર આવતો હોય ત્યાં વૃત્યનુપ્રાસ થયેલો સમજવો.

“મૃગા કરો દયા નિધિ, જયા મૃગા જતો વદે.”

આમાં ચ અક્ષરનો એક કરતા વધારે વાર પ્રયોગ થયો છે માટે આ વૃત્યનુપ્રાસ^૧ જાણવો.

૧ આને કેટલાક ગૂર્જર ષવિયો “શ્લઙ્” એવું નામ આપેછે

જે છંદમાં એક કરતાં વધારે વર્ણની આવૃત્તિ થયેલી હોય ત્યાં 'છેકાનુપ્રાસ' થઈ જાણવો.

અમારી તમારી' કુમારી તુકારી;

વિચારો સુચારો વિચારો ન મારી.

આમાં મ ર અને ચ અક્ષરોની એક કરતાં વધારે વાર આવૃત્તિ થઈ છે માટે આને છેકાનુપ્રાસ જાણવો.

જે છંદમાં આસ્વા પદની આવૃત્તિ થાય અને તેમનો શબ્દાર્થ જૂદો જૂદો પડેલે ભિન્ન હોય તે લાટાનુપ્રાસ કહેવાય છે.

"પતિપાસ જેને, નહિ ધામ ચાંદની ધાય;

પતિપાસ જેને નહિ, ધામ ચાંદની ધાય."

છંદના પ્રત્યેક ચરણના અન્ત્યાક્ષરો અમુક પ્રકારના લાવી અમુક સ્થિતિમાં મોઢવવા એનું નામ અન્ત્યાનુપ્રાસ કહેવાય છે. માપા શાસ્ત્રિયો આને તુકાન્તના નામથી ઓઢેલે છે અને તેની પદ પરત્વે જૂદી જૂદી સ્થિતિ ધાય છે તે પરથી તેના છ ભેદ પાડે છે.

૧' સર્વાન્ત્યતુકાન્ત. ૨ સમાન્ત્યવિષમાન્ત્યતુકાન્ત.

૩ સદાન્ત્યતુકાન્ત. ૪ વિષમાન્ત્યતુકાન્ત.

૫ સમવિષમાન્ત્યતુકાન્ત. ૬ ભિન્નતુકાન્ત.

જે છંદના ચારે ચરણના તુકાન્ત પડેલે અન્ત્યાક્ષરો એક જ હોય તે સર્વાન્ત્યતુકાન્ત કહેવાય છે.

જેમકે:—પાંત્ય પર છ રસપ, જણતે પર પાપ,

ચરણ/કલ દશમાંય, રતિકરી રતું ત્યાંય.

આમાં દરેક ચરણના અન્ત્યમાં ય છે માટે તે સર્વાન્ત્યતુકાન્ત.

જે છંદના સમ ચરણાન્ત અક્ષર સમાન હોય તેમજ વિષમ

ચરણાન્ત્ય અક્ષર સમાન હોય તે સમાન્ત્યવિપમાન્ત્યતુકાન્ત
કેહેવાયછે.

જેમકે:—મા પડ મુજ આધાર, ચોસલાં કોણ ચડાવશે;
મૂઠા ચડાવળ હાર, જોવતા જાતર આવશે.

(રાસમાઝા)

આમાં બીજા અને ચોથા ચરણાન્ત્ય અક્ષર શે સમાન છે એ
પેહેલા તથા ત્રીજા ચરણાન્ત્ય અક્ષર ર સમાન છે માટે
સમાન્ત્યવિપમાન્ત્યતુકાન્ત.

જેના સમ ચરણના તુકાન્ત મળના હોય અને વિપમ ચરણને
તુકાન્ત ન મળના હોય તે સમાન્ત્ય કેહેવાયછે.

જેમકે.—દશ માધિકા દેશ, વરણો મુનિ ભાલ;
જાતિ જ રુદ્રા જાગ, ગ્રણ આઠછે તાલ.

આમાં બીજા તથા ચોથા ચરણના તુકાન્ત ળ લ મમાન
માટે એ સમાન્ત્ય તુકાન્ત.

જે છંદના વિપમ ચરણના તુકાન્ત એક સરસા હોય અને સ
ચરણના તુકાન્ત અસમાન હોય તે વિપમાન્ત્યતુકાન્ત કેહેવાયછે

જેમકે:—ચાલું પાટગ દેશ, નિસેં પટોઝાં નાંપને,
સરવો સોરઠ દેશ, લાલેળો મઝે લોચડો.

(રાસમાઝા)

આમાં પેહેલા તથા ત્રીજા ચરણના તુકાન્ત શ સમાન
અને બીજા તથા ચોથા ચરણના તુકાન્ત અસમાન છે માટે
વિપમાન્ત્ય તુકાન્ત.

જે છંદના પેહેલા ચરણના તુકાન્ત ચોજા ચરણના તુકાન્ત
સદશ અને ત્રીજા ચરણના તુકાન્ત ચોથા ચરણના તુકાન્ત
સદશ હોય તે સમવિપમાન્ત્ય તુકાન્ત કેહેવાયછે.

(मालिनी)

जेमके:—मधुर वचनयी तो, भोळवाया जनो जे,
जन वश थयुं मिथ्या उपचारैर्धो को'जे
मतलबो विश्वासु, आश हैये भरेलां,
मटपट ठगी लेवा, ए खरेखात से'ला.

(गू० हितोपदेश.)

आमां पेहेला तथा बीजा चरणना तुकान्त "जे" अने बीज
अने चौथा चरणना "लां" सरखाछे माटे ए समविषमान्त्य.

जेना कोइ पण चरणना तुकान्त एक बीजाने मळता न-
आवता होय ते भिन्नतुकान्त्य केहेवायछे.

जेमके:—शशि जतां, प्रिय रम्म विभादरी,
थइ रखे जतीं अंध वियोगयी,
दिनरूपे सुभगा बनीं रहे, ग्रही
कर प्रभाकरना मन मानींता.

(सरस्वतीचंद्र.)

आमां चारे चरणना तुकान्त री. थी. ही. अने ता ए अ-
समान छे माटे भिन्नतुकान्त्य.

आवा तुकान्तवाळी कवित, जे - १ "द्वयर्स" केहेछे
केटलाक आ भिन्नतुकान्त्यन - २ १ भेद पाडेछे
१ प्रतिपद भिन्नान्त्य २ पुनर्वा - ३ उत्तरा
तुकान्त्य.

जेना सधळ चरणोना तुकान्त १ १ होय ते
प्रतिपद भिन्नान्त्य केहेछे.

जेमके:—आ एकपास उत्तरे जजो
आ उगता रंविता

સંસાર આ અહિ દશા-યુગ-અન્તરાલે
મે તેજના ઉદય-અસ્તથી વાંધો રાહ્યો

(મરસ્વતીચંદ્ર)

જેના પૂર્વાર્ધના ચરણોના તુકાન્ત સમાન હોય તેને પૂર્વાર્ધતુકાન્ત
કહેછે. જેમકે:— વિ. નાટક.

(અનુષ્ટુપ.) સિંચતો માધવીને ને,
નચાવે કુંદવેલ્લીને;
સ્નેહ દાક્ષિણ્યથી,
કામી સરસો મને ઇ.

જેના ઉત્તરાર્ધના ચરણોના તુકાન્ત સમાન હોય તેને
ઉત્તરાર્ધતુકાન્ત કહેછે. જેમકે:—

(આમીર) બુદ્ધિકેરી વાત, સાક્ષાત જો લેવાય,
દુર્ધિવાળા જેહ, કરે પ્રમાણ જ તેહ.

(પાદશાહી રાજનીતિ).

આપણા પ્રાચીન ગૂર્જર, તેમજ હિંદી કવિવરોએ ભિન્નતુકાન્ત
વાળા છંદો રચવા તરફ પોતાનું ઘણું રાહ્યું હોય એમ જણાતું
નથી; પણ હાલના કેટલાક ગૂર્જર કવિયો એનો ઉપયોગ કરવા
લાગ્યા છે.

સંસ્કૃત મંપોમાં પદ્યપદી અથવા અષ્ટપદીમાં વધે પદના
અન્ત્યાક્ષરો સમાન લાવવામાં આવ્યા છે.

રાગરાગણીમાં ગાઈ શકાય એવા છંદોની રચનામાં આ
તુકાન્તપર વિશેષ ધ્યાન દેવાની અગત્ય છે. તેમાં પદાન્ત અથવા
તુકાન્ત મળ્યા જ જોઈએ એટલું જ નહિ પરંતુ સ્વર પણ એકના
એક જ મળ્યા જોઈએ. તેમાં પણ પદાન્તની પાંચ માત્રાના સ્વર
જો મળ્યા આવે તે તે ઉત્તમ કહેવાય છે.

સંતોષો રાના નકિ-થાય નહ,
સંતોષહીનો દ્વિજ થાય નહ; -
સલજ્જ વેશ્યા પળ થાય-નહ,
કુલાંગના નિર્લજ થાય નહ.

(ગૂ. હિતોપદેશ)

જેના અન્તમાં બે ગુરુ આવી પહોંચા હોય ત્યાં તુકાન્તની
પાંચ માત્રા એક સરસી મળે તો ઉત્તમ, ચાર મળે તો મધ્યમ,
અને તેથી ઓછી મળતી આવે તો તે કનિષ્ઠ ગણાયછે. જેમકે:—
ગીતિ—દૂત મુખ નૃપ છે માટે, દૂત ચવન પણ ન યોગ્ય હજવાને;
શસ્ત્ર ડગમે તોપણ, દૂત પ્રવર્તે ન અન્ય વદવાને.

(ગૂજરાતી હિતોપદેશ)

જેના પદના અન્તમાં (। 5, 5।) આઠા ત્રણ માત્રાના વર્ણ
આવતા હોય તેવા પદના તુકાન્તમાં જો પાંચ માત્રા મળે તો
ઉત્તમ, ત્રણ માત્રા મળતી આવે તો મધ્યમ, અને ત્રણથી ઓછી
મળતી આવે તો તે કનિષ્ઠ કહેવાયછે. જેમકે । 5 દૃષ્ટાન્ત:—

પણ વિલરાયે લડતું, જાલવળી ઘણું પરસ્પરે કરવી;
જે કંઈ નિર્વલ સેના, વ્યૂહતણા મધ્યમાંય તે ધરવી.

(સર્વશો.)

નિયમિત વિષયે દંડવીકમી ઘણુંકરી ચાલે સૌ કોયં,
પરવશ આ જગ કેરીમાંહે સાધુ પુરુષ વિરલા કો હોય;
વિકલ દુર્વલા બ્યાધિવાલા નિર્ધન એવા પતિની પાસ,
કુલનારી પણ દંડવીકથી શરણે રહોને કરે નિવાસ.

(ગૂજરાતી હિતોપદેશ)

જેના પદાન્તમાં બે લઘુ આવતા હોય તેવા પદના તુકાન્તમાં
ચાર માત્રા મળે તો તે ઉત્તમ, બે મળે તો મધ્યમ અને બેથી
ઓછી મળતી આવે તો તે કનિષ્ઠ કહેવાયછે. જેમકે:—

ફૂલેઝ પૂર્વે ફૂલ તે પઝી ફલ,
અગાઉ મેઘોદય તે પઝી જલ,
સદાય આ કારણ કાર્યનો ક્રમ,
પ્રસાદ પૂર્વે પુઠથી કૃપા તમ.

(નાટ્યપ્રસ્થાવ)

ઉપર પ્રમાણે તુકાન્તના અક્ષર અને સ્વરની સમાનતા જે છદમા જાળવવામા આવેલી હોયઝે તે કર્ણમધુર થવા ઉપરાત બીજો કશો લાભ ગણાતો નથી, તેમ તેપર દુર્લભ દેવાથી ઉપરના ગુણલાભ ઉપરાત બીજી કશી હાનિ થતી નથી, માટે છદો રત્નવામા આનો પ્રયોગ યથેચ્છ રીતિએ કરવો.

છદમાના પદમા શબ્દ ઇનોએજ હોય અને તેનો અર્થ જૂદો થતો હોય તો તે યમકાનુમાસ કેહેવાયઝે. જેમકે —

સારંગે^૧ સારંગ^૨ લઈ, ઘરી બીક સારંગ,^૩

ઋતુ સારમ^૪ ન આદર્યો, રસવા મુલ સારંગ.

આમા સારંગ શબ્દ સર્વ પદમા જૂદે જૂદે અર્થે છે. માટે યમકાનુમાસ.

છદમાના કોઈ પણ ચરણમા કઠ તાલબ્યાદિ અક્ષર અ, ક, ઘ, ગ, ઘ, ઙ અને હમાના બે અથવા અધિક વર્ણ એક પઝી એક અથવા કદક અન્તરે આવે તે શ્રુત્યનુમાસ કેહેવાયઝે.

ગીતિ.

“ગુંહક ગદ્દા, ગિરિજા, શકર હસતાં હસ્યા દર્દ તાલી”

હાહા ઘેરે ઘુષતી, ગળ મ્લકલક કરો ઘણુ હસ્યા ભાઝી.

આમા ગ, હ, ઙ ઇત્યાદિ ઉક્તવર્ણો ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આવ્યા છે માટે શ્રુત્યનુમાસ.

अनुक्रमाणका.

अ.

अंक.	छंदसु नाम.	वर्ण.	मात्रा.	प्रकार.	पृष्ठ.
११९	अकहरि, अकुहरि.....	१४	सम.	३४४
११९	—अकुहरि.	१४	सम.	३४४
७१	अकोपकृष्ठा.....			अ स. वृ.	४८८
८५०	असम्भ्रमपदन.	१३	सम.	३३५
३०९	अस्तनि	८	सम.	२५८
३४३	असौट	८	सम.	२६१
६९	अगनोत्तेर वर्णना दंडक.....	६९	४६६
६४८	अगरिम.	११	सम.	२९७
१५२	अगाधिका			वि. वृ.	५१०
७१४	अगीरी, ललित.....	१२	सम.	३०५
२५४	अचट्ट, सुमत	४	सम.	२५१
१४४१	अचल	२७	दंडक.	४२६
११०७	अचलधृति.....	१६	सम.	३६१
१	अचलधृति		१६	मा.स.जा.	२०६
११४९	अचलनयन.....	१७	सम.	३६७
४४९	अचलपक्षि, बालिका.....	१०	सम.	२७३
६८०	—अचलचर्चिका	१२	सम.	३००
१३०३	अचलनिरति	२२	सम.	३९५
१५	अचला		१२	सम.जा.	७
९८२	अडचलवती.	१४	सम.	३४१
६३	अज्जिताप्रा.			अ स वृ	४८६
८९९	अट्टासिनी.	१३	सम.	३३१
२८	अट्टावर्षा वर्णना दंडक.....	२८	४२७
३६	अट्टावर्षा मात्राणीविषयद्वयाति		२८	२०५
७८	अट्टोत्तेर वर्णना दंडक.....	७८	४६७
	—अट्टोत्तेर वर्णना दंडक	४८	४६४

અંક.	છંદનુ નામ.	વર્ણ.	માત્રા.	પ્રકાર.	પૃષ્ઠ.
૧૦૪	અન્નમદ.....	૧૩	...	સમ.	૩૩૨
૪૬	અન્ન, આરિલ, ચોપાદકુલક...	૧૬	...	ગમજા.	૧૭
૫૧	—અર્ચિલ.....	૧૬	...	સમજા.	૨૦
૧૨૩	અતિષલિ.....	૬	...	સમ.	૨૩૧
૨૫	અતિકૃતિ ધયવા અભિકૃતિ...	૨૫	...	સમ.	૪૦૭
૧૦૧	અતિગીતા.....	૨૭	...	સમજા.	૪૩
૧૩	અતિજગતિછંદ.....	૧૩	...	સમ.	૩૩૮
૩૬૩	અતિગ્રાનિ.....	૮	...	સમ.	૨૬૧
૧૧	અતિપ્રૃતિ છંદ.....	૧૧	...	સર્વ.	૩૭૫
૭૫	અતિપ્રતિવિનીતા.....	અ.સ.પૃ	૪૮૧
૩૩૩	—અતિપ્રીતા.....	૮	...	સમ.	૨૬૦
૨૮૮	અતિમોહા.....	૮	...	સર્વ.	૨૫૫
૮૬૦	—અતિરુચિરા.....	૧૩	...	સમ.	૩૨૭
૩૮	અતિરુચિરા.....	૩૯	...	શિ.જા.	૧૨
૬૧૪	અંતિરહ.....	૧૩	...	સમ.	૩૧૦
૭૮૭	અતિવાસિતા.....	૧૨	...	સર્વ.	૩૧૨
૧૫	અતિશર્કરાં છંદ.....	૧૫	...	સમ.	૩૪૪
૧૧૧૬	અતિશાયિની, ચિત્રલેખા.....	૧૭	...	સમ.	૩૬૨
૪૪	અતિશિલા, ગુણિત.....	૩૨	...	શિ.જા.	૧૪
૧૧૭	અતિપુરહિતા.....	અ.રા.પૃ	૪૧૮
૧૮૧	અતુલ.....	વિ.પૃ	૫૨૦
૧૩૬૧	(અ) અતુલપુલક.....	૨૪	...	સમ.	૪૦૬
૩	અતુલા.....	પુલ. ૧૪	...	વિ. જા.	૧૩૧
૧૦	અતિલ, અર્તિલ.....	અ.રા.વૃ.	૪૧૨
૧૫૨	અરસદ.....	વિ.વૃ.	૫૧૭
૨	અત્યુક્તા છંદ.....	વર્ણ મેલ છંદ.	૨૨૫
૧૩૨૮	અદ્વિતનયા.....	૨૩	...	સમ.	૪૦૧
૧૭૮	અધિકારી.....	૭	...	સમ	૨૪૫
૧૩૬૬	અર્ચાર્ચકાર.....	૨૪	...	સમ.	૪૦૪

३३ शयीरा.....	७	राम.	२४०
९८ — शयीरा.....	९	सम.	२६६
३६ — धनद्वयीडा.....	६४	शिजा.	९२
१५ अनन्नपद.....		अ.स.वृ.	४९८
४८ अनन्नशेखर, महीधर.....	२८	दंडक.	४२८
२५ अवति.....	६	सम.	२३९
३८ अनन्तदामा.....	१४	सम.	३३५
१०८ अन्तविपुला उदगीति.....		उ.गी.भे.	११८
९१ अन्तविपुला उपगीति.....		„	११५
७४ अन्तविपुलागीति.....		गी.भे.	११२
५७ अन्त (जघन) विपुलार्या.....		आ.भे.	१०९
१२५ अन्तविपुलार्यागीति.....		आ.गी.भे.	१२१
१२६ अन्तर्घनिता.....	११	सम.	२८०
२२३ अन्तर्धकाशनासक.....	१२	सम.	३०७
१०६ — अनसिता.....	११	सम.	२८८
१९९ अगर्धरा.....	९	सम.	२६७
१८८ अनसूय.....		वि.वृ.	५२२
७४ अनालेखन.....		अ.स.वृ.	४८८
८६ अनामधवाभिता.....		„	४९१
२०१ अनासादि.....	७	सम.	२४७
६१५ अनिन्दुशुर्विन्दु, शुर्विन्दु, पूर्वैन्दु.....	१८	सम.	३३३
१०२ अनिष्टृत.....	६	सम.	२३७
१२६ अनिरया.....		अ.स.वृ.	५००
२५६ अनिर्गार.....	८	सम.	२५२
५५ — अनिल.....	१६	मा.स.जा.	२३
८८१ अनिलोद्गतमुखी.....	१३	सम.	३२९
०७१ अनिलोद्गा.....	१६	सम.	३५५
७७७ अनीयक.....	१२	सम.	३५५
२०६ अनु.....	७	सम.	२४७
३८ अनुकृति.....		अ.म.वृ.	४८०

५८६ अनुकूला, मोदपदा.....	११	राम.	२८९
१४४ अनुगीति.....		कुल ५६	मी. भो.	१२४
४७१ अनुचायिता.....	१३	राम.	२७४
१८ अनुफल.....		१२	मा. स.जा	८
८ अनुप्लुद.....	८	राम.	२११
१९ —अनुज.....	४	राम.	२२५
३२५ अनृतनर्म, नृतनर्म.....	८	राम.	२५९
५२५ अपयोधा.....	११	राम.	२६०
८५ अपरप्रीणिना.....		अ.स.पृ.	४९१
९९ —अपरभा.....	६	राम.	२३६
२५ अपरवक्त्र.....		अ.स.पृ.	४७७
४२ (अपर) शिखा.....		६२	शि.जा.	६४.
१४३ अपरा उद्गता.....		वि. वृ.	५०७
४३ (अपरा) सञ्ज्ञा (शिखा).....		६२	शि.जा.	९४
९६९ अपराजिता.....	१४	राम.	३४०
८ अपरान्तिका.....		६४	वै.प्र.	२१७
१४८ (अपरा) सपादी.....	२२	३४	मा. वृ.	६३
१४४ अपरोद्गता.....		वि. वृ.	५०८.
१४५ अपरोद्गता.....		„	५०८
१४०० अपवाह, अपवाहक.....	२६	राम.	४१३
१४०० —अपवाहक.....	२६	राम.	४१३
५३ अप्रमाथिनी.....		अ.स.पृ.	४८४
३३३ अप्रीता, प्रीता, अतिप्रीता, अलिप्रीता.....	८	राम.	२६०
६६ अभिस्थ्या.....	६	राम.	२३३
६९९ —अभिनवतामरस.....	१२	राम.	३०४
८८६ अभिरामा.....	१३	राम.	३३०
८९३ आभीष्टका.....	१३	राम.	३३०
१३६ अर्भाक.....	७	राम.	२४०
१०६८ अभिवात्रा.....	१६	राम.	३५५
१३८४ अघ्नघ्नमण.....	२५	राम.	४१०

८७५ अभ्रभ्रमशीला.....	१३	सम.	३२९
२४७ अमति	७	,,	२५१
५६९ अमन्दपाद.....	११	,,	२८४
३४० अमना, अमनमु.....	८	,,	२६१.
३४० —अमनमु.....	८	,,	२६१
१३३१ अमरसमरी.....	२३	,,	४०२
३२६ अमरन्दि, हनुमन्त.....	८	,,	१५९
५२ —अमरावती.....		अ.स.पृ.	४८३
१३६९ —अमला.....	२५	सम.	४०८
३१९ अमानिका	८	,,	२५९
५२२ अमालीन.....	११	,,	२७९.
८६६ अमितनगानिका.	१३	,,	३२८
४९६ —अमृतगति.....	१०	,,	२७७.
४९६ —अमृततिलका.....	१०	,,	२७७
१३६ अमृतधारा, मञ्जरी.	वि. पृ.	५०४
१३७ अमृतभारा (द्वितीय).....		,,	५०४
१३०० अमृतध्वनि.....	२२	सम.	३९४
१६ अमृतध्वनि.....		१४४	वि. जा.	१४२
५१६ अमोघमालिका.....	११	सम.	२८१
१४२३ —अम्बुज.....	२६	,,	४१६
८५५ अम्बुशायली.	१३	,,	३२६
१४८४ अम्भोलि	३१	सं. ध.	४३८
६५६ —अम्भोजाली.	१२	सम.	२९८
२०७ अन्मेयी.	७	,,	२४७
३९४ अयनपन्नाका	९	,,	२६३
१२८७ अयमान.	२३	,,	३९१
११८ अयमित.	६	,,	२३९
१०३ अयवती	अ.म.पृ.	४९५
७६ अरजस्ता	६	सम.	२३४
१३८९ —अराविन्द.....	२५	,,	४१९

१८६३	—अराविंद.....	३९	गम.	४३३
१३८९	अराविंदमुग्धा, अराविंद.....	२५	"	८११
३०८	अराली	८	"	२५८
३१४	अरि	८	"	२५८
१८२०	अरिदमन, अरिदलन	२६	"	४१५
१४२०	—अरिदलन	२६	"	४१५
५१	अरिह, अटिह, अलिया, अलक...	१६	गमजा.	२०
७८८	अरिता.....	१२	गम.	३१३
११	अरुन्धुद	अ.ग.धु.	४७४
१५२६	—अर्क	५१	दं. य.	४६५
९०	—अर्कच्छाया	२४	रामजा.	३३
९३२	अर्कशेषा.	१४	सम.	३३५
७८९	अर्कितपत्रिषा.....	१२	,	३१२
१८३४	अर्कशृङ्गप्रभंगी.....	३०	दं. य.	४३६
१५०६	अर्णव.....	३३	"	४८०.
१२०	अर्ति.	६	सम.	२३९
९०	—अर्तिल.....	अ.ग.धु.	४८२
१९१	अर्व.	९	सम.	२६५
६७७	अर्षेणिया.....	११	"	२९४
१३४८	अर्दित, नर्दित.....	२४	"	४०४
७०५	अर्दितपाद	१२	"	३०४
	अर्द्धममवृत्त.....	अ.ग.धु.	४७१
३९६	अर्द्धकला	९	सम.	२६६
८१	—अर्द्धकाममोहिनो.	६	"	२३५
८९०	अर्धकुमुभिता	१३	"	३३०
९०	—अर्धतोष्टक	६	"	२३८
२९५	—अर्द्धनाराच.....	८	"	२५६
७२	—अर्द्धभुजंगी	६	"	२३३
३६९	अर्धलाभा	९	"	६३२
११८७	—अर्द्धान्तरालाणि	१८	सम.	३०४

११८७ अर्धान्तरालापि, अर्धान्तरालापि. १८	सम.	३७४
१२१ अर्द्धरुत	अ.स.वृ.	४९९
७१२ आपितमदना	सम.	३०५
११० अर्भकपांक्ति	अ.स.वृ.	४९७
१२८४ अर्भकमाला	सम.	३९१
१३५५ अरसात, मकरंद, अलसा	,,	४०५
५१ —अलक	१६	समजा.	२०
१३८६ अलका, अलिका	सम.	४११
९६७ अलकालिका, अलिकालका	,,	३४०
१२२ अल्परुत	अ.स.वृ.	४९९
१३५५ —अलसा	सम.	४०५
२०२ अलालापि	,,	२४७
१३८६ —अलिका	,,	४११
९६७ —अलिकालका	,,	३४०
९१२ अलिपद, नटगति	,,	३३८
६१ अलिपद	अ.स.वृ.	४८५
३३३ —अलिप्रीता	सम	२६०
५१ —अलिला	१६	समजा.	२०
५५ अलिला, अनिला	१६	,,	२१
५४२ अलोला, लोला	सम.	३३७
३८२ अवनिजा	,,	२६५
१३ अयनीलता, नवनीलता, अवलीलता	अ.स.वृ.	४७५
२२ अवलंबक	१३	मा.स.जा.	९
१२४० अवन्त्योऽचार	सम.	३८२
७९ अवरोधवनिता	अ.स.वृ.	४८९
१३ —अवलीलता	,,	४७५
१५ अवहित, अवहिता	,,	४९४
१५ —अवहिता	,,	४९४
४६ अवार्नीकृतवदना	,,	४८२
११३४ आवितथ, अर्द्धरुत, नर्द्धरुत, नर्द्धरुत, नर्द्धरुत	,,	३६५

७३५	अविरलरतिका.....	१२	राम.	३१०
१५६	—अधिरामः.....	७	„	२४२
३९८	—अधीरा.....	९	„	२६६
५९	अवोढा.....	६	„	२३४
१०३	अशनि.....	१३	„	३३२
४१	अशिक्षा, नाकि.....	६०	शि.जा.	९३	
६३४	अशुविलास.....	११	राम.	२९५
१४६४	—अशोक.....	२९	द.प.	४३३
८५२	अशोकपुष्प.....	१३	राम.	३२५
१४४९	अशोकनुष्पगात्ररी.....	२८	द.प.	४०६
१२५३	अशोकलोक, अशोकलोकालोक.....	२१	राम.	३८५
१२५३	—अशोकलोकालोक.....	२१	„	३८५
१३९६	अशोकानोक्त.....	२६	„	४१२
१०८८	—अश्वगति.	१६	„	३५८
११८५	अश्वगति.....	१८	„	३७४
१४५७	अश्वधात्री.....	२९	द.प.	४३१
१२९८	—अश्वधात्री.....	२२	राम.	२९४
१३२९	अश्वत्रलित, ललित.....	२३	„	४०१
१६	अष्टि छंद.....	१६	„	३५८
	अमम अववा विषम इत.....	अ.पि.द.	५०१
१९१८	—अममन्वा.....	१८	राम.	३३३
९१८	अममन्वा, अममन्वा.....	१८	„	३३३
४५०	अमिनधारा.....	१०	„	२७०
२०	अमुधा.....	अ.पि.द.	४७६
४६६	—अमुधा.....	१०	राम.	२७३
६७९	—अमुधारा.....	१२	„	३००
६७९	अमुधारा, अमुधारा.....	१२	„	३००
३०	अमुरान्या.....	अ.पि.द.	४७८
२४८	अहति.....	७	राम.	२५१
२२२	अहरि, करहंत, कलहता, कर हन्ता, करहंत, करहन्त, करहन्ता करहन्त, करहन्त, वच्छ.	७	„	२४८

१९४ अहानिगा.....	वि. वृ	५२५
१२५६ ओह.....३१	सम.	३८५
४६९ अहिला.....१०	,,	२७४
३६६ —अहिशिशु.....९	,,	२६३
१३७ अहिंसा.....७	,,	२४१
६९ अहानताली.....	अ.ग.वृ.	४८५
४१३ —अहीरि.....९	राम.	२६८
३७ —अक्षरपक्षि.....५	,,	२३०
४६७ अक्षरावलि, लालिनी :.....१०	,,	२७६

आ.

३४१ आकण्डु.....८	,,	२६१
२२ आकृतिछन्द.....३२	,,	३८९
४०२ आकेकर, पद्मावती.....९	,,	२६७
५७३ —आख्यानकी.....११	,,	२८५
९६ आख्यानकी.....	अ.स.वृ.	४९४
२९४ —आणन्द.....८	सम.	२५६
६२ —आत्मक.....५	,,	२३२
१०७ आग्नेय.....२७	मा.स.जा.	४३
१०७ आदिविपुला, उद्गीति.....	उ.गी.भे.	११८
९० आदिनिपुलाउपगीति.....	,,	११५.
७३ आदिविपुलागीति.....	,,	११२
५६ आदिविपुलार्वा.....५७	आ.जा.	१०८
१२४ आदिनिपुलार्वागीति.....	आ.गी.भे	१२१
६७४ आधिदेवी.....१२	सम.	२९९
८०८ आनता.....१३	,,	२१९
१००५ आनन्द.....१५	,,	३४५
९६३ —आनन्दा.....१४	,,	३३९
८२० आननमूल.....१३	,,	३२१
२९४ —आनन्दरूपक.....८	,,	२५६
६५ —आनन्दवर्धन.....	१९ मा. स.जा.	२४

१६ आनन्दवस्तु	चारेपादनी ९०	वि.जा.	१६३
४३७ अलन्दोलिका	१०	सम.	२७०
१५० —अलन्दोलिता.	३७	मा.स.जा.	६४
८६८ आपणिका	१३	सम.	३२८
३ आपातालिका, आपाताली.....	६०	वै. प्र.	२१४
१३० आपीड		अ.स.वृ.	५०१
१३६९ आगार, सबंधा.....	२४	सम.	४०७
१३९७ आभासमान.....	२६	सम.	४१२
१३ आभीर, आहीर.....	२१	मा.स.जा.	६
१४६५ —आम्र	२९	दं. व.	४३४
१०६५ आरभद्रा.....	१६	सम.	३५४
५२१ आराधनी.....	११	सम.	२७९
१५२६ आराम, पद्मक, विश्ववाह, अर्क.....	५१	द. व.	४६५
१४७६ आर्द्रस्तावक.....	३०	दं. व.	४३६
९ आर्द्रा.....	११	सम.	२८६
४५ आर्या, गाय, गाय्हा	५७	आ. प्र.	१००
१२९ आर्या गीति.....		आ. गी. मे.	१२०
१४५४ आलानिक.....	२८	सम.	४३१
६७ आलेपन.....		अ.स.वृ.	४८७
९२ आलोलयटिका.....		,,	४९३
१ आवृत्त		,,	४७१
६१५ आशापाद.....	११	सम.	२९३
८३ आसवयासिता.....		अ.न.वृ.	४९०
१३ —आहीर	११	मा.स.जा.	६
३			
१३०७ इच्छा.....	२३	सम.	३९७
३१३ इडा, इल्य	८	सम.	९५८
७७ इति, कामलता	०६	सम.	२३४
१२५० —इरा	२०	सम.	३८५
१३११ —इन्द्रव	२३	सम.	३९७

५९७ — इन्दिरा	११	संग.	३९०
४९२ — इन्दुमुखी, चन्द्रमुखी.....	१०	संग.	३७६
५५० इन्दुवदना, इन्द्रवदना, वरमुदरी.....	१४	संग.	३३८
७२७ — इन्दुवंशा.....	१२	संग.	३०८
४३४ इन्द्र, ऐन्द्री.....	१०	संग.	२७०
५५३१ — इन्द्र.....	६३	इष्टक	४६६
२५७ इन्द्रफला, इन्द्रवला, इन्द्रलिया.....	८	संग.	३५२
५७१ इन्द्रवज्रा.....	११	संग.	२८४
इन्द्रवज्राभेद	११	संग.	२८५
३५० — इन्द्रवदना.....	१४	संग.	३३८
२५७ — इन्द्रवला	८	संग.	२५२
७२७ — इन्द्रवंशा	१२	संग.	३०८
१३११ — इन्द्रपिञ्जय	२३	संग.	३९७
१३१५ इन्द्रपिमाग.....	२३	संग.	३९८
११५ इन्धा.....	६	संग.	२३८
१३५ इन्ध्रान्ता.....	७	संग.	२४०
३१३ — इला	८	संग.	२५८
११२८ — ईश.....	५७	द. व.	४६५
४२ ईशा	अ.स.पु.	४८१
५६२ ईशान्ता	११	संग.	२८३
उ,				
१ उक्ताच्छा	६६	वि.जा.	१२९
१ उक्ताछद	१	संग.	२२५
७३९ उज्जला, महोज्जला ..	१२	संग.	३११
१४०७ उज्जितकदन	२६	संग.	४१४
२२ उद्धराज	२९	संग.	८५
१३५३ उत्कटपटिका	२४	संग.	४०५
१ उत्कृष्टा	६६	वि. जा.	१२९
२६ उत्कृष्ट छद.....	२६	संग.	४१२
१२४२ उत्पलमालिका.....	२०	संग.	३८२

८४३ — उरालिनी.....	१३	सम.	३२४
१७७ उदक्.....		वि. वृ.	५१६
४१६ — उदधि.....	९	सम.	२६८
७६९ उदयनमुखि.....	१२	सम.	३१४
३५८ उदरश्री, उदरस्रक, उदरास्रक ..	९	सम.	२६३
५१४ उद्धतिनरी.....	११	सम.	२७९
३५८ — उदरस्रक.....	९	सम.	२६२
३५८ — उदरास्रक.....	९	सम.	२६२
८७३ उदासदास	१३	सम.	३२९
१५३० उदारपाद, धैरुड, भोगी.....	६०	सं. व.	४६६
४४६ उदित, कीर्ति.....	१०	सम.	२७१
५४१ उदितदिनेश	११	सम.	२८१
५८५ उदितविजोहा	११	सम.	२८९
५१ उदीच्यवृत्ति	३०	सं. प्र.	३१५
१३८ उद्गता.....		वि. वृ.	५०५
१४० उद्गता		„	५०५
१६ उद्गलितक		सं. प्र.	२२४
१०५ उद्गीति, विगाधा, विगाहा, विगाध.		उ. गी. भे.	११७
१४२५ — उद्गपं.....	२७	सं. प्र.	४१९
१५१२ उद्दाम	४५	„	४१९
११२१ — उद्दाम	४५	„	४६४
१५२१ उद्दामा, उद्दाम	४५	„	४६४
१४५३ — उद्दाल	२८	„	४३०
१४३४ उद्दाल, उद्दालक	२७	„	४२५
१४३४ — उद्दालक.....	२७	सम.	४२५
३०७ उद्घा.....	८	„	२५८
१५५ उद्घा.....		वि. वृ.	५११
७६२ उद्गर्गचिन्ता	१२	सम.	३१३
३२ उद्गोर्.....	१४	सम. जा.	१३
१५७ — उद्गुत्तचाली	६०	मा. द.	६८

१५७ — उद्भग	४०	मा. दं.	६८
१४० — उद्धर्षिणी	१४	सम. घ.	३३६
३०६ उद्धरा	८	"	२५७
१७३ उद्धरि	७	"	२४८
६८८ उद्गम	१४	"	३४३
४५१ उद्गाल	१७	"	१७२
१९३ उपकारिका	३४	"	२४३
८९७ उपगताशिला	१३	"	३२८
८८ उपगति, ग्राह, ग्राहो		गी. भे.	१६८
८७२ उपचित्तरतिका	१३	सम.	३६६
६०६ उपचित्र, छवित्र, मरेश	११	"	२९२
९४ उपचित्र, उपचित्रा		अ.स.घ.	४९३
६ उपचित्रा (पेहेली)	१६	साग्रसमक	२९०
७ उपचित्रा (ग्राजी)	१६	"	२९०
८ उपचित्रा (ग्राजी)	१६	"	२९१
९४ — उपचित्रा		अ.स.घ.	४९३
५७३ उपजाति, उपेन्द्रमाल, आद्यागकी	११	सम.	२८५
१२ उपजाति भेद	१२	"	३०४
१०९ उपधारिका, रंजिता	११	"	२९२
७०८ उपधान	१२	"	३०५
४५३ उपधाया	१०	"	२७२
८९५ — उपनमिता	१३	"	३३१
१८५ उपनय		वि. घ.	५०१
८४ उपमान	२३	समजा.	२९
१०२९ उपमालिनी	१५	सम.	३४६
२९७ उपलिनी, कृतवती	८	"	२५६
७४२ उपलेखा	१२	"	३११
७६३ — उपवनमालिका	१२	"	३१३
१२६ — उपवलि	६	"	२३९
१४९२ उपविशाल	३२	"	४७७

१६७ उपवेतालिक.	वि. १	५१५
८८७ उपसरसी. १३	सम.	३३०
१०८ उपसरसीक.	अ.स.१.	४९६
४५८ उपसपुला. १०	सम.	२७३
५५७ उपस्थित, शिखरित. ११	,,	१८३
८२७ उपस्थित. १३	,,	३२३
१४६ उपस्थितप्रचुषित.	वि. १.	५०८
४७४ उपस्थिता. १०	सम.	२७४
५७५ उपस्थिता. ११	,,	२८८
५५३ उपहितचडी. ११	,,	२८२
२७ उपाध्य.	अ.स.१.	४७८
१६० उपिक. ७	सम.	२४३
५७३ —उपेन्द्रमाला. ११	,,	२८५
५७२ उपेन्द्रवस्त्रा. ११	,,	२८४
२३६ उपोदरि. ७	,,	२५०
१६ उपोद्गता, फलिताम.	अ.स.१.	४८०
२३२ उपोद्गा. ७	सम.	२४९
५४ उभय (महा) चपला.	५७ आ.गी.भे.	१०८
१२१ उभय (महा) चपला अन्ताविपुला, ? उद्गीति. ५	,,	१२०
१०९ उभयविपुलाउद्गीति.	,,	११८
९२ उभयविपुला उपगीति.	=	११५
७५ उभयविपुलागीति.	,,	११२
५८ उभयविपुलागी.	,,	१०९
१२६ उभयविपुला आर्यागीति.	,,	१२१
१३२ उभयापीड.	वि. १.	५०२
१२९५ उमा. २२	सम.	३९३
७९३ उल्काभासा. १३	,,	३१८
१८९ उलगा. ७	,,	२४६
१११ उलपोटा.	अ.स.१.	४९७

३० उद्भव; फुल्ला...	३७	अर्द्धसम.	८९
१५ —उल्लाल...	२८	"	८०
१५ उल्ला, उल्लाल, उल्लास...	"	"	"
१५ —उल्लास...	"	"	"
३२ उल्लास...	१९२	वि. जा.	२०२
८१० —उर्वसी...	१३	सम.	३२०
६ —उर्वसी...	१०९	वि. जा.	१३४
७ उर्वसी...	"	सम.	२४०
१०५५ उर्वसी...	१५	"	३५३
२०४ उर्वसी...	४	"	२५७
५१३ उर्वसी...	१०	"	२७८
१३ उर्वसी...	११	"	२८६
१०९८ उर्वसी...	१६	"	३५९
८१३ उर्वसी...	१३	"	३२०
३१ एकत्रीश वर्णना दडक...	३१	"	४३७
१०८ एकत्रीश वर्णना दडक...	१०८	"	४७०
३७ एकत्रीश वर्णना दडक...	३१	"	२०५
१०२ एकत्रीश वर्णना दडक...	१०२	"	४६९
१०५ एकत्रीश वर्णना दडक...	१०५	"	४७०
५१ एकत्रीश वर्णना दडक...	५१	"	४६५
१०९ —एकत्रीश वर्णना दडक...	१३	सम.	३३१
८१ एकत्रीश वर्णना दडक...	८१	"	४६८
१०१८ एला, रेखा, कथितरल...	१५	सम.	३४७
८२ एला...	२२	सम. जा.	२९
८० एला वर्णना दडक...	८०	"	४६७
४३८ —एला...	१०	सम.	२७०
३९ एला वर्णना दडक...	३९	"	४६२
४९ एला वर्णना दडक...	४९	"	४६४
५ ओसी...	"	अन्यदेशीय	५३६

१०४ औपगय	अ.रा.ध.	४९५
१०६ औपगवीत	"	४९६
२ औपच्छन्दसिक	६८	वैता.	११४
२६ —औपछदसिक	अ.रा.ध.	४७८
. की,			
१९६ कयुभा	२८	राम.	६६
११८९ कङ्कणववाण	२२	"	३९०
११७९ कङ्कणववाणशाणी	२२	"	३९०
२ कज्जा, कटछी	६६	वि.जा.	१३०
२ —कटजी	६६	"	१३०
६० कच्छरी	६	सम.	२३४
२७ कज्जल, कदली	१४	"	१२
६८ कज्जा	६	"	२३३
७ कडाव, कटिपथ	अ.दे.	५३७
४८४ —कटिका	१०	गम	२५५
८१३ कटिनास्थि, अहीरि	९	"	२६८
६४५ कठिनी	१३	"	३३५
१७० कटोद्वना	७	"	५४४
१५१ कटुत्ता	३७	भा.द.	६५
५४२ कटार	१३	सम	२८१
४३ कणिका	५	"	२३१
५७९ —कणिका	१२	सम	३५५
२७ —कदली	१४	"	१३
६०८ कनकाभिती	११	"	२९३
८९४ कानिना	१३	"	३३१
८९४ कनककेतकी, कनककेतन	१३	"	३२८
८९४ —कनककेतन	१३	"	३२८
८५८ —कनकप्रभा	१३	"	३२६
१२८७ कनकमालिका	२१	"	३८७
५९७ —कनकमजरी	११	"	३९०

१२४९ वनकलता	२७	सम	३८३
८९७ वन्द, वन्दा, वुन्द, सारग.	१३	"	३३१
१५१ वन्दवा, स्कधक, सपा, सपान ? सपो. }	६४	वा मी प्र.	१२६
५४९ वन्दविनोद.	११	सम	२८३
८९७ — वन्दा	१३	"	३३१
८९८ कर्नाया, कर्नाया	१३	"	३३१
८९८ — कर्नाया	१३	"	३३१
८९७ — वुन्द	१३	"	३३१
१५ वन्या, वार्णा, रार्णा, तिप्ता.	४	"	२२७
३९ — वपिला	१४	सम.	१५
१०८५ — वमटकर	१६	"	३५८
७४ वमनी	६	"	२३४
४०४ — वमलया	९	"	३६७
१४ — वगल	३	"	२२७
३०० — वमल	८	"	६५७
१०८५ वमलकर, वमटकर	१६	"	३५८
३०० — वमला	८	"	३५७
७ — वमला		अ.स.ट.	४७३
१३६९ वमला, मुष्टिर, मर्ग, मुमिला, } गाधरा, अमला, वन्दरणा, मुष्टद, } मुदरी, रार्णा, मुखदा, मुग्दानि }	७५	"	४०८
४७३ — वमला	१०	"	३७४
४०४ — वमला	९	"	३६७
९९ — वमला	६	"	२३६
३८ वमलाकर		अ.स.ट.	४७९
१३९ — वमलावर्ती	३७	सम	५९
९०९ — वमलावर्ती	१३	"	३३१
१४ — वमलि	३	"	२२७
१५३ करखा	३७	मा.द.	६६
३२९ कराजित	८	सम	२६५

४६ —करता.	५	सम.	२३१
१० करधा.	अ ग वृ.	४७४
८५३ करपात्रोद्भवा १३		सम.	३२७
१५४ करभित्त, रैरव. ७		,,	२४२
६१ करभी गवपदी, छप्पी, कलभी .	बुल १०९	वि जा		१३५
१०१ करभोद्धता.	अ ग वृ.	४८५
६९३ करमाला. १२		सम	३०१
३८८ करशया. ९		,,	२६५
१५८ —करह. ७		,,	२४३
२०२ —करहव ७		,,	२४८
११० —करहवा ६		,,	२३८
२२२ —करहवी ७		,,	२४८
२२२ —करहज ७		,,	२४८
२२२ —करहव ७		,,	२४८
,, —करहवा ,,		,,	,,
,, —करहव ,,		,,	,,
,, —करहव ,,		,,	,,
२७६ कराली, कामताका, वेतुमाला .. ८		,,	२५४
१११३ करसन. १७		,,	३६१
१३६४ —करीटी. २४		,,	४०७
४० करीरिता ८		अ स वृ.	४८१
२९८ —करिला. ८		सम	२५६
६५ करेणू ६		,,	२३३
५९० —कर्ण ११		,,	२९०
४६३ कर्णपालिका, कामदा, मरालिका . १०		,,	२७३
१०४४ कर्णलता १५		,,	३५१
११४३ कर्णस्फोट १७		,,	३६०
१४१९ कर्णाटक २६		,,	४१५
५९ कर्णिनी ८		अ स वृ	४९४
९४५ कर्णेश्वर १४		सम.	३४१

२४ — वर्तु.....	४	सम.	२२८
३ — कन्ता.....		७.	”	२
१७ कर्पूरद्विपदी.....		२८	अ स जा.	८३
८७९ कर्मठ.....	१३	सम.	३२९
८९ कर्मदा, तिल.....	६	”	२३६
३६१ कर्मिष्ठा, किर्मिष्ठा.....	९	”	२६३
१८१ — कस्तुरी.....	७	”	२४५
१३८२ कलकठ.....	२५-	”	४१०
४३३ — कलगीत.....	१०	”	२७०
६ — कलभी.....		१०९	वि जा.	१३४
१४२२ कलधुनि.....	२६	”	४१६
१०७३ कलधौतपद.....	१६	”	३५५
३५ कलना.....		१४	समजा.	१४
१२३ कलना.....		अ म ट.	४९९
१०४ कलगावती.....		”	४९९
८७४ कलनायिका.....	१३	सम	३२९
१२६४ कलमतायिका.....	२१	”	३८६
१२७० कलमशिखा.....	०१	”	३८८
१९० कलम्वडम्बर.....		वि ट	५२३
४६ — कलमुखी.....	५	”	२३१
३८ कलालि, मुलमगक.....	५	”	२३०
६७८ कलवर्णाविहग.....	१२	समः	३००
६१८ कलस्त्रनयदा, पायका.....	११	”	२९३
३६३ कलह.....	९	”	१६३
१०९० कलहर.....	१६	”	३५८
९८१ कलहेनिवा.....	१४	”	३४१
२२२ — कलहम.....	७	”	२४८
८२३ कलहग, मिहनाद, छुटजा, प्रानापियाय	१३	”	३०१
१०३० — कलहरा.....	१५	”	३४९

४५८	—कलहंग...	१३	सम.	३२६
१४५	कलहसी...	१४	„	३३७
१६५	कल्पमुखी, लीला.....	७	„	२४३
२०	कला, नगानिका, कुमारिका, नगा, नगणिका, नगी, नगयिका, जया, निगला, नगालिका, लग्नयिथ.	४	„	३२८
१३९१	—कलापुष्पक...	२५	„	४११
१६२	कलाधर...	१४	„	३३९
७९५	कलाधाम.....	१३	„	३१८
८५१	कलापतिप्रभा, राग, नदराग.....	१३	„	३१५
१२०९	कलापदीपक.....	१९	„	३७७
४३१	कलापान्तरिता.....	१०	„	२७०
८६०	—कलापती.....	१३	„	३२७
१३३	कलिका, मञ्जरी, मढरी.....		विद्यु	५०३
८८	कलिकाललिता.....		अ.म.पृ.	४९३
५३२	कलितकमलमात्र.....	११	सम.	२८०
१८१	—कलिता.....	७	„	२४५
१२९८	कलिला, करिला.....	८	„	२५६
५७	कलिक.....	५	„	२३२
२२७	कल्पमान्ता.....	१४	„	३३४
११०२	—कल्पचारी.....	१६	„	३६०
११०२	कल्पधारी, कल्पचारी.....	१६	„	३६०
९६०	कल्पमीलिता.....	१४	„	३३९
१६५	कपमुखी, लीला.....	७	„	२४३
१२११	कल्पलतापताङ्गिणी.....	१९	„	३७८
१०६३	कल्पाहारि.....	१६	„	३५४
१४८७	कवित, मनहरण.....	३१	प.द.	४५४
	कवित प्रकरण.....	३१-३३		४३९-६०
१०१८	—कवितरेखा.....	१५	सम	३४७
१४८०	कव्यधर.....	३१	प.द.	४३७
१४१५	काकलीकलकोकिल.....	२६	सम.	४१५

९७७	यात्रिणिका.....	१४	समं.	३४१
४८९	काण्डमुखी.....	१०	॥	२७६
३	यान्ता, कन्ता.....		७	॥	२
१७	—यान्ता		१०००१	अ स वृ	४७९
११३०	कान्ता	१७	१०००१	सस.	३६४
११४५	कान्तार.....	१७	१०००१	॥	२६७
६६१	कान्तोत्पीडा.....	१२	१०००१	॥	२९८
१४९	यानर.....		३६	सा.द.	६४
७८१	—काम	१२	१११११	॥	३१६
३	—काम उलाल		६०	वि जा.	१७५
३	—काम.	३	१११११	सम	२२५
१६५	कामकलशिका		११०००	वि. वृ.	५१५
१३७	कामकला.		३२	सम.	५७
१०००	—कामकिडा	१५	११०००	॥	३४४
५०१	कामचारि.	१०	११०००	॥	२७७
२७६	—कामताका	७	११०००	॥	२५४
४६३	—कामदा	१०	१००००	॥	२७३
५१६	कामनिभा.	१०	१००००	॥	२७९
७१७	—काममोहिनी.	१२	१००००	॥	३०६
१११४	कामरूप.....	१७	१००००	॥	३६२
१०६	कामरूप.		२६	॥	४३
७७	—कामलता	६	१००००	॥	२३४
९५५	कामला.....	१४	१००००	॥	३३८
९८७	कामशाला.....	१४	१००००	॥	३४३
३	काणा, झी, काम	२	१००००	॥	२२५
३७६	कामा.	९	१००००	॥	२६४
११	—कामायतार.....	३	१००००	॥	२२७
६२	कामाक्षी.		१००००	अ स. वृ	४८६
७१७	—कामिनिमोहन	१२	१००००	सम	३०६
६३९	कामुकलेखा.	११	१००००	॥	२९६

२२७ कामोद्धता	७	सम	२४९
२३३ धार्मिका.	७	"	२४९
९७८ वारविणी.	१४	"	३४१
२६ काष्ठ, वीरु, वीर	४	"	२२९
१५२७ —कालदंष्ट.	५४	टङ्कफ.	४६५
९०९ कालध्वान्त, कालध्वान	१४	सम.	३३७
" —कालध्वान.	"	"	"
६४३ कालधर्म.	११	"	२९६
११२४ कालसारोद्धत	१७	"	३६४
१३१८ —कालका.	२३	"	३९९
२५ कालिक.	१८	"	१०
१३१८ कालिका, कालका	२३	"	३९९
२३१ कालम्बी.	७	"	२४९
८८ काव्य, वास्तुक.	२४	"	३१
११३२ कासार	१७	"	३६५.
१५३३ कामार, वाराह.	६९	दङ्क	४६६
६९५ कासारकान्ता.	१२	सम.	३=१
६३६ काहली.	११	"	२९५
२२६ काही.	७	"	२४९
३८ किञ्जल्क.	१४	"	१५
५१ किञ्जल्क.	५	"	२३१
१४१ किमथा.	७	"	२४१
३२ किन्नटक.	अ.रा.वृ	४७९
१२०३ किरणकीर्ति.	१९	सम	३७६
१३६४ —किरत.	२४	"	४०७
१४९४ —किरपाण.	३२	दङ्क.	४५७
३६१ —किर्मिष्टा.	९	सम	२६३
१४३ किर्मोद.	७	"	२४१
८४२ किरात, कुटिलगति.	१३	"	३२४
१३६४ —किरीट.	२४	"	४०७
३१ —किलकिता.	अ.ग.वृ	४७९

५८३ कृपुरुषजनिता	११	सम.	२८९
८३० कुवेरकटिका	१३	"	३१३
४७ कुम्भारि	५	"	२३६
७६८ कुमारगति	१२	"	३१४
१५६ कुमारललिता, ललित, अविराम, रासपति. ७	७	"	२४२
२९९ कुमारललिता, कुमारिका	४	"	२५६
१०१२ कुमारलीला	१५	"	३४६
५६८ कुमारिका	७	"	३४४
५४१ —कुमारिका.....	१४	"	३३७
२० —कुमारिका.....	४	"	२३८
२९९ —कुमारिका	८	"	२५६
९४१ कुमारी, कुमारिका.....	१४	"	३३७
४१८ —कुमुद	९	"	२६८
१३७१ कुमुदमाला	२५	"	४०८
६८६ कुमुदिनिविकास	१२	"	३०१
१४२१ कुम्भक	२६	"	४१५
७०० कुम्भोजी.....	१२	सम.	३०४
५५२ कुरदि.....	७	"	२५१
२६९ कुरीका.....	८	"	१५३
९७९ —कुररीरुता, धृति, प्रमदा.....	१४	"	३४१
४९६ —कुलटा.....	१०	"	३७७
३१० कुरवरी.....	८	"	२५८
९९० —कुरग	१४	"	३४३
७५१ कुरंगवतार.....	१२	"	३१९
३२७ कुलवारी.....	८	"	२५९
२६६ कुलधारी, शुद्धगा.....	८	"	२५३
११०५ कुल्यावर्ष, कल्यावृत्त.....	१६	"	३६०
११०५ —कुल्यावृत्त.....	१६	"	३६०
३४७ कुशक	८	"	२६१
६२६ कुशलेष्टलावतिक.....	११	"	२५४

३५२	—शृष्यु	८	सम	२६२
२७	—शृष्ण	४	„	२२९
२८२	शृष्णगतिवा	८	„	२५४
१३८०	—केकनी	२२	„	३९०
१३३२	केकनीशारदा	२३	„	४०३
१३०	केतकी (सर्वैया)	३२	„	५१
१८	केतु	अ रा वृ	४७६
६	केतुमती	„	४७३
२७६	—केतुमाला	८	सम	२५४
१५३९	केदार	८४	दृढक	४६८
४४५	केर	१०	सम	२७१
१५१७	केली	४०	दंडक	४६३
६४७	केलीचर	११	सम	२९७
११६३	केशर	१८	„	३७०
१०००	—केशवपेक्ष	१५	„	३४४
१७६	केशवती	७	„	२४४
१३५०	कौकपद	२४	„	४०४
१३४३	—कौक	२४	„	४०३
१३६३	कोकी	२४	„	४०७
११३५	कोकिल, कोकिलक	१७	„	३६५
„	—कोकिलक	„	„	„
८८३	कोमलकल्पकलिका	१३	„	३३०
२४	कोरावेना	अ स वृ	४७७
२५३	कोश	७	सम.	२५१
२७५	कोचमार	८	„	२५४
१०७	कौमुदी	अ रा वृ	४९६
१५१९	कौली	४३	व द	४६३
९०१	—कनकवली	१३	सम.	३३१
३६	कठी, विलास, यशोदा	५	„	२३०
७९९	—कद	१३	„	३१८

७९९ फटुक, कद.....	१३	सम	३१८
१११ चगारी.....	६	"	२३८
१९२ कसासारी.....	७	"	२४६
३७४ फालिक	९	"	२६४
७६५ —कनुकवती.....	१२	"	२१४
१०६१ —कामक्री.....	१६	"	३५४
९७३ क्रीडायतन, क्रीडावराध	१४	"	३४१
११५८ —क्रीडागा.....	१८	"	३६९
११५८ —क्रीडाचक्र	"	"	"
१६ —क्रीडा	४	"	२९७
११५८ —क्रीडाचक्र	१८	"	३६९
११५८ —क्रीडाचक्र	१८	"	३६९
११५८ क्रीडाचन्द्र, वारवाणाक्षरा, क्रीडागा, चद्रिका, क्रीडाचक्र, क्रीडाचक्र, क्रीडामद, चद्रकी- का, महामोदकारी, महामोद, क्रीडाचक्र.	१८	"	३६९
९७३ क्रीडावराध.....	१४	सम.	३४१
१००३ क्रीडावराध	१५	"	३४५
११२ —क्रीडा	१७	"	३६१
११२ —क्रीडा	"	"	"
१७३ क्रीडाक्रीडा	१८	"	३७१
२४३ क्रीडातिक.	७	"	२५०
५५२ क्रीडातिक	११	"	२८२
१३८५ क्रीडापदा, क्रीडापदा.....	२५	"	४१०
१३८५ —क्रीडापदा	"	"	"
ख.				
१०८८ —खगति.....	१६	सम.	२५८
१७५ —खगति.....	७	"	२४४
६२१ खटका, हरिणी	११	"	२९४
१७५ —खगति.....	७	"	२४४

२८३	—राज	८	राम	२५
१४७३	राज	३०	घ. द.	४३
१३५२	—राजना.	२४	राम.	४०
१४८९	राजविशाळ.	३२	घ. द.	४५
१७५	—राजा,.....	७	राम.	२४
४१	—राजा.	५	"	२३
२८३	—राजा	८	"	२५
३३	राजा,राजिना.....	४१	अ. ग.	९	
३३	—राजा	४१	"	९	
१५०३	राजोपविशाळ	३०	घ. द.	४५
१७५	—राजना	७	राम.	२४
९०	—राजलिया	६	"	२३
१५१	—राधा.....	६४	आ.गी.प्र.	१२	
१५१	—राधान.	६४	"	१२	
१५१	—राधो.....	६४	आ.गी.प्र.	१२	
१५०	राजकरा.....	७	सम.	२४
२२९	राजपति.	७	"	२४
१४६	राजपति.	३२	"	६
१९३	राजिणी.....	७	"	२४
९७	राज, गयणम, गगनागन, } गगनाग	२५	"	३	
४५९	राजक	१०	"	२७
१९३	राजगर.	वि. वृ	५२	
३५७	राजलाभ.....	९	राम.	२६
५१५	राजलि	१०	"	२७
ग.					
१८३	गगनगतिवा	१४	सम.	३४
९७	—गगनाग.....	२५	"	३	
९७	—गगनागन.	२५	"	३	
१६८	गगनोद्गता.....	१४	"	३४

१३५२ — गङ्गाधर	२४	सम.	४०४
१३५२ — गङ्गोदक	२४	॥	॥
३११ गजगति	८	॥	२५८
२६ गजल	१४	॥	१२
१०९८ — गजगुरुगविलसित	१६	॥	३५९
१०९८ — गजयिलसित	१६	॥	३५९
११७१ गजेन्द्रलता, स्तुता	१८	॥	३७१
४४१ गणदेहा	१०	॥	२७१
८६९ — गणसाखिका	१३	॥	३२८
२५० गडका, गडफी, गडिका, गजिका, } इद्रका, माद्रिका, दंडिका, वृत्त, } चित्रवृत्त, रत्नका.	२०	॥	३८४
२५० गजिका	२०	॥	३८४
२५० — गडको	२०	॥	३८४
२५० गडिका	२०	॥	३८४
३१ गधान, गधानक	कुल ३५	४४	अ. स	८९
३१ — गधानक	कुल ३५	४४	॥	८९
१ गमक	५	सम.	१
६३८ गम्भारी	११	॥	२९६
९७ — गयणग	२५	॥	३९
२१ गययन्त्र छप्पय	कुल १४६	वि जा.	१८२
१०८२ — गरुडभूत	१६	सम	३५६
१०८२ गरुडभूत, गरुडभूत	१६	॥	३५६
८६५ गरुदधारिता	१३	॥	३२८
५९३ गल्लक	११	॥	२९०
५ गलितक	८४	ग. प्र	२१९
७१५ गलितनाल	१२	सम.	३०५
४९३ गहना	१०	॥	२५६
५९५ गह्वर	११	॥	२९०
४५ — गाथा	५७	आ शो. प्र.	१००
११४९ — गाथिनी	६२	॥	१२५

६ गायत्रीछन्दः	६	सम.	२३२'
४५ —गाहा	कुल ५७	आ.गी.प्र.	१००
१३४५ —गाहितगेह	२४	सम.	४०४
१३४५ —गाहितदेह	२४	"	४०६
१४९ —गादिनी	कुल ६२	आ.गी.प्र.	१२५
१४९ —गादिणी	कुल ६२	"	१२५
८८ —गाहू	गी.भे.	११६
८८ —गाहो	गी.भे.	११४
१३९ गाहो	कुल ५३	आ.गी.प्र.	१२३'
१२१८ प्रावप्तरण	१९	सम.	३७८
५५९ —प्राही	११	"	७८३
११३ गिया, गीता, गीयऊ, हरिगीता, { गियामालती, वेताल, पैतारिक, { गीतक	२८	"	४५
११३ —गियामालती	२८	"	४५
८६ गिरा... :	६	"	२३५
१७० गिरिकन्या	वि. ह	५१६
४७३ —गीतक	१०	सम.	२७४
११३ —गीतक	२८	"	४५
१२४३ —गीतक	२०	"	३८२
११९७ गीतवा, भैरौ	१९	"	३७५
१०४ —गीता	२६	"	४२
१२४३ —गीता	२७	"	३८३
७१ गीति, उदगाथा, उग्गाहा	कुल ६७	आ.गी.प्र.	१११
१०५ गीतिका	२६	सम.	४२
१२४३ गीतिका, मुनिशेखर, शेखर, { गीता, शर्वरी, गीतक. }	२०	"	३८२
११३ —गीयड	२८	"	४५
२०३ गुञ्जा	७	"	२४७
१३४६ गुणमालधरा	७५	"	४८९
७०० गुणवती, द्वाशिष्टता	६	"	२३२३

८६९ शुणसारिका, शुणसारिकाः	१३	सम	३२८
४४ — गुणित	३२	शि. जा.	९४
११ युत.	२४	सम	३८
९१५ — गुर्विन्दु	१४	„	३३३
२२५ गूर्णिका	७	„	२४९
१९४ गृहिणी	७	„	२४६
२१८ गोधि.	७	„	२४८
९९० गोप, कुरग	१४	„	३८३
४४ गोपाल	१५	„	१६
२३ — गोपाल	४	„	९९८
२५८ गोपावेदी.	८	„	२५२
१५४४ गोबिंद	९९	ब. द.	४६९
६९६ — गौरी.	१२	सम.	३०१
१३९२ — गौरी	२६	„	४१२
७२० गौरी, प्रभा, मन्दाकिनी, प्रमु- दितमदना, प्रमुदितवदना	१२	„	३०६
९ गग	९	„	५
५५९ — गमीर	११	„	२८३
घ.			
९३ — घटिका		अ. स. द.	४९३
२६ घत्ता, ध्वाता	३१	अ. स.	८७
२७ घत्तानन्द, घातोन्नन्द	३१	„	८८
११२५ घनमयूर	१७	सम.	३६५
३४ घनपक्षि.	५	„	२९९
१४८६ — घनाक्षर	३१	घ. द.	४३८
५४८६ “घनाक्षरि, घनाक्षर	३९	„	”
६ घनाक्षरविवित		अ. द.	५३६
४८ घातक	१६	सम.	१८
२७ — घातोन्न.	३१	अ. स.	८८
१२५७ — घोटक	२४	सम.	४०५

च.

२४ — चउमोला	३०	अ.रा.	८६
७८ — चउरंसा	६	सोम-	२३४
७८ — चउवसा	॥	॥	॥
११७६ — चेया	१८	॥	३७२
१०९५ चकिता	१६	॥	३५९
१३३४ चकोर, चित्तपदा, रावया, स्रलिता. २३	॥	॥	४०२
९८६ चक्र, चक्रपद, चक्रवर्ती, दूताचक्र } चक्रधिरति, देवरपरतनु, चक्रुरा. }	१४	॥	३४२
९८६ — चक्रपद	॥	॥	॥
९८६ — चक्रवर्ती	॥	॥	॥
९८६ — चक्रधिरति	॥	॥	॥
१०६६ — चक्रावलोक	१६	॥	३५५
९८६ — चक्रुरा	१४	॥	३४२
८०३ चञ्चरीकोयली	१३	॥	३१९
११७६ — चञ्चरी	१८	राम-	३०२
१६२ चञ्चरी	४६	म. द.	७१
११०३ — चञ्चला	१६	राम-	३६०
७२१ — चञ्चलाक्षिणा	१२	॥	३०७
११७६ — चञ्चली	१८	॥	३७२
५ चटुल	७	॥	३
७८ — चण्डरसा	६	॥	२३४
१४२५ — चण्डवृष्टिप्रपात	२७	च. द.	४१९
१४२५ चण्डवृष्टिप्रपात, चण्डवृष्टिप्र- पात, चण्डवृष्टि, उर्ध्व }	२७	च. द.	४१९
१४२५ चण्डवृष्टि	॥	॥	॥
१५१० चण्डवेग	३६	॥	४६१
८२५ चण्डो	१३	सम-	३२२
१२३ — चतुरपद	३०	॥	४८
१२२९ चतुरानन	२०	॥	३८०
३८५ चतुरीहा	८	॥	२५५

७८	—चतुरशा.	६	सम.	२३४
२४	—चतुर्वचन.		अ.स.भ.	८६
२४	—चतुर्वचा.		"	"
७८	—चतुर्वर्णा.	६	सम.	२३४
३४	—चतुर्वेदा.	५	"	९२९
२४	—चतुष्पद्या.		अ.म.जा.	८६
४२	—चतुष्पदी.	१५	सम.	१५
१६४	—चतुष्पदी(बली).	१२०	मा.द.	७२
१२३	—चतुष्पदी	३०	सम.	४८
९०	—चतुष्पदी	२४	"	३४
७८	—चतुरस्र.	६	"	२३४
७१७	—चन्दाणा.	१२	"	३०६
७१७	—चन्दाना.	"	"	"
४९२	—चन्द्रमुखी	१०	सम.	२७६
१०२१	—चन्द्ररेखा	१५	"	३४५
८०७	चन्द्ररेखा, चन्द्रलेखा.	१३	"	३१९
८७७	—चन्द्रलेखा.	१३	"	३१९
११६०	चन्द्रलेखा, चित्रलेखा.	१८	"	३६९
१००९	चन्द्रलेखा, चन्द्रसेना.	१५	"	३४६
७६७	—चन्द्रवर्त्तन	१२	"	३१४
७६७	चन्द्रवर्म्मे, चन्द्रवर्त्तन, चन्द्रमग } चन्द्रमगा, चन्द्रमग	१२	"	३१४
१००९	—चन्द्रसेना	१५	"	३४६
८६२	चन्द्रहासकरा	१३	"	३२८
७१७	—चन्द्रानन	१२	"	३०६
१-९१	चन्द्रापीड, ब्रह्म, ब्रह्मरूप, ब्रह्म रूपक, ब्रह्मरूपा, नामघी, माधोराधा, यमोष्ण.	१६	"	३५४
७१७	—चन्द्रायणा	१२	"	३०६
१५२७	—चन्द्र	५४	व. द.	४६५
१२२७	—चन्द्र.	१९	सम.	३८९

१४४६ चन्द्र.	२८	य. दं.	४२८
१३५७ —चन्द्रकटा	२४	मम.	४०९
१३६९ —चन्द्रकटा	२५	,,	४०८
१०१३ चन्द्रकास्ता.	१५	,,	३४६
११५८ —चन्द्रकीडा.....	१८	,,	३६९
७६७ —चन्द्रमग.	१२	,,	३१४
,, —चन्द्रमगा	,,	,,	,,
,, —चन्द्रमगा	,,	,,	,,
२९ चन्द्रमणि.	१३	,,	९
१२२७ चन्द्रमन, चन्द्रमाष्टा, चंद्र, } शाशिल, चंदमाल.	१९	,,	३८०
,, —चन्द्रमाला	,,	,,	,,
८१ —चन्द्रमाला	६	,,	३३५
१२२७ —चन्द्रमाला	१९	,,	३८०
१५ चन्द्रायणा	कुल १२८	वि. जा.	१४२	
१४ चन्द्रायली, चन्द्राली.....	कुल ११८	,,	१४१	
१०४८—चन्द्रायती.....	१५	कंस.	३५२
८४३ चन्द्रिका,उत्पलिनी,क्षमा,वियुत..	१३	,,	३२४
११५८—चन्द्रिका	१८	,,	३६९
११४१ चन्द्रिकागीति.....	५९	आ.गी.प्र.	१२३	
७५२७—चन्द्रेदा.....	५४	य. दं.	४६५
९५९ चन्द्रीरस	१४	सम.	३३९
६२५ चपल	११	,,	२९४
५९ चपला	५७	आ.गी.प्र.	१०७	
२०० चपलावक	अ.व.भे.	५२९
७२१ चपलाक्षिका, चचलाक्षिका	१२	सम.	३०७
१०३५ चमरीचर	१५	,,	३५०
३३ चम्पक	१४	,,	१३
४४२ चम्पकमाला,चम्पामाली,रुका- वती,रुक्मावती,रूपवती,सौ- भाग्यवती,पचकमाला.....	१०	,,	२७१

१२६५ चम्पकमालिका, चम्पकावली....२१	११....	॥	१८७
१२६५—चम्पकावली.....२१	११....	॥	१८७
४४२—चम्पामाली.....१०	१०....	॥	१७१
६६ चमूह.....	१०....	अ.स.वृ.	४८७
५५ चमूहभीह.....	१०....	॥	४८४
४४६ चयन.....८	१०....	॥	२६१
८ चरण.....९	९....	॥	४
४५ चरणकुल.....१६	१६....	॥	१७
४५७ चरपद.....१०	१०....	॥	१७७
११७६—चर्चरी.....१८	१८....	॥	१७२
२ चर्पट.....१६	१६....	मौ. स.	२०७
११७७ चर.....१८	१८....	सम.	१७३
१०२४—चामर.....१५	१५....	॥	३४८
१६९ चामर, समानिका, सगाना, बाणी. ७	७....	सम.	२४४
५ —चाह.....२	२....	॥	२२६
१३८० —चाह.....२५	२५....	॥	४०९
१४०२ चाहगीति.....२६	२६....	॥	४१३
१४५ चाहगीति.....५८	५८....	आ.गी.प्र.	१२४
५१० चाहचारण.....१८	१८....	सम.	२७८
४८२ —चाहमुखी.....१०	१०....	॥	२७५
८ चाहसेना, (बहुवा-वस्तुजाति).. कुल ११५	११५....	वि.जा.	१३६
३४९ चाहहासिनी.....९	९....	तम.	२६४
९ चाहहासिनी.....५३	५३....	वै.प्र.	२१७
४० चालीशवर्णना दृढक.....४०	४०....	व. द.	४६३
१००४ चार्पटक.....१५	१५....	सम.	३४५
१०१ —चावर.....२६	२६....	॥	४१
१३३४ —चितपदा.....२३	२३....	॥	४०२
१३७५ चित्तिचिन्तामणि.....२५	२५....	॥	४०९
४७९ चितिभूत.....१०	१०....	॥	१७५
१००८ —चित्र.....१५	१५....	॥	३४५
११०३ चित्र, चञ्चला, चित्रसम.....१६	१६....	॥	३६०

२८६	—चित्रपदः	८	...	२५५
॥	चित्रपदा, चित्रपद.	५	...	२५५
११५३	चित्रलेखा	१८	...	२६८
१११६	—चित्रलेखा	१७	...	२६२
१११६	—चित्रलेखा	१८	...	२६३
८५८	—चित्रपती	१३	...	२२६
१२५०	—चित्ररत्न	२०	...	२८४
१००८	चिना, चिन	१५	...	२४५
५	चिना	१६	मा. स.	२०९
११०३	—चित्रसम	१६	सम.	२६०
१६०	चिरकरका	वि. घ.	५१३
१८४	चिररुचि	७	सम.	२४५
६१	चुलियाला, चूडाला, चूडियाला, } चूडिया, चूलका, चोडियाल }	३९	अ. स.	८६
४५८	चुलक, कुमुद	३	सम.	२६८
२५	चुडिया	२९	अ. स.	८४
५५	चूडाणादोहाउपगीति(गाह) कुडलिनी }	कुल १०२	वि. मा.	१५३
५४	—चूडाणापचाउपगीति (गाह.) कुडलिनी. }	६००	..	१९२
३२	चूडाणा.	४८ } ५७ }	अ. स.	८९
२६	चूडाणापचागाहा(आर्मा) कुडलिनी. }	१०३	वि. जा.	१९८
२८	चूडाणापचागीति(उग्गाहा) कुडलिनी }	१०६	..	१९६
२७	चूडाणा उपदोहा विगाहा (उद्गीति) कुडलिनी }	१०५	..	१९६
२९	चूडाणापचाभिहिनी कुडलिनी. ..	१०८	..	१९७
३०	चूडाणादोहाभिहिनी कुडलिनी ..	११०	..	१९८
३१	चूडाणा उपदोहा गीति (उग्गाहा) कुडलिनी }	१०८	..	१९९

१११ चूडापीड.	१४	सम.	३३३
१७९ — चूडामणि	७	,,	२४५
३२४ चूडामणि	३०	,,	४९
२१ — चूडाला.	१९	अ.स.	८४
१०३० — चूरियार.	१५	सम.	३४९
२१ — चूडियाला.	२९	अ.स.	८४
१७ चूरिका.	६०	शि.जा.	९९
२१ — चूलका.	२९	अ.स.	८४
१०३० — चूरियारा	१५	सम.	३४९
१४० — चेतोहिता	१४	,,	३३६
१३५ चेलंगरा, चेलंगल, चेलंगर.	१४	,,	३३५
२१ — चेटियाळ	२९	अ.स.	८४
३४ चोत्रीश वर्णना दंडक.	१४	य.व.	४६०
५४ चोपन वर्णना दंडक	५४	,,	४६५
४२ चोपल, चतुष्पदी	१५	सन.	१६
४६ — चोपाहनुल्क.	१६	सन.	१७
१११ चोपाया.	२८	,,	४६
२४ चोपोला, चीजाला, चतुष्पदा, २ चतुर्वचा, चतुर्वचन, चतुर्वेला. १	३०	अ.स.	८६
७८ — चोरसा.	६	सम.	२३४
८४ चोरात्री वर्णनादंडक	८४	य.व.	४६८
३३ चोत्रीश मात्रातीव्रमास्त्रजाति .	२४	वि.जा.	२०१
१२३ चीपवा, चतुष्पदी, चतुर्गद	१६	सम.	४८
२४ — चोवाला.	३०	अ.स.	८६
७५ — चोरस	६	सम.	२३४
१४४६ चंद्र	२८	य.व.	४९८
७२ चंद्रायन, चांद्रायन	२९	सम.	२६
७१७ — चंदायणा	१३	,,	३०६
१०१ — चंपक्याटिका.	१३	,,	३३१
७२ — चोशयन	२१	,,	२६

छ

३९	छत्रीरा वर्णनादङ्क.....	३६	य.द.	४६१
१९	छन्नु वर्णनादङ्क	१६	"	०४६९
१८	—छप्पय	उल.	१५९	वि.जा.	१४५
७	—छवी	४८	सम.	२
४८५	छलितक	१०	"	२७६
७०७	छलितकपद	१२	"	३०५
३४	छन्नीश मात्राना विषमपदजाति.	२६	वि जा,	२०४
१२०५	छाया.	१९	सम.	३७७
६६	छासठ वर्णनादङ्क	६६	य द.	४६६
५९	छिद्र.....	५	राम.	९३९
१७३	छेरवती	वि नृ	५१७
४६	छेतालीश वर्णनादङ्क	४६	य द.	४६४
११८८	छेल.	१८	सम.	३७६

ज.

१४६५	ज वामयाण, क्षाम्र.....	३९	य.द.	४३४
१२	जगनीछद	१२	राम	३१७
८१२	जगत्समानिका.....	१३	"	३१०
५३	जघनचपला.	५७	आ.गी प्र.	१०७
६३	जघनचपलापथ्यार्या.	आ.गे.	११०
६४	जघनचपलादिविपुल्यार्या	"	"
६५	जघनचपलान्तविपुल्यार्या	"	"
६६	जघाचपलोभयविपुल्यार्या...	"	"
८०	जघनचपलापथ्यागीति	गी.मे.	११३
८१	जघनचपलाआदिविपुल्यार्याति...	"	"
८२	जघनचपलान्तविपुल्यार्याति	"	"
८३	जघनचपलीउभयविपुल्यार्याति...	"	"
९७	जघनचपलापथ्याउपगीति.....	उ.गी मे.	११६
९८	जघनचपलाआदिविपुलाउपगीति.	उ.गी.मे.	११६
९९	जघनचपलाअन्तविपुलाउपगीति	"	"

१०० जघनचपलाउभयविपुलाउपगीति	॥	उ.गी.भे	॥
११४ जघनचपलापद्याउद्गीति. ...	॥	उद्.गी.भे.	११९
११५ जघनचपलाआदिविपुलाउद्गीति,	॥	॥	॥
११६ जघनचपलाअन्तविपुलाउद्गीति	॥	॥	॥
११७ जघनचपलाउभयविपुलाउद्गीति	॥	॥	॥
१२१ जघनचपलापध्यायोगीति.....	॥	आ.गी.भे.	१२२
१२२ जघनचपलाआदिविपुलायोगीति.	॥	॥	१२१
१२३ जघनचपलान्तविपुलायोगीति...	॥	॥	१२
१२४ जघनचपलाउभयविपुलायोगीति.	॥	॥	१०१
४९ जघन(अन्त)विपुला.....	५७	आ.भे.	१०६
११८१ जगदुदय १८	सम.	३७३
११८१ जगदुदय, जगदुदय १८	॥	॥
६२ —जगमि..... ५	॥	२३२
१४१ जगहरण ३२	॥	॥	६०
१४९० जगहरण ३१	॥	व. द.	४९६
५८ जगु, लायक. ५	सम.	२३२
६२ —जगक.....	॥	॥
६२ —जगकाणा ॥	॥	॥
५२ —जगमर्ता ॥	व.स.वृ	४८३
४० जयकरी १५	॥	सम.	१५
१४४ —जयमगळ ७	॥	२४१
२० —जया. ४	॥	२२८
३५ ज्योति. शिखा ६४	॥	नि जा	९१
४७५ जरा. १०	सम.	२७४
२३ जलतरण १३	॥	॥	१०
९१७ जलदरसिवा १८	॥	२१९
६६२ जलधरमात्र १२	॥	२५८
११४२ —जलधरसित १७	॥	३६६
१०३७ जलनेधिवेला १५	॥	३५०
७४६ जलमात्र १२	॥	३१२

१३९	जलहरण, कमलावती, धर	३२	"	५९
१४९६	जलहरण, नर्त्ताशुंभवित.	३२	म. द.	४५८
५६४	जलोद्धतगनि	१२	राम.	३१३
५९१	जयनशालिनी	११	"	२९०
२११	जविपुला	ज. न. गे.	५३३
५५५	ज्यलिता	१२	राम.	३१५
१३५३	—जानकी.	२४	"	४०४
• ७	जाया	११	"	२८६
१५	जारिणी.	वा. स. घृ.	४०५
५४८	जालपाद	११	राम.	२८१
२३७	जारादि	७	"	२५०
९४९	जाहसुगी	१४	"	३३५
६२४	जिघाशया	११	"	२९४
१३९२	जीमूतद्वान, गौरा	२६	"	४१३
१५१४	जीमूत	२९	म. द.	४६२
३६६	—जुहता	९	राम	२६२
८१	—जोहा	६	"	३३५
झ.				
६२	—झमरु	५	"	१३३
११९५	तिमिलीला	१९	"	३७५
९०	—झील	६	"	२३६
१५०	—झुरलन	३७	मा. द.	६४
१५०	—झुलणा	३७	"	६४
१३९९	—झल्लणा	२६	राम.	४१२
१५०	झलणा, आन्दोलिता, झुलना, झुलन.	३७	मा. द.	६४
१२०२	झलना	१९	राम.	३७६
१३४०	झलना	२४	"	४०३
१३९९	झलना, झल्लणा	२६	"	४१२
५१५	—झपताल	१२	"	३०६

१२५५	संस्कृतसूत्र.	२९	सम.	३८५
८९६	—संस्कृतसूत्र.	१०	"	२७७
२०७	संस्कृतसूत्र.	वि.द.	५३२
१५३३	—संस्कृतसूत्र.	५४	वि.द.	८६५
१२२	संस्कृतसूत्र.	३०	सम.	४८
७	—संस्कृतसूत्र.	३	"	२०६
३२४	संस्कृतसूत्र.	८	"	२५९
९३	संस्कृतसूत्र.	९३	वि.द.	४६९
६९९	संस्कृतसूत्र, अभिनवतामरग, ललितपद.	१२	सम.	३०४
८९२	संस्कृतसूत्र.	१३	"	३०९
११६८	संस्कृतसूत्र, महाभारतसूत्र.	१८	"	३७१
५९८	—संस्कृतसूत्र.	१९	"	२९१
११	संस्कृतसूत्र.	कुल ११९	वि.जा.	१३८
७	—संस्कृतसूत्र.	३	सम.	२२६
२७	संस्कृतसूत्र, धृष्ट.	४	"	२२९
१११९	संस्कृतसूत्र.	१७	"	३६३
१५	—संस्कृतसूत्र.	४	"	२३७
८९	—संस्कृतसूत्र.	६	"	२३६
३६८	—संस्कृतसूत्र.	९	"	२६३
९०	संस्कृतसूत्र, अर्द्धतोष्टक, शील, नि- लना, दंडलय, तिल, ध्वज, दिव्य, संस्कृतसूत्र, दिव्य, वभिता, तिलना }	"	२३६
९०	—संस्कृतसूत्र.	"
९०	—संस्कृतसूत्र.	"
९०	—संस्कृतसूत्र.	"
१५	—संस्कृतसूत्र.	४	"	२०७
२९०	—संस्कृतसूत्र.	८	सम.	२५५
२९०	संस्कृतसूत्र, सुग सुग.	८	"	२५५
११९३	संस्कृतसूत्र.	१८	"	२७५
५६	संस्कृतसूत्र.	१२	"	८

२९० — मुरग	८	सम.	२५५
१०२४ मृणक, मृण, चामर, पंचयामलं. १५	१५	"	३४८
१-२४ — मृण	"	"	"
३३ तेत्रीश वर्णनादंडक	३३	व.दं.	४६०
१५०५ तेत्रीशुं कवित	३३	"	४६०
४३ तैतालश वर्णनादंडक	४३	"	४६३
१५ सैधिक	१५	सम.	१५
७५३ सोडक, नंदिणी	१२	"	३१२
०१७ तैमर	१२	"	८
४१० तैमर	९	"	२६८
१००० — त्रिनयन	१५	"	३४४
१३४ त्रिभंगी	३२	"	५३
११ त्रिपुपछंद	११	"	२७९
३० त्रिशा वर्णनादंडक	३०	व.दं.	४३५
१४७९ त्रिशुं कवित	३०	"	४३६
६३ त्रैराठ वर्णनादंडक	६३	"	४६६
१०८७ त्रैराठक, माणिकरूपसत्ता	१६	सम.	३५८
४९६ — त्वरितगति	१०	"	२७७

द.

१८५ — दटपट.	१३	"	१६०
दण्डक.	"	४१७
१४० दण्डक.	३२	"	५९
१४७४ — दण्डकत्रिमही.	३०	व.दं.	४३६
१३२ दण्डकला	३२	सम.	५२
९० — दण्डलय.	६	"	२३६
१२५० — दाण्डिका	२०	"	३८४
१०४३ — दाण्डिका.	१५	"	३५१
४९६ दधि, लदाधि, शुभोदर	९	"	२६८
११०० दन्तालिका	१६	"	३६०
१२६ — दमन.	६	"	३३५

६३७	दमनक.....	११	राम.	२९५
१२६	दमनरु, उपवलि, दमन, मदनक, मदन, मदकल.	६	,,	२९६
१७९	दरदपूर				
८०४	दर्पमाला, दर्भमाला	१३	राम.	३९६
८०४	—दर्भमाला.	,,	,,
६८७	दल.....	१२	,,	३०१
४	दक्षिणान्तिका.....	६०	वै.प्र.	२१४
१४३८	दाम.	२७	व.द.	४२६
६३१	दामघटिता.....	११	राम.	२९५
५४५	दारदेहा, दारुदेहा.....	११	,,	२८१
६१०	दारिका, गन्दिनी.	११	,,	२९३
५४५	—दारुदेहा.	११	,,	२८१
१३७८	दास	२५	,,	४०६
१४	दिरूपाल	२६	,,	३८
२८०	दिगीश.....	८	,,	२५८
३	दिण्डा(अन्यदेशाम)	श.दे.	५३५
१४४३	दिनधर.....	२७	व.द.	४२६
१२९३	—दिया	२७	राम.	३९२
१०१५	दीपक	१५	,,	३४६
१०	दीपक	१०	=	५
४६२	दीपकमाला.	१०	,,	२७३
३२८	दीपका.	८	,,	२५९
६७	दीपकी.	२०	,,	२४
१५८	दीपमाला	४०	मा. द.	६९
१४२८	दुःसाकर	२७	व.द.	४२१
११७	—दुग्मन्दर.	६	राम.	२३९
१३५७	दुमिला, मोदेरा, द्विमिला, दुर्मिल, चद्रकला, दोमलया, रावेया, मुकुन्द, रूपमकरद, घोटक	२४	,,	४०५

१३८	—दुमिला.....	३२	सम.	५८
१३८	—दुमिलिया	३२	,,	५८
१३५७	—दुर्मिल	२४	,,	४०५
१३८	दुर्मिला, दुमिलिया, दुमिला.....	३२	,,	५८
१३५८	—दुर्मिला.	२४	,,	४०६
१३५८	—दुर्मिलका.....	२४	,,	४०६
१३५८	दुर्मिलिका, माधवी, दुर्मिला, दु- मिलका, दुर्मिला. } २४	२४	,,	४०६
१३५८	—दुर्मिला.....	,,	,,	,,
८	—दुर्हा	२४	अ.स.	७५
१२६२	दुराजलोके.....	२१	सम.	३८६
८५	दुष्टपटा, दुष्टपट..	२३	,,	३०
१५८	दुति, ऊरह.	७	,,	२४३
९२२	दुस्तदेहा.	१४	,,	३३४
१३२९	दुम, महाभुजङ्गमयात, महाभुजङ्ग, गुजङ्ग, सुधाप, महानाग, संध्या } २४	२४	,,	६०३
९८६	—दुष्टरवरतनु.....	१४	,,	३४२
१९९	दुवत	७	,,	२६६
५८०	—दुष्पक्ष.	११	,,	२८८
१३५७	—दुर्मलया	२८	,,	४०५
१८	दोला, रामा, राम, विमला, भगरी..	४	,,	२९८
६५५	दोर्लोला.	१२	,,	२९७
२३५	दोपा	७	,,	२५०
१०	दोहडिपा.....	२४	अ.स.	७९
८	दोहा, दुहा, द्विपया, दोहरा.....	२४	,,	७५
११	दोही	२६	,,	७९
७०४	दुतपद, दुतपा	१२	सम.	३०४
७०४	—दुतपा.....	,,	,,	,,
२२	दुतमध्या	अ.स.पृ.	४७७
१२७६	दुतमुख.	२२	सम.	३९०

८६३ हुतलम्बिनी.....	१३	सम.	३२८
७३७—हुतविलम्ब.....	१२	,,	३११
७३७ हुतविलम्बित, सुन्दरी, हुतविलम्ब.....	१२	सम.	३११
४०४ —हुहणा.....	९	,,	२६७
६३२ द्वारबहा, भारिबहा.....	१०	,,	२७०.
१४९३ द्वितीय उपविशाल.....	३२	य. द.	४५७
१४०३ द्वितीय झूलणा.....	२६	सम.	४१३
११४७ द्वितीय पचवामर.....	१७	,,	२६७
१५०२ द्विनागाविषा, महानाराय.....	३२	य. द.	४५९
१६ द्विपदी, द्विदला, बुचिया, दुर्वया, २ दोषे.	२८	अ. रा.	८३
१३५७ —द्विमिला.....	२४	सम.	४०५
११९२ —दंढक.....	१८	,,	३७५;
१२७५ दडिका.....	२२	,,	३८९
२५७ —दडलिया.....	८	,,	२५२
११९२ दंडी, दडक.....	१८	सम.	३७५
९५ दडी.....	१८	,,	३९
१४८३ दभोलि.....	३१	य. द.	४३८
२५० धनघरि.....	७	सम.	२५१,
१५०१. धनपाल.....	३२	य. द.	४५९,
४९५ धमनिका.....	१०	सम.	२७६
१२७२ धर्म.....	२१	,,	३८८
१३९—धर.....	३२	,,	५९
१९ धग, निजया.....	४	,,	२२८
५२—धवमती.....		अ. रा. ट.	४८३
१२२२ धवल, धवत्प्रह, धवला, साशि...	१९	सम.	३७९
६६८ धवलकरी.....	१२	,,	२९९
१२२२—धवत्प्रह.....	१९	,,	३७९
१२२२—धवत्प्रह.....	१९	,,	३७९
१०६८—धवलप्रा.....	१५	,,	३५२

२५—धारा	४	संम.	२२८
२५ धारि, धारा, धारी, धारिया.. ..	४	"	२२८
१०५ धारिका, आर्भव	६	"	२३७
२५—धारिया	४	"	२२८
२५—धारी	४	"	२२८
६९७—धारी	१२	"	२०२
९१६ धीरध्वान	१४	"	२३३
१०९२ धीरललिता	१६	"	२५९
१२० धीरावर्त्त		अ.स.उ.	४९९
५६३ धीरा	११	सम.	२८३
४२१ धूमाली	१०	"	२६९
१५१३ धूली	३७	व.द.	४६२
१३४२ धूषा	२६	सम.	४०३
१२६६—धृतधी	२१	"	३८७
३६२ धृतहास	९	"	२६३
९७९—धृति	१४	"	२४१
१८ धृतिछन्द	१८	"	३६७
७०३ धृष्टपद	१७	"	३०४
१०४० धोरित	१५	"	३५१
४०३ धीनिक	९	"	२६७
१३३८ धारेय, मानविम्ब	२४	"	४०२
३ —ध्रुप	१९	अ.स.	७४
३ —ध्रुवा	१९	"	७४
९० —ध्वज	६	सम.	२३६
२८ —ध्वाता	३१	अ.स.	८७
न			
२२० नखपट्टा झलती	८	संम.	२५९
२० —नगाशिरा	४	"	२२८
८० —नगभिजा	४	"	२२८
७६५ नगमहिता, क्रमुनयती	१२	"	३१४
९७१ —नगरालिका	१४	"	३४०

२९५	—नगस्वरूपिणी	८	राम.	२५६
२०	—नमोपनीका	४	,,	२२८
५०	—नगा.	,,	,,	,,
२०	—नमालिन्ना	,,	,,	,,
२०	—नगी	,,	,,	,,
१४९	नगोपिता	वि.वृ.	५१०
१	नगोपमा	,,	,,
५	नरव.	अ.रा.वृ.	४८२
१३	—नटगति.	१३	राम.	३२८
१५	नत.	वि.वृ.	५१८
१४	नदिनी.	१३	राम	३३२
१३	—नदिनी.	१२	,,	३१३
१९	नदी	१४	,,	३३६
११	—नन्दराग	१३	,,	३०५
१०	नन्द.	४	,,	२२८
४७	नन्द	१०८	घ.द.	४००
२	नन्दक, धडवा, धरवा, धरवै, १ धरवा, धरवय, धेर. ३		१९	अ.रा.	७३
५	नन्दधु	७	राम.	२४७
७०	नन्दन	१८	,,	३७१
७	नन्दा, णदा.		११०	वि.जा.	१३५
१७	नन्दि, दुमन्दर.	६	,,	२३९
२६	नन्दिनी.	१३	राम	३९२
१०	—नन्दिनी.	११	,,	३९३
६९	नन्दी		२०	,,	२५१
४०	नमेव	१०	,,	२७१
१५	नयनपाली	वि.वृ.	५२६
१०	नयमालिनी, वनमालिका, नयमा- १ लिनी, नयमालिका, नयमाली. २	१२	राम.	३०५
१०३	—नरकीट.	८	,,	२५७

४४३	नरगा.....	१०	सम.	२७१
१०५४	नराशिखी	१६	"	३५९
६६	नरहरि.....	१९	"	२४
३५९	—नरहरी	८	"	२६३
१०८३	नराच, नाराच, नराय, नाराज, } नागराज, पञ्चचामर, विपक्ष. }	१६	"	३५६
२९६	नराची, नाराची.	८	"	२५६
१११६	—नराच	१८	"	२७०
१०८३	—नराय	१६	"	३५६
८९२	नराचलि, गिराचलि.	१३	"	३३०
१२४९	—नराय	२०	"	३८२
४०	नरी.	५	"	२३०
१२	—नरेन्द्र	३	"	२२७
१०	—नरेन्दु	"	"	"
१२६१	नरेन्द्र, शुमुच्चय	२१	"	३८६
६६६	—नरेण	११	"	२९३
११३४	—नरुटक.	१७	"	३६५
११३८	—नरुटक	"	"	"
११३४	—नरुटक	"	"	"
२००	नरि	७	"	२४७
१३४८	—नरि	२४	"	४०४
१०४३	—नलिनी.....	१५	"	३५१
१३	—नवनीलगा	"	अ.स.	४७५
१८६६	—नवमालिका	२९	व.द.	४३४
७१०	—नवमालिका	१२	सम.	३०५
७१०	—नवमालिनी	"	"	"
७१०	—नवमालिनी	"	"	"
१८३	नवमरा, मदलेखा	७	"	२४५
९९	नवाणु वर्णना दृष्टक	९९	व.द.	४६९
४	नवागिरी, नानवागिरी.	१६	व.स.	२०८

२०६ न विपुला	५३२	अ.व.भे.
४१ — नाकि	६०	शि.जा.
१०८३ — नागराज	१६	सम.
५८० — नागसरूपी	११	"
३१६ नागारि	८	"
९२९ भान्दीमुखी, वसत	१४	"
६१२ नामस	११	"
५८ — नायक	५	"
२९४ — नाराच	६	"
१०८३ — नाराच	१६	"
१०८३ — नाराज	"	"
११६६ — नाराच	१८	"
२९६ — नाराची	८	"
११६६ — नाराचक	१८	"
२९४ नाराचिका, नाराच, आणन्द, } आनन्दरूपक.	६	"
७ नारी, ताणी, ताली, माती, सीखा	३	"
१५६ नालिका		वि.शु.
३२ नाली	५	सम.
९७४ नासाभरण	१४	"
३७८ निभान्तिता	५	"
७८३ निमग्नकीला	१२	"
१३१ निम्माशया	७	"
३८८ — निरद	८	"
४५२ निरान्तिव	१०	"
६२९ निरवधिगति	११	"
८६ निरसिका, निरा	६	"
४९० — निरावली	१३	"
३४८ निरुद, निरद	८	"
२० — निगंला	४	"

१११६ निर्गलितमेदस्ता	१९	सम.	३७८
१११७ निर्दाधिका, चूडामणि	७	"	२४५
१११८ निर्मधुदारी	अ.स.प.	४९८
१२४ नियुक्तमाता	१४	सम.	३४९
४१४ निर्मेषा	१०	"	२६५
११६ निर्यस्वाराधार	१४	"	३३४
३६० निर्विन्द्या, विर्विन्द्या	९	"	२९९
३९० —निर्विन्द्या	९	"	२६९
१०३६ —निशम्पाष्टिका	१५	"	३५०
७८० निशानी	१२	"	३१५
१११७ निशा, सालखा	१८	"	३४०
६ निशानी	२३	अ.स.	४५
१०३६ निशापाल	१५	सम.	३५०
२९ निशि, अदृशु	४	"	२३९
१०३६ निशिपाल, निशिपालक, निशि- पालिका, शम्भु, निशापालिका, निशापाल.	१५	"	३५०
१०३६ —निशिपालक	१५	"	३५०
१०३६ —निशिपालिका	१५	"	३५०
१०५३ विधल	१५	"	३५३
८६ तिथ्रेणी	२३	"	३०
१२९२ निष्कलकृष्ठी	२२	"	३९२
३९४ निषध	९	"	२६६
८७ निस्का, संगकुल, वीर्या	६	"	१३६
८४९ —निस्तुषा	१३	"	३२५
१३७० —नीपक	२५	"	४०८
१३७० नीपकनीयक, वनीपक, नीपक	"	"	"
५१८ नीरनिधि	१०	"	२७९
४६१ नीराज्जालि	१०	"	२७३
७०२ नीराज्वक	१२	"	३०४
४१२ नीरोहा	"	...

२०६ न विपुला	५३२	अ. व. भे.
४१ — नाकि	६०	शि. जा.
१०८३ — नागराज	१६	सम.
५८० — नागचरणी	११	,,
३१६ नागारि	८	,,
९२९ नान्दीमुखी, वसत	१४	,,
६१२ नाभस	११	,,
५८ — नायक	५१	,,
२९४ — नाराच	८	,,
१०८३ — नाराच	१६	,,
१०८३ — नाराज	,,	,,
११६६ — नाराच	१८	,,
२९६ — नाराची	८	,,
११६६ — नाराचक	१८	,,
२९४ नाराचिका, नाराच, भाणन्द, २ भाणन्दक.	८	,,
७ नारी, ताणी, ताली, घाती, खीखा.	१	,,
१५६ नालिका	,,	वि. प्र.
३२ नाली	५	सम.
९७४ नासाभरण	१४	,,
३७८ निभाळिता	९	,,
७८३ निमग्नकीला	१२	,,
१११ निम्नाशया	७	,,
३४८ — गिरद	८	,,
४५० निरन्तिक	१०	,,
६२९ निरवधिगति	११	,,
८६ निरसिना, गिरा	६	,,
८९२ — निरावली	१३	,,
३४८ निरद, निरद	८	,,
२० — निराला	४	,,

१११६ निर्गलितमेखसा	१९	सम.	३७८
१७९ निर्दोषिका, चूडासणि	७	"	२४५
११९ निर्मधुवारी	अ.स.स.	४९८
९८६ निर्मुक्तमाला	१४	सम.	३४९
४२४ निर्मेषा	१०	"	२६५
९९६ निर्यत्पारावार	१४	"	३३४
३६० निर्वन्ध्या, निर्वन्ध्या	९	"	२६२
३६० —निर्वन्ध्या	९	"	२६२
१०३६ —निशम्पालिका	१५	"	३५०
७८० निशानी	१२	"	३१५
११५७ निशा, सालसा	१८	"	३७०
६ निशानी	२३	अ.स.	७५	
१०३९ निशापाल	१५	सम.	३५०
२९ निशि, अष्टु.	४	"	२२९
१०३९ निशिपाल, निशिपालक, निशि- पालिका, शयु, निशापालिका, निशापाल	१५	"	३५०
१०३९ —निशिपालक	१५	"	३५०
१०३९ —निशिपालिका	१५	"	३५०
१०५३ निधल	१५	"	३५३
८६ निध्रेणी	२३	"	३०
१२९२ निष्कलकण्ठी	२२	"	३९२
३९४ निषध	९	"	२६६
८७ निस्का, सामकुल, वीर्या	६	"	१३५
८४९ —निस्तुषा	१३	"	३२५
१,२५० —नीपक	२५	"	४०८
१३७० नीपवनीपक, वनीपक, नीपक	"	"	"
५१८ नीरनिधि	१०	"	२७९
४६१ नीराञ्जलि	१०	"	२७३
७०३ नीरान्तक	१२	"	३०४
४२२ नीरोद्वा	१०	"	२६९

१०८८ नील, अभ्यगति, नीलस्वरूप, } विशेषिका, विशेषक, विशेष, नीला, पदनील, श्रगति.....	१६	सम.	३५
७१६ नीलोपेरिका.....	१३	"	३१३
१४७२ नीलवक्र.....	३०	व.द.	४३१
११५७ — नीलमाखर.....	१८	सम.	३९१
११५७ नीलसादृश, नीलमाखर, नीलसाखर.....	१८	"	३९१
११५७ — नीलसाखर.....	"	"	"
५८० नीलसरूपी, नागसरूपी, दौधक, } बन्धु, वषा.....	११	"	२८८
१०८८ — नीलस्वरूप.....	१६	"	३५८
३४६७ नीलोत्पल.....	२९	व.द.	४३१
९०६ नीलोद्दामा.....	१४	सम.	३३३
६०२ नीला.....	११	"	३९१
१५३६ नीहार.....	७८	व.द.	६६७
१९१ नीहारो.....	७	सम.	३४६
१०१० — नूतनमाला.....	१५	"	३६६
१०३३ — नूतन.....	१५	"	३४९
१ नृगण, श्रुगण.....	१७	अ.श.		७३
३२५ — नूतनम.....	८	सम.	३५९
१८२ नेदिष्ठा.....	वि.द.	५२०
५०२ नेमवारि.....	१०	सम.	२७७
९० नेबु वर्णना दृक्क.....	९०	व.द.	४६८
१३५९ नेहपाल.....	२४	सम.	४०६
२ न्हानो अभग.....	अ.दे.छ.	५३६
प.				
३६८ — पङ्क.....	९	सम.	९६३
९०१ — पङ्क.....	१३	"	३३१
९०१ — पङ्कज.....	१३	"	"
८२९ पङ्कजभारेणी.....	१३	"	३२३
९०१ — पङ्कजमाला.....	१३	"	३३१

१०१ — पद्मजवाटिका.....	१३	सम.	॥
१०१ — पद्मजायसि	१३	॥	॥
१०१ पद्मवती, पद्मजमाला, पद्म, पद्मजावली, एकाधली, वम- जाधली, पद्मा, कञ्जभवली, पद्मजवाटिका, चम्पकवाटि- का, पद्मज	१३	॥	३३१
३६८ — पद्मा	९	॥	३६३
९०१ — पद्मा	१३	॥	३३१
९०२ पद्मावली	१३	॥	३३२
३७ — पद्मिका.....	५	॥	३३०
६१ — पञ्च.....	५	॥	३३२
८४२ — पञ्चकमाला.	१०	॥	३७१
१२६६ — पञ्चकावली	२१	॥	३८७
१०८३ — पञ्चचामर	१६	॥	३५६
७८५ पञ्चचामर, विभायरी	१२	॥	३१७
१२१० — पञ्चचामर.	१९	॥	३७७
१२४१ पञ्चचामर, नराय	२०	॥	३८२
१०२४ — पञ्चचामल	१५	॥	३४८
५७० पञ्चशाली.	११	॥	३८४
२७१ — पञ्चाशोत्था	८	॥	३५३
६१ — पञ्चा.....	५	॥	३३२
२३ पञ्चा.....	७४	वि.जा.		१८९
११ पञ्चाल, पाञ्चालि, कामावतार ...	३	सम.	३३७
२६४ — पञ्चास्याग्नि	८	॥	३५३
५३२ पञ्जारे.	८	॥	२६०
१५४ पञ्जो	वि.वृ.	५११
४९ पञ्माटिका, पद्मरी, पाथरी, पद्मि, पद्मटिका, प्रमाटिका. }	१६	सम.		१८८
४९ — प्रमाटिका.		॥	॥	॥
२९ पद्म, हरि.	४	॥	२२९

५७४ पटुपत्रिका.....	११	राम	२२७
५७८ पणव.....	१०	"	२७५
११८९ पतङ्गपाद.....	१८	"	३७४
४८० —पति.....	१०	"	२७५
७०९ पथिकान्ता.....	१२	"	३०५
९५८ पथ्या, मञ्जरी, मनुष्या.....	१४	"	३३९
४६ पथ्या.....		५७	आ.गी.प्र.	१०५
१२३ पथ्याभार्यागीति.....			आ.गी.भे.	१२१
१०६ पथ्याउर्ध्वगीति.....			गी.भे.	११८
८९ पथ्याउपगीति.....			"	११५
७२ पथ्यागीति.....			"	११२
५५ पथ्याया.....		५७	आ.भे.	१०८
२०१ पथ्यायश्त्र.....			आ.व.भे.	५२९
१२९ पदमनुसंधान.....			वि.वृ.	५०१
१०८८ —पदनील.....	१६	राम.	३५८
१०१० —पदहस्तक.....	१५	"	३४९
४९ —पदही.....	१६		"	१८
५९ पदतिका.....	१८		"	२२
२२४ पदरि.....	७	"	३४९
४९ —पदरी.....	१६		"	१८
१५२६ —पद्मक.....	५१	व.द.	४६५
३०० —पद्म.....	८	राम.	३५७
१५२७ —पद्मराग.....	५४	व.द.	४६५
५४ पद्मावती.....		व.वृ.वृ.	४८४
१३६ पद्मावती, उपमावती.....	३२		राम.	५७
४०२ —पद्मावती.....	९	"	२६७
४१९ पद्मावर्त.....	१०	"	२६९
१४० पया.....	७	सम.	२४१
६४ पय्या.....	६	"	२३२
१४५१ पय्यगेन्द्र.....	२८	व.द.	४३०

१०३३ — पंथमल	१५	सम.	३४९
८८५ परगति	१३	"	३३०
७१ परप्रीणिता.		अ.स.शृ.	४८८
२१६ परभाजु	७	सम.	२४८
१६६ परभृत	७	"	२४३
११५४ परामोद	१८	"	३६८
१५० पराधिनी, वराधिनी		वि.शृ.	५१०
५२ — परायती.		अ.स.शृ.	४८३
१०७६ — परिखापतन	१६	सम.	३५६
१०७६ परिखायतन, परिखापतन	"	"	"
६२ परिचरिता	१८	"	१३
४८८ परिचारयनी	१०	"	२७६
६४६ परिणाही	१४	"	३३७
७०६ परितोषा	१२	"	३०४
१३०८ परिधानीय	२३	"	३९७
२६७ परिधारा	८	"	२५३
७३५ परिपुष्टिता	१२	"	३०७
११८२ परिवोपक	१८	"	३७३
१०१६ परिमल	१५	"	३४६
५६४ परिमलललित	११	"	२८४
६८३ परिमितविजया	१२	"	३००
६९७ परिलेख, धारा	१२	"	३०२
८८९ — परिकाशिता.	१३	"	३३०
९२८ परियाद	१४	"	३३४
८४० परिहृड	१३	"	३२४
११९७ — परिस्तवक	२२	"	३९४
२६ — परिश्रुता		अ.स.शृ.	४७८
१०३२ पत्तकरी	१५	सम.	२४९
११७२ पविर्णा	१८	"	३७१
३९८ — पवित्रा	९	"	२६६

४१ पादक	१५...	राम	१५
३९८ — पादक	९	..	२६६
१०९ पाकलि	६	..	२३८
३३९ पाकलि	८	..	२६०
११ — पाञ्चालि	३	..	२२४
२६४ पाञ्चालाग्नि, पञ्चास्याग्नि, वस्त्र. ९	२५३
२६४ — पाञ्चास्याग्नि	३२
४३ पाटलिका	अ.रा.वृ.	४८१
१०६९ पाणी	१६	राम	३५५
३९ पातशीला	अ.रा.वृ.	४८०
५० पादाकुलक, पायाकुलक१६	राम.	१८
९ पादाकुलक१६	ग.स	२११
३९८ — पादाताली	९	राम	२६६
४९ — पाशरी१६	..	१८
३९८ — पापिशा	९	..	२६६
३०३ — पायक	८	..	२५७
६१८ — पायका	११	..	२९३
३९८ पायस्त	९	..	२६६
३९८ — पायत्ताठ	९
५० — पायाकुलक१६	..	१८
२०४ पारान्तचारी	८	..	२५४
८३७ पारावत	१३	..	३२३
९१३ पाराधाम	१८	..	३३३
१३१९ — पारावारान्त	२३	..	३९९
१३१९ पारावारान्तस्थ, पाराव.रान्त	२३	..	३९९
११७९ — पार्थिव	१८	..	३७३
१३४९ पार्षितसरण	२४	..	४५४
५० पालि	५	..	२३२
४८० पावक, पारि	१०	..	२७५
२५५ — पाशुणी	८	..	२७६

७३०	पिकास्त्रिका, विधायिनी.....	१२	सम.	३१०
७३	पिकाली	६	"	२३३
६४२	पितुल.....	११	"	२९६
६५	पियूषवर्ध, आनन्दवर्धन	१९	"	२४
४५	पिस्तालिश वर्णना दटक	४५	ब.द.	४६३
१८६	पिसगी	वि.द.	५२२
५३२	—पीयूष	६६	ब.द.	४६६
६७२	पुट, श्रीपुट, स्फुट	१२	सम.	२९२
११०	पुटमर्दि, करहंवा	६	"	२३८
१७४	पुरदिः	७	"	२४४
९७१	पुराली, नगरालिका	१६	"	३४०
१४८	पुरोहिता	७	"	२४१
३१४	पुलकाञ्चित	२३	"	३९८
२०१	—पुष्पदाम	१९	"	३७६
६८९	—पुष्पविचित्रा	१२	"	३७१
९२५	पुष्पशकटिका	१४	"	३३४
८०९	—पुष्पताम्र	१३	"	३१९
५०	पुष्पिताग्रा	अ.स.द.	४८३
१७१	पूर्णा	७	सम.	२४४
९	—पूर्वदुहो	२४	अ.स.	७९
३१५	—पूर्वेन्दु	१४	सम	३३३
१२१	पृष्ठी	१७	"	२६३
८४९	पृषद्वती, निस्तुषा	१३	"	३२५
११७	—पैडि	२८	"	४६
१३५	—पोमावती	३२	"	५६
१५२८	—पीडक	७७	ब.द.	४६५
२४५	पौरसरि	७	सम.	२५१
१८	पौराणिक	१८	"	२२
१०	पक्षिछद	१०	"	२६९
७५	पञ्चोत्तर वर्णना दटक	७५	ब.द.	४६७

५४ पांशु, वाकि.....	५	सम.	२२१
२१ प्रकृतिछंद	२१	"	२८५
१४७ प्रगीति	५९	आ. गी. प्र.	१२४
३४ प्रगुण, चतुर्वैशा, घनपाकि.....	५	सम.	२२९
१४३२ प्रचितक, सिंहविकान्त.....	२७	व. दं.	४२३
४९ — प्रसटिका	१६	सम.	१८
४३५ — प्रणय.....	१०	"	२७०
२१२ प्रतर्दि, स्वरूप, सरूप.....	७	"	२४८
१२१ प्रतरि.....	६	"	२३९
६०१ प्रतारिता	११	"	२९१
८५८ — प्रतिबोधिता	१३	"	२२६
९५२ प्रतिभादर्शन.....	१४	"	३३८
१२६९ प्रतिमा.....	२१	सम.	३८८
६८ प्रतिविनीता		अ. स. वृ.	४८५
११४४ प्रतिहार	१७	सम.	३६७
४ प्रतिप्याछंद.....	४	"	३२७
२८३ प्रतिसीरा, खर्ज, खंज	८	"	२५५
१०६४ प्रतीपवल्ली.....	१६	"	३५४
१३१ प्रत्यापीठ.....		वि. वृ.	५०२
३९८ — प्रमिता	९	सम.	२६६
१११० — प्रपञ्च.....	१९	"	३७५
१११० प्रपञ्चचामर, प्रपंच, पंचचामर ..	"	"	"
९१४ प्रपन्नपानीय.....	१४	"	३३३
९५६ प्रपात.....	१४	"	३३८
८७७ प्रपातलिका	१३	"	३२९
५२७ प्रफुल्लकदली.....	११	"	२८५
६८१ — प्रबोधफलिता.....	१३	सम.	३३०
८५८ — प्रबोधिता.....	१३	"	३३६
११०१ — प्रभद्रक.....	२१	"	३५४
१०२६ प्रभद्रक, प्रभद्रिका, सुलेलक.....	१५	"	३४८

१०२६	—प्रभद्रिका.....	१५	सम.	३४८
७२०	—प्रभा.....	१२	,,	३०६
८५९	प्रभावती.....	१३	,,	३२७
८९	प्रभासिता.....	,,	अ.स.वृ.	४९२
९७९	—प्रमदा.....	१४	सम.	३४१
१०८६	प्रमदा.....	१६	,,	३५८
१४०	प्रमदागीति.....	...	५९	आ.गी.प्र.	१२३
२९५	प्रमाणिजा, प्रमाणी, पाषाणी, अर्द्धनाराच, सामाणी, प्रवा- गिका, नगस्वरूपिणी, लघु- नाराच.....	८	सम.	२५६
२९५	—प्रमाणी.....	८	,,	२५६
६४	प्रमायिनी.....	अ.स.वृ.	४८६
४१	—प्रमायिका.....	अ.स.वृ.	४८१
७५२	प्रमिता.....	१२	सम.	३१२
७५४	प्रमिताक्षरा.....	१२	,,	३१३
७९०	—प्रमुदितमदना.....	१२	,,	३०६
७९०	—प्रमुदितमदना.....	१२	,,	३०६
८७०	प्रमोदतिलका.....	१३	,,	३१८
८०९	प्रमोद, पुष्पनाम.....	१३	,,	३१९
८२	प्रमोदपद.....	अ.स.वृ.	४९०
७८	प्रमोदपरिणीता.....	आ.स.वृ.	४८९
१४७	प्रमर्दमान, प्रदमान.....	वि.वृ.	५०९
१०६७	प्रवरललित, प्रवरनललिता.....	१६	सम.	३५५
१०६७	—प्रवरनललिता.....	१६	,,	३५५
३८३	प्रयत्निका.....	९	सम.	२६५
२९५	—प्रयाणिका.....	८	,,	२५६
४८६	प्रयादपदा.....	१०	,,	२७६
१९७	प्रयातान्तिका.....	वि.वृ.	५२६
८३८	प्रयादिका.....	१३	सम.	३२४
७	प्रयत्निका.....	त्रै.प्र.	२१७

४८४ अतरा.....	१०	सम.	२३१
५३६ प्रसूमर मरालिका.....	१२	"	३०८
५९३ प्रद्युम्नकरा.....	११	"	२९०
९८५ प्रहरणकलिका, प्रहरणकलिना.....	१४	"	३४२
९८५ —प्रहरण कलिता.....	१४	"	३४२
८१६ प्रहर्षिणी.....	१३	"	३३०
१२८ प्रहाग.....	७	"	२४०
८०९ प्रहामूल.....	१३	"	३१९
५५९ प्राकारबन्ध, प्राही, विश्वंकर } माला, गभीर,.....	११	"	२८३
९ प्रादयवाते.....	वि.प्र.	२१६
३९८ —प्राप्ति.....	९	सम	२६६
६२३ —प्रानपियासी.....	१३	"	३२१
१४०४ प्रियर्णावित.....	२६	"	४१३
४०० प्रियतिलका.....	९	"	२६७
९४४ —प्रिया.....	१४	"	३३७
९ —प्रिया.....	३	"	२२६
४२ प्रिया, रमा.....	५	"	२३०
७३३ प्रियंवद, प्रियवदा.....	१२	"	३१०
७३३ —प्रियवदा.....	१२	"	"
३३३ —प्रीता.....	८	"	२६०
१२२५ प्रेम.....	१९	"	३७९
११ प्रेमा.....	११	"	२८६
१२५ प्रेमावती, पोमावती.....	३२	"	५६
२१० प्रोञ्छिता.....	५	"	२४७
११९ प्रोथा.....	६	"	२३९
१०२८ प्लवंगम.....	१५	"	३४९
७४ प्लवगम.....	२१	"	२६
फ.				
४९४ फलधर.....	१०	सम.	२७६
३६ —फलिताम.....	अ.स.वृ.	४८०

१८५ बहुलया	७	सम.	२४५
१००६ बहुलाभ्र	१५	,,	३४५
१३४३ —याम	२४	सम.	४०३
१४७७ बाललीलातुर	३०	वे.द.	४३६
११२२ बालविक्रीडित	१७	सम.	३६३
८ बाला	११	,,	२८६
४३६ —बाला	१०	,,	२७०
४४९ —बालिका	१०	,,	२७२
२७७ —बितान	८	,,	२५४
९६ बिन्दु	६	,,	२३६
४२७ बिन्दु, बन्धूक	१०	,,	२६९
३६८ बिम्ब, बिम्बा, ललिततिलका, २ विधा, पक, पंका.....	९	,,	२६३
१२०६ बिम्ब.....	१९	,,	२७४
३६८ —बिम्बा	९	,,	२६३
९२१ बिम्बाक्षय.....	१८	,,	२३४
७९ बिहारी.....	२२	सम	२८
२५५ —बीजुमाला	८	,,	२५२
२८ बुद्धि.....	४	,,	१२९
८१ बृहच्छरायती	अ.स.पू.	४९०
९ बृहतिष्ठ	६	सम.	२६७
४२ वेताग्रीव वर्णना दृष्टक.	४२	व.द.	४६३
४२ बोतेरवर्णना दृष्टक.	४२	,,	४६७
६३ बोधक	१९	सम.	२३
२८९ बोधा	८	,,	२५५
४२९ बोधातुरा, सकृद्बोधा	१०	,,	२६९
१०६१ —ब्रह्म	१६	,,	२५४
१०६१ —ब्रह्मरूप	१६	,,	२५४
१०६१ —ब्रह्मरूपक	,,	,,	,,
१०६१ —ब्रह्मरूपा	,,	,,	,,

अ.

१४१०	भक्तमयान, भक्तनरयण, नीलो- रत्न, भुजंगविष्णु	१९	य.द.	४३४
१३९	—भक्ति	७	सम.	२४९
१४५१	भगवता.	३१	य.द.	४३९
१३०१	भद्रक, भद्रिक, प्रभद्रक, भद्रिका... १९	सम.	३९४
५	भद्रपिण्ड, समुद्रचरिता	अ.रा.प.	४०१
१०	भद्रा.	३१	„	३८६
१०	भद्रा, भद्रिका, (उ.आ.भे.) पुत्.	११७	वि जा.	१३७	
१३०१	—भद्रिक	६३	सम.	१९४
६०३	—भद्रिका	११	„	२९१
३८९	भद्रिका	९	„	२९५
१०	—भद्रिका	पुत्.	११७	वि जा.	१३७
१३०१	—भद्रिका	३३	सम.	३९४
१०४३	—भद्रराष्ट्री	१५	„	३५९
१४६९	भद्रनिधि	३३	य.द.	४३४
१०४३	—भद्रराष्ट्री	१५	सम.	३५९
२०४	भद्रिपुला	अ.ग.भे.	५३९
८४४	—भद्रलक्ष्मी	१३	सम.	३३५
८४४	भद्रलक्ष्मी, भद्रलक्ष्मी	१३	„	३३५
७४३	भद्रलक्ष्मीविदिता	१३	„	३३९
१४०६	भद्रलक्ष्मीका	३६	„	४३३
१३८५	भद्रानिस्तारण	३३	„	३३९
१०४३	भाम	१५	„	३५९
८०५	भामनी	१३	„	३३९
१४७८	भामर	३०	य.द.	४३६
५९०	—भामिनी.	१९	सम.	३९०
५९०	—भारती.	१९	„	३५९
४३२	—भारवहा	१०	सम.	३७०
११२९	भारकान्ता.	१७	„	३६४

१२३७	भारावतार, हारावतार	२०	सम.	३८१
२७२	भाहो	८	"	२५४
५९७	—भाविनी	११	"	२८०
१३८१	भाविनीविलसित	२५	"	४१०
३३७	भाषा, भासा, संभाषा, सभासा .	८	"	२६०
१३४१	—भासमान	२४	"	४०३
१३४१	भासमानबिम्ब, भासमान, ...	२४	"	४०३
३३७	—भासा	८	"	२६०
६५०	भासितशरण	१२	"	२९७
७७८	भासितसरणि	१२	"	३१५
५६०	—भासिनी	११	"	२८३
१३७४	भास्कर, भास्करविलसित	२५	"	४०९
१४६७	—भास्मरचाण	२९	व.द.	४३४
४७६	भिन्नपद	१०	सम.	२७५
४७	भिन्ना	१६	"	१७
१६३	—भिन्ना	७	"	२४३
१२७७	भीमाभोग	२२	"	३९०
१४७	भीमार्जन	७	"	२४१
१०७८	भीमावर्त	१६	"	३५६
६०५	भुजगहारिणी	११	"	३९२
३६६	भुजगशिशुभृता, भुजगशि- शुवृता, भुजगशिशुग्रता, भुजग- शिशुयुता, भीक्षुशिशु, भुजगश- शिशुता, भुजगशिशुमुता, युक्ता.	९	"	२६३
३६६	—भुजगशिशुभृता	९	"	२६३
३६६	—भुजगशिशुयुता	९	सम.	२६३
३६६	—भुजगशिशुग्रता	"	"	"
३६६	—भुजगशिशुमुता	"	"	"
३६६	—भुजगशिशुयुता	"	"	"
७८८	भुजद्रुपी	१२	"	३१२

११४ भुजङ्गभृता	अ.म.वृ.	४९७
१४९७ —भुजङ्गविलास	२९	व.दं.	४३४
१४९४ भुजङ्गविजृम्भित	२६	"	४९४
३८० भुजंगसङ्गता	९	सम.	२६४
१३३९ —भुजङ्ग	२४	"	४०३
५९० भुजङ्गी, कर्ण, सेहेल	११	"	२९०
१४१३ भुजगेरित	२६	सम.	४१४
१२९६ भुजङ्गोदत	२२	"	३९३
६१६ भुजलता	११	"	२९३
३७५ —भुयंगपयाउ	१२	"	२९९
१७६ भुवनविराति	वि.वृ.	५१८
३७ —भूतलमान्या	५	सम.	२३०
२५९ भूमधारी	८	"	२५९
५३१ भूरिषट्क	११	"	२८०
१४५ भूरिधामा	७	"	२४१
२३९ भूरिमधु	७	"	२५०
२४० भूरिवसु	७	"	२५०
९७२ भूरिशिखा	१४	"	३४०
१२३४ भूरिशोभा	२०	"	३८१
३ भूषणमलितक	१६	व.प्र.	२१९
१२३१ भेकालोक	२०	सम.	३८०
११९७ —भेरी	१९	"	३७५
४१२ भैरव	९	"	३६८
१०७२ भोगावली	१६	"	३५५
१२९० भोगावली	२२	"	३९२
१५३० —भोगी	६०	व.दं.	४६६
१८४ भौजङ्ग	वि.वृ.	५२९
३७७ भौरिक, महालक्ष्मीका, महालक्ष्मी, महालक्ष्मी	१	सम.	२६४
१०४३ —भ्रमर	१५	"	३५१

१८ भ्रमराद्विपदी.	२८	अ रा.	८४
११८६ भ्रमरपद	१८	सम.	३७४
१३५ —भ्रमरललित	११	"	३९९
१३५ —भ्रमरविलसित	११	"	३९५
१३५ भ्रमरविलसिता, भ्रमरविलसि- त, भ्रमरललित, भ्रमरवित ...	११	"	३९५
१३५ —भ्रमरवित	११	"	३९९
१०४३ भ्रमरावती	१५	"	३५१
१०४३ भ्रमरावलिङ्गा, मनहरण, भ्रमरा- वल, दटिका, रत्न, मनोहरण, भ्र- मरावती, भ्रमरावली, भ्रमराव- ली, भवरावलि, नलिनी, भ्रमर ..	१५	"	३५१
१०४३ —भ्रमरावल	१५	"	"
१०४३ —भ्रमरावली	"	"	"
१८ —भ्रमरी	४	"	३७८
४८ भू	५	"	३३१
म.			
१४३० मकर, मतिकर.	२७	व. द	४२१
१३८३ —मकरन्द.	२४	सम.	४०३
१३५५ —मकरन्द	२४	"	४०५
१३१५ —मकरन्दी.	१९	"	३७८
१३१५ मकरन्दिका, मकरन्दी	१९	"	३७८
१९९ मकरमुखी	१०	"	३७७
१४८५ मकरालय	२८	व द	४२७
१०३ महडूर.	६	सम.	२३७
९६४ महजी	१४	"	३३९
१३४३ —मञ्जरी.	२४	"	४०३
९५८ —मञ्जरी	१४	सम.	३३९
१९६ माञ्जिष्ठा.	"	वि. द.	५२६
११५२ —मञ्जीर.	१८	सम.	३६८

८५८ मञ्जुभाषिणी, प्रबोधिता, प्रति- बोधिता, कलहस्य, मनकप्रभा, शुनदिनी, चित्रवती, ह्यनाद..	१३	सम.	३२६
८५७ मञ्जुमालती	१३	„	३२६
१३३५ मञ्जुल	२३	„	४०२
८५६ —मञ्जुवादिनी	१३	„	३२६
८५६ मञ्जुवादिनी, मञ्जुवादिनी, मन्दभाषिणी	१३	„	३२६
१३३ —मञ्जरि			वि.वृ.	५०३
१३६ —मञ्जरी			वि.वृ.	५०४
१३३ —मडरी			वि.वृ.	५०३
११०९ मञ्जरी	१७	सम.	३६१
१४३ मञ्जुगीति	आ. गी. प्र.	१२४
४५ मण्डल	५	सम.	३३१
१०८७ —मणिकल्पलता	१६	„	३५८
१०४८ मणिगुण, धनलंगा, शशिकला चन्द्रावती, शशिलेखा	१५	„	३५२
१०५० मणिगुणनिकर	१५	„	३५२
१६१ मणित्पक			वि.वृ.	५१३
४९८ —मणिता	१०	सम.	२४७
१०४९ मणित्पक	१५	„	३५९
३९२ मणिबन्ध, मणिमध्य	९	„	३६६
१२१३ मणिमञ्जरि	१९	„	३४८
३९३ —मणिमध्य	९	„	३६६
३५५ —मणिमध्या	९	„	३६२
१२२३ मणिमाल	१९	„	३४९
६८९ मणिमाला, पुष्पविचित्रा	१३	„	३०१
२१४ मणिमुखी	७	„	२४८
१०३० मणिहस, मानहस, मनहस, रण- हस, मनहसरूप, हस, कञ्जहस, नेहस, मानसहस, पदहसक, लियारा, कूरियार	१५	„	३४६

११७६	—मत्तकोकिल.....	१८	सम.	३७२
१३११	मत्तगजेन्द्र, मत्तगयद, मासती, इन्द्रविजय, इन्द्रव, मधुमाल- तिका, सोभा, सपेया	२३	„	३९७
१३११	—मत्तगयन्द	२३	„	३९७
१६०	मत्तचचरीक	४६	मा द.	७०	
८१९	मत्तमयूर, माण, मत्तमयूरी, मायक १३	सम.	३२१	
८१९	—मत्तमयूरी	१३	„	„
१४३६	मत्तमातगखेभित, मत्तमातग- खीलाकर	२७	व द.	४२५
१४३६	—मत्तमातहलीलाकर	२७	„	४२५
७४०	—मत्ता	१२	सम.	३११
४४७	मत्ता, माता	१०	„	२७१
७१	मत्ता, विनिहरण	२०	„	२५
१३३०	मत्ताकीड, मत्ताकीडा, वाजिवाहन १३	„	४०१
१३३०	—मत्ताकीडा	„	„	„
६५८	मत्ताली	१२	„	२९८
१४३०	—मत्तिकर	२७	व द.	४२१
१२९९	मत्तेम	२२	सम.	३९४
१२३९	मत्तेमविकीडित	२०	„	३८१
३९३	—मथना	९	„	३६६
१४३	मदकण	३२	„	६१
१२६	—मदकण	६	„	२३९
१२४७	मदकलनी	२०	„	३८३
१२६	—मदन	६	„	२३९
१२६	—मदनक	„	„	„
४०४	मदनक, रतिपद, कमला, कम्बलया, दुहणा	९	„	२६७
१५५	—मदनमद	४०	मा द.	६७	
८८८	मदनजवणिका	१३	सम.	३३०

१५५	—मदनदीपन	४०	मा.द	६७
५८४	मदनमाला.....	११	सम.	२८९
७८१	—मदनाकुल.....	१२	,,	३१६
१०२२	मदनमालिका.....	१५	,,	३४७
३२३	—मदनमालिका.....	८	,,	२५९
६१९	मदनया.....	११	,,	२९३
१०९१	मदनललिता.....	१६	,,	३५९
१५५	—मदनहर.....	४०	मा.द.	६७
१५५	—मदनहरण.....	४०	,,	६७
१५५	मदनहरा,मदनहर,मदनष्ट, } मदनहरण,मदनदीपन..... }	४०	,,	६७
९९	मदनातक	२५	सम.	४१
३८७	मदनोद्धरा	९	,,	२६५
७८	—मदनशीर्षा	६	,,	२३४
१२९४	—मदरा	२२	,,	३९३
१५१	मदलेखा	७	,,	२४१
१८३	—मदलेखा	७	,,	२४५
६९	मदाक्रान्ता		अ.स.वृ.	४८७
५६६	मदान्धा	११	सम.	२८४
९३३	मदापदाता	१४	,,	३३५
१२७३	—मदिरा.....	१२	,,	३८८
१३५७	—मदिरा.....	२४	,,	४०५
१२९४	मदिरा,मदरा	२३	,,	३९३
१३१३	मदिरा,घणाद	१३	,,	३९८
६	मधु.....	२	,,	२९६
१२५१	मधुकर, मधुहर	२०	,,	३८४
९९६	मधुपाली,मधोरम	१४	,,	३४४
७	मधुमार,छर्वा,वसुकला.....	८	,,	३
११०	—मधुमत.....	८	,,	२४६
२८	मधुमत.....	१४	,,	१२

१९०	मधुमतां, मधुमत्त, वास्तुमति	७	सम.	२४६
३८५	मधुमल्ली	९	"	२६५
१३११	—मधुमालतिक्ता	१३	"	३९७
९४०	—मधुमाथवी	१४	"	३३६
१०६	मधुमारक	६	"	२३७
१६३	मधुरा	५६	मा.द.	७१	
११८	मधुवारी	अ.स.वृ.	४९८	
३	—मध्यमाष्टद.	३	सम.	२३६
९१०	मध्यक्षामा	१४	"	२३३
३	मध्या, मध्यमाष्टद	३	"	२२६
४२५	मध्याधार	१०	"	२६९
३६	मनमोहन.	१४	"	१४
१४८२	मनहर (बीजो)	३१	य.द.	४१७
१०४३	—मनहरण.	१५	सम.	२५१
१४८१	मनहर	३१	य.द.	४३७
१९१	मनमुक्त	वि.वृ.	५२३
१०२०	—मनहंस	१५	सम.	३४९
१०२०	—मनहंसरूप	१५	"	३४९
६२०	—मनिमात्त	११	"	२९४
१३५२	मनोमय	२०	"	३८४
९९६	—मनोरम	१४	"	३४४
४६५	मनोरमा	१०	"	२७३
२९	मनोरमा	३७	अ.स.	८८	
२७०	मनोला	८	सम.	२५३
१०८	—मनोहर	६	"	२३८
१०४३	—मनोहरण	१५	"	३५१
१०१७	मनोहरण	३२	य.द.	४५८
१०३०	—मनोहंस	१५	सम.	३४९
९५	मन्त्रिका	६	"	२३५
१३१२	—मन्थर	२३	"	३९८

१३१२	मन्थरायेन, मन्थर.....	२३	सम.	३९८
३३४	मन्यरि.....	८	"	२६०
९९	—मन्याण.	६	"	२३७
९९	—मन्धाणा.	७	"	२३७
९९	मन्यान,मन्याणा,मन्याण, मन्यानक.....	६	"	२३७
१०४	—मन्यान.	६	"	"
९९	—मन्यानक	६	"	"
१३	—मन्दर	३	"	२९७
१३	—मन्दरा	३	"	२२७
१३	मन्दरि,मन्दर,मन्दरा	३	"	२२७
१०८१	मन्दाकिनी.....	१६	"	३५६
७२०	—मन्दाकिनी.....	१२	"	३०६
१११३	मन्दाक्रान्ता	१७	"	३६२
१२५४	मन्दाक्षमन्दर	२१	"	३८५
१६३	मन्देहा.....	वि. द.	५१४
९४८	मन्मथ	१४	सम.	३३७
८३२	मयूपसरणि.	१३	"	३९३
४३८	मयूरसारिणी,शिशिसारिणी.	१०	"	२७०
९०८	मयूरी	७	"	२४७
१०३१	मयूदनी	१५	"	३४९
७८६	—मयधरमालव.....	१२	"	३१७
१२१	—मरहता.	२९	"	४७
४६३	—मरालिका	१०	"	२७३
३४५	मह.....	८	"	२६१
११३४	मर्कट.....	१७	"	३५१
८४७	मर्मस्फुर	१३	"	३२५
९५०	मत्तयजुश्चरमी	१२	"	२९९
७१७	—मळया	१२	"	३०६
१३८३	महर्षलीप्रकाश	२५	"	४११

११९९ —महि.	२६	सम.	४०
११२५ महिका, मग्निनी, सुमुखी, } सवेया, कुदसवेया	२३	"	४०
११३ महिका,समानिका,मालिका, मदनमालिका.....	६	"	९५
१०८ मविपुला.		ख.व.भे.	५३३
८८ मशगा	६	सम.	२३५
४०७ मसृण.	९	"	२६४
१५२ महनीया.	७	"	२४२
५६ मट्टद.	१७	"	२१
३७२ मर्प.	९	"	१६४
५० महा(उभय)विपुला	५७	आ.गी.प्र.	१०७
१५०२ —महानाराच.	३२	व.द.	४५९
६७ महाचपलापध्यायी.		आ.भे.	११०
६८ महाचपलादिविपुलायी.		"	११०
६९ महाचपलान्तविपुलायी.		"	१११
७० महाचपलभयविपुलायी.		"	"
८४ महाचपलापध्यागीति.		गी.भे.	११४
८५ महाचपलाआदिविपुलागीति.		"	"
८६ महाचपलाअन्तविपुलागीति.		"	"
८७ महाचपलाउभयविपुलागीति.....		"	"
१०९ महाचपलापध्याउपगीति.		व.गी.भे.	११५
१०२ महाचपलाआदिविपुलाउपगीति. .		"	"
१०३ महाचपलाअन्तविपुलाउपगीति ..		"	"
१०४ महाचपलाउभयविपुलाउपगीति .		"	"
११८ महाचपलापध्याउदगीति.....		"	११९
११९ महाचपलाआदिविपुलाउदगीति ..		"	"
१२१ महाचपलाउभयविपुला- } उदगीति.....	३	"	१२०
१२५ महाचपलापध्याआगीति.		आ.गी.भे.	१२१

१३६ महाचपल्यआदिविपुलाआर्यागीति	अ.स.	१२२
१३७ महाचपल्यअन्तविपुलाआर्यागीति	,,	,,
१३८ महाचपलातभयविपुलाआर्यागीति	,,	,,
१६८ महातुरा.	वि.वृ.	५१६
१४ —महादोहा.	२८	अ.सम.	८०
१३३९ —महानाग.२४	सम.	४०३
७२८ —महानियन्धा.१२	,,	३०८
१३३९ —महाभुजङ्ग.....२४	,,	४०३
१३३९ —महाभुजङ्गप्रयात.	,,	,,	,,
२५५ —महाणी.....८	,,	२५२
११६६ —महामाला.....१८	,,	३७०
११६८ —महामालिनी.१८	,,	३७१
११६६ महामालिका, नाराच, नराच, } नाराचक, महामाला.....	१८	,,	३७०
११५८ —महामोदवारी१८	,,	३६९
११५८ —महामोद ,,	,,	,,
१२१ महाराष्ट्र, सरहद्दा २९	,,	,,	४७
३७७, —महालक्ष्मी ९	,,	२६४
३७७ —महालक्ष्मीका ,,	,,	,,
३७७ —महालक्ष्मी ,,	,,	,,
१७ महाराष्ट्रकुरी १७	,,	,,	२१
१२८२ महासम्भरा.२२	,,	३९१
१०५७ महाहय१५	,,	३५३
७५ महिदीप २२	,,	,,	२७
५०० महिमावसावि१०	,,	२७७
४ मही २	,,	२२५
१४४८ —महाधर.२८	व.द.	४२८
१२५१ —महाअर२०	सम.	३८४
७२९ —महाज्यला.१२	सम.	३११
१६८ महोदता, कुमारिका ७	,,	२४४

१८०	महोदधिका	७	सम.	२४५
१६७	महोन्मुखी	७	"	२४३
१५४३	माकद, विमर्ष	१६	व.दं.	४६९
१४४	मागधोसययो		३२	सम.	६१
१४२३	—मागधी	२७	"	४१६
३०३	—माणव	८	"	२५७
३०३	माणवक, माणवकक्रीड, माण- वकक्रीडित, पायक, नरक्रीड, मानवक्रीडा, सुरक्रीडा, माणव		६	२५७
३०३	—माणवकक्रीड	८	समं.	२५७
३०३	—माणवकक्रीडित	"	"	"
८१७	माणविकाविकास	१३	"	३२९
३०४	माण्डवक	८	"	२५७
५७६	—माणिक्यमाला	११	"	२८८
८०	मातङ्गी, मार्दङ्गी	अ.स.वृ.	४९०
१५१६	मातली	४७	व.द.	४६३
४४७	—माता	१०	सम.	२७१
५८८	मात्रा	११	"	२८९
१२५०	—मादृश	१०	"	३८४
१३४३	माधविका, कोक, सवैया, ... माधवी, मर्करद, वाम, वाम, वामा, भजरी		२४	४०३
१३६४	—माधविका	२४	सम.	४०७
१३४३	—माधवी	२४	"	४०३
१३५८	—माधवी	२४	"	४०६
१३६३	—माधवी	२४	"	४०७
१३६९	—माधवी	२५	"	४०८
५७९	माधो	११	"	२८८
१०६१	—माधोराधा	१६	"	३५४
१३३८	—मानविम्ब	२४	"	४६२

१७४ मानमुखी	वि.शु.	५१८
१४६८ मानदकपा	२९	घ.दं.	४३४
१०८ —मानव	६	सम.	२३८
१०८ —मानवक.	६	"	"
३०३ —मानयक्रीडा.	८	"	२५७
१०३० —मानहंस.	१५	"	३४९
१०३० —मानसहस	१५	सम.	३४९
११०८ भानाकान्ता	१७	"	३६१
१२९३! —मानिनी	२२	"	३९२
१०१० —मानिनी.....	१५	"	३४६
१३२५ —मानिनी	२३	"	४००
८९९ —मायक.....	१३	"	३२१
६९६ माया, गौरी.....	१२	"	३०१
८९९ —माया.....	१३	"	३२१
६ माया.....	११	उ.जा.भे.	२८६
१६२ मायाविनी	७	सम.	२४३
[३५६ मायोंसारी.....	९	"	२६९
. ५२० —मारती.....	११	"	२७९
११९८ मारामिसरण.....	१९	"	३७५
८० —मार्दिगी.....		श.स.वृ.	४९०
१०८ —मालतिका.....	६	सम.	२३८
३२० —मालती.....	८	"	२५९
५२० —मालती.....	११	"	२७९
७३१ मालती, शुभ, धरतनु, यमुना..	१२	"	३१०
१४२३ —मालती	२६	"	४९६
३४ मालती	१४	"	१४
१३११ —मालती.....	२३	"	३९७
१०८ —मालती.....	६	"	२३८
५३३ —मालतीमाला.	११	"	२८०
१५१२ मालती.....	३७	वृ.द.	४६२

२६	मान्यभारिणों, आपेच्छदसिक, } वसन्तमालिका, परिश्रुता.... }	अ.स.पू.	४७८
१२४५	मालव.....२०	सम.	३८३
६११	मालविना.....११	,,	२९३
१३	—मालविका.....	२८	अ.स.	८०
१०५२	माला.....१५	सम.	३५२
१५२०	माला, मालती, भारती, } ह्रीमाली, भारती..... }	११	,,	३७६
३४	माला.....	४५	अ.स.	९०
३	माला.....११	सम.	२८६
५५९	माला.....११	,,	२८३
१४५०	माला.....२८	व.द.	४३०
१११२३	मालावर, मालाहरा.....१७	सम.	३६३
१०७७	मालावलय.....१६	,,	३५६
१११२३	—मालाहरा.....१७	,,	३६३
३२३	—मालिका.....८	,,	२५९
५५	मालिन.....५	,,	२३२
१०१०	मालिनी, गानिनी, नूतनमाला...१५	,,	३४६
१२९३	—मालिनी.....२२	सम.	३९२
५५८	—मालिनी.....११	,,	२८३
७	—माली.....३	,,	३२६
५८	माली.....	१८	,,	३२
१०६२	माल्योद्धव.....१६	,,	३५४
६५	मिनमाविर्ग.....	अ.स.पू.	४८६
१०५६	मिनगरुवि.....१५	सम.	३५३
६५३	मिथुनमाली.....१२	,,	२९७
६७७	मिहिरा.....१२	,,	३००
२१३	मीनवदी.....७	,,	२४८
११६३	—मुष्णहरा.....२४	,,	४०७
९८	मुष्णामणि.....	३५	,,	६०
१४८५	मुष्णामणि.....३१	व.द.	४१८

११६१ —मुक्ताहरा.....	१४ ^७	सम.	४०७
११७ —मुक्तागुंफ.....	७	"	२४०
११५७ —मुमुन्द.....	२४	"	४०५
७४५ मुकुलितकालिदासली	१२	"	३१२
४ मुखगलितक	८०	ग.प्र.		११९
६१ मुखचपलान्त विपुलार्था		"	आ.भे.	११०
५९ मुखचपलपध्यायी.		"	"	"
६० मुखचपलादिविपुलार्था.		"	"	"
६२ मुखचपलोभयविपुलार्था.		"	"	"
५२ मुखचपलाभाया	३०	"		१०७
७६ मुखचपलापध्यायीति		"	गी.भे.	११२
७७ मुखचपलाभादिविपुलागीति ...		"	"	"
७८ मुखचपलाअन्तविपुलागीति ...		"	"	११३
७९ मुखचपलाउभय विपुलागीति...	आ गी प्र		११३
९३ मुखचपलापध्याउपगीति	उ गी भे.		११५
९४ मुखचपलाभादिविपुलाउपगीति	"		११६
९५ मुखचपलाअन्तविपुलाउपगीति	"		"
९६ मुखचपलाउभयविपुलाउपगीति	"		"
११० मुखचपलापध्याउद्गीति.	उद्.गी.भे.		११८
१११ मुखचपलाभादिविपुलाउद्गीति	"		"
११२ मुखचपलाअन्तविपुलाउद्गीति	"		"
११३ मुखचपलाउभयविपुलाउद्गीति	"		११९
१२७ मुखचपलापध्याआर्यागीति.	आ गी.भे.		१२१
१२८ मुखचपलाआदिविपुलाआर्यागीति	"		"
१२९ मुखचपलाअन्तविपुलाआर्यागीति	"		"
१३० मुखचपलाउभयविपुलाआर्यागीति	"		"
१९३ मुखला, साराङ्गिका, सारङ्ग, राङ्गिका, सारगोक, सारगिय, सारदक, मथना. } ९	सम.		१६६
४६ मुख(आदि)विपुला	आ प्र.		१०६६

१५	सुरधगलितक.....	ग.प्र.	२२३
२३	सुरध, गोपाल..... ४	सम.	२२८
१७	सुरधमाला गलितक.....	ग.प्र.	२२४
७८६	—सुत्तियदाम..... १२	सम.	३१७
१३६९	—सुदिर..... २५	,,	४०८
२४	—सुद्रा..... ४	,,	१२८
१२२४	सुनि, सुनीश..... १९	,,	३७९
१२२४	—सुनीश..... १९	,,	३७९
१२४३	—सुनिशेखर..... २०	,,	३८२
१४३३	सुनीन्द्र..... २७	य.व.	४२४
२३०	सुरजिका..... ७	सम.	१४९
१०१९	सुरेला..... १५	,,	३४७
२५१	सुपकि..... ७	,,	१५१
२३४	सुपुरा..... ७	,,	१५०
३०	गूलचन्द्र..... १३	,,	९
४९६	मृगतिलका, अमृतगति, त्वरि- तगति, अमृततिलका, कुलटा, सुभागत..... } १०	,,	२७७
८३	मृगाहक..... २३	,,	१९
९	मृगी, प्रिया, विद्युत..... ३	,,	२२९
५१	मृगी, यवानी.....	अ.स.व.	४८३
१२	मृगेन्दु, नरेन्दु, मृगेन्द्र, नरेन्द्र..... ३	सम.	२२७
१२	—मृगेन्द्र.....	,,	,,
८१५	मृगेन्द्रमुख, हरिमुख..... १३	,,	३२०
१०२५	मृदग..... १५	,,	३४८
१८९	मृदव.....	वि.व.	५२३
८२	मृदुशिला..... ६	सम.	२३५
१९	मृदुगति..... १२	,,	८
४९	मृदुमालनी.....	अ.स.व.	४८२
१६१	मृदुभिक्षा..... ७	सम.	१४३

२५५	—मौक्तिकतिलक.....	८	सम.	२५२
१८१	मौरलिक, कलिता, कलवा.....	७	"	२४५
२६०	मौलिमातिका ..	८	"	२५२.
२१५	मौलिघक्	७	"	२४८
१८	मगलवस्तू	८८	वि जा.	१७०
५	मगलवस्तूनाभेद	४१	"	१७१
९५८	—मजरी	१४	सम.	३३५
११०९	मजारी.....	१७	सम	३६१
५७	मञ्जुधोरम	अ रा दृ.	४८४
८५६	—मदभाषिनी.	१३	सम	३२६
१५३८	मदार	८१	व द.	४६८
१२६९	मदारमाला.	१२२	सम.	३९३
१५८	मञ्जुनतिका	वि दृ.	५३२
	य.				
१४६६	यशमयाण, नवमाश्रिता.	२९	व द.	४३४
६२	—यमक	५	सम.	२३२
१८६	यमनक	७	"	२४५
५२	—यमवती	अ रा दृ	४८३
७३१	—यमुना	१२	सम.	३१०
५१	—यवानी.....	अ रा दृ	४८३
५२	—यवामती	"	"
२०९	यविपुला	अ ध भे	५३३
२६८	यदास्करी	८	सम -	२५३
३६	—यशोदा.....	५	"	२३०
२६१	युगधारि.	८	"	२५२.
२०३	—युग्मविपुला.....	अ ध भे.	५३०
१८७	युतक.	वि.दृ.	५२२
२६६	—युता	९.	सम	२६३
१७	युद्धविराट, वान्ता	अ रा दृ	४७६
७३८	यूधिका	१२	१ रु	३११

६८ योग.	२०	सम.	२५
२			
३९३ रद्विवा....., ९	"	२६६
१४७ रदिक्ता.....	६३	मा.द.	६३
४५५ रहियो, यर्षरंगी....., २८	व.दं.	४३१
४९८ रझीका....., ३२	व.दं.	४५८
२८८ रजतहसी....., २३	सम.	३९१
१० रजनी..... ३	"	२२७
३९७ रञ्जक....., ९	"	२६६
४०५ रञ्जन....., २६	"	४१३
६०९ —रञ्जिता....., ११	"	२९२
५ —रङ्गा.....	१६६	वि.जा.	१३१
५ —रङ्गा.....	"	"
६० रण.....	१८	सम.	२२
५ रण्डा, रुण्डा, रङ्गा, रङ्गा.	१६६	वि जा.	१३१
१५० रणश्च....., १८	सम.	३६७
१०३० —रणहंस....., १५	"	३४९
८७ रणोदय.....	क्ष स द.	४९२
१०४३ —रत्न., १५	सम.	३५१
३९५ रत्नकरा, रत्नका ९	"	२६६
६३५ राति १३	"	३२३
१२ रातिकरी.....	१०	"	६
४०४ —रातिपद ९	"	२६७
९४७ रानिरेखा १४	"	३३७
१०७९ रातिलेखा १६	"	३५६
५५५ रथपद, शतां, मुक्ति, सुमनस, } ११ वक्त्रा, वृन्ता..... }	"	२८२
६०० रथोद्धता, रथोद्धता ११	"	२९१
१० रमण, रमणी, रनुना, रजनी. ३	"	२२७
१०५९ रमण १५	"	३५३

२७१	रमणियशिक्षा, पञ्चशिक्षा...	४	सम.	२५५
८८४	रमणी.....	१३	„	३३०
१०	—रमणी.....	३	„	२२७
३६५	रम्भा.....	९	„	२६३
४२	रमा.	५	„	२३०
१०	—रमना	३	„	२२७
१९	रमणद्वय.	कुल १२०	वि. जा.	१८१	
३९५	—रत्ना	९	„	२६६
१२५०	—रत्नका	२०	सम.	३८४
२०५	रविपुला.	अनुष्टुप्, भे. ५३२		
१२७	रविकृति	३१	मा.स.	५०	
३८१	रवोन्मुखी	९	सम.	२६५
१	रसज्वाल	५६	वि. जा.	१७३
८०१	रसधारा.	१३	सम.	३१९
१३८	रसधारि.	७	„	२४१
५०९	रसभूम.	१०	„	२७८
१२२६	रसाला.....	१९	„	३८०
९०	रसावली, रोडक, चतुष्पदी, } अर्कच्छाया..... }	२४	„	३७	
८१	—रसावली.	६	„	२३५
१४	रसिक.....	११	सम.	७	
७७०	रसिकपरिचिता.	१२	„	३१४
१३७२	रसिकरसाला.	२५	„	४०९
१	रसिका, उत्कृष्टा, उत्कृष्टा, मुल्लित	६.६	वि. जा.	१२९	
८५१	राग.	१३	सम.	३१५
१५४	राजयन्द्र.....				६६
१६३	राजराजि, भिषा.	४		२४३
९	राजसेना				७

१०१	रात्रि	६	सम.	२३७
७१८	राधा	१३	"	३१८
७८	राधिका	२२	"	२८
७३६	राधिका	१२	"	३११
१८	—राम	४	"	१२८
५७	राम	१७	"	२२
१९२	रामरक्ष	वि.वृ.	५२४
१२	रामा	११	सम.	१८६
१८	—रामा	४	"	२९८
३३६	रामा	८	"	१६०
१३१०	रामावद्ध	२३	"	३९९
१५६	—रायपति.	७	सम.	२४२
१८	रायवस्तु.	८४	वि.जी.	१६६
७७	रास.	२२	सम.	२७
४४०	राम,मता.	१२	"	३११
७३	रासा.	२१	"	२६
११०६	रासा.	१६	"	३६१
२३८	—रासा.	७	"	३५०
२०	रामावद्धाल छण्ड्य	१५०	वि.जी.	१८१
४४२	—रुक्मावती	१०	सम.	२७१
४४२	—रुक्मावती	१०	"	२७१
१०५८	रुचि.	१५	"	३५२
११२	रुचिमुखी.	अ.म.वृ.	४९७
१५७	रुचिर.	७	सम.	२४२
८३१	रुचिरपर्णा,सात्य.	१३	"	३२३
८६०	रुचिरा,अतिरुचिरा,तनरुचि- रा,कल्यावती }	१३	"	३२७
२३	रुचिरा	३०	अ.म.जी.	८५
२८	रुद्र,युधि.	४	सम.	२२९
११	रुद्रजाति	१०	"	६

५	रुण्डा.....	१६६	वि.जा.	१३१
१५२०	रुद्रगारग.....४५	य.द.	४६३
२७३	रुद्राली.....८	सम.	२५४
१४९५	रूपरघनाक्षरी, रूपनाक्षरी. } वर्णमन्तर.....	३२	य.द. ४५७
१२५८	—रूपमाला.....२१	सम.	३८५
१४९५	—रूपरघनाक्षरी.....३२	य.द.	४५७
१३५७	रूपमकरद.....२४	सम.	४०५
११४८	रूपमाल, रूपमाला.....१७	„	३६७
३५३	—रूपमाला.....९	„	२६२
१०५८	—रूपमाला.....१५	„	३५३
११४८	—रूपमाला.....१७	„	३६७
३५३	रूपमाली.....९	सम.	२६२
९३	रूपमाला.....	२४	„	३८
४४२	—रूपमाली.....१०	„	२७१
३५३	—रूपमाली.....९	„	२६२
१२५८	रूपमाला.....२१	„	३८५
३५३	रूपमाली, रूपमाला, रूपमाली, } रूपमाली.....	९	२६२
७७६	रूपमाली.....१३	„	३१५
१०५४	रूपमाला, रूपमाला.....१५	„	३५३
१३५८	रूपमाला.....२१	„	३८५
१०१८	—रेखा.....१५	„	३४७
१३१	रेखा.....३२	„	५२
१५४	—रेखा.....७	सम.	२४२
९०	रोडक.....२४	„	३५
८९	—रोडा.....२४	„	३५
५८१	रोडक.....११	„	२८८
८९	रोला, रोडा.....२४	„	३५
१८	रोलावस्तु (वस्तु वास्तुक).....	शु. १६	वि.जा.	१६९

१	रंगवहाल	५६	सम.	१७५
२०	सर्गाभिय	४	"	२२८
१०३	सगुह्यन्या	२६	"	४२
२९५	—लघुनाराय	८	"	२५८
११५२	लन्घी	१४	"	४०४
११७१	—लता	१८	"	२७१
७	लम्बितगलितप		गलि.प्रफ.	१२८
१४	लयद्विपदी, महादोहा	२८	अ.स.जा.	८०
१५६	—लला	७	सम.	१४२
७५०	लला	१२	"	११२
७२४	ललामललिताधरा, यगन्त- चायर, वरावति	१२	"	१०७
७१४	—ललित	१२	"	१०५
१३९९	—ललित	१३	"	४०१
१४४७	ललित	२८	"	४९८
१४३	ललित (विषम)		वि.दु.	५०७
५९७	ललित, भाविनी, वनपद्मजरी, भामिनी, इन्दिरा, शुद्धकामदा, विपुष्यदिता, राजदंसा	११	"	२९०
११	ललित, ललितपद, गालविका. ...	२८	अ.स.जा.	८०
९	ललितगलितप	१४	अ. प्र.	२२१
३६८	—ललिततिलका	९	सम.	२६३
९१७	ललितपताका	१४	"	११३
१३	—ललितपद	२८	अ.स.जा.	८०
६९९	—ललितपद	१२	सम.	१०४
१२७१	ललितललाम	११	"	१८८
७३२	ललिता, गुच्छेन	१२	"	११०
१३३४	—ललिता	२३	"	४०२
५३७	ललितामन	११	"	२८१
१२९३	—ललिता	२९	"	१९२
२	ललिता		अ.स.वृ.	४७२

१४९ ललितार्थाति, गाहिनी, गाहिणी } गाथिनी.	६२	आ.गी.प्र.	१२५
५३९ खलितालवाळ.....११	राम	२८१
१२४ खली ११	वि.वृ.	५०३
१३५ खली (द्वितीय) ११	वि.वृ.	५०३
८८० खलीलता.१३	सम.	३२९
१३९९ लयिहलता, कथाकुशल, } विजय(विजै).....	२५	"	४११
३०० लसदसु, कमल, पद्म, कमला ८	"	२५७
५४ लहुआ १६	"	२१
५२८ लक्षणलीला.११	"	२६०
१२७ —लक्ष्मी, ७	"	२४०
१३५२ —लक्ष्मी.....२४	"	४०४
३१७ लक्ष्मी..... ८	"	२५८
९५१ लक्ष्मी १४	"	३३८
७१७ —लक्ष्मीधर १२	"	३०६
७१७ —लक्ष्मीधरा..... १२	"	३०६
११६५ लालमा..... १८	"	३७०
१३०२ लालिय २२	"	३९५
४६७ —लालिनी १०	"	२७४
१४५३ लावण्यलीलाप्लुत, उद्दाल २८	"	४३०
७७ लास्यलीला ७	श.रा.वृ.	४८९
१०९१ लास्यनारी, श्वन्दरेणी..... १५	राम.	३४७
७० लास्यलीलाव्य ७	श.रा.वृ.	४८७
६८४ लीटालर्क १२	रति.	२००
९८९ लीला १४	"	२४३
४०८ लीला ७	"	२६२
७६ लीला २२	"	१७
९६ लीला २४	"	१९
१६५ —लीला ७	"	२४३
२२९ लीला ७	मन	२४९

४१५ चन्द्रार	९	सम.	२६८
९२० — चन्द्रारूढ	१४	„	२३४
७९० — चनमालिका	१२	„	२०५
१२०६ चनवातिनी	२२	„	२९६
९० — चनिता	६	„	२३६
७५७ चनिताभरण	१२	„	२३३
५०४ चनिताविनोदी	१०	„	२७८
६८५ चनिताविलोक	१२	„	२००
८९१ — चानेताक्षी	१३	„	२३०
१३७० — चनापक	२५	„	४०८
१४४ चयस्त्र, जयमगल	७	„	२४१
२२१ चरजापि	७	„	२४८
७३१ — चरतनु	१२	„	२१०
१०९७ चरयुवति	१६	„	३५९
२ — चरवय	१९	क्ष रा जा.	७३
२ — चरवा	„	„	७३
२४ चरवीर	१३	सम.	१०
४ चरवेद	१९	क्ष रा जा.	७४
२४९ चरशशि	७	सम	२५१
२५० — चरसुन्दरी	१४	„	२३८
१५० — चरार्थिनी	वि. प्र.	५१०
७०४ — चरायति	१२	राम	३०४
८८९ चरिषसिता, परिवासिता	१३	„	३३०
५६ चरीय	५	„	२३९
१२१७ चरुधिनी	१९	„	२७८
१७५ चरुचरिता, सुभगा, स्वप्न, खणा, १ ७ राजा, खड्क	„	२४४
१९ चरुवती	क्ष प्र प्र	४७६
१४९१ चरुचरुहनी	३९	च द.	४५७
१४९० चरुचरुदक	२९	„	४३१
१४९५ — चरुचरुमहर	३९	„	४५७

१५०७	वर्णप्रिभगी.....	३४	च.द.	४६०
	वर्णदंष्टक..		४१७.
५७७	वर्णपलाका	११	सम.	२८८
१४५५	—वर्णरंगी.	२८	य.६.	४३१
१३१६	वर्णरापेश्वरी, वागेश्वरी.....	२३	सम.	३९८
१६६	वर्तिनायिलसित.	वि.४.	५१५
६८५	वनिनायिलोक	१२	सम.	३००
१४७	—वर्द्धमान.	वि.५.	५०९
१९९	वर्द्धिपु, शर.	७	सम.	२४६
१२७	—वर्द्ध्याहड	१४	„	३३४
४७२	वर्गता.	१०	„	२७४
४६०	वर्हातुरा.	१०	„	२७३
६८२	वर्लभी.....	१९	„	३००
२१	वला, गसुहो.	४	„	२२८
३१८	वर्लनिन्दु	८	„	२५९
८४	वलिमुग्गी, पागी.	६	„	२३५
४०५	वल्गा	९	„	२६७
१५०	—वल्गुगीति	६१	आ गी भे.	१२५
११११	—वल्गुज.....	१७	सम.	३६१
१५०	—वल्गरिगीति	६२	आ. गी भे	१२५
१३७७	—वल्गरिवा	२५	सम.	४०९
१३७७	वल्हरी वल्हरिका	२५	„	४०९
११११	वल्हज, वल्गुज	१७	„	३६१
५३४	वल्हवीविलास	११	„	२८०
१४२३	वल्हम्मद, मुरा, सामन, सावन मागधी, सर्वया, शम्भुज, कुन्द- छता, किसोर, मालती... }	२६	„	४१६
६५९	वसन्तविशाला	१२	„	२९८
१०८	वसन्त, मालतिका, मालती, मानवक, मनोहर, मानव... }	६	„	२३८
२२६	वसन्त	२४	„	३२५

७२४	—यसन्तचत्वर	१२	राम.	३०७
९८०	—यसन्ततिलक	१४	,,	३३६
९४०	—यसन्ततिल	१४	,,	३३६
९४०	यसन्ततिलमा, उद्धर्पिणी, सिंहोद्धता, सिंहोन्नता, मधुमाधवी, तप्ता, यमन्ततिलक, यसन्ततिल, शोभावती, चेतोहिता	१४	राम.	३३६
२६	—यसन्तमालिका	अ स गृ	४७८
६८८	यसन्तद्वारा	१२	राम.	३०१
७	—यमुकला	,,	३
९५८	—यमुवधा	१४	,,	३३६
१४५८	यमुधाधर	२९	य दं.	४३१
११७४	यमुपदमजरी, हरिणाभिगन्दन ...	१८	राम.	३७२
४	यमुमति	,,	९
१०९०	—यमुमति	१५	,,	३५३
१२२८	यमुमती	१९	,,	३८०
९१	यमुमती, कमला	६	,,	२३६
१३२२	यमुरत्न, यमुरयण	२३	,,	३९९
१३२३	—यमुरयण	२३	,,	३९९
७९२	यस्तु, यास्तुक	१३	,,	३१८
४३	यस्तु	१५	,,	१६
२६४	—यस्तु	८	,,	२५३
६९८	यत्ना	१९	,,	३०४
१७२	यहिर्वलि	७	,,	२४४
५४	यात्री	५	,,	२३१
१३१६	—यागेश्वरी	२३	,,	३९८
१३३०	—यानिवाहन	२३	,,	४०१
५२	याटमती, यमवती, जममती, अमरावती, परावती, धवमती, यवामती. }		अ स गृ	४८३
९३२	—वाटिका	१४	,,	३३५

१३१	वाटिकाविवाश, पाटिका, पाटि- १४	सम.	३३५
	पाथिलाग.....	१४		
१३१	—पाटिकावित्तस.....	१४	३३५
१०७०	वाणिनी.....	१६	३५५
१११५	वाणिनी.....	१७	३६२
४५४	—वाणी.....	१०	३७२
२	वाणी.....	११	३८५
८४—	वाणी.....	६	३३५
१६९	—वाणी.....	७	३४४
१२३०	वाणीयाण.....	२०	३८०
१००७	वाणीभूषा.....	१५	३४५
१५३४	—वात.....	७२	४६७
३३५	वातुलि.....	४	सम २६०
५६१	वातोमी.....	११	२८३
५४०	वाताहारी.....	११	२८१
२६३	वात्या.....	८	२५३
९२	वार्द्धि.....	५	२३१
२७८	वान्तभार.....	८	२५४
४	—वानपासिका.....	१६	मा.चनक.	२०८
१३४३	—वाम.....	२४	सम. ४०३
२	वाम.....	६	९
८४१	वामवदना.....	१३	३०४
४८१	—वामा.....	१०	२७५
११५८	—वारवाणावृत्त.....	१८	३६९
५९६	वारयात्रिन्.....	११	२९०
४८७	वारयती.....	१०	२७६
१५३३	—वाराह.....	६९	व.द. ४६६
८१	वारि.....	२२	सम.	२८
२४	वारि, कर्तुं, मुद्रा.....	४	२२८
४०९	वारिधिवान.....	९	२६८
२७७	वारिखाला, वितान, वितान.....	८	२५४

३१	वाला, समोद्धार, समोद्धार, विद्युतभ्रान्ता	}	५	राम.	२२५
४३६	—वाला		१०	„	२७०
४४९	—वालिका		१०	„	२७२
८७	—वालिका		२३	„	३०
१२७४	वासकलीला		२२	„	३८९
२३८	वासकि, मुवायक, मुवासा, सवा- सनि, मुवास, रासा, सवासन.	}	७	„	२५०
९०८	वासन्ति:		१४	„	३३२
७८७	वासरमणिना		१२	„	३१७
४	वासवधन्विता	अ. स. घृ.	४७२
७९६	वासविल्लस्यति		१३	सग	३१८
१२७	वासवयाभिनी	अ. स. घृ.	५००
१२८	वासिनी	अ. स. घृ.	५००
७९२	—वास्तुक		१३	सम.	३१८
१९०	—वास्तुपति		७	„	२४६
८८	—वास्तुक.		२४	„	३१
१६	—वास्तुक		१६	वि. जा.	१६०
११४१	वाहान्तारित		१७	सम.	३६६
६७१	वाहेनी		१७	सम.	२९९
४१४	विचचवर्ती		९	„	२६८
७५५	विकल्पन		१२	„	३१३
७८२	विकलवकुलवल्ली		१२	„	३१६
५३५	विकसितपद्मावली		११	„	२८०
१४०१	विकुण्ठवृष्ट		२६	सम.	४५३
२३	विकृतेष्ट		२३	„	३९७
८	विगलित	गालितकप्रकरण	२२१
१०५	—विगाथ	गी. भे.	११७
१०५	—विगाथा	„	११७
१०५	—विगाहा	„	११७
१२४६	विगाहितगेह, गाहितगेह, गाहितदेह		२४	सम.	४०६

१४२ विगीति.	गी.भे.	१२३
१३९१ —विजय(विजै).....२५	सम.	४११
१९ विजया.....४	,,	२२८
१५९ विजया.....	भा.दं.	६९
१५०४ विजया.....३२	व.दं.	४५९
६९४ विजयपरिचया१२	सम.	३०९
१४२६ —विज्जाहर२७	व.दं.	४२१
२५५ —विज्जुमात्त्र.८	सम.	२५३
२५५ —विज्जुमात्ता८	,,	२५२
८१ —विज्जोदा६	,,	२३५
८१ —विजोहा.६	,,	२३५
८१ —विज्जोहा६	,,	२३५
५३ विद्.५	,,	२३१
२७७ वितान८	,,	२५४
३०२ वितान८	,,	२५७
१४३९ वितान२७	व.दं.	४२६
९६६ वितानिता१४	,,	३४०
८७६ विदत्ता१३	,,	३२९
३०७ विद्या,उद्या.....८	सम.	२५८
६४९ —विद्याधर१२	,,	२९७
१४२६ विद्याधर, विज्जाहर.....२७	व.दं.	४२१
६४९ विद्याधर,विद्याधर,विद्याधारी } विद्याहार..... }	सम.	२९७
६४९ —विद्याधारी.....१२	,,	२९७
६४९ —विद्याहार.....१२	,,	२९७
९ —विद्युत३	,,	२२६
८४३ —विद्युत१३	,,	३२४
३१ —विद्युतध्रान्ता५	सम.	२२९
१४७ —विद्युत्कर्षा२८	व.दं.	४३५
१२५७ विद्युदाली ...	सम.	३८५

२५५	विद्युन्माला, विद्युन्लेगा, वीसु- माला, मद्रामाला, मौचिनति- लक, विज्जुमाला, विद्वनमाला, रोमकात, रोमकात, रोमकतो, रोमकतो, महाणी, रोमक...	८	सम.	२५२
२५५	—विद्युन्लेगा.	८	„	२५२
६३	विद्युन्लेगा, शेपा, शेपराज, शेप..	६	„	२३२
६९९	विद्रमदोला.....	१२	„	३०९
२५५	—विद्वनमाला.....	८	„	२५२
७३०	—विधायिनी.....	१२	„	२९०
७९९	विधारिता.....	१२	„	३०९
११९६	विधुनिधुवन.....	१९	„	३७५
८३४	विधुरवितान.....	१३	„	३२३
११३९	विधुरविरहिता.....	१७	„	३६६
८९९	विनताक्षी, वनिताक्षी.....	१३	„	३३०
९७०	विनिन्दनी.....	१४	„	३४०
१४११	विनिद्रसिन्धुर.....	२६	„	४१४
१३९४	विनयविलास.....	२६	„	४१२
७१	—विनिहरण.....	२०	„	२५
५५९	—विध्वक्माला.....	११	„	२८३
९२०	विन्ध्यारूढ, वन्ध्यारूढ.....	१४	„	३३४
१०८३	—विपक्ष.....	१६	„	३५६
१३५४	विपक्ष.....	२४	„	४०५
७९७	विपक्षकदन, विपक्षकलन, वि- पक्षकवल	१३	„	३१८
७९७	—विपक्षकलन.....	१३	„	३१८
७९७	—विपक्षकवल.....	१३	„	३१८
२०२	विपरितपथ्यावकत्र.....	अ व मे.	५२०
९७	विपरिताह्यानकी.....	अ र घ.	४९४
९७६	विपारुचती.....	१४	सम	३४१
१०२३	विपिनतिलक, विपिनतिलका.....	१५	„	३४७

७४१ विपुलपालिका	१२	सम.	३११
४७ विपुला		३०, २७=५७(भा.प्र.)	१०६	
२०३ विपुला, युग्मविपुला.	अ.व.भे.	५३०
३३८ विपुला	८	सम.	२६०
५३१७ विपुलायेत.	२३	,,	३९९
७१८ विप्लुतशिखा	१२	,,	३०६
५९७ —विपुधयन्दिता	११	,,	२९०
८०० विभा	१३	,,	३१८
७८५ —विभावरी	१२	सम.	३१७
८७१ —विभावरी	१३	,,	३२८
१५४३ —विमर्ष	९६	ब.द.	४६९
१९८ विमला	अ.व.भे.	५२७
५६७ विमला	११	सम.	२८४
१८ —विमला	४	,,	२२८
२९ विमानिनी	अ.स.ष्ट.	४७८
१११ विमुखी	अ.स.ष्ट.	४९७
८१ विमोहा, विजोहा, विजोहा अर्द्धकाममोहिनी, सखिवर्णी, रसानली, सद्रमाला, विजोहा, वियोधा, जोहा	६	सम.	२३५
७७३ वियोगवती	१२	,,	३१५
७ —वियोगिनी	अ.स.ष्ट.	४७३
८१ —वियोधा	६	सम.	२३५
७४४ विरतप्रभा	१२	,,	३१२
१४२९ विरतिफलप, निरयिक्वप्पो	२७	ब.द.	४२१
७१३ विरतिमदती	१२	,,	३०५
७ विरया	२३	अ.स.जा.	७५
१४२९ —विरयिक्वप्पो	२७	ब.द.	४२१
४८४ विरलकटिका	१०	सम.	२७५
८३३ विरलविराग, विरलवैराग	१३	,,	३२३
८३३ —विरलवैराग.	१३	,,	३२३

७३४ विरह्या,वीरला.	२१२	सम.	३१०
७६० विरलोद्धता.	१२	"	३१३
१३७३ विरहविरहस्य	२५	"	४०९
१३२६ विराजित,श्रवणामरण,सवाह	२३	"	४००
२६२ विराजीकरा.	८	"	३५३
४६६ विराट,शुद्धविराट	१०	"	३७१
८६१ विराधिना.	१३	"	३२८
१४१८ विरागनाटिका	२६	"	४१५
११३१ विरुद्धत	१७	"	३६५
५०५ विरेकी	१०	"	२७८
२२० विरोही	७	"	२४८
१३२१ —विल	२३	"	३९९
५३७ विलम्बनीया	१४	"	३३५
१३२१ विलम्बललित,विल	२३	"	३९९
६ विलम्बितागलितक		गलितक प्र.	२९०
५५० विलम्बितमध्या.	११	"	२८२
१४२४ विलास.	२६	"	४१६
१०९८ विलसित	१६	"	३५९
११६९ विलास	१८	"	३७१
३६ —विलास	५	"	२३०
१३१० —विलास	२३	"	३९७
१५२५ विलास	४९	व.द.	४६४
१६ विलासवापी		अ.रा.प्र.	४७६
१३१० विलासवाग,मुभाग,विलास	२३	सम.	३९७
५६५ विजसिनी	११	"	२८४
५३० विलुलितमंगरी	११	"	२८०
११५५ विलुलितवनमाला	१८	"	३६८
६६३ विवरविलथित	१२	"	३९८
१०४५ विसकलिता	१५	"	३५१
४३३ विसदच्छाय,कलगीत	१०	"	२७०
३६७ विसल्य	९	"	२६३

४५६ विशालप्रभ	१०	सम.	२५
४५५ विशालान्तिक	१०	„	२५
६५६ विशालाम्भोजाली, अम्भोजाली. १२	„	३९
१४८८ विनाळ	३१	य.द.	४५
७१९ विशिखलता	१२	„	३०
१३८३ विशेषकवलित, विशेषित	२५	„	४९
१५२९ विशेषस्तबक	५७	„	४६
१०८८ —विशेष	१६	सम	३५
१०८८ —विशेषक	१६	„	३५
१५११ —विशेषकालिग	३६	य.द.	४६
१०८८ —विशेषिका	१६	सम.	३५
१३८३ —विशेषित	२५	„	४९
३ विशोक	१६	(मा.स.क.)	१०	
१२३२ विश्वगितान	२०	सम.	३८
९१ विश्वप्रभा	अ.स.पू.	४९
४९० विश्वमुखी, गारवती, गारस्वती. १०	सम.	३७
१५२६ —विश्ववाह	५१	य.द.	४६
५६६ विश्वविराट, मदान्धा	११	सम.	२८
१३९५ विश्वविश्वास	२६	„	४९
३६८ —विश्वा	९	„	३६
१५३ विपकण्ठी	वि.पू.	५१
६५१ विपमव्याली	१२	सम.	२९
३३ विपमपदजाति.	२४	वि.जा.	२०३	
३४ विपमपदजाति	२६	„	२०४	
३५ विपमपदजाति	२७	„	२०४	
३६ „	२८	„	२०५	
३७ „	३१	„	२०५	
१० विपमितगलितक	य.प्र.	२२१	
५४१० विषाणाशित	२६	सम.	४९४
५५१ विष्टम्भ	११	„	२८२
६९ —विष्णु	५	„	२३९

१३६३	—विष्णु	२४	सम.	४०७
१०२	विष्णुपद	२६	„	४१
१२२	विसमि	६	„	२३९
५१७	विश्रंति.	१०	„	२७६
६५३४	विस्तार, वात.	७२	षट्	४६७
१२००	—विस्मिता	१९	सम.	३७६
५६०	विहारिणी, भासिनी	११	„	२८३
२९१	विद्यावा.	८	„	२५५
१४	विक्षिप्तिकमलिनक.	१	षट्	२२३
१४७०	वीजकषा, विद्युत्कषा	२८	षट्	४३५
६५७	वीणादण्ड.	१२	सम	२९८
१४९६	वीणार.	२६	„	४९६
८७	—वीर्या	६	„	२३५
२६	—वीर	४	„	२२९
१२६	—वीर.	३१	सम	५०
७७१	वीरणमाला.	१२	„	३१४
१२७८	वीरर्नाराजना	२२	„	३९०
७३४	—वीरला	१२	„	३१०
२४६	वीरवद्ध.	७	„	२५१
१२९८	वीरविक्रान्त	३६	„	४९२
१२३८	वीरविमान	२०	„	३८१
१११०	वीरविश्राम.	१७	„	३६१
३९८	वीरा, अवीरा, पापिता, पवित्रा पाहता, प्रयिता, प्राप्ति, पायत्त, पायत्तारु, पादात्ताली ..	९	„	२६६
४२३	वीरान्ता	१०	„	२६९
७२७	वीरासिका, इन्दुवशा, इद्रवशा ..	१२	„	३०८
२६	—वीर.	४	„	२२९
६१४	वीरध.	११	„	२९३
१२५०	—वृत्त	२०	„	३८४
९८६	—वृत्तचक्र.	११४	सम	३४२

२८७	वृत्तमुखी.....	८	सम.	२५५
१०४	वृत्तहारि.....	६	"	२३७
३६६	—वृत्ता.....	९	"	२६३
५५५	—वृत्ता.....	११	"	२८२
८	—वृत्ति.....	३	"	२२६
८४६	वृद्धयामा.....	१३	"	३२५
३३०	वृन्त.....	८	"	२६०
५५५	—वृन्ता.....	११	"	२८२
२११	वृन्दा.....	८	"	२४७
२५५	—वृन्दामाला.....	८	"	२५२
१०१४	वृषभ.....	१५	"	३४६
८	वृषवती.....		अ.स.वृ.	४७४
११३	—वैताल.....	२८	मा.स.जा.	४५
५६	वेद्यपाणी.....		अ.स.वृ.	४८४
१३९	वेधा, भाक्ति.....	७	सम.	२४१
९३५	—वेलांचल.....	१४	"	३३५
९३५	—वेलान्तर.....	१४	"	३३५
१२९१	वेवितवेल.....	२४	"	४०६
९९८	वेवाम्भरी.....	१४	"	३४४
३५१	—वेशि.....	८	"	२६१
१३६०	वेद्याप्रीति.....	२४	"	४०६
३५१	वेपि, वेशि.....	८	"	२६१
२५	वेसर.....		अर्द्धसमजाति	८७
१५३०	—वेकुण्ठ.....	६०	घ.द.	४६६
१३५१	वैकुण्ठधामा.....	२४	सम.	४०४
१९२	वेतालिक.....		वि.वृ.	५१४
११३	वेतालिक.....	२८	सम.	४५
१	वेतालिक, अथवा, अपरवृत्त } प्रकरण.....	६०	वै.प्र.	२१२
४१	वेनय, रज्जा.....	५	सम.	२३०
२१	वेयाली.....		अ.स.वृ.	४५६

२	— वैर.....	१९	अ.स.जा.	७३
६७३	वैश्वदेवी.	१२	सम.स.	२९९
३५९	— वैसार.....	९	"	२६२
३	वैसारी.....	...	अ.स.स.	४७२
३५९	वैसार, वैसार.....	९	सम.	२६२
११४२	— वंशदल.....	१७	"	३६६
११४२	— वंशपत्र.....	१७	"	३६६
११४२	वंशपत्रपतिता, जलधररसित वंशयदन, वंशपत्र, वंशदल, वंशपत्रपतिता. } १७	१७	"	३६६
११४२	— वंशपत्रपतिता.....	१७	सम.	३६६
९३४	वंशमूल.....	१४	"	३५६
११३३	वंशल.....	१७	"	३६५
१३३७	वंशलोप्रता.....	२४	"	४०१
११४२	— वंशवदन.....	१७	"	३६६
७२८	— वंशस्तनित.....	१२	"	३०८
७२८	वंशस्थ, वंशस्थविल, महानि- वेधा, वंशस्तनित } १२	१२	"	३०८
७२८	— वंशस्थविल.....	१२	"	३०८
४२६	वंशारोप.....	१०	"	२६९
९०७	वंशोत्तसा.....	१४	"	३३२
११६६	व्याकोशकीशल.....	२५	"	४०८
७७२	व्यायोगवती.....	१२	"	३१५
१५११	व्याल, विशेषशालिन.....	२६	व.दं.	४६२
१९७	व्याहारी.....	७	स.स.	२४६
श.				
१४	शर्करा [शक्करा]उद.....	१४	३३२
१४५२	शकायतन.....	२८	व.दं.	४३०
१४५२	शकुन्त कुन्तल.....	२६	स.स.	४१४
१२०७	शक.....	१९	"	२७७
१०१	शङ्कर, व्यावर.....	२६	स.जा.	४१

११९४ —शङकर	१९	स.व.	३७५
१०४७ शङकायली	१५	,,	३५२
१५२३ शङ्ख	४८	व.द.	४६४
११४ शङ्खधुति.....	६	सम.	२३८
७२ शङ्खधारी	६	,,	२३३
७२ —शङ्खनारी.	६	,,	२३३
७१७ —शङ्खारिणी	१२	,,	३०६
२२९ शतनु, लीला.	७	,,	२४९
१३५६ शम्बर	२४	,,	४०५
३७१ शम्बरधारी	९	,,	२६४
१३० शम्भूक.,	७	,,	२४०
११९४ शम्भु, शंकर, संमो.....	१९	,,	३७५
१३६५ शम्भू	२५	,,	४०७
१०३६ शम्भू.	१५	,,	३५०
६५२ शम्भ्या	१२	,,	२९७
१०१७ शरकल्पा	१५	,,	३४७
१२६३ शरकाण्डप्रकाण्ड,	२१	,,	३८६
१५३ शरगाति.	७	,,	२४२
४९१ शरत	१०	,,	२७६
१०५१ शरम	१५	,,	३५२
१३६७ शरभूरिणी	२५	,,	४०८
७०१ शरमेया.	१२	,,	३०४
३७३ शरलीढा	९	,,	२६४
१०६० शरहति, पशुमति	१५	,,	३५३
१८३ शरसामा		वि.द.	५२१
५८ शरावती		अ.स.द.	४८५
१५९ शर्म.....		वि.द.	५१३
१२४३ —शर्वरी	२०	स.द.	३८२
८२८ शलमलोला	१३	,,	३२३
२९३ शलकप्लुत.....	८	,,	२५६
६२२ शलकशकल.....	११	,,	२९४

३९०	शशिकरी	९	सम	२६५
१०४८	—शशिकला.....	१५	,,	३५२
१२२२	—शशि	१९	,,	३४९
१२४४	शशिधर.....	२०	सम.	३८३
१२७०	—शशिभृता ..	६	,,	२१३
७८	—शशिमुखी	६	,,	२३४
७८	शशिवदना शशिमुखी, चोरसा चडवशा, चडरशा, चडरसा, सोसा, चतुरवर्णा, चतुरंशा, मदरसीर्षा, चतुरस	६	,,	९३४
१०७	—शशिराट	६	,,	२३७
१२६६	शशिवदना, सरसी, पचयावली, सिंहक, पलिलनिधि, सिद्धक, सि द्धिका, सिद्धि, धृतधी	२१	,,	३८७
१०४८	—शशिलेखा	१५	,,	३५२
१२२७	—शशिध	१९	,,	३८०
८	शशी, बलाना, शशि.....	३	,,	७२६
३३१	शास्त्रोदकि	८	,,	२६०
१०४१	शान्तसुरभी	१५	,,	३५१
५	—शास्त्र	३	,,	२२६
४	शामउल्लाल.....	५२	,,	१७७
१११७	शायिनी	१७	,,	३९२
९४४	शारदचन्द्र, प्रिया	१४	,,	३३७
११५१	शार्दूल	१८	,,	३९८
११८३	शार्दूलललित, शार्दूलस्रसित.....	१८	,,	३७३
११८३	—शार्दूलस्रसित	१८	,,	३७३
१२०४	शार्दूलविकीडित	१९	,,	३७७
११९०	—शारदा	१८	,,	३७४
१००	शालभञ्जिका.....	श स ४	४९६
५५८	शालिनी, मान्जिनी	११	,,	२८३
१४६१	शालुर, शाल, शालुर.....	२९	श दं.	४३२
५४६	शिक्षण्डित	११	शान.	२८१

५५७	— शिखरित	११	गम.	२८३
११३९	शिखरिणी	१७	,,	३९५
३९	शिखा		२८+३२=६०	शि.जा.	९३
४०	शिखित		२८ ल+ ४=३०	,,	९३
३१२	शिलिलिखिता, दमकन	८	सम.ह.	२५८
४३८	— शिलिलिखिता	१०	,,	२७०
१३८०	शिलिखा, शाह, शाह	२५	,,	४०९
१३७	— शिलिखा	७	,,	२४०
४४	शिला	५	,,	२३१
१२०८	शिलिमुखोत्तम	१९	,,	३७३
३५	शिलिराशिखा	अ.रा.पृ.	४७६
१०८०	शिलिभरण	१६	स.पृ.	३५६
१२५	शिलिमुनी	अ.रा.पृ.	५००
१०५	शिलिलीला	अ.रा.पृ.	४९६
११४०	— शिलिमुनिता	१८	स.पृ.	३९६
१२७	— शीर्षक	७	,,	२४०
१२७	— शीर्षक	७	,,	२४०
१०४६	शीर्षकविहिता	१८	,,	३५१
१२७	शीर्षक, शिखा, शिष्य, शीर्षक १ शीर्षक, लक्ष्मीभाष, सुवतागुम्फ १	७	,,	२४०
१२७	शीर्षक	७	स.पृ.	२४०
११४०	शुक्रपणिता, शिखरिणी	१७	,,	३९६
१४	शुक्रपत्नी	अ.रा.पृ.	४७५
५९७	शुक्रपत्नी	११	,,	२९०
२९९	शुक्रा	८	,,	२५३
१४२	शुक्रध्वनी		३२	गम.	६०
६६४	शुक्रा	,,	२९८
१४८	शुक्रविराटकृष्ण, शुक्रविराटपद्म, शुक्रविराटपद्म.	१	वि.पृ.	५०९
१४८	शुक्रविराटपद्म	वि.पृ.	५०९
१४८	— शुक्रविराटपद्म	,,	५०९

४६६ शुद्धविराट.....	१०	स.वृ.	२७
८५ शुनक.....	६	"	२३१
७३१ —शुभ.....	१२	"	३१९
६ —शुभगति		७	सम.	
१०८ शुभगीता		२७	"	४३
१४३१ शुभङ्कर, सुहङ्कर	२७	व.दं.	४९१
१२६० शुभता	२१	स.वृ.	३८६
४१६ —शुभोदर.....	६	"	२६६
१४१७ शृङ्खलबलवित	२६	"	४१५
७१७ —शृङ्गारिणी.....	१२	"	३०६
११५—शूर.....	७	"	२४६
१२४३ —शेखर.....	२०	"	३८९
४२० शेफाली.....	१०	"	२६९
६३ —शेष.....	६	"	२३२
६३ —शेषराज.....	६	"	२३२
६३ —शेषा.....	६	"	२३२
६४६ शेपापीड.....	११	"	२९६
१०८९ शैलप्रसिद्धा.....	१६	"	३५८
१४७१ शोभनमणि	३०	व.दं.	४३५
९२ शोभना.....		२४	स.जा.	३८
१३११ —शोभा.....	२३	स.वृ.	३९७
१२३५ शोभा.....	२०	"	३८१
९४० —शोभावति.....	१४	"	३३६
६९० श्वेतमणिमाला	१२	"	३०१
११६ श्रोणी	७	"	२४६
२६५ श्लोक	८	"	२५३
१८ पट्टपदी, छप्पय.....		१५२	वि.जा.	१४५
७३ पट्टपद	अ.स.वृ.	४८८
११७८ पट्टपदेरित.....	१८	सम.	३७३
५९८ श्वेनिका, श्वेनी, श्वेनक, श्रेणिका, श्रेणी, ताल.....	११	सम.वृ.	२९१
५९८ —श्वेनी	११	"	२९३

३०६ धदरा, उदरा	८	सम.	२५७
५७८ अभितशिर्षी	११	"	२८८
१३२६ — धवषामरण	२३	"	४००
८०६ आह्वरान्ता	१३	"	३१९
५५४ धितकमला	११	"	२८२
१ धी	१	"	२२५
५८७ धी, मौक्तिकमाला, कुश्मलदन्ती	११	"	२८९
६७२ — धोपुड	१२	"	२९९
१२० धीमधु	२८	घ.जा.	४७
८० धीमती	२२	"	२८
५७६ धुतकीर्ति, अनवसिता, माणिक्यमाला	स.वृ.	२८८
५९८ — ध्रेणिका	११	"	२९१
५९८ — ध्रेणी	११	"	२९१
स,				
४२९ — सकृद्वयोधा	१०	सम.	२९९
१४६४ सकामवाण, अशोक	२९	व.दं.	४३३
३१ सखी	१४	सम.	१३
१० — सुगणी	३	"	३२७
५८२ — सुगता	११	"	२८९
१४२७ सज्जन	२७	व.दं.	४२१
१०७५ सतशिखा	१८	सम.	३५५
११६१ सत्केतु	१८	"	३७०
१५४१ सत्कार	१०	व.दं.	४६८
१५ सत्तावीशमात्राणी [विषमपदजाति.]	वि.जा.	१०४
५७ सत्तावनवर्णनादंडक	५७	"	४६५
३७ सत्तावीशवर्णनादंडक	३७	"	४१९
८७ सत्यावीशवर्णनादंडक	८७	व.दं.	४६८
२२ सती, तरणीजा	४	सम.	२२८
३४९ सन्धुक	८	"	२६१
१२८ सपादी	३१	"	५१
१३३६ सभा	२३	"	४०२

११	समगलिनक.....	ग.प्र.	२२२
१२	समगलिनक [बीज].....	" "	"
१३	समगलिनक [बीज].....	ग.प्र.	२२२
७६६	समदयदनी.....१२	"	११४
११३७	समदविलासिनी.....१७	"	१६६
७६	समदागन्ता.....	अ.स.वृ.	४८९
३७०	सम्बुद्धि.....९	सम.	२६४
६७६	समयप्रतिष्ठा.....१२	"	३००
१०२	समयवती.....	अ.स.वृ.	४९५
१४५	समानराश्या, गुणधर्माद्यो.....	३२ सम.	६२
१६९	—समाना.....७	"	२४४
१६९	—समानिका.....१७	"	२४४
३२३	—समानिका.....८	"	२५९
१३४४	समाहित.....२४	"	४०३
६३२	समित.....११	"	२९५
१२६१	—समुच्चय.....२१	"	१८६
५	—समुद्रवाग्ता.....	अ.स.वृ.	४७३
१२१९	समुद्रतता.....१९	सम.	३७९
११	—समुद्रो.....४	"	२१८
९००	समूह, समूहा.....२१	"	३३१
९००	—समूहा.....२१	"	"
२२३	सम्पाक.....७	"	२४९
६०७	सम्मदमालिका.....११	"	२६२
७८४	सगल (शैल).....१२	"	३१६
३०१	सरधा.....८	"	२५७
१०९९	सरभ.....१६	"	३६०
६२४	सरमसरणी.....१४	"	३१४
१२१४	सरल.....१९	"	३७८
१३९	सरल.....	वि.वृ.	५०५
२१९	सरलोपि.....७	"	२४८
५१२	सरसमुखो.....१०	सम.	२७८

११० सरसि	२७	सम.	४४
१२६६ —सरसी	२१	..	३८७
१०९ सरसीक	अ.ग.पू.	४९६
४६४ सराविका	१०	सम.	२७३
९४ सरि.....	६	..	२३६
२१२ —मरुत	७	..	१४८
५११ सरोज	१०	..	२७८
५६८ सरोजपणिका	११	..	२८४
७१६ सरोजावली.....	१२	..	३०६
११६६ —सलिलनिधि,	२१	..	३८७
१२८० सर्वगामी,केकनी.	२२	..	३९०
१३०९ सर्वगामी.	२३	..	३९७
१२४६ —सर्वपदना.	२०	..	३८३
१११८ सलोदा	१७	..	३६३
१३१३ —सदाद.	२३	..	३९८
१३२६ —सदाद.	२३	..	४००
२३८ —सदासन.	७	..	२५०
२३८ —सदासनि	७
२१० सविपुला.	अ व भे.	५३३
१४२३ —सर्वेयो	२६	..	४१६
१२६ सर्वेयो	३१	सम.	५०
१२९३ सर्वेया,मानिनी,ललिता,दिवा, } मालिनी,सुदर	२२	..	३९२
१३११ —सर्वेया	२३	..	३९७
१३३४ —सर्वेया	२३	..	४०२
१३२५ —सर्वेया	२३	..	४००
१३३९ —सर्वेया	२४	..	४०३
१३४३ —सर्वेया	२४	..	४०३
१३६९ —सर्वेया	२५	..	४०८
१३६२ —सर्वेया	२४	..	४०७
१३५२ —सर्वेया	२४	..	४०४

११६३	—मवेया	२४	सम.	४०७
११५७	—सवेयो	२४	॥	४०५
१२६	सवेयो, वीर.....	३१	॥	५०
७९१	सव्याली.	१३	॥	३१८
४६८	सहजा.	१०	॥	२७४
३८६	सहेलिका.	९	॥	२६५
४	साकी.....	अ.दे.	५३५
३३	साचीकृतवदना	अ.स.व.	४७९
१२५	साठक.....	३०	सम.	४६९
३७	साठप्रीतकर्णनापेठक.....	३७	व.दं.	४६२
६०	साठयर्णनापेठक.	६०	॥	४६६
१५४४	साधार.	८७	॥	४६८
१५४५	सानन्द	१०२	॥	४६९
६४४	सान्द्रपद	११	सम.	२९६
५८६	—सान्द्रपदा	११	॥	२८६
१४२३	—सामन.....	२६	॥	४१६
६३३	सामपदा	११	॥	२९५
२९५	—सामाणी	८	॥	२५६
६१७	साचक	११	॥	२९६
५	सार —.....	२	॥	२२६
१५३२	सारपीयूष.....	६६	व.दं.	४६६
११९	सार.....	२८	सम जा.	४७
३९३	—सारङ्ग	९	सम.	२६६
७८३	सारङ्ग, मेनावली, मेनिका, सार- गरूप, मेणाउल, मदनाकुल, सा- रगा, काम	१२	॥	३१६
१०००	—सारङ्ग	१५	॥	३४४
८६७	—सारङ्ग	१३	॥	३३१
१५१२	सारङ्ग.....	३९	व.द.	४६३
१०००	—सारङ्गक.....	१५	सम.	३४४
७८१	—सारङ्गरूप	१३	सम.	३१६

१९३	—सारङ्गिक	१	संम.	३६६
१०००	—सारङ्गिका	११	"	३४४
१०००	सारङ्गी, लीलाखेल, लीलाखेल, कामकांडा, सारंगिका, सारंग, सारंगक, केशवखेल, त्रिनयन.	१५	"	३४४
३९३	—सारङ्गिका	३	"	३६६
४८१	—सारङ्गा	१२	"	३९६
३९३	—सारङ्गीय.	९	"	३६६
८५४	साद्वर्षदा.	१३	"	३२५
३९३	—सारङ्गक.	९	"	३६६
४९०	—सारवती	१०	"	३७६
१०९६	सारवरोहा	१६	"	३५९
५	—सारस	२	"	३२६
५०८	सारस	१०	"	३७८
८७१	सारसनाबली, विभावरी.	१३	"	३२८
१११	सारसमाला.	२८	"	४४
१०३३	सारसिका, हारवती, पमत्रल, नूतन, यक्ष.	१५	"	३४६
११८	सारसी.	२८	"	४७
४९०	—सारस्वती	१०	"	३७६
११९०	सारस्वती, सारदा.	१८	"	३७४
२८१	सारस्वती.	८	"	३५४
९८	सारिका		अ. स. ध.	४९४
१३५९	सारीमुन्दरी	२१	सम.	३८६
५	स. द. चाद, शानु, सार, सारस.	२	"	३२६
१३८०	—साह	१५	"	४०९
६४५	सालन.	११	"	३९६
१५९	—सालका.	७	"	३४३
११६७	—सालसा.	१८	"	३७८
८३१	—साला.	१३	"	३२३
१४६१	—सालि.	२९	अ. द.	४३२
१४६१	—सालि.	"	"	"
३५६	सावट.	६	सम.	३३८

१४२३	—सावन.....	२६	सम.	४१
१५	साहचरि.....	६	„	२३१
१२८८	—साहसी.....	२२	„	२९५
६६६	साक्षा.....	१२	„	२९८
६९०	सिद्धमणिमाला, श्वेतमणिमाला.....	१२	„	२०१
१२९७	सितस्तवक, पारिस्तवक.....	२२	„	२९४
१२६६	—सिद्धि.....	२१	„	३८५
१२६६	—सिद्धक.....	२१	„	३८५
१२६६	—सिद्धिका.....	२१	„	३
६९	सिन्धुरया.....	६	„	२३३
१२६६	—सिंहक.....	२१	„	३८५
१४७५	सिंहविक्रीठमोदी.....	३०	य द	४२६
१०२०	सीता.....	१५	राम.	३४७
५९९	सीधु.....	११	„	४९९
१०३४	सीरिणी.....	१५	„	३५०
७८	—सीसा.....	६	„	२३४
७	—सीसा.....	३	„	२२६
८११	सुदर्शनपुर.....	१३	„	१२०
६६५	सुदेशर.....	१४	„	३४०
१०३७	सुकेसर, सुखेसर.....	१५	„	३४८
५५५	—सुकृति.....	११	„	२८९
१४६१	—सुख.....	२६	„	४१६
८९६	सुखकारिका.....	१३	„	३२१
१२६९	—सुखदा.....	२५	„	४०८
१३६३	सुखदा, विष्णु, सुरेश्वर, कोसी, मुष्णहरा, मुष्णहरा, सर्वया, माधवी.....	२४	„	४०७
११७	सुखदा.....	१४	„	३४४
१३६९	—सुखदानी.....	२५	„	४०८
६९३	सुखरित.....	१३	„	२९९
११०१	सुखसार.....	१६	„	२६०
११०४	सुखसार.....	१६	„	२६०
६६५	सुखानन्द.....	१३	„	३९८

૧૦૨૬	—સુલેલક.	૧૫	સમ.	૩૪૮
૧૦૨૭	—સુલેલક	૧૫	,,	૩૪૮
૪૩૯	સુલેલ	૧૨	,,	૨૭૦
૧	સુગણ	૧૭	અ.સ.જા.	૭૩
૬	—સુગત	૭	સમ.	૩
૧૪૫	—સુગતસંવેયો	૩૨	,,	૬૨
૬	સુગતિ, સુગત, સુમગતિ	૭	,,	૩
૨	—સુગલિતક	૫૨	ગ.પ્ર.	૨૧૮
૩૭૫	સુગન્ધિ.	૬	સમ.	૨૬૪
૧૪૬	સુગીતિ	૫૯	આ.ગી.પ્ર.	૧૨૪
૧૦૦	સુગીતિકા	૨૫	સમ.	૪૧
૬૦૬	—સુચિત્ર	૧૧	,,	૨૬૨
૧૩૬૧	—સુછંદ	૨૫	,,	૪૦૮
૭૨૨	સુતલ	૧૨	,,	૩૦૭
૩૮	—સુતસંગક.	૫	,,	૧૩૦
૧૨૪	સુદાયિ	૬	,,	૨૩૯
૧૧૮૪	સુધા.	૧૮	,,	૩૭૪
૬	સુધા.		અ.સ.ધુ.	૪૭૪
૪૯૬	—સુધાગત..	૧૦	સમ.	૨૭૭
૧૩૩૯	—સુધાપ.	૨૪	,,	૪૦૩
૧૪૪૨	સુધાપાર.	૨૭	ધ.દં.	૪૨૬
૫૪૭	સુધાધારા	૧૧	સમ.	૨૮૨
૯૬૧	સુધાધરા	૧૪	,,	૩૩૯
૧૧૩૮	સુધાધારા	૧૭	,,	૩૬૬
૧૫૦૦	સુધાનિધિ.	૩૨	ધ.દ.	૪૫૯
૧૩૨૭	સુધાલહરી	૨૩	સમ.	૪૦૦
૮૫૮	—સુનન્દિની	૧૩	,,	૩૨૬
૨	સુન્દરગલિતક, સુગલિતક	૫૨	(ગ.પ્ર.)	૨૧૮
૧૨૧૩	—સુન્દર	૨૨	સમ.	૩૯૨
૧૩૨૩	—સુન્દર	૨૩	,,	૩૯૯
૧૩૨૩	સુન્દરિકા, સુન્દરી, સુન્દરિયા, સુન્દર.	૨૩	,,	૩૯૯
૧૩૨૩	—સુન્દરિયા	,,	,,	,,
૭૩૭	—સુન્દરી	૧૨	,,	૩૧૧

११२३	—सुन्दरी.....	२३	सम.	३९९
१३६९	—सुन्दरी	२५	,,	४०८
७	सुन्दरी, सुरमालिका, कमला, } वियोगिनी.....	}	अ स दृ.	४७३
१५४	सुपवित्र, पवित्र.....	१४	सम.	३३८
५	सुप्रतिष्ठाछन्द.....	५	,,	२२९
२३८	—सुदास.....	७	,,	२५०
२३८	—सुधासा.....	,,	,,	,,
१७५	—सुभग	७	,,	२४४
१५७	सुभग, उद्धत, उद्धतचाली.....	४०	मा द.	६८	
७५९	सुभद्रावतरणी	१२	सम.	३९३
६०३	सुभद्रिका, सुमुद्रिका, भद्रिका. ...	११	,,	२९१
१३१०	—सुभाग.....	२३	,,	३९५
२५४	—सुमत्त	७	,,	२५१
५५५	—सुमनक.....	११	,,	३८२
१३६९	—सुमिला.....	२५	,,	४०८
६२३	सुमुखी.....	११	,,	२९४
१३२५	—सुमुखी	२३	,,	४००
६०३	—सुमुद्रिका	११	,,	२९१
५५६	सुमेरु	११	,,	३८२
११२	सुमोहिता	७	,,	२४९
३०३	सुरकीर्ण	८	,,	२५७
१७१	सुरदु	वि दृ.	५१७	
१२६८	सुरनर्तकी	२१	सम.	३८७
१६९	सुरभि	वि. दृ.	५१६	
७	सुरमालिका	अ रा. दृ.	४७३	
४८३	सुरयानवती	१०	राम.	२७५
१२२०	सुरमा	१९	,,	३७९
११६	सुरदिता	रा. ग दृ.	४९८	
४४	सुराडया	,,	४८१	
१५२८	सुराम, पौण्ड्रक, दंष्ट्र.....	५७	म द.	४६५	
४३०	सुराक्षी.....	१०	राम.	२७०
१४२	सुरि	७	,,	२४१

३०	सुरपी	१४	सम.	१३
१३६३	—सुरेश्वर	२४	४०७
२९	—सुलक्षण	१४	..	१२
२९	सुलक्षणी, सुलक्षण	१४	..	१२
१	सुललित	६६	वि.जा.	१२९
७३२	—सुललित	१२	३१०
१०९३	सुललिता	१६	३५९
१२१२	सुललिता	१९	३७८
४६	सुन्द, करता, फलमुखी	५	२३१
१२४६	सुषदना, सर्ववदना	२०	३८३
७६३	सुषनमालिका, उपयनमालिका ...	१२	३१३
२३८	—सुवास	७	२५०
२३८	—सुवासक	३
४९६	—सुवागत	१०	२७७
२३८	—सुवासा	७	२५०
७६१	सुबिहिता	१२	३१३
५८९	सुश्रुति	११	२९०
१२३३	सुवंधा	२०	३८१
४८१	सुपमा, वामा, सुपुमा	१०	२७५
४८१	—सुपुमा	३
१४३१	—सुहकर	२७	४२१
८४८	सुक्षमा	१३	३२५
१४०९	सूरसूचक	२६	४१४
३३	सूरिणी	५	२२९
१०३३	—सूक्षण	१५	३४९
३६६	—सूता	९	२६३
३४४	सूतमधु	८	२६१
५९८	—सूतक	११	२९१
६४१	—सूतिका	११	२९६
५९०	—सूहेल	११	२९०
६४१	सूनिक, सूनिका	११	२९६
१२९	सैरवी	७	२४०
१५३१	सोत्कठ, दद	६३	४६६

૧૧૩ સોપધિ	૬	સમ.	૨૩૮
૨૫૫ —સોમક.....	૮	"	૨૫૨
૨૫૫ —સોમકાન્ત.....	"	"	"	"
૨૫૫ —સોમકન્તો.....	"	"	"	"
૮૭ —સોમકુલ	૬	"	૨૧૫
૨૫૫ —સોમકતો	૮	"	૨૫૨
૨૫૫ —સોમકાન્ત	"	"	"	"
૭૨ —સોમરાજ.	૬	"	૨૧૩
૭૨ સોમરાજી, શાખધારી, અર્ધસુ- જંગી, હરિશંભાળા, શાખનારી, સોમરાજ. }	૬	"	૨૩૩
૧૧૨ સૌમધુતિ	૬	"	૨૩૮
૯ સૌરઠા, સૌરાષ્ટ્રી, સૌરાષ્ટ્ર, પૂર્વીદુહો.			અ.સ.જા.	૭૯
૧૩૮૮ સૌદામનદામ.	૨૫	સમ.	૪૧૧
૫૪૩ સૌધાધિ	૧૧	"	૨૮૧
૬૧૩ સૌભગકલા	૧૧	"	૨૯૩
૧૪૫૯ સૌભાગ્ય.	૨૯	ચ.દ.	૪૩૧
૪૪૨ —સૌભાગ્યવતી	૧૦	સમ.	૨૭૧
૧૪૪૪ સૌમમાલા	૩૭	ચ.દ.	૪૨૬
૩૬ સૌમ્યાશિલા, અનેગર્કાદા.....	૬૪	શિ.જા.	૯૯
૧૭૭ સૌરકાન્તા.....	૭	ચમ.	૨૪૫
૭૪૭ સૌરભક, સૌરભ, સૌરલક.....		વિ.જ.	૫૦૬
૧૪૧ —સૌરભ.....		"	"
૬૦૪ સૌરભવદિની.....	૧૧	ચમ.	૨૯૯
૧૨૪૮ સરિભગોભાસાર.....	૨૦	"	૩૮૩
૪૧ સૌરભસંચિત, પ્રમાલિવા.....		અ.ચ.જ.	૪૮૧
૯૩ સૌરાભિ.....	૬	સમ.	૨૩૬
૭૫૭ સૌરાશ્વ.....		વિ.જ.	૫૧૨
૯ —સૌરાષ્ટ્ર	અ.શ.	૭૯
૯ —સૌરાષ્ટ્રી	"	૭૯
૧૪૧ —સૌરલક.....		વિ.જ.	૫૦૬
૧૭૮ સંકલિ.....		વિ.જ.	૫૧૯
૯૦૫ —સૌવલ્ગધાર.....	૩૪	સમ.	૩૩૨

९०५ सकल्पासार,सकल्पाधार.....	१४	सम	२३२
४७३ —संगतिका.....	१०	॥	२७४
७७४ सगमवती.....	१२	,,	३१५
१ सगलितक.....		५२	म प्र.	२१८
१४८ सगीति.....		६१	आ गी प्र.	१२५
१५२७ सप्राय,पथराग,तखक,कालदद, } चद्रेश,चद्र	५४	व.द.	४६५
४७३ —सजुका	१०	सम.	२७४
४७३ —सजुत्ती	,,	॥	,,
४७३ —सजुता	,,	॥	,,
१५४६ सदोह.....	१०५	व.द.	४७०
२८९ साध्या, घोषा.	८	सम.	२५५
१२ सपातशीला.	अ स ट.	४७५
९१९ सवोधा.....	१४	सम.	३३४
३३७ —सभाषा	८	,,	२६०
३३७ —समासा	८	,,	२६०
१३३३ सभृतशरधि	२३	,,	४०९
११५४ —संमो	१५	,,	३७५
७६६ समदवदना	१२	,,	३१४
३१ —समोहा.	५	,,	२२९
३१ —समोहासार.....	५	,,	२२९
४७३ —सयुका.....	१०	,,	२७४
४७३ —सयुगा	१०	,,	,,
४७३ —सयुत	१०	,,	,,
४७३ सयुता,सहतिका,सयुगा,सयुत, } सजुत्ती,सयुका,संगतिका,स- जुका,गीतक,सजुता,कमला. }	१०	॥	२७४
१२३६ संलक्षणीला.....	२०	,,	३८१
६४० सधयधी	३१	,,	२९६
५३८ राप्रतशोभासार.	११	,,	२८१
१५४२ रास्कार.....	९३	व द	४६९
रास्कारी.....		१६	सम.	३६

११३ सोपधि	६	सम.	२३८
२५५ —सोमक.....	८	"	२५२
२५५ —सोमकान्त.....	"	"	"
२५५ —सोमकन्तो.....	"	"	"
८७ —सोमकुल	६	"	२३५
२५५ —सोमकन्तो	८	"	२५२
२५५ —सोमकान्त	"	"	"
७२ —सोमराज.	६	"	२३३
७२ सोमराजी, शखधारी, अर्द्धमु जगी, हरिशस्त्राणा, शखनारी, सोमराज. }	६	"	२३३
११२ सोमधुति	६	"	२३०
९ सोरठा, सौराष्ट्री, सौराष्ट्र, पूर्वीडुहो.		अ.स.जा.	७९
१३८८ सौदामनदाम.	२५	सम.	४११
५४३ सौधांघ्रि	११	"	२८१
६१३ सौभगकला	११	"	२५३
१४५९ सौभाग्य.	२९	व.व.	४३१
४४२ —सौभाग्यवती	१०	सम.	२७१
१४४४ सौममाला	३७	व.व.	४३६
३६ सौम्याशिक्षा, अनेगकीडा.....	६४	शि.जा.	९९
१७७ सौरकान्ता.....	७	सम.	२४५
१४१ सौरभक, सौरभ, सौरलक.....		वि.व.	५०६
१४१ —सौरभ.....		"	"
६०४ सौरभवर्दिनी.....	११	सम.	२९२
१२४८ सौरभशोभासार.....	२०	"	३८३
४१ सौरभसंचित, प्रमालिका.....		अ.स.व.	४८१
९३ सौरभि.....	६	सम.	२३६
१५७ सौराष्ट्री.....		वि.व.	५१२
९ —सौराष्ट्र		अ.स.	७९
९ —सौराष्ट्री		"	७९
१८१ —सौरलक.....		वि.व.	५०६
१७८ संकलि.....		वि.व.	५१९
६०५ —शेखराधार.....	१४	सम.	३३३

८१	—सखिबणी	६	सम.	२३५
५१७	सखिबणी, सृङ्गारिणी, लक्ष्मीधर, लक्ष्मीधरा, चदायणा, चदाणा, चदातन, काममोहिनी, चदाना, मलया, कामिनीमोहन, हिगुदी, मपताल.	१२	"	२०६
१८२	स्वनकरी	७	"	२४५
६६७	स्वरविधिणी.	१२	"	२९९
२१२	—स्वरूप	७	"	२४८
१२९१	स्वर्णोभर्ष	२२	"	३९२
५८२	—स्वगता.	११	"	२८९
५८२	स्वागता, स्वगता, सगता, स्वागत. ११	"	२८९
५८२	—स्वागत	११	"	२२
१८८	स्विदा	७	"	२४५
८३९	स्विप्रहारीर	१३	"	३२४
१३५२	स्वरिणीक्रीडन, भगोदक, जान- की, खंभना, गगाधर, लक्ष्मी, लच्छी, सवैया.	२४	"	४०४
ह.					
३०५	हडिनी	८	"	२५७
२२६	—हनुमत	८	"	२५९
६०	—हर	५	"	२३२
११४	हरगीत	२८	"	४५
२०	हरगीति	२८	अ स	८४
४०१	—हरसुख	९	सम	२६७
९९१	हरलीला, हरिलील	१४	"	३४६
२४१	हविणी	७	"	२५०
३०	—हरि	४	"	२२९
११२७	हरि	१७	"	३६४
११९०	हरि	२५	"	४११
६२८	हरिकान्ठा	११	"	२९४
११२	हरिगीत	२८	"	४४

१४ संस्कृतिछंद.....	२४	सम.	४७२
४७३ —सहातिका.....	१०	,,	२७४
१५३५ सहार.....	७५	व.द.	४६७
६९ सिंधुरथा.....	६	सम.	२३३
११६४ सिंधुमीवीर.....	१८	,,	३७०
८२३ —सिंहनाद.....	१३	,,	३२१
१०११ सिंहपुच्छ.....	१५	,,	३४६
३७९ सिंहलेखा.....	८	,,	२५४
१४३२ —सिंहविक्रान्त.....	२७	व.द.	४९३
१४३५ सिंहविक्रिड.....	२७	,,	४९५
५२ —सिंहविलोकित.....	१६	,,	२०
११५६ सिंहविस्फूर्जित.....	१८	सम.	३६८
५२ सिंहावलोकन, सिंहविलोकित ..	१६	,,	२०
१५० सिंहिनी, वज्रीगीति, वस्तुगीति.	६२	आ.गी.प्र.	१२५
९६० —सिंहोद्धता.....	१४	सम	३३६
९४० —सिंहोन्नता.....	,,	,,	,,
१५१ —स्कन्धक.....	६४	आ.गी.प्र.	१२६
२४४ स्तरधि.....	७	सम.	२५१
३ —स्त्री.....	२	,,	३२५
८३ स्थाली, खडा.....	६	,,	२२५
१५५ स्थूला.....	५	,,	२४९
३५५ स्निग्धा, मणिमध्या.....	९	,,	२६२
२ स्तु.....	१	,,	३३५
४१७ स्तुतघटिता.....	९	,,	३६८
६७३ —सूट.....	१२	,,	२९९
१००२ स्फोटमीड.....	१५	,,	१४५
१८६२ स्वारमालाकुल.....	२९	व.द.	४३२
१०५२ सक्, माला.....	१५	सम	३५२
१२५८ सक्परा.....	२१	,,	३८५
१२५८ सक्परा, रूपकमाला, रूपामाला, १ रूपामाला, सक्परा. २१	२१	,,	३८५

८१ — स्रग्विणी	६	राम.	२३५
७१७ स्रग्विणी, शृङ्गारिणी, लक्ष्मीधर, लक्ष्मीधरा, चदायणा, चदाणा, चदानन, काममोहिनी, चदाना, मलया, कामिनीमोहन, हिन्दुदी, शेषनाद.	१२	"	२०६
१८२ स्वयंकरी	७	"	२४५
६६७ स्वरचर्चिणी.	१२	"	२९९
२१२ — स्वरूप	७	"	२४८
१२९१ स्वर्णाभर्ष	२२	"	३९२
५८२ — स्वगता.	११	"	२८९
५८२ स्वागता, स्वगता, सगता, स्वागत.	११	"	२८९
५८२ — स्वागत	११	"	२८९
१८८ स्विदा	७	"	२४५
८३९ स्विप्रदारीर	१३	"	३२४
१३५२ स्वरिणीकीडन, गगोदक, जान- की, खजना, भगाधर, लक्ष्मी, लच्छी, सवैया.	२४	"	४०४
ह.				
३०५ हठिनी	८	"	२५७
३२६ — हनुमत	८	"	२५९
६० — हर	५	"	११०
११४ हरगीत	२८	"	४५
३० हरगीति	२८	अ. स.		८४
४०१ — हरमुख	९	सम	२६७
९९१ हरलीला, हरिलील	१४	"	३४६
२४१ हर्षिणी	७	"	२५०
३० — हरि	४	"	२२९
११२७ हरि	१७	"	२६४
११९० हरि	२५	"	४११
६२८ हरेकान्ता	११	"	२९४
११२ हरिगीत	२८	"	४४
११३ — हरिगीता	२८	"	४५

२३	—हरिणप्लुता	अ.स.वृ.	४७७
११७५	हरिणप्लुत, हरिणप्लुता	सम.	३७२
११७५	—हरिणप्लुता	"	३७२
११७४	—हरिणाभिनदन	"	३७२
६२१	—हरिणी	"	२९४
११२६	हरिणी	"	३६४
१४	हरिणी, कमलि, कमल	"	२२७
२८	हरिणी	अ.स.	८८
२३	हरिणीप्लुता, हरिणप्लुता	अ.स.वृ.	४७७
३२१	हरित्	सम.	२५९
१२८६	हरितकी	"	३९१
३१५	हरिपद, हतपद	"	२५८
१२	हरिपद	"	७९
५६१	हरिमिया	मा.दं.	७०
८१५	—हरिमुख	सम.	३२०
६३०	—हरिरूप	"	२९१
६३०	हरिरूपक, हरिरूप	"	२९५
२८	हरिलुप्ता	अ.स.वृ.	४७८
१११	—हरिलील	सम.	३४३
११२	हरिलीला	"	३४३
८१५	हरिवनिता, उपनिमिता	"	३२१
७२	—हरिशेखाणा	"	२३३
१६३	—हरी	"	३३१
४०१	—हलनमुख	"	२६७
४०१	हलनमुखी, हरमुख, हलनमुख	"	"
६२	हलि, जनाभि, भ्रमक, जमकाणा, } जमक, यमक, आत्मक	"	२३३
३८४	हलोदगता	"	२६५
२९	—हाकल	"	१०
७५८	हाकलिका	"	३१३
२५	—हाकलिका	"	१०
२५	हाकली, हाकल, हाकलिका	"	१०
	हाकलिका	"	१०

[illegible]

રણપિંગલ.

માત્રામેલજાતિ.

સમજાતિ.

એકથી તે ચાર માના સુધીની જાતિ ઉપયોગમાં આવે એમ ન હોવાથી આ રચના કોઈ કરવું નથી.

યાજ્ઞિક અદિ છંદના સામાન્ય નામ છંદ પ્રમાણેર ઉપરથી લીધા છે

યાજ્ઞિક. ૫ માત્રાની ૮ વૃત્તિ થાયછે,

૧ ગમક. અત્રે છઠ્ઠી. ત્રીજી માત્રાએ તાલ.

કલ ત્રિશળ, ૬૬

પદ આળ, ૬

રવ* અન્ત, ૬

ધ્રુવ સન્ત. ૧. ૬

ધ્રુવ તાલ, ૬

સમાલ; ૮

તે ગમક, ૭

કલ સમક. ૨. ૮

પિંગલાદશી તથા ગણપ્રસ્તારપ્રકાસમા પાંચ છઠ્ઠી આળના વચ્ચે છે, પણ તેમ થવાથી વર્ણપૂર્ણ થઈ જાય, માટે યોગાશોષે તે મૂલ પાંચથી ગંધી સુધી ૫ ૨૩૨ અક ૬૨

૧ માત્રામલ જાતિમાં જ્યાં તાલ આવેછે, તે અક્ષરો પણ જાણ સૂચ્યા છે.

૨ પ્રત્યેક જાતિના પ્રત્યેકચરણની આઠ જે આઠમાં મૂકેલા છે, તે તેટલી માત્રાના એકદર જેટલી રૂપ (વૃત્તિ) થાયછે, તે માટે તેટલામુ રૂપ છે એમ સમજવું *૨૪

રાગી. ૬ માત્રાની ૨૩ વૃત્તિ થાયછે.

૨ વામ. ત્રીજી અને છઠી માત્રા લઘુ આળવી. ૧, ૪ માત્રાએ તાલ.

છ કલ નામ,	<	
જાતિ વામ;	૭	
પ્રણ છ હારાં,	<	ત્રિગુરુ
કદિ ન ધાર. ૩.	<	
એક ઉપર,	૧૨	
ને શ્રુતિ પર;	૧૨	
નયન તાલ,	<	થે તાલ આવે
ચરણ ઘાલ. ૪.	<	

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમા ગણ શુરુ લાવવાં કેહેછે પણ તે છુલો ગર્ણછદના થાં ૭

લૌકિક. ૭ માત્રાની ૨૧ વૃત્તિ થાયછે.

૩ કાન્તા, કન્તા. અન્તે ગ લ. ૧, ૧ માત્રાએ તાલ.

ધુનિ કલ જાહ,	૧૩	
કાન્તા માંહ;	૯	
ગલ ધર અન્ત,	૧૩	
તું ધીર્મન્ત. ૧.	૯	
એકે તાલ,	૯	
પાંચે માલ;	૯	
થે ધર એમ,	૧૨	
ફાને જેમ.		

४ वसुमति. १, ९ मात्राए ताल.

वसुमति जात,	१३
कुल कल सात;	१३
प्रथमे शरे,	६
ताल तुँ करे. ७.	७

५ चटुल. ४+३.=७. १, ९ मात्राए ताल.

कल श्रुति करो,	८
त्रण पछो धरो;	८
चटुले धाल,	१०
शशि शर ताल. ८.	१३

६ सुगति, सुगत, शुभगति. ४, ३ मात्राए यति. १, ९ मात्राए ताल.

मुनि कल, गणो,	८
सुगति, भणो;	९
श्रुति यति, धरो,	८
चरम ग, करो. ९.	८ अन्ते.

वासव. ८ मात्रानी ३४ वृत्ति थायछे.

७ मधुभार, छवी, वसुकला. २+३ (न के गल)+ग ल=८

३, ६ मात्राए ताल.

कल आठ मांहु,	१८
वे प्रथम ज्यांहु;	२०
पछो त्रिकल धार,	२१
ग ल उपर सार. १.०.	२१

ઘ્રણ છ પર તાલ,	૨૧
છર્ચી માંહ ઘાલ્;	૧૮
મધુમાર એમ;	૧૮
રચ આળી પ્રેમ. ૧૧.	૧૮
વસુકલજ આમ,	૨૧
રચ આળી હામ;	૧૮
કર રૂંડ ગાન,	૧૮
મલ્લશે જ માન. ૧૨.	૧૮

ઘાગીભૂષણમાં સગળ+જા+પ=૮ માત્રા આળવા કયુ છે, પણ તેમ ધનાથી તો ધર્ણપૂત થા જાય, માટે તેનો હેતુ એક ચોકમાંઓ+સગળ આળવાનો જણવશે, ૪ પ્રાકૃતપિંગલસૂનવી ટીકામાં લખ્યુ છે ઘલી પ્રા પિ. સૂન, છે દલાજ, મગ્ધતાપિંગલ, દલાદિમાં તો માત્ર આટ માત્રાજ આળવા કયુ છે છંદ શુગારમાં ૫ માત્રા+ગ+લ આળવા કયુ છે, ઘર્ષી મધુમારનાજ માપની પાસવાળો ઘસુકલા જાતિ વહી છે, અને ચિંતા મળિ તથા માપાછરેમજરી નાલાઈ એમ છર્ચી જાતિ વહી છે

છંદોરતયુક્તિઓમાં એમ કયુ છે કે—

“મુલ જગલ સાર, ઘસુકલમુદાર;
મધુમાર પૂત, માનવ મુશ્ત”

આંક. ૯ માત્રાની ૫૫ વૃત્તિ ધાયલે.

૮ ચરણ. (ટ)૬+(ઢ) ૩. એમાં અન્તે સગળ. ૧, ૭ માત્રાએ તાલ.

છ ઉપર ઘ્રણ ચિપે,	૨૧
અંત સગળ દોંસે;	૨૦
નવ કલ પદ ધરો,	૨૧
ચરણ જાતિ કરો. ૧૩.	૧૬

તાલ પ્રથમે પેરે,	૨૦
સાત ઉપર કરે;	૨૦
અમ તાલ ધરે,	૧૫
ચરણ ઉપર સ્વરે. ૧૪. ૨૧	

૧ ગંગ. માત્રા ૯ એંતે ચે ગુરુ. ૧, ૬ માત્રાએ તાલ.

નવ મત્ત આણો,	૬
તે ગંગ જાણો;	૪
ગુરુ વેજ છેલા,	૬
કવિએ કહેલા. ૧૫ ૧૫	

આ છંદ પ્રભાકરમા ગંધી જ્ઞાતિ કૃત્તી છે.

દૈશિક. ૧૦ માત્રાની ૮૯ વૃત્તિ થાયછે.

• ૧૦ દીપક, દીપ. ૪+૨+૪=૧૦. ૩, ૮ માત્રાએ તાલ.

કલ ચાર પર વેજ *	૧૨
લઘુ ધાર પદ તેજ,	૧૨
પઝો જગણ ધર છેહ,	૧૧
દશ કલ દીપક એહ. ૧૬. ૧૧	
ગુણ ઉપર ધર તાલ,	૧૧
વસુ ઉપર વર્ણો ભાલ;	૧૧
એ દીપ પળ લાલ!	૧૧
રટ પ્રમુગુણ તું ઘાલ!. ૧૭. ૧૧	

* “વેજ-લઘુ” એમ ઘોઝા પદસાથે અન્વય કરવો

છંદ શૃંગાર, મગવતાપિંગલ અને પિંગલદર્શમા આ જ્ઞાતિની નવ માત્રા વેહેછે તે મૂલ છે નાગરાજપિંગલમા સ, ન, ગ, લ એટલે માપ છે, પણ તે વર્ગમેઢ થઈ જાયછે. ખુવો પુ ૨૫૧ એક ૩૦૮ લક્ષપત.

જશર્ણિયુ, છંદશાધ, દ્યુત્તમૌક્તિક અને વાણીભૂષણમાં ૪+લ+લ+જ, એવું માપ છે. માપાછંદોગજરીમા છેલ્લો લયુ લાવવા વેહેંછે. વાગ્યાભમાં ૪, ૬ એ યતિ વહી છે

છંદ.પ્રભાવરમાં આ જાતિનું નામ “ દીપ ” લખ્યું છે, અને તેમાં પ્રથમ એક ચોકલિયા પછી અત્તમાં (૧ ૧ ૧ ૬ ૧) એવી છ ગાત્રા લાવવા વહ્યું છે.

દ્યુત્તરત્નાવરની નારાયણમઘી ટીકામાં આનું માપ આ પ્રમાણે છે — ગુદ અત્તવાલો એક ચોરલિયો+ગુદ અત્તવાલો એક પચસલગણ+૧ લયુ=૧૦ માત્રા.

૧૧ રુઢા. માત્રા ૧૦ તેના અક્ષર ૭.૩,૮ માત્રાએ તાલ.

દશમાત્રિકા દેસ, ૬૯

વરણો મુનિ પેસ; ૩૯

જાતિજ રુઢા માલ, ૪૧

ત્રણ આઠ છે તાલ. ૧૮. ૩૯

૧૨ રતિકરી. (૧+૧+જ)=૧૦ માત્રા. ૧,૬ માત્રાએ તાલ.

પાંચ પર લ રણાય, ૧૪

જગણ તે પર થાય; ૧૦

ચરણ કલ દશ માંય, ૧૧

રતિકરી રજું ત્યાંય. ૧૯. ૧૦

તાલ પ્રથમ ગણાય, ૧૪

છ ઉપર અવર થાય; ૧૧

એમ ઠીક રણાય, ૪૯

થે સરસ પદમાંય. ૨૦. ૧૪

રૌદ્ર. ૧૧ માત્રાની ૧૪૪ વૃત્તિ થાયછે.

૧૩ આમીર, આહીર. (૭+જ) ૧૧ માત્રા. ૧,૧,૯ માત્રાએ તાલ.

કુલ કલ કર અગિયાર, ૮૯

†અતે જગણ ચરમાં નિરધાર; ૮૯

આર્મોર આર્મોર નામ,	૮૦
જાતિ રચુ શુભ આમ. ૨૧.	૮૧
છે શશિ શર પર તાલ,	૮૮
વર્ણો નવ પર ઠેક ભાઝ;	૮૯
૫ રોતની શુભ ચાલ,	૮૯
આર્મોરમાં રચુ ચાલ. ૨૨.	૮૦

આમાં અંતે શુદ્ધ રચુ સાવવા કવિ દલપતરામ કહેછે; છંદ:શાસ્ત્ર, શ્રીધર-
પિંગલ, ગૌડ પિંગલ, લલપત્તજશરિષુ, છંદ:પ્રભાકર અને ઘાળાભૂષણમાં
અંતે જગણ સાવવા કયુ છે. જે પહેલાં સાત માત્રા છે, ત્યાં છ દ્વગ્ગ દ્વોય
તો ઢીક. ધાંજા પ્રાશ્ન પિંગલ લલનારાઓએ પણ ૪ માત્રાએ ચતિ પાઢી
છે. છંદોદ્દેશસમુદાયલીમાં ચતિ પડી નથી, તેમ અંતે જગણ સાવવા પણ
નિયમ વાઘ્યો નથી, પણ તેના સ્વાદાદરણમાં જગણ આવેછે.

૧૪ રસીક. ૪+૭=૧૧. તેમાં અંતે ધ્રુણલધુ. ૧, ૧, ૧, માત્રાએ તાલ.

શિવ કલ રસિકે ગમતો,	૧૨૩
છે શ્રુતિ, હય પર વિરતિ;	૧૪૩
ચરમે કવિ લધુ ત્રિ ધર,	૧૪૧
તાલ રૂં શર નવ સપર. ૨૩. ૧૪૩	

આદિત્ય. ૨૨ માત્રાની ૨૩૩૩ વૃત્તિ થાયછે.

૧૫ અચલા. ૬+૬ તેમાં છેલ્લા ત્રે લધુ. ૧, ૧, ૧ માત્રાએ તાલ.

છકલ ઉપર, કર પટ કલ,	૨૩૩
અચલા રચુ, તું નિર્મલ;	૧૬૪
રવિ કલમાં, લલ સિમ ધર,	૨૨૧
તાલો શશિ, શર નવ પર. ૨૪. ૨ ૨૪	

૧૬ તુરગ. ચધારે યતિ, યતિમાં જગણ આણજો નહિ.

$૪+૮+૪=૧૨$. ૧,૫,૯ માત્રાએ તાલ.

ચોઠાલ, ત્રણ યતિ, ધરજો, ૮૮

રતિ^{૧૨} કલ, પદમાં, કરજો; ૬૮

મતિ યતિ, તાલજે, આવે. ૨૬

તુરગે, જગણ ન, લાગે. ૨૧. ૩૧

૧૭ તોમર. માત્રા ૧૨ તેમાં અંતે ગુરુ લઘુ. ૩,૬,૧૦ માત્રાએ તાલ.

માત્રા ધરી છે ચાર, ૯૩

તું જાતિ તોમર ધાર; ૧૨૭

અંતે ધરી ગલ ભાઝ, ૧૨૭

ત્રણ ષટ દિશાણ^{૧૦} તાલ. ૨૬. ૯૭

અષ્ટમેલ પ્રકરણમાં તોમર રૂત છે, પણ છંદ પ્રમાણ, તુલ્યગિત રાગાવળ, રુશતુકમારી, ચંચેરે પ્રગોમા માત્રામેલ તોમર જાતિ હોતાં બધી દાખલ કરી છે.

૧૮ અનુફલ. $૮+૪=૧૨$. ૧,૫,૯ માત્રાએ તાલ.

ધાર કલો સૌ, આવત, ૧૪૮

યતિ આટે ઠિર, લાવત; ૧૬૭

તાલ અનુફલે પ્રયમજ, ૨૧૧

ચારે ચારે, પછી સજ. ૨૭. ૨૦૦

૧૯ મૃદુગતિ. $૬+૬=૧૨$. ૧,૭ માત્રાએ તાલ.

આણિયે કલા રવિજ, ૧૧૭

ધાર^૫ હયે, ધરી યતિજ; ૧૧૮

શશિ^૧મુનિ, કરીમુતાલ, ૧૧૮

મૃદુગતિ, મુજાતિ માઝ.૨૮. ૧૧૮

ધામ જાતિથી યમથી આ જાતિ છે, ૧,૬,૯,૧૨મી માત્રા તથા ઢાળવી.

ભાગવત- ૧૩ માત્રાની ૩૭૭ વૃત્તિ થાયછે.

૨૦ મૂલચંદ્ર. ૭,૬ યતિ. ઐતે જગણ. ૧,૪,૮,૧૧ માત્રાએ તાલ.

તેર કલ મુનિ, પર વિરામ, ૨૧૨

જગણ અન્તે, પદ તમામ; ૨૧૧

શશિ^૧શ્રુતિ^૪વમુ, શિવ^૧તુ તાલ, ૨૨૮

૫ મૂલચંદ્ર, જાતિ માઝ.૨૯. ૧૯૦

૨૧ ચંદ્રમાળિ. માત્રા ૧૩. લઘુગુરુનો નિયમ નથી. ૧,૧,૯ માત્રાએ તાલ.

ચરણ ચરણ પ્રતિ માત્રિકા. ૮૯

આવે તેર પ્રમાણ જો; ૭૭

ચન્દ્રમાળિમાં તાલ તો, ૧૯

૧ મુ શર^૪ મૃક્તિ^૬ જાણજો. ૩૦ ૧૯

આપાહદોમઝરીમા આ જાતિ છે, યજ્ઞ તે દ્વિલ જેથી જણાયછે

૨૨ અવલંબક. માત્રા ૧૩. ૧,૪,૯ માત્રાએ યતિ.

૧, ૫, ૯ માત્રાએ તાલ

શ્રુતિ^૪ શ્રુતિ^૪, કલ પર, શર^૫ કરો, ૧૪૪

૧૩ જલ કલ, પ્રતિપદ, કવિ! ધરો; ૧૪૪

૫ પ્રથમે, શર નવ, તાલ છે, ૮૬

અવલંબકની, ચાલ છે. ૨૧. ૬૧

૨૩ જલતરણ. ૬,૬, યતિ અતે ગ લ, યતિમાં જગણ ન આળવો.

૧,૬,૧૧ માત્રાએ તાલ.

તેર કલ, જલતરણ, માંહ, ૨૩૨

શર શરૈ, વિરતિ છે, જાંહ; ૧૭૧

શશિ પહે, ને શિવૈ તાલ, ૧૬૦

યતિ વિપે, જગણ નવ ઘાલ ૩૨. ૨૨૮

૨૪ વરવીર. ૮,૬, યતિ. ૧,૬,૯ માત્રાએ તાલ.

યતિ ઓઠે શર, રાગ્ગજો, ૭૮

તેર કલા પદ, નાંસજો; ૮૦

ઘરવોર જાતિ, ચાલ છે, ૬૦

શશિ શરનવ, પર તાલ છે. ૩૩. ૮૯

પિંગલ્લદશમા આ જાતિ ૧૨ માત્રામા રાખી છે, તે મૂલ છે.

માનવ-૨૪ માત્રાની ૩૨૦ વૃત્તિ થાયછે.

૨૫ હાકલી, હાકલ, કાલિક, હાકલિકા. માત્રા ૧૪.

૧,૫,૧,૧૨ માત્રાએ તાલ.

દ્વિર્ગ સ મ મર્મ ઠાંક ગણ જાણો, ૮૧ રૂધાર લ

જળ તે ધરો રવિ કલ આણો; ૮૬

અન્ત ગુરુ ધરો ચૌદ કરો, ૧૬૯

હાકલી જાતિ સુ નામ ધરો. ૩૪. ૧૬૯

તાલ પ્રથમપર ઈક કરી, ૧૭૭

શ્રુતિ શ્રુતિ ચઢતી ઘોન ધરી, ૧૯૭

एक वोजे शिव वणि खरा, १६९

त्रण चारे दश वर्ण नस्या. ३९. १६७

ચિપ્ર (ચાર છુ), સ્વર્ણ કે અગ્નિ એ ત્રણ પૈસી એ ટીક જણાય તેવા
 રચી ચાર માત્રા આપવી+મ એમા યુગ્મ એટલે કે ગુણનો સ્વર્ણ આવે
 સોપણ અમને દરજ્જા જણાતો નથી. ઇન્દ્રોલતામાં ૧૦+૪ માત્રામાં બંને
 સ્વર્ણ લખવા કેહે છે. ચુત્તમોષ્ઠિક, ઘર્ષામૂલ્ય તથા પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્રમાં ૧૪
 માત્રા (ચિપ્ર+શ+મ મમે તે યદને) +મ, એમ માત્રાનો જ મેલ લેવો છે માગધી
 નાપિંગલમાં સ્, મ કે ચિપ્રગ્ન યદ ૧૧+મ, પેહેલા ધીમા ચરણ (પૂર્વાર્દ)
 માં અક્ષર ૧૧, ત્રીજા ચૌમા ચરણ (ઉત્તરાર્ધ)ના અક્ષર ૧૦ લખવા કેહે છે
 શ્રીધર પિંગલમાં મ+મ+૪+મ સ્વર્ણચરિત્રા કાવ્યમાં હાવતિકા નામ છે અને
 તેમાં સ્વર્ણ, અગ્નિ અને ચિપ્રગ્ન+ગુહ લખે છે, અક્ષર ૧૧, ૧૧, ૧૨, ૧૨ છે.

છંદ પ્રગાઠરમા પેહેલા ળીજા પાદમા ૧૧ ને ળીજા ચોથા પરણનાં ૧૦
અધુર લાવવા કાણુ છે, અને ૧૪ માનામા ૬+૬ માતા કરવા નિયમ કહ્યો છે

चिंतामणीमा पेहेल गीगा चरणमा १० अक्षर, यजि ११ अक्षर, भने चौथा चरणमा १४ माना आणवा क्यछे.

છુદ્ધ શુભારત્ની એક લિખિત પ્રતિમા “હાલજ” નામ છે, તે લિખિતદોષ હરી એમ જણાય છે. તેમા ૧૨+૧=૧૩ માત્રા અને ૧૧, ૧૦, ૧૧, ૧૦ એમ ચાર છે

છદકામદુધાવત્સમા ઘ્રણ હુગગમ્ભા યતે ૧૧, ૧૦ અક્ષર ષગ્ગવા
વર્ણાં છે.

હિંદુશાસ્ત્રમાં વૃત્તમોક્ષિકના ઐવુજ પેદેલા બે ચરણનું ગાપ કહ્યું છે, પણ ત્રોજા ચોથામા ઢગણ પૈકી સ્ત કે મ અને જતે શુદ્ધ આળી ૧૦ અક્ષર લાવવા કહ્યું છે, પણ ચાળીભૂષણ દત્તાદિમા અક્ષરનો ૯ નિયમ માન્યો નથી, ફરલે આ માત્રામેઢતી જાતિમાં અક્ષરમેઢનો નિયમ માનવો અમને ઉચિત્ત લાગતો નથી

२६ गजल. $४+३+४+४+४=१८$ मात्रा.

१, ५, ८, १२ मात्राए ताल.

त्रेण पर वे ड गण पर ताळी, ३६९ इथ लघु

शशि शर आठ वारे ताल; २४६

कुल कर चौद चरणे थाय, २८०

गजल ज जाति सरस गणाय. ३६. ३६९

२७ कज्जल, कदली. १४ मात्रा. अन्ते जगण, वा तगण.

१, ५, ६, १२ मात्राए ताल.

प्रति पद कुल कल चौद धार, ३२२

अन्त जगण वा तगण सार; ३५५

भू शर निधि रवि ताळ आण, ३२१

कज्जल, कदली जाति जाण. ३७. ३००

२८ मधुमत्त. मात्रा १४. १, ४, ७, १०, १३ मात्राए ताल.

सरुल कला चौद तो करो, ११५

प्रधाग उपर त्रेण त्रेणे धरो; १४४

पांग ताळ सर्व आणनो, ११७

मधुमत्त जाति जाणजो. ३८. ११६

२९ सुलक्षणी, सुलक्षण, $७+७=१४$ मात्रा.

प्रत्येक ७ मात्राणी अति गत १, ५, ८, १२ मात्राए ताळ

कर वट सात, ते पर सात, ३३५

कुल वट चौद, छे प्रग्यात; २४६

प्रति यति आदि, शर छे ताळ, २८०

सुलक्षणीज, जानि गसाळ. ३९. ३३२

છંદોલ્લાસી આનું નામ સુગીતિ આપ્યું છે, પણ તે નામનો આર્યાપ્ત-
રગમાં ગીતિનો ભેદ છે, તેથી પ્રાન્તિમાં પડ્યાનું કારણ મળે, માટે અમે આ
જાતિનું નામ માત્ર સુલક્ષણી જ રાખ્યું છે.

૩૦ સુરુપી. માત્રા ૧૪. ૧, ૧, ૧, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

માત્રા ચૌદ કરો ચરણે; ૧૬૬

‘છંદાર્ણવ’ સુરુપી ઘરણે, ૧૭૪

ધૂ શર ભક્તિ યક્ષ પરે, ૧૪૮

ચારે ચડતી તાલ સરે. ૪૦. ૧૧૩

૩૧ સર્ણી. માત્રા ૧૪. તેમાં અંતે મ વા ચગળ ૩, ૭, ૧૧ માત્રાએ તાલ.

કલ ચૌદ સર્ણીની જેમાં, ૧૦

કર અન્ત મ વા ચ તું તેમાં, ૬૧

ધર નાલ ધ્રોજે મુનિ રુદ્રે. ૬૧

રષ જાતિ મલી સુભદ્રે. ૪૧. ૧૦

આ જાતિ “ઘનજારા”ના રાગની દેશીમાં ગવાયછે.

૩૨ ઉધોર. માત્રા ૧૪. તેમાં અન્તે મ, લ. ૧, ૨, ૫, ૮, ૧૦, ૧૨ માત્રાએ તાલ

કલ કુલ ચૌદ પદમાં આળ, ૨૮૬

ગુરુ લઘુ અન્ત ઉપર જાણ, ૩૨૭

શશિ ત્રણ શરે વસુ દશ તાલ, ૩૬૪

રવિ પર ઉવેરે સંધાઈ! ૪૨. ૨૪૧

૩૩ ચંપક. ૮, ૬ યતિ. અંતે મ, ગ. ૧, ૧, ૧, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચૌદ વિપે ગુરુ, વે છેલે, ૨૧

તાલ ધૂ શર નવ, જલ મેલે; ૮૮

આઠ છયે યતિ, વે આળો. ૨૧

ચંપક જાતિ, વે જાળો. ૪૩. ૪

૩૪ માલતી. ૧, ૯, યતિ. ૩, ૧૦ માત્રાએ તાલ.

કલ ચૌદ, પદમાં આણજો, ૧૦૭

યતિ શરે, નવમે જાણજો, ૧૦૧

૯ જાતિ, જાણો માલતી, ૯૩

ઘ્રણ દશે, તાલો ચાલતો. ૪૪. ૯૨

૩૫ કલના. ૪+૪+૪+૨=૧૪. ૧, ૧, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ઘ્રણ ચોકલિયા ગણ ઠિક ધર, ૧૮૬

તે પર બે કલ છૂટી કર; ૪૦૨

ચૌદ બને કલ કલનામાં, ૮૦

તાલ શશિ શર નવ જલમાં. ૪૧. ૨૨૪

૩૬ મનમોહન. ૧૪ માત્રા, તેમા છેલ્લો નગણ. ૩, ૧૦ માત્રાએ તાલ.

કર કલા ચૌદ ઘ્રણ ચરણ, ૧૯૨

ધર મતિપદે અંતે નગણ; ૪૭૪

ઘ્રણ દશ પેરે તાલો સરસ, ૪૭૪

મનમોહન જાતિ ૯ સુરસ. ૪૬. ૪૯૭

ગણમસ્તારપ્રકાશમા આતુ નામ મોહન અથવા મનમોહન આપ્યુ છે
અંતે તેનુ માપ ૨+૧+૨+૫(તેમાં અંતે નગણ)=૧૦ માત્રા એમ આપ્યુ છે

૩૭ વજ્રચંદ્ર. ૬, ૮ યતિ. પ્રથમ નગણ ને અંતે જગણ.

૧, ૧, ૧, ૧૨ માત્રાએ તાલ.

છપર વસું, કલ ચૌદ જાણ, ૩૧૪

પ્રથમ નગણ, અંતે 'જ' આણ, ૩૦૧

શશિ શર નવ, બારે જ તાલ; ૩૦૧

નિયમ વજ્રચંદ્રેજ ચાલ. ૪૭. ૩૦૧

૩૮ કિઝલ્ક. ગુરુ લઘુનો નિયમ નથી ૧,૫,૯,૧૩ માત્રાએ તાલ.

કહ ચરણે ધૌદ થાયછે, ૧૧૬

મયમ કલે પે'લો તાલ છે; ૧૧૬

શ્રુતિ શ્રુતિ ચડતી વઢી કરે, ૧૨૩

કિઝલ્ક ધાય એમ સરે. ૪૮. ૧૬૧

૩૯ હંસીગતિ, કપિલા. ૬+૮=૧૪. એક પછી ચચ્ચારે ઘડતી

૧,૫,૯,૧૩ માત્રાએ તાલ.

પડ પર વસુ કલ દે પૂરી, ૩૪

હંસીગતિની એ રૂઢી; ૯

ધૌદ કલા કુલ તો માલો, ૨૯

મયમ ચચારે છે તાલો. ૪૯. ૧

તૈથિક-૨૫ માત્રાની ૯૮૭ વૃત્તિ થાયછે.

૪૦ જયકરી. માત્રા ૧૧, તેમાં અંતે લ, મ.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચરણ ચરણમાં પંદર કલા, ૩૦૧

લઘુ ગુરુ અંતે આવે મલા; ૧૪૯

જાતિ જયકરો જુગતે કરો, ૨૨૯

શશિ શર નવ જલ તાલો ધરો. ૧૦. ૧૭૮

છંદઃશૃંગાર અને પિંગલાદર્શમાં અંતે ગુરુજ આળવા કરું છે અને મગન-
સ્તારપ્રકાશમાં ૬+૬+૩=૧૫ માત્રા આળવા કરું છે અને તેના પેદેલા રૂપમાં
દે મગન અને લઘુ ગુરુ છે તથા છેલ્લામાં ૧૫ લઘુ છે.

૪૧ પાઙ્ક્ત. માત્રા ૧૯. તેમાં ૭,૮ યતિ. અંતે સગળ.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

તિથિ કલમાંહ મુનિ વસુ કરો, ૩૧૪

અંતે એક, સંગળ ઠોક ધરો; ૩૬૧

પર તાલ, પછી શ્રુતિ શ્રુતિ, ૩૬૩

પાડેવતની, ગળો ગુમ મતિ. ૧૧. ૩૦૧

૪૨. ચોપાડ, ચતુષ્પદી. ૬+૪+૪(તેમાં અંતે ગુરુ હોય)+લ

૧૫ માત્રા. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

છ પર ડગળ બે પછી લઘુ પોર, ૧૮૯

મતિધિ કુલ કલમાં છેવટ હાર; ૧૩૪ ગુરુલઘુ.

ચતુષ્પદી ચોપાડુ માલ, ૩૮૦

શશિ શર નવ જલ ઉપર તાલ. ૬૨. ૧૬૫

ધાગ્યલભમાં જ કરી અને ચોપાડ એકજ લેણે, ૧૫ માત્રામાં અંતે
'લઘુ. નાગરાજપિંગળમાં ૬+૪+૪+લ, એ પ્રમાણે છે, પણ રૂપદીપ પિંગળમાં
૮+૭ તેમાં અંતે ગ, લઘુ, મિ. ગળપ્રસ્તારપ્રજ્ઞાશમાં અંતે જ, ત, ર, કે સ,
જાવરા કેહેછે અને તેનું છેલ્લું રસ સર્વ લગુનુ બાધ્યું છે.

૪૩ વસ્તુ. ૪+૪+૪+૩=૧૫. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ત્રણ ચોકલપર ત્રણ કલ ધરો, ૩૭૪

એવી પંદર કુલ કલ કરો; ૩૬૧

એક ઉપર ચઢારે તાલ, ૩૮૯

વસ્તુ જાતિ વિષે સંભાલ. ૧૩. ૩૯૯

શાલી અને "ગી" ડમેરવાધો રાગ "સામેરી" થાય, એમ "પ્રાચીન કાવ્ય
માળા"ના રસિકવદ્ભાદિ પ્રથમા વૃદ્ધ વેદેહે લાગુ છે

૪૪ ગોપાલ. ૧૦, ૧૧ યતિ. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

દશને પાંચ ઉપર, વિશ્રામ, ૪૧૧

એકંદર પંદર, કલ આમ; ૧૮૧

એક ઉપર શ્રુતિ શ્રુતિ, પર તાલ, ૬૦૨

શ યાતિ રુડી, ગોપાલ. ૧૪. ૩૭૮

છંદ-પ્રભાકર આ જાતિમાં ૪,૮, વિરામ અને અન્તે જગણ આગવાનું.
છયો તેનુ વીજુ નામ મુજગિની હોવાનુ પણ કેહેછે.

સંસ્કારી-૨૬ માત્રાની ૧,૫૨૭ વૃત્તિથાયછે.

૪૫ ચરણાકુલ. ૮,૮ યતિ, તેમાં અંતે ગ, ગ.

૧, ૫, ૧, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

પ્રતિપદ માત્રા, સોલ જ જાણો, ૧૪૯

અંતે તેમાં, વે ગુરુ આળો; ૧૪૯

તાલ શશી શર, નવ^૫ જલ લાયો, ૨૨૪

ચરણાકુલ બહુ, વેશ-અત્તાવો. ૧૧. ૧૭૧

પિંગલાદર્શના છેવટે વે ગુરુ અથવા અંતે ચણ આળવા કહ્યુ છે, કવીશ્વર
દલપતરામ "અંતે એક ગુરુ હોય તો નમે" એમ લખેછે, પણ તેમ કરવાથી,
પામાયુ નક મદ જાયછે.

૪૬ અહલ, હારિલ, ચોપાઈકુલક. માત્રા ૧૬.

૧, ૫, ૧, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચરણ ચરણમા માત્રા સોલે, ૧૩

ગુરુ લઘુ કો નહિ જેમાં તોલે; ૨૬

તાલ અહલમાં પ્રથમ ઉપર ધર, ૧૫૭૧

પછી શર નવ^૫ જલ ઉપર ઠાક કર ૧૬. ૧૫૪૨

હારિલ, વિયાલરી. ૧૬ માત્રા, ૧, ૫, ૧, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ગુરુ લઘુ નિયમ ન કુલ કલ સોલજ, ૧૨૨૦

હારિલ જાતિ પણ મળે એમજ; ૧૧૯૦

તાલ પ્રથમ પર એમાં આવે, ૩૩

પછી વચારે ચડતી લાવે. ૧૭. ૧૭,

૧, માગધાંડુ શતવ.

ચોપાદકુલક. માત્રા ૧૬. ૧, ૧, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

સોઝ કઢા પ્રતિ પદમાં આવે, ૮૦

લઘુ ગુરુનો કંઈ નિયમ ન લાવે; ૨૨૧ -

ભાષા ચોપાદકુલક કહેછે, ૨૨૧

પ્રથમે શ્રુતિ શ્રુતિ તાલ રહેછે. ૧૮. ૧૭૬

૪૭ ભિન્ના. માત્રા ૧૬. તેમાં અંતે લ. ૧, ૧, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ

ભિન્નામાંહે સોઝ કલા કર, ૧૧૩૨

તેમાં અંતે લઘુ આળો ધર; ૧૦૪૩

શશિ પર તાલ ધરી પછી તે પર, ૧૧૧૭

ચચ્ચારે ચડતી કર કવિવર! ૧૯. ૧૧૩૦

૪૮ ઘાતક. ૪+૪+૪+૪=૧૬ માત્રા, તેના અક્ષર ૧૨.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચારે ચોકલ ગળો સરસ ધર, ૧૪૯૬

અક્ષર તેમાં દ્વાદશ કુલ કર; ૧૧૧૨

પોડશ કલ શાશિ પછો ચચ્ચારે, ૮૮

તાલ સરસ ધર ઘાતક જ્યારે. ૬૦. ૧૭૭

૪૯. પંક્ષટિકા, પદ્ધરી, પાધરી, પદ્ધટી, પક્ષટિકા, પ્રક્ષટિકા.

૪+૪+૪+૪=૧૬ ૧, ૬, ૧૧, ૧૪ માત્રાએ તાલ

ત્રણ દગળ ઉપરે જગળ ધાર, ૯૧૯

કલ સોઝ પદ્ધરી ચરણ ચાર; ૯૧૬

ગુણ શાશ્વ રુદ્ર રત્ન મુતાલ, ૭૭૨

કવિરાજ! પંક્ષટિકા તું બાઝ. ૧૬. ૭૭૨

ધાગવલભમાં નવમી માત્રા ગુઠ આવવા કહેછે, તેમજ અંતે જગળ કે લઘુ આવવાની ના કહેછે, પણ નાગપિંગલ, ગ્રાહતપિંગલ, ધાગપિંગલ અને

છંદોદ્દત્તમુક્તાવલીમાં અંતે જગણ લાયવા કહેછે, માટે તેનું મત સ્વીકારવા યોગ્ય નથી. ઘઘી છંદોદ્દત્તમુક્તાવલીમાં તો આદિ જગણમાં જગણ આગયોજ નહિ, એવો હાસ નિયમ આપ્યો છે, અને તેનું નામ પ્રજ્ઞટિકા આપ્યું છે. ઘઘી છંદપ્રભાકરમાં પદ્ધતિકા, પ્રજ્ઞલય કે પ્રજ્ઞાલિયા, એવી વીજાં નામ આપ્યાં છે, અને વિશેષમાં લેશેછે-આનાજ ધમણા માપવાલ્યને મિલારીદારી લીલાવતી છંદ માન્યો છે. માગધી પિંગલજ્ઞાન્યમાં પ્રજ્ઞાટિકા નામ છે.

૫૦ પાદાકુલક, પાયાકુલક. $૪+૪+૪+૪=૧૬$ માત્રા,
તેમાં અંતે ગ (ચરણમાં ચમક આવે). ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચાર ચરણમાં ગુરુ છેવટ છે,	૪૪૪
સોઠ કઢાનો એવો પડાંછે;	૩૮૧ ડામૂઠ.
પાયાકુલક ચમકથી જોમે,	૮૬
૧ ૫ ૯ ૧૩	
મૂ શર નવ જલ તાલજ યોમે.	૬૨. ૧૭૭

“માત્રાસમક” પ્રકરણમાં લેશે[૧]ચર્વટ, [૨]વિશ્લોક, [૩]નવાસિકા, [૪]ચિત્રા અને [૫]ઉપચિત્રાના માપમાંથી ગમે તે ચાર ચરણ રચવામાં આવે તો તેનું નામ “પાદાકુલક” કહેવાયછે, એમ જુત્તરભાકરની મારામણ-મઠી ટીકામાં જણાવ્યું છે; છંદોદ્દત્તમુક્તાવલીમાં ચાર ચોક્તિયા તેમાં અંતે ગુરુ, એમ સોઠ માત્રા આવે-એટલે અલ્પ ગુરુવાલ્ય અરિહને પાદાકુલક કહ્યો છે; જાગૃવહન અને છંદ:શાસ્ત્રમાં આનું નામ પાદાકુલકજ છે; જુત્તરમૈત્રિક, છંદ:-શાસ્ત્ર, જાગૃવહન, અને લક્ષપતેજશસિધુમાં ગુરુલઘુનો નિયમ નથી, એમ કહેછે, તેમજ “છેલ્લે ગુરુઝોડ્યે” એમ પણ નિયમ કરતા નથી; પણ છંદ:શાસ્ત્ર (પિંગલ) ના નિયમ પ્રમાણે જ્યાં વિશેષ નિયમ ન હોય ત્યાં પાદાન્તે ગુરુ આગવો એમ જણાવી ગયા છે પ્રાકૃતપિંગલપ્રમા ગુરુલઘુનો નિયમ કહ્યો નથી, એટલે સોઠ માત્રા વધા ગુરુ કે વધા લઘુનો નહિ, પણ ગુરુલઘુ મિથિત લાવવી, એમ કહ્યું છે વાણીભૂષણમાં કહ્યું છે કે:—

“અક્ષર ગુરુ લઘુ નિયમ વિગ્રહિતં, મુજગરાજ પિંગલ પારિભાણિતમ્
ભવતિ સુ ગુમ્ફિત પોડશ કલકં, વાણીભૂષણ પાદાકુલકમ્.”

ગુણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આઠ આઠ માત્રાના પ્રતિ ગેતિએ પ્રાસ મેળવ્યા છે, એવું પેહેલુ રૂપ ત્રણ કર્ણ ને એક મગણનું થાયછે અને છેલ્લું રૂપ ત્રણ વિપ્ર ને મગણનું થાયછે.

५. अरिह, अट्टिह, अलित्ता, अलक. $४+४+४+४=?६$.

तेमां जगण न आणरो अन्तो वे ल १,५,९,१३ मायाए ताल-

कल षोडशमां जगण्ज ना रन्, ११९६

द्विलिङ्गे भेदे धर्मा रचना रचः ११८८

अलिला भणू शशि शर नर.उप, १२१७.

ताल बळी जस पर पाली-धर:६२: १०६७

શ્રીપદ પિંગળમા જગણ ન શવકા પેંદેછે, ચિત્રગેન ટીકાવાહું માગખી
 પિંગલ, હુંદાર્ણવ અને પ્રાહુત પિંગલસૂત્રની ટીકા તથા મળપ્રસ્તારપ્રકાશમા
 ચાર ચૌકલિયા તેમા જગણ ન આવે, અને અંતે મળણ આરે એમ થયુ છે, એન
 પ્રમાણે ધરો એક પદમા એ ચાર ચમક તાર્વાને માગખી હુંદ શતક એને
 મહિલ નામ આપેછે.

ઉપર પ્રમાણે ૧૬ માંના સર્વમાન્ય છતાં છેલ્લે ૨૬ મુકારલીના તેવી ૧૮ માંના
૪૬ ની ગીચે પ્રમાણે (જગણ શિવાયના ચાર જગણ) ને લખુનુ ઉદાહરણ આપે છે -

“वृद्ध धारण वारण मान विदारण,

भयकारण दानवयशनिगारण;

मुखचंद्रमुधाकृष्ण लोचन पारण,

जय कृष्ण कृष्णकरे सैनक तारण."

[illegible]

१२ सिंहविलोकन, सिंहविलोकित, विप्र के समण गमे ते आणीने.

मान्ना १६ करवी. पण तेमा अते सगण अवश्य आणवो.

रु. ७, ११, ३५ मानाए ताछ.

संगेणै द्विज सोल कळा करजौ, ४४२

કહુ જોડિ 'સ' છેવટમાં ધરજો, ૪૫૨.

ધર જો પદ અંતતથું રચશો, ૧૪૪૩

રચશો ઠીક સિદ્ધિલોકિત સો. ૬૪. ૪૪૨

છંદઃપ્રદીપ અને છંદાર્થવર્મા એમ સમુદેશ- “સોઢમાત્રા તેમાં અંતે ગુરુ, અથવા ચિપ્ર (ચાર સુ) કે સગવ ગમે તે મુજબ સોઢ માત્રા લેવાય, પણ છેલ્લો તો સગવજી આવે. તેમજ પ્રત્યેક પાંદનો ઉગ્રી શબ્દ, પછાત પાદના પ્રારંભમાં આવે એમ રચના કરવી. છંદઃપ્રદીપમાં આદિ ચતુરંગ સ્વરો પહેલે પગ તેને ધોને ઉદાહરણમાં આપી નથી. ગણપ્રસ્થારપ્રાસમાં એનું પેદેલ રૂપ પ્રગ કમં અને એક સગવનું વચાનું છે. માગધી વિગતછંદોમંથનાં વચુ છે કે એમાં ન, ન, ન, જ, લ, મ = ૧૪ વર્ણ આજવા.

છંદોદ્યુતમુકાવલીમાં ગમે તેવા પ્રગ ચોરલિયા આજવાનું ફરી અંતે સગવ આજવા પહેલે છુત્તરનાઝરનાં નારાયણમણી દેવામાં ૪+૨+૬+૪. એવી રીતે માત્રાઓ આજવાનું વચુ છે.

૫૩ ઢિલ્લા, ૪+૪+૪+મં=૧૬ માત્રા. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

પ્રગ ચોકલિયા પૂરા સુંદર, ૯૯૭

સેના ઉપર મગણ સદા ધર; ૧૨૦૮

ઢિલ્લા જગણ ન માંહે આજન, ૧૧૮૭

મૂ શર, નવ, જલ, તાલ પ્રમાણ. ૬૫. ૧૧૬૪

૫૪ લહુઆ. ૪+૪+૪+૪=૧૬ માત્રા. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

ચોકલિયા ગણ ચાર જ ધરજો, ૯૪૬

સોઢ કઢા એ રીતે કરજો; ૩૮૧

શશિ, શર, નવ, જલ તાલ સુધારો, ૧૭૮

લહુઆ જાતિ વને વડુસારી. ૬૬. ૧૬૭

૫૫ અલિલા, અનીલા. ચાર ઢગણ, તેમાં અંતે બે લહુ.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ

ચારે ઢગણો પ્રતિ ચરણે ધર, ૧૧૯૫

લહુ બે અંતે તે મધ્યે કર; ૯૮૯

તાલો પ્રથમે પછી શ્રુતિ ઉપર, ૧૧૯૫

અલિલા, અનિલામાં લાવી ધર. ૬૭. ૯૯૭

છંદોલતામાં આ નામ છે. માગધી છંદઃશતક્રમા અને “વિભાવરી” કે
મહાસંસ્કારી-૧૭ માત્રાની ૨,૫૮૪ વૃત્તિ થાય છે

૫૬ મહચંદ્ર. ૮,૯ યતિ, અંતે યગળ. ૧,૫,૯, ૧૨, ૧૬ માત્રાએ તાલ.

પદયાં સત્તર, કુલ કલા આળો, ૧૩૩

આઠે યતિ ને, વર્ણો નવે જાળો; ૧૧૯

શશિ શર નવ રવિ, નૃપ મહચંદ્રે, ૧૪૪

તાલ ધરો ઠોક, કવિ સ્વે વંદે. ૬૮ ૧૩૫

૫૭ રામ ૯,૮ યતિ. અંતે યગળ. ૧,૬, ૧૨, ૧૪ માત્રાએ તાલ.

દશ સાત માત્રા, રામ વિપે છે, ૨૩૮

નવ આઠ એવી, વિરતિ દિસેછે; ૩૨૭

યગળ વિરતિયે, ઘો પછી તાલો, ૨૪૧

પ્રથમ પદે આંશો, મનુષ્યે ઘાલો. ૩૩૦

છંદઃપ્રમાણરમા નવો કલ્પ્યો છે.

પૌરાણિક-૨૮ માત્રાની ૪,૧૮૧ વૃત્તિ થાય છે.

૫૮ માલી. ૪+૪+૪+૪+૨=૧૮ માત્રા. ૧,૫,૯, ૧૨, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

ચાર ઢગળ પર બે કલ લાવેછે, ૧૭૭

અષ્ટાદશ કલ એમ જ આવેછે; ૧૭૪

પ્રથમ પછી ચાર ચઢે તાલો, ૧૪૯

રચના માલી જાતિ વિપે માલો. ૭૦. ૧૪૬

૫૯ પદ્ધતિકા. નવમી દશમી માત્રા થઈને એક ગુરુ, તેમજ અંતે પણ ગુરુ.

કહિં પણ જગળ ન આળવો. ૧,૫,૯, ૧૨, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

અષ્ટાદશ કલ પાદ વિપે કરજો, ૧૧૬૧

गुरु नव दश मर्ळीने अंते घरजो; १०२१

पद्धतिकानी मांह जगण न धरो, १५१२

एक उपर चच्चारे ताल करो. ७१. ९९९

१० रण^{१०}, मात्रा १८, ९, ९ यति, तेर्मा अंते ग. १, ५, १०, १५ मात्राए तांल.
१० + ९

दश वसु कल कुल, रण जाति ए छे, ३५७

નવ નવપર યતિ, તેમાં રહેછે; ૨૧૪

झरिं घाण पंक्ति. निधि ताल तेमो. ३२७

स्वरं गुणिं पीडुनो, गाओन एमां. ७२, २४६

● આ જાતિ અમારા મામયી નથી ચનાયી કારણ કરેલી છે.

३१ राजविगणः. ९, ९यति, मात्रा १८. १, ७, १०, १४, १७ मात्राएस्तान्.

कैल सकल पुराण, पद्मां आणवी, ७३३

नव नव उपर यति, वे तो जाणवी; ६६९

અણ મુનિ દિશિ રત્ન, સતરે તાલ છે. ૭૩૩

રાજીવગણનીજ, રૂડી ચાલ છે. ૭૨. ૬૪૨

‡ હુંદ:પ્રભાકર આને "માલી" પણ કહેછે, પણ અત્ર ૫૮ માં "માર્ત" જ્ઞાતિ આપી જુદાજ સ્થળવાળી છે.

६२ परिचरिता. ८, १० यति. तेमां छेछा वे लघु.

४+४+५+३+६+६. १,५,९,१३,१७ मात्राएं ताल.

वे चौकलपर, पांच त्रण कला कर, ३१३५

कुल कल अटार, बे ल चरम तुं घर; ३१२६

अशि पछो श्रुते श्रुति, ताल वसु दश विरति, ४१२६

परिचरिता कवि! रचने धरी सुमति. ७४. ३४१९

હાપૌરાણિક-૨૯ માત્રાની ૬, ૭૬, ૫ વૃત્તિ થાયછે.

३ बोधक. १०, ९ यति. १, ६, ११, १६ मात्राए ताल.

कल ओगणीश तो, चरणे रचाशे, ५३९

દશ ને વઢી નવે, ચતિ ઠીક થાશે; ૧૩૯

ધૂપરે પઝાં શરે, ચડના જ તાલો, ૧૪૯

જાતિ વોધક તમે, કવિ! એમ ભાલો. ૭૧. ૧૪૯

ઓગણર અક્ષરમા રૂપ ૨૧૩ મે ગ્રાહીનૃત્ત છે, તેને રાગે અથવા 'મદાલસા' અને 'મદુનધ્વજ' શ્રુટ ૧૨ મે "પ્રાર્થિયે આદિત્ય સુર યુગવારદી" એ રાગે ગવાશે

૬૪ મોહની* માત્રા ૧૯. અંતે ગુરુ લઘુ. ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭મી માત્રાએ તાલ

ઓગણે માત્રાતપાં કરણ શ્રુતિ આણ, ૪૦૬૨

તેને મોહની જાતિ ચતુર જનાં જાણ, ૪૧૧૪

પ્રથમ પછી ચચ્ચાર ઉપર ઘર તાલ, ૪૦૯૭

અંતવિપે ગુરુ લેણુ વિચારી ઘાલ. ૭૬ ૨૭૧૯

* આ જાતિ પ્રવીણસાગર લેહેર ૫૩ મી પ્રમાણે નવી ઘાંધી છે

૬૫ પીયૂપવર્દ, આનંદવર્દન. ૧૦, ૯ ચતિ. અંતે લ ગ.

૧, ૮, ૧૫ માત્રાએ તાલ

ઓગણિશ કલ આણ, પ્રતિપદમાહ તો; ૧૧૬૨

પ્રથમ પઝાં વસુ તિથિ, એના તાલ તો, ૧૦૨૧

જાતિ પીયૂપવર્દ, રચના આમ છે, ૧૧૮૦

ને અવર આનંદવર્દન નામ છે. ૭૭. ૧૪૦૫

છદ પ્રમાણરમાં પીયૂપવર્દ અને આનંદવર્દન એનાં નામ છે

૬૬ નરહરિ. માત્રા ૧૯. ૧૪, ૯ ચતિ. તેમા અંતે ન ગ.

૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૮ માત્રાએ તાલ.

૧૪ મનુ શરે ચતિ ઓગણીસ, કલ કરો, ૨૨૭૦

પણ તેમા નગણ ગ અંતે, ઠીક ધરો; ૨૦૧૨

અણ પઝાં ચચ્ચારે તાલો શરે સરી, ૧૯૭૯

૫ જાતિ તો કવિ! જાણો નરહરિ ૭૮. ૨૦૩૦

મહાદૈશિક-૨૦ માત્રાની ૨૦, ૯૪૬ વૃત્તિ થાયછે.

૬૭ દીપકી. (દીપક-માત્રા ૧૦ થી ચળી).

૩, ૮, ૧૩, ૧૮ માત્રાએ તાલ.

પ્રતિ ચરણની માંહ કલ સકલ નિશ આજ, ૬૭૧૮

એ દીપકી જાતિ છે એમ કવિ! જાણ; ૬૧૯૩

ત્રીજી જે પછી તાલ ધોત્રી ઉપર ધાર, ૬૧૯૪

પછી શર શરે સારો કર સકલ મળે ચાર. ૭૯. ૬૭૧૮

ગંગપ્રસ્તાદ પ્રસાશનાં આનું ગાપ નાર વાપ ગળ (ટુગળનું ॥૬॥ આધુ રૂપ)
આગવા કયું છે. અને તેમું મામ દીપક ગાલ્યું છે.

૬૮ યોગ. ૧૨, ૮ યતિ=૨૦ માત્રા, તેમાં અંતિ ચળ.

૧, ૭, ૧૩, ૧૯ માત્રાએ તાલ.

ઘાર અને આઠ રૂઝ, વીશ ધરોને, ૧૦૪૬

ચરણ અંત એક ચળ, માંહ કરોને; ૧૧૯૪

એક પછી ચઢે ચઢે પર, તાલ સુધારો, ૧૨૧૧

યોગ જાતિ ઘઠ કવિ! આપ વિચારો. ૮૦. ૧૧૮૦

આ જાતિ ઘાળીના ઝિલ્લાના સ્વરમાં (દ્વંદ્વસાભાવે રાગે) ગવાયછે.

૬૯ નંદી. ૧૨, ૮ યતિ=૨૦ માત્રા, તેમાં અંતે વે ગુરુ.

૧, ૭, ૯, ૧૨, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

વીશ કલામાં વે ગુરુ, અંતે આવે, ૧૪૮

ચોરે આઠે પ્રતિ પદ, વિરતિ સુહાવે; ૧૬૬૪

તાલ પ્રયમ પછે ચઢતી, ચારે આળો, ૮૮

આ નંદી જાતિ એ, રીતે જાળો. ૮૧. ૧

૭૦ દ્વંદ્વગતિ. ૧૧, ૯ યતિ=૨૦ માત્રા. ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

અમિયારે વે નંવે, વિરતિ આવેછે, ૪૮૯

૧. રીતે-કવિ વીશ, કલા 'લાવેઝે; ૧૧૬

મૂપર ને શ્રુતિ ક્રમે, ધરો શર તાલો, ૧૧૨૨

હંસગતિનો જાતિ, મલી એ માલો. ૮૨. ૧૪૮

૭૧. પત્તા, વિનિહરણ. ૪+૪+૪+૪+૪=૨૦ માત્રા. તેમાં
જગણ કોઈ ઠેકાણે આળવો નહિ, અન્તે એક ગુરુ આળવો.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ માત્રાએ તાલ

પાંચ ઢગણમાં એતે તો ગુરુ આવે, ૯૯૯

ફરજો કુલ કલ વીશ જગણ વળ માવે; ૧૧૨૯

એક ઉપર પર્જે ચારે ચઢતા તાલો, ૪૧૦

વિનિહરણે મત્તામાં શર તો ઘાલો. ૮૩. ૨૮૨

ત્રિલોક-૨૧ માત્રાની ૧૭, ૭૧૧ વૃત્તિ થાયછે.

૭૨. ચંદ્રાયન, ચાંદાધન. ૧૧, ૧૦ યતિ=૨૧ માત્રા

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ માત્રાએ તાલ

પ્રતિપદમાં અગિયાર, અને યતિ દશ વિધે, ૬૩૨૬

વધી મઝી વીશ એક, 'કલા તેમાં દિસે; ૨૭૬૨

છે ચંદ્રાયન તાલ પ્લવંગમ ઢાલંની, ૩૭૩૭

ચંદ્રાયન પણ કહે, કુંદેરી ચાલની. ૮૪. ૨૭૨૪

છુદપ્રમાણમાં ૧૧ માત્રા જગણાંત અને ૧૦ માત્રા રણાંત લાવણી કલુ
છે, પણ વીજા પિંગલકારોએ તેમ કલુ મળી, તેથી જમે પણ તે મત પાળ્યું નથી

૭૩. રાસા. ૧૨, ૯ યતિ. ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૮ માત્રાએ તાલ.

ચરણ ચરણમાં એકમો, કંલ એકવીશે, ૧૪૪૩૨

ધારે અને વર્જો મુધે, યતિ ઠીક દીસે; ૧૪૫૬

સાશી શર નવ અસ અઢાર, 'શર તાલ વીશ, ૧૫૦૪

વસંતતિલકે રાસા, કવિ રામગાશે. ૮૫. ૧૩૭૫

૭૪. પ્લવંગમ. ૧૧, ૧૦ યતિ. † (અદિ-ગુરુનો) † ૮+૫+૫+૩+૩
=૨૧ માત્રા. ૧, ૫, ૧, ૧૨, ૧૦ માત્રાએ તાલ.

અંતે ગુરુની છ કલ, અમુ પર્જા જાણજો, ૩૭૭૪
ચાર ઉપર કરો જગણ, ગુરુ પર્જા આણજો; ૩૮૦૩
મુ પર ચડતી તાલ, ચતુર શર સૌ કરો, ૪૧૦૪.
પ્રહ પ્લવંગમ નામ શિવે યતિ તો ધરો. ૮૬. ૩૭૪૦

† છંદઃ પ્રમાણમાં. ૮, ૧૨ માત્રાએ યતિ કરી છે.

† દર (SSS), શક (SaaS), કમલ (SASi) વલિ (SSA) કે ધેમે (SAAA)
ટગણ ૫ પાંચ આદિ ગુરુવાલ્ય ટગણ (છ માત્રા) પૈકીનો કોઈ પણ લાવવો.

ઈન્દિનામગીમાં ૧૧, ૧૦ યતિ કરી છે, યીજા વિગલકારો તેમ વેદેત
ગધો, ધાગવલ્લમ તથા મનહરવિગલમાં. આદિ ગુરુ આણવાનું લક્ષ્યું નથી
પણ ધાગીભૂષણમાં લક્ષ્યું છે; છંદઃશાલ, ધૂતમૈત્રિકા અને નાગવિગલમે
માત્રા ૬ (તેમાં આદિ ગુરુ) + ૫+૮+૩+૩ લાવવા કહ્યું છે. આગેજ મલ
તે પણ યતિ રહિત આમાળક કે બ્રહ્મણક જાતિ માગધી “છંદઃશતક”
માં કરી છે. છંદોદ્ભવમુક્તાવલીમાં પ્રથમ ગુરુ પછી ચાર ચોકલિયા કે ઉપર
લઘુગુરુ આણવા કહ્યું છે. ઉપરના માપ સિવાય ગણપ્રસ્તાર પ્રકાશમાં આનું
યીજી રીતે હે+હે+હે+હે+હે=૨૧ માત્રા એવું માપ આપ્યું છે, અને ૨૧
માત્રાનું સામાન્યનામ પ્લવંગમ આપ્યું છે તેના સ્થાંતરમાં દિશર્યંડી
છંદ કહ્યો છે, પણ ૨૧ માત્રા સિવાય તેનું વિશેષ લક્ષણ કંઈ થતાયું નથી
માટે અહીં તેને લાલ લખ્યો નથી.

મહારોદ્ર-૨૨ માત્રાની ૨૮, ૬૫૭ વૃત્તિ ધાયછે.

૭૫ મહીદીપ. ૧૨, ૧૦ યતિ=૨૨ માત્રા, તેમાં અંતે બે ગુરુ.
૧, ૭, ૧૨, ૧૨ માત્રાએ તાલ.

ચરણ-ચરણમાંહ વધી, વાવીશ કલ. જામે, ૩૬૩૯
અંતમાંહ જુગલ ગુરુ, રવિ દશે વિરામે; ૨૪૩૪

તાલ એકે સાન તેર, ઓગળીશ ઠામે, ૨૦૯૧
જાતિ તો બને રસાલ, મહીદીપ નામે. ૮૭. ૧૮૧૮

આ જાતિ રામ રમણના જિલ્લા અને જંગલમાં પણ ગવાય છે.

૭૬ લીલા. ૧૧, ૧૧, યતિ, અંતે ગુરુ. ૧, ૫, ૯, ૧૨, ૧૬, ૨૦ માત્રાએ તાલ.

ચાવિશ કુલ કલ થાય, ચરણ ચરણમાંહ તો, ૬૭૦૯

તેમાં કર ગુરુ એક, છવટ છે જ્યાંહ તો, ૪૮૭૬

શિવ શિવમાં યતિ થાય, જાતિ લીલાવિષે, ૪૨૬૨

શાશિ શર નર રવિ સોઝ, નિશપર તાલો દિશે. ૮૮. ૫૧૧૩

૭૭ રાસ. ૮, ૮, ૬ યતિ=૨૨ માત્રા. ૧, ૫, ૯, ૧૨, ૧૭, ૨૧ માત્રાએ તાલ

ઘાઠ કલાપર, આઠ ધરી પડ, અંત કરો, ૭૯૨૧

ચાવીશ કલમાં, અંતવિષે તો, સગળ ધરો; ૯૫૦૫

એક પછી શ્રુતિ, શ્રુતિ ચડતી શર, તાલ દિશે, ૭૯૭૬

રાસને રચના, એમ કરો પ્રતિ, ચરણવિષે. ૮૯. ૧૦૪૯૨

૭૮ રાધિકા. ૧૩, ૯ યતિ=૨૨. ૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯ માત્રાએ તાલ.

બાવિશ કલમાં યતિ તેર, એને નર ઠામે, ૩૦૨૮

બ્રજ પર ચચારે તાલ, નહીં શર જામે; ૨૯૬૬

૯ જાતિ રાધિકા હંદપ્રમાકર કે' છે, ૨૯૭૮

ગાનાં ગુણિજન તે રાહ, લાવળી છે છે. ૯૦ ૭૮૪

આ જાતિ લાવળીમાં ગવાય છે, અને ઘણું કરી તમા અંતે તે ગુરુ આવે છે

૭૯ વિહારી. ૨૨ માત્રા ૮, ૬, ૮ યતિ. ૩, ૯, ૧૫, ૨૧ માત્રાએ તાલ.

કલ આઠ છને, આઠ કરો, ચાવી વિચારી, ૨૭૨૮

કલ યોગ થકી, તે વિશેષ, ધાય વિહારી; ૨૮૮૨

કારી બ્રજ પઝોં સ્વર, સ્વરમાં તાલ, ચાર આળજો, ૫૫૪૫

૧ ગનલ રાહ, તો ગવાર્તો, જાતિ જાણેજો. ૬૧. ૧૪૫
૮૦ શ્રીમતી. ૧૨, ૧૦ યતિ. ૬+૬+૫+૫=૨૨ માત્રા.

૧, ૫, ૧, ૧૨, ૧૭, ૨૧ માત્રાણ તાલ

છકલ ઉપર છકલા કર, શર શર કંલ ત્યા ગર, ૨૧૮
૧મ વઝા ચાર્ણશ ધર, રચના સરગન કર, ૨૭૬
વાર અને દશ ચ્વાને, ચિરતિ રચવા મર, ૨૦૬

શ્રીમતોમાં શશિવર ને, તાલો શ્રુતિ શ્રુતિ રચ. ૨૨. ૨૭૧
૮૧ ચારિ. ૧૨, ૯ યતિ. ૧, ૫, ૯, ૧૪, ૧૮, માત્રાણ તા

પ્રતિ પદમાં ત્રાચીશ તો, ફુલ વઝ ગાયડે, ૬૪૪
તેરે અને નવે મરે, યતિ ઠોક ધાયડે, ૬૪૬
શશિ શર નવ મનુના પત્રી, પુરાણ તાલ ડે, ૬૪૯
ચારિ જાતિનો ૧ વઝો, મરુરો ચાલ ડે. ૯૨. ૪૮

૮૨ ઇલા. ૬+૫+૬+૫=૨૨. ૧૧, ૧૧ યતિ. પ્રતિ યતિ
૧, ૪, ૭, ૧૦ માત્રાણ તાલ

છ પર પાંચ થાય છે, છપર શર મુકાયડે, ૬૬૫
૧મ વીશ ને વંલા, યતિ શિવે રચાયડે, ૧૬૬
૧૬ ચાર સાત દશે, તાલ યતિ ધારજો, ૪૯૦
૧૬ ઇલા નામની, જાતિ છે વિચારજો. ૬૪. ૧૪૨

ચૌદ્રાર્ક-૨૨ માત્રાના ૪૬, ૨૬, ૮ વૃત્તિ થાય

ગણપ્રતારગણપતી ૨૩ માત્રાનું તમાન્ય નામ નિશ્ચલ આપ્યું છે
૮૩ મૂર્ગાંક. ૧૨, ૧૧ યતિ=૨૩ માત્રા, તેના અંતે મં ૮

૧, ૫, ૧, ૧૨, ૧૭, ૨૧ માત્રાણ તાલ

તેવાંશ કોલેશ પદ છે, ચાર શિવે યતિ આળ, ૨૧૧

- અંતે ગુરુ લઘુ એમા, યુગાંક જાતિ જાણ, ૧૮૪૯૧
 એક ઉપર પર્જી ચડતી, ચરુચારે છે તાલ, ૧૭૭૨૯
 પ્રતિપદમાંહે એમજ, પડ તાલો સંભાલ. ૯૧. ૧૮૨૩૭
 ૮૪ ચપમાન. ૧૩, ૧૦ યતિ. ૧, ૫, ૯, ૧૨, ૧૬, ૨૦ માત્રાદ તાલ.
 કલ કર કુલ તેવીશ જલ, ને દશ પર યતિ છે, ૧૭૦૨૪.
 શૌશ શર નવ, રવિ સૌલ વૌશ, પર તાલની ગતિ છે, ૧૬૦૫૯
 રચના ચપમાનની, કપતા ઢોક શોભે, ૪૮૭૧
 માધા કવિવર તણુ અતિ, પૂરુ મન લોભે - ૯૬. ૪૪૬૧
 હ્રદ પ્રમારુરમા આ જાતિમાં અંતે વે ગુરુ ઝાવશા કણુ છે યગ તેવા મિયમની
 જાના પછીની બક ૮૫ ચાર્ક દ્રહપટા જાતિ છે, એટલે એ મત માણ નથી
 ૮૫-દ્રહપટા, *દટપટ. ૧૩, ૧૦ યતિ = ૨૩ માત્રા - તેમા અંતે વે ગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૪, ૧૮, ૨૨ માત્રાદ તાલ

- ત્રેવૌશ કુલ કલ ચરણમા, જલ દશ યતિ જાણો, ૬૫૩૧-
 પ્રતિપદ કેરા અતમા, વે ગુરુ ઢોક આણો, ૫૮૩૮
 પ્રતિપદિમા પે છે અને, ચડતી ચરુચારે, ૬૭૦
 દ્રહપટમાંહે તાલ તો, કવિ પટે કુલ ધારે ૯૭. ૬૪૪૮
 ૧ રૂપદીપમા દગ્ગટ, ગૌરધિગલમાં દિહપટિ અને રોજાં ધિગલોમાં
 દ્રહપટા, ત્રિટપદ, વગેરે નામો છે

- ૮૬ નિથ્રેણી. ૧૩, ૧૦ યતિ = ૨૩ માત્રા, પ્રતિયતિમાં અંતે ગુરુ

૧, ૫, ૯, ૧૪, ૧૮, ૨૨ માત્રાદ તાલ

- ત્રેવિશ-માત્રા યામહે, પ્રતિ-ચક્રી માહે, ૨૩૬૬
 વિરતિ તેરે પ્રયમ છે, વીજીતેદશ જ્યાહે, ૪૧૯૩
 મતિ યતિ અંતે ગુરુ કરો, વેમા વે ધારી, ૧૧૧
 દ્રહપટ પેટે તાલ તે, નિથ્રેણી સારી ૯૮ ૬૦,

૮૭ હીર, હીરક, ચાલિકા. ૩(ધર્મ)-ટગણ+૨=૨૩. માત્રા :

ત્રણે ટગણમાં યમક જોડયે. ૧,૪;૭,૧૦,૧૩,૧૬,૧૯,૨૨. માત્રાએ તાલ.

ધર્મે ટગણ, ધાર તું ત્રણ, અંત રગણ આળજે, ૧૦૬૪૭.

આદિ ઉપર, તાલ તું કર, ત્રીં ત્રણ પર, જાળજે; ૧૦૬૪૭.

ત્રેવિદ્યા કાલ, આળે સકલ; ઇમ્-અવલ, નેમથી, ૧૦૬૪૭.

હીર હીરક, જાતિ નિરસ, ઇમ્-પરસ, પ્રેમથી. ૯૯. ૧૦૬૪૭.

વૃત્તગૌતમિક, નાગપિંગલ તથા ઘાળીમૂળનાં આદિ ગુરુ અને ચાર છંદુ

(૬. ૧. ૧. ૧) ઘાળા ત્રણ ધર્મે ટગણ+રગણ આળવા કયું છે, અને ઉદાહરણ પણ :

સેજ પ્રમાણે છે. વૃત્તગૌતમિકમાં આ પ્રમાણે ઉદાહરણ છે:—

“આદિ ગયુત, પેદું લયુત, નાગ રચિત, પટુકલં,
વન્હિ ગદિત, લોક વિદિત, મંત્રકથિત, મમ્મલં;”

પણ માયા-હંદોમંજરી, ઘાળવૃક્ષ, (માયા)છંદોર્ણવ, હંરોલતા, માયા /
છંદુ:શૃંગાર અને ચિંતાસુખીમાં ત્રણ ટગણ આળવા કયું છે, પણ ટગણમાં
૧૧-એક વૈકી ધર્મે-ટગણજ (૬. ૧. ૧. ૧) આવે, એવો નિયમ બાંધ્યો નથી, તેમ
તેમનાં ઉદાહરણમાં પણ પાઠ્યો નથી.

છંદોદ્દત્તમુષાકર્ત્રીમાં કયું છે કે, પ્રત્યેક અક્ષરંગણે યતિ આવે તો
હીર જાતિ અને યતિ ન આવે તો સુહીર જાતિ કેહેવાય; ધર્મે ટગણ
ન મૂકતાં શાલી નામના ત્રણ ટગણ [૧. ૧. ૧. ૧] મૂકી અંતે ટગણ આવે તો
લયુહીરક જાતિ કેહેવાય; અને બ્રહ્મા તામના ત્રણ ટગણ (૧. ૧. ૧. ૧) મૂકી
અંતે ટગણ આળે તો પરિવૃત્તહીરક જાતિ કેહેવાય છે.

છંદ:પ્રમાકર ત્રણ યમક સહિત આદિ ગુરુ અને અસે-રતણ આળી /
કુલ ૨૧ માત્રા જાવવાનું કેહે છે. ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં પેહેલાં મગણ ઘાળ-
રનાં ત્રણ ટગણ આળવા કયું છે.

અવતારી—૨૪ માત્રાની ૭૫, ૦૨૫ વૃત્તિ થાય છે.

૮૮. કાવ્ય. ધાસ્ત્રીક. (પ્રાકૃત પિંગલસૂત્ર પ્રમાણે). ૧૧, ૧૩ યતિ=

૨૪ માત્રા ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૩૧ માત્રાએ તાલ.

૬+૧૨ (૪+૪+૪) કે દ્વિગગણ+૬૨

આદિ છ કાલ કરી ઉપર, રવિ કલ ત્રણ ગણમાં કર, ૯૬૯૧૬ :

તેમાં ત્રીજો જગણ, અગર દ્વિજ ગણ લાવી ધર; ૧૦૧૧૬

પછી છ ધરી ચોવીશ, ચતુર કવિ જન કર્ણ લાવે, ૧૦૮૬૨

કાવ્યે યતિ અગિયાર, ત્રયોદશ ક્રમથી આવે. ૧૦૭. ૩૭૪૬

પ્રથમ ઉપર ધર તાલ, પછી શ્રુતિ ચડતી કરજે, ૨૧૪૬૦

સકલ મઝીને તાલ, વને પડ સ્યમ પદ ધરજે; ૨૮૧૯૬

લાવળો સાચો રામ, સમાનજ વદતા ભાળ્યા, ૩૭૧૯

રોલા છપય સમાન, વળી ઠિક વદતા ચાલ્યા. ૧૦૧. ૩૭૪૬

છદ શાસ્ત્રમા કશુલે કે—ચચેની ચાર માત્રાના ત્રણ ચોંકાલેયામાં જે, જ, કે વિગ્રગણ, એમાંનાં પામે તે ત્રણ ટગણ આવે, પણ જગણ આ વાયો સાથે દેખાતું નથી

જ્યુત્તમૌલિકમા લેહે કે—ચચેલી ચાર માત્રાના ત્રણ ગણ આજવા, તેમાં છેલ્લો ગણ વિગ્ર (।।।) અથવા જગણ આજવો, એવીજ રીતે માગધી નાનાર્પિગણ તથા પ્રાકૃતર્પિગણમાં પણ લખ્યું છે છદ શાસ્ત્રમા ચચેલી ચાર ગાનામાં સ, જ કે વિગ્રગણમાંથી ગમે તે લાવવા, એમ લેહે, પણ ઉપરના એ પ્રથોમાં એવી ચર્ચા કરી નથી, માટે એમ પણ તે પાછો નથી, કેમકે છદ શાસ્ત્રના ચર્તા કેહે છે કે “છપયનો પ્રથમ એક કાવ્ય થો તે ઉપર ડગલ કેરના” તો કાવ્યના વધા નિયમ તના અભિપ્રાય પ્રમાણે એમાં પણ લાગુ પડી ગયા એટલે સ, જ કે વિગ્રગણમાંથી ગમે તે, ચાર માત્રામાં આવશે જોડ્યે, તે સિવાય યાજ્ઞા આવે નહિ પણ છપયનું ઉદાહરણ એમાં આપ્યું છે, તેમાં “સુદર ભૂષિત” એવા શબ્દ મગણના આવી જ યછ, એટલે તેના નિયમ એ સ, જ કે વિગ્રગણ લાવવાનો તે તેણે પોતે પણ પાલ્યો નથી છદ શૃંગારમાં ૬+૧૨+૧=૨૪ એ રીત માત્રા લાવવા કેહે છે

છદ કામદુષાવત્સમાં ૬+૪+૪+વિગ્ર કે ૬+૨+૪=૨૪ લાવવા કેહે છે માયા હંમેશ્વરી, છદ પ્રથાકર તમા ઉદ પ્રદીપમાં ૬+૮+૧૦ યતિ લાવવા કેહે છે

છદોદત્તમુચાવત્સમાં ચોવીશ માત્રા આજવાનું કહી, પ્રથમ ૧૧ માત્રા દોશના લક્ષણયુક્ત આજવા કેહે છે, તેમજ ૧૪ માં માત્રા જનુ આર્ણી, ત્યાં યતિ આજવા કેહે છે, તે પછી એ ચોંકાલ્યા [તેમાં પહેલો જગણ વિધાયનો]

૪૨ માત્રા [ચો સુ કિવા એક ગુરુ] એમ ચોવીસ માત્રા પરચમાં સ્થાવરાનું
ફેરો. વળી ચૌદવી માત્રાનું ચિરામ ન આવે તો ચપલા કાવ્ય નામ આવેછે.

૧૬ સુનાંધી ચને સુ પદાદતાં અરેક ગુરુ વધે, એ કમે નીચે પ્રમાણે
કાવ્યના ૪૫ મેર થાયછે.

જડતો ધંક.	નાગર્પિગલ પ્રમાણે મેદ.	લઘુ.	ગુરુ.
૧	શક	૧૬	૦
૨	દામુ	૧૪	૧
૩	સુર-સૂર્ય	૧૨	૨
૪	મંદ	૧૦	૩
૫	સ્તંભ	૮૮	૪
૬	નિગ્ધ	૮૬	૫
૭	દર્પ	૮૪	૬
૮	તાલ્યંક, તારાંક, તાંડક*	૮૨	૭
૯	સામર	૮૦	૮
૧૦	મિદ	૭૮	૯
૧૧	શેષ, શીર્ષ	૭૬	૧૦
૧૨	સતંગ	૭૪	૧૧
૧૩	પ્રતિપદ, પર્ણીરસ, ગરિ	૭૨	૧૨
૧૪	પરિધર્મ, પ્રતિધર્મ	૭૦	૧૩
૧૫	મરાલ	૬૮	૧૪
૧૬	મુગેન્દ્ર	૬૬	૧૫
૧૭	દંડ	૬૪	૧૬
૧૮	મર્કટ	૬૨	૧૭
૧૯	મદન	૬૦	૧૮
૨૦	મહારાષ્ટ્ર, મસ્દ	૫૮	૧૯
૨૧	મ્મલ	૫૬	૨૦
૨૨	કઠ	૫૪	૨૧
૨૩	મધુર, મોર	૫૨	૨૨

૧૬ તરલાકરની નારાયણમઠી ટીકામાં એ નામ છે.

*મારુત પિંગલ સૂત્રનાર રચિત એ નામ આવેછે.

२४	यंत्र	५०	२१
२५	भयंर	४८	२४ वैद्यानाति
२६	बीजो महराष्ट्र	४६	२५
२७	यत्नमक्ष	४८	२६
२८	राग	४६	२७ धत्रियाजाति
२९	यत्ति	४०	२८
३०	राम	३८	२९
३१	मन्पा	३६	३०
३२	यत्नी	३४	३१
३३	मोह	३२	३२ प्रादानी जाति
३४	गद्यनय.	३०	३३
३५	यत्न	२८	३४
३६	रूप	२६	३५
३७	राम	२४	३६
३८	रंग	२२	३७
३९	अष्ट, दिवस	२०	३८
४०	उद्यम	१८	३९
४१	यत्तिरु.	१६	४०
४२	गुरंग	१४	४१
४३	हरिण	१२	४२
४४	अध	१०	४३
४५	अंग	८	४४

*हेटलाव "गिर" नाम पण आपले, एम.ग्रा. वि. सूचना दिव्यनया लखलखे

काव्य-अने पदपदीना शेष विषे

- १ पदपद एतले व्याकरण रीतिर अशुद्ध होयतो काव्य पंगुवेहेवाय.
- २ माना ओछी होयतो रज वेहेवाय
- ३ माना अधिक होयतो-चातुल वेहेवाय
- ४ जेगा रकार ने लकार न आवे-ते यत्तिर वेहेवाय.
- ५ जेमा बोद्ध अलंकार, आवे, नहि ते-अध वेहेवाय
- ६ अशेष पदले, मानानो-कम होय ते, दटे दोन-मूळ, हे

૭ અર્પદીન દોય તે-દુર્બલ કેહેવાય.

૮ જેમા કર્ણવટોર અક્ષર આવે તે-કૅવર કેહેવાય.

૯ ઓજ, પ્રાતાદ, ત્રેગુપ, આદિથી દીન દોય તો તે કાંઈ (કાળો) કેહેવાય

ઉપર સસેલા દોષો કાવ્યજાતિ અને ષટ્પદી જૈ તેનાજ ઉપરથી થાયછે, તેના પ્રધનમાં નાગપિંગલ અને વૃત્તમૌલિક આદિમાં જણાવ્યા છે, પરિંતુ સામાન્ય રીતે સર્વ પ્રકારની કવિતાને પણ તે સાગુ પડેછે.

કાવ્યજાતિમાં ૧૨ રુપુ સુધીના ભેદ દોય તે પ્રાકૃતજાતિ કેહેવાય, ૪૦ રુપુ સુધીના કૃત્રિયાજાતિ કેહેવાય, ૪૮ રુપુ સુધીના ધૈરવાજાતિ અને તે ઉપરાતના દ્વૈતાજાતિ કેહેવાય.

૮૯ રોલા, રોડા. ૧૧, ૧૩ ચતિ = ૨૪ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રાએ તાલ

$૪+૪+૪+૪+૪+૪=૨૪$, તેમા અતે ગુરુ (ચિ. વિ.)

ચોકલિયા ગણ છ કર, રચી ગુરુ અન્તે એમા, ૧૨૧૧

અગિયારે ચતિ આણ, પછી તેરે છે જેમા; ૧૬૭

પ્રથમ ઉપર છે તાલ, પછી ચધારે આવે, ૧૬૭

રોલા, રોડામાંજ, કલા કવિ ચૌવીશ લાવે. ૧૦૨. ૭૮૯૭

૧૧ ગુરુ ને = રુપુના ચરણવાળી કુન્દ જાતિ થાય, તેના વધા મર્દાને ૪૪ ગુરુ તથા ૮ રુપુ થઈને ૯૬ માત્રા થાય, તેમાથી એકેક ગુરુ બોહો થાય તથા બન્ને રુપુ બધે, એ પ્રમથી કર્ણાશલ આદિ ૧૧ ભેદ થાય એમ ધ્યાનવાદ્યમ અને માગવી નાગપિંગલમાં જણાવેછે મ, ત, ર, મ, ન. એમ લ્યવવા દ્વર્લપત્તજસસિષ્ઠુ તથા મૌલપિંગલમાં કેહેછે, તે તેર અક્ષરના અતિ જગતિ છદનો ૧૬૧માં ઘસ્ટુ નામે ભેદ થાય, પણ જો તેને અક્ષરમલ ઠરા-યવામાં આવે તો ઘસ્ટ તેના ભેદ ઘડ શકે નહિ મનહરપિંગલમાં $૬+૪+૪+૪+૪+૨=૨૪$ માત્રા લાવવા કેહેછે પણ ધ્યાનવાદ્યમ, છદશાલ અને શતમૌલિકમાં કર્ણા પ્રિયમ વિનાનો માત્ર ૨૪ માત્રાજ લાવવાનું કેહેછે, અને માગવી નાગપિંગલ અતે ગુરુ લ્યવવા કેહેછે

છદ-પ્રભાવર કેહેછે કે-“કોદ કોદ કવિયોનું ગત એમ છે કે, એના

ખોગા જે ગુરુ ઝોદ્યે.^{૧૧} પણ છે મા ગર્ભાગ્ન્ય ન શ્રોવાનું છે પોંજ કેદેરે
 વચ્ચે ૧૩ પ્રેમમાં જનુ છે જે “જનુ ચોનુ નામ કાગ્ન્ય પણ છે. જે રોલા
 બારે ચરણોમાં ૧૧માં માથા તપુ હોય તો રોજ ‘કાગ્ન્ય’ જેદેપારછે કુંડ
 નિયામાં જુઓ પ્રયોગ મમે ઝોદ્યે, મોદ મોદ કશિય કાગ્ન્યની ચાતિ ૬,
 જાને ૧૦ ઉપર માની છે”

સુંતારનાજરની નાગાયળમેદી દીકામાં દગ્ગનુતાર ગુરુ લઘુ તાપગણ
 કર્તુ છે, મરી તેમાંજ ૧૧ ગુરુ તથા ૨ લઘુ તાપવાથી જુલ્લરોલા થાય, તમ
 પણ મચ્છે

પ્રત્યેક ચરણમાં ૧૧ ગુરુ અને ૨ લઘુ જાતે તો ઉપર તથા પ્રમાણે
 જુલ્લરોલા થાય, પણ જાત ન પાડિયે તો ૧૨ ગુરુ પ્રત્યેક ચરણમાં ગણી
 બહેલો ગુરુ પટારી પચ્ચે તપુ વધારી પ્રત્યાર કરતાં ૧૨ મોદ થાય, તમ
 નારોગળમગીમાં ગણાવી નીચે પ્રમાણે મોદ સંગ્રહે —

ક્રમ.	મોદ નામ.	ગુરુ.	લઘુ.
૧	ગુરુ.	૧૧	૨
૨	કરતાલ	૧૦	૪
૩	મેષ	૯	૬
૪	તાલર	૮	૮
૫	કાલ	૭	૧૦
૬	દગ્ગ	૬	૧૨
૭	ચોવિલ	૫	૧૪
૮	કમલ	૪	૧૬
૯	દગ્ગ.	૩	૧૮
૧૦	શંખુ	૨	૨૦
૧૧	ચામર.	૧	૨૨
૧૨	મર્ગેશર.	૦	૨૪

ગુત્તમૌલિક તથા હેદ શાસ્ત્રમાં ગીતે પ્રમાણે રોલાના ૧૩ મોદ કથા છે —

ક્રમ	મોદ-નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	માત્રા.
૧	કુન્દ.	૧૩	૪૦	૧૬.
૨	મર્ગાસલ(કરતાલ).	૧૨	૪૨	૧૬.
૩	મેષ.	૧૧	૪૪	૧૬.

૪	તાલુકા.	૧૦	૭૬	૮૬
૫	કાલરુદ્ર.	૯	૭૮	૮૬
૬	ચોકિત.	૮	૮૦	૮૬
૭	કમલ.	૭	૮૨	૮૬
૮	ધંદ્ર, રન્નુ.	૬	૮૪	૮૬
૯	શંભુ.	૫	૮૬	૮૬
૧૦	નામર.	૪	૮૮	૮૬
૧૧	ગણેશ.	૩	૯૦	૮૬
૧૨	શેષ+	૨	૯૨	૮૬
૧૩	સહ્યાસ.	૧	૯૪	૮૬

+પ્રાકૃતપિંગલનૃપમા ૧૨ મું સહ્યાસ અને ૧૨ મું શેષ
એમ નામ આપ્યાં છે.

પાર્ગભૂષણમાં ૧૧મી માત્રાએ ચતિ લખવા વશુ છે માગધી પિંગલનૃપમા
તેમજ વીજા કેટલાક ડિંગલમા 'બને શુદ્ધ આગરોન' એવો પ્રતિવધ નથી,
બને તૈયા ઉદાહરણો પણ મઝી આવે છે કૃષ્ણમદ્દ કૃત છરોદ્ધત્તમુક્તાવલીમા
ચારે ચતિ જણાવી, લખે છે કે, અગિયાર ચતિ આગવા કેવલ્લામ્ ફેદે છે, પણ
તેમ કરવાથી કાવ્યજ્ઞાતિ સાથે મઝી આવે છે

૧૦ રસાવલી, રોડક, ચતુષ્પદી, અર્કચ્છાયા. ૧૧, ૧૩ ચતિ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રાએ તાલ.

ચોવિંશ કુલ કલ કરો, રસાવલોં કે રોડકમાં, ૧૮૮૪૧

અગિયારે ચતિ ધાય, વઢી તેરે છે તુકના; ૧૭૮૭૮

ચતુષ્પદી મઢીં સર્વ, રચો રોલાની તાલે, ૧૬૮

અર્કચ્છાયામાંહ, સરસ કવિવર સભાલે. ૧૦૩. ૪૦૯૩

ધાગ્વદ્ધમાદિ કેટલાક પ્રથમા કાવ્ય, રોલા અને અર્કચ્છાયાને એકજ
માનેલા છે, પણ ઉપર પ્રમાણે લખણ નિમ્ન મઝ્યાથી અમે તેને જુદા યાદપાલે.

९१ गुप्त. १४, १० यति.=२४ मात्रा तेमां आद्येते नगण.

१, ५, ९, १३, १५, १९, २३ मात्राए ताल

प्रथम नगण धर प्रति पदमां. चरमे धरी नगण, ६१११८

यति धर चौद अने दशमां, कुल नल चौविश गण; ६७८१०

शशि शर नव जन्म तिथि ओगणी, तालजत्रेविशपर, ६६८६६

सरसज गुप्त चने जाति, कोइरचेकविवर. १०४ ६६६८६

९२ शोभना. १४, १० यति.=२४ मात्रा, तेमां अंते जगण, एद प्रभाकर प्रमाणे,

१, ८, १५, २० मात्राए ताल

चौद कलने दश उपर यति, जगण छेवट आण, ४२१७३

एम चौविश कलतणी आ, शोभना वनि जाण; ४०६७३

प्रथम पर वळो सात साते, ताल सुदर सार, ४०६४५

ढाळ रागे गाय तो ते, थाय छे सुसकार. १०५. ४०६२६

९३ रूपमाळा. छंद प्रभाकर प्रमाणे १४, १० यति.=२४ मात्रा, तेमा अंते गल

१, ८, १०, १२ मात्राए ताल

चौद ने दश वे निरामे, बीशने कल चार, ४०६३६

शोभना मम ठाठ छे पण, जगण जखेर न धार; ४६१८४

अंतमा गुरु ने लघु तो, रूपमाळा थाय, २६६६३

एकपर पछी सात चडती, ताल एम रचाय. १०६. ४०७८८

९४ दिक्पाल. १२, १२ यति.=२४ मात्रा, तेमा अंते वे गुरु

३, ९, १५, २१ मात्राए ताल

चौबीश कला पुरी, दर चरणमाहि आणो; ६५४१

यति थाय कला वारे, दिक्पाल जाति जाणो; ५५७८८

त्रण पछी भक्ति ताळो, तिथि एकवीश माये, ५५६१

वेतोनी राह चोलां, ए जाति गाइ साये. १०७. ५१८५.

रेगता वे नर्तारना वेतोनी रीते आ जाति गवाय छे

૦૫. દંડી. માત્રા ૨૪ તેના અક્ષર ૧૮

ગગ લલલલ ગગ લલલલ ગગ લલલલ

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રાણ તાલ

થે ગુરુ ઉપર મૂળો લઘુ કલ ચારે સરસજ, ૬૧૪૭૩

અથી ઠોઠ રચના તું ત્રિપદ કરીને પદ મન; ૬૧૪૭૩

અથા વરણન અણાદશ વર ચોવીશ કલન, ૬૧૪૭૩

મૂને શ્રુતિ શ્રુતિ તાલો ચડનોંન દંડી મહિ ધન. ૧૦૮. ૬૧૪૭૩

ધાગ્વન્નમો તમેછે કે આ પ્રમાણે આ જાઈ અક્ષરમેલ યુત્ત યદ જાયઈ, તેથી જો નેગા ગણના કરવા હોય તો છેલ્લો સ્વગણ આગવો, અને તેનું ગામ દડ આપવું

૦૬. લીલા. ૧૨, ૧૨ યતિ, ૬+૬+૪+૪+૪=૨૪ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રાણ તાલ

છ કલ પ્રથમ રન ચાલ, તે પર પઝોથી છ કલા, ૨૧૩૧૮

તેપર ચોકલિયા ગ્રણ, રૂડા ગણ રન તું મળા; ૨૭૨૨૬

રવિપર યતિ કલ ચોવીશ, લીલા રચના કરજે, ૨૦૪૭૩

શાશિપર પઝો શ્રુતિ શ્રુતિપર, તાલો ચડની ધરજે. ૧૦૯. ૨૦૫૨૮

માયા હંદોમગરી અને હંદ પ્રમાણમા, ૭, ૭, ૭, ૩ યતિ વહી છે, વિશેષમા હંદ પ્રમાણ અતે સ્વગણ જાણવા કહે છે, પણ તે મન યોજા વિગતકારો મન્ય કરતા નથી. યઝી ઇજ પ્રથકારે આના અર્થને પણ જાણા જાતિ કહી છે

મહાવતારી-૨૫ માત્રાની ૧, ૨૧, ૩૯૩ વૃત્તિ થાય છે.

૧૭ સ્વામ, ગયણગ, ગગનામન, ગગનામ. ૧૨, ૧૩ માત્રાણ યતિ.

૬+૪+૪+૪+૪+૪+૪=૨૯ માત્રા. તેના ૨૦ અક્ષર,

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રાણ તાલ

છ કલ ઉપર ચોકલ ગણ, ચાર રૂડાન રચાય છે, ૨૫૬૭૫

તે પર લઘુ ગુરુ કરતા, કુલ પચિશ કલ થાય છે; ૨૭૪૨૫

વિદા અક્ષર, પ્રથમે ને, ચડતો ચતુર પર તાલ છે, ૨૮૪૫૫.

યતિ દ્વા^{૧૩}શ વર્ગો અક્ષર, ગગનાં ગણની ચાલ છે ૧૧૦. ૨૦૬૦૨

ચિંતામણી કેહે છે કે આદિ છ કલ, અતે રગણ, અક્ષર ૧૦ અને
 ચારે વિધામ આગવી ભાષા છંદોમંજરી ૧૬, ૧ યતિ કેહે છે, તે વરાવર
 લાગતુ નથી. ધૃત્તમાંત્રિકામા પ્રથમ ૬ માત્રા લાવવા કેહે છે, તે પછીનો નિયમ
 કહ જાઓ નથી. માત્રાનાં નામપિંગડમાં પ્રથમ ચાર માત્રા અતે લ ગ, માત્રા
 વધી ૨૫, તેના અક્ષર વીંશ, ૧૨, ૧૩ યતિ (પાઠાંતરે ૧૬, ૧ યતિ) કહી છે.

ધાર્ણભૂષમા ૧૨, ૧૩, યતિ, માત્રા ૨૫, અતે રગણ આગવા કયું છે,
 મનહરપિંગડમાં પ્રથમ વિપ્રગણ, તેના અતે રગણ, માત્રા ૨૫, અને તેના અક્ષર
 ૨૦ કેહે છે, છલપતજશસિધુમાં અતે ગુર વસ્યો છે.

મારવાઢી હરિજશપિંગડમાં અતે ગુર અને વીંશ અક્ષર અવડ્ય લાવવા કયું છે
 છંદોપારમાં વીંશ અક્ષરમાં ૨૫ માત્રા લાવવા કેહે છે, અને તેમાં પંચર લુ તથા
 પાંચ ગુર લાવવા એમ કેહે છે. ધાર્ણભૂષમા અને લઘુ ગુર ન કેહેતાં રગણ
 આગવાનુ ગણ્ય છે, અને વીંશ અક્ષર આગવાની પરજ વતાવી નથી. પ્રાકૃત-
 પિંગડપૂત્રનાર પ્રથમ શ્લોકલિયો અને અંતે ગુર લાવવા કેહે છે.

છંદ પ્રમાણમાં ગગનાં ગણનામ અત્યુ છે, અને તેમાં ૧૬, ૧ યતિ
 તથા અને રગણ લાવવા વચ્ચે છે, વચ્ચે તમા વચ્ચે છે કે-“કોઈ કોઈ ૧૨, ૧૩
 યતિ માને છે. અને તેજ પ્રમાણર શિષ્ય નિયમ વતાવે છે કે- પ્રત્યેક પદમાં
 પાંચ ગુર અને પંદર લુધી વતા ઓઢા ગુર લુ ન હોવા જોઈ.”

૦.૮ મુક્તામેગિ. ૧૨, ૧૨ યતિ=૨૫ માત્રા. તેમાં અતે બે ગુર.

૧, ૭, ૧૧, ૧૪, ૧૮, ૨૨ માત્રાએ તાલ

કહ તેર ડર પર્ણ વાર, યતિ રૂઢેરા રાજે, ૮૪૦

કે સકટ કલ્પ પચ્છિર, કરો મુક્તપ્રાણિ વાજે; ૧૧૭૧૨

ગ્રણ મુનિ શિષ્ય મનુષ્ય તાલ, પર્ણ શુનિ ચડતાં આવે, ૧૫૬૬

દરદર પ્રતિ સ્વટઠિક તાલ, રચિને કવિર લાવે. ૧૨૧. ૧૫૬૭૦

૧૯. મદનાંતક માત્રા ૨૯. તેના અક્ષર ૨૦ એંતે મ.

પ્રથમ એક ચોમ્બલિયો. વચે મમે તેવા ગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૨, ૧૬, ૨૧, ૨૬ માત્રાણ તાલ.

ધાય કચા પ્રતિપદ પચિશ પરિપૂર્ણ મદનાંતકે, ૨૭૦૫૧
કરજો વર્ણો સકલ વીંશ જ્યમ પદ વિષે થઈ શકે ૩૬૫૪૧૭
પ્રતિપદ પ્રથમ ડગળ ધરી ચરમે ગુરુ આગજો, ૨૦૦૬૨
પર્જો વર્ચીચમા મમે ત્યમ ગુરુ લઘુ કરી જાગજો. ૧૧૨. ૩૩૪૨૦
‡ વૃત્તરસાકરનો નારાયણમઘી સીરામા આ જાતિ છે. ૨૧૭૮૨

૨૦૦ સુગીતિકા. ૧૯, ૧૦ યતિ=૨૯ માત્રા. આદ્યતે લઘુ.

૨, ૫, ૯, ૧૨, ૧૬, ૧૯, ૨૩ માત્રાણ તાલ.

સુગીતિકામાં આદિ લઘુ કલ, ચરણ ચરણે આજ, ૫૭૨૨૮
પચીશ કલ ધર ચરણ ચરણે, પ્રમાકર પરમાણ; ૭૧૮૨૬
દ્વિતીય ઉપર અનુક્રમે જો, તાલ ઝણપર ચાર, ૭૪૬૭૫
ધોજ કવિજન ચરણ ચરણે, સાત સૌ નિરધાર. ૧૧૩. ૬૬૦૫૧
§ છંદઃપ્રમાકર અને છંદાંશવ પ્રમાણે

મહા ભાગવત-૨૬ માત્રાની ૨, ૯૬, ૪૨૮ વૃત્તિ ધાયછે.

૨૦૧ શંકર, ચાવર. ૧૬, ૧૦ યતિ=૨૬ માત્રા, તેમાં એંતે ગુરુ લઘુ.

૩, ૬, ૧૦, ૧૩, ૧૭, ૨૦, ૨૪ માત્રાણ તાલ.

કલ સકલ છવિશ ચરણ ચરણે, છે ગુરુ લઘુ છેહ, ૭૬૮૬૩
યતિ સોલ્લ ને દશ માંહો આણો, જાતિ શંકર એહ; ૧૦૬૩૬૪
ચાવર કવિજન અવર કે'છે, છે ત્રાંજી પર તાલ, ૧૦૬૪૮૫
ઝણ ચાર ચડતે તાલ કવિવર, સાત તું સંભાલ. ૧૧૪. ૭૬૦૮૦

૨૦૨ વિષ્ણુપદ. ૧૬, ૧૦ યતિ=૨૬ માત્રા, તેમાં એંતે ગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૨, ૧૭ ૨૧, ૨૫ માત્રાણ તાલ.

સોલ્લ ઉપર વર્ણો દશે વિરતિ છે, છેલો ગુરુ ધરો, ૩૫૬૪૨

પૂકંદર કલ્લ છલ્લિશ પૂવો, ખાત ધરીન કરો: ૫૩૪૪૪
૩૦૭

પૂક હર નચારે ચડતી, સાત ધરો તાલો, ૭૧૫૪

વિષ્ણુવદ સોદાતી જાતે, ગુણિજન મનવાલો. ૧૧૧. ૨૭૦૬૬

૧૨૩ લઘુશ્રુલ્લણા. ૭, ૭, ૭, ૬ યતિ=૨૬ માત્રા. અંતે મ.લ.

૧, ૬, ૧૦, ૧૩, ૧૭, ૨૦, ૨૬ માત્રાન તાલ

ગુનિ સસને, ગુનિ પંચ યતિ, ચરમે ગુરુ, લઘુ માન, ૨૦ ૭૭૫૮

પં રીત કુલ, છલ્લિશ કલ્લ, પ્રતિ પદવિપે, પરમાણ; ૫૧૦૩૨૦

ત્રણ ચારના, કમધો ચદે, ત્રીજો ધરો, તો તાલ, ૭૭૭૩૭

છે જાતિ પ, લઘુશ્રુલ્લણા, કવિ સરસ તે, સંભાલ. ૧૧૬. ૮૧૩૦૭.

હર પ્રમાણર અને "તાલના (પ્રથમ)" એવુ નામ આપેછે

૧૦૪ ગીતા. ૧૪, ૧૨ યતિ=૨૬ માત્રા અંતે ગુરુ લઘુ.

૧, ૬, ૧૦, ૧૨, ૧૭, ૨૦, ૨૪ માત્રાન તાલ

૧૪ ૨૧૨ મનુ બાનુ વિરતિ ધારિ ગુરુ, લઘુ અંતમાં તું આગ, ૭૬૦૮૦

છલ્લિશ કલ્લ ત્યાં સકલ તું, પ્રતિ ચરણમાંહે જાણ; ૮૧૩૭૫

ત્રીજી પછી ત્રણ ચાર પર તો, સાત છે શુભ તાલ, ૧૦૬૭૭૦

તે જાતિ ગીતા થાય છે, કવિરાજા તું સંભાલ. ૧૧૭. ૭૮૬૮૬

૧૦૫. ગીતિકાં ૧૪, ૧૨ યતિ=૨૬ માત્રા. અંતે લઘુ ગુરુ.

૧, ૬, ૬, ૧૧, ૧૭, ૧૮, ૨૨, ૨૭ માત્રાન તાલ

૧૪ ૧૨ રત્ન રતિ કલ્લ ધારિને યતિ, અતલ ગ રચના કરો, ૪૫૨૦૨

સકલ કલ્લ છલ્લિશ ચરણે, ચરણ મધ્યે તો ધરો, ૩૦૮૧૭

પ્રથમ પર પછી ત્રણ ચચારે; તાલ આઠન આળજો, ૪૦૬૭૬

જાતિ માત્રિક ગીતિકાની, જુક્તિ કવિજન જાણજો ૧૧૮. ૪૪૮૪૦

†દંડ: પ્રમાણર પ્રમાણે રા ગ નૃતિદ્વાવ શોભનાથે અને 'વિષમ હરિપાત'

નામ આપ્યુંછે

૧૦૬ કામરૂપ. ૯, ૬, ૧૦ યતિ=૨૬ માત્રા. તેમાં અંતે ગુરુ લઘુ.

૨, ૬, ૧૦, ૧૨, ૧૭, ૨૦, ૨૪ માત્રાએ તાલ.

નવ સાત દશપર, વિરતિ લાવી, અંત ગુરુ લઘુ આળ, ૧૧૭૪૪૨

છવ્વીશ કલનો, જાતિ એવી, કામરૂપ પ્રમાણ; ૧૦૬૩૭૨

ત્રીજી ઉપર ધરો, તાલ ઘ્રણ ને. ચાર ચડતો ચાલ, ૮૮૦૧૨

પ્રભુતણી પ્રીતિ, પામવાને, ધનનમાં મન ઘાલ. ૧૧૯. ૧૦૮૬૪૨

‡ છંદ: પ્રમાણ પ્રમાણ

નાદાત્રિક-૨૭ માત્રાની ૨, ૧૭, ૮૧૧ વૃત્તિ ધાયછે.

૧૦૭ આગ્રેય. ૧૦, ૧૦, ૭ યતિ=૨૭ માત્રા, તેમાં અંતે લઘુ ગુરુ.

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬ માત્રાએ તાલ

કલ સતાવીશમાં, લઘુ ગુરુ અંત છે, એક શડમાં, ૮૪૬૩૭

પ્રથમપર તાલ પછો, પાંચ ચડતી ધરો. ઠીક પદમાં; ૮૫૧૬૩

દશ પછી દશ અને, સાતપર યતિ કરો, સ્થાન ઘ્રણમાં, ૮૬૭૧૩

જાતિ આગ્રેયતો, ઠીક ગળો જેય તો, કુશલ જનમાં. ૧૨૦. ૧૧૨૩૪૭

૧૦૮. શુભગીતા* ૧૬, ૧૨ યતિ=૨૭ માત્રા, તેમાં અંતે રગણ

૨, ૫, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૬, ૨૨, ૨૬ માત્રાએ તાલ.

યતિ ધરી પંદર રાત્રી પર, રગણ અંતે આળજો, ૫૦૨૮૫

ધરી કલા સસાવિશન કુલ, શુભગીતા તે જાળજો; ૫૦૪૬૩

દ્વિતીય પર દશ તાલ ઘ્રણે, ચાર પછી ચડતી કરી, ૭૨૭૬૧

મલીજ જાતિ પ્રમાણે* મળો, હરિગીતે ગાજો સરી. ૧૨૧. ૫૦૨૫૧

* છંદ પ્રમાણ

‡ છંદાર્ણવ અન્તે ગુરુ જ આળવા કેદે છે

૧૦૯ અતિગીતા. (છંદાર્ણવ પ્રમાણે) ૨૭ માત્રા, તેમાં અંતે લઘુ.

૧, ૪, ૮, ૧૧, ૧૫, ૧૮, ૨૨, ૨૫ માત્રાએ તાલ.

વીશ ને ન્વય માત્રિકામાં લઘુ કરને અંત અંત, ૧૫૪૬૫૭

એ પ્રમાણે ચરણ ચારે રચી હર્મે વુદ્ધિવત, ૧૫૦/૬૭
 પેળેને ઘણ ચાર ચડતે આઠ આઠજ તાલ ઘાલ, ૧૬૨૧૭૬
 આળ અતિંગીતાગિરેરચના રહેશે એહ ચાલ ૧૨૨ ૧૫૧૪૫૫
 ૧૨૦ સરસિ.† ૧૬, ૧૧ યતિ=૨૭ માત્રા. તેમા અંતે ગુરુ લઘુ*
 ૯ ૧, ૫ ૯, ૧૩ ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રા તાલ

રખિયે સત્તાવિશ કલકેરી, સરસી જાતિ સાર, ૧૨૮૧૭૮
 સીલ અને અગિયારે યતિ છે, અંતે ગુરુ લઘુ ધાર, ૧૮૫૮૭૪
 પ્રથમ પછી ચચારે ચડતી, તાલ ચતુર સમાજ, ૧૬૨૫૧
 સકલ મહીને એવી કવિજન, સાત સરસ ધન તાલ ૧૨૨ ૧૬૩૬૦૬
 † આપા છંદોમજરા * છંદ પ્રમાણે પ્રમાણે

યૌગિક-૨૮ માત્રાની ૫, ૨૪, ૨૨૯ વૃત્તિ ધાગછે.

૧૨૧ સારસમાલા† ૭૬(૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪)=૨૮ માત્રા.
 ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રા તાલ

સાત ડગળ સચુત તો અઢાનિશ કલ સંઘે લાવો, ૬૪૧૬
 ભક્તિ રસે ભરપૂર રહીને શ્રી પ્રભુ ને મન માગો, ૫૩૩૦૨
 એક પછી ચચારે ચડતી તાલે સાતજ ધરજો, ૧૬-૧૪૨
 સદ્ગતની એવી રીતે સારસમાલા કરજો ૧૨૪. ૧૨૮૧૬૨
 † છંદાન્તા પ્રમાણે

૧૨૦ હરિગીત. ૫+૬+૫+૫+૫+ ૫ = ૨૮ માત્રા

૩, ૬, ૧૦, ૧૩ ૧૭, ૨૦, ૨૬, ૨૭ માત્રા તાલ

કલ પાંચ ઉપર ટગળ કરી પછી ટગળ ત્રણ ટાંચ આળજો, ૧૨૧૩૭૭
 હરિગીતમાં ગુરુ એક અને એમ અંતર જાળજો, ૧૦૬૩૬૪
 ગુરુ કલા અઢાવીશમાં ઘણ ઉપર પેલો તાલ છે, ૮૧૨૭૨
 પછી નળે શ્રુતિના પ્રમાણે ઘણ જગળ કુર મુતા છે ૧૦૦ ૧૦૦૬૭૭

હ્રદાંગના પ્રારબ્ધના જે લગુ માત્રા લાવવા કેહેછે પણ ચાર્ણીગુણના પ્રાર-
ભમા દ્વાસન ગણ (155) ધર્મ્ય કરીને પાત્ર માત્રા લાવવા કહ્યું છે, તો સુચુ-
સગળ (1511) લાગુ રાતે દરવત નથી એ સમજાય છે, પણ તે મત ઈવત નથી

છંદોગ્તસુક્તાવર્ણમા ઉપરનું માપ આપી યતિનિષે કદ લગ્યુ નર્પા

છંદોગ્તસુક્તાવર્ણમા હરિગીતના માપમાથી અતનો ગુરુ કર્મ કરના
ચાર્ણી ૨૬ માત્રાનો અનુહરિગીત થાય છે, એમ કહ્યું છે વિશેષમા તેમા લગ્યુ
છે કે અનુહરિગીતના માપમાં આરંભે જે માત્રા પધારવાથી (૨૮ માત્રાના)
મંદગીત જાતિ થાય છે, અને તે (અનુહરિગીત) માજ જે માત્રા ષડ્વાર્થા (૨૪
માત્રાના) લગ્યુ હરિગીત જાતિ થાય છે

૧૬, ૧૦ યતિ=૨૮ માત્રા તેમા અન્તે રગણ અથવા ગુરુ આગવા કહી તેનું
નામ હરિગીત આપવાનું જે પિંગલમા હોય તે વચાવર નથી એમ ઉપરના નિયમ
થી જણાવે

૧૧૩ ગિયા, †ગીતા, ‡ગીયક, † હરિગીતા, ગિયામાલતી, વૈતાલ,
વૈતાલિક, † ગીતક. ૯, ૭, ૧૨ યતિ=૨૮ માત્રા, તેમા અંતે ગુરુ.

૩, ૬, ૧૦, ૧૨, ૧૭, ૨૦, ૨૪, ૨૭ માત્રાએ તાલ

ગણ ચાર ચોકલ, ધાર તેપર રગણ કે ગુરુ રાગજો, ૧૦૮૮૬૫
નવ સાત દ્વાદશ, વિરાતિ જેમા, તાલ હરિગીતની સજો, ૧૧૭૪૨૮
વૈતાલ, ગીયા, હરિગીતા વર્ણ, ગિયામાલતી ભાસ્વજો, ૧૦૫૮૩૮
ગીતક વહે મરુ દેશમાં એ, ઘાત મોસ્કી રાસ્વજો. ૧૨૬. ૧૪૭૭૩૮

† સ્પદાવમા “કર ચાર ચૌગુન ધાર, લગ્યા ચહુરો વારહો રાગિયે”

એમ જણાવ્યા અન્તે રગણ લાવવા કેહે છે

† ભાગવા હ્રદ શનકમાં એ ઘને નામ છે † મંત્રવાદમાં એ નામ આપે છે

૭ સ્વૃત્તમંત્રાધિકારના વર્ણોના પિતાએ પિંગલવિજ્ઞાતિમા ૧૮ ૧૪ યતિ ચાર્ણી
વાદિયોની સમ્મતિયે રાચેલા છે હ્રદ પ્રભાવરમા હરિગીતના જાતિ છે, તેમા
૧૬, ૧૦ યતિ=૨૮ માત્રા અન્તે રગણ અથવા લગ્યુ ગુરુ લાવવા કેહે છે
અમને મજેક પ્રયોગમાં ચાર્ણી કોઈ જાતિ નથી

૧૧૪ હરિગીત. ૯+૬+૯+૯+૩+ ગ, મ=૨૮ માત્રા.

૧, ૬, ૯ ૧૨, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાએ તાલ

અઢાવિશ કલ પ્રાતિ પદમાંહે સરલ સરસ સટ આવે, ૭૩૬૫૭

કલ પાંચ ઉપર એક ટગણ કરો પછીયો ટગણ ચેલાવે; ૨૪૮૫૯૯
પછી ત્રણ કલપર વે ગુરુ ધરવા દરગોત રચવા કાજે, ૨૭૬૧૫
પ્રથમ ઉપર પછો ચડો શ્રુતિ શ્રુતિયે મુનિ તાલ વધો રાજે. ૧૨૭. ૨૦૯૦૧

૧૧૫. ચોપાયા. ૧૬, ૧૨ યતિ=૨૮ માત્રા, તેમાં અંતે ગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાનું તાલ

અઢાવિશ કલ સૌ મઝો આળો, ચરમે ગુરુ શશિ ધરજો, ૧૮૮૨૩૦
પ્રથમ વિરતોમાં ચાર કલાના, ચાર રુડા ગણ કરજો; ૧૭૪૬૮૩
પ્રથમ ઉપર પછો ચૃચારે મુનિ, તાલ પદે ન વિસરજો, ૧૭૫૫૪૭
ચોપાયામાં સોળે ચારે, વે યતિ એમ ડચરજો. ૧૨૮. ૧૭૪૫૨૭

પાદના પ્રારંભમાં જગણ, નગણ ન લાવવા ચિત્રસેનદીક્ષાવાલ્ય નાગપિંગલમાં
કહ્યું છે; આ જાતિ વે ચરણની પણ કોઈ બોલે છે, મારવાડમાં અને કુઝા બેઠે
છે, તેનો અર્થ દિશા થાય છે, અને દિશા ચાર છે, માટે ચોપાયા, આ જાતિના
રાગને માટે પ્રાચીન કાવ્યમાંથી પ્રથમ ૩ જામાં રાજાણ્ય યજ્ઞ પૃ. ૬ મા “રાગ
રામપ્રી-ચોપાયાની વેણી” એમ લખ્યું છે

૧૧૬. કકુભા. (ભાપાછંદોમંજરી પ્રમાણે) ૧૬, ૧૨ યતિ=૨૮ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાનું તાલ

સકલ કલાં અઢાવિશ આળો, ચરણ ચરણમાં જોડે, ૨૭૨૦૬
પ્રથમ વિરતિ તો સોળે આવે, વીજી ચારે સોડે; ૧૩
પેલી કલપર તાલ ધરી પછો, ચડતી ચારે ચારે, ૩૭૪૫.
જાતિ કકુભા ગમ વને છે, કવિનર્મમ ઉચારે. ૧૨૯. ૫૫૮/૭૦

૧૧૭ પૈંડિ ૧૩, ૧૧, યતિ=૨૮ માત્રા, તેમાં અંતે રગણ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૬, ૨૦, ૨૪, ૨૭ માત્રાનું તાલ

અઢાવિશ કલ નો મ્હે, પ્રતિ ચરણ ચરણમાં આળજો. ૬૨૪૪૪
પ્રથમ વિરતિ છે તેરનો, વઝો વીજો પનરે જાળજો; ૮૬૬૪૬
રગણગ અંતે રાગનાં, ટિક પૈંડિ જાતિ થાય છે, ૭૫૮/૬૫

1 2 3 4

श शर नय रवि सोळ निश, चोनिश सत्ताविश ताळ्छे १२० १०५६०३

१८ सारसी. ९+७+७+९=३८ मात्रा.

१, ६, १०, १३, १७, २०, २४, २७ मानाएँ, ताल

७ सातपर धरौं सातपर बळ्यें पांच मात्रा आणजो, ७६११४

દાવિશે છે ચરણ એવુ સારસીમા જાણજો, ૭૫૭૭૯૧

रौ त्रण उपरतो ताल षडौ त्रण चार क्रमथा तौ धरो, ६००२६

ॐ जगण जुगते आठ एवातालिपदमातो करो. १३१ ८८६६५

१९. साग. १६, १२ यति=२८ मात्रा, तेना अंते वे गुर.

१, ५, ९, १३, १७, २१, २५ मानाए ताए

जे दारे विरति आणी, अट्टाविज कल मूसो, ६४१३५

११५३०१

कदर गणतां ते आशे. ताल बरा मळें साते, ५३१६३

ਨੇ ਥੇ ਗੁਰ ਕੋਝ ਥਛੇ ਤੇ, ਸਾਰ ਜ ਜਾਨਿ ਆ ਤੇ. (੨੨) ੬੬੩੧

આ જ્ઞાતિમા અન્ત ધ શુદ્ધ છે તથી મગદા ચાગ્ના માધ્યાન રાગ ત
રાગર ગનાયછે

२० श्रीरन्तु ७, ७, १, ७ यनि=२८ मात्रा, तैमा अते गुरु.

३, ६, १०, १३, १७, २०, २४ ७ मात्राए ताः

ने माननी, पति चार तो, अते गुरु, एकन धरो. १५२७१२

।बन्धुमां, प्रति चरणमां, विश आठक, फुलतो करो, ११८८१५

जी ५की, त्रण चार क्रम, वरों आठ धर, ठाँक ताल तुं, ११८७०३

मुण, देन मन्धुर, मलिकालनो, वरौ ख्यालतु १३३.१०७/५७

हायौंगक-२९, माचानी ८, ३२, ०४० रुतियायचे.

૨૭ મહારાષ્ટ્ર, મરહદા ૧૦,૮,૧૧ ચતિ, તેમા એતે ગ. લ

$$6+8+8+6+6+7=39 \text{ माना } ^{\circ} \rightarrow 11 \times 1 = 15 + 3 \quad 23 \text{ मानिए ताक}$$

प्रथम श्रृङ्खला कर पांच डीगण कर.ने परगुल लबुमेर, १०७३१६

માત્રા ઓગળત્રિશ, પદ્મા તું ધરિશ, ઈવો આળી મેલ; ૩૨૧૬૦૩
 દશ વસુ યતિ ધારે, પર્ત્રો અગિયારે, એમ વિરતિ ત્રણ થાય, ૫૦૩૮૧૭
 ધર ત્રણ પર તાલજ, શ્રુતિ શ્રુતિ પર સગમરદદા કે'વાય. ૧૩૪, ૩૨૮૭૩૬

પ્રાટર્ત્તિમ્બનૂત્ર, ચાર્ણાભૂષણ, છદ કામદુધાનલા, ચિંતામળી, રક્ષા-
 દિમા ઉપર ધ્રુવમાર્ગે માપ છે, પિંગલાદર્શમાં ણી ૩૦ માત્રા લઈ છે, તે મૂલ
 જણાય છે છદોત્તમુષાવર્ણમા સાત ગોત્રલિયા (તેમાં શલ્ય ચોપલિયો અલ
 શુરુવાલો) +૩=૨૯ માત્રા આગવા વશુ છે

મહાતૈથિક ૩૦ માત્રાની ૧૩, ૪૬, ૨૬, ૯ વૃત્તિ થાય છે.

૧૦૨ તાર્કક. ૧૬, ૧૪ યતિ=૩૦ માત્રા.

૩, ૪, ૧, ૧૨, ૧૫, ૨૧, ૨૫, ૨૯ સાધારણ તાલ

ધ્રીશે ત્રીશે માત્રા દીશે, મતિ પદ માહે વહુ સારી, ૧૩૦૭૪૩'

સોળે ચૈંદે યતિ થે આળો, સારી રીતે સંભારી; ૧૬

પ્રથમ ઉપર પર્ત્રો ચારે ચારે, તાલો ધારે છે નારી, ૩૪

તાર્કકે તો ઈવી તાલો, ખાલો આઠે શુભકારી. ૧૨૧. ૧૨૧૩૬૪

છદ:પ્રભાવરમા અને મગળ લખનારું વશુ છે

૧૦૩ ચૌપૈયા, ચતુષ્પદી, ચતુરપદ. ૧૦, ૮, ૧૨ યતિ.=૩૦ માત્રા

યમક આળી. ૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪=૩૦ માત્રા

૩, ૪, ૧૧, ૧૧, ૧૧, ૨૩. ૨૭ માત્રાણ તાલ

પદ ચૌકલ પર ધર, સગળ તું કનિવર! તેપર ગુરુ ધરજેની, ૧૮૬૬૧૦

તલ ત્રીશ કરી પૂરી, વહુજ મથુરી, ચૌપૈયા કરજેની, ૧૨૧૬૪૫

દશ અંઠે યતિ કરી, ચારે પર્ત્રો ધરી, એમ વિરતિ ત્રણ આને, ૧૮૬૧૨૧

દે તાલ ત્રીજીપર, શ્રુતિ ચડતી ધર, ચૌપૈયામા ભાવે ૧૩૬. ૩૧૬૬

પાદના આદિમા જગળ ત્રગળ ન લાવા ચિત્રલેનદોશવાદ્ય નાગલિગરમા
 કશુ છે છદોત્તમુષાવર્ણમા વિપ્રમસ્થાને જગળ ન લાવવા વશુ છે છદ શાસ્ત્ર અને
 છદ પ્રભાવરમા ૭ ચોરત્રિયા (તેમાં બે સ્ત્ર) + ૪ = ૩૦ માત્રા આગવા વશુ

વર્ગી ૧૦, ૮ માત્રાણ ગ્રામ સંખ્યા સિનાની વળ ચોપૈયા જાતિ માત્રાપી
છંદ સતક્રમા થઈ છે

૧૨૪ ચૂડામણિ. ૧૨, ૧૮ યતિ=૩૦ માત્રા.

૧. ૫, ૬, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાણ તાલ

ણ પરંપરામાં મૂર્છાભે, સવલ કન્યા મીશ તો ગણી નરજો, ૩૫૪૬૬૫

તે અને પુરાણે, વિરાતિ વે મોટાં મરમ ધરજો; ૪૭૫૦૨૦

તના વે મીર્તિની, ગણિને આણો નિયમ વધા ભારી, ૬૪૪૫૮

જાતિને કે' છે, ચૂડામણિ શાંભતી સરસ ભારી. ૧૩૭. ૧૫૬૪૦૦

૨૫ સાટક. ૧૧.૦ યતિ=૩૦ માત્રા, તેમાં ૧૮ માત્રાના ૧૧

અક્ષર ૨, ૧૫, ૧૯, ૨૪, ૨૯ અક્ષર તેમાં અન્તે ગુરુ.

૧, સદ્ગિપે, અક્ષરે ઓગણીયે, ૮૩૦૮૭

તાણો પ્રીશ રુલા છી, એક વિરામ દોજે, ૧૮૩૦૮૨

તના અક્ષર વાર -સાને, ચોની યતિ આગજો, ૨૧૪૪૬૪.

તેમો વાર રુજ ઝસરા, રાગે રહી જાણજો. ૧૩૮. ૨૧૫૪૨૬

તે સાટક જરૂરિયાદિત વૃત્તના રામે બોલ્ય છે મૂઢલે તેના તાલ તે

આ — તેના જે ૪૨ મેદ વાય છે, તે સોદ માત્રાપી વિગલો આપાદે

લ ના છ, એ ઉપરથી એમ ધારણા વાય છે કે ૩૦ માત્રા સાથે પૂરપૂરા ૧૯

અક્ષર આગરા એવો નિયમ થયો, અને તે અભિપ્રાય અમન વગર ઉચિત્તરાર છે

માત્રાપી નાગ વિગલમા સાટકના ૪૪ ગુરુ તથા ૧૦ સ્વપુમાર્પી

ધરને સ્વપુ વચરતા તથા અર્ધે ગુરુ પદાડતા મીચે પ્રમાણે ૪૨ મેદ

સૂતે છે —

૧ માત્રુરો.	૨ વંધો.	૩ દમણો.
૪ વીરો	૫ રાહમો	૬ નદાણો.
૭ વનો.	૮ સોમનો.	૯ સવ્યગો.
૧૦ મદગો.	૧૧ નંગો.	૧૨ સારંગો.

માત્રા ઓગળવિશ, પદમાં તું પરિશ, પ્વો આળી યેલ; ૩૨૧૬૦૩
 દશ ચમુચિ ધારે, પઝો અગિયારે, એમ નિરતિ ત્રણ ગાય, ૫૦૩૮૧૭
 ધર ત્રણ પર તાલજ, શ્રુતિ શ્રુતિ પર સનમરહદા કેવાય. ૧૨૪.૩૨૮૭૩૬

પ્રાકૃત યિચ્છમૂન, વાગીમૂળ, હંદ. સમરૂંધાવળ, ચિંતામણી, દલા-
 વિમાં ઉપર પ્રમાણે માપ છે. પિંગલ્યદર્શમાં ૩૦ માત્રા લખી છે, તે મૂળ
 જણાય છે. ઉદોત્તમુક્તાવલીમાં સાત ચોક્કલિયા [તેમાં અંત ચોક્કલિયો અસ-
 પુરવારો) +૮=૨૯ માત્રા ગણવા રહ્યું છે.

મહાતૈયિક ૩૦ માત્રાની ૨૩, ૪૬, ૨૬૯ વૃત્તિ થાય છે.

૧૨૨ તાલક. ૧૬, ૧૪ ચિત્તિ=૩૦ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાનું તાલ.

પ્રીશે પ્રીશે માત્રા દીશે, પ્રતિ પદ માંહે વહુ સારી, ૧૩૦૭૪૩
 સોળે ચાંદે ચિત્તિ વે આળો, સારી રીતે સંભારી; ૫૬
 પ્રથમ ઉપર પઝો ચારે ચારે, તાલો ધારેછે જારી, ૩૪
 તાલકે તો એવી તાલો, માલો આઠે શુભકારી. ૧૨૯. ૧૨૧૩૬૪

હંદ: પ્રમાણરમા જો મગજ લાવવાનું વણુ છે.

૧૨૩ ચૌપૈયા, ચતુષ્પદી, ચતુરપદ. ૧૦, ૮, ૧૨ ચિત્તિ.=૩૧

માત્રા ઓમળત્રિશ, પદમાં તું ધરિશ, એવો આળી મેલ; ૩૨૧૬૦:
 દશ વંશુ યતિ ધારે, પર્થ અગિયારે, એમ વિરતિ ત્રણ થાય, ૫૦૩૮૧૫
 ધર ત્રણ પર તાલન, શ્રુતિ શ્રુતિ પર સજ મરદદ્વા કેવાય. ૧૨૪, ૩૨૮૭૩

પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર, ચાર્ણાભૂષણ, હંદ. તમદુધાન્ય, ચિત્તામળી, શ્લા-
 ટિમાં ઉપર પ્રેમાણે માપ છે, પિંગલદર્શમાં પ્ત્તી ૧૦ માત્રા લરી છે, તે મૂલ
 જણાય છે. હંદોદનમુષ્કાવલીમાં સાત ચૌકલિયા [તિમાં અંલ મોરલિયો અંલ
 ગુરુધાર્યો) +૧૮=૨૯ માત્રા આગરા વશુ છે.

મહાતૈથિક ૩૦ માત્રાની ૧૨, ૪૬, ૨૬, ૯ વૃત્તિ થાય છે.

૧૨૨ તારક. ૧૬, ૧૪ યતિ ૧૦ માત્રા.

ધીશે પ્રેમાણે "ધારો" નામ મળી જાય છે ૧૧, ૨૦, ૨૯ માત્રાના તાર . ૧૨
 જો પ્રતિ ન મળે તો તેમ ચત્તાનુ પડ્યું છે જે શ્રુ મારી, ૧૩૦૭
 વતારી--૨૧ માત્રાની ૨૧, ૭૮, ૨૯ સંભારી; ૦૯૭
 વતારી--૨૧ માત્રાની ૨૧, ૭૮, ૨૯ સંભારી; ૦૯૭

ચીરુ: ૧૬ દંડ કલ કર તે ઝારે,

૧૦૨૮૩૦૩

વે ચૌકલિયા કર, તે પર ગુરુ ધર,

એમ કલા વત્રીશ લરે;

૮૫૩૭૬૩

દશને પર્થ આઠે, વિંયા ઠાઠે,

ત્રણ યતિ એવા એમ સજે,

૮૧૬૫૨૬

ત્રગ પર્થે ચધારે, વંશુ કુલ તાલે,

દંડકૂલા જાતિ નિપજે. ૧૪૬.

૮૫૦૨૭૭

... † મગદરપિંગલ ૧૮, ૧૪ યતિ લે છે, પગ તે વરાવર નથી

હંદ પ્રેમાકરમા અંતે સગળ લખવાનુ વશુ છે, અને કોંદ કોંદ, અંતમાં
 એક ગુરુ માન છે. હંદોદનમુષ્કાવલીમાં આનુ નામ દંડકૂલ આપી વિશેષમા
 ત્રગાને છે, આના માપમાર્ગો ઝારમની વે માત્રા ઓઠી વગરથી "લધુદગ

૧૩૧-રેણકી ૯, ૯, ૮, ૬ યતિ=૩૨ માત્રા તેમાં અન્તે લઘુ, ગુરુ.

૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧, માનાય તાલ.

સન સરસ પ્રતિપદ, સકલ કલ રદ રદ,

અન્તે લઘુ ગુરુ, પ્રતિ ગ્રંથમાં, ૧૩૨૧૭૯૩

નન ઉપર નવ કર, પછી વસુ સ્વંટ પર,

અમ વિરતિ ધર, પ્રતિ પદમાં; ૧૩૩૯૩૬૦

ત્રણ પર ધર પ્રથમ, ચચાર ઉપર સ્વમ,

તાલ વસુ સુગમ, અમ નક્કી, ૧૦૨૧૫૪૯

૯ રેણકો-જાતિ, રાસિક ગણાતી,

કવિ ઠોક ગાત સુ, રાગ થકી. ૧૪૪. ૯૭૪૫૬૬

૧૩૨ દંડકલા. ૧૦, ૮, ૧૪ યતિ=૩૨ માત્રા. તેમાં છેલ્લો ગુ

૪+૬+૪+૪+૬+૪+૪+૪=૩૨ ૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માનાય ત

પ્રથમે ચોકલ ગણ, ચાર પ્રથમ મુજ, ૧૦૨૮૩૦૩

પર્ગા પાલ્યા કર, તે પર ગુરુ ધર,

અમ કલા વગીશ સ્વરે; ૮૫૩૭૬૩

દશને પર્ગા આઠે, વિંચા ઢાઠે,

ત્રણ યતિ અવા અમ સજે, ૮૫૬૫૨૬

ત્રણ પર્ગા ચચારે, વસુ ફુલ તાલે,

દંડકલા જાતિ નિપજે. ૧૪૫. ૮૫૦૨૭૭

† મનઃરણપિંગળનાં ૧૮, ૧૪ યતિ સ્થેરે, પગ તે પરાવર નથી

છ પ્રવાકરમાં અતે સગળ સ્થાવવાનુ વશુ છે, અને કોદ કોદ, આમાં

અમ ગુરુ માનહે છોટોટતમુકાવલીમાં આનુ નામ દંડકલ આપી વિશેષમાં

જગ તેડે ને, આગ માપમાયી જારમતી વે માત્રા ઓઝી ગરવની "લગુદડ

કલ" જાતિ થાયછે. અને તેજ રીતે પચાવતી આદિમાં પણ ચરણના આર-
મની એ માત્રા ઓછી કરવાથી "સ્યુપચાવતી" જાદિ નામ પડેછે.

૧૩૩ લીલાવતી. † ૭ હગણ+૪=૩૨ માત્રા. ૧૮, ૧૪ વિરામ.

૨, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માત્રાએ તાત.

કરો સાત હગણ દર ચરણ ચરણમાં, ૧૨૦૪૫૮

પછો તે પર તો સગણ કરો, ૨૧૬૨૫૭૮

અષ્ટાદશ હેપર પછોયો ચૌદે,

ધોરજ ધરીને વિરતિ ધરો; ૧૧૭૪૫૭૫

ગ્રીજી પર પ્રયમજ પછો ધધારે,

તાલ વધા મઠો આઠ ગણો, ૯૭૧૩૭૩

કલ વર્તોશ કેરી એવી જાતિ,

લીલાવતી વહુ ઠીક મળો. ૧૪૬. ૯૯૯૮૧૧

† સૂત્રામીષિક, હંદ:શાસ્ત્ર અને માગધી માગપિંગલ પ્રમાણે.

હંદાર્ણવમાં અંતે સગણ લખવા કહેછે. હંદોરતસુજાવલીમાં માત્ર ૩૨ માત્રા
આગવા કહ્યુ છે, પણ તેના હંદાદરણમાં અંતે સગણ આપ્યો છે. હંદ:શાસ્ત્રમાં
આઠ હગણ આગવાનુ કહી અંતે ગુરુ કે સગણ કદ આગવાનુ કહ્યુ નથી.

૧૩૪: ત્રિર્ભગી. ૧૦, ૮, ૮, ૬ યતિ† ૮ હગણ=૩૨ માત્રા.

તેમાં અંતે ગ. આઠે હગણમાં જગણ ન આગવો. દરેક યતિએ

અનુપ્રાસ, ૨, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માત્રાએ તાલ.

લીલાવતી તાલે, કલ રવ ઘાલે,

વહુ સંભાલે, કવિન લરો, ૧૧૫૭૧૪૬

અન્તે ગુરુ ઈમાં, જગણ ન જેમાં,

શ્રુતિ યતિ તેમાં, પ્રાસ કરો; ૯૫૭૦૨૬

તિ દશને આઠે, વસુના ઝાઠે,

તેને માયે, વેસ મરો, ૮૩૮૬૫૪

ए जाति त्रिभंगी, रवि बहु रंगी,

अधिक उभंगी, ठीक ठरो. ૧૪૭. ૮૫૭૦૪૬

‡ છડોટતપુક્તાવલીમા ૧૦, ૧૬, ૬ યતિ વહી છે દલપતરામ કવિએ અતે ઘે ગુરુ લાવવા લખ્યું છે, તેનું પ્રમાણ મળ્યું નથી હંદ્ર-શૃંગારમાં પણ અતે એક-ગુરુ છે, ચિત્રસેન ટીકા, નાગરાજ પિંગલ, હંદ્ર-શાસ્ત્ર તથા ઘાગ્વલ્લભમા આ-જાતિના ઉદાહરણમાં પણ એકજ ગુરુ મૂક્યો છે તથાપિ નિયમમાં ગુરુ લાવવો એમ જણાવ્યું નથી માગવી નાગપિંગલમાં છેલ્લે સ્વગણ લાવવાનું-વત્તુ છે, યહી તે વિશેષ એમ પણ જણાવે છે કે “સમ કે વિપમ પદમાં જગણ આવે તેની ચિંતા નહિ” સ્તવપતજશરિધુમાં પણ એમજ છે હંદ્ર-પ્રભાકર કેહે છે કે “કોઈ કાદ કવિએ આ જાતિને અન્તે લઘુ વર્ણ પણ રાદ્યો છે, પણ શ્રેષ્ઠ કવિઓએ તો ગુરુજ રાદ્યો છે અને તે રુચિકર પણ લાગે છે” ચિત્રસેન ટીકામાં લખે છે કે, યતિને અતે જગણ આવે નહિ *

ત્રિભંગી જાતિ દૈત્યપુઝામાંથી પ્રતિદ્ધ વદ છે, એમ કેહેવાય છે

૬૦ ગુરુ અને ૮ લઘુનું પેહેલું રૂપ ગણતા (મૂળ રૂપ રાજતા) અત્રે સૌ ગુરુ ઘટ્ટી, ત્રણે લઘુ વધતા ત્રિભંગીના મુગ્ધાદિ ૬૧ ભેદ થાય છે. તે નીચે પ્રમાણે —

ક્રમ.	ભેદનામ.	લઘુ.	ગુરુ
૧	મુગ્ધા	૮	૧૦
૨	નદા	૧૦	૫૧
૩	સોદિનિ	૧૨	૫૮
૪	રામા	૧૪	૫૭
૫	ફલમા	૧૬	૫૬
૬	ઉદા	૧૮	૫૫
૭	મદા	૨૦	૫૪
૮	સશિની	૨૨	૫૩
૯	દેરવા	૨૪	૫૨
૧૦	રવિ	૨૬	૫૧
૧૧	સરા	૨૮	૫૦

१२	तंका.	३०	४८
१३	बामिनि.	३२	४८
१४	कंटा.	३४	४७
१५	पालका.	३६	४६
१६	रोहा.	३८	४५
१७	लोहा.	४०	४४
१८	सकरा	४२	४३
१९	पासा.	४४	४२
२०	आसा.	४६	४१
२१	मोहा.	४८	४०
२२	परमा.	५०	३९
२३	संभुता.	५२	३८
२४	कपालिनी	५४	३७
२५	पारा.	५६	३६
२६	सारा	५८	३५
२७	सभरा	६०	३४
२८	हारा	६२	३३
२९	सारा	६४	३२
३०	अथ	६६	३१
३१	पाधा	६८	३०
३२	पदमा.	७०	२९
३३	पारोड.	७२	२८
३४	पालीनी.	७४	२७
३५	परिभंगा	७६	२६
३६	माया. मंया. चि मे.	७८	२५
३७	नाथा.	८०	२४
३८	वसा.	८२	२३
३९	अमल	८४	२२
४०	अनग.	८६	२१
४१	वेला.	८८	२०

૪૨	ચાલા.	૯૦	૧૯
૪૩	ચાલિનિ.	૯૨	૧૮
૪૮	ચિના.	૯૪	૧૭
૪૫	માલા.	૯૬	૧૬
૪૬	ડનાં.	૯૮	૧૫
૪૭	રેલ.	૧૦૦	૧૪
૪૮	ચિત્રની	૧૦૨	૧૩
૪૯	વેળા.	૧૦૪	૧૨
૫૦	ચારા.	૧૦૬	૧૧
૫૧	વાળા.	૧૦૮	૧૦
૫૨	દેલી	૧૧૦	૯
૫૩	કસનિ.	૧૧૨	૮
૫૪	મુગકુમ્મારિ	૧૧૪	૭
૫૫	કલહસ	૧૧૬	૬
૫૬	દોળા.	૧૧૮	૫
૫૭	બોલા	૧૨૦	૪
૫૮	રાંવર	૧૨૨	૩
૫૯	સારા.	૧૨૪	૨
૬૦	લીંગા.	૧૨૬	૧
૬૧	હસ.	૧૨૮	૦

અક ૨૬, ૨૯, અને ૫૯ને “સારા” નામ ઇશુએ આપેલે પણ તે ફેરવવા

બીજી પ્રતિનો આધાર ન મળી શકવાથી એમજ ચલાવ્યું છે

૧૩૯ પ્રેમાવતી, પોમાવતી ૧૬, ૧૬ યતિ=૩૨ માત્રા, તેમાં અન્તે વેગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ ૩૭૧૦૮૮

સોલે સોલે વે યતિ વોલે, એમ કલા કુલ ઘનિશ લાવે, ~~૨૬૫૦૬૪~~

તેમાં ચરણ ચરણની માંહે, વે ગુરુ અક્ષર અન્તે આવે;

પ્રથમ પછી ચચારે તાલે, ચાલે વસુ કુલ હારે હારે,

એ રીતે રચના કરવાથી, પ્રેમાવતી, પોમાવતી ધારે-૧૪૮. ૩૩૫૬૮૮

છંદ: પ્રમાકરમાં આજ માપને પદ્માવતીની યતિ મૂકી તેની સાથે મેળવી

દેહે, પઠ્યા તેનુ ઘોનુ નામ પમગવતી પણ આપેહે, પણ તેવી જાતિ
જલદરણ નામે જૂરી છે પઘાવતીનુ માપ નીચે પ્રમાણે સચઠ મતથી પ્રતિ
પાદન કરપુછે, તેજ યોગ્યછે

૨૩૬ પઘાવતી, પઝમાવતી † ૧૦, ૮, ૧૪ યતિ=૩૨ માત્રા.

૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪=૩૨ માત્રા.

૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માત્રાએ તાલ

ગણ ચોકલ કેરા, રચનો સાતે,

સગળ સરસ તે પર ધરજો,

૧૨૨૦૮૪૬

દશ ઘસુ ને રત્ને, વિરતિ પ્રયલે,

ચત્રિશ કલ કરતાં કરજો;

૧૦૧૮૦૩૮

શ્રીજી કલ ઉપર, પઠ્યા શ્રુતિ શ્રુતિ પર,

તાલ સકલ મઠ્યા ઘસુ રચનો,

૧૩૩૬૪૭૬

પઘાવતી માતી, ઠિક વર્નો જાતિ,

૮૦૩૨૧૩

કવિજનુ રચનાને મચજો. ૧૪૯

૧૨૨૧૨૨૫

† માગધી હંદ શતવમા એ નામહે

પ્રાકૃતલિંગપૂર્વકાર, અને ધૃત્તરત્નાકરની નારાયણમઘીના ટીકાપાર, આઠ
ગળ 'ચોર્મીલિયો' લખવાનું કહી(જગળ)સિવાયના યાકીના ચારમાધી ગમે તે
વાનરાનુ કહેછે તેમજે છેડે સગળ આળવા સારા નિપ્રમ ચતાવ્યો તથી,
પળ તેમજે આપેચા હવાદરગમા તે જોવામા આવેછે હંદ શાસ્ત્રમા આઠ
હગળ પેઠી પયોધર (જગળ) નામનુ રૂપ ન લખધુ એમ પણ છે

૨૩૭ કામકઝા. ૧૬, ૧૬ યતિ=૩૨ માત્રા. તેમાં અંતે ગુહા

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ.

સોઠે સોઠે યતિ સર્જા સારા,

કુલ કર ચત્રિશ પૂરણ કરજો,

૧૨૦૫૭૬૮

તેમા કવિવર પ્રતિ પદમાહે,

એક ગુરુ ઠિક અન્તે ધરજો;

૮૮૫૩૬૬

પ્રથમ ઉપર પછી ચારે ચડતી,

વસુ કુલ તાલો પદમાં ગણજો;

કામકલા એ જાતિ સારી,

એ રીતે આદરથી મળજો. ૧૬૦. ૯૫૩૪૩૭

‡ છંદાનંદમા અન્તે એ શુદ્ધ નેહેછે પણ તેમ કરવાથી તે પ્રેમાયતી થઈ જાયછે સ્થિતામળી પેગઢ અન્તે સગળ આળવા કેહેછે તે યતિ છે

૧૩૮. ઢુમિલા, ઢુમિલિયા, ઢુમિલા ૧૦, ૮, ૧૪ યતિ=૩૨ માત્રા.

૧, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માત્રાએ તાલ આઠ ઢગળ.

ગળ ચોક્કલિયા ઠીક, આઠ રચી વર્ષો,

વાત્રિશ માત્રા તો કરજો;

૮૧૨૭૭૭

દશ આઠ અને વર્ષો, ચૌદ ઉપર યતિ,

એમ તમે ટ્રણ ઠીક વરજો,

૧૨૬૨૬૬૮

તર્જો એ માત્રા પછી, શ્રુતિ શ્રુતિ ઉપર,

૩૦૬

આઠ કરી કુલ તાલ મરે,

૯૭૫૨૦૪

ઢુમિલા ઢુમિલા, ઢુમિલિયા વર્ષો,

૭૨૫૦૭

નામ વરે કૃતિ એમ કરે. ૧૧૧.

૯૩૬૬૬૬

છંદ શાસ્ત્ર, નારાપેગઢ, મનહરપેગઢ અને હરપત્ર જશાનેધુમા ૧૦, ૮, ૧૪ યતિ કેહેછે, પણ અન્તે શુદ્ધવિષે કંઈ કહેતું નથી, નો પણ તેમના દૃષ્ટાન્તમાં તે છે છંદોદ્યત્તમુક્તાવર્ગમા ૧૬ માત્રાએ યતિ કરી છે વર્ષો વિશેષમા જણાવ્યું છે કે “કેટલાક અતે સગળ લખવા કેહેછે છંદ પ્રભાવર અન્તે સગળ પછી એ શુદ્ધ લખવાનું કહા, ટીકામા જણાવેછે કે” શ્રીપ્રાસાદાસે (છંદાનંદમા) ઉદાહરણમાં પેદેલા એ પાદમા અન્તે એ શુદ્ધ અને પછીનાં એ પાદમાં અન્તે સગળ રાહ્યો છે, પણ તે સર્વ સમ્મન મર્થ. તેમજ તે (છંદ જાતિ) ધૃષ્ટાંતી પગ વિરદ્ધ છે. શ્રીમદ્ મદ્ હત્યુદ્ધે અન્તના શુદ્ધ ત્વુ વિષે વિશેષ કંઈ કશું નથી

१३९ जलहरणां, कमलावतीं, धरं. १०, ८, ८, ६ यति=३२ मात्रा.

३, ७, ११, १५, १९, २३, २७, ३१ मात्राए ताळ

कुल कल वत्रीशे, पुरी दीशे,

प्रति पद विपे, एम भणी, ८५८५२१

दशपर कल वसु धर, वरु कल तैपर,

रस कल वळी कर, बिरति तणी; १३४५२८२

तर्नो ये पडो घारे, चारे चारे,

हारे हारे, वसु तालो, ३१७८२१

तो जलहरण अने, कमलावतींनी.

जुगती वाळी छे भाळो. १९२. ७६२६

† धिनामणिमा आ जानिशुं माप जलहरण प्रमाणे लायुळे, ते गत छे
‡ चित्रतेनदीना-मागधी पिंगळ † भापाळंदोमजरा

१४० दंडक १८, १४ यति. कोई १०, ८, १४ यति करेळे.

३, ७, ११, १५, १९, २३, २७, ३१ मात्राए ताळ

कर वर्यो मळीने कल, वत्रिरा पुरी,

चरण चरणमा ठीक घरी, ६०३३२६

यति एक अठारे, बीजो चौदे,

एम प्रति पदमांढ करी; ६७११५४

तर्नो ये कल पडोयी, श्रुति श्रुति उपर,

ताळ चडे वसु सुर्वा जाती,

ए दंडक नामे, कविना कामे,

आने उपयोगी नार्ति. १९३. ४६५२१

ए दोहमसुकावर्णमां ४+४+४+४+६+४+४+४=३० मात्राए लायलायुळे
पय १३२ अंकनी दंडकला जाति एउ मागनी थाय छे वर्यो वृत्तरसागरनी
मागलणभी टीकामा उपर मुजय गय पावने नेनु नाम दंडवाहल आयुळे

૧૪૧. જનહરણ. ૧૦, ૮, ૮, ૬ યતિ=૩૨ માત્રા. તેમાં ઘવા લઘુ
અન્તે એક ગુરુ. ૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧ માત્રાણ તાલ.

દ્વિજવર જઞ્ઞ નિનિ કર, ચરણ ચરણ પર,
પઝો તું સગળ ધર, પ્રતિપદમાં, ૧૩૪૬૨૬૬
૩૨
રદ કલ કર વર્ધો મર્જો, સરમ સરસ વર્જો,
નરસ નરસ તર્જો, દર ઝડમાં; ૧૩૪૬૨૬૬
વશ કલ પર. યતિ ધર, વસુ વસુ પર કર,
પઝો ધર રસ પર, ઠોક યતિ તો, ૧૩૪૬૨૬૬
ઠોક જનહરણ જહર, જલહરણ જ સુર,
વન નહિ કર્દો ઝૂંઝૂં, ધરો મતિ તો. ૧૧૪. ૧૩૪૬૨૬૬

† પ્રાચીનતાપગઝસૂત્ર અને ચાર્ણમૂયણ, ચરતે ચરણમાં ગુનાદ જે ગુરુ
આપી જાય તો હુટ મૂકેડે, પણ ણમ ધવાથી તે ત્રિભંગીમાં મળી જાય, માટે
એ અભિપ્રાય હાલિત છાગતા નથી છદોદત્તમુક્તાવર્ણીમાં અમે અપર આલ્ય છે
તેવુ માપડે છદ પ્રભાવરે “જલહરણ” નામ ધોદ્ધ વાપરેલ છે તે અ
માન્ય છે

૧૪૨. શુદ્ધધ્વનિ. પ્રથમ છ માત્રા, તે પર દંડીયું માપ.

૦.૮, ૧૪ યતિ=૩૨ માત્રા. ૬+(SSIIII SSIIII S

૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩ ૨૭, ૩૧ માત્રાણ તાલ

રસ કલ પર કર્જો. દ્વિજ વર, કર્જો.

દ્વિજવર, કર્જો દ્વિજ ધર તું. ૧૧૭૪૮૧૧

તે પર પઝો ગુરુ. દ્વિજ ધરો પૂરુ.

૩૨
રદ પદ એડુ ઠિક ધર તું. ૧૧૭૪૮૬૦

તર્જો વે પઝો તાલે, શ્રુતિ શ્રુતિ ચાલે.

૮
વસુ કુડ ઘાલે, ચરણ વિપે. ૧૧૭૪૮૧૮

शुद्धध्वनि मांहे, दश वर्ग ज्याहे ।

मनु कल त्यांहे विरति दिशे. १९९. ११७४८५७

छंदःप्रभाकर केहेछे फे, चित्रंगीने चीररसना वर्णनमा वीड कोड
कवि शुद्धध्वनि केहेछे, पण तेमा जगणनो निषेध कयों नथी.

१ कर्ण (SS) वे गुरु. द्विजवर (।।।।) चार लघु

१४३ मङ्ककरण. १०, १२, १० यति. (य+य+ट+ट+ठ+ठ)=३२मात्रा.

२, ७, ११, १५, १९, २३, २७, ३१ मात्राए ताल

धरो आदिमां वे, तारापति गण ते पर,

वे टै ठै गण धरजो, १२६२५३२

दिशा मार लावो, यांत वर्ज्यो दश पर जीजी,

धरी त्रणन करजो; १२४६६८५

मोजे सात तालो, पळोथी चडता श्रुति श्रुति,

पट तालज रचजो, १२२१८३२

कला थाय पूरी, वर्ज्योश एकी जाति,

मङ्ककरण समजजो. १९६. १३१७६६५

जाणि घाणवठभमावी लायी छे

SS दन्तामन गण [पाच मात्रावु पहेल्ल रूप-यगण]

मागथी सवैयो. आठ ड [चोकलिया] गण, लघु गुरुनो नियम नथी,

१, ५, ९, १३, १७ २१, २५, २९ मात्राए ताल.

चोकलिया गण आठ रचीने

कुल चात्रेश कल पूरी करजो, ८६८८७२

गुरु लघुनो तो नियम कसो नहि

एम चतुर कविजन चित धरजो; १३४३२७६

पेले पर्यो चचारे तालो

भाजो कुल वर्गु प्रतिपद मांहे, ५०३२६२

એમ બને માગધી સવૈયા

જરૂર વિરતિનો નિયમ ન જાહે. ૧૧૭. ૪૬૬૩૭૮

આ જાતિ ગુર્જરી રાગે ગવાયછે, અને તે જયદેવકૃત અષ્ટપદામા પ્રસિદ્ધ છે.

૧૪૫ સમાન સવૈયો ‡, સુગત સવૈયો †.

૧૬, ૧૬ યતિ=૩૨ માત્રા, તેમાં અન્તે ભગળ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ.

ઘનિશ કલ તું સકલ મલીને,

ચરણ ચરણમાં રચ નિર્વાધરૂ, ૨૩૨૬૬૭૩

સોલે સોલે યતિ બે અંતે

એક ભગળ રચનાતું સાધરૂ; ૨૨૪૬૨૦૬

પ્રથમ ઉપર પછી ચારે ચારે,

તાલ તરત તું દેજે લાગડ, ૨૨૦૨૮૧૬

એમ સમાન સવૈયો રચના,

લાગુ લગાર કાદે કંદ ના ઘટ. ૧૧૮. ૨૫૪૬૬૫૫

‡ માપાછદોમગ્રી.

† એ નામ છદોલતામા છે,

અંતે ભગળ લાવવા છંદ પ્રમાણરમા વધુ છે

૧૪૬. સ્વરાસિ (છંદ પ્રમાણર.) ૮, ૬, ૮, ૧૦ યતિ=૩૨ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ.

પ્રતિ ચરણ ચરણ, સારો^{૩૨} દંત,

કલ સ્વરાસિમાં, ઘરો પાદ આદરો, ૬૮૮૪૬૭

છે આઠ છ એ, આઠ દશે,

એમ નારતો, યતિ માપથી ઘરો; ૬૮૭૩૧૧

બે છૂકો કલા, ત્રીજો પે,

તાલ ઘરો રે! નવ પંદરે કરો, ૬૮૪૭૨૭

પછી એકવીશ, ને પચીશ,

એકત્રીશ ધર, ઠીક તાલ તો ધરો. ૧૧૯. ૭૦૫૧૭૫

માત્રા દણ્ડક.

૩૩ માત્રાની ૬૭,૦૨,૮૮૭ વૃત્તિ થાયછે.

છંદપ્રમાણ, છંદાર્ણવ, આદિ પ્રયોગા ઘડીશ માત્રા પછીની જાતિને
“દંડક માત્રા જાતિ” કહી છે

૧૪૭. રંગિક્તા. ૧૭, ૧૬ ચતિ=૩૩ માત્રા, તેમાં અંતે લઘુ ગુરુ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૮, ૨૨, ૨૬, ૩૦ માત્રાએ તાલ

સત્તર ને કલ સોળે ચિરતિ રચ,

લઘુ ગુરુ લાવી છેવટ ચરણે;

તેઝીશ લાવ કલા કુલ સ્વંતમાં,

રચો પ્રતિ ચરણે કાવિવર વરણે;

પ્રથમ પછી શ્રુતિ^૪ શ્રુતિને અંતરે,

આત્રે તાલ ચતુર પ્રતિ ચતિમાં;

એવી રચના જો ઠીક થાય તો,

રંગિક્તા સ્વપશે કાવિ મતિમાં. ૧૬૦.

૩૪ માત્રાની ૯૨, ૨૭, ૪૬૬ વૃત્તિ થાયછે.

૧૪૮. (અપરા) સપાંદી. માત્રા ૩૪ તેના અક્ષર ૨૨.

ગણનો નિયમ નહિ ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯, ૩૩ માત્રાએ તાલ

ઘાવિશ અક્ષર ધરોને તે મધ્યે ચૌગ્રીશ રચો કલ તો સર્વે,

જાતે અપરા સપાંદી એ તો ઘસાળો ઘાગવલમે વિના ગર્વે;

એક ઉપર છે તાલ પ્રથમનો ને ચચારે ચડતા તો ચાલે,

ઘગ મઝી છગ્રીશ ધર તાલો પ્રતિપાદે નાંડીયો શુભ મ્હાલે. ૧૬૧.

. ૩૬ માત્રાની ૧, ૪૯, ૩૦, ૩૬૨ વૃત્તિ થાયછે.

૧૪૯. કાનર. ૮, + ૧૦, + ૧૨, યતિ + ૨ = ૩૬ માત્રા.

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧ માત્રાએ તાલ.

પાંતરિશ સકલ, કલ પ્રતિ ચરણ માંહ,

ઠિક થાયછે એમ કવિ! જાણજો,

. આઠ દશ ઘાર, પર વિરતિ તો સરમ,

ને રગણ વઢ્યો તે ઉપર, આણજો;

પ્રથમ પર તાલ, પછી ચડે શૌર ઉપર,

ઠિક એમ સી સાત તો, તાલ છે,

. એહ આ જાતિ, કાનરતણી સરસ,

તો શોભતી ઢળકતી, ચાલ છે. ૧૬૨.

• ૩૭ માત્રાની ૩, ૯૦, ૮૮, ૧૬૯ વૃત્તિ થાયછે.

૧૬૦ ઝૂલણા, આંદોલિતા, ઝુલ્હાણા, ઝુલ્હન.

૧૦, ૧૦, ૧૦, ૭ યતિ = ૩૭ માત્રા, તેમાં અંતે એક ગુરુ

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧ ૨૬, ૩૧, ૩૬ માનાએ તાલ.

દશ દશે ને દશે, વિરતિ સાતે વસે,

એમ ત્રિશ સાત કલ, સકલ આવે,

સુકવિ કો દોય ને, જે જરૂર જોય તે,

ઋતમાં એક ગુરુ, આપ લ્યવે;

પ્રથમ પે'લી પઠી, પાંચ પાંચે ચડે,

સકલ મઢ્યો આઠ છે, તાલ જાતે,

એસ આંદોલિતા, ઝૂલણા જાણજો,

ગાય છે સિન્ધુમાં, ને પ્રભાતે. ૧૬૩.

ભાષા-છંદોમજરામાં ૧૦, ૧૦, ૧૦ યતિ વહી છે. પ્રાકૃત પિંગલસૂત્રમાં

૧૦, ૧૦, ૧૦ યતિ વહી છે. અને અંતે એક કે બે ગુરુ આગવા, તે વિષે વડ

કપુ નથી, તેમ તેના ઉદાહરણમા પણ જ્યો નિયમ કંદ પાઞ્ચ્યો નથી છુદો
 વૃત્તમુચ્ચાવલીમા સાત પચકલિયા+૨માત્રા આળવા કહી, પ્રત્યેક પચકલ
 છુદા રાસવાતું જણાવેછે વધી એજ પ્રથમા કહ્યું છે કે—'શૂળણાના
 ચરણમા અત્ય લઘુ અને ઉપાત્ય ગુરુ આવીને ૩૮ માત્રા થાય તો ઉપશૂળણા
 જાતિ બનેછે અને શૂળણા માપમા અતે જે માત્રા (ઉદાહરણમા ૧ ગુરુ છે)
 વધીને ૩૯ માત્રા થાય તો સુશૂળણ થાયછે, અને શૂળણાના માપમા અતે
 ત્રણ માત્રા (ઉદાહરણમા ત્રણે લઘુ આળ્યા છે) વધે અર્થાત્ ૪૦ માત્રા થાય
 તો અતિ શૂળણ થાયછે "

૨૫૨ કઢરવા ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૭ યતિ=૩૭ માત્રા, તેમા અન્તે જે ગુરુ.

૧, ૬, ૧૧, ૧૧, ૨૧, ૨૬, ૩૧ ૩૬ માત્રાનુ તાલ

પ્રથમ દશ તે પઢી, દશ ઉપર આળજો,

તે પઢી વર્ણ દશે, વિરતિ જાણો,

એમ સાઢત્રીશે, કલ વધી આળતા,

અન્તમા જે ગુરુ, અચુક આણો,

તાલ પ્રથમે ધરી, પાંચ પાંચે વડી,

આઠ તો એમ જુલ, તાલ આવે,

શૂળણા રાગથી, થાય કઢરવા ગળી,

સિન્ધુ રાગે મલી, માત્ર માંચે ૨૬૪

૨૫૩ હંસાલ ૨૦, ૧૭ યતિ=૩૭ માત્રા, તેમા અન્તે જે ગુરુ.

(માપા છદો મજરા પ્રમાણે) (તાલ કઢરવા પ્રમાણ)

સકલ કલ ચરણમા સાઢત્રીશે કરી,

તે વિષે અન્તમા કર્ણ આણો,

વીશ સત્તર વિષે વિરતિવે આળતા,

થાય હંસાલ ટિલ એમ જાણો,

પ્રથમ પર તાલ ને પાંચ પાંચે પઢી,

તાળની જાલ તો જોડ ગૂથો,

- દશ દશે સતર પર ત્રિરતિ કવિ કો કહે,
પણ તેમે તેમ જાતિ ન ચૂંધો ૧૬૬.

પ્રાકૃત-પિંગલ સૂત્રમાં ૧૦, ૧૦, ૧૭ યતિ કહી છે. અને અન્તે એર કે વે
શુદ્ધ આળવા કંદ કથુ નથી. તેમજ તેના ઉદાહરણમાં પણ એ નિયમ પાલ્યો
નથી. છંદઃપ્રમાણમાં ૨૦, ૧૭ યતિ અને અન્તે એક શુદ્ધ આળવા કથુ છે.
૧૬૬ કરવા. ૮, ૧૨, ૮, ૯ યતિ=૩૭ માત્રા. તાલ કડગ્ના પ્રમાણે
(આષા છદોમજરી પ્રમાણે)

આઠ પર પ્રથમ, પછી ચાર પર યતિ કરી,
આઠ પર આળો, નવ ઉપર કરજે,
એમ યતિ ચાર, કલ ત્રીશ ને સાતમાં,
પ્રતિ પદે થાય, ઊર એમ ધરજે;
એક પછી પાંચ, પર તાલ ચડતા રચી,
સકલ મઝી આઠ, ઠિક તાલ રાજે,
થાયછે સરસ, કરવા મલી ભાતની,
પ્રભુ તળા ગુણ, તે માંહ ગાજે. ૧૬૬.

છંદ પ્રમાણમાં અન્તે યગળ આળવા કથુ છે, પણ તે સર્વ સમ્મત નથી
છંદઃપ્રમાણમાં ૨૦, ૧૭ યતિ, તેમા અન્તે શુદ્ધ છે. ચિંતામણીમાં ૧૦, ૧૦,
૧૭ યતિ કહી છે

૩૮ માત્રાની ૬, ૩૨, ૪૬, ૯૮૬ વૃત્તિ થાયછે.

૧૧૪. રાજચંદ્ર. ૬, ૮, ૧૦, ૧૪ યતિ=૩૮ માત્રા.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯, ૩૩, ૩૭ માત્રાએ તાલ

પ્રથમ ત્ર પર, પછી આઠ દશે, યતિ ઠિક આળીને
છેલી યતિ ચૌદે લાવો,
માત્રા ૯, રીતે પ્રતિપદ, ઠિક કવિનર વરણે,
આઠત્રિશ કુલ થઈ આવે;

એક ઉપર, પછી શ્રુતિ ચડતા, કવિ! તાલ ધરો દશ,
ચાલિશ કુલ એ રીત કરો,
જાતિ એ, રાજચન્દ્ર પદ, તે રચવા મચવા,
અતિશય અંગ ઉમંગ ધરો. ૧૬૭.

૪૦ માત્રાની ૧૬, ૫૫, ૮૦, ૧૪૧ વૃત્તિ થાયછે.

૧૫૫ મદનહરા, મદનહર, મદનગૃહ, મદનહરણ, મદનદીપન.

૧૦, ૮, ૧૪, ૮ યતિ=૪૦ માત્રા. તેમાં આદિ બે લઘુ,
અતિ ગુરુ, અને વચમાં છત્રોસ માત્રાના નવ ચોકલિયા
આળવા તેમાં પયોધર=જમણ ન લાવવો. ચમક આળવી.

૧, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩, ૨૭, ૩૧, ૩૫ ૩૯ માત્રાએ તાલ.

લઘુ બે રોકડિયા, નવ ચોકલિયા,
તેપર ગુરુ ગરવો આવે, પદ શોભાવે;
કુલ મઝીં કઠ્ઠ ચાલિશ, પ્રતિપદ મઝીંશ,
મધ્ય જમણ જો નવ લાવે, ગ્રહ તો માવે;
દશ વસુ મંગુ વસુએ, વિરતિ કરો વઝીં,
ત્રણ ચચ્ચારે તાલ ધરો, પદ એમ કરો;
વઝીં મદનહરણને, મદનહરા કહો,

મદનગૃહા એ મદનહરણ, રચીં ચિત્ત ઠરો. ૧૬૮.

ઉદાર્ણવમાં ત્રિમંગી ઉપર આઠ વલ લાવવા કેહેછે. ચિંતામણીમાં ૬+૮
.. લિયા) ના એમ માપ કબુ છે. હંદોટ્તમુષાવલીમાં કહ્યું છે કે પદાવતી-
જા, પ્રલેખ. ચરણનો, (અથવા ચરણપાત્રી), આટ માત્રા. અંદરો મદનગૃહ અથવા
મદનદીપન જાતિ થાયછે. છંદ:પ્રમાકરમાં દર્શાવ્યું છે કે, કયાં કયાં આ
જાતિમાં ૩૨, ૮ ઉપર યતિ કરીં છે તે અશુદ્ધ જાણવી; પણ એમ પોતાનો
અભિપ્રાય સાર્યો થયો છે, તે જણાવ્યું નથી. વાળીમૂળમાં પ્રથમ છ માત્રા
લાવવા કેહેછે, છઠ્ઠે ગમે તેની બે માત્રા ઉપર એક હ્રમણ લાવતાં પ્રારંભમાં

વે લઘુ અથવા એક ગુરુ આળી ડાકાય એમ અભિપ્રાય છે. હંદશગારની મારી પાસે એક પ્રતિ સવત્ ૧૮૫૩ ની સાલની છે. તેમાં “તિહિ વિચ ગન જગન ન” રૂપાદિ છે. તેને વડલે પિંગલદર્શના વર્ષા હીરાચરના દસ્તાક્ષરની લખેલી એક પ્રતિ મારી પાસે છે તેમાં તેને “તિહિ વિચ રન જગરન” એમ અશુદ્ધ પાઠ લખ્યો છે અને તે ઉપરથી તેવો અર્થ કરી વચ્ચે રગણ ને જગણ ન લાવવા હીરાચરે લક્ષણ બાધ્યુ છે, તે ભૂલ ઉપરના ચારણથી થઈ જણાય છે

૧૫૬ હિંદોલ ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૧૦ યતિ=૪૦ માત્રા. તેમાં અંતે લઘુ ગુરુ.

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧, ૩૬ માત્રાનું તાલ.

દશનોં પર દશ કરો, તે ઉપર દશ ધરો,
સાત કલ વઢીં ભરો, ઉપર ધર્જાં આળજો; † લઘુ ગુરુ
એમ ચાલીશ કલ, થાયછે ઠિક સરુલ,
જાતિ હિંદોલમાં, જરુર કરીં જાળજો;
દશનોં પઠીં દશ અને, દશનોં પર દશ બને,
શ્રુતિ કથી કવિજને, ચિરતિ એવી મરે;
પ્રથમ પઠીં પાંચ ને, પાંચ ચડતા બને,
આઠ કુલ તાલ તે, કવિજનો ઠિક ધરે. ૧૬૯.

૧૫૭ સુભગાં, ઉદ્ધતીં, ઉદ્ધતચાલી. ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૧૦ યતિ=૪૦

માત્રા. તેમાં અન્તે ગ લ. ૩, ૮, ૧૩, ૧૮, ૨૩, ૨૮, ૩૩, ૩૮ માત્રાનું તાલ.

દશ કલ પ્રથમ સાર, દશ તે ઉપર ધાર,
વઢીં દશ ઝોંજી ચાર, દશ તે પેરે ધાર,
કલ સરુલ ચાલીશ, યતિ ચાર માલીજ,
દશ ઉપર લાલીશ, પ્રતિપદ વિષે સાર;
તનોં ઘે ઝોંજે તાલ, ત્યાં પ્રથમ સંભાલ,
વઢીં પાંચની ચાલ, કુલ આઠ માલીજ,
હે સુભગ એ જાતિ, ઉદ્ધત ભલી માતિ.

ते धर्कोज विख्याति. ए उधतचाली ज. १७०.

† छंदसार तथा चिंतामणी प्रमाणे. † भाषा-छंदोमंजरी प्रमाणे.
छंदप्रभाकरमां उद्धत नाम आपी तेना अतमां गुरु लघु आणवा वणु छे.
पण केदलाक पिंगलकार गुरु लघुविषे केहेता नथी. एज प्रथमार शुभगने
उद्धतर्था जरी पाटी तेने अंतें गुरु लघुने बदले सगण आणवा केहेछे.

१५८ दीपमाला. (दीपकयी चोगणो.) (छंदार्णव प्रमाणे.)

१२, १०, १०, ८ यति=४० मात्रा.

३, ८, १३, १८, २३, २८, ३३, ३८ मात्राए ताल.

छे यति प्रथम बारने, दश उपर धार ने,
ते उपर दश धरी, आठ पर आण,
ए रीत रचवी चरण, चाळी मात्रा सकळ,
दीपमाला रुडी, जाति कवि जाण;
छे त्रण उपर ताल ने, पांच चडते वळी,
आण प्रति चरणमां, आठ धरीं ठाठ,
जागी प्रभाते करो, राग परभातधी,
ईश गुण माननो, प्रेमयी पाठ. १७१.

१५९ विजया. (छंदार्णव प्र.) १०, १०, १०, १० यति=४० मात्रा.

१, ६, ११, १६, २१, २६, ३१, ३६ मात्राए ताल.

दश उपर दश करी, ते परे दश धरी,
आणजो दश फरो, विरति रुडा रची,
एम यति-चार तो, प्रति चरण धारजो,
चाळी मात्रा ववी, चरण मध्ये मची;
एक उपर पओ, ताल तत्त्व चडो,
आठ प्रति चरणमां, आणजो प्रेमयी,
मो उपर साठजो, मात्रिका ठाठ तो,

જાતિ વિજયા વિપે, લાવજો નેમથી. ૧૭૨.

છંદ:પ્રભાકર કેહેછે કે “ચરણને અતે રગણ આળવાથી કર્ણમધુર લાગે-
છે,” તેમ સ્વાભાવિક રીતે કવિતામાં પણ તેમ ધનીક ચાર થઈ જાય છે, પણ
કોઈ કવિએ એવો નિયમ કર્યો નથી, તેથી અમે પણ તે ગ્રહણ કર્યો નથી,

૪૬ માત્રાની ૨, ૯૭, ૧૨, ૧૬, ૦ ૭૩ વૃત્તિ થાયછે.

૧૬૦ મત્તચંચરીક. (વાગ્વલ્લભ પ્રમાણે)

૧૦, ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૬ યતિ=૪૬ માત્રા.

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧ ૩૬, ૪૧ માત્રાએ તાલ.

દશનોં પર દશ કરી, તે ઉપર દશ ધરી,

લાવજો દશ ફરી, રસ વિપે યતિ કરી, પ્રતિ પદમાં;

એમ યતિ પાંચ છે, દર ચરણ માંજ છે,

તેહ સંભાળોને, આળજો ભાળોને, દર શ્લોકમાં;

મત્તચંચરીક તો, એમ બની જાતિ તો,

ઘઘોં કલા ફુલ મઝી, થાય છેતાલોંશે, ચરણ વિપે;

પ્રથમ પર એક તો, તાલ મૂકાયછે,

પાંચ ચડતે પછી, નવ સકલ તાલ તો, ચરણ દોંશે. ૧૭૩.

૧૬૧ હરિપ્રિયા. ભાપાલંદોમંજરી પ્રમાણે. ૨૪, ૨૨ યતિ=૪૬

માત્રા. એક ઉપર પછી છા છા ચડતે તાલ.

છેતાલિસ સકલ કલા વિરતિ માંહું ઘેજ મળા,

ચોવીંશપર એક થાય વીજો વાવીશે;

તાલ પ્રથમ એક કલે સાત તેર ઉપર પછી,

ઓગણીશ ઉપર તે દોડોં જનોં દશિશે;

પચીશ પર ફરોં રમ્ભાય એકત્રિશે દોડોં જાય,

સાડત્રીશ ઉપર થાય પછી ચુવાલીશે;

एम सकल आठ ताल चरण चरण मांहु घाल,
हरिमिया बनेज वेश जोइ चित्त हीशे. १७४.

: चंचरी. १२+१२+१२+१० यति=४६ मात्रा.

१,७,१३,१९,२५,३१,३७,४३ मात्राए ताल.

धार उपर धार धार, तेज उपर धार सार,
दश कला पछी उचार, एम विरति सोई;
छेतालिस चरण मांहु, एम कला लाव ज्याहं,
विरति चार कछा तेम, आण पदे जोई;
ताल प्रथम उपर धार, पड पडे चढायाँ चाल,
आठ सकल चरण घाल, नियम चित्त आणी;
एम चंचरीज थाय, जाति ए रुडी जणाय,
मांहु प्रभु गुण गवाय, नकां धूळधानी. १७५.

मात्रानी ३,६,९,४ ३,६ २,९ ६,१६ २ वृत्ति था

मधुरा. ७,७,७,७,७,७,७,७ यति=९६ मात्रा, वनत
नगण आवे. यतिये यतिये बनी शके तेटली यमक आ

१, ८, १५, २२, २९, ३६, ४३, ५१ मात्राए ताल.

। कलना, आठ यति कर, एम कुल कल, छप्पनज धर,

। चरणे, नगण वरणे, बनी शके तो, पूरती कर;

। प्रथमे, तुरत बइ दे, मुनि मुनि पछे, चडतीं करी दे,

। एमज, ताल चरणे, सरस हरखे, गणतीं करी धर;

। विरतिमां, यमक लावे, ठिकज भावे, तुक सुहावे,

ति मधुरा, भाति भाति, बहु विभाती, ख्यातिवाळी;

। तरण शरणं, वलीं सुखकरण, जे दुख हरण, जग सुख भरण

। एण करण, दूर कर मरण, तेज प्रभु भज, हृदय घाली. १७६

જાતિ વિજયા વિપે, લાવજો નેમથી. ૧૭૨.

છંદ પ્રભાકર વેહેછે કે “ચરણને અંતે રગણ ધાળયાથી કર્ણમધુર લાગે છે,” તેમ સ્વાભાવિક રીતે કવિતામાં પણ તેમ ઘણીક વાર ચઢજ જાય છે, પણ કોઈ કવિએ એવો નિયમ કયો નથી, તેથી અમે પણ તે પ્રદર્શન કર્યો નથી.

૪૬ માત્રાની ૨, ૯૭, ૧૨, ૧૫, ૦ ૭૩ વૃત્તિ થાયછે.

૧૬૦ મત્તચંચરીક. (વાગ્વલ્લભ પ્રમાણે)

૧૦, ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૬ યતિ=૪૬ માત્રા.

૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧ ૩૬, ૪૧ માત્રાએ તાલ.

દશર્નો પર દશ કરી, તે ઉપર દશ ધરી,

લાવજો દશ ફરી, રસ વિપે યતિ કરી, પ્રતિ પદમાં;

એમ યતિ પાંચ છે, દર ચરણ માંજ છે,

તેહ સંભાળોને, આળજો ભાળોને, દર મઢમાં;

મત્તચંચરીક તો, એમ વર્નો જાતિ તો,

વર્ધો કલા ફુલ મઝી, થાય છેતાલોંશે, ચરણ વિપે;

પ્રથમ પર એક તો, તાલ મૂકાયછે,

પાંચ ચડતે પછી, નવ સકલ તાલ તો, ચરણ દોંશે. ૧૭૩.

૧૬૧ હરિપ્રિયા. આપાછંદોમંજરી પ્રમાણે. ૨૪, ૨૨ યતિ=૪૬

માત્રા. એક ઉપર પઢી છાં છાં ચડતે તાલ.

છેતાલિસ સકલ કલા ચિરતિ માંહ ઘેજ મલા,

ચોવીંશપર એક થાય વીજો વાવીશે;

તાલ પ્રથમ એક કલે સાત તેર ઉપર પછી,

ઓગણીશ ઉપર તે દોઢોં જતો દોંશે;

પચીશ પર ફરી રહાય એકત્રિશે દોઢોં જાય,

સાડત્રીશ ઉપર થાય પઢી ચુવાલીશે;

एम सकल आठ ताल चरण चरण मांहु घाल,
हरिमिया वनेज वेश जोइ चित्त हीरो. १७४.

१६२ चंचरी. १२+१२+१२+१० यति=४६ मात्रा.

१,७,१३,१९,२५,३१,३७,४३ मात्राए ताल.

घार उपर घार घार, तेज उपर घार सार,
दश कला पछी उचार, एम विरति सोई;
छेतालिस चरण मांहु, एम कला लाव ज्यांह,
विरति चार कला तेम, आण पदे जोई;
ताल प्रथम उपर घार, पड पडे चढार्यो चाल,
आठ सकल चरण घाल, नियम चित्त आणी;
एम चंचरीज थाय, जाति ए रुडी जणाय,
मांहु प्रभु गुण गवाय, नकां धूळधाणी. १७५.

५६ मात्रानी ३,६,९,४३,५२,९६,१६२ वृत्ति थायछे.

१६३ मधुरा. ७,७,७,७,७,७,७,७ यति=५६ मात्रा, बनता सुधी
नगण आवे. यतिये यतिये बनी शके तेटली यमक आणवी.

१, ८, १५, २२, २९, ३६, ४३, ५१ मात्राए ताल.

सात कलना, आठ यति कर, एम कुल कल, छप्पनज धर,
चरण चरणे, नगण वरणे, वनी शके तो, पूरती कर;
ताल प्रथमे, तुरत दइ दे, मुनि मुनि पछो, चढती करी दे,
सात एमज, ताल चरणे, सरस हरखे, गणती करी धर;
प्रति विरतिमां, यमक लावे, ठिकज भावे, तुक सुहावे,
जाति मधुरा, भाति मारि, बहु विभाती, ख्यातिवाळी;
अशरण शरण, वली सुखकरण, जे दुख हरण, जग सुख भरण.
तारण करण, दूर कर मरण, तेज प्रभु भज, हृदय घाली. १७६.

१२० मात्रांनी

८, ६७, ००, ०७३, ९, ८, ६, ०, ७, ८, ६, ८, ६६, ८०, ६१, ९२१

वृत्ति थायजे

१६४. चतुष्पदी (वडी) १०, ८, १२ यति तेमा अन्ते १ गुरु

एवा चार चरण=१२० मात्रांनु एक पद

म्हानी चोपदाना चार चरण प्रमाण २८ ताळ प्रति चरणमा

वर चौकटिया गण, सात वळी ते, पर गुरु एकज धरने,

ए छेपर एवी, जण झड करौने, एक चरण उचरजे,

चोपदी न्हानीना, चार चरण सम, प्रतिपद ताल रखाशे,

कुल अष्टाविश तो, एवा तालो, पद पढमाण रचाशे,

दशपर वळी आने, रविने माये, ए तम साथे यति ठे,

ते सकल मळीने, चारज आवे, प्रति पद कविनी मति ठे,

जो चौपदी न्हानी, चार करे तो, एक चरण बर्नो जाशे,

त्रिश कलना दुक्ता, चार गण्येथी, सोने वाश कर वाशे,

जे आवी लावी, जार्ति मारी, चतुष्पदी के वाशे,

खुब खात धरीने, एमा कवि को, प्रभुना गुण जो गाशे,

मति तिमलज थाशे, ज्ञान प्रकाशे, हरि एथी हरखाशे,

मन चोरखु रागी, नीति दासी, प्रभुजनमा परग्याशे

तुज भक्ती भाव, भगवत भजता, भट लई भागी जाशे,

छे सत्य प्रभु आ, जगमा एकज, एम तने ममजाशे,

तो पर्जेथी आव, अमळा वय्या, को कळि नहि खाशे,

को पाशे वाळ्यो, नहि बगता, लीघो नहि लेवाशे १७७.

અર્ધસમજાતિ.

સમજાતિમાં ચારે પદ મર્યાદા આવેછે, પણ અર્ધસમમાં માત્ર અર્ધ પદ એટલે પેદેલા અને ત્રાંજા (વિપમ) ચરણોનાં અને થાંજા તથા થોધા (સમ)ચરણોનાં લક્ષણ સરખાં હોયછે, તે માટે તે અર્ધસમજાતિ કહેવાયછે.

પેદેલ વિપમ પદ અને થાંજુ સમ પદ, એ બે મળીને જેટલી માત્રા થાય, તેનું પ્રથમ દલ કહેવાયછે, તેમજ થાંજુ વિપમ પદ અને થોધુ સમ પદ મળીને તેટલુંજ માત્રાનું થાંજુ દલ કહેવાયછે.

૧. નૃગણ, સુગણ. { વિપમ પદમાં ૫+૫=૧૦ માત્રા; ૧, ૬ માત્રાએ તાલ.
સમ પદમાં ૪+૩= ૭ માત્રા. ૧, ૬ માત્રાએ તાલ

બે ઠંકલ વિપમમાં, ઢ ઢ ધરો સમે;

સુગણ નૃગણ જાતિ, રચજો તમે. ૧

પ્રથમ પદ પર ધરો, તાલ વિપમે;

૭ રીતે આજો, તાલ ન સમે. ૨

ધાગ્વલ્લભ પ્રમાણે

૨. નંદકં, ચડવા, ચરવા, ચરવૈ { વિપમ પદમાં ૧૨ માત્રા;
ચરવા, ચરવય, ચૈર. { સમ પદમાં ૭ માત્રા.
પ્રતિ દલ અન્તે ગ, લ. ૧, ૫, ૧, ૧૧, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

વિપમે થાંજુ સમમાં, કલ મુનિ આજ;

તેમાં પ્રતિ દલ અન્તે, ગુરુ લઘુ જાણ. ૩

પ્રથમે શ્રુતિ શ્રુતિ પ્રતિ દલ, તાલો થાય;

નંદક-ચડવા-ચરવૈ, એમ રચાય. ૪

હંદોલતામાં ચરવય નામ છે, વચ્ચે તેજ પ્રથમાં વશુ છે કે કેટલાક શાને આપાઢ પણ કહેછે. હંદ:પ્રભાવરમા અન્તે જગણ આજવાનું કહેછે, અને તેનું નામ ધ્રુવ આવેછે, પણ અમે ધ્રુવજાતિ આનાથી જુદી વતાવી છે. હંદોલતામાં ચૈર અથવા ચાનદ નામ આપ્યું છે, અને તેમાં જગણ કે ગુરુ

૫ વર્વરા. $\left\{ \begin{array}{l} ૪+૪+૪=૧૨ \text{ માત્રા વિષમ પદમાં. } \\ ૪+૪+૪=૭ \text{ માત્રા સમ પદમાં. } \end{array} \right\} \begin{array}{l} ૧, ૫, ૯, ૧૩, \\ ૧૭ \text{ માત્રા આતાલ.} \end{array}$

ચોકલિયા ગણ ત્રણ કર, વિષમે આપ;

સમમાં ચાર ઉપર ગુરુ, લઘુનું માપ. ૯.

પ્રથમ પછી ચચ્ચારે, પ્રતિ પદ તાલ;

વર્વર જાર્તિમાંહે, કવિ! સંભાળ. ૧૦.

૬ નિશાની $\left\{ \begin{array}{l} \text{વિષમ=પેહેલે શ્રોત્રે પદે ૧૩ માત્રા} \\ \text{સમ=ચોથે પદે ૧૦ માત્રા} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{પ્રતિપદમા ૧, ૫, ૯} \\ \text{માંત્રા આતાલ.} \end{array}$

વિષમ પદે કલ તેર ને, સમમાં દશ પૂરી;

મૂ શર ભાંકે તાલયી, નિશાની મધુરી. ૧૧

અગવતાપેગલમાં અને આપાછુંદોમેજરીમાં નિશાની અર્ધમમજાતિમાં છે.
નિ.થેળી માત્રા ૨૩ તેમાં ૧૩, ૧૦ ચાતિવાઘી સમજાત અક ૮૬ પટ્ટ ૧૦ મે છે.

૭ વિરયા $\left\{ \begin{array}{l} \text{વિષમ પદમાં } ૪+૪+૪+૪=૧૬ \text{ માત્રા} \\ \text{સમ પદમાં } ૪+૪+૪ = ૭ \text{ માત્રા} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{ઘાગ્ગામ} \\ \text{પ્રમાણે} \end{array}$

મલેક દલમાં ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧ માત્રા આતાલ

ચોકલિયા ગણ ચાર વિષમ પદ, આવે ડ્યાંહ;

ચાર ઉપર ગુરુ લઘુ છે સમમાં, વિરયામાંહે. ૧૨

૮. દોહા, દૂહા, $\left\{ \begin{array}{l} ૧, ૨ \text{ વિષમમા } ૬+૪ \text{ (જગણ વિના) } + ૪ + ૨ = ૧૨ \text{ માત્રા;} \\ ૨, ૪ \text{ સમમાં } ૬+૪ \text{ (અલ્ય ગુરુનાઘી) } + ૪ = ૧૪ \text{ માત્રા.} \end{array} \right.$

દ્વિપયા, દોહરા. $\left\{ \begin{array}{l} ૨, ૪ \text{ સમમાં } ૬+૪ \text{ (અલ્ય ગુરુનાઘી) } + ૪ = ૧૪ \text{ માત્રા.} \end{array} \right.$

પ્રતિપદમાં ૧, ૫, ૯, માત્રા આતાલ,

કલ ઉપર કલ ચાર ધર, તેમાં જગણ ન છેક;

તેપર ત્રણ વિષમે વધે, સમે વધે કલ એક. ૧૩

વિષમ પદે ૨૩ તેર કલ, સમ પદમાં અગિયાર;

લઘુ કલ ધર અગિયારમાં, દોહા ચરણે ચાર. ૧૪

દોહાના વિષમ ચરણોમાં કયાય જગણ ન આવવો જોઈયે, અંતમા રગણ રગણ અથવા નગણ અવદ્ય રાસલો, અને સમચરણોના અંતમા જગણ અથવા તગણ આળવો જોઈયે, અર્થાત્ અંતે ગુરુ લઘુ આળવા જોઈયે. તેમ ન થવાથી ચળમપુર થતુ નથી. અને તેજ કારણથી દોહાના ૨૧ ભેદ કેટલાક પ્રવચારોએ સ્વીકાર્યા છે, અને છેલ્લા શ્યાનનામના ૨૧મા ભેદમા જે ગુરુકાયના રાખ્યા છે, તે યોગ્ય છે.

સાહિત્ય સુશ્રાવણિધિમાં રત્નાકરે દોહાનું લક્ષણનીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે -

૧, ૨ વિષમ પદમાં $૮+૩+૨=૧૩$ માત્રા

૨, ૪ સમ પદમાં $૮+૬(તાલ)=૧૧$ માત્રા

પણ યુગ્મ લક્ષણ વાધતા તેને વિશેષમા નીચેના નિયમો વાધવા પડ્યા છે -

૧. આઠ માત્રામાં આરંભની ત્રણ માત્રામાં પછી જે ગુરુ ન આવવા જોઈયે.

૨. દોહાના વિષમ ચરણો (પહેલી ત્રીજી ગુરુ) માં આઠ માત્રા પછી ત્રણ માત્રા આળવાની છે, તેમાં ૧૬ વાલુ ક્ય ન આવવું જોઈયે

પણ અમે ઉપર જે દોહાનું છ વલ જૂદી પાઠવાનું લક્ષણ વાધ્યું છે, તેથી ત્રણ માત્રા પછી જે ગુરુ ન આવવાનો નિયમ પાતાની મેઝેજ નીકળી આવે છે, કારણ કે જે ગુરુ આળતા સાત માત્રા થઈ જાય

ઘડી અગિયારમી માત્રા લઘુ આળવા સાત નિયમ છે, એટલે આઠ માત્રા પછી ૧૬ આવું રૂપ ન આળવું, ૧ વાત સ્વત સિદ્ધ થઈ જાય છે

ઉપરના નિયમોને અનુસરને એક દોહરામાં ચાર લઘુ અક્ષર તો અવશ્ય આળવાજ જોઈયે, કેમકે પ્રતિ ચરણમા અગિયારમી માત્રા લઘુ આળવાનો સાત નિયમ કલો છે, માટે આજ્ઞા દોહરાની ૪૮ માત્રા થાય, તેમાં ચાર લઘુ અક્ષરની ચાર માત્રા વાદ કરતા ૪૪ માત્રા રહી, તેના ગુરુ કરિયે તો ૨૨ પાય, એટલે ૨૦ ગુરુ અને ૪૮ લઘુ પેટેલ રૂપ ગણતી, એકલો ગુરુ ઘટાઈ ઘમ્મે લઘુ વધારતા, છેવટ ૪૪ લઘુ અને ૨ ગુરુ થઈને ૪૬ અક્ષરનું એકવીસનું રૂપ થાય છે

જૂદા જૂદા પિંગળના પ્રયોગોમાં દોહાના આ એકવીસ રૂપના નામ જૂદા જૂદા ગોવામાં આવે છે, તે નીચે વિગત આપી છે, તેપરથી જણાઈ આવશે

ઘડી કેટલાએક ૨૧ ને વદલે ૨૨ રૂપ આપે છે, પણ પ્રત્યેક દોહરામા ઉપરના માપ પ્રમાણે જે ગુરુ આવ્યા નગર મધુરતા રહેતી નથી, એટલે તે અભિપ્રાય અમને યોગ્ય ન ગતો નથી.

નાચે દોહરાના નામ બતાવ્યા છે, તેમાં ચાર લઘુયી આરમ્ભને ચાર લઘુ સુધીની દ્વિપદા [દોહરા] ને વિપ્રા અથવા ગ્રાહ્યણી કહેછે, તેર લઘુયી આરમ્ભને ચાવાશ લઘુ સુધીનીને ક્ષત્રિયા કહેછે, ૧૩ લઘુયી આરમ્ભને ૧૨ લઘુ સુધીનીને વેદ્યા કહેછે, અને ત્યાર પછીની શૂદ્રા કહેવાયછે

જે દોહરાના વિપદા (૧લા, ૩જા) ચરણોમા જગણ આવે તે અંતક, દુટ્ટ કે ચાંદાલ કહેવાયછે મુસ્ય દોષ પ્રાચીન કવિયોષ્ઠ જનકાવ્યમા માન્યો છે, પરંતુ દેવ અથવા મગલવાચક કાવ્યમા તેનો દોષ માન્યો નથી

દોહરાના ભેદ.

પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર પ્રમાણે. નાગરાનપિંગલ પ્ર.

ક્રમ	સંસ્કૃત નામ	પ્રાકૃત નામ	નામ	શુક, લઘુ, ચર્ણ
૧	ધ્રમર	ભમર	હસ	૨૨ ૪ ૨૧
૨	ધ્રામર	મામર	ગયદ, હથિયા	૨૧ ૬ ૨૭
૩	શરભ	શરહુ	વારાહ	૨૦ ૮ ૨૮
૪	શ્યેન	સેવાણુ	પહુ	૧૯ ૧૦ ૨૯
૫	મગ્ગુલા	મુણ્ડા	પિંગલ	૧૮ ૧૨ ૩૦
૬	મર્કટ	મરકડુ	તરલ	૧૭ ૧૪ ૩૧
૭	કરભ	કરહુ	તમાલ	૧૬ ૧૬ ૩૨
૮	નર,	નર	સાયર	૧૫ ૧૮ ૩૩
૯	મરાલ, રસાલ, હસ	મમાલ	મદ્યો.	૧૪ ૨૦ ૩૪
૧૦	{ મદકલ, ગયદ, મદગધ }	{ મઅગલ મયઅધુ }	મેર	૧૩ ૨૨ ૩૫
૧૧	પયોધર, જલધર	પયોદર	મર	૧૨ ૨૪ ૩૬
૧૨	ચલ, ચલ, ચલ	ચલ	કુજર	૧૧ ૨૬ ૩૭
૧૩	ચાનર	ચાણર	હરિ	૧૦ ૨૮ ૩૮
૧૪	ચિનલ	તિણિઅલ	શુકરાલ	૮ ૩૦ ૩૯
૧૫	ચચ્છ	ચચ્છ	ચરિહણ	૮ ૩૨ ૪૦
૧૬	મત્સ્ય	મચ્છ	ચારણ.	૭ ૩૪ ૪૧

૧૭	શાદૂલ:	સદૂલ.	અદિ.	૬	૩૬	૪૨
૧૮	અદિવર:	અદિવર.	પવણ.	૫	૩૮	૪૩
૧૯	વ્યાઘ્ર: , વ્યાલ:	વગ્ધ.	વર્દ્ય.	૪	૪૦	૪૪
૨૦	વિઢાલ:	વિરાઢલ.	ઘણ.	૩	૪૨	૪૫
૨૧	શ્વા, મુનક: , શ્વાન:	મુનહ	આણંદ, હર્ષ.	૨	૪૪	૪૬
૨૨	ઉદુવર: , ઉન્દુર:	ઉન્દુર, ઉંદર.	અકુલ.	૧	૪૬	૪૭
૨૩	સર્પ:	સાપ.	•	૦	૪૮	૪૮

હીરાચંદ કૃત પિંગલદર્શમાં અંક ચોથે સેન, અને હરિજશ પિંગલમાં સિચાળ નામ છે. ચિંતામણી કૃત છંદોલતામાં અંક ૧૧મે યગ્ધ નામ છે; અને છંદોર્મજરીમાં એક અંકમાં વ્યાલ નામ છે

સાહિત્ય સુધાનિધિના ભાગ ૨ જાના અંક ૧૦ મામાં ૨૨ ગુરુ અને ૪ લઘુ એમ ૨૬ અક્ષરથી આરંભીને અલ્પેક ગુરુ ઘટાડતાં તથા વ્યયે લઘુ યથારતાં ૨ ગુરુ ને ૪૪ લઘુ, એમ ૪૬ અક્ષર પર્યંતના અનુક્રમે નીચે પ્રમાણે ૨૧ ભેદ આપ્યા છે:—

(૧) હસ, (૨) મોર, (૩) પિક, (૪) કીર, (૫) કલહસ, (૬) કપોળ, (૭) ચાતુક, (૮) ચક્રમા, (૯) ચકોર, (૧૦) ગદ્દ, (૧૧) ગીધ, (૧૨) રાજહસ, (૧૩) કલકંઠ, (૧૪) ચટક, (૧૫) સેન, (૧૬) કૌંચ, (૧૭) લલા, (૧૮) ટિટિમ, (૧૯) રાયમુન, (૨૦) હારિલ, અને (૨૧) રાજન.

ચિત્રસેન ટીકાવાળા માગધી પિંગલછંદોર્મ્યમાં દોહાના ૨૨ ભેદ નીચે પ્રમાણે આપે છે:—

(૧) મયર, (૨) માયર, (૩) સીદ્ધ, (૪) સધાળ, (૫) અમરઢલ, (૬) મયઢલ, (૭) હર, (૮) મુરાલી, (૯) મયગલ, (૧૦) પડહર, (૧૧) ચરણાળ, (૧૨) તિળયળ, (૧૩) રાચ, (૧૪) મચ્છ (૧૫) સદૂલ, (૧૬) અદિવર, (૧૭) વરક, (૧૮) વિરાઢલ, (૧૯) મુનહલ, (૨૦) ઉંદર, (૨૧) સળદ અને (૨૨) દીસ. વલ્લી તેજ પ્રયંકાર પાઠાંતરે નીચે પ્રમાણે બીજાં નામો આપે છે:—

(૧) હંસ, (૨) ઘરાહ, (૩) ગર્વહ, (૪) પહ, (૫) પિંગલ, (૬) તરલ, (૭) તમાલ, (૮) સાયર, (૯) સુદર, (૧૦) મેર, (૧૧) ગર, (૧૨) કુજર, (૧૩) દરિ, (૧૪) ગુકુસલ, (૧૫) દમણી, (૧૬) મસુઝી, (૧૭) અદિ, (૧૮) વવણ, (૧૯) ઘણ, (૨૦) વગ્ધ, (૨૧) આણંદ, અને (૨૨) આમુસી.

- ૯ સોરઠા, સૌરાષ્ટ્રી, { ૧, ૩ વિપમ પદમા ૧૧ માત્રા.
 સૌરાષ્ટ્ર, પૂર્વાંદુહો. { ૨, ૪ સમ પદમાં ૧૩ માત્રા.
 ૧, ૩ પદનો પ્રાસ મેળવે છે.

દુહાંથી ઉલટા પદ, વાકીના નિચમ અને તાલ દુહા પ્રમાણે, એમ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર અને ઘાળીભૂષણ શ્લોકાદિમા નહીં છે

વિપમે પદે અગિયાર, સમ પદમાં રવૃત્તેર કલ;

દુહા નિયમ સૌ ધાર, પદ ઉલટાવી સોરઠે. ૧૧

નાગરાજ પિંગલમા એને ચારણી કુહો કેહેછે, છંદ શાસ્ત્રમાં
^{૧ ૪ ૧ ૧ ૩ ૩ ૧}
 ટ+ટ+લ, +ટ+ટ+ભ; એમ અર્ધમા લાવવા કેહેછે, પણ તે નિયમ
 સર્વગ્રાહ્ય નથી જણાતો. દોહાના સર્વ નિયમો પાલવાના છે, માટે
 સોરઠાના સમ ચરણોમા જગણનો પ્રયોગ ન જ થવો જોઈયે.

- ૧૦ દોહડિકા. { ૧, ૨ પદે ૧૨ માત્રા } તાલ દોહાના પ્રતિ પદ પ્રમાણે .
 { ૧, ૪ પદે ૧૧ માત્રા }

પેલે ધીને તેર કલ, પ્રીને ચોથે શિવ કલ;

પદ અંતે લઘુ આળ, દોહડિકા તે જાળ. ૧૬

- ૧૧ દોહી. { ૧, ૩ વિપમ પદમા ૧૧ માત્રા } કલનેઅતે લઘુ વિપમમા
 { ૨, ૪ સમ પદમા ૧૧ માત્રા. } ચોપાઈ અને સમપદમાં
 દુહા પ્રમાણે તાલ

વિપમે તિથિ કલ શિવ સમાવિપે, દોહી જાતિ વિચાર;

વિપમે છે ચોપાઈ તાલ, સમે કુહો નિરધાર. ૧૭

(છંદ પ્રભાકર પ્રમાણે)

- ૧૨ હરિપદ. { ૧, ૩ વિપમ પદમા ૧૬ માત્રા } પ્રત્યેક દલની અંતે ગ, લ
 { ૨, ૪ સમ પદમા ૧૧ માત્રા }

સેમા ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાએ તાલ

વિપમ પદે કલ સોલજ આવે, સમમા રૂંદ્રે સુહાય;

એક ઉપર પઝો ચારે ચડતી, હરિપદ તાલ કહાય. ૧૮

છંદોલ્લતા અને ઘાગ્વલ્લભ સમમા ૧૨ માત્રા જાળવા કેહેછે, પણ તે મત ગ્રાહ્ય નથી.

૧૩ લલિત, લલિતપદ, માલવિકા. $\left\{ \begin{array}{l} ૧, ૩ \text{ વિષમ પદમાં } ૧૬ \text{ માત્રા.} \\ ૨, ૪ \text{ સમ પદમાં } ૧૨ \text{ માત્રા.} \end{array} \right.$

(ચિંતામણી પ્રમાણે.)

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાએ તાલ.

વિષમ પદે કલ સોલ સુઠાવે, સમમાં ચાર કહાવે;

પ્રથમે પછી ચચારે તાલો, લલિત-લલિતપદ આવે. ૧૯

છંદોશ્તમુક્તાવલીમાં આવા માપવાર્ધ્ય જાતિને દ્વિપદી કહી છે, પણ દ્વિપદી આપી ભિન્ન લક્ષણવાળી જૂદી છે. છંદોલતામાં માલવિકા નામ અને પહેલી ૧૬ માત્રાના ૪ ઝુગળ આળવા વળુ છે; ચાગ્વદ્ભમાં લલિતપદ નામ છે.

૧૪ લયદ્વિપદી, મહાદોહા. $૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪=૨૮$ માત્રા

પ્રત્યેક દલમાં. ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાએ તાલ.

ચોકલિયા ગણ મુનિ પ્રતિ દલમાં પ્રથમે તાલજ ધરજો;

ચારે ચડંતા લયદ્વિપદીમાં મહાદુહામાં કરજો. ૨૦

૧૫ હલાલા, હલાસ, હલાલ. $૪+૪+૪+૩+૬+૪+૩=૨૮$

માત્રા, એવા બેદલ. ૧૫, ૧૩, યતિ. ૧, ૭, ૧૧ માત્રાએ વિષમ પદમાં તાલ અને ૧, ૫, ૯ માત્રાએ સમપદમાં તાલ.

ઘ્રણ ચોકલિયા પર ઘ્રણ કલા, છ ચાર પછી ઘ્રણ કલ કરો;

હલાલ, હલાસામાંજ તો, યતિ પંદર તેરે ધરો. ૨૧

ઘ્રણ સાત પછી અગિયાર પર, વિષમ પદે તો તાલ છે;

સમમાં શાશિ શર નવ પર ધરો, અગિયારે હલાલ છે. ૨૨

ભાયા-છંદોમજરી અને તેના આધારે છંદ. પ્રમાણમાં તેર તેર માત્રાનું ચરણ એવા ચાર પદ લાવવા લેશે, તે શૂલ છે. વધી છંદ. પ્રદીપમાં ૧૪, ૧૩; ૧૪, ૧૩. માત્રાથી કુલ ૫૪ માત્રા લાવવા કહેશે, અને ૧૨, ૩, ૬, ૪, ૩ માત્રાએ યતિ હોવા જણાવે છે, પણ તે અભિપ્રાય યોગ્ય નથી.

માગથી પિંગલ છંદોગ્રંથ જેની ચિત્રસેને ટીકા કરી છે તેમાં હલાલયના ૨૬ ભેદ આપે છે. તે પ્રથમ રૂપ (SSS, SSS,

ISS, SSS, SIS=૨૮ માત્રા) વે મગણ+યગણ+ધગણ+રગણનું ગણેછે, છટ્ટે વે પદના મઝીને હલ્લાલયના ૨૬ ગુરુ અને ૪ લઘુથી આરંભીને એકેક ગુરુ ઘટાડતાં તથા વઘ્વે લઘુ વધારતાં નીચે પ્રમાણે ૨૬ ભેદ જણાવેછે.:

ક્રમ.	ભેદ-નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	રુદ્.	૨૬	૪	૩૦
૨	કુંકમ.	૨૫	૬	૩૧
૩	કણય.	૨૪	૮	૩૨
૪	મયરંદુ.	૨૩	૧૦	૩૩
૫	માલાહર.	૨૨	૧૨	૩૪
૬	જલહરહ.	૨૧	૧૪	૩૫
૭	કેતે.	૨૦	૧૬	૩૬
૮	કણઝ.	૧૯	૧૮	૩૭
૯	મળરંગ.	૧૮	૨૦	૩૮
૧૦	અંબર.	૧૭	૨૨	૩૯
૧૧	ભવરહ.	૧૬	૨૪	૪૦
૧૨	મહરહ.	૧૫	૨૬	૪૧
૧૩	વરુણ.	૧૪	૨૮	૪૨
૧૪	પારિનાત.	૧૩	૩૦	૪૩
૧૫	મંદાર.	૧૨	૩૨	૪૪
૧૬	સંવર.	૧૧	૩૪	૪૫
૧૭	ઘણુહર.	૧૦	૩૬	૪૬
૧૮	કુસુમ.	૯	૩૮	૪૭
૧૯	કરંજ.	૮	૪૦	૪૮
૨૦	મણિ.	૭	૪૨	૪૯

૨૧	કંકણ.	૬	૪૪	૫૦
૨૨	કુંભ.	૫	૪૬	૫૧
૨૩	નદીસ.	૪	૪૮	૫૨
૨૪	ચંદણ.	૩	૫૦	૫૩
૨૫	સિંહર,	૨	૫૨	૫૪
૨૬	કુરગ.	૧	૫૪	૫૫

માગધી નાગપિંગળના ટિપ્પણમાં ચોવીસ ગુદ અને આઠ લઘુધી આરમ્ભને
અક્ષેપ ગુદ ઘટાડતાં તથા ઘચ્ચે લઘુ યધારતાં હજીજાલયના નીચે પ્રમાણે
૨૫ ભેદ જણાવેછે, પણ હજીજાલયનું માપ જોતાં પ્રથમના ભેદ ઉચિત છે.
૨૪ ગુદ ધને ૮ લઘુધી આરમ્ભનું અનુચિત લાગેછે.

ક્રમ.	ભેદ-નામ	ગુદ.	લઘુ.	ઘર્ષ.
૧	વાહો	૨૪	૮	૩૨
૨	ચોદા.	૨૩	૧૦	૩૩
૩	ચમ્પો.	૨૨	૧૨.	૩૪
૪	ચંધૂ, વધૂ, ચણુ	૨૧	૧૪.	૩૫
૫	વાળો.	૨૦	૧૬	૩૬
૬	ચમ્પો	૧૯	૧૮	૩૭
૭	ચરો.	૧૮	૨૦	૩૮
૮	ચેતો.	૧૭	૨૨	૩૯
૯	ચેણૂ, ચણુ, ચણુ.	૧૬	૨૪	૪૦
૧૦	ચળો, ચનો.	૧૫	૨૬	૪૧
૧૧	ચરિઝો, ચરિદ્ધો	૧૪	૨૮	૪૨
૧૨	ચિવુહો.	૧૩	૩૦	૪૩
૧૩	ચલિયો.	૧૨	૩૨	૪૪
૧૪	ચહો.	૧૧	૩૪	૪૫
૧૫	ચિહ્વો	૧૦	૩૬	૪૬
૧૬	ચામો, ચાનો.	૯	૩૮	૪૭
૧૭	ચુહો, ચુહો	૮	૪૦	૪૮
૧૮	ચિગાલો.	૭	૪૨	૪૯

૧૯	ચિન્દો, ચિન્દો.	૬	૪૪	૫૦
૨૦	ચિદુરો.	૫	૪૬	૫૧
૨૧	ચિદ્.	૪	૪૮	૫૨
૨૨	ચસુ.	૩	૫૦	૫૩
૨૩	ચિરહો.	૨	૫૨	૫૪
૨૪	ચિલઓ.	૧	૫૪	૫૫
૨૫	ચિસઓ, ચિસબો.	૦	૫૬	૫૬.

૧૬ દ્વિપદી, દ્વિદંભા, ટુવિયા, ટુવૈયા, દોપૈ.

$૬+૪+૪+૪+૪+૪+૪=૨૮$ માત્રાનું એક દલ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫ માત્રાએ તાલ.

છ કલ ઉપર ચોકલ ગણ પાંચ પછી તેપર ગુરુ આવે;

એ રીતે અઠ્ઠાવીશ કલનું દ્વિપદી દલ મન ભાવે. ૨૩

પ્રથમ ઉપર પછી શ્રુતિ શ્રુતિ ચડતા તાલો મુનિ કવિ ધરજો;

દ્વિપદી એમ રચીને રસિક જનોનાં હૃદયન હરજો. ૨૪

૧૭ કર્પૂરદ્વિપદી. $૨+૨+૪+૨+૨+૨+૨,$

$+૨+૪+૨+૨+૨+૨+૨=૨૮.$

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૬, ૨૦, ૨૪, ૨૭ માત્રાએ તાલ.

કલ બે બે શ્રુતિ બે બે લઘુ, બે બે પર શ્રુતિ તો હું ધર;

બે બે તે પર તો ત્રણ લઘુ, કર્પૂરદ્વિપદીમાં કર. ૨૫

યતિ તિથિ પર ને તેરે થશે, પણ જળવે નહિ કોઈ જળ;

મધ્યમે પછી શ્રુતિ તાલન ચડે, પ્રતિ યતિમાં એ રીત ગણ. ૨૬

કર્પૂરદ્વિપદીને માગધી લોકો ડાહ્યા કહેહે, અને તેની રચના મેઘવતી પણ મળતી આવેહે, માત્ર તેમાં છેલ્લી ત્રણ માત્રા છે, તેને ઘડલે આમાં ત્રણે લઘુ આપવાનું કંઈ છે. કર્પૂરદ્વિપદીના છેલ્લા ત્રણ લઘુમાંથી એક ઘડાવતાં ૨૭ માત્રાની કુંકુમ નામની દ્વિપદી થાયહે, એ માગધી નાર્યાપગઢના ટિપ્પણમાં ક્યાં છે.

१८ भ्रमरद्विपदी. १०, १८ यति=२८ मात्रानुं प्रत्येक दलं.

तेषां १, ५, ९, ११, १५, १९, २३, २७ मात्राण ताल

भ्रमरद्विपदी दले, दशे अंदारे अष्टाविश कलमां;

सम विषमे चडता, चच्चारै ताल छे प्रति दलमां. २७

आना पेहेला तथा प्रीजा पदमा वे मांआ बसी बोलवासी गोतिना रागेगवादी

१९ हिमकर. १३, १५=२८ मात्रानुं प्रत्येक दल.

१, ५, ९, अने ३, ७, ११, १४ मात्राण प्रति पदे ताल.

विषम पदे धर तेर कल, समया तिथि कलनी चाल छे;

शशि शर नव रावि हिमकरे, ऋण मुनि शिव मनु यति ताल छे. २८

सोरठाणा जे वे विराम धायछे, ते उपर बेरे मात्रा बधारवापी आ जाति बनेछे.

२० हरगीति. ९, ७, १२ यति=२८ मात्रानुं प्रत्येक दल. अने गुरु.

३, ६, १०, १३, १७, २०, २४, २७ मात्राण ताल

नव मुनि बारे, यति करी गुरु, अने अष्टाविश धरो;

प्रीजी पकी ऋण, चार चडता, ताल हरगीति करो. २९

२१ चुलियाला, चूडाला, चूडियाला, चुडिया, चुलका,

चोटियाल. १३, ११ यति+(कुसुम गण ॥५॥)

५ मात्रा=२९ मात्रानुं प्रत्येक दल; तेषां

१, ५, ९, १४, १८, २२, २६ मात्राण ताल

जल शिव यति पर कुसुमगण, दुहा उपर लेखाय, सदा ठिक;

चुलियाला के चूडिया, चुलका रच कविराय! तजी चौक. ३०

प्रथम उपर पछि श्रुति श्रुति, चडता यतिमा ताल, मुनिवर;

चूडाला ओगणत्रिसो, चुडियाला र भाल, भला नर! ३१

दोहना प्रत्येक दलमा पाच मात्रा उमेरवी, ते छंद शास्त्र प्रमाणे एक

કુસુમગણ (1511) ની આળવા, પણ હુંદ કામદુષાવત્સમાં માત્ર ઢગળગ્ગાવ માત્રાજ લાવવા વહું છે; છયોત્તામા પણ દોરાના પ્રલેક દલ ઉપર જ લ (1511) આળવાનુ વહું છે, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, વાળીમૂળ, અને શ્રીધરકૃત પિંગલમા પણ ઉપર પ્રમાણે પાંચ માત્રા આળવાનુ વહું છે, પણ હુંદરલા-યલીમા તેરે અને સોલે ચતિ આળવાનુ વહું છે

૨૨ હુરાજા ૧૧, ૧૪ ચતિ=૨૯ માત્રાનું પ્રત્યેક દલ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૮, ૨૨, ૨૬ માત્રાએ તાલ
 ૧૫ ૨૬
 ૩૨ તિથિ મનુ ચતિ ઓગળગ્રીશ, કલ એમ બને હુરાજા,
 ૧ ૫ ૧૩
 શશિ શર નવ જલ તાલ અઢાર, વાવિશ છવિશપર તાજા. ૨૨

સૌરઠાની યે દલના પ્રારમ્ભમા ચચાર માત્રા વધારવી, અને તેની છેડી માત્રા લગુ છે, તે શુરુ કરવી

૨૩ રુચિરા. જગળસિવાયના ૭ ઢગળ+૩=૩૦ માત્રા, પ્રત્યેક દલમાં,

૧૬, ૧૪ ચતિ ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ

સાત ઢગળપર એક શુરુ કરી, કુલ કલ ત્રીશ પૂરી જાણો;
 સોલે ચૌદે ચતિ રચી સારી, જગળ ન ઢઢમા કદિ આણો. ૨૩
 પ્રથમ પઢી ચચારે ચડતા, કુલ તાલો આઠે આવે,
 રુચિરા રૂંદો દ્વિપદી પૂરી, વહુ રાગે ગાતાં પાવે. ૨૪

આ જાતિ યે દલની છે, હુંદ શાય, ધૂનમીક્ષિક અને વાગ્ધામમા ચતિનો નિયમ ચતાયો નથી અમારી પાસે તથા ૧૮૫૪ મા રચેલું ચિંતા-સ્પર્ગીકૃત માપા પિંગલ છે, તેમા સાત ચૌકલિયા મેળ ઉપર એક શુરુ લાવવાનો નિયમ વરેછ, પણ તેમા ચતિ ચતાયો નથી તથાપિ પણ કરીને ૧૬, ૧૪ ચતિ મળેછે, માટે એ પ્રમાણે ચતિ પાઠવામા આવે તો ટીક છે, પણ એવો નિયમ કરવાનો વિશેષ આધાર નથી અતિજગતો હુંદમાં રુચિરા નામનું ધૂન અશરમેઢમા છે, તેથી જે મમે તે વારણે નાગપિંગલ, મનહર્ગપિંગલ અને ત્વરપતાનાગિપુમા આ જાતિ નથી

મંગરનરંદચન્દનો આ જાણિને માત્રાન્નરંદનો રામન કરિને તેના ૨૯ નચુ ત્રવવા કયુ છે, પરંતુ મર્તી લગુનું લક્ષમ સર્ગ જાણેનો કરવાનો કાવે તો તેના “રવિરા” ૬ નામનો રાગવેગ મદ કહે નહિ, કેનને “રા” ૧ ગુરુ છે મત્રે ૫ લગન માન્ય રાગવા જેવું નથી.

હંદ:પ્રમાકરના ૧૬ નાના વિધનપદનો અને ૧૪ નાના સનપદનો માન્યાં છેવટ થે ગુરુ ત્રવવા કહે છે, પન માત્રિક સનનો તેમેકરુમ જાણિ યત્રાવી છે, તેની કાચે તે મઝી જાય છે, ફેર નામ દટ્તોજ રહે છે કે તે ચાર ચરણની છે, અને આ થે દલનો છે. વઝી માનિક સનનો ચાર ચરણની એજ જાણિ તેમે જગાવી છે, ૫૫ તેના ૧૪, ૧૬ યનિ રાગી, જગન નહિ અને ધન્ટે ગુરુ આગવાનુ તે કહે છે. માયાહંદોમંજરીનાં પ્રતિ દલનો ૧૬, ૧૪ની ચનિયા ૩૦ માત્રા ત્રવવાનુ કહે છે, તે કાચે છેવટ ગુરુ ત્રવવાનું કયુ નથી, પન તેના હજારપમાં થે ગુરુ આપ્યા છે. તે ઉપરયાજ હંદ:પ્રમાકરના વર્ત્તાં થે ગુરુનું લક્ષમ ચાંધુ હોય, એમ જગાય છે. માઠ મનમુલ્લરામ સૂર્યગમે ગૂઝરાનો પદમો રામાયણ રચવા માંડ્યું છે, તેમાં તેમને આ અર્દમમજાણિ વાપરી છે, તે નીચે લગેલા રાગેમાં ગવાય છે, એમ તેમને વેમાયું છે—

“ધીર સર્મારે યમુના તીરે, યગર્તિ યને યેનંમોલી.”

“કયાં ગયો રે પેલો મોરલીવાલો! અમને રસમાં રોહી રે”

“વિંણવ નથી થયો તું રે, હીરજન નથી થયો તુ રે”

“વિગરી કીન ગુધારે! નાથ વિન વિર્ગરી કીન ગુધારે રે!”

“તે તો પટમાં ધર કીધું વાલમાં વરણાગિવા રે!”

x x x x x શિક્ષા શાળાને.

૨૪ ચાંબોલા, ચાંયાલા, ચતુષ્પથા, } ૧, ૩ વિપમ પદમા ૧૬ માત્રા.

ચતુર્વચા, ચતુર્વચન, ચત્ત્વોલા. } ૨, ૪ ગમ પદમો ૧૪ માત્રા.

પ્રત્યેક દલમાં ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાણ તાલ.

વિપમ પદે કરો સોઠ કલા પઠી, સમમાં ચૌદ સદા ધરજો;

પ્રથમ ઉર પઠી શ્રી શ્રી ચડના, તાલો ચોબોલે વરજો. ૩૯

૨૭ ઘત્તાનંદ, ઘાતોનંદ. પ્રત્યેક દલમાં ૧૧, ૭, ૧૩ યતિ.
 $૬+૪+૪+૪+૬+૪+૪=૩૧$ માત્રા. તેમાં અંતે ત્રણ લઘુ
 પ્રતિ યતિમાં ૧, ૫, ૯; ૧, ૫; અને ૧, ૫, ૯, ૧૨ માત્રાએ તાલ.

છ પર ડગળી ત્રણ વાર, પાંચ તું ધાર,

હ દ્વયંમહિ નગણ ચરમ+ ધર; અંતે

ઘત્તાનંદ હર મુનિ, જલ યતિ થાય,

ચારે સુતાલ વિરતિ કર. ૩૯

છુતરતાંકરનાં નારાયણમહાદેવીકામાં ઘાતોનંદ નામ છે, અને $૬+૪+૪+૪+૫+૬+૪+૪=૩૧$ માત્રા એક દલમાં આગળા વચ્ચું છે. હૃદય:પ્રભાકર
 કલ્યાણમાં આનુ નામ ઘત્તાનંદ આપ્યું છે, પણ તે ઘ ને ધના મલ્લતાપનાને
 કીધે મૂલ થયેલી હોય. એમ સમજાય છે.

૨૮. હરિણી. ૧, ૨ પદમાં ૧૬ અને ૨, ૪ પદમાં ૧૬ માત્રા;

વિષમમા ૧, ૫, ૯, ૧૩ ને સમમા ૨, ૭, ૧૧, ૧૫ માત્રાએ તાલ.

ત્રિવિધે કઠ પેલા ત્રીજા પદે, સમમાં તો સોલ સદાય કદે;

હરિણી નામે જાતિ સ્વરી, તે અર્ધસમે કવિયે ડચરી. ૪૦

વિષમે તાલ પ્રથમ પર ધરો, પછી ચારે ચડતા આપ કરો;

સમમાં ત્રીજે તાલજ શ્રેષ્ઠે, પછી ચારે ચડતા ચાલી જશે. ૪૧

માપાહંદોમજરમાંથી આ જાતિ લીધી છે.

૨૯ મનોરમા. ૧૮, ૧૯, યતિ=૩૭ માત્રા. પ્રત્યેક દલમાં

વિષમમા ૩, ૭, ૧૧, ૧૫ તથા સમમા ૪, ૮, ૧૨, ૧૬ માત્રાએ તાલ

વિષમે કલ સકલ અઢાર પ્રમાણે,

ઓગળીશ કન્યા સમમાં વૃક્ષો આણો;

વિષમે એ ત્રણ તર્જી સંધમાં તાલો,

ચાર મનોરમામાં ચડતા ચાલો. ૪૨

આ જાતિ માપા-હંદોમજરીમાં છે. પરંતુ તેના સમ ચરણોમાં જે ૧૯ મ
 ત્રાની યોજના કરી છે, તે પસંદ કરવા યોગ્ય ગ્રંથી, વિષમમા એ માત્રા હોઈ

દડને અને સમમાં ત્રણે માત્રા છોડી દડને ચાર ચાર ચડતા તાલ દેવાથી ગ-
વાડ શકાયછે.

૩૦ ચલન, ફુલ્લના. ૧૦, ૧૦, ૧૭=૩૭ માત્રાનું પ્રત્યેક દલ.

તેમાં ૧, ૬, ૧૧, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૧, ૩૬ માત્રાએ તાલ.

દશનો પર દશ વઢી, સત્તરે યતિ ધરી,

સાડત્રોશ કલેતણું દલન કરજો,

એક પછી શર શરે, તાલ દલમાં ઠરે,

ફુલ્લના ચલનનનામ ધરજો. ૪૩

ફુલ્લના ૧૧ અક્ષરનું થતછે, તે નામ ઉપર ફુલ્લનાને વડલે ફુલ્લના.
વંચાયું હશે, તેથી મૂલધથેલી જણાયછે. ત્રિતામણીમાં ફુલ્લના એમ નામ પાણ્યું
છે અને વે.દલમાં ૧૦, ૧૦, ૧૭ વિરામ રહ્યો છે. એને કરતા પણ કહે છે.

રુપદાપરિગલ તથા આપાછંદોમંજરીમાં ૧૦, ૧૦, ૧૦, ૭ યતિ કહે છે.

૩૧ ગંધાના, ગંધાનક, ૧, ૩ પદમાં ૨૦ માત્રા તેના ૧૭ અક્ષર;

૨, ૪ પદમાં ૨૪ માત્રા તેના ૧૮ અક્ષર.

યતિ કે ગણનો નિયમ નથી, યમક ઘણી આવે. પ્રત્યેક દલમાં એક પછી
ચાર માત્રાએ ચડતા તાલ.

ત્રોશ કલ સત્તરજ વર્ણ વિષમ પદમાંદે,

ત્રોત્રોશ કલ દશાષ્ટ વરણ સમમાં છે જાહે,

પ્રથમે તાલ પછોયો ઠોક શ્રુતિ શ્રુતિ ધરજો,

ગંધાનક વડલ વડત અપર ગંધાના ધણજો. ૪૪ પ્રમાણ

ગંધાનામાં વિષમ પાદે ૧૭ તથા સમ પાદે ૧૮ અક્ષર અને પ્રત્યેકમાં
વચ્ચે યમક આળવા વાળીભૂષણમાં તથા પ્રાકૃતપિયઙ્મસૂચમાં દર્શાવ્યું છે,
પણ માત્રાનો-વંદ નિયમ વતાવ્યો નથી.

૩૨ ચૂડાણા. પેહેલા દલમાં ૧૨, ૧૨; ૧૩, ૧૧=૪૮ માત્રા. આજોં દુહો

લીના દુન્દમાં ૧૨, ૧૮; ૧૨, ૧૬, =૬૭ માત્રા. આજી આર્યા.

તાલ દુહા તથા આર્યા પ્રમાણ.

આદિ દલમાં દોહરો, આઘો ઑંવી જાય,

ચૂડામળી અથવા મલે, ચૂડાણામાં થાય;

વીજા દલની માંહે, આઘો આર્યા નિયમ સહિત થાશે;

અડતાલિશ સત્તાવન, કલનાં વે દલ બની જાશે. ૪૧

છંદાર્ણવમાં આ જાતિનું બીજું નામ ચૂડામળી બતાવ્યું છે, પણ સમ જાતિમાં વે ગોતિની ચૂડામળી જાતે પૃષ્ઠ ૪૧ અક ૧૨૪મે છે, માટે એકનું એક નામ રાક્ષવાધી મુંચવારો થાય તેથી એ નામ અમે રાવ્યું નથી.

૩૩. સ્વંજા, સ્વંજિકા. ૩૬ લ+૧ રગણ=૪૧ માત્રાનું પ્રત્યેક દલ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯, ૩૩, ૩૭, ૪૦ માત્રાએ તાલ.

છતરિશ લઘુ કલં ચરણ ચરણ પ્રતિ,

પઝો થકોં ઉપર તું શશિ રગણ^{૩૬}જ સજ પ્રતિ પદ સ્વંજિકે

પ્રથમ ઉપર પઝો શ્રુતિ શ્રુતિ ચડોં નડોં,

સકાલ મલોં તું દશ પઝો ત્રણ પર ઠિક દ્વય દલ તાલ દે. ૪૬

ધર્મમેલના વિષમ વૃત્તના પ્રકરણમાં ૩૦ લઘુ+૧ શુક સમમાં, અને ૨૮ લઘુ+૧ શુક વિષમમાં એના માપનું આ નામનું વૃત્ત છે. મનહરપિંગળમાં ૫+૫+૫+૫+૫+૫+૬+૨=૪૧ માત્રા લાવવા કહ્યું છે. પિંગળદર્શમાં પણ એજ પ્રમાણે લીધું છે.

૩૪માલા. ૩૬ લ+૧ રગણ+ગ ગ (કર્ણ)=૪૧ માત્રાનું પેહેલું દલ

આર્યાના ઉચ્ચાર્દ્ય પ્રમાણે ૧૨+૧૧=૨૩ માત્રાનું બીજું દલ.

પેહેલા દલમાં. ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯, ૩૩, ૩૭, ૪૦, ૪૪ અને વીજા દલમાં ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૬ માત્રાએ તાલ.

છતરિશ લઘુ કલં પ્રથમ દલ તું ઘડ રગણપર કર્ણ

શ્રુતિ શ્રુતિ ચડોં ન ર ઉપર દ્વિઆવતા તાલે;

બીજું દલ આર્યાના, ઉચ્ચર દલ સરસું પર માલે. ૪૭

શિસ્વા જાતિ.

હુત્તરતાંકર તથા છંદ શાસ્ત્ર ઉપરથી શિસ્વા અને તેના અંગમૂલ છંદો બે દુલના સિદ્ધ થાયછે; પણ છંદ:પ્રભાકરમાં તેનાં ચાર ચરણ.યોજ્યા છે, તે સંસ્કૃત ગ્રંથોથી વિરુદ્ધ છે.

શિસ્વામા એક દલ સર્વ લઘુનું તો ત્રીજુ સર્વ ગુરુનું આવે એમ છંદ સૂત્રમાં જણાવ્યુ છે.

(બુહો) ^{૩૨}રદ લઘુ કલનું એક દલ, અવરવિષે ગુરુ સોઝ્ય;
તેને કવિજન એમ કે', શિસ્વા નામથી બોલુ. ૩૮
શિસ્વાતણા બે ભેદ છે, કવિતા કરવા કામ;
સૌમ્યશિસ્વા જ્યોતિ શિસ્વા, એવા એનાં નામ. ૪૨

ગોણ્વત્તમ તથા છંદરત્નાવલીમા ૩૮ લઘુ+૧ ગુરુ=૨૦ માત્રાના બે દલ જાણવા કયુ છે પણ તે અભિપ્રાય સર્વમાન્ય નથી

ગુરુના લઘુ અને લઘુના ગુરુ, એમ પ્રસ્તાર કરતા આના અનેક ભેદો થાયછે.

૬૫ જ્યોતિ શિસ્વા { પૂર્વાર્દ્ધમાં ૩૨ લઘુ=૩૨ માત્રા } આઠે અક્ષરે
{ ઉત્તરાર્દ્ધમાં ૧૬ ગુરુ=૩૨ માત્રા } ચલિ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાએ તાલ.

લઘુ કલ દશ પડ, પ્રથમ વિરતિ ધર,

દ્વિતીય પ્રથમ સંમ, ^{૩૨}રદ કલ કુલ કર;

આઠે આઠે, થોભી કીજે,

સોઝે ગુરુ, અર્દ્ધે વીજે. ૬૦

છંદ પ્રભાકર ધપેરેમા વલિ કહી નથી

આના ચલદામેજ સૌમ્યાશિસ્વા કે અનગમ્બોહા કહે છે છંદ:પ્રભાકરમા અનગમ્બોહા અને જ્યોતિ શિસ્વાને તથા છંદાર્થવમા અનુષ્ટુપ (જલ્લોફ), ગજ, ઘનાક્ષર વગેરેને મુક્તકમાં ગણ્યા છે તે મુક્તકની વ્યાખ્યા

જાણવેછે કે, જે વૃત્તમાં યયાંક શુદ્ધ સ્વર અને વયાંક માત્ર અક્ષરોની જાણ્યાનો નિયમ હોયછે, તે મુક્તજ કેહેવાયછે.

૩૬) સાંમ્યાશિશ્વા, { પૂર્વાદમાં ૧૬ ગુરુ=૩૨ માત્રા } આઠ અક્ષરો
અનંગક્રીડા. { ઉત્તરાદમાં ૧-૨૨ સ્વર=૩૨ માત્રા } યનિ.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાનું તાલ.

પેલે અદ્દ, ગુરુ સોલે,

આટે આટે, યોમી વોલે;

દ્વિતીય દલની કલ, ચર્ચા મઝી રૈદ કર;

પડે-દશ સ્વર. પર, વિરતિ તરત ધર. ૧૧

અનંગપ્રીટમાં ધાગ્વજ્ય પેદેલા દલમાં આઠ ગગન ફટલે ચોવીશ ગુરુ અને ચોવીશ દલમાં આઠ ગગન ફટલે ચોવીશ સ્વર જાણવા કેહેછે

૩૭) ચુલિકા. { પૂર્વાદમાં ૨૭ લ+ગ=૨૯ માત્રા.
{ ઉત્તરાદમાં ૨૯ લ+ગ=૩૧ માત્રા.

પેદેલા દલમાં ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯

અને ચોવીશ દલમાં ૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાનું તાલ.

પ્રથમ દલ, સકલ લઘુ કલ ચોશપર

મુનિવર ધરો ગુરુ શર્ચા કરો;

લઘુ કલ સકલ મઝી ચોશપર નવ

ધરો દ્વિતીય દલમાં શર્ચા ગુરુ ધરો. ૧૨

હૈદ. શાસ્ત્રમાં જણાવ્યું છે કે-“કેદારદ પૂર્વાદની પેટે ૨૭ લઘુ+ ૧ ગુરુનો વને દલ જાણવાનું કેહેછે” પણ તેમ જણાવ્યાં અતિરુચિરામાં મઝી જાયછે. ફટલે અમે ઉપરનું સમજાવ વાપ્યું છે.

શિષ્યાના ઉપર જે ત્રણ ભેદ બતાવ્યા છે, તે ઉપરાંત કેદારદ ચોવીશ અથવા નીચે પ્રમાણે વિશેષ ભેદ બતાવેછે

૩૮) અતિરુચિરા. ૨૭ લ+૧ ગ=૨૯ માત્રા પ્રત્યેક દલમાં.

૮, ૮, ૭, ૬ યાતે-૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, ૨૯ માત્રાનું તાલ.

પ્રથમ દ્વિતીય દલ, લઘુ કલ ચોશપર.

मुनि धरि + चम, ग धर धोरा; + अन्ते.
 वसु पछो वसुपर, मुनिरनों उं पर,
 रंसपर विरति, अतिरुचिरा. ९२

३०. शिखा. $\left\{ \begin{array}{l} ४+४+४+४+४+४+४+४=२८ \text{ मात्रानुं पेहेलुं दल,} \\ ४+४+४+४+४+४+४+४+४=३२ \text{ मात्रानुं बीजुं.} \end{array} \right.$
 पेहेला दलमा १, ५, ९, १३, १७, २१, २५ अने बीजा दलमा
 १, ५, ९, १३, १७, २१, २५, २९ मात्राए ताल.

कविवर! पट चोकल कर प्रथम दल पछो जगण धर एक;
 यछो जो बीजे सात ड उपर जगणनो. शिखाविषे छे विवेक. ९४
 सुतरनाकरवी नारायणभरीटीरामा शिखातु ए प्रमाणे माप छे,
 ४० शिखित. $२८ल+१ग=३०$ मात्रानुं प्रत्येक दल.
 १, ५, ९, १३, १७, २१, २५, २९ मात्राए ताल

बोश पर वसु कल कुल कल लघु धर
 पछो शशि गुरु धर प्रतिदलमां;
 + टकर प्रथमपर पछो श्रुति श्रुति चट † नाक
 शिखित तुँ रच कविवर! पलमां. ९५

४१. अशिखा, $\left\{ \begin{array}{l} २४ ल+१ज=२८ \text{ मात्रा पूर्वार्द्धमां} \\ २८ल+१ज=३२ \text{ मात्रा उत्तरार्द्धमां} \end{array} \right.$ एकपर चण्कारे
 नाकि. $\left\{ \begin{array}{l} २४ ल+१ज=२८ \text{ मात्रा पूर्वार्द्धमां} \\ २८ल+१ज=३२ \text{ मात्रा उत्तरार्द्धमां} \end{array} \right.$ बडता ताल
 बोशपर श्रुति कल सकल तुँ लघु धर
 उपर जगण कर सदाय;
 बोशपर वसु कल सकल लघु तुँ कर
 उपर जगण धर तुँ अशिख रचाय. ९६

शुद्धीरुतमुकारकी तथा प्राकृतपिण्डमुद्रना आनु नाम शिखा है

१) चाणक्यभमा नाकि नाम आप्यु छे

४२ (अपर)शिखा { २८ ल + १ ग = ३० मात्रा पेंहेला दलमां.
 { ३० ल + १ ग = ३२ मात्रा बीजा दलमां.

१, ५, ९, १३, १७, २१, २५, २९ मानाए ताल.

विशपर वसु कल लघु कर तुँ प्रथम

दलनों इंजरम धवल कमलां छे;

विशपर दश लघु कल कुल कर शशौ

गुरु चरमनों उपर द्वितीय दल छे.

१७

आधी उलटुं ते खंजा. अन्ते गुरु

४३ (अपरा)खंजा (शिखा): { ३० ल + १ ग = ३२ मात्रा पेंहेला दलमां
 { २८ ल + १ ग = ३० मात्रा बीजा दलमां.

१, ५, ९, १३, १७, २१, २५, २९ मानाए ताल

प्रथम दल तुँ धर विशपर दश कल

सकल कल तुँ लघु धर गुरु चरमे;

द्वितीय दल सकल लघु कल विश वसु

चरमं उपर शशौ गुरु ग रमे.

१८

अन्ते खंजाधी उलटुं ते शिखा.

४४ अतिशिखा, गुणित. ३० ल + १ गुरु = ३२ मात्रा नुं प्रत्येक दल.

१, ५, ९, १३, १७, २१, २५, २९ मानाए ताल,

प्रथम द्वितीय दल सकल लघु कल तुँ

त्रौश कल पर शशौ गुरु धर तुँ तिस्रा;

प्रथम उपर पठौ श्रुति श्रुति चडौ कल

हकर धरौ तुँ रच सरस अविशिखा. १९ ताल

આર્યા પ્રકરણ.

આર્યાનો પ્રયોગ વિશેષે કરીને સંસ્કૃત, માગધી અને મરાઠી ભાષામાં જોવામાં આવેછે, તુજમાપામાં વધુ ઓછો છે. હવળાં ગુજરાતી ભાષામાં કાંદક વિશેષ પ્રચાર થવા માંડ્યો છે.

આર્યાગણ

આર્યા (ગાહા) પ્રકરણમાં ચચ્ચાર માત્રાના પાંચ ગણ આવેછે, તેથી રીતે કે મગણ (SSS)માંથી એક ગુરુ ઓછો કરી વાકીના ચે ગુરુ (SS)નો ચાર માત્રા ગણાયછે, તેને કર્ણ અથવા મગણ કહેછે. નગણમાં એક લઘુ વધતાં ચાર માત્રા થાયછે, તેને (IIII) વિમગણ કહેછે. અને વાકીના ચચ્ચાર માત્રાના સ, જ અન્ને મ, ઇ ઘ્રણ મૂંઠ ગણ છે, તે લેવાયછે. તેથી આર્યાના નીચે પ્રમાણે પાંચ ગણ થાયછે:—

૧ SS કર્ણ (મગણ.)

૨ IIS સગણ.

૩ ISI જગણ.

૪ SII ધગણ.

૫ IIII વિમગણ

આર્યાનું સામાન્ય માપ.

પ્રથમ દલમાં—૭ ચોકલિયા ગણ+૧ ગુરુ=૩૦ માત્રા;

બીજા દલમાં—૬ ચોકલિયા ગણ+૧ લઘુ+૧ ચોકલિયો+૧ ગુરુ=૨૭ માત્રા.

પૂર્વાર્દ્ધ (પ્રથમદલ)માં ચચ્ચાર માત્રાનો એક એવા સાત ગણ અને એક ગુરુ આવેછે તથા ઉત્તરાર્દ્ધ (બીજાદલ)માં પાંચ

નોકલિયા ગણ+૧ લઘુ+૧૬ નોકલ ગણ+૧ ગુરુ આવે છે. અર્થાત્ બીજાદલમાં ઘટ્ટા ગણને સ્થાને માત્ર ૧૬ લઘુ આળવો તથા બને દલમાં ૧લા, ૩જા, ૫માં, અને ૭મા ઇટ્ટે વિપ્ર સ્થાનોમાં જગણ આળવો નહિ. આર્યાના પૂર્વાર્દમાં ઇટ્ટા ગણને સ્થાને વિપ્ર (નગણ) અથવા જગણ જ જોડયે; જો વિપ્રગણ હોય તો તેના પ્રથમ અક્ષરે વિરામ આવે, તેમજ જો સાતમો ગણ વિપ્ર હોય તો ઇટ્ટા ગણના ઇટ્ટા અક્ષરે યતિ આવે, પછી તે ઇટ્ટો ગણ જગણ હોય તો પળ ચિતા નહિ. તેમજ ઉત્તરાર્દમાં પાંચમો ન (વિપ્ર)ગણ હોય તો ચોથા ગણના ઇટ્ટા અક્ષરે યતિ આવે. આ ઉપરથી એમ સમજવાનું છે કે ગાથાની પેઠે ૧૨ અને ૧૮ તેમજ ૧૨ અને ૧૯ માત્રાએ પદ છૂટાં પડતાં નથી, પણ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં વિરામ કહ્યા છે, ત્યાં ત્યાં પદની સમાપ્તિ થાય છે, અને બીજા પદનો પ્રારંભ થાય છે. ઇટ્ટો અને સાતમો બને ગણ ન (વિપ્ર)ગણ આવે તો પ્રથમ વિરામ સુલ્ક સમજી ત્યાં આગળ પદની સમાપ્તિ સમજવી, અને બીજો વિરામ ગૌણ સમજવો.

વિગલ્લચાર્યના મત પ્રમાણે પણ આર્યાના પૂર્વાર્દ અને ઉત્તરાર્દે પૂર્વાં બેદ્રલ કેહેવામાં આવે છે, પણ પાટ ઠરાવવામાં આવતા નથી.

ઉત્તરભાવરની નારાયણભટ્ટી ટીકામાં લખ્યું છે કે — “જે આર્યામાં એક જ જગણ હોય તે કુલીના (કુલ્લવતી), જે જગણ હોય તો કુલ્લટા (અથવા બીજા પ્રયોગ મત પ્રમાણે ધરુણી, સંઘટ્ટિણી અથવા અધિસારિકા કેહેવાય,) જેથી બધારે જગણ આવે તો વેડ્યા અથવા વારાંગના કેહેવાય અને એક જ જગણ ન આવે તો રંદા અથવા વિધવા કેહેવાય.” કેમકે જગણનું નામ નાયક પાડેલું છે, તેથી નાયક અથવા નણી વિનાની તે વિધવા.

વૃત્તરત્નાકરની નારાયણમટ્ટી ટીકા પ્રમાણે ગાતા ચોલવાનો મતિ નીચે પ્રમાણે છે —

પેટેલુ પાદ હસની પેટે ધીમેથી ચોલ્યુ,
ચોલુ પાદ સિંહવિક્રમની પેટે ઉદ્ધતપણે ચોલ્યું,
ગ્રોલુ પાદ ગંગગતિની પેટે ભલિતપણે ઉચ્ચાર્યું, અને
ચોધુ પાદ સર્પની ગતિની પેટે ડોલ્યુ ગાયુ.

દંદોમજરીના ટીકાકાર જીવાનદ વિદ્યાસાગર મહાચાર્ય કેહેછે કે— “ કેટલ્યકનો એવો અભિપ્રાય છે કે, ૧૨, ૧૮ અંત ૧૨, ૧૯ માત્રાણ પાદ ગણી યતિ રાસ્તવામા આવી છે.” પણ આ મત બરાબર નથી, કારણ કે આ પ્રમાણે પાદ પાડી ઉપરના વાકા નિયમ લાગુ કરવામા આવેતો તે જુદો ભેદ થાય છે, અને તે પછી કેટલાયઝે, છૂલે તેને આર્યા સ્ત્રી ગણાય નહિ.

વિપ્રાદિ આર્યાનાં નામ.

વિપ્રા ૧૨ લઘુ સુધીની
ક્ષત્રિયા. ૧૩ થી ૨૧ લઘુ સુધીની.
વૈશ્યા... ૨૧ થી ૨૭ લઘુ સુધીની.
શૂદ્રા. ૨૭ થી ૫૩ લઘુ સુધીની.

આર્યા (ગાથા) દેશ.

વિપ્રા . જાજનનગર. (કાશી મળીછે)
ક્ષત્રિયા. અયોધ્યા.
વૈશ્યા મહારાષ્ટ્ર.
શૂદ્રા . કર્ણાટક.

ઉપર પ્રમાણે ચાર જાતિનો આર્યાના ચાર દેશ લખવત-

જશસિંધુ તથા પિંગલઙ્કદોગ્રંથં ઇત્યાદિમાં કહ્યા છે, પણ નાગરાજ-
પિંગલમાં અયોધ્યાને વડલે પૂર્વદેશ અને મહારાષ્ટ્રને વડલે
મહુરા એવાં નામ આપ્યાં છે.

પદ્મિનીઆદિ ચાર જાતિની આર્યા.

જેમાં પ્રથમ કર્ણ ગણ હોય તે પદ્મિની.

જેમાં આદિ સગળ હોય તે ચિત્રિણી.

જેમાં આદિ ભગળ હોય તે હસ્તિની.

જેમાં પ્રથમ વિપ્રગળ હોય તે શંખિની.

આર્યાની અવસ્થા.

જેમાં કર્ણ ગળ વહુ તે વાઝા.

જેમાં વિપ્રગળ વહુ તે મુઘા.

જેમાં ભગળ વહુ તે માંદા.

જેમાં સગળ વહુ તે દુદ્ધા કેહેવાય.

પણ પિંગલઙ્કદોગ્રંથ (ચિત્રસેનટીકાવાઝા)માં તથા વૌર્ણ
કેટલાંક પિંગલોમાં વિપ્રાને વાઝા, હસ્તિયાને માંદા, હૈદ્યાને
અર્ધવૈયસી અને ગૂટ્રાને દુદ્ધા કેહેછે.

ઉત્પત્તિ.

ગાથાનું કુલ છંદ, પિતા વેદ, માતા સરસ્વતી અને જન્મ
ધ્રાણ નક્ષત્રમાં છે.

આર્યાનાં વર્ણ, વસ્ત્રાદિક.

જાતિ.	વર્ણ.	વસ્ત્ર.	આચરણ.	તિલક.
વિપ્રા,	ગૌર,	શ્વેત,	મોની,	શ્વેત.
હસ્તિયા,	રક્ત,	રક્ત,	મોનું,	લાલ.
વૈદ્યા.	પીત,	પીત,	રૂપું,	પીલ.

શુદ્રા, શ્યામ, . . . કૃષ્ણ, પીનલ, શ્યામ.

પિંગલ-છંદોગ્રંથ (ચિત્રમેનદ્રીમાવાલ્ય)મા શુદ્રાનુ આભરણ કદાચ જગાધ્યુ છે.

ગાથાની માત્રાનો પિંઢ.

ગાથાની કુલ ૧૭ માત્રા છે. તેમાં પૂર્વાર્દ્ધમાં ચાર માત્રાના ૭ ગણ અને ઉત્તરાર્દ્ધમાં ચાર માત્રાના ૬ ગણ છટ્ટે ૧૩ ગણ ચાર માત્રાના છે, તેના ૧૩ અંશ+તે સિવાય વાળી પૂર્વાર્દ્ધ અને ઉત્તરાર્દ્ધમાં અતે અલેક ગુરુ હોય છે, તે એક ગુરુની બે માત્રા તેના ૨ અંશ+છટ્ટા ગણને સ્થાને ઉત્તરાર્દ્ધમાં એક લઘુ આવેછે, તેનો એક માત્રાનો ૧ અંશ=૧૩+૨+૧=૧૬ અંશ એન્દર ગાથાના ગણાયછે.

તોલ.

(પિંગલ છંદોગ્રંથ પ્રમાણે).

ચાર કલ્પા = ૧ પલ.

૧૪ પલ+૧ કલ(લઘુ)=૧ ગાથા.

અનુસ્વાર વિચાર.

કવિ ઉત્તરકીર્તિ ભગવતપિંગલમાં કહ્યુ છે કે-“જે અનુસ્વાર વગરનો ગાથા (આર્યા) તે આંવાળી, એક અનુસ્વારવાળી કાળી (એક આંસ્વાળી), બે અનુસ્વાર વાળી તે બે આંસ્વાળી (સુનયની), અને વહુ અનુસ્વાર વાળી તે વહુ આસ્વાળી (મનોહરા) વેનેછે.”

કમલ આદિ ૨૬ જાતિની ગાથા કેહેવાયછે, ધત્રિયા ગાથા તે સ્વભાવ ગાથા કેહેવાયછે, અને પન્થ્યાદિ વિશેષ ગાથા કેહેવાયછે.

૪૨. આર્યા-ચાયા, ગાદારી

૧. ૪+૪+૪+૪+૪+જ કે વિપ્રગણ+૪+ગ=૨૦.

૨. ૪+૪+૪+૪+૪+લ+૪+ગ=૨૭.

પ્રથમ દલમાં ૧,૫,૯,૧૩,૧૭,૨૧,૨૫,૨૯ માત્રાएं તાલ.

દ્વિતીય દલમાં ૧,૫,૯,૧૩,૧૭,૨૧,૨૫,૨૯, માત્રાएं તાલ.

જોન' ડગણ પર છટ્ટો દ્વિજવર અથવા જ, ગણ ધરો પદમાં;

તેપર એક ડગણ કરો, અંતે ગ કરો પ્રથમ દલમાં. ૬૦

બીજું દલ એમજ પણ, છટ્ટે લઘુ માત્ર એક તો ધરવો;

વિપમ ગણે પ્રતિ દલમાં અવશ્ય, જગણ નહિ કદિ કરવો. ૬૧

છટ્ટો જો દ્વિજવર તો પ્રથમાક્ષર પછો જ, વિરતિ, પદ કરજો;

૨૯ મુનિ જે ગણ દ્વિજતો, ૨૯મી પણ અંત પદ ધરજો. ૬૨

બીજા દલમાં-પંચમ દ્વિજવર તો ત્યાં થકીજ. પદ ગણજો;

અવર પ્રકાર બને તો અન્તે, યનિ પદ સહજ મળજો. ૬૩

‡ માગધી છંદઃશતક અંશમાં આ નામ છે

કેદારકવિનો સંસ્કૃત માપામાં રચેલો 'વૃત્તરત્નાકર' નામે

ગ્રંથ છે, જેના પર "ભાવપ્રદીપિકા" નામની ટીકા જનાર્દને કરી છે,

તેમાં છેલ્લે કે. જમાં વિપમ અક્ષરવાળાં પાદ (જેવાંકે ૮, ૧૦,

૭, ૯ અક્ષરનાં અથવા ૨, ૬ પાદનાં) હોય તે ગાથા કેહેવાય છે.

જેમકે મંગલ, ગીતિકા, ચેષ્ટક, વિપદિતિ, ધ્રુવક, ચર્ચરી,

પદ્ધતિકા, કાલિકા, વેદિતિકા, દ્વિપદી, સત્સાહ, ચત્વરી,

સદુલિકા, દ્વિપથ, આદિ કેટલાક શ્વા છંદોનો એમાં સંગ્રહ

થાય છે માટે એ સર્વ સંગ્રહિણી કેહેવાય છે.

"વૃત્તરત્નાકર" અને તેની નારાયણભટ્ટે કરેલી ટીકામાં કેહે

છે કે, "પ્રણ, છ, કે દશ અથવા તેથી અધિક જેમાં ચરણ

આવે તેને, અને પ્રત્યેક ષરણમાં ન્યૂનાધિક અને નિયમ વગરના ગુરુ લઘુ જેમાં આવે તેને ગાથા કહેછે.

છંદ:શાસ્ત્રમાં એમ કહેછે કે— પ્રસ્તાર પ્રમાણે છંદના જે ભેદ થાયછે, તેમાંથી પ્રાચીન મુનિયો અને મંથકારો જે પ્રસિદ્ધ છંદોનાં નામ કહી ગયા છે તથા તે સિવાય પ્રત્યારની રીતિથી નવા ધદ રાકે તે વર્ગ્ય કરતાં બાકી જે નવા છંદ જોવામાં આવે તે ગાથા કહેવાય.

ઘઠી સંસ્કૃતમાં રચાય તો આર્યા અને પ્રાકૃતમાં રચાય તો ગાથા કહેવાયછે. અને કેટલાક માગધી ગ્રંથોમાં તેનું નીચે પ્રમાણેજ માપ હોયછે:—

ગાથા.

૧, ૨ પાદમાં ૧૨ માત્રા.

૨જા પાદમાં ૧૮ માત્રા.

૪થા પાદમાં ૧૬ માત્રા.

ગાથાનું માપ કરતાં વિશેષ નિયમ થવાથી આર્યાદિ ભેદ થાયછે. એમ કેટલાકનું મત છે.

આર્યાના ભેદ નીચે પ્રમાણે છે:—

ભેદ.	લઘુ	ગુરુ	વર્ણ
૧ લક્ષ્મી, લચ્છી.	૩	૨૭	૩૦
૨ ક્રદ્ધિ.	૫	૨૬	૩૧
૩ ઘુદ્ધિ.	૭	૨૫	૩૨
૪ લજ્ઞા.	૬	૨૪	૩૩
૫ વિદ્યા, વિજ્ઞા.	૫૧	૨૩	૩૪
૬ ક્ષમા, સમાય.	૧૩	૨૨	૩૫
૭ વૈદેહી, દેહી, અદેહી, દેવી, દેહીયા.	૧૫	૨૧	૩૬

૮	ગૌરી, ગોરી.	૧૭	૨૦	૩૭
૯	ધાત્રી, ધાડ, રાત્રી. રાયા.	૧૯	૧૯	૩૮
૧૦	ચૂર્ણા, જુહના, પૂર્ણા.	૨૧	૧૮	૩૯
૧૧	ઝાયા.	૨૩	૧૭	૪૦
૧૨	કાન્તિ, કન્તિ.	૨૫	૧૬	૪૧
૧૩	મહામાયા. મહામડયા.	૨૭	૧૫	૪૨
૧૪	કીર્ત્તિ, કીર્તી.	૨૯	૧૪	૪૩
૧૫	સિદ્ધિ, સિદ્ધા, મુદ્દા.	૩૧	૧૩	૪૪
૧૬	માની, માનિની, મનોરમા, મન્ના.	૩૩	૧૨	૪૫
૧૭	રામ્મ.	૩૫	૧૧	૪૬
૧૮	ગાહિની.	૩૭	૧૦	૪૭
૧૯	વિશ્વા, વિભા.	૩૯	૯	૪૮
૨૦	વાસિતા, મીયા.	૪૧	૮	૪૯
૨૧	શોભા.	૪૩	૭	૫૦
૨૨	હરિણી.	૪૫	૬	૫૧
૨૩	ચંકી, ચક્કી.	૪૭	૫	૫૨
૨૪	સારસી, ગંમી.	૪૯	૪	૫૩
૨૫	કુરરીય.	૫૧	૩	૫૪
૨૬	સિંહી.	૫૩	૨	૫૫
૨૭	હંસી.	૫૫	૧	૫૬

પિંગલ છંદોગ્રંથ (ચિત્રસેનટીકાવાળા)માં અંક ૩મે દેહોયા,
અઠ ૯મે રાયા, અંક ૧૬મે મુદ્દા, ૧૬મે મન્ના, ૧૮મે રોહિણી;
૧૯મે વિભા. ૨૦મે મીયા, ૨૩મે ચક્કી, અને ૨૬મે હંસી

જળાવી તેણે એકંદર ૨૬ મેઢ બતાવ્યા છે.

વૃત્તરલાકરની નારાયણમટ્ટીયેકામાં અંક ૧૦મે પૂર્ણા નામ આપ્યું છે.

વૃત્તમૌલિકામાં ૨૪મી “હંસી” અને ૨૫મી “સારસી” ગણી કુલ પંચોશ મેઢ લખ્યા છે અને તે સર્વેનાં ઉદાહરણ “ઉદાહરણ મંજરી” નામના ગ્રંથમાં આપ્યાં છે.

“હંદઃપ્રભાકર”માં કહ્યું છે કે—“એક ગુરુની આર્યાબની શકે નહિ” એટલે તેણે ૨૭ને વઢલે ૨૬ મેઢ ઉપર પ્રમાણે કવિ ચંદ્રશેખરના મત પ્રમાણે ગુરુ લઘુનાં ક્રમથી આપ્યા છે, પરંતુ વચ્ચે ૧૮મો “ગાહિની” નામે મેઢ આપ્યો નથી અને અંક ૭મે દેવી નામ આપ્યું છે.

નાગપિગલમાં ગાહાના ૨૬ મેઢ આપ્યા છે તેનાં નામ—

૧ કમલા, ૨ લુલિયા, ૩ લીલા, ૪ જુહના, ૫ રંભાય, ૬ માગધી, ૭ લચ્છી, ૮ વિઙ્ગૂ, ૯ માલા, ૧૦ હંસી, ૧૧ શશિલેહા, ૧૨ જાહ્નવી, ૧૩ મુગ્ધા, ૧૪ કાલી, ૧૫ કુમારી, ૧૬ મેહા, ૧૭ સિદ્ધિ, ૧૮ રિદ્ધિ, ૧૯ કુમ્ભિણી, ૨૦ ધરણી, ૨૧ જરકણી, ૨૨ વીણા, ૨૩ ચંપી, ૨૪ ગંધર્વી, ૨૫ મંજરી અને ૨૬ ગૌરી.

શંભૂ અથવા સ્વયંભૂ કૃત હંદોગ્રંથ પ્રમાણે આર્યાનાં ૨૬ નામ.

૧ વિમલા.	૨. સરમા.
૩ મદના.	૪ રત્ના.
સંતોષા.	૬ માલતી.
ચમ્પકા.	૮ કનકા.
રૂપા.	૧૦ તમ્બા.
વરલા, વારલા.	૧૨ ગંધારા.

૧૩ સારંગા.	૧૪ લક્ષ્મી.
૧૫ ચન્દ્રાનના.	૧૬ મિદિચરા.
૧૭ ત્રિપ્રા.	૧૮ મોહકરા.
૧૯ મંદોત્કટા.	૨૦ મદનનના.
૨૧ પ્રધુલ્લશ્રોણી.	૨૨ ગનગમના.
૨૩ દોષકેશી.	૨૪ વદન્વા.
૨૫ રંગદા.	૨૬ રત્નગર્ભા.

ગાત્રી આર્યામાં ૧૩ લઘુ આવે તો તે વિપ્રા કેહેવાયછે, ૨૧ લઘુ આવે તો તે ક્ષત્રિયા કેહેવાયછે, ૨૭ લઘુ આવે તો વૈશ્યા કેહેવાયછે, અને તે ઉપરાંત આવે તો તે શૂદ્રા કેહેવાયછે. અર્થાત્ અંક ૧ થી ૬ મુખીની વિપ્રા, ૭ થી ૧૦ મુખીની ક્ષત્રિયા, ૧૧ થી ૧૩ મુખીની વૈશ્યા, અને ૧૪ થી ૨૭ મુખીની શૂદ્રા જાતિ કેહેવાયછે.

આર્યાના મુખ્ય પાંચ ભેદ નીચે પ્રમાણે, તેની માત્રા આદિનું કોષ્ટક.

ક્રમ	નામ.	માત્રા			ચીજા નામ:	અર્દ્ધામ, કે વિષમ
		ઉત્તર	મિદ્ય	દક્ષિણ		
૧	આર્યા.	૩૦	૨૭	૫૭	ગાહા, ગાથા.	વિષમ
૨	મિતિ	૩૦	૩૭	૬૦	હમગાહા, હદ્ગાથા	અર્દ્ધસમ.
૩	વૃણીર્નિ.	૨૭	૨૭	૫૪	શાદુ	અર્દ્ધસમ.
૪	હદ્ગાતિ.	૨૭	૩૭	૫૭	વિગાહા, વિગાથા	વિષમ
૫	આર્યાવૃણીર્નિ.	૩૨	૩૨	૬૪	સ્વપ્પક, સંધા, સાદિની.	અર્દ્ધસમ.

• ए पांच भेदोक्ताना प्रत्यक्ता नीचे प्रमाणे १६ भेद थायछे;

१ पद्या.	६ मुख विपुला.
२ पद्या चपला.	१० मुखविपुला चपला.
३ पद्या मुखचपला.	११ मुखविपुला मुखचपला.
४ पद्या जघनचपला.	१२ मुखविपुला जघनचपला.
५ विपुला.	१३ जघनविपुला.
६ विपुला चपला.	१४ जघनविपुला चपला.
७ विपुला मुखचपला.	१५ जघनविपुला मुखचपला.
८ विपुला जघनचपला.	१६ जघनविपुला जघनचपला.

(छंदःप्रभाकरमां आ १६ नामो केटलाक फेरफार साथे बतावेलां छे.)

प्रथम लखेला मुख्य पांच भेद साथे आ सोळ भेदनुं संसिलन भूतां एकंदर ८० भेद थायछे. वळी कोइ कवि केहेछे के सूक्ष्म रीतिना मिश्रणथी एना २००० भेद भइ शके.

४६ पद्या.

(विराम वर्ज्य करीनि ब्रह्मसिद्धम आर्या प्रमाणे एटले चच्चार मात्राना व्रण गण अर्थात् बार मात्राए विराम आवे.)

$४+४+४, ४+४+४$ के विप्र+४+ग=३०

$४+४+४, ४+४+१लघु+४+ग=२७$

त्रौजा गणनी अन्ते, अथवा कल बार तो पूरी थातां;

पद्यामां यति करजो, आर्या नियमे अवर गातां. ६४

पद्या आदिना आंगिक नियम साथे आर्याना नियम पण लागु पडेउ. मोटे एने पद्याआर्या इत्यादि नाम पण आपदामां आनेउ.

૪૭ વિપુલા.

• સર્વ રચના આર્યા પ્રમાણે પણ પૂર્વાર્દ અથવા ઉત્તરાર્દમાં કે ઉમયાર્દમાં ત્રણ ગણ દટલે ચાર ચાર માત્રા ઉહંધોને ત્રીજા ગણનો શબ્દ ત્યાં પૂરો થાય ત્યાં વિરામ આવેછે, દટલે ત્રીજા કે પાંચમા ગણના અક્ષર પ્રદીને ત્રીજા ગણનો શબ્દ પૂરો થાય તે સ્થાને યતિ ગણાયછે.

$$૪+૪+૪+૪+૪+૪+૪ \text{ કે } વિપ્ર+૪+ગ=૩૦$$

$$૪+૪+૪+૪+૪+૪+૧ \text{ લઘુ+૪+ગ}=૨૭$$

ત્રીજા ગણકેરો શબ્દ, જ્યાં પૂરો થાય ત્યાં વિરામ આજો;

વિપુલાઆર્યા ત્રણ જાતિની, વનેછે સહ જાણો. ૬૧

(જેનો કોઈ ભાગ વિપુલે દટલે વિસ્તારવામા આવે તે વિપુલા કહેવાય)

૧ મુખ (આદિ) વિપુલા, ૨ જઘન (અન્ત) વિપુલા અને ૩ મહા (ઉભય) વિપુલા, એવા વિપુલાના ત્રણ ભેદ થાયછે.

૪૮ મુખ (આદિ) વિપુલા.

(આદિ દટલે પૂર્વાર્દના ત્રીજા ગણનો શબ્દ જ્યાં ત્રીજા ગણની માત્રા પ્રદીને પૂરો થાય, ત્યાં વિરામ આવેછે માટે આદિ વિપુલા; ઉત્તરાર્દમા પથ્યા પ્રમાણે)

આદિ દટલે ત્રીજા ગણકેરો, શબ્દજ પૂરો થતા યતિ છે,

આદિ વિપુલા આર્યા, રચનો એ રીતિ કવિમતિ છે. ૬૬

૪૯ જઘન (અન્ત) વિપુલા.

(અન્ત દટલે ઉત્તરાર્દમાના ત્રીજા ગણનો શબ્દ ત્રીજા ગણની માત્રા પ્રદીને જ્યાં પૂરો થાય, ત્યાં વિરામ આવેછે, માટે તે અન્તવિપુલા કહેવાયછે. પૂર્વાર્દ પથ્યા આર્યા પ્રમાણે)

અન્તજ દટલે ત્રીજા, ગણનો શબ્દજ જ્યાં પૂરો થતો,

અન્તવિપુલા આર્યામાં, ત્યાં યતિ સુવિ ઠિક થરશે. ૬૭

૬૦. મહા (ઉભય) વિપુલા.

પૂર્વાદ્ અને ઉત્તરાદ્ એ બંને દલના પ્રથમના ત્રણ ગણ માટેલા ત્રીજા ગણના શબ્દ જ્યાં પૂરા થાયછે ત્યાં વિરામ આવેછે

ઉભય દલોત્તણા ત્રીજા, ગણના શબ્દ જ્યાં પૂરા માનો;

તે ઉભય વિપુલા આર્યા, છે એમજ તમે જાણો. ૬૮

૬૧. ચપલા.

તથા નિયમ દ્વાર્યો પ્રમાણે, પણ ચીજો ને ચોથો ગણ જગણ જોડે,

ચપલા રચાય આર્યા, સમાન ધારણ કરી નિયમ જો તે;

ચીજે શ્રુતિ ગણે તો, ધરો ઈપયોધર વચ્ચી પાંતે. ૬૯

ઈ પયોધર=જગણ. પિંગળાચાર્યના મત પ્રમાણે બંને જગણની આસપાસ ગુરુ અક્ષર આવવા જોડે, એમ અગ્નિ પુરાણમાં પળલહયું છે. એટલે પેહેલા ગણની અંતે ગુરુ આવે, તેમજ ત્રીજો ગણ કે ગુરુનો આવે, અને પાંચમા ગણના પ્રારંભમાં પણ ગુરુ આવે." પણ સર્વત્ર જગણની આસપાસ ગુરુજ આવવા જોડે, એમ કેદારંબદ્, ગંગાદાસ આદિ ઘણા કવિઓનાં મત નથી. ચપલાના નીચે પ્રમાણે ત્રણ ભેદ થાયછે.

૬૨ મુખ ચપલા.

મુખ એટલે પૂર્વાદમાં ચપલાનો નિયમ પાલ્તવામાં આવે, અને ઉત્તરાદમાં આર્યા પ્રમાણે આવે.

૧. હું દલ=૪+જ+૪+જ+૪+જ અથવા વિ૦+૪+ગુ=૧૦.

ચપલા સમાન જેતું, પહેલું તો દલ મુખચપલામાં છે;

આર્યા સમાન જેતું, ચીજું દલ તોજ જેમાં છે. ૭૦

૬૩ જઘન ચપલા.

પૂર્વાદે દ્વાર્યો પ્રમાણે પણ જઘન એટલે ઉત્તરાદે ચપલાના નિયમ

૫૭ (૩) અન્તં (જઘનં) વિપુલાર્યા,

અન્તજ દલના ત્રીજા, ગણનો શબ્દજ એહાં પૂરો કરશે;

ત્યાં યતિ કવિ અન્ત વિપુલા, આર્યામાં સ્થિતિ ધરશે. ૭૬

અન્ત એટલે ત્રીજા દલમાં “વિપુલ” શબ્દે ત્રીજા ગણની બાર માત્રા ‘વિ’ આગળ પૂરી થતાં લા અક્ષર ચોથા ગણનો છતાં વિપુલા એ શબ્દ પૂરો થવામાં ત્રીજા ગણને વિપુલ કરવામાં એટલે વિસ્તારવામાં ભૂલ જાય છે અને વિપુલા શબ્દને છેડે યતિ આવે છે.

૫૮ (૪) ઉભય વિપુલાર્યા.

ઉભય દલોત્તર ત્રીજા, ગણના શબ્દ જ્યાં પૂરા માનો;

તે ઉભય વિપુલા આર્યા, છે એમજ તમે જાણી. ૭૭

ઉભય એટલે પેહેલા તથા ત્રીજા દલમાં ત્રીજા ગણ ઉપરાંત યતિ વિપુલાય છે એટલે વિસ્તારાય છે, જેમકે, પેહેલા દલમાં ત્રીજા શબ્દના ત્રી આગળ બાર માત્રા પૂરી થતાં ત્યાં યતિ જોડાયે તેને બદલે જા ભઠનાં, ત્રીજા એ શબ્દ ચોથા ગણની બે માત્રા લઈને પૂરો પાય છે અને ત્યાં યતિ વિપુલ થાય છે; તેમજ ત્રીજા દલમાં આર્યા એ શબ્દની છેવટે યતિ વિસ્તાર પામે છે.

૫૯ (૫) મુલ્લચપલા પથ્યાર્યા.

પૂર્વાર્ધમાંજ આવે, સદાય ચપલાતણા નિયમ જ્યારે;

મુલ્લચપલા પથ્યાર્યા, ચોરે પથ્યાવિરતિ ધારે. ૭૮

૬૦ (૬) મુલ્લચપલા આદિવિપુલા આર્યા.

મુલ્લમાં જણાય ચપલાતણાજ, નિયમો સદા સમાધા છે;

યતિ વિપુલા આદિનો, મુલ્લચપલાદિવિપુલાર્યા છે. ૭૯

६१ (७) मुखचपलान्तविपुलार्या.

पूर्वाक्षिमां ह धारो, अत्रां च चपलातणा नियम दीजे;
मुखचपलान्त विपुलार्यामां, विपुला विरति बीजे. ७९

६२ (८) मुखचपलोभय विपुलार्या.

चपलातणा नियम सकल, तो धरो ठिक करी प्रथम दलमां;
मुखचपलोभय विपुलार्यामां, विपुला यति द्विदलमां. ८०

६३ (९) जघनचपला पथ्यार्या.

जघनज चपला पथ्या, आर्यामा यति अणाय पथ्याना;
बीजा दले नियम तो, अणाय सर्वेय चपलाना. ८१

६४ (१०) जघनचपलादिविपुलार्या.

जघनचपलादिविपुलार्यामां, विपुलातणी विरति पे'ले;
चपलातणा नियम तो, जणाय जोता दले छेले. ८२

६५ (११) जघनचपलान्तविपुलार्या.

जघनचपलान्तविपुला, आर्यामां विपुल विरति बीजे;
चपलातणो कवि! अचूक, उत्तर पदे नियम बीजे. ८३

६६ (१२) जघनचपलोभयविपुलार्या.

जघनचपलोभयविपुलार्यामां, विरति विपुला द्विदले;
चपलातणा नियम सकल, तो बीजे दल अटपट पळे. ८४

६७ (१३) महाचपलापथ्यार्या.

पथ्या यति द्विदलमा, पळे द्विदल नियमज चपलाना तो;
पथ्या महाज चपला, गणाय आर्या सरस आ तो. ८५

६८ (१४) महाचपलादिविपुलार्या.

पे'ले दले करो विरति, तो विपुलातणी सरव सारी;

આદિ વિપુલાજ આર્યા, મહાજ ચપલા નિયમ ધારી: ૮૬

૬૯ (૧૫) મહાચપલાન્તવિપુલાર્યા.

દ્વિદલ ચપલા સુનિયમજ, મહાજ ચપલા સુઅન્ત વિપુલામાં;
ઉત્તર દલે વિપુલાતર્ણા, વિરતિ આળનો આમાં. ૮

૭૦ (૧૬) મહાચપલોભયવિપુલાર્યા.

દ્વિદલ ચપલા નિયમજ વિપુલા, ચૌત્તે ત્યાં ધરો દ્વિદલમાં તો;
આર્યા મહાજચપલામહાવિપુલા, બને આ તો. ૮

ગીતિ.

૭૧ ગીતિ, ઉદ્ગાથા, ઉગ્ગાદા.

૧. ૪+૪+૪+૪+૪+૪ અથવા વિપ્ર+૪+ગ=૨૦.

૨. ૪+૪+૪+૪+૪+૪ અથવા વિપ્ર+૪+ગ=૨૦.

પૂર્વાદં તથા ઉત્તરાદં આર્યાના પૂર્વાદં પ્રમાણે.

આર્યાના પે'લા દલ, સમાન નિયમો રચો દલે બે તો;

તો પછી જરૂર જાણો, ઉદ્ગાથા-ગીતિ છે સરે એ તો. ૮

ઉદ્ગાથાનેજ કેટલાક પિંગલકારો “આર્યાગીતિ” કહેછે, એ
પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રની લક્ષ્મીનાથભટ્ટે કોલી પ્રદીપ નામની ટીકા
કહ્યું છે.

ઉગ્ગાદા(ગીતિ)ની ૬૦ માત્રા થાયછે, તેના ગણ પાડતાં, સાત ગ
અને છેછા બે ગુરુ થશે. તે સાત ગણનાં માહા પ્રસ્તારનો રીતિ
પ્રમાણે ૧૨,૮૦૦ રૂપ પૂર્વાદંનાં થાય, અને તેટલાંજ ઉત્તરાદંન
થાય, માટે તે બંનેનો પરસ્પર ગુણાકાર કરતાં કુલ રૂ
૧૬,૨૮,૪૦,૦૦૦ થાયછે.

૭૨ (૧) પથ્યા ગીતિ.

પૂર્વાર્દ તથા ઉત્તરાર્દ પથ્યા આર્યાના પૂર્વાર્દ પ્રમાણે.

પથ્યા પૂર્વ દલે ઝમ્મ, શ્રીશ કલ્લા રત્રિ અઢાર યતિ આવે;
પથ્યા ગીતિ વિપે તો, તેવાં વે દલ વિવેકો કવિ લાવે. ૯૦

૭૩ (૨) આદિવિપુલા ગીતિ.

પૂર્વાર્દનો યતિ આદિ વિપુલા આર્યાના પૂર્વાર્દ પ્રમાણે.

આદિ દલે યતિ વિપુલાનો, ને ગીર્તિતણા નિયમ જેમાં;
આદિવિપુલા ગીર્તિ, રચના કાજે પ્રકાર ૬ જેમાં. ૯૧

૭૪ (૩) અન્તવિપુલા ગીતિ.

ઉત્તરાર્દની યતિ અન્ત વિપુલા પ્રમાણે.

અન્તવિપુલા ગીર્તિ, રચનાં ગીર્તિતણા નિયમ દ્વિદલે;
અન્ત દલે યતિ વિપુલાકેરી, જેમાં સ્તરે સરીજ પહે. ૯૨

૭૫ (૪) ઉભય વિપુલા ગીતિ.

પૂર્વાર્દ તથા ઉત્તરાર્દની યતિ વિપુલાઆર્યાના પૂર્વાર્દ પ્રમાણે.

ઉભયવિપુલા ગીર્તિમાંહે, દ્વિદલે યતિ વિપુલાની છે;
નિયમ રચાયજ ગીર્તિકેરા, આજે સદાય જ્ઞાનો છે. ૯૩

૭૬ (૫) મુલ્લચપલા પથ્યા ગીતિ.

પ્રથમ દલમાં મુલ્લચપલાના નિયમ દલે વીજા તથા ચોથા ગુણને સ્થાને
જગમ આવે અને પથ્યાગીતિ પ્રમાણે ચારે અને અઢારે યતિ આવે.

મુલ્લદલનો માંહ નિયમો, યથાય ચપલાતણા સ્વરાજ પહે;
મુલ્લચપલા પથ્યા ગીતિ, રચનાં પથ્યાતણી વિરતિ દ્વિદલે. ૯૪

૭૭ (૬) મુલ્લચપલા આદિવિપુલા ગીતિ.

પ્રથમ દલમાં મુલ્લચપલાના નિયમ તથા આદિવિપુલાની યતિ આવે
મુલ્લ દલ વિપેજ ચપલાતણા, નિયમ યતિ ધરાય વિપુલાની;

૬ ગીર્તિ મુલ્લચપલા, આદિ વિપુલા ગણાયછે જ્ઞાની! ૯૫

૭૮ (૭) મુખચપલા અન્તવિપુલાગીતિ.

- પ્રથમ દલમા ચપલાનો નિયમ, અને દ્વિતીય દલમા વિપુલાની યતિ.
અન્તવિપુલાગીતિ, ગણાયછે તે મુખચપલા સારી;
અન્ત દલે યાતિ વિપુલાની, ને મુખ દલ નિ'મ ચપલા ધારી. ૯૬

૭૯ (૮) મુખચપલા ઉભયવિપુલાગીતિ.

- પ્રથમ દલમા ચપલાનો નિયમ અને બને દલમા વિપુલાની યતિ;
દ્વિદલે યાતિ વિપુલાતણી, મુખદલ નિ'મ ચપલા ધારી;
મુખચપલા ઉભય વિપુલા, ગીતિ તો રચાઈ ઠીક જાશે ૯૭

૮૦ (૯) જઘનચપલાપથ્યાગીતિ.

- જઘન દલે થીજા દલમાં ચપલાના નિયમ અને પથ્યા પથ્યાની યતિ.
અન્તદલે ચપલા નિ'મ, પથ્યાગીતિતણી વિરતિ ધારી;
જઘનચપલાન પથ્યા, રચાય ગીતિ સદાય તે સારી. ૯૮

૮૧ (૧૦) જઘનચપલા આદિવિપુલાગીતિ.

- થીજા દલમાં ચપલાના નિયમ અને પેહેલા દલમાં વિપુલાની યતિ.
ચપલા નિ'મ ઉત્તર દલમાં, યાતિ આદિ દલ વિપુલા ધરજો;
જઘન ચપલાન ગીતિ, વિપુલાઆદિ સરેસરી કરજો. ૯૯

૮૨ (૧૧) જઘનચપલાઅન્તવિપુલાગીતિ.

- થીજા દલમાં ચપલા પ્રમાણે નિયમ અને વિપુલા પ્રમાણે યતિ.
જઘનચપલાગીતિ, અન્તવિપુલા સદાય રચવી તો;
અન્ત દલમાં ચપલાતણો, નિયમ ને યતિ વિપુલાની તો. ૧૦૦

૮૩ (૧૨) જઘનચપલાઉભયવિપુલાગીતિ.

- થીજા દલમાં ચપલા પ્રમાણે નિયમ અને બન્ને દલમાં વિપુલા પ્રમાણે યતિ
જઘનચપલાઉભયવિપુલામાં, વિપુલાતણી વિરતિ દ્વિદલે;
અન્ત દલમાં ચપલાતણો, નિયમ ને ગીતિ વિપેજ પછે. ૧૦૧

૮૪ (૧૩) મહાચપલાપથ્યાગીતિ.

પેહેલા તથા ચીજા દલમા ચપલા પ્રમાણે નિયમ અને પથ્યા પ્રમાણે વિરતિ,
આવે

પથ્યાતળી વિરતિ તો, રચાય દ્વિદલે નિયમન ચપલાના;
પથ્યાન ગીતિ એતો, મહાનચપલા ગણાય છે દાના! ૧૦૨

૮૫ (૧૪) મહાચપલા આદિવિપુલાગીતિ.

પેહેલા અને ચીજા દલમા ચપલા પ્રમાણે નિયમ અને પેહેલા દલમાં
વિપુલા પ્રમાણે ચતિ

દ્વિદલે મહાન ચપલાતળા, નિયમ ને ચતિ વિપુલા આર્દિ;
ગીતિ મહાન ચપલા, ગણાય આર્દિ વિપુલ વહુ સાદી. ૧૦૩

૮૬ (૧૫) મહાચપલા અન્તવિપુલા ગીતિ.

ચમે દલમા નિયમ ચપલા પ્રમાણે, ચીજા દલમા વિપુલા પ્રમાણે ચતિ
દ્વિદલ ચપલા નિયમ છે, મહાન ચપલાન અન્ત વિપુલામાં;
અન્ત દલમાં વિપુલાતળી, ચતિ આળજો ગીતિ આમા. ૧૦૪

૮૭ (૧૬) મહાચપલા ઉભયવિપુલા ગીતિ.

ચન્ને દલમાં નિયમ ચપલા પ્રમાણે અને ચતિ વિપુલા પ્રમાણે
દ્વિદલ ચપલા નિયમન વિપુલા, વિરતિ તો ધરો ઉભય દલમા;
ગીતિ મહાન ચપલામહાવિપુલા, ચને સ્તરી પલમા. ૧૦૫

ઉપગીતિ.

૮૮ ઉપગીતિ, ગાહૂ, ગાહો†

૧૨(૪+૪+૪)+૧૬(૪+૪+૮+૪+૪)=૨૭ નું પ્રત્યેક દલ.

આચી ઉત્તર દલ સમ, બે દલ જેમાંહ તો આવે;

ઉપગીતિ ગાહૂ રચવા, એવો નિયમ કવિ મમજાવે. ૧૦૬

• † માગધી છંદ શતકમા આ નામ છે

પૂર્વાર્દ્ધનાં છગણ પૈકી છેલ્લા છટ્ટા ગણનાં ચાર રૂપ ગણતાં ૪,૨૦,૮૦,૪૦૦, ૧૬૦૦, ૬૪૦૦ એટલાં રૂપ પૂર્વાર્દ્ધનાં છગણનાં થાય, તેમ તેટલાંજ ઉત્તરાર્દ્ધનાં થાય તેનો પરસ્પર ગુણા-કાર કરવાથી ૪,૦૯,૬૦,૦૦૦ રૂપ ઉપગીતિનાં થાયછે.

૮૯ (૧) પથ્યા ઉપગીતિ.

આર્યાના ધીજા દલ પ્રમાણે ઘેને દલનું માપ આણવું, તથા પથ્યા પ્રમાણે (૧૨, ૧૫) વિરતિ આણવી.

આર્યા ઉત્તર દલ સમ, બે દલ જેમાં જરૂર આવે;
પથ્યાની યતિ જેમાં, પથ્યા ઉપગીતિ મન ભાવે. ૧૦૭

૯૦ (૨) આદિવિપુલા ઉપગીતિ.

ઘેને દલનું માપ ઉપગીતિ પ્રમાણે પણ પ્રથમ દલમાં યતિ વિપુલા પ્રમાણે.
આદિ દલે યતિ વિપુલાના, ને ઉપગીતિ નિ'મ જેમાં;
આદિ વિપુલા નામે, ઉપગીતિ તો ગણો ઇમાં. ૧૦૮

૯૧ (૩) અન્તવિપુલા ઉપગીતિ.

ઘેને દલનું માપ ઉપગીતિ પ્રમાણે અને ધીજા દલમાં યતિ વિપુલા પ્રમાણે.
ઉપગીતિ નિયમ દ્વિદલે, વિપુલા યતિ અન્ત દલ માંહે;
અન્ત વિપુલા ઉપગીતિ, તો આવીજ છે માંહે. ૧૦૯

૯૨ (૪) ઉભયવિપુલા ઉપગીતિ.

ઘેને દલનું માપ ઉપગીતિ પ્રમાણે અને યતિ વિપુલા પ્રમાણે
ઉભય દલે યતિ વિપુલાની, ને ઉપગીતિ નિયમજ છે.
ઉભયવિપુલા ઉપગીતિ, એનું નામ સરસજ છે. ૧૧૦

૯૩ (૫) મુલ્લચપલાપથ્યા ઉપગીતિ.

પ્રથમ દલમાં ચપલા પ્રમાણે નિયમ અને ઘેને દલમાં પથ્યા પ્રમાણે યતિ.
પથ્યાતણી યતિ દ્વિદલ, મુલ્લેજ ચપલાતણો ધારો;
મુલ્લચપલાપથ્યા તો, ઉપગીતિમાંજ ઠિક ધારો. ૧૧૧

૯.૪ (૬) મુલ્લચપલ્લ ંદિવિપુલ્લ ંપગીતિ,

વેહેલ્લ દલ્લમ ંત્તલ્લ પ્રમાણે માપ ંને વિપુલ્લ પ્રમાણે ંતિ.

ચપલ્લતણાજ નિયમ વિપુલ્લ ંતિ, મુલ્લ દલ્લ તો ધરલ્લો;

મુલ્લચપલ્લંદિવિપુલ્લ, ંપગીતિની રંતે રલ્લત્તી. ૧૧૨

૯.૫ (૭) મુલ્લચપલ્લ ંન્તવિપુલ્લ ંપગીતિ.

પ્રથમ દલ્લમ ંપલ્લત્તુ માપ ંને ંજા દલ્લમ વિપુલ્લની ંતિ,

ચપલ્લ મુલ્લે ધરોને, ંતિ વિપુલ્લતણી છેલ્લે;

મુલ્લચપલ્લ ંન્તવિપુલ્લ, ંપગીતિતણે. મેલ્લે. ૧૧૩

૯.૬ (૮) મુલ્લચપલ્લ ંભયવિપુલ્લ ંપગીતિ.

પ્રથમ દલ્લમ ંપલ્લત્તુ માપ, ંતિ ંને દલ્લમ વિપુલ્લની ંતિ.

ચપલ્લ રલ્લો પ્રથમ દલ્લવિપે, વિપુલ્લ વિરતિ દ્વિદલ્લે;

મુલ્લચપલ્લ ંભયવિપુલ્લ, ંપગીતિન. નિયમ. પલ્લે. ૧૧૪

૯.૭ (૯) જઘનચપલ્લ પથ્લં, ંપગીતિ.

ંજા દલ્લમ નિયમ ંપલ્લ પ્રમાણે ંને ંને દલ્લમ ંતિ પથ્લં પ્રમાણે

જઘનચપલ્લનપથ્લં, ંપગીતિમાં વિરતિ પથ્લંના;

ંન્ત.દલ્લમાંઠ નિયમો, ધરાય સર્વેજ ંપલ્લના. ૧૧૫

૯.૮ (૧૦) જઘનચપલ્લ ંદિવિપુલ્લ ંપગીતિ..

ંજા.દલ્લમ ંપલ્લનો નિયમ ંને વેહેલ્લ દલ્લમ ંતિ વિપુલ્લ પ્રમાણે

જઘનન. ચપલ્લંદિવિપુલ્લમાં, વિપુલ્લ વિરતિ પ્રથમે;

ંન્ત દલ્લમાંઠ ચપલ્લ, રલ્લં ંપગીતિ નિયમં ક્રમે. ૧૧૬

૯.૯ (૧૧) જઘનચપલ્લ ંન્તવિપુલ્લ ંપગીતિ.

ંજા દલ્લમ ંપલ્લ પ્રમાણે નિયમ ંને વિપુલ્લ પ્રમાણે ંતિ,

ંપગીતિ જઘન ચપલ્લ, ંન્તવિપુલ્લન રલ્લનો;

ંન્ત દલ્લમાં વિરતિ. વિપુલ્લતણી, નિયમ ંપલ્લનો. ૧૧૭

૧૦૦ (૧૨) જઘનચપલ્લ ંભયવિપુલ્લ ંપગીતિ..

ંજા દલ્લમ ંપલ્લનો નિયમ ંને ંને દલ્લમ ંતિ વિપુલ્લ પ્રમાણે.

પ્રથમ દલે સત્તર્વોશ, વીજે ત્રિશ કલ ગણી આણો;

આર્યા વિલોમ ઉદ્ગીતિ, એજ વિગાથા વિગાહ પળ નાણો. ૧૨૩

નારાયણમઘી પ્રમાણે આર્યાથી વિલોમ દલે ઉલટુ છે, માટે એના
૮, ૧૧, ૨૦, ૦૦૦ દલે આર્યા જેટલાંજ રૂપ થાય છે

૧૦૬ (૧) પથ્યા ઉદ્ગીતિ.

^{૧૨}રવિ ^{૧૫}તિથિ પ્રથમ દલે ને, ^{૧૨}રવિ ^{૧૮}અષ્ટાદશ વીજે આવે;

પથ્યાઉદ્ગીતિમાં, એવી પથ્યા સમી વિરતિ લાવે. ૧૨૪

૧૦૭ (૨) આદિવિપુલાઉદ્ગીતિ.

વિપુલાયતિ આદિ દલમાં, ને ઉદ્ગીતિ નિયમ આણો,

આદિવિપુલા નામે, એ ઉદ્ગીતિ તમે સરી જાણો. ૧૨૫

૧૦૮ (૩) અન્તવિપુલા ઉદ્ગીતિ.

અન્ત દલે વિપુલા યતિ, ઉદગીતિમાંય તો આવે;

અન્ત વિપુલા ઉદ્ગીતિને, નામે કવિનન મન ખાવે. ૧૨૬

૧૦૯ (૪) ઉભયવિપુલા ઉદ્ગીતિ.

ઉભય દલે વિરતિ વિપુલાનો, આવે સદા જેમાં;

ઉભય વિપુલા ઉદ્ગીતિ, તો એવી જણાયછે એમાં. ૧૨૭

૧૧૦ (૫) મુખચપલા પથ્યા ઉદ્ગીતિ.

પથ્યા યતિ દ્વિદલમાં, મુખેજ ચપલા ધરો જ્યારે,

મુખચપલા પથ્યા તે, ઉદ્ગીતિ તો ગણો તમે ત્યારે. ૧૨૮

૧૧૧ (૬) મુખચપલા આદિવિપુલા ઉદ્ગીતિ.

ચપલા અણાય મુક્તમાહ, ઠીક વિપુલા યતિ આવે,

મુખચપલાદિ વિપુલા, ઉદ્ગીતિ નામનેજ શોખાવે. ૧૨૯

૧૧૨ (૭) મુખચપલા અન્તવિપુલા ઉદ્ગીતિ.

મુખ દલનો માહ ચપલા, વિરામ વિપુલાતણો છેલે;

मुखचपला अन्तविपुला, उद्गीति रचाय ए मेले. १३०

११३ (८) मुखचपला उभयविपुला उद्गीति.

चपला धरो मुखे विपुला, विरति बे दले धरजो;

मुखचपला उभयविपुला, उद्गीति नियम घरी करजो. १३१

११४ (९) जघनचपला पथ्या उद्गीति.

अन्त दले चपला निम, पथ्याना ल्यो यति उत्तारी;

जघनचपलाने पथ्या, रचाय उद्गीति तो सदा सारी. १३२

११५ (१०) जघनचपला आदिविपुला उद्गीति.

जघनचपलादिविपुलामां, यति विपुलातणी पे'ले;

चपलातणा नियम तो, जणाय उद्गीतिने विपे छेले. १३३

११६ (११) जघनचपला अन्तविपुला उद्गीति.

जघनज चपला उद्गीति, अन्त विपुला सदा मानी;

अन्त दल मांङ् चपलातणो, नियमने विरति विपुलानी. १३४

११७ (१२) जघनचपला उभयविपुला उद्गीति.

जघनचपला उभय विपुलामां, विपुला विरति द्विदले;

अन्त दलमांङ् चपलातणो, नियम उद्गीति विपेन पळे. १३५

११८ (१३) महाचपला पथ्या उद्गीति.

पथ्या यति द्विदलमां, पळे द्विदल नियम चपलानो;

पथ्या महाजचपला, रचाय उद्गीति सदाय ए जाणो. १३६

११९ (१४) महाचपला आदिविपुला उद्गीति.

चपला रचो द्विदलमांङ्, ने विपुला विरति पे'ले;

उद्गीति महाजचपला, रचाय आदि विपुला सरसमेळे. १३७

૧૨૦ (૧૫) ઉભય(મહા)ચપલા અન્તવિપુલા ઉદ્ગીતિ,
 ચપલા કરો દ્વિદલમાં, યાતિ વિપુલા તળી છેલે;
 અન્તવિપુલા ઉભયનચપલા, રૂચો ઉદ્ગીતિ સરસ મેલે. ૧૨૧

૧૨૧ (૧૬) મહાચપલા-ઉભયવિપુલા ઉદ્ગીતિ.
 દ્વિદલ ચપલા નિયમન વિપુલા, વિરતિ તોં ધરો બેમાં;
 ઉભયવિપુલા મહાચપલ, તો બને ઉદ્ગીતિ સરસ એમાં. ૧૨૨

આર્યા ગીતિ.

૧૨૨ આર્યા ગીતિ.

ગીતિના પ્રતિ દલમાં અંતે એક ગુરુ વધે અને બીજું
 વધું ગીતિ પ્રમાણે આવે તે આર્યાગીતિ કહેવાયછે. મંદાર-
 મરંદર્ચપૂનો કર્ત્તા, પિંગલાચાર્ય અને તેના મતાવલંબી અગ્નિ-
 પુરાણવાલો તેમજ કેટલાક બીજા ગ્રંથકારના મત પ્રમાણે
 આર્યાના પૂર્વાર્ધમાંજ એક ગુરુ વધારવા કહેછે.

૪+૪+૪+૪+૪+૫ કે વિપ્ર+૪+ગુ+ગુ=૩૨ નું પ્રત્યેક દલ
 આઠ હગણ પ્રતિ દલમાં, અથવા ગીતિદલપર ગુરુ શશિ આળોની;
 તો તે આર્યા ગીતિ, ગીતિકેરા નિયમધર્મી જાણોની. ૧૪૦

ગીતિના ગૂલ લક્ષણમાં બને દલમાં અને એક ગુરુ હોયછે, અને આર્યા
 ગીતિમાં ઉપર પ્રમાણે બીજો ગુરુ લાવવા કર્યું, તેથી જે ગુરુ થયા પણ તેન
 બદલે પેહેલા જે લાગુ અને અંતે એક ગુરુ પણ આર્યા શકે. એમ “છંદ:શાસ્ત્ર”,
 માં જણ્યું છે. “પિંગલચાર્યના” ચતાવેલ આર્યાગીતિનું લક્ષણ “છંદ:મૂત્ર”
 આદિ પ્રધાન મંથ્યાર્થી વિરુદ્ધ થાયછે.

આમાં ગીતિનાં બંને દલ ઉપર એક ગુરુ વધારવો, એમ કર્યું
 છે. એટલે છેલ્લા જે ગુરુ તેના તેજ રહેતાં માકીના આઠ ગણનાં.
 રૂપ ગોત્રિ પ્રમાણેજ ૧૬, ૩૮, ૪૦, ૦૦૦ આગ્રહ કર્યા પ્રમાણે
 થાય છે.

१२३ (१) पथ्या आर्यागीति.

पथ्यासम रवि वीशे, प्रति दलमां विरति वे वनी आवेछे; .

पथ्या आर्यागीति, एम कहने कविजन बोलावेछे. १४१ .

१२४ (२) आदिविपुला आर्यागीति.

आदि दलमां विरति विपुलानो, कवतां कदापि जो आवे तो;

ते आर्यागीतिने, आदिविपुला वदाय ए दावे तो. १४२

१२५ (३) अन्तविपुला आर्यागीति.

अन्त दले कदि आवे, विपुलाकेरो विराम ठिक करेने जो;

तो अन्तविपुला आर्यागीति, ते सदाय कवि! केहेजो. १४३

१२६ (४) उभयविपुला आर्यागीति.

उभय दल विषे जो लामो, यति विपुलातणी ठिरुज धारी जो;

तो उभय विपुला आर्यागीति, ते गणाय सुखकारी जो. १४४

१२७ (५) मुखचपलापथ्या आर्यागीति.

चपलातणो निम मुखे, विराम पथ्यातणो रचो दल माहे;

तो मुखचपला पथ्या, आर्यागीति बने सरम पल माहे. १४५

१२८ (६) मुखचपलाआदिविपुला आर्यागीति.

मुखदल विषेज चपलातणा, नियम ने यति विपुलानी आणो;

मुखचपलादि विपुला, आर्यागीति सरी तमे तो जाणो. १४६

१२९ (७) मुखचपला अन्तविपुला आर्यागीति.

चपलातणो निम मुखे, विराम विपुलातणो दले छेळ छे;

मुखचपला अन्तविपुला, आर्यागीति एमज बनावेछे. १४७

१३० (८) मुखचपला उभयविपुला आर्यागीति.

उभय दलमां विपुलातणो, विरतिने निम चपलानो मुखमां;

मुखचपला उभयविपुलां, आर्यागीति तो रचोने सुममां. १४८

૧૩૧ (૯) જઘનચપલાપધ્યાર્યાગીતિ.

જઘનજચપલા પધ્યા, આર્યાગીતિ વિચારો કહું ત્યમ કરજો;
અન્તે દલમાંજ ચપલા, વિરામ પધ્યાતણા દ્વિદલમાં ધરજો. ૧૪૯

૧૩૨ (૧૦) જઘનચપલા આદિવિપુલા આર્યાગીતિ.

જઘનજચપલા આદિવિપુલા, આર્યાગીતિ બને ઠિક તો છે,
છેલાં વલેન ચપલા, વિરામ આદિ વિપે વિપુલાનો છે. ૧૫૦

૧૩૩ (૧૧) જઘનચપલા અન્તવિપુલા આર્યાગીતિ.

જઘનજચપલા અન્તે, વિપુલા આર્યાગીતિ રત્નો તો તેમાં!
અન્તે રચાય ચપલાતણા, નિયમને વિરતિ વિપુલા એમાં. ૧૫૧

૧૩૪ (૧૨) જઘનચપલાઉભયવિપુલા આર્યાગીતિ.

જઘનજચપલા ઉભયવિપુલા, આર્યાગીતિ વિપે છે સારા;
દ્વિદલે વિરામ વિપુલાતણા, જઘનમાં ધરોજ ચપલા ધારા. ૧૫૨

૧૩૫ (૧૩) મહાચપલાપધ્યાર્યાગીતિ.

દ્વિદલે રચાય ચપલા, અને દ્વિદલમાં વિરામ પધ્યાના તો;
પધ્યા મહાજચપલા, ગણાય આર્યાગીતિ સ્વરી છે આ તો. ૧૫૩

૧૩૬ (૧૪) મહાચપલા આદિવિપુલા આર્યાગીતિ.

આદિ દલમાંજ વિપુલાતણો, વિરતિ બે દલ ચપલા નિ'મ રીતિ;
આદિવિપુલા સહિત તો, મહાજ ચપલા રચાય આર્યાગીતિ. ૧૫૪

૧૩૭ (૧૫) મહાચપલા અન્તવિપુલા આર્યાગીતિ.

દ્વિદલે રચાય ચપલા, ચાર્તિ વિપુલા જઘન વિપે છે સ્થિતિ
અન્તવિપુલા મહાજ ચપલા, સહિત તો રચાય આર્યાગીતિ. ૧૫૫

૧૩૮ (૧૬) મહાચપલા ઉભયવિપુલા આર્યાગીતિ.

દ્વિદલે ધરાય ચપલાતણા, નિયમને ચંતિ વિપુલાના ધારી;
ઉભયવિપુલા મહાજ ચપલાજ, આર્યાગીતિ બને છે સારી. ૧૫૬

प्रचूर्णगीति.

१३९ गाहो..

प्रथम दले ४+४+४, ४+४+ज अथवा विप्र+२=१२+१४=२६

द्वितीय दल ४+४+४, ४+४+ल + ४ + २ =१२+१९=२७

बारे चौदे यति घरां, प्रथम रचो छल्लिस कलनो;

आर्या उत्तर दल करी, गाहो रचनो यति रविनो. १९७.

“नागराज पिगळ” प्रमाणे, मागची छंदःशतक्रमां एनी९४
मात्रा कही छे.

१४० प्रमदागीति.

प्र० ४+४+४, ४+४+ल +४+४=१२+१७=२९

द्वि० ४+४+४, ४+४+ज अथवा विप्र+४+२=१२+१८=३०

मुखदल कल ओगणत्रिश, उत्तर त्रिश गीतिनो निम घारी;

जेमां विराम बारे, ए प्रमदागीति तो यणी सारी. १९८

१४१ चंद्रिकागीति.

प्र० ४+४+४, ४+४+ल +४+२=१२+१९=२७.

द्वि० ४+४+४, ४+४+ज अ० वि०+४+४=१२+२०=३२.

प्रथम दले सत्ताविश, बीजे वात्रिश कल आणो;

जेमां यति बारे करी, चंद्रिकागीति तो सरस ते जाणो. १९९

१४२ विगीति.

१. ४+४+४, ४+४+ल +४+४=१२+१७=२९.

२. ४+४+४, ४+४+ज अ० विप्र+४+४=१२+२०=३२.

बार सतरतुं मुखदल, बार चौशततुं अवर दल आवे;

यति पण ए विच्छेदे, आर्या नियमे विगीति एयो कावे. १६०

१४३ मंजुगीति.

मुखदल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+४=१२+१७=२९$.

उत्तरदल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+२=१२+१५=२७$.

मुखदल बार सतरनुं, आर्या उत्तर दल अवर आणो;

बारे यति बे दलमां, ए मंजुगीति तो जाणो. १६१

१४४ • अनुगीति (मंजुगीतिनुं विलोमः)

पहेलुं दल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+२=१२+१५=२७$.

बीजु दल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+४=१२+१७=२९$.

आर्याउत्तर दलसम, मुखदल सत्ताविशनुं करजो;

बे कल बीजे वयती, यतो बारे अनुगीति विपे धरजो. १६२

१४५ चारु गीति.

पहेलु दल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+४=१२+१७=२९$.

बीजुं दल. $४+४+४$, $४+४+ल+४+४=१२+१७=२९$.

आर्या अपर दले बे, चंडती कल सरस धारी आणो;

बारे विराम बेमां, तेने चारुगीति ठिक जाणो. १६३

१४६ सुगीति (चंद्रिका गीतिनुं विलोमः)

प्र० $४+४+४$, $४+४+ज अ० विप्र+४+४=१२+२०=३२$

द्वि० $४+४+४$, $४+४+ल+४+२=१२+१५=२७$

गीतिपर बे वयतां, प्रथम दुले केलं बर्वो मळो वचिश ले तो;

उत्तर दल आर्यानुं, बेमां रवि यति सुगीते तो. १६४

१४७ प्रगीति.

प्र० $४+४+४$, $४+४+ज अथवा विप्र+४+२=१२+१८=३०$

द्वि० $४+४+४$, $४+४+ल+४+४=१२+१७=२९$

..મુક્તદલ ગીતિ વીજે, આર્થા ઉત્તર દલપર કલ બે છે;

વારે વિરામ બેમાં, પ્રગીતિ તેને કવિજન કે'છે. ૧૬૧

૧૪૮ સંગીતિ*

પ્ર० ૪+૪+૪, ૪+૪+જ અથવા વિપ્ર+૪+૪=૧૨+૨૦=૩૨

દ્વિ० ૪+૪+૪, ૪+૪+લ+૪+૪=૧૨+૧૭=૨૯

ગીતિપર કલ બે વધુ, મુક્ત દલમાં ને પ્રગીતિ સમ છેલું છે;

વારે વિરતિ વધામાં, એ લક્ષણ સંગીતિ કેરું છે. ૧૬૬

*છંદોલતામાં સંગીતિનું માપ ૧૦-૨૯ તથા પારંગીતિનું ૨૯-૩૦ દર્શાવ્યું છે

. ૧૪૯ લલિતાગીતિ, ગાહિની, ગાહિણી, ગાથિની.

પ્ર० ૪+૪+૪, ૪+૪+જ અ० વિપ્ર+૪+૨=૧૨+૧૮=૩૦.

દ્વિ० ૪+૪+૪, ૪+૪+જ અ० વિપ્ર+૪+૪=૧૨+૨૦=૩૨.

પદ્યા ગીતિ સમ સૌ, ઉત્તર દલમાં પણ કલ બે વધતી;

લલિતા ગીતિ ગાહિની, ગાથિનીની પણ ગણાય એમાં ગણતી. ૧૬૭

ગાહિનીની બાસઠ માત્રા થાય છે, પૂર્વાર્દ્ધના સાત ગણનાં ૧૨, ૮૦૦
રૂપ થાય, તેને ઉત્તરાર્દ્ધના આઠ ગણનાં ૧૧, ૨૦૦ રૂપથી ગુણતાં
૬૯, ૯૩, ૬૦, ૦૦૦ રૂપ થાય છે.

૧૫૦ * સિંહિની, વહ્લરીગીતિ, વલ્ગુગીતિ^૧.

પ્ર० ૪+૪+૪, ૪+૪+જ અ० વિપ્ર+૪+૪=૧૨+૨૦=૩૨.

દ્વિ० ૪+૪+૪, ૪+૪+જ અ० વિપ્ર+૪+૨=૧૨+૧૮=૩૦.

ગીતિપર કલ બે વધુ, પ્રથમ દલે યતિ રવિ વૈશંપર તો ધરજો;

ઉત્તર દલ ગીતિસમ, વહ્લરી સિંહિની ગીતિ વિષે કરજો. ૧૬૮

* માપાલંદોમજરીમાં પૂનું નામ સાહિની રાસ્યું છે. તથા છંદો
દોષિકામાં પણ તેનું નામ રાસ્યું છે. ૧ ચિત્રસેનકૃત ટીકાવાળા

માગધી પિંગલમાં તથા પિંગલઁદોગ્રંથમાં “ગાહિણિ” નામ આપ્યું છે. ને તેના નીચે પ્રમાણે ભેદ કર્યા છે:—

૧ રંગા ૨૮ લ + ૧ ગુ. = ૨૦

૨ ધંગા ૨૮ લ + ૨ ગુ. = ૩૨

૩ રોહિણિ ૨૮ લ + ૩ ગુ. = ૩૪

૪ રામા ૨૮ લ + ૪ ગુ. = ૪૬

પ્રમદાગીતિ આદિ લઈને ઉપર પ્રમાણે ૧૧ ભેદ ગીતિના થયા, તથા આર્યાના પદ્યાદિ ૧૬ ભેદ જે પ્રથમ કહ્યા છે, તેનું પરસ્પર સંમિલન થવાથી $૧૬ \times ૧૧ = ૧૭૬$ ભેદ થાયછે.

વળી ઉપર જે (૧) ગીતિ, (૨) ઉપગીતિ, (૩) ઉદ્ગીતિ, (૪) આર્યાગીતિ, એ ગીતિના ચાર ભેદ કહ્યાછે, તેની સાથે પદ્યાદિ ૧૬ ભેદનું સંમિલન થતાં $૪ \times ૧૬ = ૬૪$ રૂપ થાયછે, આ ૬૪ રૂપમાં ઉપર લેખેલા ૧૭૬ ભેદ મેલવતાં ૨૪૦ જાતના ગીતિના પ્રકાર થાયછે, આમાં વળી શુદ્ધ આર્યાના ૧૬ ભેદ થાયછે તે મેલવિયે તો $૨૪૦ + ૧૬ = ૨૫૬$ ભેદ થાયછે.

૨૫૧. કંદકા, સ્કંધક, સ્વંધા, સ્વંધાવ, સ્વંધો.

પ્ર. ૪+૪+૪, ૪+૪+૪+૪+૪ = ૧૨+૨૦ = ૩૨

દ્વિ. ૪+૪+૪, ૪+૪+૪+૪+૪ = ૧૨ = ૨૦ = ૩૨

ષોકલિયા ગણ વસુ કર, પ્રતિદલ બારે વૉશે વિરતિ ધરોને તો; સ્કંધક, સ્વંધા ને વર્ણ, કોઈ કહે કંદકા સ્વરે એને તો. ૧૬૯

૧ છંદોરસાવલીમાં ૧૮, ૧૩ એ પ્રમાણે યતિ અને ૩૧ માત્રાનું. એક રચન કરવા કહેછે.

૨ આ નામ “અગવત્ પિંગલ” વગેરેમાં છે

૩ આ નામ માગધી છંદ સતતમાં છે

સ્કંધક-સ્કંધનના મેદ.

વૃત્તરસાવરની નારાયણમઘી ટીકામાં સ્કંધવના વધા નિયમ આર્યો પ્રમાણે અને વને દલ્લા ૩૨+૩૨=૬૪ માત્રા આળવાતુ જેહતા તેતુજ નીકું નામ આર્યોગોત્રિ આપ્યુ છે.

૨૮ ગુરુ અને ૮ લઘુને આરંભીને. એકેક ગુરુ ઘટાડવાથી અને વને લઘુ વધારવાથી એના ૨૮ મેદ નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	અક્ષર.
૧ નદ*	૧૮	૮	૩૬
૨ મદ્ર.	૨૭	૧૦	૩૭
૩ શૈવ.	૨૬	૧૨	૩૮.
૪ સારંગ.	૨૫	૧૪	૩૯
૫ શિવ.	૨૪	૧૬	૪૦
૬ બ્રહ્મા, બ્રહ્મ. (૧૪૨. નામઘી પ્રમાણે) ૨૩	૨૮	૧૨	૪૦
૭ ચારણ, વામણ (૧૪૨. ૨વા. વ) ૨૨	૨૦	૨૦	૪૨
૮ વરુણ.	૨૨	૨૨	૪૪
૯ નીલ.	૨૦	૨૪	૪૪
૧૦ નિશક§	૧૯	૨૬	૪૫
૧૧ મદન.	૧૮	૨૮	૪૬
૧૨ તાલ, તાલાક, તાલક.	૧૭	૩૦	૪૭
૧૩ શેલર.	૧૬	૩૨	૪૮

* વૃત્તમાત્રિકામાં ૩૦ગુ+૪લ=૩૪ અક્ષરનો નદ સ્વરો છે

§ માગધી નામપેંગલ ૪૨ ની નારાયણમઘીમાં આનામનધી ત્રીને વદલે ૨૦ કુમ્મ પછી કલશ વધાર્યું છે પણ કુમ્મને વળ્લનો અર્થ એકજ છે સાંટે ધમે તે દાસલ વચો નથી.

૧૪	શર.	૧૬	૩૪	૪૯
૧૫	ગગન.	૧૪	૩૬	૫૦
૧૬	શરભ	૧૩	૩૮	૫૧
૧૭	વિમતી.	૧૨	૪૦	૫૨
૧૮	ક્ષીર.	૧૧	૪૨	૫૩
૧૯	નગર, નિમ્ન (વા. વલ્લભ)	૧૦	૪૪	૫૪
૨૦	નર.	૯	૪૬	૫૫
૨૧	મિનિય	૮	૪૮	૫૬
૨૨	જેદ, જોદન.	૭	૫૦	૫૭
૨૩	મદ્વલ	૬	૫૨	૫૮
૨૪	મૂપાલ, મૂપ, લોમ (ધૃત નારાયણભટ્ટી) ૧	૫	૫૪	૫૯
૨૫	શુદ્ધ, સિદ્ધ.	૪	૫૬	૬૦
૨૬	સરિત્તા	૩	૫૮	૬૧
૨૭	કુમ, વલશ.	૨	૬૦	૬૨
૨૮	શશી, શશવર (ધૃત નારાયણભટ્ટી) ૧	૧	૬૨	૬૩

† ધૃતમાર્ગિક પ્રમાણે

‡ ધૃતમાર્ગિકમાં લુપ્તકલ લખ્યું છે ૧ માગર્ધી નાગપિંમલા સુર છે

ઉપરજીકૃત મંગલ પિંગલમાં ચોસર ગાહમાં પ્રત્યક ચરણમા સાઝ સોલ માનના ચાર ગણ લાવી અતે ગુરુ અશ્વર લાવવાનું કહેલું પણ તેનેજ તેનું ઉદાહરણ પેહેલુ આપ્યું છે તેમાં ધે ગુરુ અતે લાવવાથી વરાવર વધ વેશનું નધા. તમજ ગાહા એ વિષમ જાતિ પ્રસિદ્ધ છે છતાં ઉપરનું માપ સ્વાકારવાથી તે સમ-જાતિ થઈ જાય વળી ચરણાકુલ પ્રમાણે તે તાલ ૬૦ મા મળી જાય છે મ્લક અને તેને ગાહાના મદ તરીકે જુદો પાડવો યોગ્ય નથી.

विषमजाति.

जेनां चारे पादनी मात्रा अथवा लक्षण भिन्न भिन्न होय अथवा जेनां समेसम अने विषमेविषमपाद मळतां न होय; समेसम मळे पण विषमेविषम न मळतां होय अथवा जेनां विषमेविषमपाद मळे पण समेसम न मळे अथवा चार करतां विशेष पाद जेमां होय अर्थात् जे जाति मात्राना सम के अर्द्धसममां न होय ते विषम जाणवी.

१ रसिका, उत्कृष्टा, उत्कृष्टा, सुललित, छ पाद-मात्रा ६६
वे. विप्र+ल+ल+ल=११ मात्रा. एवां छ पाद, (वृत्तमौक्तिक प्र.)

प्रति चरण कल हर कर,

सकल कल पण लघु धर,

यति निम चरणभहि नहि,

सकल पद पड रच आहे,

सुललित कहां हृदय धर,

रसिक अपर वर्ज्य उचर. १७०.

छंदःशास्त्रमां -११ मात्रानुं एक पद एवां छ पाद स्थापना केहेछे. वाग्वल्लभमां रसिका तथा सुललितमां सर्व लघु लावना केहेछे; वृत्तरत्नाकरनी नारायणभट्टी टीकायां उत्कृष्टा नाम आपी वे चोक्कल+१ त्रिकल (४+४+३)=११ मात्रा आणवा कह्युं छे. एट्ळे विप्रगणन आवे एवो अभिप्रायनथी. वळो तेना आठ भेद कल्प्या छे. ते जो सर्व लघु आणवानुं लक्षण मान्य राखिये तो यद्द शके नहि. आ जातिमां छए चरणमां मळीने

૬૬ માત્રા લઘુ થાયછે. એન્ને સર્વ લઘુનો પ્રથમ ભેદ લોહાગિની છે. ચત્તાર ગુરુ વધારતા તેને ચંદ્રે આઠ આઠ લઘુ ઘટાડી તેણે નીચે પ્રમાણે આઠ ભેદ આપ્યા છે.

પ્રા પિં મૂત્ર	ધૃત્તરત્નાકર ના ટી તથા યાગ્યજ્ઞમ	પ્રા પિ મૂત્ર દૃત્તર્માષ્ટક		નૃ ના મ યાગ્યજ્ઞમ	
		લઘુ	ગુરુ	લઘુ	ગુરુ
૧. લોહાગિની, લોહામી	લોહાગિની	૬૬	૦	૬૬	૦
૨. હસિની	હમી	૬૪	૧	૫૮	૪
૩. રેવા		૬૨	૩	૫૦	૮
૪. તાલવિની	તાવંતી	૬૦	૫	૪૨	૧૦
૫. કપિણી	કપી	૫૮	૭	૩૪	૧૬
૬. ગમ્ભીર		૫૬	૯	૨૬	૨૦
૭. વાલી		૫૪	૧૧	૧૮	૨૪
૮. કાલરુદ્રાણી		૫૨	૧૩	૧૦	૨૮

ધ્રાતૃતપિંગલમૂત્રમા ઉક્તચાસ નામ આપ્યું છે તેણે પ્રથમ ભેદ ૬૬ લઘુ અને છુન્ય ગુરુનો ગણી પછી ઘન લઘુ ઘટાડતાં અક્ષરો ગુરુ વધારી ઉપર મદેલા ૮ ભેદ બતાવ્યા છે. મેન્દર પિંગલમા છ પાંચે યતિ કહી છે ધ્રાતૃત પિંગલમૂત્રમા યતિ વિષે કાંઈ લખ્યું નથી છદ્દશાસ્ત્રના દષ્ટાન્તરો પાંચ તુલમા આ પ્રમાણે યતિ મળેછે, પણ છદ્દીમા ત્રણે, તેથી અમે યતિ પાઢવી સંચિત માનીનથી

૨. કંછા—કચ્છી.

૪+૪+૩=૧૧ એવા છ પાદ

૧. વે ચોકલિયા આળ,

૨. તે પર ત્રણ કલ જાળ,

૩. છ પાદ એમ રચાય,

૪. કંછા કચ્છી થાય.

९. ताल प्रथम पर धरो,

६. चार चडतीं करो. १७१

३. अतुला—पाद ९ मात्रा ९४—यतिनो नियम नपी.

$$१. < + < = १६$$

$$२. < + < = १६.$$

$$३. < + < = १६$$

$$४. < + < = १६$$

$$५. १६ + १४ = ३०$$

१. एक चरणमां, सोळ कला कर,

२. नियम विरतिनो, जेमां नव धर;

३. चार चरण रच, एवां सुखकर,

४. बीस कलानी, अड कर ते पर,

५. तेमां सोळे चौदे यतिकर, अतुला जाति पांच चरण. १७२

४. हीरामणि—पाद ४ मात्रा १०८

$$१. ६ + ४ + ४ + २, ६ + ४ + ४ = २४$$

$$२. ६ + ४ + ४ + २, ६ + ४ + ४ = २४$$

$$३. ४ + ४ + ४, ४ + ४ + ४ अ० विप्र + ४ + २ = ३०.$$

$$४. ४ + ४ + ४, ४ + ४ + ४ अ० विप्र + ४ + २ = ३०$$

तेर अने अगियार वळां, तेर अने अगियार,

ए क्रमकेरो दोहरो, प्रथम चरण निरधार;

चार अदारज क्रम पर, चार अदारज पछीयकी जाणो,

धर्म अवर पद गीति, हीरामणिमां हृदय धरो जाणो. १७३

५. रंडा, रुण्डा, रड्डा, रदुडा. नवपदी पाद ९ मात्रा १६९.

$$१. ९ + ४ + ४ + ४ अ० विप्र = १९$$

$$૨ \quad ૪+૪+૪ \text{ (વિપ્ર)} = ૧૨$$

$$૩ - ૩+૪+૪+૨+૨ \text{ લઘુ} = ૧૬$$

$$૪ \quad ૪+૪+૩ \quad \text{લઘુ} = ૧૧$$

$$૫ \quad ૩+૪+૪+૨+૨ \text{ લઘુ} = ૧૬$$

$$૬ \quad ૬+૪+૨+૨ = ૧૩$$

$$૭ \quad ૬+૪+૨ = ૧૧$$

$$૮ \quad ૬+૪+૨+૨ = ૧૩$$

$$૯ \quad ૬+૪+૨ = ૧૧$$

} એક દુહો.

૧ ત્રિકલ શ્રુતિ શ્રુતિ જ નિકર દ્વિજવર,

૨ વે ચોકલ પર દ્વિજ ધર,

૩ ત્રિકલ શ્રુતિ શ્રુતિ દ્વિકલ દ્વિલઘુ કર;

૪ શ્રુતિ શ્રુતિ પર ત્રણ લ ધર,

૫ ત્રિકલ શ્રુતિ શ્રુતિ દ્વિકલ દ્વિલઘુ ધર;

૬ ઢ પર ચાર પર લઘુ દ્વિકલ,

૭ છ પર ચાર પર ત્રણ;

“એક લઘુ

૮ પટકલ પર શ્રુતિ ધ્વજ ધરી,

૯ છ પર ચાર રવ આળ.

૧૭૪

છંદ શાસ્ત્રમાં પ્રથમ પાદમાં $૬+૨૬+૩$ જ લાવવા કેહેઝે.

બીજા પાદમાં $૨૬+૧૩$ લાવવા કેહેઝે.

ત્રીજા અને પાંચમામાં $૬+૨૬$ લાવવા કેહેઝે.

ચોથા પાદમાં $૬+૨૬$ અને તે પર એક દુહો

લાવવા

પ્રાકૃત પિંગલસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—વીજા અને ચોથા ચરણમાં પ્રથમનો ચોકલિયો એવો લાવવો કે જેમાં પેહેલી બે માત્રા છૂટી આવે; અર્થાત્ વીજા અને ત્રીજી ભઠ્ઠે એવો ગણ ન મૂકવો. અને ત્રીજા તથા પાંચમા પાદમાં ૩+૩૬ગણ માત્ર લાવવા કેહેછે. વિશેષમાં તે આજાતિનું નામ વસ્તુ કેહેછે. વાગ્વલ્લભમાંજ માત્ર ૮, ૭ થતી આળવા કહ્યું છે, વીજા ગ્રંથકારો તેમ કેહેતા નથી. વઢી વિપમમાં ૧૬ અને સમમાં ૧૧ માત્રા આળવા કેહેછે, અને તેમાં છેલ્લી માત્રા લઘુ લાવવા નજાવેછે, વીજા વિગત આપી નથી.

વૃત્તરત્નાકરની નારાયણભટ્ટી ટીકામાં ત્રીજા અને પાંચમા ચરણને અંતે ભમણ આળવા કહ્યું છે, તે, ઉપર જે માપ બતાવ્યું છે, તેમાં છેલ્લા બે લઘુ પેહેલાંનો બે માત્રાનો ગુરુ આવવાથી થઈ શકે, વઢી વીજામાં છેલ્લો વિપ્રગણજ લાવવો જોડ્યે એવો નિયમ નથી.

રંડાના સાત ભેદ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, વૃત્તરત્નાકરની નારાયણ ભટ્ટી ટીકા, વૃત્તમૌલિક, અને હિંદુશાસ્ત્રમાં આપ્યા છે. તેમાં માત્રાની સંખ્યાનો ક્રમ છે તેને અનુસરોને અમે નીચે પ્રમાણે ગોઠવ્યા છે.

૧. કરમી, નવપદી, હપ્ડી, કલમી (૧૦૯ માત્રા).
૨. નંદો (૧૧૨)
૩. ચારુસેના, ચારુપેની, ચારુણી, ચલુવા, વસ્તુ (૧૧૯).
૪. રાજસેના (૧૧૬).
૫. મદ્રા, મદ્રિકા (૧૧૭).
૬. સાલંકિની (૧૧૯).
૭. મોહિનો (૧૨૭).

માગધીહિંદુશતક એજ સાત પ્રકાર, વસ્તુ જાતિના નીચેને કાર્યે જણાવેછે. તે ઉપરથી રંડાનું જ પણ એક નામ હોય એમ કલ્પના થાયછે.

१. करही (१११). २. णंदा (११२). ३. मोहिणि (११३). ४. चारुसेण (११४). ५. सुसभद (११५). ६. राय(इ)सेण (११६). ७. ताडंकिणी (११७).

पिंगळछंदोअंय चित्रमेन टीकावाळांमं चौथुं नाम चारणीय आप्युं छे ने तेणे पण उपरना ७ भेद वळुआना गणाल्या छे.

६ (१) करभी नवपदी, उष्ट्री, कलभी: मात्रा १०६.

$$१. ६+४+८+२ = १३$$

$$२. ६+४+८ = ११$$

$$३. ६+४+८+२ = १३$$

$$४. ६+४+८ = ११$$

$$५. ६+४+८+२ = १३$$

$$६. ६+४+८+२ = १३$$

$$७. ६+४+८ = ११$$

$$८. ६+४+८+२ = १३$$

$$९. ६+४+८ = ११$$

१. छपर ^४डण पर लघु ^२द्विकल,

२. विषम चरणमां धाय,

३. छ चार पर लघु कल समे,

४. दुहा समान रचाय,

५. पठो पंचम पद तेरनु,

६. ते पण दो'रा मेळनु,

७. पठो दुहो रच त्याय,

८. नव पद सो नव कलतणा,

९. कलभी-उष्ट्रीमाय. १७५

વૃત્તમૌલિકમાં કલમી નામ આપી, માપ અમે ઉપર બાંધ્યું છે તેવું આપ્યું છે. પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમાં પ્રથમનાં ચાર પાદ ૧૩, ૧૧, ૧૩, ૧૧ નાં આપવા કહી વિશેષ વિગત જણાવી નથી. તેમ તેમાં દ્રષ્ટાંત પણ નથી.

વૃત્તરત્નાકરનો નારાયણમટ્ટો ટીકામાં કલમી નામ આપ્યું છે અને ૧, ૩, ૧ મા પાદમાં ૧૪ માત્રા લાવવા જણાવ્યું છે. પણ તેમ કરવાથી નંદાના માપ સાથે તે મળી જાય છે.

બ્રાહ્મણી છંદઃશતકમાં આનું નામ કરહી આપી તેની માત્રા ૧૧૧ ગણાવી છે અને તેને વસ્તુના સાત પ્રકાર પૈકી પેહેલો ગણ્યો છે.

૭ (૨) નંદા-ખંદા (માગ-છંદઃશ-૦) માત્રા ૧૧૨.

$$૧. ૬+૪+૪ = ૧૪$$

$$૨. ૬+૪+૨ = ૧૧$$

$$૩. ૬+૪+૪ = ૧૪$$

$$૪. ૬+૪+૨ = ૧૧$$

$$૫. ૬+૪+૪ = ૧૪$$

$$૬. ૬+૪+૪+૨ = ૧૩$$

$$૭. ૬+૪+૨ = ૧૧$$

$$૮. ૬+૪+૨+૨ = ૧૩$$

$$૯. ૬+૪+૨ = ૧૧$$

} એક દુહો

૧. છ પર ડગળ ને વિષમ પદે,

૨. છ ચાર લઘુ સમ થાય;

૩. એ રીતે પદ પાંચ રવી.

૪. તેહો એક રચાય;

૫. સૌ કલ મો ને ચાર થશે;

६. नंदा रचना थायछे,
७. बीजो भेद गणाय;
८. कनि प्रभुगुण तेमां कवी,
९. मननाहि हरखाय; १७६

चारुसेनी (वृ. र. ना. भ.) चारुणी (मा. छं. शा.)

८. (३) चारुसेना (बलुवा=वस्तु जाति) मात्रा ११५

१. ६+४+४+७ = १५
 २. ६+४+७ = १७
 ३. ६+४+४+७ = १५
 ४. ६+४+७ = १७
 ५. ६+४+४+७ = १५
 ६. ६+४+७+२ = १९
 ७. ६+४+७ = १७
 ८. ६+४+७+२ = १९
 ९. ६+४+७ = १७
- } परु दुहो.

१. तिथि कळ विपमे आणु अनुप,
२. सप्तमां धरु अगिप्यार;
३. विपम मवी चोपाई रूप,
४. मम पद दोहो धार.
५. ते पर दोहा केरुं स्वरूप;
६. सो ने पंदर कळ घरी;
७. खड्डुं करो कविराग्र!
८. चारुसेना चारुगी.
९. बलुवा तेह वदाय. १७७.

९ (४) राजसेना. मात्रा ११६.

१. $६+४+४+८=१६$

२. $६+४+२ = १२†$

३. $६+४+४+८=१६$

४. $६+४+८ = १८$

५. $६+४+४+८=१६$

६. $६+४+८+२=१३$

७. $६+४+८ = १८$

८. $६+४+८+२=१३$

९. $६+४+८ = १८$

} एक दुहो.

१. छ पर डगण बे ने लघु आण;

२. विषमपदे चोपाई;

३. छ चार बेनुं बीजुं जाण,

४. जोये छ मुग लकार;

५. पांच धूरां रच एवा पाद,

६. ते पर दोहो एक करी,

७. सोने कल रच सोळ;

८. राजसेन रचना करी,

९. कविवर! वाणी बोल. १७८

† भाषा छंदोमंजरीमां ११ मात्रा लाववा कहेछे. एण प्रारुतापिंगवसूत्र,
घुत्तरलाकरनी नारायणमठि टोंका इत्यादिमां १२ मात्रा लाववा कथु छे माटे
अमे ते माप राख्यु छे नहिवर चारुसेनाया जदु न पडे

१० (५) भद्रा-भद्रिका. मात्रा ११७

१. $६+४+४+८=१६$

$$\begin{array}{lcl}
 ६ & ६+४+८+२=१३ & \\
 ७ & ६+४+८ & =११ \\
 ८ & ६+४+८+२=१३ & \\
 ९ & ६+४+८ & =११
 \end{array}
 \left. \vphantom{\begin{array}{lcl} ६ & ६+४+८+२=१३ & \\ ७ & ६+४+८ & =११ \\ ८ & ६+४+८+२=१३ & \\ ९ & ६+४+८ & =११ \end{array}} \right\} \text{दुहो.}$$

१. तालंकिनी रंचवा काजे,
२. सोळ रचो कल विपमे;
३. छ चार बे कल बीजे राजे,
४. शिव कल चोथे धाय;
५. छ चार लघुनी विगत विराजे,
६. एम पांच पंद आर्णेनि;
७. सो पर बीशकमएके, $१००+(१००-१)१९$
८. कुळ कल आणो कवि!
९. धारी वचन विवेक. १८०

वृत्तरत्नाकरनी नारायणभट्टी टीकाभां जणावेछे के, सम चरण (बीजा चोथा)भां बार बार अथवा अगियार अगियार मात्रा आणवी.

१२. (७) मोहिनीरंदा. मात्रा १२७.

$$\begin{array}{lcl}
 १. & ४+४+४+४+३=१९ & \\
 २. & ६+४+८ & =११ \\
 ३. & ४+४+४+४+३=१९ & \\
 ४. & ६+४+८ & =११ \\
 ५. & ४+४+४+४+३=१९ & \\
 ६. & ६+४+८+२ & =१३ \\
 ७. & ६+४+८ & =११ \\
 ८. & ६+४+८+२ & =१३ \\
 ९. & ६+४+८ & =११
 \end{array}
 \left. \vphantom{\begin{array}{lcl} १. & ४+४+४+४+३=१९ & \\ २. & ६+४+८ & =११ \\ ३. & ४+४+४+४+३=१९ & \\ ४. & ६+४+८ & =११ \\ ५. & ४+४+४+४+३=१९ & \\ ६. & ६+४+८+२ & =१३ \\ ७. & ६+४+८ & =११ \\ ८. & ६+४+८+२ & =१३ \\ ९. & ६+४+८ & =११ \end{array}} \right\} \text{दोहरो.}$$

૧. ત્રણ કલ પે'લાં ચોકલિયા મળ ચાર,
૨. વિષમ પદે નિરધાર,
૩. છે ચાર લઘુની શિવ કલ સમમાં સાર,
૪. પાંચ પદો સુસ્તકાર,
૫. તે પર રચના હુહાતળી મંડાર,
૬. સો સત્તાવિશ કુલ કલા,
૭. મોહિનીરંડા માંચ,
૮. ઈમોહનૌં જાતિ મન ધરી, § ૫-૨૩ અક ૬૪ ગુણ
૯. કર એવી રચનાય. ૧૮૧

માગથી હુંદ:સગકમા ૧૧૩ માત્રા મળી તેને ત્રીજો ભેદ માન્યો છે પણ તે પ્રમાણપ્રયોગી જુદુ પડે છે. છુત્તરમાકરની નારાયણમહી ટીકા તથા પ્રાકૃતપિંગળસૂત્રને આધારે અમે ઉપરનું માપ બાંધ્યું છે. છુત્તર્માસિકમા (૧, ૧, ૫) ધિપમેપાંદમાં નેષ વીમામાં દક્ષ તથા ચોષમાં અગિયાર અને ઉપર એક ડુહોં એમ મળી ૧૬ માત્રા આગવા કમ્યુ છે પણ તેને વીજો આપોંદે મેઝ્યો નથી છડલે એ મત પ્રાણ નથા.

૧૩. કુંડલિયા તોટક. માત્રા ૧૧૨.

૧. ૬+૪+૮+૨=૧૩
 ૨. ૬+૪+૮ = ૧૧
 ૩. ૬+૪+૮+૨=૧૩
 ૪. ૬+૪+૮ = ૧૧
- } એક ડુહો તેની ચો-
 } થી તુકના છેલા શબ્દો
 } ની કુંડલી પાંચમી તુક
 } માં વાઝતો.

૫. 'સ+સ+સ+સ = ૧૬
 ૬. 'સ+સ+સ+સ = ૧૬
 ૭. 'સ+સ+સ+સ = ૧૬
 ૮. 'સ+સ+સ+સ = ૧૬
- } એક તોટક.

૧. તેર અને અગિયારનોં,
૨. ચરણ રચીને ચાર;

३. एम करीने दोहरो,
४. ते पर तोटक धार,
५. धर तोटक ते पर प्रेम धरी,
६. उलथे तुक चोर्धो दुहानी करी;
७. रच तोटक कुंडलिया सरखा,
८. कविता करी एम पळी हरखा. १८२

आ कुंडलियांतोटक प्रवीणतागरमां छे. आवा रीते बीजी कोइ पण माघामेळ जातिने धर्मेळ साथे मेळवी आवा छंदो रची शकाय अने ते कर्तानी धूर उतर छे.

१४. चंद्रावली, चंद्राली. माघा ११८,

१. $८+४+गु+गु=१६$
२. $६+४+८=११$
३. $८+४+गु+गु=१६$
४. $६+४+८=११$
५. $८+४+गु+गु=१६$
६. $८+४+गु+गु=१६$ } एक चरणाकुल
७. $८+४+गु+गु=१६$ } पृ. १६ अं. ४५ जुवो,
८. $८+४+गु+गु=१६$
१. चंद्रावलीमां के चंद्राली,
२. वसु पर यति पछो चार;
३. ते पर वे गुरु अन्ते आणी,
४. छ चार ने लगु धार;
५. छ चार ने लगु धार दुहानी,
६. वे अड पछो कुडली कगवानी;

૭. પછી ચરણાકુલની શ્રુતિ આલી,

૮. ચંદ્રાવલીમાં કે ચંદ્રાલી. ૧૮૩

ગૂજરાતીમાં હાલ જે ચંદ્રાવલા નામ કેહેવાયછે તે અશુદ્ધ છે. છંદ:કામદુષાવત્સમાં એજ નામ ચંદ્રાવલી લખ્યું છે. ચંદ્ર+આલી અથવા આવલી એટલે ચંદ્રાલી અથવા ચંદ્રાવલી નામ આપ્યું છે. તેમાં કુંડલી વાઢવાનું અથવા પ્રથમ ચરણ જેવુંજ છેલ્લું એટલે આઠમું ચરણ લાવવું એવો નિયમ ક્રમોં જરૂરી.

૧૫ ચંદ્રાયણા. માત્રા ૧૨૮.

૧. ૬+૪+૭+૨=૧૩ }
 ૨. ૬+૪+૭ =૧૧ }
 ૩. ૬+૪+૭+૨=૧૩ } એક ઢુહો,
 ૪. ૬+૪+૭ =૧૧ }

૫થી૮. ^{૩૧૩} રૂગણ અથવા ^૫ ઠગણની ૨૦ માત્રાનાં ચાર ચરણ

૧. પ્રથમ ઢુહો કરીં એકને,
૨. *ચંદાના પછીં ધાર;
૩. ^{૬૧૬} રૂગણ ચાર રચું તો ઠિકન,
૪. વા પછીં વીંશ કલ સાર;
૫. વા પછીં વીંશ કલ ઠગણ ચારે કરો,
૬. દોહરા અન્ત પંદ્ર કુંડલીમાં ધરો;
૭. આદિના બોલ તે અન્ત દેજો ફરી,
૮. જાતિ ચંદ્રાયણે પ્રથમ ઢુહો કરી. ૧૮૪

*જમતી છંદના પેટામાં ૧૨ અક્ષર (૮ રૂગણ) નુ ચંદાના, ચંદાયણા આદિ નામનુ કુલ છે તે.

૧૬. અમૃતધ્વનિ. પાદ ૬ માત્રા ૧૪૪.

૧૩+૧૧=૨૪ }
 ૧૩+૧૧=૨૪ } ઢુહો.

$$\left. \begin{array}{l} \angle + \angle + \angle = २४ \\ \angle + \angle + \angle = २४ \\ \angle + \angle + \angle = २४ \\ \angle + \angle + \angle = २४ \end{array} \right\} \text{घणीयमक}$$

प्रथम द्विदल रच दोहरो, अमृतध्वनिनी माह;
 चार चरण चोवीसनां, रचो कर मड पड जाह;
 रचो कर ए मड, प्रथम फरोचो घर, त्रण त्रण यति कर;
 पसु कल प्रति यति, अतिय यमकवर्तो, दर मड मट घर;
 ताल प्रथम पर, श्रुति चडती घर, श्रुति पदमां त्यम;
 केदि तुं वण शक, कुंडली नियमक, अन्त रच प्रथम. १८९
 चार रसनुं वर्णन करवामां आ जाति विशेष योग्य गणायछे;
 गौडे पिंगळमां केहेछे के, प्रथम दुहो लवीने उपर आठ आठ विरा-
 मनी २४ कलवाळां चार पाद आणवां.

चिन्तामणीमां पण एमज केहेछे, लखपतनशसिन्धुमां केहे-
 छे के, आठ आठ मात्राए विश्राम आवे एवां २४मात्रां छ पाद;
 कुंडलीवाळी घणा अनुप्राससहित आवे ते अमृतध्वनि.

छंद.कामदुपावत्समां त्रण दुहानी आ जाति बनेछे एम केहेछे.

१७. कुंडली, कुंडलिया चरण ६, मात्रा १४४.

$$\left. \begin{array}{l} १. ६+४+१+२, ६+४+१=२४ \\ २. ६+४+१+२, ६+४+१=२४ \\ ३. ६+४+४+४+४+२ =२४ \\ ४. ६+४+४+४+४+२ =२४ \\ ५. ६+४+४+४+४+२ =२४ \\ ६. ६+४+४+४+४+२ =२४ \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{एक दुहो १३;} \\ ११ यति. \\ \text{एक कान्य ११;} \\ १३ यति. \end{array}$$

૧. કુંડલિયે કર છે કલ પર, ઢંગણ-જગણવણ-જાણ; ૧૨૧
૨. સમે એક ઋત્રણ વિપમમા, એમ દુહાં પદ આણ, ૧૪૨
૩. એમ દુહા પદ આણ, કાવ્ય ઝડ પ્રથમજ કરતાં;—
૪. ત પર ચોકલા ચાર, ઉપર વઠ્ઠાં કલં બે ધરતાં;
૫. છ પર ચોકલા ચાર, એજ પદ ફરો વઠ્ઠાં કરિયે;
૬. દુહા આદિના શબ્દ, અન્ત ધરવા કુંડલિયે. ૧૮૬

ઘાળીભૂષણ અને પ્રાકૃત પિંગલચરમા દાહરાના ચાર ચરણ ઘાળી ધુલ્લ આઠ ચરણ માનેડે.

કાવ્યમાં ૬+૧૨ (૪+૪+૪)+૬ તેમાં ૧૨ માત્રા પૈકી છેલ્લો ગણ વિપ્ર કે જગણ આળવાનો નિયમ છે; પણ કુંડલિયામાં તો છંદ્વય જાતિની પેઠે માગધી નાગપિંગલના ઉદાહરણમાં ઋણ ચોકલિયામાં છેલ્લો વિપ્ર કે જગણ આળ્યો નથી. વૃત્તમૌલિકમાં ત્રીજો સગળ ઉદાહરણમાં જોવામાં આવેડે, પણ કાવ્યના નિયમમાં ત્રીજો વિપ્ર કે જગણ લાવવા તેણે લખ્યું છતાં કુંડલિયામાં તે નિયમ પોતે પાળ્યો નથી. છંદઃ શાસ્ત્રમાં તો ઋણ ગણમાં સ જ કે વિપ્ર ગણ કાવ્યમાં આળવાનો નિયમ કર્યો છે તે પ્રમાણે તેણે કુંડલિયાના પોતાના ઉદાહરણમાં ત્રીજો સગળ આળ્યો છે. રૂપદીપ તથા લલપત પિંગલ અને ઘાળીભૂષણમાં દુહા ઉપર રોલ જાતિ લખવાનું કહેડે. આ સર્વ ઉપર વિચાર કરાને કુંડલિયાને માટે અમે ઉપર પ્રમાણે નિયમ (છંદ્વયને અનુમરતો) કર્યો છે તે હાલ સુધી વૃજમાપાયા અને ગૂજરાતીમાં ચાલેલા નિયમને અનુમરતો પાળે છે. કાવ્યની ત્રીજી ઝડની પ્રથમ યતિ ફરારને પાઠો ત્રીજો ઝડનો પ્રથમ યતિમાં આળતો એ નિયમ છતાં પઞ્ચોડથી પાઠવામાં આવતો નથી. “અગ્રપત્તજશસિધુ”-માં પાળ્યો છતાં કેટલાક કુંડલિયામાં તેમ કર્યું નથી માટે તે ચિહ્નને રાગનો ટીકા છે.

પ્રાકૃત પિંગલમૂત્રની ટોકામાં પશુપતિના મત પ્રમાણે કુંડલિયાનું માપ એમ લેશે કે, પ્રથમ ડુહો, પછી સોરઠો અને તે પછી એક કાવ્ય જાતિ એમ કુલ ૧૯૨ માત્રા આળવી.

કુંડલિયામાં દોહરાના અન્તનો લાંઠાનુગ્રાસ કાવ્યના પ્રારંભમાં મૂકવો અને કાવ્યને અન્તે દોહરાના પ્રારંભનો લાંઠાનુગ્રાસ મૂકવો એમ છંદોદ્યુત્તમુક્તાવલ્લિમાં કહ્યું છે.

નાગપિંગલ, પ્રાકૃત પિંગલમૂત્ર, તથા યુત્તરભાકરની નારાયણમટ્ટી ટોકામાં $૨+૪+૪+૪+૪+૪+૨=૨૪$ એમ ગણાવે ત્યારે પદ્મપદી કહેશે, અને પ્રારંભમાં છ માત્રા આવે ($૬+૪+૪+૪+૪+૨=૨૪$) તેને પદ્મપદી અથવા ઘન્તુ એવું નામ આપેશે.

૧ મી અને ૬ છો તુક ઉછાળાનો છે, તેની પ્રથમની ચાર માત્રામાં ઘ્રીજી માત્રાએ તાલ આળવો એમ નિયમ છે, તેનો અર્થ એટલોજ છે કે, ચાર માત્રામાંથી પ્રારંભની બે માત્રા છૂટી પાડવી; એટલે $૨+૨=૪$ માત્રા આળવી, મતલબ કે, બીજી અને ઘ્રીજી માત્રા પકડી આળવી નહિ.

૧૮ પદ્મપદી-છપ્પય. માત્રા ૧૫૨.

૧. $૬+૧૨ (૪+૪+૪) + ૪+૨=૨૪$	} એક કાવ્ય
૧૧, ૧૩ યતિ.
૨. $૬+૧૨ (૪+૪+૪) + ૪+૨=૨૪$	
૩. $૬+૧૨ (૪+૪+૪) + ૪+૨=૨૪$	
૪. $૬+૧૨ (૪+૪+૪) + ૪+૨=૨૪$	

૫. $૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮$ } એક ઉછાળો

૬. $૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮$ } ૧૫, ૧૩ યતિ.

૧. છપ્પય-પદ્મપદી થાય, કલા ચોવીસ કુલ કરજો,

૨. છ કલ પર ઢ ગણ ચાર, તે પછી બે કલ ધરજો;

૨. એવી રીતે કાવ્ય, એક વદલીને આળો;
૪. અગિયારે યતિ જરૂર, તેર પર પછીથી જાળો;
૬. ત્રણ ચોકલિયા પર ત્રણ કલા, છ ચાર પછી ત્રણ કલ કરો;
૮. એ રીતે હાલો એક કરો, યતિ પંદર તેરે ધરો. ૧૮૭

જે પદ્મદીમાં ૪૮ લઘુ હોય તે વિપ્રાજાતિ, તેનું ફલ સિદ્ધિ છે; ૭૧ લઘુવાળી ક્ષત્રિયા કેહેવાય, તેનું ફલ વૃત્તિ (ઉપર્જાવિકા) છે; ૯૬ લઘુવાળી વૈશ્યા કેહેવાય છે, તેનું ફલ ધન છે; અને તેથી ઉપરાંત લઘુવાળી શૂદ્રા કેહેવાય છે, તેનું ફલ મરણ છે. આ પ્રમાણે ટિપ્પણ “ચિત્રસેન ટીકાવાળા માગધી પિગલમાં” દર્શાવ્યું છે. વળી એક મતાંતર એમ છે કે, અ ક વર્ગવાળી વિપ્રા કેહેવાય; ચ ટ વર્ગવાળી ક્ષત્રિયા કેહેવાય; ત પ વર્ગની વૈશ્યા અને અવર્ગની શૂદ્રા કેહેવાય.

સંસ્કૃત વૃત્તમૌલિકમાં પણ ૬+૧૨ (૪+૪+૪)+૪+૨ એવી રીતે ચોવીસ માત્રા લાવવા જણાવતાં કેહે છે કે, કાવ્યજન્યમાં ૧૨ માત્રાના ચોકલિયા ત્રણ ગણ લાવતાં હોયે વિપ્ર (|||) અથવા જગ્ન (।।।) આળવો જોડે, એમ આદેશ કર્યો છે તે પદ્મદી સંબંધમાં શાલ્લાનો નથી.

પદ્મદીના ૭૧ શ્લોક કરવામાં પ્રથમ રૂપ ૧૨ લઘુ અને ૭૦ ગુરુનું અજય નામનું યોજ્યું છે, તેનું કારણ એમ જણાય છે કે, ૬+૧૨ (૪+૪+૪) છ કલ ઉપર ચાર માત્રાના ત્રણ ચોકલિયા લાવવાના છે તેમાં ત્રીજો ચોકલિયો સગળ (।।।) અથવા જગ્ન (।।।) લાવતાં પ્રત્યેક ચરણમાં બે લઘુ નિયમિત આવવા જોડે. એ ગણતરી પ્રમાણે ચાર પાદની આઠ લઘુ માત્રા થાય, તે ઉપરાંત, હાલ્યાની પ્રત્યેક યતિમાં છેલ્લી ત્રણ ત્રણ માત્રા આળવાની છે, એટલે તેમાં એકેકો લઘુ આવે છે, એ હિસાબે બે દલની ચાર લઘુ માત્રા થાય તે (૮+૪) આઠમાં ઉમેરતાં પ્રથમ રૂપમાં ૧૨ લઘુ માત્રા આવે છે.

एटले पेहेला रूपमां १२ लघु+७० गुरु (१४०) पडने कुल १५२ मात्रा थायछे. तेमां अकेक गुरु घट्टातां अने ते बदले बवे लघु वधा-
रतां सर्व लघु अक्षर आवी जाय त्यांसुधी एकंदर ७१ भेद थायछे.
आ उपरयो एटलुं सिद्ध थायछे के, बार मात्राना त्रण गणमां त्रीजो
गण स अथवा जगण लाववानो अभिप्राय भेद पाडनारे अगत्यनो
गण्यो छे.

पद्यदीभेद प्राकृतपिंगळसूत्र प्रमाणे.

छप्पय

अजअ विजअ चलि कण्ण, वीर वैआल विहण्णउ,
मक्कलु हरि हरं वंभ, इंदु चंदणु सुसुहंकरु,
साण सीह सद्दुल, कुंम कोइल खरु कुंजरु,
मअण मच्छ तालंक, सेस सारंग पओहरु,
ता कुंद कमलु नारण सरहु, जंगम जुइअठ्ठवि लहइ,
सर सुसर समरु सारसु सरअ, छप्पअ णाम पिंगल कहइ. १
मेरु मअरु मअ सिद्धि, बुद्धि करअलु कमलाअरु,
धवल मणउ धुअ कणउ, किसणु रंजणु मेहाअरु,
गिद्ध गरुड ससि सूर, सल्ल णवरंग मणोहरु,
गअणु रअणु णरु हीरु, भमरु सेहरु कुमुमाअरु,
ता दिप्पु संस वसु सद्द मुणि, णाअराअ पिंगलु कहइ,
छप्पअ णाम एहत्तरिहि, णाअराअ पत्थरि लहइ. २

श्रक	प्रा पि सूत्र प्रमाणे नाम.	लघु	गुरु.	प्राकृत नाम
१	अजय.	१२	७०	अजअ.
२	विजय.	१४	६९	विजअ
३	*वलि, नलि.†	१६	६८	चलि.

*छदःप्रभाकर प्रमाणे. †३० २० ना० भ०

४	कर्ण, वर्ण. (१. र. ना.)	१८	६७	कण्ण.
५	वीर.	२०	६९	वीर.
६	वेनाल.	२२	६९	वेभाल.
७	बृहन्नल, विहंकर.	२४	६४	विहण्णउ.
८	मकंठ.	२६	६३	मघलु.
९	हरि.	२८	६२	हरि.
१०	हर.	३०	६१	हर.
११	ब्रह्मा, ब्रह्म. (४ प्र ४ र. ना.)	३२	६०	बंभ.
१२	इन्दु.	३४	५९	इन्दु.
१३	चन्दन.	३६	५८	चंदणु.
१४	शुभंकर.	३८	५७	सुहंकर.
१५	शिवान, कुक्कुर.	४०	५६	साण.
† इमरणाकरनी नारायणभट्टमा शाल नाम छे				
१६	सिंह.	४२	५५	संहि.
१७	शार्दूल.	४४	५४	सट्टल.
१८	कूर्म, कमठ, कच्छ (४ प्र)	४६	५३	काञ्चन, कुंम.
१९	कोकिल.	४८	५२	कोइल.
२०	खर.	५०	५१	खरु.
२१	कुंजर.	५२	५०	कुंजरु.
२२	मदन.	५४	४९	मअण.
२३	मीन, मत्स्य	५६	४८	मच्छ.
२४	तालांक, तारंग, ताटंक	५८	४७	तारग, तालक.
२५	शेष.	६०	४६	सेम.
२६	सारङ्ग.	६२	४५	सारग.
२७	पयोधर.	६४	४४	पओहरु.

२८	कुंद.	६६	४३	कुंद.
२९	कमल.	६८	४२	कमल.
३०	वारण. ^१	७०	४१	वारण.

१ वृत्तरत्नाकर नारायणभट्टीमां आने कारण केहेछे ते कदाच भूल होय.

३१	शरभ, शलभ (छं. प्र.)	७२	४०	सरहु.
३२	जंगम, अजंगम.	७४	३९	जंगम.
३३	द्युतीष्टम्.	७६	३८	जुइअट्ट.
३४	दाता, योल. (हिंदोमंगळ)	७८	३७	
३५	शर.	८०	३६	सरु.
३६	सुशर.	८२	३५	सुसरु.
३७	समर.	८४	३४	समरु.
३८	सारस.	८६	३३	सारसु.
३९	शारद, सरस.	८८	३२	सरअ.
४०	मेरु.	९०	३१	मेरु.
४१	मदकर.	९२	३०	मअरु.
४२	मद.	९४	२९	मअ.
४३	सिद्धि.	९६	२८	सिद्धि.
४४	बुद्धि.	९८	२७	बुद्धि.
४५	करतल, कलकल.	१००	२६	करअलु.
४६	कमलाकर.	१०२	२५	कमलाअरु.
४७	धवल.	१०४	२४	धवल.
४८	मन.	१०६	२३	मणउ.
४९	ध्वज, ध्रुव.	१०८	२२	धुज, धुअ..
५०	कनक, वलय, करकंकन.	११०	२१	कणउ.
५१	कृष्ण.	११२	२०	किसणु.

५२	रंजन.	११४	१२	रंजण.
५३	मेघकर, मेघाकर.	११६	१८	मेहाभर.
५४	ग्रीष्म.	११८	१७	गिहा.
५५	गरुड.	१२०	१६	गरुड.
५६	शशि.	१२२	१५	ससि.
५७	सूर्य.	१२४	१४	सूर.
५८	शुक्ल.	१२६	१३	सल्ल.
५९	नयरंग.	१२८	१२	णतरंग.
६०	मनोहर.	१३०	११	मणोहर.
६१	गगन.	१३२	१०	गगण.
६२	रत्न.	१३४	९	रजण.
६३	नर.	१३६	८	गरु.
६४	हौर.	१३८	७	हीर.
६५	भ्रमर.	१४०	६	भमर.
६६	शेखर.	१४२	५	सेहर.
६७	कुसुमाकर.	१४४	४	कुसुमाभर.
६८	दीप, दीपक.	१४६	३	दीप्पु.
६९	शख.	१४८	२	संख.
७०	वसु.	१५०	१	वसु.
७१	शब्द	१५२	०	सद.

काव्य जातिना भेद ४५ } माछिने ७१ भेद छप्पयवा यवा.
 खल्लालयना, भेद २६ }

जूदा जूदा पिगळकारोए पोतपोतानी कवितामां गोठ्तो
आवे एवो क्रम लीघो छे, अनेनाम पण केटलांक नविन कल्प्यां
छे; तेथी तेता अंकना क्रममां फेरफार थइ जतां, तेमां केटला
लघु गुरु थाय ए क्रम पण बदलाइ जायछे, माटे अमे उपर जे
क्रम आप्यो छे तेज ग्राह्य छे. भिन्न भिन्न पिगळमांथी नीचेना
भेद आहि जणान्या छे, ते उपरथी फेरफार केवो थइ जायछे ते
बताववाने अमे नीचे विगत आपिये छिये.

चिन्तामणी पिंगळ प्रमाणे छप्पय नाम भेद.

छप्पय

अजय विजय बलि करन, बीर बेताल बिहंकर;

१ २ ३ ४ ५ ६ ७

मरकर हरि हर ब्रह्म, इंद्र चंदन रु शुभंकर;

८ ९ १० ११ १२ १३ १४

श्रान सिंह सार्दूल, कूर्म कोकिल खर कुंजर;

१५ १६ १७ १८ १९ २० २१

भदन मच्छ तारंग, सेस सरिंग पयोहर;

२२ २३ २४ २५ २६ २७

कहि कुंद कमळ वारन सरभ, जगम जुनिठिल अरु बिलहु;

२८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४

सर सुसर समर सारस सरह, छपय छंद अनुक्रमि लहु. ११

३५ ३६ ३७ ३८ ३९

मेरु मकर मद सिद्धि, बुद्धि करतल कमलाकर;

४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६

धवलौ मन धुज कनक, कृष्ण रंजन बहुरौ धरि;

४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२

मेधंकरि भनि ग्रीष्म, गरुड शशि सूर बमानिय;

५३ ५४ ५५ ५६ ५७

सहस्र अरु नवरंग, मनोहर गगनन मानिय;

५८ ५९ ६० ६१

भनि रतन अवर नर हीरु भनि, भौर मुशेखर कुनुम भरि;

६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७

काहि दोष शंगु बमु शह कवि, छपय छंद इमि नाम धरि. २

६८ ६९ ७० ७१

पिंगळंउद्रोग्रंथ चित्रसेननी टीकावाळुं संचत् १८२३ ना
कात्तिक सित त्रयोदशिये ललेलुं छे ते प्रमाणे:—

छप्पय.

अजय विजय बलिवंत, धीर येयाल विहंकर;

१ २ ३ ४ ५ ६

मकळु हरि हर बंभ, इंद चेद्राण सुहंकर;

७ ८ ९ १० ११ १२ १३

साण सीह सद्गुल, कूर्म कोइल खर कुंजर;

१४ १५ १६ १७ १८ १९ २०

मयण मच्छ तारंक, सेस सारंग पयोहर;

२१ २२ २३ २४ २५ २६

लहकमल कुंद धारण वसह, सलभ अजंगम बिल लहइ;

२७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३

सरु सुसरु समरु सारस मनस, छंदःपय रविच्छर कहइ.

३४ ३५ ३६ ३७ ३८

मेरु मकरु मद सिद्धि, बुद्ध करयल कमलानन;

३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५

धवल मंन धुअ गणअ, किसण रंजण मेहा वनि;

४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३

पिंग गरुड ससि सूर, सहस्र नवरंग मनोहर;

५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०

गयण रयण नर हीर, तरल सेहर कुसुमाकर;

६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७

दीपक सद् सुष्ठेद मणि, णायराय पिंगलु कहइ;

६८ ६९ ७० ७१

छप्पयह णाम एहत्तरिहिं, छद् पय राविच्छरि लहइ.

एक मागवी पिंगळमां छप्पयना भेद नीचे प्रमाणे छे:—

अमय विजय कलवंत, वीर वैयाल विहंगम;

१ २ ३ ४ ५ ६

मंकुडु हरि हरु अंभ, इंद चंदाण. सुहंगम;

७ ८ ९ १० ११ १२ १३

रयण मयण गुण निळय, तार ताराह यसंवरु; (सयवर)

१४ १५ १६ १७ १८ १९ २०

अमल विमल मणहरण, मोह मोहण आडंबर (विहंडण);

२१ २२ २३ २४ २५ २६

कासीस चंग वसु चंगवर. रायगुणह शशिविच्छरण;

२७ २८ २९ ३० ३१ ३२

वैसाणसिद्धि बलिमंडह, कित्तिविमल साविच्छरण.

३३ ३४ ३५ ३६

अमय समय रमराय, राज आकार अलंकय;

३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२

कालिंदी कलि सवल, जाल माला करकंकय;

४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८

कणय रक्खळप्पीह, संग संगण अलखनय;

४९ ५० ५१ ५२ ५३

दुर अवधुर संवडय, सिद्धि सारंग भुयंगय;

५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९

તાલિક સાલ સંમણું લુટુ, મંથરમતિ મુદ્દેખિચ્છરણ;

૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫

વેળાણ વેસ મંમાણર, જોડણ પુણગુણ નગરણ.

૨

૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧

અનુક્રમ દૂટેડે તે વનાયમાને પદ્મપદ્મના ૭૧ ભેદ નીચે જણાવ્યા છે.

હંદ:પ્રમાયકર.	નારાયણ- મદ્દાપ્રમાણે	ગુરુ	લઘુ	મા છંદોગ્રંથ ચિ પ્રસેનટીકાપાઠ	ઉત્તમ ચૂડામણિ
૧ ઝગમ	ઝગમ	૭૦	૧૨	ઝગમ	ઝગમ
૨ વિગમ	વિગમ	૬૯	૧૪	વિગમ	વિગમ
૩ ચલ	ચલિ	૬૮	૧૬	ચલપંત	ચલિપંત
૪ ઘર્ણ	ઘર્ણ	૬૭	૧૮	ઘીર	ઘીર
૫ ઘીર	ઘીર	૬૬	૨૦	ઘેંચાલ	ઘેંચાલ
૬ ચેતાલ	ચેતાલ	૫૬	૨૨	વિદરર	વિદગમ
૭ વિદરકર	વૃદ્ધપલ	૬૪	૨૪	મકાડુ	મકાડુ
૮ મર્કંટ	મર્કંટ	૬૩	૨૬	હરિ	હરિ
૯ હરિ	હરિ	૬૨	૨૮	હર	હર
૧૦ હર	હર	૬૧	૩૦	ચમ	ચમ
૧૧ પ્રક્ષ	પ્રક્ષ	૬૦	૩૨	દ્વદ	દ્વદ
૧૨ દ્વદ	દ્વન્દુ	૫૯	૩૪	ચદાણ	ચદાણ
૧૩ ચદન	ચદન	૫૮	૩૬	શુદ્ધકર	શુદ્ધગમ
૧૪ શુભકર	શુભકર	૫૭	૩૮	રસણ	રસણ
૧૫ શ્યાન	શ્યાલ	૫૬	૪૦	મયણ	મયણ
૧૬ સિંહ	સિંહ	૫૫	૪૨	શુળ	શુળ
૧૭ શાર્દૂલ	શાર્દૂલ	૫૪	૪૪	નિલય	નિલય
૧૮ વચ્છ	કૂર્મ	૫૩	૪૬	તાર	તાર
૧૯ વોક્લિ	વાક્લિ	૫૨	૪૮	તારાહ	તારાહ
૨૦ સર	સર	૫૧	૫૦	સચર	સચર

२१ कुजर	कुजर	५०	५२	अमल	अमल
२२ मदन	मदन	४९	५४	विमल	विमल
२३ मत्स्य	मत्स्य	४८	५६	मणहरण	मणहरण
२४ ताटक	साक्ष्य	४७	५८	मोह	मोह
२५ शेष	शेष	४६	६०	मोहण	मोहण
२६ सारग	सारग	४५	६२	विहङ्ग	आङ्ग
२७ पयोधर	पयोधर	४४	६४	कासीर	कासीर
२८ कमल	कुन्द	४३	६६	चम	चम
२९ कुद	कमल	४२	६८	बसु	बसु
३० वारण	वारण	४१	७०	चमधर	चमधर
३१ शलभ	शरभ	४०	७२	राजगुण	राजगुण
३२ भयन	जगम	३९	७४	राशिबिच्छर	राशिबिच्छर
३३ अजैगम	सर	३८	७६	वैष्णवसिद्धि	वैष्णवसिद्धि
३४ सर	सुशर	३७	७८	बलिमडल	बलिमडल
३५ सरस	समर	३६	८०	चित्तिविमल	चित्तिविमल
३६ रामर	सारस	३५	८२	अमय	अमय
३७ समरस	सरस	३४	८४	मनय	सुमय
३८ मेरु	मेरु	३३	८६	रसराय	रसराय
३९ मकर	सकल	३२	८८	राज	राज
४० अलि	मृग	३१	९०	आकार	आकार
४१ सिद्धि	सिद्ध	३०	९२	कलकय	अलकय
४२ पुद्धि	पुद्धि	२९	९४	कलि	कालिदी
४३ कराल	कलकल	२८	९६	काल	कलि
४४ बर्मलाकर	बर्मलाकर	२७	९८	कालि	काल
४५ भगल	भगल	२६	१००	जाल	जाल
४६ मलय	मृषक	२५	१०२	माल	माला
४७ भुव	भुव	२४	१०४	करककि	करककि
४८ धनक	धनक	२३	१०६	कणय	कणय

४१	वृष्ण	किंनर	२२	१०८	रणधरणी	रणधरणी
५०	रत्ना	क्षक	२१	११०	रग	रग
५१	मेधा	जन	२०	११२	रामाण	रामाण
५२	गिद्ध	मेधाकर	१९	११४	अलरा	अभगद
५३	गदड	श्रीपम	१८	११६	धुर	धर
५४	दागि	गदड	१७	११८	अथछ	अनर
५५	गुर	दागि	१६	१२०	सवहय	सवलय
५६	क्षल्य	सूर्य	१५	१२२	सिद्धि	सिद्धि
५७	नयड	क्षय	१४	१२४	सारग	सारग
५८	मनोहर	नर	१३	१२६	भुयगग	भुयगद
५९	गगर	गुरग	१२	१२८	ताडर	तालरु
६०	रक्ष	मनोहर	११	१३०	राड	गाड
६१	नर	गगन	१०	१३२	राभव	राभव
६२	हीर	रत्न	९	१३४	नलिग	गान्नि
६३	अमर	नन	८	१३६	लड	ल
६४	शेखर	हीर	७	१३८	मथर	मथरगति
६५	कुसुमाकर	अमर	६	१४०	मुहविच्छरह	मुहविच्छरण
६६	पाति	दीरार	५	१४२	वेयाण	वेयाण
६७	दाप	कुसुमाकर	४	१४४	यग	वरा
६८	दाग	दीर	३	१४६	यमाणवर	यमाणर
६९	यगु	दाग	२	१४८	जोयण	जायण
७०	दाग	यगु	१	१५०	यण	यरण
७१	मुनि	दाग	०	१५२	गुणवरगद	नयगदण

ઝપરના કોઠા ડંપરથી જણાયછે કે, હંદ:પ્રમાકર, વૃત્તરવા-
કરની નારાયણમઘ્તી ટીકા, ચિત્રસેનની ટીકાવાળા. હંદોગ્રંથમાં
પાઠાંતરમાં-જણાવેલી વિગત, અને ઝરગચૂડામળીમાં આવેલા ભેદ;
એ સર્વેના ક્રમમાં ઘણો ફેરફાર આવેછે. ઝપરના કોઠામાં ૧૨ મા
ભેદનાં નામ ગિદ્ધ, મેઘાકર, અલ્પ, અભંગાંદં એમ જૂદાં જૂદાં છે;
અને તે ભેદમાં ૧૯ ગુરુ અને ૧૧૪ લઘુ આવેછે; આપણે જે ભેદ
નક્કી કર્યા છે તેમાં ૧૨ મુરુપ રંજન નામનું છે, અને હંદ:પ્રમાકરમાં
રંજન ભેદ ૧૦ મો છે અને તેનું માપ ૨૧ ગુરુ અને ૧૧૦ લઘુનું છે.
આ પ્રમાણે બીજા પિંગલોમાં પણ ક્રમટૂટવાથી માપમાં ફેરફાર આવે-
છે અને નામ પણ જૂદાં પડેછે.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં તો નામ કેવળ નવીનમ કરવામાં છે માટે
અમે તે નીચે આપિયે છિયે.

નામ.	ભેદ-નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ
૧	અચ્યુત.	૭૦	૧૧	૮૬.
૨	અનંત.	૬૯	૧૮	૮૭
૩	અનામ.	૬૮	૨૦	૮૮
૪	અમૃત.	૬૭	૨૨	૮૯
૫	અરૂપ.	૬૬	૨૪	૯૦
૬	અનૂપ.	૬૫	૨૬	૯૧
૭	અનાદિ.	૬૪	૨૮	૯૨
૮	અનંત.	૬૩	૩૦	૯૩.
૯	અનાદિ.	૬૨	૩૨	૯૪
૧૦	અલોમ.	૬૧	૩૪	૯૫
૧૧	અશોક.	૬૦	૩૬	૯૬

१२	अमोह.	५९	३८	९७
१३	अकोह.	५८	४०	९८
१४	अकाम.	५७	४२	९९
१५	अहकार.	५६	४४	१००
१६	अद्रोह.	५५	४६	१०१
१७	आर्तद्वय.	५४	४८	१०२
१८	अद्वैत.	५३	५०	१०३
१९	अपार.	५२	५२	१०४
२०	अघार.	५१	५४	१०५
२१	अधिष्ठा.	५०	५६	१०६
२२	अनात्मै.	४९	५८	१०७
२३	अप्रमेय.	४८	६०	१०८
२४	अप्रमाद.	४७	६२	१०९
२५	अवृत्त.	४६	६४	११०
२६	अलम्ब.	४५	६६	१११
२७	अनघ.	४४	६८	११२
२८	अवल्ल.	४३	७०	११३
२९	अग्वल्ल.	४२	७२	११४
३०	अमर.	४१	७४	११५
३१	अनर.	४०	७६	११६
३२	अच्छल.	३९	७८	११७
३३	अमल.	३८	८०	११८
३४	अचल.	३७	८२	११९
३५	अतन.	३६	८४	१२०
३६	सत्य.	३५	८६	१२१

३७	शांत.	३४	८८	१२२
३८	मिद्धि.	३३	९०	१२३
३९	सीत.	३२	९२	१२४
४०	सुरभ.	३१	९४	१२५
४१	सूर.	३०	९६	१२६
४२	शेष.	२९	९८	१२७
४३	शाल.	२८	१००	१२८
४४	शोभ.	२७	१०२	१२९
४५	साम	२६	१०४	१३०
४६	साम्भु.	२५	१०६	१३१
४७	कपिल.	२४	१०८	१३२
४८	काम.	२३	११०	१३३
४९	कुष्ण.	२२	११२	१३४
५०	कीर.	२१	११४	१३५
५१	कुशल.	२०	११६	१३६
५२	कूवर.	१९	११८	१३७
५३	केशव.	१८	१२०	१३८
५४	कैटभहा.	१७	१२२	१३९
५५	कौल.	१६	१२४	१४०
५६	कौशल.	१५	१२६	१४१
५७	कमहा.	१४	१२८	१४२
५८	वनमाली.	१३	१३०	१४३
५९	वामन.	१२	१३२	१४४
६०	विष्णु.	११	१३४	१४५
६१	वीरहा.	१०	१३६	१४६

૬૨	ચુધ.	૯	૧૩૮	૧૪૭
૬૩	ચૂઝા.	૮	૧૪૦	૧૪૮
૬૪	વેદગા.	૭	૧૪૨	૧૪૯
૬૫	વેદપત.	૬	૧૪૪	૧૫૦
૬૬	બોધા.	૫	૧૪૬	૧૫૧
૬૭	બૌધ.	૪	૧૪૮	૧૫૨
૬૮	બંશીધર.	૩	૧૫૦	૧૫૩
૬૯	મંજુ.	૨	૧૫૨	૧૫૪
૭૦	મનોહર.	૧	૧૫૪	૧૫૫
૭૧	માધવ.	૦	૧૫૬	૧૫૬

ઉપર ૭૧ ભેદ બતાવ્યા તે ઉપરાંત ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં છપ્પત સંબંધી નીચે પ્રમાણે વિસ્તાર જણાવ્યો છે:—

છપ્પતની રચના કરવામાં રોલા આદિ પાંચ વસ્તુભેદની ઉપર ચાર પ્રકારના ઉછાલ તથા હંસ (દોહરાનો પ્રથમ ભેદ) નો ચઢાવો કરવામાં આવવાથી ૧૧ પાદ રચાઈ $૫ \times ૫ = ૨૫$ ભેદ વિશેષ જણાવ્યા છે, તે સમજતા માટે પાંચ વસ્તુભેદ કયા? અને તે પ્રત્યેકના રોલા ભેદ થાય છે તે જાણવાની અગત્ય છે. એ ભેદ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ રોલાવસ્તુ.	૪ મોહનવસ્તુ.
૨ આનંદવસ્તુ.	૫ મંગલવસ્તુ.
૩ રાયવસ્તુ.	

(૧) રોલાવસ્તુ. (વત્સુ-વાસ્તુક)

$$૬+૪+૩, ૬+૪+૩+૨=૨૪.$$

આમાં ચાર ચરણની રોલાવસ્તુ જાણી થાય છે, અને તેને કાવ્ય

જાતિ માનેડે, પણ તેમાં તત્કાલ છે. જુઓ પૃ. ૨૧ અને ૨૬.

રોલાસ્ટુનું પ્રથમ રૂપ રવતાં સર્વ ગુરુ કરાવે પ્રત્યેક વરણમાં એ લઘુ આવેડે તે તો વાયવ્ય રાજ્યા પડેડે, માટે આવી જાતિમાં જ રિસાવે ૮ લઘુ અને ૪૪ ગુરુ થઈ ૫૨ વર્ણ થાયડે તે સમનાશરણે માને બિંબ આપિયે ડિયે.

૧	૫૫૫	૫૫	૧	૫૫૫	૫૫	૧૫
૨	૫૫૫	૫૫	૧	૫૫૫	૫૫	૧૫
૩	૫૫૫	૫૫	૧	૫૫૫	૫૫	૧૫
૪	૫૫૫	૫૫	૧	૫૫૫	૫૫	૧૫

૪૪ ગુરુમાંથી એકનો ગુરુ થયારી તેને મદ્યે મને લઘુ વધારતાં તેના કુલ ભેદ ૪૬ થાયડે અને છેલું રૂપ ૯૯ લઘુનું થાયડે. જ. ભેદ નીચે પ્રમાણે છે:—

ક્રમ.	ભેદ-નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	કમઠ.	૪૪	૮	૫૨
૨	માન.	૪૩	૧૦	૫૩
૩	વરાહ.	૪૨	૧૨	૫૪
૪	કૃષ્ણ.	૪૧	૧૪	૫૫
૫	નરસિંહ.	૪૦	૧૬	૫૬
૬	વલિ. (ચલિ')	૩૯	૧૮	૫૭
૭	વાયવ્ય.	૩૮	૨૦	૫૮
૮	ગિરિધર.	૩૭	૨૨	૫૯
૯	વિધિ.	૩૬	૨૪	૬૦
૧૦	નિષ્ણ.	૩૫	૨૬	૬૧

११	वीर.	३४	२८	६२
१२	हरि.	३३	३०	६३
१३	मोहन.	३२	३२	६४
१४	भामन.	३१	३४	६५
१५	माधव.	३०	३६	६६
१६	शिव.	२९	३८	६७
१७	शशि.	२८	४०	६८
१८	सुर.	२७	४२	६९
१९	धराधर.	२६	४४	७०
२०	वनमार्गी.	२५	४६	७१
२१	इषाम.	२४	४८	७२
२२	राम.	२३	५०	७३
२३	वेङ्कट.	२२	५२	७४
२४	देव.	२१	५४	७५
२५	द्विभ	२०	५६	७६
२६	कवि.	१९	५८	७७
२७	शाली.	१८	६०	७८
२८	यज्ञ.	१७	६२	७९
२९	बोध.	१६	६४	८०
३०	नन्ददेव.	१५	६६	८१
३१	दत्त.	१४	६८	८२
३२	व्यास.	१३	७०	८३
३३	कपिल.	१२	७२	८४
३४	ऋषभ.	११	७४	

३२	शेष.	१०	७६	८६
३६	हंस.	९	७८	८७
३७	सनकादि.	८	८०	८८
३८	नारायण.	७	८२	८९
३९	हयग्रीव.	६	८४	९०
४०	धन्वंतर.	५	८६	९१
४१	कल्कि.	४	८८	९२
४२	गुरु.	३	९०	९३
४३	शनि.	२	९२	९४
४४	यम.	१	९४	९५
४५	इंद्र.	०	९६	९६

(२) आनंदवस्तु.

प्रथम.	६+४+३,	६+४=२३
द्वितीय.	६+४+३,	६+४=२३
तृतीय.	६+२+३,	३+६+२=२२
चतुर्थ.	६+२+३,	३+६+२=२२

९०

१, ५, ९ मात्राए तात्.

यस्तू आ आनंदमां, छ चार कल व्रण धर,
छ चार आणी ते परे, वे पद त्रैविश कर,
पडे वे ने व्रण आण, व्रण पर छ पर द्वि उचर,
त्रौजे चौथे एम, कल्या कुल वाविश कर. १८८

ए रीति कुल ९० मात्राणी आ जाति वनेछे, त्रैमां छ मात्रा लघु
गणवानो परम होनां पदं सर्व गुरुनुं प्रथम त्रिभ्य न्रचवाने ६ लघु

તથા ૪૨ ગુરુ થઈ કુલ ૪૮ વર્ણ થાયછે, તે નીચે પ્રમાણે—

૧	SSS	SS	IS	SSS	SS	
૨	SSS	SS	IS	SSS	SS	
૩	SSS	S	IS	IS	SSS	S
૪	SSS	S	IS	IS	SSS	S

૬૨ ગુરુમાંથી અઢેક ગુરુ ઘટાડતાં અને તે પ્રત્યેકના બંધે લઘુ વધારતાં
છેરદ કુલ ૧૦ લઘુનું છેલ્લું રૂપ વનેછે, તે મુદ્દાત ૪૩ ભેદ નીચે પ્રમાણે થાયછે—

ક્રમ.	નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	સરસ.	૪૨	૬	૪૮
૨	સારસ.	૪૧	૮	૪૯
૩	સરોજ.	૪૦	૧૦	૫૦
૪	સરભ.	૩૯	૧૨	૫૧
૫	માલિલ.	૩૮	૧૪	૫૨
૬	સમર.	૩૭	૧૬	૫૩
૭	શશિન.	૩૬	૧૮	૫૪
૮	સુવલ.	૩૫	૨૦	૫૫
૯	હૂર.	૩૪	૨૨	૫૬
૧૦	શ્યામ.	૩૩	૨૪	૫૭
૧૧	સુધા.	૩૨	૨૬	૫૮
૧૨	સત્ય.	૩૧	૨૮	૫૯
૧૩	મમન.	૩૦	૩૦	૬૦
૧૪	સિધુ.	૨૯	૩૨	૬૧
૧૫	સમા.	૨૮	૩૪	૬૨
૧૬	શોભા.	૨૭	૩૬	૬૩

१७	शान्त.	२६	३८	६४
१८	सुख.	२५	४०	६५
१९	सती.	२४	४२	६६
२०	शची.	२३	४४	६७
२१	सोम.	२२	४६	६८
२२	सीम.	२१	४८	६९
२३	खड्ग.	२०	५०	७०
२४	खील.	१९	५२	७१
२५	सार.	१८	५४	७२
२६	सेल.	१७	५६	७३
२७	शाल.	१६	५८	७४
२८	सिपर.	१५	६०	७५
२९	परिव.	१४	६२	७६
३०	प्राप्त.	१३	६४	७७
३१	परस.	१२	६६	७८
३२	चक्र.	११	६८	७९
३३	गदा.	१०	७०	८०
३४	गुरज.	९	७२	८१
३५	गोकन.	८	७४	८२
३६	गुपती.	७	७६	८३
३७	यमदाद.	६	७८	८४
३८	तोमर	५	८०	८५
३९	तोष	४	८२	८६
४०	तुषक.	३	८४	८७
४१	शक्ति.	२	८६	८८

૪૨	સંક.	૧	૮૮.	૮૯.
૪૩	સાંગ.	૦	૯૦	૯૦

૩ રાયવસ્તુ.

પ્ર.	૬+૨+૩,	૩+૨+૬=૨૧	} ટુ. ૨૬ અં. ૭૪ પ્લયંગમની ચાલ
દ્વિ.	૬+૨+૩,	૩+૨+૬=૨૧	
ત્રિ.	૬+૨+૩,	૩+૨+૬=૨૧	
ચ.	૬+૨+૩,	૩+૨+૬=૨૧	
૮૪			

૧, ૧, ૧, ૧૩, ૧૭ માત્રાણ તાલ.

છ પર કલા જે કરી, ઉપર ગ્રણ કલ કરો;

તે પછી ગ્રણ જે પાંચ, વિગતની કુલ થસે;

રાયવસ્તુનાં ચરણ, પ્લયંગમ ચાલનાં;

શિષ દશ યતિનાં થાય, પ્લયંગમ તાલનાં. ૧૮૯

આ વસ્તુમાં ૧૨ લઘુ રાસવાની આવશ્યકતા હોતાં પ્રથમ રૂપમાં ૧૨ લઘુ અને ૩૬ ગુરુ થઈ ૪૮ વર્ણ થાયછે, તેનું વિશ્લેષણ નીચે પ્રમાણે.—

૧	SSS	S	IS	IS	S	ISS
૨	SSS	S	IS	IS	S	ISS
૩	SSS	S	IS	IS	S	ISS
૪	SSS	S	IS	IS	S	ISS

પ્રથમ રૂપના ૩૬ ગુરુમાંથી અઢેક ગુરુ ઘડાઢી વગેરે લઘુ વધારતા કુલ ૮૪ લઘુનું છેલ્લું રૂપ થશે. તે મુદ્દાંત તેના ૩૭ ભેદ

नीचे प्रमाणे थायले:-

अंक.	भेदनाम.	शुक्र.	लघु.	वर्ण
१	गिरि.	३६	१२	४८
२	तरु.	३६	१४	४९
३	नद.	१४	१६	५०
४	नर.	३३	१८	५१
५	नग.	३२	२०	५२
६	नाग.	३१	२२	५३
७	नीर.	३०	२४	५४
८	नार.	२९	२६	५५
९	निर.	२८	२८	५६
१०	नून.	२७	३०	५७
११	नेम.	२६	३२	५८
१२	नेन.	२५	३४	५९
१३	नोक.	२४	३६	६०
१४	नौल.	२३	३८	६१
१५	नन्द.	२२	४०	६२
१६	नाम.	२१	४२	६३
१७	हर.	२०	४४	६४
१८	हार.	१९	४६	६५
१९	हिरण्य.	१८	४८	६६
२०	हीर.	१७	५०	६७
२१	हुळम.	१६	५२	६८
२२	हूक.	१५	५४	६९
२३	हेम.	१४	५६	७०

२४	होम.	-	१३	६८	७१
२५	होम.		१२	६०	७२
२६	हंस.		११	६२	७३
२७	होसि.		१०	६४	७४
२८	कपिल.		९	६६	७५
२९	काम.		८	६८	७६
३०	किरण.		७	७०	७७
३१	कीर.		६	७२	७८
३२	कुशल.		५	७४	७९
३३	कूर.		४	७६	८०
३४	केर.		३	७८	८१
३५	कैर.		२	८०	८२
३६	कौक.		१	८२	८३
३७	कौम(मु?)दी.		०	८४	८४

४ मोहनवस्तु.

प्रथम.	६+२, ६+२=१६	} चरणाकुलनी माल ष्ट १६ अंक ४९.
द्वितीय.	६+२, ६+२=१६	
तृतीय.	६+२, ६+२=१६	
चतुर्थ.	६+२, ६+२=१६	

६४

१, ६, ९, १३, मात्राए ताल.

छ कल उपर मे, कल गति त्यां घर,

आठ कला ए, रीते बर्छ कर;

चरणाकुलनी, चाल चलावो,

मोहनवस्तु, एम बनावो.

१९०

મોહનવંસ્તૂમાં કોઈ લઘુની આવશ્યકતા નથી, તેથી ૩૨ ગુરુનાં પ્રથમ રૂપનું વિમ્બ નીચે પ્રમાણે થાયછે:—

૧	SSS	S	SSS	S
૨	SSS	S	SSS	S
૩	SSS	S	SSS	S
૪	SSS	S	SSS	S

ઉપર પ્રમાણે ૩૨ ગુરુમાંથી એકેકો ગુરુ ઘટાડતાં, અને તેને બં-
દલે બંને લઘુ વધારતાં સર્વ (૬૪) લઘુનું રૂપ થતા સુધી તેના
૩૨ ભેદ નીચે પ્રમાણે થાયછે:—

ક્રમ.	નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	ઘટ.	૩૨	૦	૩૨
૨	પટ.	૩૧	૧	૩૩
૩	દલ.	૨૦	૪	૩૪
૪	ફલ.	૨૯	૬	૩૫
૫	ફૂલ.	૨૮	૮	૩૬
૬	મૂર.	૨૭	૧૦	૩૭
૭	સત.	૧૬	૧૨	૩૮
૮	રજ.	૨૬	૧૪	૩૯
૯	તમ.	૨૪	૧૬	૪૦
૧૦	તેજ.	૨૩	૧૮	૪૧
૧૧	તરન.	૨૨	૨૦	૪૨
૧૨	નૂર.	૨૧	૨૨	૪૩
૧૩	તન.	૨૦	૨૪	૪૪

१४	मन.	१९	२६	४५
१५	धन.	१८	२८	४६
१६	घन.	१७	३०	४७
१७	मोर.	१६	३२	४८
१८	नाम.	१५	३४	४९
१९	नम.	१४	३६	५०
२०	वन.	१३	३८	५१
२१	जन.	१२	४०	५२
२२	तर.	११	४२	५३
२३	पिक.	१०	४४	५४
२४	सारस.	९	४६	५५
२५	शुक.	८	४८	५६
२६	रस.	७	५०	५७
२७	वल	६	५२	५८
२८	वल.	५	५४	५९
२९	पम.	४	५६	६०
३०	पव.	३	५८	६१
३१	पांवन.	२	६०	६२
३२	सरस.	१	६२	६३
३३	सरम.	०	६४	६४

(५) भंगलवस्तु

प्रथम.	६+२+३, ६+२+३=२१
द्वितीय	६+२+३, ६+२+३=२२
तृतीय.	६+२+३, ६+२+३=२२
चतुर्थ	६+२+३, ६+२+३=२२
	१,७ मात्राण ताल. ८८

छ बे त्रण धरायछे, छ बे त्रण करायछे;

शिव कला यति करी, नार्वोशे रखायछे;

एला संम चालथी, चार चरण थायछे;

मंगलवस्तू मली, एम तो रचायछे. १९१

मंगलवस्तूमां आठ लघु राखवानी आवश्यकता होतां बाकी.

४० गुरुनुं आदि बिम्ब नीचे प्रमाणे थायछे:—

१	SSS	S	JS	SSS	S	IS
२	SSS	S	IS	SSS	S	IS
३	SSS	S	IS	SSS	S	IS
४	SSS	S	IS	SSS	S	IS

४० गुरुमांथी अकेको घटाडतां अने तेनी वत्रे लघु मात्रा वधारतां ८८ लघु वर्ण थता सुधी तेनां ४१ रूप थायछे; तेनां नामो गणप्रस्तारप्रकाशमां आप्यां नथी, तेथी अमे मंगलगृहनां नामो पडी शके तेवां पाडी नवां कल्प्या छे. —

मंगलवस्तूना ४१ भेद

क्रम.	नाम.	गुरु.	लघु.	वर्ण.
१	तम.	४०	८	४८
	ऋणातक.	३९	७०	४९
	खोलमुक.	३८	१२	५०
	अंगारक.	३७	१४	५१
	गगनोलमुक.	३६	१६	५२
	रक्तांग.	३५	१८	५३
	लोहितांग.	३४	२०	५४

८	कुज.	३३	२२	५५
९	भूमिज.	३२	२४	५६
१०	गोत्रांगज.	३१	२६	५७
११	रसांगज.	३०	२८	५८
१२	अवनिज.	२९	३०	५९
१३	धरात्मज.	२८	३२	६०
१४	दमात्मज.	२७	३४	६१
१५	शिवधर्मज.	२६	३६	६२
१६	वसुधातनुज.	२५	३८	६३
१७	रक्तवर्ण.	२४	४०	६४
१८	रक्त.	२३	४२	६५
१९	भूमित.	२२	४४	६६
२०	लोहित.	२१	४६	६७
२१	क्षितिमुत.	२०	४८	६८
२२	धरामुत.	१९	५०	६९
२३	महीमुत.	१८	५२	७०
२४	नवद्रीधिति.	१७	५४	७१
२५	भूमिपुत्र.	१६	५६	७२
२६	धरापुत्र.	१५	५८	७३
२७	भूमिर्नदन.	१४	६०	७४
२८	पिगलब्धचन.	१३	६२	७५
२९	धरासूनु.	१२	६४	७६
३०	भौम.	११	६६	७७
३१	महाकाय.	१०	६८	७८

३२	आवनेय.	९ .	७०	७९
३३	पृथ्वीतनय.	८	७२	८०
३४	आत.	७	७४	८१
३५	रुधिर.	६	७६	८२
३६	घटेश्वर.	५	७८	८३
३७	पिगल.	४	८०	८४
३८	मंगल. .	३	८२	८५
३९	क्षितित्राल.	२	८४	८६
४०	आपादभव.	१	८६	८७
४१	पिगलाक्ष.	०	८८	८८

उपरनी पांन प्रकारनी वस्तू उपर छप्पय करवाने चार जातिना उल्लाल नीचे प्रमाणे वधारवामां आवेछे.—

- (१) रस. सर्व मात्रा ५६.
- (२) रंग. „ „ ५६.
- (३) काम. „ „ ६०.
- (४) श्याम. „ „ ५२.

(१) रसउल्लाल. (मात्रा ५६)

प्रथम दल. २+६+२+३, २+३+५+३+२=२८

द्वितीय दल. २+६+२+३, २+३+५+३+२=२८

१, ५, ९, अंते १, ५, ९, १३ मात्राए ताल.

वे पट वेपर त्रण धरो, वे त्रणपर शर त्रण वे करो;

रसउल्लाला दल रत्री, यति तेर. अंते त्रियेपर धरो. १९२

आमां आठ लघु आणवानी आवश्यकता छे, तेथी तेदला

लघु राखतां चाकी २४ गुरु आववाधी एना आदि रूपतुं विम्बं
नीचे प्रमाणे थायछे:-

५	५५५	५	१५	५	१५	१५५	१५	५
५	५५५	५	१५	५	१५	१५५	१५	५

२४ गुरुमांभी अंकेको गुरु घटाडी बरे लघु ववारवाधी
तेना २५भेद नीचे प्रमाणे थतां छेछो भेद ५६लघुनो थायछे:-

क्रम.	नाम.	गुरु.	लघु.	वर्ण.
१	मीन रसउल्लाल.	२४	८	३२
२	वाराह.	२३	१०	३३
३	कमठ.	२२	१२	३४
४	नरहरि.	२१	१४	३५
५	बालि.	२०	१६	३६
६	वासन.	१९	१८	३७
७	हंस.	१८	२०	३८
८	ऋषभ.	१७	२२	३९
९	हयग्रीव.	१६	२४	४०
१०	पृथु.	१५	२६	४१
११	हरि.	१४	२८	४२
१२	पशुपार.	१३	३०	४३
१३	राम.	१२	३२	४४
१४	कृष्ण.	११	३४	४५
१५	कल्कि.	१०	३६	४६

૧૬	વ્યાસ રસડહાલ.	૯	૩૮	૪૭
૧૭	મનુ. "	૮	૪૦	૪૮
૧૮	દત્ત. "	૭	૪૨	૪૯
૧૯	કપિલ. "	૬	૪૪	૫૦
૨૦	સનકાદિક. "	૫	૪૬	૫૧
૨૧	બૌદ્ધ. "	૪	૪૮	૫૨
૨૨	જગદીશ. "	૩	૫૦	૫૩
૨૩	ધન્વન્તર. "	૨	૫૨	૫૪
૨૪	નારાયણ. "	૧	૫૪	૫૬
૨૫	ઋષભદેવ. "	૦	૫૬	૫૬

ઋષભ નામ મૂળ મંથમાત્ર વેવડું ચાપ્યું છે. છટલે અમે રહેવા લીધું છે. પણ તે મૂળ છે, માટે ૨૫મે અફ અને ઋષભદેવ રાખ્યું છે.

(૨) રંગડહાલ. (માત્રા ૫૬.)

પ્ર. ૬૦ $૨+૨+૫+૨+૨, ૨+૬+૨+૩=૨૮$
 દ્વિ. ૬૦ $૨+૨+૫+૨+૨, ૨+૬+૨+૩=૨૮$

વિષમ પદમાં ૩, ૭, ૧૧ અને સમમાં ૧, ૫, ૯ માત્રાએ તાલ.

‘વે ત્રણ શર ત્રણપર ચે કલા, વે પટ વે ત્રણ આગજો;
 તિયે તેરતણા ચતિનો તમે, રંગડહાલો જાણજો. ૧૯

રસડહાલ પ્રમાણે ૫૬ માત્રાની આ જાતિ થાયછે, તેથી તે સાદિ વિન્ધ અને તેના મેદ પણ એન પ્રમાણે થાયછે માટે આ ફરીને જણાવણી અગત્ય નથી.

(૩) કામડહાલ. (માત્રા ૬૦.)

પ્રથમ દલ. $૨+૨+૬+૨+૨, ૨+૨+૫+૩+૨=૩૮$

દ્વિતીય દલ. ૨+૨+૬+૨+૨, ૨+૨+૬+૨+૨=૩૦.

૨, ૭, ૧૧ માત્રાએ તાલ.

ચે ઘે પઠે ઘે ઝળ ઘે ઝળે, કલ પાંચ વઢી ઝળ ઘે કરો;

તિથિ તિથિપરંયતિ ધરિ ઘોશ કલા, કુલ કામડમ્બલા દલ ધરો. ૧૨૪

ઉપર પ્રમાણેની રચનાથી ૯માં આઠ લઘુ અંવદ્ય આયયા જોડીયે તે રાગતાં કાકી ૨૬ ગુરુ આવે, તેનું આદિ ત્રિમ્બ નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

પ્રથમ દલ.	S S S S S S S S S S S S S S S S
દ્વિતીય દલ.	S S S S S S S S S S S S S S S S

૯ પ્રમાણેના ૨૬ ગુરુમાંથી અકેકો ગુરુ ઘટાડતાં અને ચે લઘુ કધારતાં નીચે પ્રમાણે કુલ ૨૭ ભેદ થાય છે અને છેલ્લા રૂપમાં ૬૦ લઘુ અંવેરે:—

ક્રમ.	નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	ચર્ણ.
૧	મીન કામડલાલ.	૨૬	૮	૩૪
૨	વરાહ.	૨૬	૧૦	૩૬
૩	કર્મઠ.	૨૪	૧૨	૩૬
૪	નરહરિ.	૨૩	૧૪	૩૭
૫	ચલિ.	૨૨	૧૬	૩૮
૬	વામન.	૨૧	૧૮	૩૯
૭	હંસ.	૨૦	૨૦	૪૦
૮	ઝડપમ.	૧૯	૨૨	૪૧
૯	હયગ્રીવ.	૧૮	૨૪	૪૨

१०	गृह्य समुच्चय.	१७	२६	४३
११	हरि.	१६	२८	४४
१२	पञ्चभर.	१९	३०	४५
१३	राम.	२४	३२	४६
१४	कृष्ण.	१३	३४	४७
१५	कल्कि.	१२	३६	४८
१६	व्यास.	११	३८	४९
१७	मनु.	१०	४०	५०
१८	दत्त.	९	४२	५१
१९	कपिल.	८	४४	५२
२०	सनकादिर.	७	४६	५३
२१	वाल्मीकि.	६	४८	५४
२२	नगदीश.	५	५०	५५
२३	धर्मतर.	४	५२	५६
२४	नागयण.	३	५४	५७
२५	कृष्णमंदार.	२	५६	५८
२६	पुराणोत्तम.	१	५८	५९
२७	धीमनि.	०	६०	६०

(१) व्याससूक्त. (भाषा ५०.)

व्यास सू. $(१+२+३+४, +५+६+७+८=२६;$

श्रीगणेश सू. $(१+२+३+४, +५+६+७+८=२६;$

१. २. ७. भाषा, सू. सू.

पड वे त्रण पर वे कला, त्रण शर त्रण वे थायछे,

तेरे यति प्रति दल विषे, श्यामउछालामाय छे. १९५

एमां आठ लघु राखी बाकीना २२ गुरुनुं आदि चक्र नी
प्रमाणे थायछे:—

प्र. द.	SSS	S	IS	S	IS	ISS	IS	S
द्वि. द.	SSS	S	IS	S	IS	ISS	IS	S

बाबीश गुरुमांथी अकेको घयडी तेना लघु करतां ५२ लघुनुं
छेलुं रूप थतां, एना एकंदर २३ भेद नीचे प्रमाणे थायछे.

क्रम.	नाम.	गुरु.	लघु	वर्ण
१	मीन श्यामउछाल.	२२	८	३०
२	वराह.	२१	१०	३१
३	कमठ.	२०	१२	३२
४	नरहरि.	१९	१४	३३
५	बलि.	१८	१६	३४
६	वामन	१७	१८	३५
७	हंम.	१६	२०	३६
८	क्रपभ.	१५	२२	३७
९	हयर्माव.	१४	२४	३८
१०	पृथु.	१३	२६	३९
११	हरि.	१२	२८	४०
१२	पर्शुर.	११	३०	४१
१३	राम.	१०	३२	४२
१४	कृष्ण.	९	३४	४३

૧૬	કલ્કિ શ્યામડહાલ.	૮	૩૬	૪૪
૧૬	વ્યામ. "	૭	૩૮	૪૬
૧૭	મનુ. "	૬	૪૦	૪૬
૧૮	દત્ત. "	૬	૪૨	૪૭
૧૯.	કપિલ. "	૪	૪૪	૪૮
૨૦	સનકાદિક. "	૩.	૪૬	૪૯
૨૧	બૌદ્ધ. "	૨	૪૮	૫૦
૨૨	જગદીશ. "	૧	૫૦	૫૧
૨૩	ધન્વંતર. "	૦	૫૨	૫૨

રસડહાલ ૨૫, રંગડહાલ ૨૫, કામડહાલ ૨૭ અને શ્યામડહાલ ૨૩ મેદ
આ સર્વે મેદના નામ દનાદજ રાસત્રાના બાબ્યા છે, માટે તેની બોલસ રહેવા
જે પ્રકારના ડહાલના નામ તે હોય તે પ્રકારનુ નામ તે મેદના નામ સાથે
ડમેરનુ, જેમકે મીન રસડહાલ, મીન રંગડહાલ, મીન કામડહાલ, મીન શ્યામડહાલ

ડપરના ચાર ડહાલ ડમરાત પાંચમો હંસ નામનો ડુહાનો
'મેદ પાંચ પ્રકારની રોલાવસ્તુ ડપર ચંડાવીને છપ્પય કરવામાં
આવેડે, આ હંસનુ માપ અમારા ડ્રમર નામના ડુહાના પેહેલા મેદ
'પ્રમાણે છે. (જુઓ પૃષ્ઠ ૭૭ મે મેદ ૧ રો)

(૫) હંસ ડોહરો.

૨ ગુરુ + ૪ લગુ = ૨૬ વર્ણ, તેની ૪ માત્રા. ૧, ૬, ૯ માત્રા તાલ.

હંસા ડોહા માહ નો, મુરુ યાવી' જાણ,

ડોહા ની'મો નાંખિને, ચારે મેરુ આળ. ૧૨૩ ૧૯૬

ડુહાના ૨૩ મેદ પૃષ્ઠ ૭૭ મે આપ્યા છે, તેમાં પેહેલો ડ્રમર-
હંસ જણાવ્યો છે, તેના ૨૨ ગુરુ અને ૪ લગુ થઈ ૨૬ વર્ણ થાયછે,
વઢી ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં ડુહાના ૨૧ મેદ જણાવ્યા છે, તેની
ટીપ પૃ. ૭૮ મે આપોડે તે જુઓ.

उपर प्रमाणे पांच प्रकारनी वस्तू उपर हंस सुद्धांत पां
प्रकारनी उल्लाला जाति चडावतां तेना मिश्रणथी छंप्पयः
(१×१)=२१ भेद विशेषमां नीचे प्रमाणे धायछे:-

क्रम	मिश्रण भेद	कयी वस्तू	हं ॥	उल्लाल जातिनो कयीभेद	हं ॥	सवे माथा.
१	रालाहस	राला.	९६	हस	४८	१४४
२	रालारस.	राला.	९६	रस.	५६	१५२
३	रालारंग.	राला.	९६	रंग.	५६	१५२
४	रालाकाम	राला.	९६	काम.	६०	१५६
५	रालाश्याम.	राला.	९६	श्याम.	५२	१८८
६	आनदहंस.	आनद.	९०	हस.	४८	१३८
७	आनदरस.	आनद.	९०	रस.	५६	१४६
८	आनदरंग.	आनद.	९०	रंग.	५६	१४६
९	आनदकाम.	आनद.	९०	काम.	६०	१५०
१०	आनदश्याम	आनद.	९०	श्याम.	५२	१४२
११	राजहस	राज	८४	हस.	४८	१३२
१२	राजरस.	राज.	८४	रस.	५६	१४०
१३	राजरंग	राज	८४	रंग.	५६	१४०
१४	राजकाम.	राज.	८४	काम	६०	१४४
१५	राजश्याम	राज	८४	श्याम	५२	१३६
१६	मोहनहस.	मोहन.	६४	हस.	४८	११२
१७	मोहनरस.	मोहन.	६४	रस	५६	१२०
१८	मोहनरंग.	मोहन.	६४	रंग.	५६	१२०
१९	मोहनकाम.	मोहन.	६४	काम.	६०	१२८
२०	मोहनश्याम.	मोहन.	६४	श्याम.	५२	११६
२१	मंगलहस.	मंगल	८८	हस	४८	१३६
२२	मंगलरस.	मंगल.	८८	रस.	५६	१४४
२३	मंगलरंग.	मंगल	८८	रंग.	५६	१४४
२४	मंगलकाम	मंगल	८८	काम	६०	१४८
२५	मंगलश्याम.	मंगल	८८	श्याम	५२	१४०

પિંગલ છદોપ્રયમાં, નીચે પ્રમાણેના ગ્રણ છપ્પય ઉપરના કરતાં મિત્ર હોતાં, અહિં દાખલ કર્યા છે. છપ્પયની સામાન્ય માત્રા ૧૫૨ થાયછે, તે કરતાં આ ગ્રણ પ્રકારના છપ્પયમાં માત્રાનો ષળ ફેર છે.

૧૯ રચણ છપ્પય. માત્રા ૧૨૦

સોઢ માત્રા, તેમાં ચાર ગુરુ નૈ. ૮ લઘુ-તે આઠમાં અન્તે ગ્રણ લઘુ એવાં ચાર ચરણ ઉપર એક ઉદ્ધાત્તે.

૧ પ્રતિ પાદે કલ સોઢ સોઢ કર,

૨ તેમાં ચાર ગુરુ કર, કવિવર!

૩ આઠ લઘુમાં ઈચરમે ગ્રણ ઈરવ, §અતે ૧ લઘુ

૪ એક ઉદાલો તે પર કવિ! કવ,

૫ કલ એમ વધી મઝી સો અને, ઉપર વીશ ગર્ણા આળજે;

૬ તે રચણ છપ્પયની જાતિ છે, પિંગલમાંહ પ્રમાણજે. ૧૯૭

માત્રા ૧૫૨નો રચણ વામનો એક મેદ થાયછે(પૃ. ૧૧૦ અ. ૬૨ પૃ. ૧૫૬ અ. ૪૯) ષળ આમાં માત્રા ૧૨૦ હોતા અહિં દાખલ કર્યા છે.

૨૦ રાસાઉદ્ધાલ છપ્પય. કુલ માત્રા. ૧૪૦

(૧) ૧૨+૯=૨૧.

(૨) ૧૨+૯=૨૧

(૩) ૧૨+૯=૨૧

(૪) ૧૨+૯=૨૧

} રાસા
પૃ. ૨૬ અ. ૭૩

(૫) ૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮ } ઉદ્ધાલ.

(૬) ૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮ } પૃ. ૮૦ અ. ૧૬

રચજો એકજ રાસો, કલ એકવોસે;

વારે અને નવ કલે, વિશ્રામ દોસે;

ઉદ્ધાલ એક ધરજો, ટિક માપ લાવો;

તિથિ ને તેરે વિરતિ, સારી દિપાવો.

કુલ કલ રચનો કવિ! ભાવથી, સો ને ચાલિશ સૌ મળી;
 રાસાહલાલ જ છપ્પ ઇ, પટપદ નાનિમાં મળી. ૧૯૮
 ૨૧ ગયવંધ છપ્પય. માત્રા ૧૪૬.

$$(૧) ૧૩+૧૦=૨૩$$

$$(૨) ૧૩+૧૦=૨૩$$

$$(૩) ૧૪+૮=૨૨$$

$$(૪) ૧૪+૮=૨૨$$

$$(૫) ૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮$$

$$(૬) ૪+૪+૪+૩, ૬+૪+૩=૨૮$$

ચરોશ કુલ કલ પ્રથમમાં, ધીને પળ પઠી;

ચાવિશ કલ ધીને અને, ચોથે ગર્ણો લેવી;

તે પર આળો હાહાલો, પટ પદ કરવા;

સો ને હેતાલીશ કરો, કુલ કલ ભરવા;

ઇ નાતિ બનેછે શોભની, ઘણ જેનામાં ભાતિ છે;

ગયવંધ નામની માગવી, પટપદકેરી નાતિ છે. ૧૯૯

૨૨ કુંડલિની, કુંડલિણી, (આર્યાકુંડલિની) માત્રા ૧૫૩

$$૧. ૪+૪+૪=૧૨, ૪+૪+૪(વિ.કેજ.)+૪+૨=૩૦ \text{ } \left. \begin{array}{l} \text{૧} \end{array} \right\} \text{૧૫૩}$$

$$૨. ૪+૪+૪=૧૨, ૪+૪+૧+૪+૨=૨૭ \text{ } \left. \begin{array}{l} \text{૨} \end{array} \right\} \text{આર્યા}$$

$$૩. \left\{ \begin{array}{l} ૪+૪+૩, ૧+૪+૪+૪=૨૪ \\ ૧+૪+૪+૪+૪=૨૮ \end{array} \right\}$$

(આર્યાના છેલા ચરણનો ઝયલો.

$$૪. ૪+૪+૩, ૧+૪+૪+૪=૨૪$$

$$૫. ૪+૪+૩, ૧+૪+૪+૪=૨૪$$

$$૬. ૪+૪+૩, ૧+૪+૪+૪=૨૪$$

૧૫૩ રોલા.

૧. ચરોને પ્રથમજ આર્યા, અંત પદનો કુંડલી ફરી કરનો;

૨. તેમ ચરનાં રોલાપદ, સરસું આવે ત્યમજ ધરનો;

૩. સરલુ આવે ત્યમજ, તમે પઠો રોલા રચનો,
૪. તેમા કલ ચોવીશ, નિયમસર રચના મચનો,
૫. આદિ રચેલા બોલ, ડનારો અન્તે ફરોને,
૬. રચનો કુંડલિનીન, પ્રથમમા આર્યા ધરોને ૨૦૦

છુદોલનામા કુંડલિના નામ કુંડલિન્યાનુ આપ્યુ છે અને તનુ યાહુ નામ સારા છે, એમ વચ્ચુ છે તે પ્રાહ્ય નથી

આર્યા પ્રકરણમાં મુખ્ય પાંચ ભેદ ગણ્યા છે, તેમાંથી આર્યા ઉપર રોલાજાતિ આળવાથી ઉપર બનાવ્યા પ્રમાણે આર્યા કુંડલિનીના થઈ. એજ રીતે નીચેના કોષ્ટકમાં બતાવ્યા પ્રમાણે બંધી મળીને પાંચ પ્રકારની કુંડલિની થાય છે —

ક્રમ	નામ	આર્યા પ્રકાર	માત્રા	નાત	માત્રા	કુલ માત્રા
૧	આર્યા કુંડલિની	આર્યા	૫૭	રોલા	૧૬	૭૩
૨	ગાતિ કુંડલિના	ગાતિ	૬૦	રોલા	૧૧	૭૧
૩	અપગાતિ કુંડલિના	અપગાતિ	૫૪	રોલા	૧૬	૭૦
૪	અદ્રાતિ કુંડલિની	અદ્રાતિ	૫૭	રોલા	૧૬	૭૩
૫	આર્યા ગાતિ કુંડલિના	આર્યાગાતિ	૬૬	રોલા	૧૬	૮૨

ઉપરના કોષ્ટકને અનુસરીને પ્રચૂર્ણ ગાતિ જેટલા પ્રકારની છુદ ૧૨૩ મેયો જણાવો છે, તે ઉપર રોલા જડાવવાથી તેમજ ભેદના કુંડલિનો થઈ શકે છે

ગણપ્રમાણપ્રકાશ નામના પ્રથમા શ્રીનાથ રામદાસજિયે ઉપર પાંચ પ્રકારના મુખ્ય ભેદ જણાવ્યા છે તેને અદ્યે સિંહિની એજ નામ વચ્ચાને તે ૭ પ્રકાર જણાવે છે પણ ૭ મુખ્ય ભેદ નથી,

મોટે અમે તેનો સમાવેશ પ્રચૂર્ણ ગીતિમાં શ્રુષ્ટ ૧૨૬, અંક. ૧૬૦ માં કર્યો છે, તેના ઉપર રોલા ચડાવવાથી સિહિની (વહરી-વંલગુગીતિ) કુંડલિની થઈ શકેછે.

તેજ પ્રમાણે ત્રલિતાગીતિ-ગાહિની ઉપર રોલા ચડાવવાથી ગાહિની કુંડલિની થાયછે, તેમાં પ્રથમ ગાહિનીનાં બે દલ અને તે ઉપર રોલાનાં ચાર ચરણ ચડાવવામાં આવેછે. એ રીતિએ ણું આદિ રૂપ રચવા ગાહિનીના પ્રથમ દલમાં છઠ્ઠે સ્થાને જગણ અને બીજા દલમાં જગણને બદલે વિપ્રગણ લેઈ તે ઉપર રોલાની ૧૧ મી માત્રા લઘુ રાક્ષી માકીની સર્વ ગુરુ રાક્ષતાં તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે બનેછે:—

પાદ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	લઘુ ગુરુ	વર્ણ	માત્રા.	
૧	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	૨	૧૪	૧૬	૨૦
૨	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	૪	૧૪	૧૮	૨૨
૩	SSS	SS	I	SSS	SS	IS			૨	૧૧	૧૩	૨૪
૪	SSS	SS	I	SSS	SS	IS			૨	૧૧	૧૩	૨૪
૫	SSS	SS	I	SSS	SS	IS			૨	૧૧	૧૩	૨૪
૬	SSS	SS	I	SSS	SS	IS			૨	૧૧	૧૩	૨૪
કુલ.									૧૪	૭૦	૮૬	૧૫૮

ઉપરના કોઠામાં બતાવેલા પ્રત્યેક ગુરુ સ્થાને અનુક્રમે બે લઘુ માત્રા બદલાવતાં જતાં છેવટ અવશ્યના ગુરુ રાક્ષતાં તેનું હેલ્લું રૂપ નીચે પ્રમાણે બનેછે:—

પાદ.	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	લઘુ.	ગુરુ.	વર્ણ.	માત્રા.
૧								5	૨૬	૨	૨૮	૩૦
૨								55	૨૮	૧	૩૦	૩૨
૩									૨૪	૦	૨૪	૨૪
૪									૨૪	૦	૨૪	૨૪
૫									૨૪	૦	૨૪	૨૪
૬									૨૪	૦	૨૪	૨૪
કુલ.									૧૫૦	૪	૧૫૪	૧૫૮

ગીતિને છઠ્ઠે સ્થાને જગણ અથવા વિપ્રગણ લાવવાનો નિયમ હોતાં ઉપરના કોષ્ટકમાં પેહેલા પાદમાં જગણ સૂચ્યો છે. અને બીજા પાદમાં વિપ્રગણ રાખ્યો છે. તે માત્ર ભેદ જણાવવાને અર્થ છે. બન્ને સ્થાને જગણ કે વિપ્રગણ રાખિયે તોપણ વાધ નથી.

ગાહિનીની અન્તે ગુરુ આવેછે, તેથી બંને દલમાં આઠમે સ્થાને ગુરુ રાખ્યો છે, અને બીજા દલમાં બે માત્રા છેવટમાં ઉમેરવાનો વિયમ છે, તે માત્રા ગુરુ ગણી છે. તેથી ઉપરના ચક્રમાં ૧૫૦ લઘુ ૪ ગુરુ થઈ ૧૫૪ વર્ણ અને તેની ૧૫૮ માત્રા થાયછે.

ઉપર આદિ અને અન્તનાં રૂપ જણાવ્યાં તે પ્રમાણે અનુક્રમે 'અક્ષયી' તે ૬૯ સુધી રૂપ બનેછે, તેનો કોઠો ગૂણપ્રસ્તારપ્રકાશ ઉપરથી એમ નોંધે આપિયે છિયે:—

ક્રમ.	ભેદ-નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	મદ્રા.	૭૨	૧૪	૮૬
૨	સુમદ્રા.	૭૧	૧૬	૮૭

३	विभद्रा.	७०	१८	८८
४	जैता.	६९	२०	८९
५	विजैता.	६८	२२	९०
६	सुजैता.	६७	२४	९१
७	अजैता.	६६	२६	९२
८	प्रमथा.	६५	२८	९३
९	सुमभा.	६४	३०	९४
१०	सुगता.	६३	३२	९५
११	अगता.	६२	३४	९६
१२	भगता.	६१	३६	९७
१३	विभगता.	६०	३८	९८
१४	सुभगता.	५९	४०	९९
१५	अनन्ता.	५८	४२	१००
१६	विनन्ता.	५७	४४	१०१
१७	सुनन्ता.	५६	४६	१०२
१८	मंजुछ.	५५	४८	१०३
१९	मनोहर.	५४	५०	१०४
२०	मनोरसः	५३	५२	१०५
२१	धीर.	५२	५४	१०६
२२	सुधीर.	५१	५६	१०७
२३	अधीर.	५०	५८	१०८
२४	विधीर.	४९	६०	१०९
२५	सुधाम	४८	६२	११०
२६	वसुधा.	४७	६४	१११
२७	प्रकृति.	४६	६६	११२
२८	विकृति.	४५	६८	११४

२९	सुकृति.	४४	७०	११४
३०	अकृति.	४३	७२	११५
३१	कारन.	४२	७४	११६
३२	करन.	४१	७६	११७
३३	अकरन.	४०	७८	११८
३४	विकरन.	३९	८०	११९
३५	सुकरन.	३८	८२	१२०
३६	परम.	३७	८४	१२१
३७	पवित्र.	३६	८६	१२२
३८	सुवित्र.	३५	८८	१२३
३९	विषित्र.	३४	९०	१२४
४०	चरित्र.	३३	९२	१२५
४१	अवित्र.	३२	९४	१२६
४२	मित्र.	३१	९६	१२७
४३	अमित्र.	३०	९८	१२८
४४	ईश्वर.	२९	१००	१२९
४५	अक्र.	२८	१०२	१३०
४६	अचल.	२७	१०४	१३१
४७	अलग्न.	२६	१०६	१३२
४८	अखिल.	२५	१०८	१३३
४९	अच्युत.	२४	११०	१३४
५०	अनन्त.	२३	११२	१३५
५१	अद्वैत.	२२	११४	१३६
५२	अशेष.	२१	११६	१३७
५३	अनल.	२०	११८	१३८
५४	अमर.	१९	१२०	१३९

૬૬	પૂરન.	૧૮	૧૨૨	૧૪૦
૬૬	પાવમ.	૧૭	૧૨૪	૧૪૧
૬૭	પરા.	૧૬	૧૨૬	૧૪૨
૬૮	પુરુષ.	૧૫	૧૨૮	૧૪૩
૬૯	પારધી.	૧૪	૧૩૦	૧૪૪
૬૦	પુરપોત્તમ.	૧૩	૧૩૨	૧૪૫
૬૧	પદમાસ્ત.	૧૨	૧૩૪	૧૪૬
૬૨	પ્રભુ.	૧૧	૧૩૬	૧૪૭
૬૩	વિભુ.	૧૦	૧૩૮	૧૪૮
૬૪	ઘઘ.	૯	૧૪૦	૧૪૯
૬૫	વિરુજ.	૮	૧૪૨	૧૫૦
૬૬	વિપ્નુ.	૭	૧૪૪	૧૫૧
૬૭	બોધ.	૬	૧૪૬	૧૫૨
૬૮	વામન.	૫	૧૪૮	૧૫૩
૬૯	બલિ.	૪	૧૫૦	૧૫૪

ઉપર જે નામ આપ્યાં છે તે બોજા કોઈ પિંગળમાં જોવામાં આવતાં નથી તેથી ગ્રંથકર્તાએ પોતે-કલ્પેષાં જણાયે છે, એજ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારની આર્યા જાતિના જેટલા ભેદ થાય છે તથા અમે પ્રચૂર્ણ ગીતિ જણાવી છે તેઓના નિયમ ઉપર આધાર રાખી-ને પ્રત્યેકના ઉપરની રીતિને અનુસરીને ભેદ કરવા હોય તો થઈ શકે છે અને તેનાં નામ આપણે જેવાં પાડનાં હોય તેવા પડી શકે છે.

સ્વરૂં જોતાં તો અમે ઘટ. ૧૨૫મે ગાહિનીના ૬૫,૫૩,૬૦,૦૦૦ રૂપ થાય છે એ જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે પણ ભેદ થઈ શકે છે.

ચૂડાણા કુંડલિની.

પૃષ્ઠ ૮૯ અંક ૩૨ ચૂડાણા અર્દ્ધસમમાં છે, તે દુહા ઉપર આર્યા ચડાવવાથી થાયછે એમ લસ્યું છે. દુહામાં તેના સર્વે ભેદનો સમાવેશ થઈ જાયછે, અને આર્યામાં તેના જેટલા પ્રકારના ભેદ થાયછે તેનો પણ સમાવેશ થઈ જાયછે. તેમ છતાં ગણ-પ્રસ્તારપ્રકાશમાં ચૂડાણાને બદલે ચૂડામણિ નામ આપી તેની કુંડલી બતાવવાનો પ્રકાર જણાવ્યો છે. પણ ચૂડામણિનાં ચારે ચરણ ગીતિના નિયમ પ્રમાણેજ થાયછે. માટે અમે તે જાતિને અલગી રાખી ચૂડાણા ઉપર કુંડલી કરવાની રીતિ ઉપરના મંથ ઉપરથી જણાવિયે છિયે.

દોહા, સોરઠા (ઉપદોહા) અથવા પંચા ઉપર ગાહા (આર્યા), વિગાહા, ઉદ્ગીતિ, ઉગ્ગાહા (ગીતિ), ગાહુ (ઉપગીતિ), સિંહિની અને ગાહિની ચડાવવાથી $૩ \times ૬ = ૧૮$ ભેદ ચૂડાણાના થાયછે. અને તેમાં દોહાની છેછી તૂકની કુંડલી ગાહા આદિના પ્રથમ પાદમાં વાઢવાથી તેના મિશ્રણની કુંડલિનીના ૧૮ ભેદ થાયછે, તેમાં ઓછામાં ઓછી ૧૦૦ માત્રા અને વત્તામાં વત્તી ૧૧૦ માત્રા આવેછે.

પંચા જાતિની બનાવટ વિષે નીચે પ્રમાણે વિવેચન કરવામાં આવેછે:—

૨૩ પંચા.

પૂર્વાર્દ્ધ $૬+૪+૨$; $૬+૨+ગુ+લ=૨૩$

ઉત્તરાર્દ્ધ $૬+૪+૨$; $૬+૨+ગુ+લ=૨૩$

પ્રથમ ત્રીંના પદમાંહે, પટ ચોક્કલ વે આળ;

સમમાં પટ વે તાલની, પંચા જાતિ જાળ. ૨૦૧

અનું પેહેલું રૂપ નીચે પ્રમાણે થાયછે:—

SSS	SS	S	SSS	S	SI
SSS	SS	S	SSS	S	SI

અના પ્રથમ રૂપમાં ૨૨ ગુરુ અને ૨ લઘુ મળીને ૨૪ વર્ણ થાયછે, તેમાં બીજા અને ત્રીજા ચરણમાં તાલ(SI)ગુરુ લઘુ લાવવાના હોતાં તે ગુરુ અંતના રૂપમાં કાયમ રહેવાથી અના નાંચે પ્રમાણે ૨૧ ભેદ થાયછે:—

ક્રમ.	નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	માલા.	૨૨	૨	૨૪
૨	બાલા.	૨૧	૪	૨૬
૩	વેની.	૨૦	૬	૨૬
૪	જાલા.	૧૯	૮	૨૭
૫	યોગી.	૧૮	૧૦	૨૮
૬	ગંગા.	૧૭	૧૨	૨૯
૭	તારા.	૧૬	૧૪	૩૦
૮	તરુણી.	૧૫	૧૬	૩૧
૯	ધરજ.	૧૪	૧૮	૩૨
૧૦	શોભા.	૧૩	૨૦	૩૩
૧૧	મિધુર.	૧૨	૨૨	૩૪
૧૨	રંગ.	૧૧	૨૪	૩૬
૧૩	ધરધર.	૧૦	૨૬	૩૬
૧૪	ગોમી.	૯	૨૮	૩૮
૧૫	ગણપતી,	૮	૩૦	૩૮

१६	शंभू.	७	३२	३९
१७	धाता.	६	३४	४०
१८	काम.	५	३६	४१
१९	चुरी.	४	३८	४२
२०	चौसर.	३	४०	४३
२१	हार.	२	४२	४४

चूडाणा कुंडलिनीना १८ भेद थायछे एम उपर जणावामां
आवुं छे ते भेदप्रदर्शक कोष्टक नीचे प्रमाणे छे:—

क्र.	चूडाणा कुंडलिनीना भेद.	उन्द.	हि	उन्द.	हि	कुल
१	चूडाणा दोहा गाहा कुंडलिनी.	दोहा.	४८	गाहा.	५७	१०५
२	„ उपदोहा गाहा „	उपदोहा	४८	गाहा.	५७	१०५
३	„ पचा गाहा „	पचा	४६	गाहा.	५७	१०३
४	„ दोहा विगाहा „	दोहा	४८	विगाहा	५७	१०५
५	„ उपदोहा विगाहा „	उपदोहा	४८	विगाहा	५७	१०५
६	„ पचा विगाहा „	पचा	४६	विगाहा	५७	१०३
७	„ दोहा उगाहा „	दोहा	४८	उगाहा	६०	१०८
८	„ उपदोहा उगाहा „	उपदोहा	४८	उगाहा	६०	१०८
९	„ पचा उगाहा „	पचा	४६	उगाहा	६०	१०६
१०	„ दोहा गाहु „	दोहा	४८	गाहु	५४	१०२
११	„ उपदोहा गाहु „	उपदोहा	४८	गाहु	५४	१०२
१२	„ पचा गाहु „	पचा	४६	गाहु	५४	१००
१३	„ दोहा सिहिनी „	दोहा	४८	सिहिनी	६२	११०
१४	„ उपदोहा सिहिनी „	उपदोहा	४८	सिहिनी	६२	११०
१५	„ पचा सिहिनी „	पचा	४६	सिहिनी	६२	१०८
१६	„ दोहा गाहिनी „	दोहा	४८	गाहिनी	६२	११०
१७	„ उपदोहा गाहिनी „	उपदोहा	४८	गाहिनी	६२	११०
१८	„ पचा गाहिनी „	पचा	४६	गाहिनी	६२	१०८

૧૪ ચૂડાણાપંચાઉપગીતિ(ગાહ) કુંડલિની. માત્રા ૧૦૦

પંચા } $૬+૪+૨, ૬+૨+ગુ+લ, = ૨૩$ માત્રા
 } $૬+૪+૨, ૬+૨+ગુ+લ, = ૨૩$ માત્રા
 ઉપગીતિ } $૪+૪+૪, ૪+૪+૩+૪+ગુ, = ૨૭$ માત્રા
 } $૪+૪+૪, ૪+૪+લ+૪+ગુ, = ૨૭$ માત્રા

પ્રથમ ત્રિના પદમાંહે, પટ-ચોરુલ જે આળ,
 સમમાં પટ જે તાલે, પંચા જાતિ જાળ;
 પંચા જાતિ જાળો, તે પર ઉપગીતિ તો આળો,
 ચૂડાણા કુંડલિની, પંચાઉપગીતિ કવિ જાળો. ૨૦૨

ચૂડાણા પંચાઉપગીતિ (ગાહ) કુંડલિનીનું પ્રથમ રૂપ.

પંચા	SSS	SS	S	SSS	S	Si		
	SSS	SS	S	SSS	S	Si		
ગાહ	SS	SS	SS	SS	SS	I	SS	S
	SS	SS	SS	SS	SS	I	SS	S

૪૮ ગુરુ + ૪ લઘુ = ૫૨ વર્ણની માત્રા ૧૦૦.

ચૂડાણાપંચાઉપગીતિ(ગાહ)કુંડલિનીનું અંત્ય રૂપ.

પંચા	IIIIII	IIII	II	IIIIII	II	Si		
	IIIIII	IIII	II	IIIIII	II	Si		
ગાહ	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	I	IIII	S
	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	I	IIII	S

૪ ગુરુ + ૧૨ લઘુ = ૨૬ વર્ણની માત્રા ૧૦૦.

ઉપરના જે વિન્ધ ઉપરથી જણાશે કે પ્રથમ રૂપમાં ૪૮ ગુરુ અને ૪ લઘુની આવશ્યકતા છે. તેમાંથી પ્રત્યેક ગુરુને ચડલે જે લઘુ વધારતાં છેછા રૂપમાં ૪ ગુરુ અને ૧૨ લઘુ થાયછે, એ રીતે એના ૪૬ ભેદ બની શકેછે. અને તેનાં જે સામ આપવાં હોય તે આપી શકાયછે:-

२५ चूडाणादोहाउपगीति (गाह) कुंडलिनी. मात्रा १०२.

दोहा. { ६+४+लग, ६+२+५। =२४ } गृ.७५-
 { ६+४+लग, ६+२+५। =२४ } अं.८

गाह. { ४+४+४+४+४+लघु+४+गुरु=२७ } गृ.११४ ;
 { ४+४+४+४+४+लघु+४+गुरु=२७ } अं.८८

नियम ध्यानमां. धरौ करो, रचो दोहरो एक,

ते पर उपगीति कविजन! धरौ, सुविवेकः

कविजन! करो विवेके, दोहा उपगीति ए नामे;

चूडाणाकुंडलिनी, आवे कवितातणे कामे. २०३

चूडाणादोहाउपगीति (गाह) कुंडलिनीनुं प्रथम रूप.

दोहा	SSS	SS	। S	SSS	S	SI		
	SSS	SS	। S	SSS	S	SI		
गाह	SS	SS	SS	SS	SS	।	SS	S
	SS	SS	SS	SS	SS	।	SS	S

४८ गुरु + ९ लघु = ५४ वर्णनी मात्रा १०२.

चूडाणादोहाउपगीति (गाह) कुंडलिनीनुं अंत्य रूप.

दोहा						SI		
						SI		
गाह						।		S
						।		S

४ गुरु + ९४ लघु = ९८ वर्णनी मात्रा १०२.

उपर प्रमाणे प्रथम रूपमां ४८ गुरु अने छ लघु आवेछे
 मांथी अकेको गुरु घट्टाडी, तेने बदले बचे लघु वधारतां, छेक
 चार गुरु अने ९४ लघुनुं थायछे. अने तेना भेद ४५ वनेछे

૨૬ ચૂડાણાપંચાગાહા (આર્યા) કુંડલિની. માત્રા, ૧૦૩.

પંચા. $\left\{ \begin{array}{l} ૬+૪+૨, ૬+૨+૬। \\ ૬+૪+૨, ૬+૨+૬। \end{array} \right. \begin{array}{l} =૨૩ \\ =૨૩ \end{array} \left\{ \begin{array}{l} ટ. ૧૮૯ \\ અ. ૨૩ \end{array} \right.$

ગાહા. $\left\{ \begin{array}{l} ૪+૪+૪+૪+૪+જ કેવિપ્ર+૪+૨=૩૦ \\ ૪+૪+૪+૪+૪+લુ +૪+૨ =૨૭ \end{array} \right\} \begin{array}{l} ટ. ૧૦૦ \\ અ. ૪૯ \end{array}$

પંચા એકજ આળો, તે પર ગાહા ધાર,

ચૂડાણાકુંડલિની, એવી છે સુલકાર;

એવી છે સુલકારી, પંચાગાહા ત્રણે ભલે નામે;

કવિજન કવિતા કરવા, જોડેછે આપને કામે. ૨૦૪

ચૂડાણાપંચાગાહા (આર્યા) કુંડલિની પ્રથમ રૂપ.

પંચા.	SSS	SS	S	SSS	S	SI			
ગાહા.	SSS	SS	S	SSS	S	SI			
જયુક્ત.	SS	SS	SS	SS	SS	SI	SS	S	
	SS	SS	SS	SS	SS	I	SS	S	

૪૯ ગુરુ+૯ લઘુ=૫૮ વર્ણનો માત્રા ૧૦૩.

ચૂડાણા પંચા ગાહા (આર્યા) કુંડલિની અત્ય રૂપ.

પંચા.						SI			
ગાહા.						SI			
જયુક્ત.						SI		S	
						I		S	

૫ ગુરુ+૯૩ લઘુ=૯૮ વર્ણનો માત્રા ૧૦૧

ઉપરના ત્રિમ્બ ઉપરથી જણાય છે કે પ્રથમ રૂપમાં ૪૯ ગુરુ અને પાંચ લઘુ આવેછે, તેમાંથી અકેકો ગુરુ ઘટાડી ત્રણે લઘુ વધારતા તેના કુલ ૪૯ મેદ થાય છે. અને છેવટનું રૂપ ૫ ગુરુ અને ૯૩ લઘુ બનેછે.

चूडाणाउपदोहाविगाहा (उद्गीति) कुंडलिनी अंत्य रूप.

मात्रा १०५

उपदोहा								३ गुरु + ९९ लघु = १०२
विगाहा						I		नयुक्त
						ISI		

उपरना विम्भ उपरथी जणायछे के प्रथम रूपमा ४९ गुरु अने ७ लघु आवेछे, तेमांथी अकेको गुरु घटाडी बचे लघु वधारता तेना कुल ४७ भेद थायछे; अने छेलुं रूप ३ गुरु अने ९४ लघुनुं मनैछे,

२.८ चूडाणापंचागीति (उग्गाहा) कुंडलिनी मात्रा १०६

$$\text{पंचा} \left\{ \begin{array}{l} ६+४+२, ६+२+गल = २३ \\ ६+४+२, ६+३+गल = २३ \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{पृ. १८९} \\ \text{अं. २३} \end{array}$$

$$\text{उग्गाहा} \left\{ \begin{array}{l} ४+४+४+४+४+ज+४+ग=३० \\ ४+४+४+४+४+ज+४+ग=३० \end{array} \right\} \begin{array}{l} १' १११ \\ \text{अं. ७१} \end{array}$$

पंचा प्रथम रत्नीने, तेपर धर कविराय!

उग्गाहा तुं एकज, जे गीति के'वाय;

जे गीति के'वाती, ते धरवाथी बने सरस जाति;

पंचाउग्गाहानी, चूडाणाकुंडलिनि बहु भाती. २०६

चूडाणापंचाउग्गाहाकुंडलिनीनुं प्रथम रूप. मात्रा १०६

पंचा	SSS	SS	S	SSS	S	SI	गुरु ५०+६ लघु=५६ वर्ण.	
	SSS	SS	S	SSS	S	SI		
उग्गाहा	SS	SS	SS	SS	SS	ISI	SS	S
	SS	SS	SS	SS	SS	ISI	SS	S

चूडाणा पंचा कुंडलिनीनुं अंत्य रूप.

पंचा.	SSSS	SS	S	SSSS	S	SI	६गुरु+९४ लघु=१०० वर्ष,	
	SSSS	SS	S	SSSS	S	SI		
उग्गाहा.	SS	SS	SS	SS	SS	SI	SS	S
	SS	SS	SS	SS	SS	SI	SS	SI

उपरना बिम्ब उपरयी जणायछे के, प्रथम रूपमा ५० गुरु अने ६ लघु आवेछे, तेमांयी अकेको गुरु घटाडो बंध लघु बधारतां तेना कुल भेद ४९ थायछे, अने छेलुं रूप ६ गुरु अने ९४ लघुनुं बनेछे.

२९ चूडाणापंचासिहिनीकुंडलिनी. मात्रा १०८.

पंचा	{ ६+४+२+६+२+ ग ल. = २३ }		पृ. १८९	
	{ ६+४+२+६+२+ ग ल. = २३ }		अं. २३	
सिहिनी	{ ४+४+४, ४+४+ज के विप्र+४+४=३२ }		पृ. १२५	
	{ ४+४+४, ४+४+ज के विप्र+४+२=३० }		अं. १९०	

प्रथमे पंचा आणी, तेपर सिहिनीं थाय;

बलर्रो गीति सिहिनीं, ए नामे के'वाय;

ए नामे के'वायज, चूडाणाकुंडलिनीं बहु रीतिनी;

पंचा सिहिनीं शोभित, कविवर केरी अतिशय प्रीतिनी. २०७

चूडाणापंचासिहिनीकुंडलिनीनुं प्रथम रूप. मात्रा १०८

पंचा.	SSS	SS	S	SSS	S	SI	५० गुरु+८ लघु =५८ वर्ष		
	SSS	SS	S	SSS	S	SI			
सिहिनी.	SS	SS	SS	SS	SS	SI	SS	SS	ज.
	SS	SS	SS	SS	SS	SI	SS	SS	विप्र

चूडाणापंचामिहिनीकुंडलिनीनुं अत्य रूप. मात्रा १०८

पंचा						SI	६ गुरु+९६ लघु=१०२ वर्ग		
						SI			
सिंहिनी						ISI		SS	ज.
								S	विप्र

उपरना चिम्ब उपरणी जणायछे के, प्रथम रूपमां ९० गुरु
अने ८ लघु आवेछे, तेमांथी अकेको गुरु घटाडो, यचे लघु वधारता,
तेना कुल ४९ भेद धायछे, अने छेलुं रूप ६ गुरु अने ९६
लघुनुं बनेछे.

३० चूडाणादोहागाहिनीकुंडलिनी. मात्रा ११०

दोहा { ६+४ (जगणविना)+ल+२, ६+४ (अंत्य गुरु वाळी)+ल.
४७५-अ ८ { ६+४ („)+ल+२, ६+४ („)+ल.

विप्रयुक्त { ४+४+४, ४+४+ ^{||||} विप्र +४+५=३० { प्र. १४९
गाहिनी { ४+४+४, ४+४+ ^{||||} विप्र +४+४=३२ { अ. १२९

प्रथम म्यान पर रचरुवि, दुहो सामटो आप;

तेपर ललिता गीति जे, गाहिनी नामे थाप;

गाहिनी नामे थापी, चूडाणाकुंडलिनी कही देजो;

तेने दोहागाहिनी, एवा नामर्थी कविवर! ठिकके हेजो. २०८

चूडाणादोहागाहिनीकुंडलिनी प्रथम रूप. मात्रा ११०

दोहा	SSS	SS	IS	SSS	S	SI	४९ गुरु+९२ लघु ९१ वर्ग.		
	SSS	SS	IS	SSS	S	SI			
गाहिनी	SS	SS	SS	SS	SS		SS	SS	
	SS	SS	SS	SS	SS		SS	SS	

चूडाणादोहागाहिनी कुंडलिनी अंत्य रूप. मात्रा ११०

दोहा						SI	५ गुरु+१०० लघु १०५ वर्ष.	
						SI		
गाहिनी								S
								SS

• उपरना विम्ब उपरस्थ जणायछे के, प्रथम रूपमां ४९ गुरु अने १२ लघु आवेछे, तेमांथी अकेको गुरु घटाडी, बने लघु बवारतां, तेना कुल ४६ भेद थायछे, अने छेतुं रूप, ६ गुरु अने १०० लघुनुं बनेछे.

३१ चूडाणाउपदोहागीति (उग्गाहा) कुंडलिनी. मात्रा. १०८

$$\text{उपदोहा} \left\{ \begin{array}{l} ६+२+गल (ताल), ६+४+ल+गु=२४ \\ ६+२+गल (ताल), ६+४+ल+गु=२४ \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{पृ. ७९} \\ \text{अं-९} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{विप्रयुक्त} \\ \text{उग्गाहा} \end{array} \left\{ \begin{array}{l} ४+४+४+४+४+विप्र+४+५ = ३० \\ ४+४+४+४+४+विप्र+४+५ = ३० \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{पृ. १२१} \\ \text{अं-७१} \end{array}$$

१०८

प्रथम रचो कविरायः उपदोहो के सोरदो;

नेपर चर्छो रचाय, उग्गाहा के गीति तो;

उग्गाहा के गीति, चूडाणाकुंडलिनी न करवाने;

उपदोहाउग्गाहा, एवं नामन आवि रुहुं धरवाने. २०९

चूडाणाउपदोहाउग्गाहाकुंडलिनी प्रथम रूप. मात्रा १०८

उपदोहा	SSS	S	IS	IS	S	SSS	S	४८ गुरु+१२ लघु=६० वर्ष.	
	SSS	S	IS	IS	S	SSS			
उग्गाहा	SS	SS	SS	SS	SS		SS	S	
	SS	SS	SS	SS	SS		SS	S	

ચૂડાણાઉપદોહાઝગાહાકુંડલિની અંત્ય રૂપ. માત્રા ૧૦૮

ઉપદોહા								ગુરુ ૧૦૮ લઘુ ૧૦૬ વર્ણ
ઝગાહા								૬
								૬

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ રૂપમાં ૪૮ ગુરુ અને ૧૨ લઘુ આવે છે. તેમાંથી એકેક ગુરુ ઘટાડી બે લઘુ વધારતાં, અંત્ય રૂપમાં છેવટથી ગુરુ કાયમ રહેવાના, એટલે ૪૭ ભેદ થાય છે, તેનું કોષ્ટક ગણપ્રસ્તાર પ્રકાશમાંથી નીચે આપવામાં આવ્યું છે.

ચૂડાણા (ચૂડામણિ) ઉપદોહા (ઝગાહા) કુંડલિનીના ભેદ.

ક્રમ.	નામ.	ગુરુ.	લઘુ.	વર્ણ.
૧	માલા.	૪૮	૧૨	૬૦
૨	ચાલા	૪૭	૧૪	૬૧
૩	બેની.	૪૬	૧૬	૬૨
૪	જવાલા.	૪૫	૧૮	૬૩
૫	ગંગા.	૪૪	૨૦	૬૪
૬	જોગી.	૪૩	૨૨	૬૫
૭	તારા.	૪૨	૨૪	૬૬
૮	તરની.	૪૧	૨૬	૬૭
૯	ધરની.	૪૦	૨૮	૬૮
૧૦	શોભા.	૩૯	૩૦	૬૯
૧૧	સિદુર.	૩૮	૩૨	૭૦
૧૨	સૈંધવ.	૩૭	૩૪	૭૧
૧૩	સારંગ.	૩૬	૩૬	૭૨

१४	सरसी.	३५	३८	७३
१५	सुखदा.	३४	४०	७४
१६	गिरिधर.	३३	४२	७५
१७	गिरिवर.	३२	४४	७६
१८	गिरिजा.	३१	४६	७७
१९	गजमुख.	३०	४८	७८
२०	गोविन्द.	२९	५०	७९
२१	शंभू.	२८	५२	८०
२२	शारद.	२७	५४	८१
२३	शशिभ.	२६	५६	८२
२४	सूरज.	२५	५८	८३
२५	शिवदा.	२४	६०	८४
२६	शुभदा.	२३	६२	८५
२७	धाता.	२२	६४	८६
२८	धैरज	२१	६६	८७
२९	धवला.	२०	६८	८८
३०	धनदा.	१९	७०	८९
३१	धावन्न.	१८	७२	९०
३२	धूवर.	१७	७४	९१
३३	धूमर.	१६	७६	९२
३४	धूपत.	१५	७८	९३
३५	घात्री.	१४	८०	९४
३६	माधव.	१३	८२	९५
३७	मोहन.	१२	८४	९६

३८	मंजुले.	११	८६	९७
३९	मोपद.	१०	८८	९८
४०	मथुरा.	९	९०	९९
४१	मांडव.	८	९२	१००
४२	नंदन.	७	९४	१०१
४३	नरहरि.	६	९६	१०२
४४	नारद.	५	९८	१०३
४५	नरपति.	४	१००	१०४
४६	नागपति.	३	१०२	१०५
४७	नाकपति.	२	१०४	१०६

३२ उल्लास. मात्रा १९२.

१. ४+४+४+२+गु=१६ } एक पादाकुलक (ताल तेज प्रमाणे) जुओ
२. ४+४+४+२+गु=१६ } पृष्ठ १८ अंक ९०.
३. ४+४+४+२+गु=१६
४. ४+४+४+२+गु=१६
५. २+४+४, ४+४, ४+४, ४+गु=३२ } एक त्रिभंगी,
६. २+४+४, ४+४, ४+४, ४+गु=३२ } ताल तेज प्रमाणे
७. २+४+४, ४+४, ४+४, ४+गु=३२ } जुओ पृष्ठ ९३
८. २+४+४, ४+४, ४+४, ४+गु=३२ } अंक १३४

त्रण चौकलिया पर ये कल ने,
तेपर छेये गुरु ठिक धरने;
एवां चार नरण कवि! करजे,
तेपर एक त्रिभंगी धरने;

कवि! त्रिभंगी धरजे, ए पद करजे, पेले दूरजे, उल्लासी.

यमु चौकलिया कर. दश यमु यमु पर, नेपट पर धर. यति लावी;

ગુરુ તેમાં કરવો, હેલો ધરવો, હંદ રચવો, લોભાવી,
હલાસ વલાણું, સો ને વાણું, કુલકલ આણું, શોભાવી, ૩૧૦

વિષમપદ જાતિ.

ગણપ્રસ્થારપ્રકાશમાં વિષમપદ હંદ(જાતિ)ની રચના એમ જણાવી છે કે, ચોવીશ માત્રાથી પ્રારંભ કરીને દૃષ્ટાપૂર્વક માત્રાના આવા હંદ બની શકે છે. તેમાં જેટલી માત્રાના હંદ રચવા હોય તેના અર્ધ વિરામની માત્રાનો એક ટેક ચાવવો, અને પાંચ ચરણનો એક હંદ પૂરો ગણી અન્તે પાછો તેનો તેજ ટેક મૂકવો. તથા પાંચે ચરણના અથવા તેમ ન બની શકે તો વળે ચરણના અનુપ્રાસ ટેકના અનુપ્રાસ સાથે મેલવવા:-

૩૩ ચોવીશ માત્રાની વિષમપદ જાતિ.

(વળું કરીને) $૧૪+૧૦=૨૪$ માત્રાના પાંચ ચરણ.

$૪+૧+૪+૩=૧૪$ માત્રાનો ટેક ૧, ૧, ૮, ૧૨માત્રાએ તાલ.

$૩+૪+૩+૪=૧૪$ માત્રા તેમાં ૧, ૪, ૮, ૧૧માત્રાએ તાલ.

અને $૩+૪+૩=૧૦$ માત્રા તેમાં ૧, ૪, ૮, માત્રાએ તાલ.

$૩+૪+૩+૪, ૩+૪+૩=૨૪$ માત્રાના પાંચ ચરણ.

મધ્યમે ટેક એકજ આળ-

ચૌદ કલનું થાય છે ઠિક, તે તણુંજ પ્રમાણ;

ચૌદ ને દશ એમ એમાં, વિરતિ જૂદી જાણ;

ત્યાર પછિ ચોવીશ કલનાં, ચરણ રચ તું વાળ;

પ્રામ પાંચે આળ મળના, જાળ પણ ન દવાળ;

વિષમ પદનો હંદ ચોવીશ, કલતણો સુસ્ત જાળ.

પ્રથમે ટેક એકજ આળ. ૨૧૧

૩૪ છઠ્ઠીશ માત્રાની વિષમપદ જાતિ.

ચૌદ માત્રાનો ટેક.

૧૬+૧૦ના યતિથી છઠ્ઠીશ માત્રાનાં પાંચ ચરણે કરવાં.

૪+૩+૪+૩ = ૧૪ માત્રાનો ટેક. ૧, ૧, ૮, ૧૨ માત્રાએ તાલ.

૨+૩+૪+૩+૪ = ૧૬ માત્રા, તેમાં ૩, ૬, ૧૦ ૧૩ માત્રાએ તાલ.

૩+૪+૩ = ૧૦ માત્રા તેમાં ૧, ૪, ૮ માત્રાએ તાલ.

૨+૩+૪+૩+૪, ૩+૪+૩ = ૨૬ માત્રા, એવાં પાંચ ચરણ.

ટેકે ચૌદ કલ્લ વર્ષો થાય,—

કલ્લ સોલ્લ ને દશ વિરતિ ચાઢ્યાં, પાદ પાંચ રચાય;

કુલ કલા છઠ્ઠીશ થાય ચરણે, ણમ રચ્ કવિરાય!

ઘણ પઢી ઝણને ચાર ચડતા, તાલ ક્રમર્થી અણાય;

રતિ પાંચ તુરુ એ રીતિથી પળ, ટેક પઢિયો ગણાય;

કલ્લ છઠ્ઠીશનો વિષમપદ એ, છંદ કવિવર ગાય.

ટેકે ચૌદ કલ્લ વર્ષો થાય. ૨૧૨

૩૫ સત્તાવીશ માત્રાની વિષમપદ જાતિ.

૪+૩+૪+૩ = ૧૪ માત્રાનો ટેક, તેમાં ૧, ૧, ૮, ૧૨ માત્રાએ તાલ.

(૪+૪+૪+૪ =) ૧૬ + (૪+૪+૩ =) ૧૧ = ૨૭ એવાં પાંચ ચરણ, તેમાં અનુક્રમે ૧, ૧, ૯, ૧૩ અને ૧, ૧, ૯ માત્રાએ તાલ.

દશને ચાર કલ્લનો ટેક,—

સોલ્લ શિર્ષે ધરિ વિરતિ ચરણે, સત્તાવીશ કલ્લ નેરુ;

એક શરે નવ તેરે તાલ્યે, એક શરે નવ ટેરુ;

સત્તાવીશ વિષમ પદ છંદ, ણમ વિચેરુ અણાય;

आवी रचना रचवामहि, जो कवि घरिने टेक;
गाय प्रभुना गुण मन राखी, पद ते पामे एक.
दशने चार कलनो टेक.

२१३

३६. अष्टावीश मात्रानी विषमपद जाति.

$३+४+३+४=१४$ मात्रानो टेक. तेमां १, ४, ८, ११ मात्राए ताल.

$३+४+३+४, ३+४+३+४=२८$ मात्रा. एवां पांच पद.

१४, १४ मात्राए यति. प्रति यतिमां १, ४, ८, ११ मात्राए ताल.

टेकमां कल चौद आणो,- टेक.

त्रण अने कल चार लावी, त्रण अने कल चार जाणो,

एक चारे आठ सट्टे, एम ताले तो प्रमाणो;

टेकनी पछी पांच पूरां, पाद आणे प्रविण जाणो,

वीशनी पर आठ कलनी, विषम जाति तो वखाणो;

चतुर! ए तो पारखी ल्यो, जेम चरुमां एक दाणो.

टेकमां कल चौद आणो.

२१४

३७ एकत्रीश मात्रानी विषमपद जाति.

$४+४+४+३=१५$ मात्रानो टेक, तेमां १, ५, ९, १३ मात्राए ताल.

$(४+४+४+४)=१६, +(४+४+४+३)=१५=३१$ मात्रा, एवां

पांच चरण तेमां ताल टेक प्रमाणे.

(क्यांक वे चोत्रिलनी अष्ट कलने बदले ३+५ नी अष्टकल ताल तूटे नहि एम आवे तो पण नभे.)

पंदर कलनेर टेकन थार्य,—

$४+४+४+३$ चार चतुर ने चार पछी त्रण, वा त्रण पर शर सात रखाय;

$३+४+४$ सोळ कलाना चतुर डगण रची, ते पर पंदर एम धराय;

एक पछी चचारे चडता, कवितामाहि ताल रचाय;

તો સારી એ વિષમ કવિતા, એકત્રિશ કલતળી ગણાય;
 એમાં હરિના ગુણ ગવાતાં, અન્ત સમયમાં થાશે સા'ય. †
 પંદર કલનો ટેકન થાય. ૨૧૬

† ધાનો રાગ ષષ્ટત્રીશા રાવૈયા (પૃ.૫૦ અ.૧૨૬) ને મળ્લો છે.

પ્રચૂર્ણ માત્રામેઝજાતિ

માત્રાસમક.

આ સોઠ સોઠ માત્રાના પદની જાતિ છે, તેમાં ભિન્ન ભિન્ન
 લક્ષણ આવેછે, તેમજ, સમ માત્રા તેની પછીની માત્રા સાથે ન મેઝવવા
 શાસન નિયમ છે.

૧ અચલધૃતિ. (છંદઃશાસ્ત્ર પ્રમાણે ગીત્યાર્યા.)

૧, ૨, ૩, ૪ પાદમાં ૮+૮ એવા ૧૬ લઘુ=૧૬ માત્રા.
 એવાં ચાર પાદ. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ

ચરણ ચરણ ધર દશ પડ લઘુ કલ,

વસુ વસુ પર યતિ દ્વિપદતળું જુ દલ;

પ્રથમ પર ઈટકર પઝીં ચઢ શ્રુતિ શ્રુતિ, §તાલ

સરસ સરસ રચ દ્વિદલ અચલધૃતિ. ૨૧૬

અચલધૃતિમાં ૧૬ લઘુવાળાં ચાર ચરણ આળવા લસ્યું છે,
 ઇટલે તે અક્ષરમેઝ વૃત્ત થઈ જાયછે, પણ આ પ્રકરણમાં
 સોઠ સોઠ માત્રાની નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે જાતિ આવેછે,
 તેમાં એ સોઠ માત્રાની આવૃત્તિ વતાવવાને જાણે અધિ-
 કારસૂત્ર હોય, એમ ગણી પ્રારંભમાં દાખલ કરવામાં આવી છે.
 એને ગીત્યાર્યા પણ કહેછે, આ ઉપરથી ૩૨ માત્રાનાં બે દલ
 કરિયે તોપણ થાય.

૨. ચર્પટ. ચારે પાદમાં સોઝ સોઝ માત્રા નિયમસર આવે, પળ નવમી માત્રા લઘુ આળવી, અને છેલ્લો અક્ષર ગુરુ આળવો.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

સોઝ કલા, લઘુ નવમી આળો,

ચર્પટમાં ગુરુ *ચરમે જાળો;

*અંતે

એક ઉપર ને શ્રુતિયે ચડતા,

તાલ રચો ઠિક ક્રમથી પડતા. ૨૧૭

માત્રાસમકના પ્રત્યેક ચરણમાં ચત્તાર માત્રાના ચાર ગણ આવેછે, અને તેમાંની સમમાત્રા તેનો પછીની માત્રા સાથે મળે નહિ એવો ખાસ નિયમ છે, માટે પેહેલા સ્થાનમાં ચાર માત્રાનાં પાંચ રૂપ પૈકી જગણવાલું રૂપ (વીજી ત્રીજી માત્રા એકઠી થાયછે માટે) બાદ કરતાં બાકીનાં ચાર રૂપ (SS, IIS, SII, III) કામ લાગેછે, તે ગણ્યાં; બીજા સ્થાનમાં ઉપર લલ્યા ચાર ગણો પૈકી વિપ્રગણ પણ કામ લાગતો નથી, કારણ કે તે વિશ્લોકમાં લાવવાનો ખાસ નિયમ છે—તે લાવવાથી વિશ્લોક થઈ જાય—માટે બીજા સ્થાનમાં ઘ્રણ રૂપ (SS, IIS, SII) કામમાં આવેછે; ત્રીજા સ્થાનમાં—નવમી માત્રા લઘુ આળવાની છે માટે પેહેલો લઘુ આવે એવા સ, જ અને વિપ્રગણ પૈકી માત્ર એક સગણજ કામ લાગેછે, કારણ કે જ કે વિપ્રગણનું શાસિકામાં વિધાન કરેલું છે, માટે ત્રીજા સ્થાનનું રૂપ—એકજ; ચોથા સ્થાનને અંતે ગુરુ લાવવાનો છે, માટે તેવાં અંત્ય ગુરુનાં રૂપ (SS, IIS) બેન છે, તેથી ચોથા સ્થાનનાં બે રૂપ બને; એટલે એકંદર $8 \times 3 \times 1 \times 2 = 24 \times 24 = 576$ પૂર્વાર્દનાં, તેને ઉત્તરાર્દનાં તેટલાંજ રૂપે ગુણવાથી $576 \times 576 = 3,31,776$ વધાં મળીને રૂપ થાયછે.

૩ વિશ્લોક. પ્રત્યેક પાદમાં ૧૬ માત્રા, તેમાં ચાર માત્રા પડી જગણ અથવા વિપ્રગણ આળસ; ચીજી નિયમમર આવે. પિંગલચાર્ય પાંચમી ને આઠમી માત્રા લઘુ આળસા કેહેછે. બાકી ચારે ચરણમાં ગમે તેમ લાવ્યું. તે પળ ઉપરના મત સાથે મળવુંજ છે. ૧, ૧, ૧, ૧૩ માત્રાણ તાલ.

પ્રતિ પદ વિપે કલ્લા કલ લાવે,
શ્રુતિ કલ પડી જ કે દ્વિજ આવે;
વિશ્લોક નિયમ એમજ ખાલો,
આદિ પછીથી જડતા શ્રુતિ તાલો. ૨૧૮

૧ની રૂપસહ્યા નીચે પ્રમાણે થાયછે.—

૧માં પહેલે સ્થાને જગણ સિગયના ચાર ગણ આવેછે, માટે તેના ૪ રૂપ, ચીજે સ્થાને વિપ્ર કે જગણ આળસા સાસ નિયમ છે. માટે તેનાં ૩ રૂપ; ત્રીજા સ્થાનમાં કર્ણ કે ભગળજ આવેછે, કેમકે જગણ, સગણ કે વિપ્ર એ ત્રણ ગણ આવવાથી નવાસિકા કે ચિત્રાનું પાદ બનેછે, માટે ત્રીજા સ્થાનનાં રૂપ બેજ; અને ચોથા સ્થાનમાં અંતે ગુરુ લાવવાનો સામાન્ય નિયમ હોતાં તેના પળ રૂપ બેજ, તેથી $૪ \times ૨ \times ૨ \times ૨ = ૩૨ \times ૩૨ = ૧૦૨૪ \times ૧૦૨૪ = ૧૦,૪૮,૧૭૬$ રૂપ બના મળીને થાયછે.

૪. નવાસિકા, વાનવામિકા. આઠ માત્રા પડી જગણ અથવા વિપ્રગણ, બાકી ગમે તેમ માત્રા આવે. પિંગલચાર્ય કેહેછે કે, નવમી ને ચારમી માત્રા પ્રત્યેક પાદમાં લઘુ આળસી, (૧નો અર્થ પળ એજ થાયછે, કેમકે, નવમી ને ચારમી માત્રાએ લઘુ, જગણ અથવા વિપ્ર હોય તોજ આવે,) બાકી ગમે તેમ આવે. ૧, ૧, ૧, ૧૩ માત્રાણ તાલ

आठ कला पछे चरण चरणमां,
 द्विजवर वा इजलधर धर गणमां; इजगण (151)
 ए छे जाति-नवासिका तो,
 ताल प्रथम ने श्रुति चडै गा तो. २१९

एनी रूप संख्या नीचे प्रमाणे थायछे:-

प्रथम स्थाननां उपर जणान्या प्रमाणे जगण बाद करतां बाकीनां
 ४ रूप थायछे, तथा बीजा स्थाननां पांच रूपमांथी जगण अने
 विप्रगण बाद थायछे, कारण के जगणवी छट्टी ने सातमी मात्रा
 एकठौ थायछे, अने विप्रगण मूकवाथी विश्वोक्तमां अतिव्याप्ति
 थायछे, एटले ते वर्ज्य करतां बाकीनां त्रण रूप थायछे; बीजा
 स्थानमां मात्र जगण के विप्रगणज आवेछे, माटे तेनां बे रूप; अने
 चौथामां कर्ण के सगण आवे एटले $४ \times ३ \times २ \times २ = ४८ \times ४८ =$
 २३०४ रूप पूर्वार्द्धनां, अने तेटलांज उत्तरार्द्धनां, माटे $२३०४ \times$
 $२३०४ = ५३,०८,४१६$ रूप बघां मळीने थायछे.

५. चित्रा. पांचमी, आठमी ने नवमी मात्रा लघु, बाकी
 गमे तेम आवे. = १६ मात्रा. १, ९, ९, १३ मात्राए ताल.

सोळ सकल कल धर दर झडमां,
 शर वसु नव कल कर लघु पदमां;
 ताल प्रथम पर पछे श्रुति चडता,
 चित्रा विपे सरस तो पडता. २२०

एनां रूप $४ \times २ \times ३ \times २ = ४८ \times ४८ = २३०४$ पूर्वार्द्धनां,
 तेटलांज उत्तरार्द्धनां एटले $२३०४ \times २३०४ = ५३,०८,४१६$
 थायछे. प्रथम स्थानमां पूर्वोक्त चार रूप थाय; बीजा स्थानमां

પાંચમી ને આઠમી માત્રા લઘુ લાવવાની છે તેથી માત્ર જગણ ને વિપ્રગણને આવી શકે, માટે તેનાં બે રૂપ; ત્રીજા સ્થાનમાં નવમી માત્રા લઘુ આણવાની છે, માટે સગણ, જગણ ને વિપ્રગણ એવાં ત્રણ રૂપ થાયછે; અને ચોથા સ્થાનમાં અંતે ગુરુ આણવાનો છે માટે પૂર્વોક્ત કર્ણ અને સગણ એમ બે રૂપ થાયછે.

૬. (૧) ઉપચિત્રા. ચારે પાદમાં નવમી ને દશમી માત્રા મેઢી આવે, અર્થાત્ તેના ગુરુ આણવા, બાકી ગમે તેમ આવે.

૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ

સોઠ કલાં વેઈ ઓળ પ્રતિ પંદે,

નવ દેશ મેળી આળ મટપટે;

ઉપચિત્રાની રીતિ એ છે,

વીજા બે વઢી નોંખા કે'છે. ૨૨૧

આનુ લક્ષણ “છંદઃપ્રમાકરમો” આઠ માત્રા+ગુરુ+છ માત્રા (અલ્પ-ગુરુવાઢી) એમ અપેછે, આમા ચર્ધા પાદોમાં અથવા એક કે તેથી વધારે પાદોમા જગણ જોઈયે, એમ કહેછે (૫.૪૫)

પેઢેલા સ્થાનનાં ચાર (SS, II S, SII, IIII) રૂપ, X વીજા સ્થાનનાં ત્રણ (SS, II S, SII) X ત્રીજા સ્થાનનાં બે (SS, SII) રૂપ, X ચોથા સ્થાનનાં બે (SS, II S) = ૪૮ X ૪૮ = ૨૩૦૪ પૂર્વાર્દના X તેટલાજ ઉત્તરાર્દના = ૫૩, ૦૮, ૪૧૬ મધ્યાં મઢીને રૂપ થાય.

૭. (૨) ઉપચિત્રા. ચારે પાદમાં આઠ માત્રા પઢી મગણ ને બે ગુરુ આવે. ૧, ૫, ૯, ૧૩ માત્રાએ તાલ.

સોઠ કલા પ્રતિ પાદજ આવે,

આઠ કલા પછી મો ગણ લાવે;

તે પર કર્ણ કરાયજ છેલે,

ઉપચિત્રા વીજો કર મેઢે. ૨૨૨

જેનાદિન વૃત્તરજાકરની ટીકામાં પાઠાંતર જણાવે છે કે “અષ્ટ-
મ્યો માદ્વાવુપચિત્રા. ઇતિ ક્વચિત્ પાઠઃ.”

આઠ માત્રા પઢી ભગણ આવે અને તે પઢી બે ગુરુ આવે તો
“ઉપચિત્રા” થાય (એવો ક્યાંક પાઠ છે.)

এনি রূপসংখ্যা আ প্রমাণে যায়.—

$8 \times 3 \times 1 \times 1 = 12 \times 12 = 144$ एट्ठां रूप पूर्वाद्धनां \times
 144 उत्तराद्धनां $= 20,736$ वहां मळीने बीजी उपचित्रानां
रूप थाय.

૮. (૨) ઉપચિત્રા. ચારે પાદમાં આઠ માત્રા પઢી ભગણ આવે,
બાકી ગમે તેમ ૧, ૧, ૧, ૧ માત્રાએ તાલ.

સકલ મઢી કલ સોલેન કરજો,

વસુ કલ પઝેયો ભૌ ગણ ધરજો;

તે પર ચાર કલા છુટ સજજો,

এমজ উপচিત্ৰা ঠিক রখজো. ২২৩

જનાદિન વૃત્તરજાકરની ટીકામાં જણાવે છે કે “અષ્ટામ્યો ણ
વુપચિત્રા મતાન્તરમેતત્.”

આઠ માત્રા પઢી એક ગુરુ આવે અને તે પઢી બે લઘુ આવે
તો “ઉપચિત્રા” થાય (એવું પણ કેટલાકનું મત છે.)

এনি রূপসংখ্যা আ প্রমাণে যায়:—

$8 \times 3 \times 1 \times 2 = 24 \times 24 = 576$ एट्ठां रूप पूर्वाद्धनां \times
 576 उत्तराद्धनां $= 3,31,776$ वहां मळीने बीजी उपचि-
त्रांनां रूप थाय.

મદારમરદનપૂમા પણ એમજ કહે છે

૧. પાદાકુલક. ઉપરની પાંચ જાતિમાથી ગમે તેના પાદથી મિશ્રણ હોય તે. આના ૭૬ મેદ થાયછે. ૧,૫,૯,૧૨ માત્રાએ તાલ

ચર્પટ નવાસિકા વિશ્લોકે વિશ્લોકનું પદ

ચિત્રાનાં પદ મળ્યય જો કે; નવાસિકાનું પદ

ઉપચિત્રા મિશ્રણ તો કરજો, ચર્પટનું પદ

પાદાકુલક નામજ ધરજો. ૨૨૪ ઉપચિત્રાનું (૧) પદ

આપા છંદોમેંતરીમા પેહેલું ને ત્રીજીપાદ માત્રાસમક પ્રમાણે, અને વીસુ ને ચોથુ સોઠ માત્રાનુ આવવા કહેછે.

વૈતાલીય અથવા અપરવક્ત્ર પ્રકરણ.

પ્રથમ. $૬+૨ (૬|૬)+લ+ગ=૧૪$

દ્વિતીય. $૮+૨ (૬|૬)+લ+ગ=૧૬$

તૃતીય. $૬+૨ (૬|૬)+લ+ગ=૧૪$

ચતુર્થ. $૮+૨ (૬|૬)+લ+ગ=૧૬$

૧, ૨ પાદમાં ૨, ૪, ૬ ઠી માત્રા તેની પછીની માત્રા ભેગી આળવી નહિ. દટલે બીજી ને ત્રીજી, ચોથી ને પાંચમી, તેમજ છઠી ને સાતમી માત્રા એકઠી આળવી નહિ. જો પ્રથમ લઘુ પછી ગુરુ, ઈમ ક્રમ આવે તો નિયમ તૂટેછે, માટે તેમ ના આવે એમ કરવું.

૨, ૪થા પાદમાં આઠેય માત્રા લઘુ આળવી નહિ. તેમજ ૨, ૪, ૬ માત્રાને તેની પછીની માત્રા ભેગી મેળવવી નહિ, દટલે બીજીસાથે ત્રીજી, ચોથીસાથે પાંચમી, છઠીસાથે સાતમી માત્રા મળે નહિ; પણ પેહેલીસાથે બીજી, ત્રીજીસાથે ચોથી, પાંચમીસાથે છઠી અને સાતમી સાથે આઠમી માત્રા મળે તેમાં બાધ નથી. છંદ.પ્રમાકરમાં કહ્યું છે કે, સમ ચરણોમાં છ આદિ લઘુ ન આવવા જોડ્યે.

છ કલ વિપમમાં ર વાસ છે,
 વસુ પર સમમાં તો ર વાસ છે;
 વિપમે કલ ચૌદ તો ગમે,
 વૈતાલીયમાં સોલ તો સમે. ૧. ૨૨૫
 સમ કલ ન પરાધ્રિતા કરો,
 સમમાં તો લઘુ સર્વ ના ધરો;
 એજ નિયમ પાઠનો વધે,
 વૈતાલીય સૌ એમ તો સધે. ૨. ૨૨૬

વૈતાલીયની રૂપસંખ્યા નીચે પ્રમાણે થાયછે:—

વૈતાલીયના વિપમ ચરણમાં પ્રથમ છ માત્રા લાવવાની છે, તેનાં રૂપ ૧૩ થાયછે, તે પૈકી ૩જું, ૬ટું, ૭મું, ૮મું અને ૧૧મું રૂપ વિરોધી આવેછે, કેમકે તેમાં સમ માત્રા-પટલે ૨, ૪, ૬ ઠી માત્રા-પોતાની પછીની માત્રાસાથે મળી જાયછે, માટે તે પાંચ રૂપ વર્જ્ય કરતાં બાકીનાં (૧) SSS, (૨) ||SS, (૪) S||S, (૫) ||||S, (૬) SS||, (૧૦) ||S||, (૧૨) S|||, (૧૩) |||||, એ પ્રમાણે આઠ રૂપ રહેછે.

એજ પ્રમાણે સમ ચરણમાં પ્રથમ આઠ માત્રા લાવવાની છે, તેનાં રૂપ ૩૪ થાયછે, તેમાં બાધકારક ૨૧ રૂપ વર્જ્ય કરતાં, બાકી ૧૩ રૂપ રહેછે; તે ૧૩ને વિપમ ચરણનાં ૮ રૂપ સાથે ગુણતાં $13 \times 8 = 104$ રૂપ પૂર્વાર્દ્ધનાં થાયછે; તેટલાંજ ઉત્તરાર્દ્ધનાં થતાં $104 \times 104 = 10,816$ રૂપ બધાં મળીને વૈતાલીયનાં થાયછે.

બધી એજ પ્રમાણે ગણતરી કરતાં ઔપચંદસિક અને આપા-તલિકાનાં રૂપ પણ પટલાંજ થાયછે.

२. औपच्छन्दसिक.

$$\begin{array}{l}
 \text{पे० } ६+२ (SIS)+य (ISS)=१६. \\
 \text{वी० } ८+२ (SIS)+य (ISS)=१८. \\
 \text{त्री० } ६+२ (SIS)+य (ISS)=१६. \\
 \text{चो० } ८+२ (SIS)+य (ISS)=१८.
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l} \text{वाकीनो नियम} \\ \text{वैतालीय प्रमाणे.} \end{array} \right.$$

विपमे षड ने दिशा समे तो,
^{३१३ १३३}
 र य धर ते पर सौ पदे क्रमे तो;
 कल सोळ गणायछे अयुग्मे,
 औपच्छन्दसिके पुराण युग्मे.

२२७

३ आपातलिका, आपाताली* १, ९, ९, १३ मात्राए ताल.

$$\begin{array}{l}
 \text{पे० } ६+भ (SII)+५+५=१४ \\
 \text{वी० } ८+भ (SII)+५+५=१६ \\
 \text{त्री० } ६+भ (SII)+५+५=१४ \\
 \text{चो० } ८+भ (SII)+५+५=१६
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l} \text{वाकीनो नियम} \\ \text{वैतालीय प्रमाणे.} \end{array} \right.$$

विपम षड आठ समे छे,
^{३११ ३}
 तेपर भ ग वे ठीक गमेछे;
 चौद निपम थाय कला ते,
 सोळ समे आपातलिका ते.

२२८

१ गदारंमरदचम्पू प्रमाणे

४ दक्षिणांतिका.

$$\begin{array}{l}
 \text{पे० } ६+२ (SIS)+ल+ग=१४ \\
 \text{वी० } ८+२ (SIS)+ल+ग=१६ \\
 \text{त्री० } ६+२ (SIS)+ल+ग=१४ \\
 \text{चो० } ८+२ (SIS)+ल+ग=१६
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l} \text{वैतालीय प्रमाणे.} \end{array} \right.$$

આમાં વીંજી માત્રા ત્રીંજી ભેગી અવશ્ય લાવવી એટલે પેહેલો અક્ષર લઘુ ને-વીંજો અક્ષર ગુરુ આવવાથી તેમ થશે ૪, ૬, ૮ માં માત્રા પોતાની પછીની માત્રા સાથે ભેગી મેઢવવી નહિ.

સમે દિશા ^{૩ ૧ ૩} સૂર્ય ^{૧ ૩} વાસ છે, ^{૩ ૧ ૩} રગ્ગણ.

કલા છ વિષયે તો ધરાય છે;

પછી રગ્ગણ ^{૩ ૧ ૩} વાસ ^{૧ ૩} અંતિકે,

રચાય રચના દક્ષિણાંતિકે. ૨૨૯

“માપાછેપોમંજરીમાં” પેહેલા ત્રીંજામાં ૧૪ અને વીંજા ચોથામાં ૧૫ માત્રા લાવવા કહેહેલે, પણ તેનો વીંજો આધાર નથી.

દક્ષિણાંતિકાની રૂપસંસ્થા આ પ્રમાણે થાયછે:

એનાં ચારે પાદમાં વીંજી અને ત્રીંજી માત્રા મેઢી આવે એવાં રૂપ લાવવાનાં છે, માટે ત્રીંજું (ISIS), અને અગિયારમું (ISII). એવાં બેન રૂપ માત્ર કામમાં આવેછે, તેથી વિપત્ત ચરણનાં બેન રૂપ થાય; અને સમ ચરણમાં ત્રીંજું (ISIS), ૧૧ મું (ISIIIS), ૨૪ મું (ISII), અને ૩૨ મું (ISIIII), એ રીતે ચાર રૂપ કામમાં લાગેછે, તેથી $૨ \times ૪ = ૮$ રૂપ પૂર્વાર્દિનાં, અને તેટલાંજ રૂપ ઉત્તરાર્દિનાં થતાં $૮ \times ૮ = ૬૪$ રૂપ બધાં મેઢીને થાયછે.

૫. ઉદીચ્યવૃત્તિ. ૧, ૨. માં $૬ + ૨ + ૮ + ૪ = ૨૪$.

૨, ૪. માં $૮ + ૨ + ૮ + ૪ = ૨૬$.

વૈતાલીય પ્રમાણે પાદનો રચના કરવી. પણ પેહેલા ને ત્રીંજા પાદમાં વીંજી ત્રીંજી માત્રા દક્ષિણાંતિકા પ્રમાણે એકઠો આવે, ને વીંજા ચોથા પાદમાં એ નિયમ લાગુ નથી, એટલો દક્ષિણાંતિકા કરતાં આમાં ફેર છે.

અયુગ્મ પાદે સદા મ્હે,

વીંજી ત્રીંજી તો કલા મ્હે;

ઉદિચ્યવૃત્તિ વિપે દિશે,

જુઓ દક્ષિણાંતિકા વિપે. ૨૩૦

ઉદીચ્યવૃત્તિનો રૂપ સંખ્યા નીચે પ્રમાણે થાયછે:-

૯નાં વિપમ ચરણમાં ત્રીજી અને ત્રીજી માત્રા એકઠી આળવાની હોતાં દક્ષિણાંતિકા પ્રમાણે ત્રીજું (।S।S), અને અગિયારમું (।S।।।) ૬ વે રૂપજ કામમાં આવેછે, અને સમ ચરણોમાં વૈતાલીય પ્રમાણે ૧૩ રૂપ કામમાં આવેછે; ૬ટલે $૨ \times ૧૩ = ૨૬$ રૂપ પૂર્વાર્દનાં થાય, અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દનાં થતાં $૨૬ \times ૨૬ = ૬૭૬$ રૂપ એકંદર થાયછે.

૬ પ્રાચ્યવૃત્તિ.

વૈતાલીય પ્રમાણે સર્વ રચના કરવી, પણ ત્રીજાને ચોથા પાદની ચોથી માત્રા છૂટી ન રાખતાં પાંચમી સાથે મળેલી આળવી-૬ટલે ચોથીને પાંચમી માત્રાનો એકજ ગુરુ અક્ષર આળવો.

વૈતાલીય નિયમો સદા

પ્રાચ્યવૃત્તિમાં આળવો તદા

શ્રુતિ શર ભેગી સમે કરો

ગુરુ તમે મળે ઠામ તે ધરો. ૨૩૧

પ્રાચ્યવૃત્તિની રૂપસંખ્યા કાહાડવા માટે ૯નાં વિપમ ચરણમાં વૈતાલીયમાં બતાવેલાં ૮ રૂપ કામમાં લાગેછે, અને સમ ચરણમાં ચોથી અને પાંચમી માત્રા એકઠી આળવાનો હોતાં (।S।S) ૬ ટું, (।।।S।S) ૮ મું, અને (S।S।।।) ૨૮ મું, (।।।S।।।) ૨૯ મું, એવાં ચાર રૂપ કામમાં લાગેછે, માટે $૮ \times ૪ = ૩૨$ રૂપ પૂર્વાર્દનાં થાય, અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દનાં થતાં $૩૨ \times ૩૨ = ૧૦૨૪$ રૂપ બધાં મળીને પ્રાચ્યવૃત્તિનાં થાયછે.

૭ પ્રવૃત્તક. ૧, ૨ પાદમાં ઉદોચ્યવૃત્તિ પ્રમાણે. (૨-૩ ભેગી વિષમે)
૨, ૪ પાદમાં પ્રાચ્યવૃત્તિ પ્રમાણે. (૪-૬ ભેગી સમે)

સમે ચાર પાંચ તો મઢે,
બોજો ત્રીજો તે વિષમે મઢે;
બધા અવર નાંકોના સ્વરે,
નિયમ તેજ પ્રવૃત્તકો કરે. ૨૩૨

પ્રવૃત્તકનો સરૂથા વિષે.—

એનાં વિષમ ચરણનાં રૂપ ઉદોચ્યવૃત્તિ પ્રમાણે બે થાયછે,
અને સમનાં રૂપ પ્રાચ્યવૃત્તિ પ્રમાણે ચાર થાયછે, માટે $૨ \times ૪ = ૮$
રૂપ પૂર્વાર્દનાં થયાં; અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દનાં થાય, માટે $૮ \times ૮ = ૬૪$
રૂપ બધા મઢીને થાયછે.

૮ અપરાંતિકા: પ્રવૃત્તકના સમ પાદ પ્રમાણે ચારે પાદ આળવાં.
 ૮ (તેમાં ૪, ૬. ભેગી) $+૨+૩+૪=૧૯$ માત્રા, એવાં ચાર પાદ.

આઠ ઉપરે ^૩૧ ^૧૩ ^૧૨ ^૧૮
કલ્લ બધી મઢી સોઢ પાદ છે;
ધાર પાંચ તો એકઠી દિસે,
નિયમ એજ અપરાંતિકા વિષે. ૨૩૩

પ્રવૃત્તકનાં સમચરણ પ્રમાણે એના ચારે ચરણ થાયછે, તેથી $૪ \times ૪ = ૧૬$
રૂપ પૂર્વાર્દનાં, અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દનાં થતા $૧૬ \times ૧૬ = ૨૫૬$ રૂપ બધા
મઢીને થાયછે

૯ ચારહાસિની. પ્રવૃત્તકના વિષમ પાદ પ્રમાણે ચારે પાદ આળવાં.
એટલે, ૬ (તેમાં ૨, ૩ ભેગી) $+૨+૩+૪=૧૪$.

છ ઉપરે ^૩૧ ^૧૩ ^૧૨ ^૧૮
મઢે બોજો ત્રીજો સાથ તો;

વઢી નિયમ ચારુવાહિની,
મનોહરતિ ચારુહાસિની. ૨૩૪

પ્રવૃત્તકનાં વિષમ ચરણ પ્રમાણે ચારુહાસિનીનાં ચાર ચરણ ધાયછે, માટે
 $૧ \times ૨ = ૪$ પૂર્વાર્દનાં, અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દનાં ચતાં $૪ \times ૪ = ૧૬$ રૂપ ચર્પા
મર્જાને એનાં ધાયછે.

ગલિતક પ્રકરણ.

આ પ્રકરણ મુખ્યત્વે કરીને છંદઃશાસ્ત્ર, વૃત્તમૌલિક, અં
છંદોલતામાંથી લીધું છે. ઘણાં મંયોમાં આ વિષય પ્રસિદ્ધ નથી અને
તેનાં લક્ષણ પણ અપૂર્ણ જેવાં મઢી આવ્યાં છે. અમે વનતો શોધ
કરીને લખ્ય લક્ષણો આપી ચલાવ્યું છે.

૧. સંગલિતક.

$૪+૪+૬=૧૩$ માત્રાનાં ચાર ચરણ. ૧, ૬, ૬ માત્રાએ તાલ.

ડંગણ ડંગણ પછી પાંચ છે,

સંગલિતક તે નામ છે;

૬ક ઉપર શર નવ પે,

૬મ ગ્રણે તાલો ધરે. ૨૩૫

૨. સુંદરગલિતક, સુગલિતક. (આ નામ છંદોલતામાં છે.)

$૬+૬+૧+૧=૧૩$. ૧, ૬, ૬ માત્રાએ તાલ.

શર શર કલ પદમાં કરો,

લજુ ગુરુ પછી તે પર ધરો;

શશિ શર નવ પર તાલ છે,

સુંદરગલિતક ચાલ છે.

૩ ભૂષણગલિતક. ૧+૧+૩(ડા)+૩=૧૬.

૩, ૭, ૧૧, ૧૫ માત્રાએ તાલ.

કલ પાંચ પરે ફરો પાંચ ધરે,

સુર તે પર ને વઢોં અગ્નિ કરે;

અળ ભૂષણ નામ ગલિતક રે,

ધર તાલ અળે મુનિ શિવ પરે. ૨૩૭

આ ગલિતક છંદ:શાસ્ત્ર તથા વૃત્તમૌલિકમાં છે.

૪ મુલ્લગલિતક. ૬+૩+૩+૩+૩+૪=૨૦ માત્રા.

૩, ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯, માત્રાએ તાલ.

કલ છ ઉપર ધાર કલા અળ અળ અળ તો,

વઢોં અળ પર હાર વિબુધવર! ધર ફરતો;

અળ પર ધર તાલ પછી શ્રુતિ શ્રુતિ ઘડતો,

મુલ્લગલિતક એમ રચાય સરસ પડતો. ૨૩૮

૫ ગલિતક. ૧+૧+૪+૪+૪+૪=૨૧.

૧, ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ માત્રાએ તાલ.

પાંચ ઉપર વઢોં પાંચ ડગળ ને વાર છે,

તેપર લઘુજ રચાય ઉપર વઢોં હાર છે;

શશિપર પ્રથમજ તાલ ચઢે જ્યાં ચાર છે,

ગલિતક રચવા કાજ ધર્મોજ વિચાર છે. ૨૩૯

છંદ:શાસ્ત્ર તથા વૃત્તમૌલિકમાં ઉપરનું માપ છે. છંદોલતામાં

ઠ(૧)+ડ(૪)=૯ માત્રા આળવાનું કહ્યું છે, તેને વીજો આધાર ન હોતાં તે ગ્રાહ્ય નથી.

૬ વિલંબિતગલિતક. ૬+જ+૪+જ+૪(તેમાં અંતે ગુરુ)=૨૨
૨,૮,૧૩,૧૯ માત્રાએ તાલ.

ધરો છપર પયોધર શ્રુતિ^{૧૩} કલનો વધારો,
પછીયો જગણ મૂર્કો^૪ વે કલ ગુરુજ સારો;
દ્વિતીય વસુ^૬ જસ્વે^૩ પછી તાલ ઓગણિશ તો,
વિલંબિત ગલિતક સરસ વને સુગમ તો. ૨૪

ઉપર પ્રમાણે માપ વૃત્તમૌલિકમાં છે, પણ છંદ:શાસ્ત્રમાં નહિ પ્રમાણે છે. ૬+૪+૪+૪+૪(તેમાં અંતે ગુરુ)=૨૨. છંદોલતામ આ ગલિતકનું માપ ૮+૪+જ+૪+જ+ગ=૨૬ આપ્યું છે, પણ તેમાં સમજફેરથી ગુરુ જૂદો રાસવા કહ્યું હોય એમ જણાયછે, કેમકે ગુરુ અંતવાળ્યો હગણ આળવો એમ કહેલું છે.

૭ લંબિતગલિતક. § ૪+૪+૪+૪+૪+ગ=૨૨ માત્રા.
(તેમાં જગણ નહિ.) ૧,૬,૯,૧૩,૧૭,૨૧ માત્રાએ તાલ.

ત્રોકલિયા ગણ પાંચ ઉપર ગુરુ તો ધરજો,
લંબિતગલિતક માંહે જગણ નં કહિં કરજો;
એક ઉપર છે તાલ પછી ચારે ચડશે,
આરતો રાગે ગાર્તાં ટોક મેઘા પડશે. ૨૪૧

§ છંદ:શાસ્ત્ર તથા વૃત્તમૌલિકમાં લંબિતા એટલજ નામ છે, અને ગલિતક પ્રચરણમાં હોતાં લંબિતગલિતક નામ રાખવાનું ટીક છે.

ઘૃત્તર્મીકિકમાં “વિપમ સ્થાનમાં જગણ ન લાવવો.” એટલે જ લક્ષણ
માંધ્યુ છે, પણ તેના ઉદાહરણમાં તમામ સ્થાનમાં જગણ આવતો નથી

૮ વિગલિતક. ૧+૧+૪+૪+૧=૨૩

૧, ૪, ૮, ૧૧, ૧૫, ૧૮, ૨૨ માત્રાએ તાલ.

સકલ કલ ત્રેવીશ કર પદમાંહ ઠિક માર્પી,

ઢગણ જે પર ઢગણ જે વઢી વાળ કલં આળી;

અથમ પછી ત્રણ ચાર ચઢતા તાલ શુધ આવે,

વિગલિતક નામની સુશોભિત જાતિ સુહાવે. ૨૪૨

હૃદયઃશાસ્ત્ર અથા ઘૃત્તર્મીકિકમા ઉપરનું માપ છે, હૃદયોલતામાં
ઠ (૫) + ઢ (૫) = ૧૦ માત્રા. આગવા કહ્યું છે, પણ તેને ઘંજી આધાર ન
હોતા તે પ્રાપ્ત નથી.

૯. લલિતગલિતક. ૪+૧+૪+૧+૪+૪=૨૪ માત્રા.

૨, ૫, ૧૧, ૧૫, ૧૯, ૨૩ માત્રાએ તાલ.

કલ ચાર ઉપર શર ધરી પછી કલ ચાર કરો.

વઢી પાંચ ઉપર કલ ચાર કરી ગુરુ એક ધરો;

ત્રણ કલપર સ્ત ધરી તાલ પછી ચત્ત્ર ચાર ઘડો,

લલિતાગલિતક પદ એમ કલા ત્રેવીશ ઘડો. ૨૪૩

આ ગલિતકનું કેટલાક ગ્રંથોમાં લલિતા એવું નામ આપ્યું છે,
પણ લલિતગલિતક નામ રાક્ષવું યોગ્ય છે.

૧૦ વિપગિતગલિતક જાતિ.

૨, ૨, ૨ પદમાં ૧+૪+૧+૪+(કમલ) ગલગલ = ૨૪

૩, ૪, ૪ પદમાં ૧+૧+૧+૪+(સૂર્ય) ગલગ = ૨૪

^{५ ४} ठ ^{५ ४} ड उपर ठ ^{३ १ ३ १} ड कर् ते उपर कमल चढाव एक,

प्रथम ने द्वितीय पद चोविश कुल कलनो विवेक;

त्रिने षट्ठी चोये त्रण ^५ ठपर ^{४ ३ १ ३} ड सूर्य चोविशे,

विषमिज गलितक रचना एमज ठिक तो दिशे. २४४

११ समगलितक. $४+५+५+४+४+लग=२५$ मात्रा.

१, ५, ९, १३, १७, २१ मात्राए ताल.

चार उपर धरि शर शर पर ने चोकल जाणजो,

चरमे ल ग धरि प्रतिपद पाचिस कल कवि! आणजो;

ए समगलितक चरण चतुर कवि रचवा कान तो,

रचना कहौ त्यम रचौने रौसवे राजसमान तो. २४५

१२ समगलितक (भीजुं). १, ३ पदे $४+३=७$ मात्रा;

२, ४ पदे $६+३+३+३+३+५+ग=२५$ मात्रा

विषम ^४ ड ^३ ड पद,

समे छ पर चार बार ड धरि ठ उपर गुरु करवो;

पाचिस कल बड,

समगलितक एक अपर सरस जातिनो उचरवो. २४६

१३ समगलितक (भीजुं). १, ३. $६+३+३+३+३+५+ग=२५$

(उं.शा.वृ.मौ.प्र.) २, ४.

$४+३=७$

१, ५, ९, १३, १७, २१ मात्राए ताल.

विषम पद छ कल पर-घण घण घण घण ठ पराय छे,

गुरु ते उपर;

पञ्चिंश कुल कल विपरित समगलितके थायछे,

समे ^४ उ ^३ द धर.

२४७

बीजा समगलितकयो आ उलटुं छे.

१४ विक्षिप्तिकगलितक. $५+४+५+४+५+४=२५$ मात्रा.

१,५,९,१४,१८,२२ मात्राए ताल.

^{४४} ठड पर ठड धर ^{४४} उपर शर, कल गुरु चरमे* करवो,

विक्षिप्तिकगलितक चरण, कविवर करशे गरवो;

पञ्चिंश कुल कल प्रतिपदे, गर्णोने विगते धरयो,

तेर प्रथम कल धरि दुहे, रवि कल पछी उचरवो. २४८

*अंते. आ गलितकमां प्रथम तेर कलनी बुहानी रचना अने ताल पण ते प्रमाणे, नाकीनी चार कलना प्रारंभने प्रथम अक्षरे ताल, पछी चच्चार चडते आवेछे. वृत्तमौक्तिकमां विक्षिप्तिका नाम आप्नुं छे.

१५ मुग्धगलितक.

६ ङगण $(४+ज+४+ज+४+ज)+ग=२६$ मात्रा.

१,५,९,१३,१७,२१,२५ मात्राए ताल.

^{४।३।} द न चार बार आणी गुरु धरो चरममां फरी,

ए रीतिथी कला कुल करो वींशपर ^६ पट आदरी;

मुग्धज गलितक चरण रचीज ज्यम रागमां गमे,

ईश्वर कथा कथो आ गलितक विषे नमी तमे.

२४९

૧૬. ઉદ્ગલિતક. $૬+જ+૪+જ+૪+જ+૪=૩૦$ માત્રા.

ધ્રીની માત્રાએ, પછી ચચારે ચડતા તાલ.

છ કલ ઉપર ^{૧૩૧}પયોધર ધરી ^૪ઢ તે પર કરી ફરી ^{૧૩૧}પયોધર,

તે ઉપર કલ ચાર ને જ ઢ વચ્ચી ધરો તે પરે કત્રીશ્વર!

પ્રમ છ કલ પરે જ ઢ ત્રણ કરતાં કલ ત્રીશ કુલ થાય સરસી,

ઉદ્ગલિતક કરો ગણતરી કરી મનવિષે સદાય હરસી. ૨૬૦

છંદોલતામાં $૬+૬+૬+૬+૪=૩૮$ માત્રા કરવા કેહેછે, પણ
છંદ:શાસ્ત્ર અને વૃત્તમૌક્તિકમાં અમે ઉપર બતાવ્યું તે પ્રમાણે માપ છે.
મુગ્ધમાલાગલિતક કરતાં આમાં ને ચોકલિયા ઓછા છે. ,

૧૭ મુગ્ધમાલાગલિતક. $૬+જ+૪+જ+૪+જ+૪+જ+૪=૩૮$

૧, ૧, ૭, ૧૧, ૧૧, ૧૧, ૨૩, ૨૭, ૨૯, ૨૯ માત્રાએ તાલ.

ત્રીશ આઠે, જ મુગ્ધમાલા વિષે કલાકુલ સમાયછે ને રચાય સારી,
વિગત કરો, કલા છ પ્રથમે ધરી તમે ચાર વાર જ ઢ ત્રણ પદે ઉચારી;
મન દદયી, સદાય હરિગુણ ગવાય નિત્યે ભમાય નહિ તો જણાય રૂઢું,
માટે તું, સ્વમાય તેવી સ્વમી પોંડા પણ પ્રભુ મજન કરુ તનીજ કૂડું. ૨૬૧

સરોવર રાગથી ગવાય માટે પેહેલી છ માત્રા પૂરી થતાં એ માત્રા શોભાય
પ્રદનો રાગ ભાવવો, અર્થાત્ ત્યાં વિરામ લેવો.

रणપિંગલ.

વર્ણમેલછંદ.

સમવૃત્ત.

૧ ઉક્તાછંદ. ૨ ભેદ છે. એક વર્ણ. કેટલામીભેદ.-

૧ શ્રી.

૧ ગુરુ.

૧

ગી, શ્રી.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આલુ નામ શૂલધર આર્પણે તેને માત્રા-
મેલમા ગણેલો છે, અને માત્રામેલમાં રીતિ પ્રમાણે તેણે વીણુ રૂપ બે લઘુનું
કરી લેતાવું છે, પણ તેમ કરવું યોગ્ય નથી

૧ સુ.

૧ લઘુ.

૨

લુ સુ.

૪ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આલુ નામ અચ્છલ આર્પણે 'માત્રામેલમાં
ગણ્યો છે

૨ અત્યુક્તાછંદ. ૪ ભેદ છે. બે વર્ણ.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં ચારમાત્રાના રૂપ બે શુરુથી શિરુકરીને તેણે સામાન્ય
નામ દ્રહ્યા આપ્યું છે

૩ કામા, સ્ત્રી, કામ.

ગ, ગ.

૧

મા ગા, કામા.

૪ મહી.

લ. ગ,

૨

લ ગી, મહી.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આના રૂપનું નામ વાસતવ આપ્યું છે, અને તેની
માત્રામેલમાં ગણના કરા છે

છંદાલતામાં આલુ નામ "રતિ" રાત્રી છે, વારણ કે તે જન્મવેળે કે, માહિત્ર

માપ ગ,લ રાગધુ સૂચથી વિરુદ્ધ છે. આ વિચાર અનુચિત છે, કેમકે ધર્ણુકરને પૂતના નામ એવી પાઝેલાં હોય છે કે, તે પોતાના માપની કવિતારચનામાં આવી શકે. રતિમાં “તિ”-હ્રસ્વ છે,તો એ શબ્દના બે લઘુ ધાય છે,તેજ પ્રમાણે મદિના પણ બે લઘુ ધાય છે, એટલે બે શબ્દ સરસા માપના હોતાં, જો રતિ નામ પ્રહ્ન કરિયે તો મદિ નામ પ્રહ્ન કરવાને દરકત નર્યા મદિ શબ્દમાં “દી” દીર્ઘ પણ ધાય છે, તેથી એ શબ્દમાં પ્રથમ લઘુ અને ચીજો શુરુ વર્ણ આવતા મદી નામ ઘઘારે બંધબેસતું છે. રતિમાં “તિ” આગલ વિસર્ગ હોતાં સસ્કૃતમાં તે દીર્ઘ ગણી શકાય.

૫ સારુ, ચારુ, શાનુ, સાર, સારસ, ગ, લ. ૩
ગા લુ, ચારુ.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આનુ નામ તાલ આપીને તેને માત્રામેઝમાં ગણેલાં છે, અને તેમાં ત્રણ માત્રાનુ સામાન્ય નામ ઘણ રાધ્યું છે

૬ મધુ લ, લ. ૪
લ લુ, મધુ.

૩ મધ્યા, મધ્યમાહંદ. ૮ ભેદ છે, ત્રણ વર્ણ.

૭ નારી, તાળી, તાલી, માલી, સીસા. ૧ મગણ. ૧
મા નારી.

૧ માગધી પિંગલછંદોપ્રથમા સીસા નામ આપ્યું છે

૮ શશી, ચલાકા, વૃત્તિ. ૧ યગણ. ૨
શશી યી.

૧ નાઝાશાસ્ત્રમાં આ નામ છે

૯ મૃગી, પ્રિયા, વિદ્યુત. ૧ રગણ. ૩
રી મૃગી.

૧ છંદોલના પણ આ નામ દર્શાવે છે

૨ છંદોલતામાં મધ્યાના ભેદમાં મૃગી અને પ્રિયા એમ ભેદ જુદા પાડ્યા છે, તેમ મૃગેન્દુ જે છંદો ભેદ છે, તે લખ્યો નથી પણ આઠ ભેદ

गणावी केहेछे के, सूत्रकार आवी रति दर्शावेछे.

३ नाट्यशास्त्र प्रमाणे,

१० रमण, रमणी, रमुना, रजनी,^१ १ सगण. ४
सगणी, रमणी.

१ नाट्यशास्त्र प्रमाणे

११ पंचाल, पांचालि, कामावतार. १ तगण. ५
ता घाल, पंचाल.

१२ मृगेन्दु, नरेन्दु, मृगेन्द्र, नरेन्द्र. १ जगण. ६
ज थाय, कवाय;
मृमेन्द्र, नरेन्द्र.

१३ मंदरि, मंदर, मंदरा, १ भगण. ७
भू धर, मंदर.

१४ हरिणी, कमलि, कमल. १ नगण. ८
नगणी, हरिणी.

गणप्रस्तारप्रकाशमा मात्रामेळमा आनु नाम तांडव आप्नु छे

प्रतिष्ठाछंद. १६. भेद. चार वर्ण.

१५ कन्या, कीर्णा, तीर्णा.^१ तिन्ना.^२ म, ग. १
मा गा कन्या.

१ एक रगणसु नाम नागराज पिगळमा तीर्णा लख्यु छे, ए बराबर
नयी, केमके तेनु नाम चार अक्षरमा छे

२ छंद प्रभाकर प्रमाणे

१६ क्रीडा^१ य, ग. २

य गा क्रीडा.^२

१ भोखारीदामाजिये जाना बमगा के चोगमाने शुद्धगा वृत्त मान्यु छे.
दुओ छंदःप्रभाकर टीका पृष्ठ १३-)

१७ नंद.

र, ग. ३

नंद रा गा.

१८ दोला, रामा, राम, विमला, भ्रमरी.^१ स, ग. ४

स ग दोला.

१ नाट्यशास्त्र प्रमाणे.

१९ धरा, विजया.^२

त, ग. ५

ता गा धरा.

१ छंदोलतामा आ मापना छंदु नाम सती छे

२ नाट्यशास्त्र प्रमाणे.

२० कला, नगानिका, कुमारिका, नृगा,^१नगणिका, नगी, नगन्निका, जया,^२निर्मला, नगालिका, लग्गणिय.^३

न, ग. ६

ज गा कला.

१ छंदोलता प्रमाणे

२ नाट्यशास्त्र प्रमाणे

३ लग्गणिय (लज्जा) नाम मागधी पिंगळछंदोप्रथमा छे

२१ वला, समुहो.

म, ग. ७

भा ग वला.

२२ सती, तरणीजा.

न, ग. ८

न गि सती.

२३ मुग्ध, गोपाल.

म, ल. ९

मा ला मुग्ध.

२४ वारि, कर्त, मुद्रा.

प, ल. १०

य ला वारि.

२५ धारि, धारा, धारी, धारिया.^१

र, ल. ११

रा ल धारि.

१ मागधी पिंगळछंदोप्रथमा प्रमाणे

२६ कारु, वीरु, वीर.	स, ल. १२,
स ल कारु.	
२७ तावुरि, कृष्ण.	त, ल. १३
तले तावुरि.	
२८ रुजु, बुद्धि.	ज, ल. १४
ज ले रुजु.	
२९ निशि, अनृजु.	भ, ल. १५
भी ल निशि.	
३० पटु, हरि.	न, ल. १६
न ल पटु.	

५ सुप्रतिष्ठा छंद. ३२ भेद. पांच वर्णः

३१ वाला, संमोहासार,	}	म, ग, ग. १
संमोहा, विद्युतभ्रान्ता.		
मा गा मे वाला.		

३२ नाली.	य, ग, ग. २
य गा मे नाली.	
३३ सूरिणी.	र, ग, ग. ३
सूरिणी र गो.	
३४ प्रगुण, चतुर्विंशा, घनपंक्ति. ^१	स, ग, ग. ४
प्रगुणे सा गा.	

१ नाट्यशास्त्र प्रमाणे

३५ हारीत, लोल, हारी, बहारी,	}	त, ग, ग. ५
हारा, हारीतबंधा, फारीआ. ^१		

હારીત ત ગો. લોલે ત ગા ગા.

૧ માગધી પિંગલ્લદોષધમાં આ નામુ અપ્યુ છે.

૩૬ કંઠી, વિલાસ, યશોદા. જ, ગ, ગ. ૬
જ ગં ગ કઠી.

૧ આ નામ છુદ પ્રભાકરવાળાએ નવુ પાડેલ છે, એમ તે પોતે લખેછે, પણ આગલ તેનાં ઉપરનાં એ નામ છે, તે તેમના જાણવામા નહિ હોય, તેથી "યશોદા" નામ તેમણે ઉપજાવી વાહાજ્યુ હશે

૩૭ હંસ, પંક્તિ, અક્ષરપંક્તિ, } મ, ગ, ગ. ૭
ફારી, ભૂતલમાન્યા. }
હંસ મ ગા ગે.

૧ નાવ્યશાસ્ત્ર પ્રમાણે

૩૮ કલલિ, સુતસંગક. ન, ગ, ગ. ૮
કલલિ ન ગો.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રવાશમા આને સાત માત્રાનુ શ્રીઝું રૂપ લતાવ્યું છે

૩૯ હાસિકા. મ, લ, ગ. ૯
મ્લા ગે હાસિકા.

૪૦ નરી. ય, લ, ગ. ૧૦
ય લા ગે નરી.

૪૧ વૈનસ, સંજા.^૧ ર, લ, ગ. ૧૧
રે લ ગા ધરો, વૈનસે કરો. (વૈનસેલેગા).

૧ નાગરાજ પિંગલ્લા સંજા નામ લખ્યુ છે

૪૨ પ્રિયા, રમા.^૧ સ, લ, ગ. ૧૨
સ લ ગ પ્રિયા,

૧ છદોલતામાં રમા વેહેછે

४३ कणिका. त, ल, ग. १३

तला गे कणिका.

४४ शिला. ज, ल, ग. १४

ज ला ग शिला.

४५ मंडल. म, ल, ग. १५

मंडल भल गे.

४६ सुलू, करता, कलमुखी.^१ न, ल, ग. १६

न ल ग सुलू.

^१ नाट्यशास्त्र प्रमाणे.

४७ कुम्भारि. म, ग, ल. १७

मा ग्ले कुम्भारि.

४८ भ्रू. य, ग, ल. १८

य गू ले भ्रू ज.

४९ -ही. र, ग, ल. १९

-ही र गी लेथी.

५० पालि. स, ग, ल. २०

स ग ले पालि.

५१ किंजल्कि. त, ग, ल. २१

किंजल्कि ता ग्ल.

५२ वार्द्धि. ज, ग, ल. २२

ज गा ल वार्द्धि.

५३ विद्. म, ग, ल. २३

विद् भ गा ला र्थ.

५४ पांशु, वाकि. न, ग, ल. २४

न ग ल पांशु,

५५ मालिन. म, ल, ल. २५

म्ला ले मालिन.

५६ वरीय. य, ल, ल. २६

वरीये यल ल.

५७ कल्कि. र, ल, ल. २७

कल्कि री ल ल.

५८ जतु, नायक. स, ल, ल. २८

स लि ले जतु.

५९ छिद्र. त, ल, ल. २९

छिद्रे त ल ल.

६० क्षुप, हर. ज, ल, ल. ३०

ज ला ल क्षुप.

६१ क्षुत, विष्णु, पंचा, पंच.‡ भ, ल, ल. ३१

भू ल ल क्षुत.

‡ मागधी पिंगच्छदोषप्रथ

६२ हलि, जनमि, जमक, जमकाणा, } न, ल, ल. ३२.

जमक, यमक, आत्मक.

न ल ल हलि.

६ गायत्री छंद. ६४ भेद छे. छ वर्ण.

६३ विद्युल्लेखा, शेपा, शेषराज, शेष.† म, म. १

मा मे विद्युल्लेखा.

† शेष नाम प्राकृत पिंगच्छसूत्रमा छे

६४ पंथा. य, म. २

य मे पंथा थाशे.

६५ करेणू. र, म. ३

छे करेणू रा मे.

६६ अभिरुया. स, म. ४

अभिरुया सा मा थी.

सगणे माभिरुया.

(सगण म अभिरुया.)

६७ वभ्रू. त, म. ५

ता मा थकी वभ्रू.

६८ कज्जा. ज, म. ६

ज मा थकी कज्जा.

६९ सिन्धुरया. भ, म. ७

सिन्धुरया भा मे.

७० गुणवती, शशिभृता. न, म. ८

गुणवती ना मे.

७१ तंत्री. म, य. ९

मा ये भाय तंत्री.

७२ सोमराजी, शंखचारी, अर्द्धभुजंगी, } य, य. १०

हरिशंखाणा, शंखनारी, सोमराज. }

य ये सोमराजी.

गणप्रस्तारप्रकाशमा १० यात्रालु सामान्य नाम सोमराजी राख्यु छे.

तेना उदाहरणमा आज प्रमाणे वे यमण आवे छे

मागधी पिंगळछंदोप्रथमा "हरिशंखाण" नाम आप्यु छे.

७३ पिकाली. र, य. ११

रा य थी पिकाली.

૭૪ કમની.

સ, ય. ૧૨

કમની સ યી થો.

૭૫ તનુમધ્યા, ચૌરસ (છંદઃપ્રમાકર.)

ત, ય. ૧૩

તા યે તનુમધ્યા.

૭૬ અરજસ્કા.

જ, ય. ૧૪

જ યે અરજસ્કા.

૭૭ ઇતિ, કામલતાં.

મ, ય. ૧૫

છે ઇતિ મ યે થી.

૭૮ શશિવદના,^૧ શશિમુર્તી, ચૌરસા,^૨ચડવંશા,^૩ ચડરંસા,^૪ ચંદરસા,સીસા, ચતુરવર્ણા, ચતુરંશા,^૫મદરશીર્ષા,^૬ ચતુરંસ.^૭

ન, ય. ૧૬

શશિવદના મ્યે, શશિમુર્તી ના યે.

૧ છંદઃપ્રમાકરમાં આનું પાદાકુલક. એવું નામ પણ જણાવે છે, પૃષ્ઠ. ૧૩૩. ૨ ભગવત પિંગલમાં. ૩ મનહર પિંગલ અને છંદઃશૃંગારમાં. ૪ નાગરાજ પિંગલમાં. ૫ પૃથીરાજરાસા તથા શાકુતપિંગલસૂત્રમાં એ નામ છે. ૬ નાટ્યશાસ્ત્ર પ્રમાણે. ૭ છંદોદ્યુત્તમુક્તાવલિમાંથી. આ રૂપ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં માત્રામેલમાં મળ્યું છે.

૭૯ અવોઢા.

મ, ર. ૧૭

થાયા ડવોઢા મ રે.

(થાય અવોઢા મ રે.)

૮૦ કચ્છપી.

ય, ર. ૧૮

ય રે થી કચ્છપી.

૮૧ વિમોહા, વિજોહા, વિજ્ઞૌહા^૧, અર્ધ-
 કામમોહિની, સગ્વિણી, રસાવલી,
 ચંદ્રમાલા, વિજ્ઞોદા^૨, વિયોધા, જોહા. } ર, ર. ૧૯
 . છે વિમોહા ર રે.

૧ છંદોદ્દત્તમુષ્કાવલિ તથા ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ પ્રમાણે.

૨ છંદ પ્રભાકર પૃષ્ઠ ૧૩૪.

૮૨ મૃદુકીલા. સ, ર. ૨૦

મૃદુકીલા સ રે.

૮૩ સ્થાલી, સ્વંઘા. ત, ર. ૨૧

સ્થાલી ત રા થકી.

૮૪ વલીમુલ્લી,^૧ વાળી. જ, ર. ૨૨

જ રે વલીમુલ્લી.

^૧છંદોદ્દત્તા આતુ નામ નગાનિકા કેહેછે, પણ અક્ષર ચારમાં જ ગ
 ના માપથી નગાનિકા છે, માટે તે માનવા ઝોગ નથી.

૮૫ શુનક. મ, ર. ૨૩

શુનક મૂ ર યી.

ચાત્યશાસ્ત્રમા આને શાલિની નામ આપેછે, પણ શાલિની અક્ષર
 ૧૧માં પ્રસિદ્ધ છે, માટે તે માત્ર માન્ય નથી.

૮૬ નિરસિકા, ગિરા^૧ ન, ર. ૨૪

નિરસિકા ન રે. ન ર ગિરાચિયે.

૧ નાટ્યશાસ્ત્ર પ્રમાણે.

૮૭ નિસ્કા, સોમકુલ, વીર્યા^૨. મ, સ. ૨૫

નિસ્કા મા સ થકી.

૨ નાટ્યશાસ્ત્ર પ્રમાણે

૮૮ મશગા. ચ, સ. ૨૬

य सा थी मशगा.

८९. कर्मदा, तिल.

र, स. २७

कर्मदा र स थी.

९०. तिलका, अर्द्धतोटक, शीरु,^१

तिल्लना, दंडलय, तिल्ल, ध्वज,

दिल्ल,^२ खंडलया,^३ दिल्ला,^४

चनिता,^५ तिल्ला.^६

} .

स, स.

तिलका स स थी.

१ छंद शुगर

२-३ नागराज पिण्ड

४ छंद सार

५ छंदोलता

६ छंद प्रभावर पृष्ठ १३५

खंडलया नाम मागधी पिण्डछंदोप्रथमा पण छे

९१. वसुमती, कमला.^१

त, स. २

ता से वसुमती.

§ गणप्रस्तारप्रकाश.

९२. कुही. अपरभां.

ज, स. ३

ज से कर कुही.

† गणप्रस्तारप्रकाश.

९३. सौरभि.

भ, स. ३१

सौरभि भ स थी.

९४. सरि.

न, स. ३६

सरि न स थकी.

९५. साहूति.

म, त. ३३

मा ती थी साहूति.

९६. विन्दु

य, त. ३४

यतीथी ठे विन्दु

९७ मन्त्रिका. र, त. ३५

मन्त्रिका रा ता र्थी.

९८ दुष्टि. स, त. ३६

स त र्थी तो दुष्टि.

९९ मन्थान, मंथाणा, मंथाण, मन्थानक. त, त. ३७

तं ता र्थी मन्थान. मन्थानके ता त.

१०० क्षमापालि. ज, त. ३८

ज ता क्षमापालि.

१०१ रादि. म, त. ३९

भा त थकी रादि.

१०२ अनिभृत. न, त. ४०

अनिभृते ना त.

१०३ मङ्कुर. म, ज. ४१

छे मङ्कुर मृज.

१०४ वृचहारि. य, ज. ४२

य जे वृचहारि.

१०५ धारिका (छदोलना), आर्भव. र, न. ४३

धारिका र जा र्थी.

१०६ मधुमारक. म, न. ४४

मधुमारके मृज.

१०७ हाटकनालि, मंथान, नशिगट. न, न. ४५

ना हाटकनालि.

१०८ ग.

૧૦૮ વસંત-માલતિકા, માલતી, } જ, જ. ૪૬
માનવક, *મનોહર, †માનવ.

વસંત જ જા થો.

મનોહર જા જ.

જા માલતી થાય.

૧ છંદોલતા. ૨ મા. પિ. છ. પ્રંથ ચિ. ટી. *છંદોલતાનું પાવલિમાંથી.

‡ માળથી પિંગલછંદોપ્રંથ.

છંદ:પ્રભાકરમા ઘણા મને આ વૃત્તનું માપ ઉપર પ્રમાણેજ છે, પણ કોઈ કોઈ પિંગલકાર, સ્થ ય, અને જ યથી આનું માપ ઘટાવેછે, પણ તેવા માપના થીજા વૃત્તો આ પિંગલમાં શાસલ છે.

૧૦૯ પાકલિ.

મ, જ. ૪૭

પાકલિ મ જા થો.

૧૧૦ પુટમર્દિ, કરહંચા.

ન, જ. ૪૮

ન જ પુટમર્દિ.

૧૧૧ કંસારિ.

મ, મ. ૪૯

કંસારિ મા મ થો.

૧૧૨ સોમશ્રુતિ.

ય, મ. ૫૦

ય મે સોમશ્રુતિ.

૧૧૩ સોપધિ.

ર, મ. ૫૧

રો મ થી સોપધિ.

૧૧૪ શંઘ્યુતિ.

સ, મ. ૫૨

સ મ શંઘ્યુતિ.

૧૧૫ ઇન્ધા.

ત, મ. ૫૩

ઇન્ધા ત મા થર્કો.

૧૧૬ સાવડુ.

જ, મ. ૫૪

ज भार्यो सावदु.

११७ नन्दि, दुमन्दर (छन्दार्णव प्रमाणे.) भ, म. ५५
नन्दि भ भी थर्को.

११८ अयमित. न, म. ५६
अयमिते न भ.

११९ प्रोथा. म, न. ५७
छे प्रोथा म न थो.

१२० अर्ति. य, न. ५८
य ने अर्ति कर.

१२१ मतरि. र, न. ५९
री न थी मतरि.

१२२ विससि स, न. ६०
स न थी विससि.

१२३ अतिकलि. त, न. ६१
ती ने अतिकलि.

१२४ सुदायि. ज, न. ६२
सुदायि ज न थो.

१२५ अनति. भ, न. ६३
भी न थी अनति.

१२६ दमनक, उपरलि, दमन } न, न. ६४
मदनक, मदन, मदकल. }
न न दमनक.

૭ ઉષ્ણિક છંદ. ૧૨૮ ભેદ થાય છે. સાત વર્ણ.

વૃત્તરસાચરની નારાયણમઘી ટીકામા કહ્યું છે કે “ સાત અક્ષરના છંદમાં
યે અને પાંચે ચતિ થાય” એમ કેટલાં જાણુ મત છે

- ૧૨૭ શીર્ષા, શિષા, શિર્ષ્યા^૧, શીર્ષરૂપક, } મ, મ, ગ. ૧
શીર્ષક, લક્ષ્મી, શ્વેચાડ, શ્વેત્કાગુમ્ફ. }

મા મા ગા થી છે શીર્ષા.

૧ છંદ પ્રમાણ ૨ ગણપ્રસ્થારપ્રકાશ ૩ છંદોરત્નમુગ્ધતાચલિ

૧૨૮ પ્રહાણ.

ય, મ, ગ. ૨

પ્રહાણે યા મા ગા છે.

૧૨૯ સૈરવી.

ર, મ, ગ. ૩

સૈરવીમાં રા મા ગા.

૧૩૦ શમ્બૂક.

સ, મ, ગ. ૪

સ મ ગા છે શમ્બૂકે.

૧૩૧ નિમ્નાશયા.

ત, મ, ગ. ૫

નિમ્નાશયા તા મા ગે.

૧૩૨ સુમોહિતા.

જ, મ, ગ. ૬

સુમોહિતા જા મા ગે.

૧૩૩ અધીરા.

મ, મ, ગ. ૭

થાય અધીરા ધ્મા ગે.

૧૩૪ હોલા.

ન, મ, ગ. ૮

ન મ ગ થી હોલા છે

૧૩૫ ઇમ્ભ્રાન્તા.

મ, ય, ગ. ૯

મા યા ગે ઇમ્ભ્રાન્તા.

૧૩૬ અમીક.

ય, ય, ગ. ૧૦

અમીકે ય યા ગા છે.

૧૩૭ અર્હિસા. ર, ય, ગ. ૧૧

રા ય મે અર્હિસા છે.

૧૩૮ રસધારિ. સ, ય, ગ. ૧૨

રસધારિ સા યા મે.

૧૩૯ વેધા, ભક્તિ.^૧ ત, ય, ગ. ૧૩

વેધા રઘ્તા યા મે.

૧ છંદઃપ્રભાકરવાલે મૂલતું વેધા નામ ન જાણવાયી આ ભક્તિ નામ નવુ કલ્પ્યુ છે.

૧૪૦ પઘા. જ, ય, ગ. ૧૪

જ યા ગ થકી પઘા.

૧૪૧ કિણપા. મ, ય, ગ. ૧૫

થાય કિણપા ધ્યા મે.

૧૪૨ સુરિ. ન, ય, ગ. ૧૬

સુરિ ન ય ગા યી છે.

૧૪૩ કર્મીર. મ, ર, ગ. ૧૭

કર્મીરે છે મ રા ગા.

૧૪૪ વયસ્ય, જયમંગલ (પ્રવીણસાગરમાં). ય, ર, ગ. ૧૮

વયસ્યે યા ર ગા છે.

૧૪૫ ભૂરિધામા. ર, ર, ગ. ૧૯

ભૂરિધામા ર રા મે.

૧૪૬ હંસમાલા. મ, ર, ગ. ૨૦

સ ર મે હંસમાલા.

૧૪૭ મીમાર્જન. ત, ર, ગ. ૨૧

મીમાર્જને ત રા ગા.

૧૪૮ પુરોહિતા. જ, ર, ગ. ૨૨

પુરોહિતા જ રા ગે.

૧૪૯ હોડપદા.

મ, ર, ગ. ૨૩

હોડપદા મ રા ગે.

૧૫૦ સ્વરકરા.

ન, ર, ગ. ૨૪

સ્વરકરા ન રા ગે.

૧૫૧ મંદલેસ્વા.

મ, સ, ગ. ૨૫

મા સાં ગે, મંદલેસ્વા.

આ શ્રુતમાં કેટલાળફ ૩, ૪ યતિ માનેછે. યઘ્ની કોડ આના બમણાને સ્ત્રીલા શ્રુત કેહેછે.

૧૫૨ મઢનીયા.

ય, સ, ગ. ૨૬

ય સાં ગે મઢનીયા.

૧૫૩ શરગીતિ.

ર, સ, ગ. ૨૭

રા સ ગે શરગીતિ.

૧૫૪ કરભિત્, રૈરંગ (પિ. છં. મં.). સ, સ, ગ. ૨૮

કરભિદ્ધ સ ગા થી.

૧૫૫ સ્થૂલા.

ત, સ, ગ. ૨૯

સ્થૂલા રવં તસાગે.

૧૫૬ કુમારલલિતા, લલેત,

અવિરામ, રાયપતિ.

જ, સ, ગ. ૩૦

કુમારલલિતા તો,

જ સા ગ ધર્કો થાતો.

૧ મે પાંચે યતિ લખવા કોઈ કેહેછે. છંદઃપ્રમાણર આદિ પ્રયોગો યતિ કહ્યો ગયો. આટ અક્ષરમાં આ નાનનું શ્રુત અઠ ૨૯૮ મે છે.

૨ ગણપ્રગારપ્રકાશમો.

૧૫૭ રુચિર.

મ, ગ, ગ. ૩૧

भासग रुचिरे छे.

१५८ दृति, करह. न, स, ग. ३२

दृति-करह ना सो.

१५९ हिन्दीर, सालका(गणप्रतारप्रकाश). म, त, ग. ३३

हिन्दीरे मा ता ग छे.

१६० चपिक. य, त, ग. ३४

यतागा, छे उणिके.

पिंगलछन्दःसूत्र प्रमाणे ३, ४ यति.

१६१ मृष्टपादा. र, त, ग. ३५

मृष्टपादा रा त गे.

१६२ मायाविनी. स, त, ग. ३६

स त गे मायाविनी.

१६३ राजराजी, भिजा. त, त, ग. ३७

भिजा त ता गा थकी,

छे राजराजी नकी.

१६४ कुठारिका. ज, त, ग. ३८

कुठारिका जा त गे.

१६५ कल्पमुखी, लीला.^१ म, त, ग. ३९

कल्पमुखी भी त गे.

१ छंदःप्रभाकरमां आ नामछे.

१६६ परभृत. न, त, ग. ४०

परभृते ना त गा.

१६७ महोन्मुखी. म. ज, म. ४१

मा जी गे महोन्मुखी.

१६८ महोद्धता, कुमारिका.^१

य, ज, ग. ४२

य जा गे महोद्धता.

१ गणप्रस्तारप्रकाश.

१६९ चामर, समानिका,^१समाना,^२ वाणी.^३

र, ज, ग. ४३

छे समानी रा ज गे.

१ छंदोष्टतमुक्तावली. २ भगवतपिंगळ अने कामदुषाष्टत.

३ एक मागधी पिंगळ.

१७० कठोद्गता.

स, ज, ग. ४४

स ज गे कठोद्गता.

१७१ पूर्णा.

त, ज, ग. ४५

पूर्णा त ज गा थकी.

१७२ बहिर्वलि.

ज, ज, ग. ४६

बहिर्वलि जा ज गे.

१७३ उन्दरि.

भ, ज, ग. ४७

उन्दरि भ जा गधी.

१७४ पुराटे.

न, ज, ग. ४८

पुराटे न जा गधी.

१७५ वर्करिता, सुभग, खंगा, }
खंगा, खंजा, खंडका.

भ, भ, ग. ४९

मा भा गे वर्करिता.

१ मागधी पिंगळउद्देश्य.

२ गणप्रस्तारप्रकाश.

१७६ केशवती.

य, भ, ग. ५०

य भा गे केशवती.

१७७ सौरकान्ता.	र, भ, ग. ५१
सौरकान्ता र भ गे.	
१७८ अधिकारी.	स, भ, ग. ५२
अधिकारी स भ गे.	
१७९ निर्वाधिका, चूडामणि.	त, म, ग. ५३
निर्वाधिका त भ गे.	
१८० महोधिका	ज, भ, ग. ५४
महोधिका ज भ गे.	
१८१ मौरलिक, कलिता, कलका. ^१	म, म, ग. ५५
मौरलिके भ भ गा.	
१ गणप्रस्तारप्रकाश.	
१८२ स्वनकरी.	न, भ, ग. ५६
स्वनकरी न भ गे.	
१८३ नवसरा, मदलेखा. ^१	म, न, ग. ५७
मा ना गे नवसरा.	
१ गणप्रस्तार प्रकाश	
१८४ चिररुचि.	य, न, ग. ५८
य ना गे चिररुचि.	
१८५ बहुलया.	र, न, ग. ५९
रा न गे बहुलया.	
१८६ यमनके.	स, न, ग. ६०
स न गा यमनके.	
१८७ हीर.	त, न, ग. ६१
छे हीर त न गथी.	
१८८ सिद्धा.	ज, न, ग. ६२

स्विदा रच ज न मे.

१८९ उलपा.

म, न, ग. ६३

भा न ग र्थो उलपा.

१९० मधुमती, मधुमत, वास्तुमती.^१ न, न, ग. ६४

न न ग मधुमती.

^१ छदोलता वि एस आप्टेनी टिक्कनेरीमा पाच बेये यति वही छे

१९१ नीहारी.

म, म, ल. ६५

नीहारी मा मा ला थो.

१९२ कंसासारि.

य, म, ल. ६६

य मा ले कंसासारि.

१९३ खर्विणी.

र, म, ल. ६७

खर्विणी रा मा ले थो.

१९४ गृहिणी.

स, म, ल. ६८

गृहिणी सा मा ले थो.

१९५ बर्द्धिप्पु, शूर.

त, म, ल. ६९.

ता मा ल थो बर्द्धिप्पु.

१९६. थ्रोणी.

ज, म, ल. ७०.

ज मा ल थो थ्रोणी ज.

१९७ व्याहारि.

म, म, ल. ७१

भा म ल थो व्याहारि.

१९८ किशलय.

न, म, ल. ७२

किशलये ना मा ल.

१९९. देवल.

म, य, ल. ७३

-म्या ला देवले थाय.

- २०० नर्दि. य, य, ल. ७४
य या ला थको नर्दि.
- २०१ अनासादि. र, य, ल. ७५
रा य ले अनासादि.
- २०२ अलालापि. स, य, ल. ७६
स य ले अलालापि.
- २०३ गुञ्जा. त, य, ल. ७७
गुञ्जा त य ले थाय.
- २०४ ऋचा. ज, य, ल. ७८
ऋचा ज य ले भाय.
- २०५ नन्दथु. भ, य, ल. ७९
नन्दथु भ या ले थो.
- २०६ अनु. न, य, ल. ८०
अनु न य ला वीन.
- २०७ अम्मेथी. म, र, ल. ८१
अम्मेथी मो र ले थो.
- २०८ मयूरी. य, र, ल. ८२
मयूरी या र ले थो.
- २०९ सामिका. र, र, ल. ८३
सामिका रा र ले थो.
- २१० प्रोज्झिता. स, र, ल. ८४
स र ले प्रोज्झिता ज.
- २११ वृन्दा. त, र, ल. ८५
वृन्दा विषे त रा ल.

२१२ प्रतर्दि, स्वरूप, सरूप.^१ ज, र, ल. ८६

प्रतर्दि जा र ला र्थो

^१ सरूप नाम भागवी पिंगळउंदोप्रथनी चित्रसेन टीकामां छे.

२१३ मीनपदी. भ, र, ल. ८७

मीनपदी भ रा ल.

२१४ मणिमुखी. न, र, ल. ८८

मणिमुखी न रा ल.

२१५ मौलिस्रक्. म, स, ल. ८९

मौलिस्रक् म स ला र्थो.

२१६ परभानु. य, स, ल. ९०

य सा ले परभानु.

२१७ मेधिका. र, स, ल. ९१

मेधिका र स ले र्थो.

२१८ गोधि. स, स, ल. ९२

स स ले कर गोधि.

२१९ सरलांग्रि. त, म, ल. ९३

ता सा ल सरलांग्रि.

२२० विरोदि. ज, स, ल. ९४

ज सा ल र्थो विरोदि.

२२१ वरजापि. भ, स, ल. ९५

भा स ल वरजापि.

२२२ अहरि, करहंतु, कलहंस, करह-
न्ता, करहंज, करहंघ, करहंची, } न, स, ल. ९६
करहंस, करहंत, वन्ड. }

અહરિ નસલેયો.

૧ છંદાંતસુકાવલિ. ૨ છંદઃપ્રભાકર. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં
આને ૮ માત્રાતું ૨૧મુ સ્વ ગણી તેનુ નામ ઘચ્છ આપ્યું છે.

૨૨૩ સમ્પાક. મ, ત, લ. ૯૭

સમ્પાકે માતાલધુ.

૨૨૪ પદ્ધરિ. ય, ત, લ. ૯૮

યતોલેથી પદ્ધરિ.

૨૨૫ ગૂર્ણિકા. ર, ત, લ. ૯૯

ગૂર્ણિકા રાતાલર્થો.

૨૨૬ કાહી. સ, ત, લ. ૧૦૦

સતલે કાહી કર.

૨૨૭ કામોદ્ધતા. ત, ત, લ. ૧૦૧

કામોદ્ધતા તાતલ.

૨૨૮ સ્વર્પરિ. જ, ત, લ. ૧૦૨

જતાલથી સ્વર્પરિ.

૨૨૯ શંતનુ, લીલા. ધ, ત, લ. ૧૦૩

શંતનુમાં ખાતલ.

“છંદાંતવમાં” અંતે શુદ્ધ વર્ણો છે, તે મૂલ છે.

૨૩૦ મુરજિકો. ન, ત, લ. ૧૦૪

મુરજિકો નાતલ.

૨૩૧ કાલમ્વી. મ, જ, લ. ૧૦૫

કાલમ્વી મજાલર્થો

૨૩૨ ઉપોહા. ય, જ, લ. ૧૦૬

ઉપોહા યજાલધુ.

૨૩૩ કાર્પિકા. ર, જ, લ. ૧૦૭

कार्पिका रजालघु.

२३४ मुहुरा.

स, ज, ल. १०८

मुहुरा सजो लघु.

२३५ दोषा.

त, ज, ल. १०९

दोषा रच ता ज ल.

२३६ उपोदरि.

ज, ज, ल. ११०

उपोदरि जो ज ल.

२३७ जासरि.

भ, ज, ल. १११

जासरि भ जे ल र्थ.

२३८ वासकि, सुवासक,^१ सुवासा,^२

सवासनि, सुवास, रासा,

सवासन.^३

} न, ज, ल. ११२

न ज ल र्थ वासकि.

१ गणप्रस्तारप्रकाश. २ छंदोवृत्तमुक्तावलि. ३ छंदप्रभाकर

२३९ भूरिमधु.

म, म, ल. ११३

मा भाले भूरिमधु.

२४० भूरिवसु.

य, म, ल. ११४

य भा ले भूरिवसु.

२४१ हर्पिणी.

र, म, ल. ११५

हर्पिणीमां र म ल.

२४२ लोलतनु.

स, म, ल. ११६

स म ले लोलतनु.

२४३ क्रोडान्तिक.

त, म, ल. ११७

क्रोडान्तिके त म ल.

२४४ स्तरधि.	ज, भ, ल. ११८
ज भा ल थी स्तरधि.	
२४५ पौरसरि.	म, म, ल. ११९
भा भ ल पौरसरि.	
२४६ वीरवदु.	न, भ, ल. १२०
न भ ल वीरवदु.	
२४७ अमति.	म, न, ल. १२१
मा ना लै र्थो अमति.	
२४८ अहति.	य, न, ल. १२२
य ना लै र्थो अहति.	
२४९ वरशाशि.	र, न, ल. १२३
रा न ले वरशाशि.	
२५० धनधरि.	स, न, ल. १२४
स न ले धनधरि.	
२५१ मुपकि.	त, न, ल. १२५
ता ना लघु मुपकि.	
२५२ कुरादि.	ज, न, ल. १२६
ज ना लघु कुरादि.	
२५३ कोशि.	म, न, ल. १२७
कोशि कर् भ न ल.	
२५४ अचदु, सुमत (ग. प्र. प्र.).	न, न, ल. १२८
अचदु न न लघु,	

स स गा ग धराशे तो.

२७२ भांगी.

ज, स, ग, ग. ३०

ज सा ग ग थकी भांगी.

२७३ रुद्राली.

न, स, ग, ग. ३१

न स ग ग र्थो रुद्राली.

२७४ पारान्तचारी.

य, त, ग, ग. ३४

य त ग्गे पारान्तचारी.

२७५ कौचमार.

स, त, ग, ग. ३६

स त गा गा कौचमारे.

२७६ कराली, कामताका, केतुमाला. त, त, ग, ग. ३७

ता ता ग गा थो कराली.

२७७ बारिशाला, वितान, वितान. ज, त, ग, ग. ३८

ज ते ग गे बारिशाला.

छन्दःप्रभाकरमा वितानना गण स, भ, २, ग वद्व्या छे, पण तेषा भापनो अतिमोहा ५२ मा रूपनो छे, एदले ए अभिप्राय प्राण मयी. वली वाग्वल्लभ तथा भावाछरीमगरीमा पण दितानना गण ज, स, ग, ग. छे.

२७८ वान्तभार.

न, त, ग, ग. ४०

ज त ग गा वान्तभारे.

२७९ सिंहलेखा.

र, म, ग, ग. ४३

रा ज गी ग सिंहलेखा.

२८० दिगीश.

स, ज, ग, ग. ४४

स ज गा ग छे दिगीशे.

२८१ सारावनदा.

त, ज, ग, ग. ४५

सारावनदा त जा ग्गे.

२८२ कृष्णगतिका.

भ, म, ग, ग. ४७

કૃષ્ણગતિકા મ જા મો.

૨૮૩ પ્રતિસીરા, સ્વંજા, † સ્વંજ.* મ, મ, ગ, ગ. ૪૯
મો મે ગી મે પ્રતિસીરા.

† એક માત્રી પિંગલ, જેના ઉપર ચિત્રસેનની ટીકા છે, તેમાં સ્વંજાનાં
૬૬-૬૬-૧૧૬-૧૬ પ્રત મે નાના કરી માત્રામા દાસલ કર્યો છે, પણ બીજા
વિગ્રહોમાંથી ઉપરનું માપ થતા, તથા આજ પ્રમાણથી તે વર્ણમેલનો સિદ્ધ થતાં
બાંધે દાસલ કર્યો છે

*ગગનસ્તાર પ્રકાશ

૨૮૪ અતિમોહા. સ, મ, ગ, ગ. ૫૨

સ મ ગા મે અતિમોહા.

૨૮૫ ચતુરીહા. જ, મ, ગ, ગ. ૫૪

જ મે ગ મે ચતુરીહા.

૨૮૬ ચિત્રપદા, ચિત્રપદ. મ, મ, ગ, ગ. ૫૫

ચિત્રપદા મ મ ગા મે.

૨૮૭ દુતમુખી. ન, મ, ગ, ગ. ૫૬

દુતમુખી ન મ ગી મે.

૨૮૮ હંસકૃત^૧, હંસપદી^૨. મ, ન, ગ, ગ. ૫૭

સ્નામો હંસકૃત ધારો.

૧ હંસીમજરીનાં હંસકૃત નામ છે

૨ હંદોલતા.

૨૮૯ સંધ્યા, ચોધા (ગણ. પ્ર. પ્ર.). ત, ન, ગ, ગ. ૬૧

સંધ્યા તન ગ ગ આવે.

૨૯૦ તુંગા, તુંગ, તુરંગ (હંદ પ્રમાકરે). ન, ન, ગ, ગ. ૬૨

ન ન ગ ગ કર તુંગે. -

૨૯૧ વિહાવા. ય, ય, લ, ગ. ૭૪

વિહાવા ય યા લા ગપી.

૨ અનુષ્ટુપ્છંદ. ૨૫૬ ભેદ થાયછે. આઠવર્ણ.

૨૫૬ વિદ્યુન્માલા, વિદ્યુન્લેખા, વીજુમાલા, }
 'વ્રંદામાલા, મૌક્તિકતિલક, વિજ્જુ- }
 માલા, વિદ્વનમાલા, 'સોમકાન્ત, 'સો } મ, મ, ગ, ગ. ૧
 મકાન્ત, 'સોમકંતો, 'સોમકંતો, }
 'મહાળી, સોમક.

મા મા ગા ગે, વિદ્યુન્માલા.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ. ૨ મુનિશુંદરપિંગલમાંથી. ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં
 થાને ૧૬ માત્રાણુ પેહેલું રૂપ ગણ્યુ છે, અને તેમા અર્ધે થતી કહી છે.
 વિદ્યુન્માલા, રાગ ર્હીમોટી તાલ ચતુશ્ર જાતિ ત્રિપુટ. સંગોતાણુસાર
 છંદોમજરી પ્રમાણે.

૩ માગધી "છંદ-શતક" પ્રમાણે. ચારે ચારે વિધાન.

૨૫૬ અનિર્ભાર. સ, મ, ગ, ગ. ૬

સ મ ગા ગા ડનિર્ભારે છે.

૨૫૭ ઇન્દ્રફલા, ઇન્દ્રવલા, દંડલિયા. મ, મ, ગ, ગ. ૭

ઇન્દ્રફલા ભા મા ગા ગે.

૨૫૮ ગોપાવેદી. ન, મ, ગ, ગ. ૮

ન મ ગ ગે ગોપાવેદી.

૨૫૯ ભૂમધારી. ય, ય, ગ, ગ. ૧૦

વે ભૂમધારી ય્યા ગે.

૨૬૦ મૌલિમાલિકા. ર. ય, ગ, ગ. ૧૧

મૌલિમાલિકા ય્યા મા ગે.

૨૬૧ યુગધારિ. સ, ય, ગ, ગ. ૧૨

યુગધારિ સા યા મા ગે.

२६२ विराजिकरा. न, य, ग, ग. १४

विराजिकरा ज्या गा गे.

२६३ वात्या. य, यं, ग, ग. १५

भा य ग ग थो छे वात्या.

२६४ पाञ्चालांघ्रि, पञ्चा-
स्यांघ्रि, वस्तु.^१ } न, य, ग, ग. १६

न य ग ग पांचालांघ्रि.

^१ छंदोलता.

२६५ श्लोक. म, र, ग, ग. १७

मा रा गी गा धरो श्लोके.

२६६ कुलाधारी, शुद्धगा. य, र, ग, ग. १८

कुलाधारी यरी गी गे.

प्रवीणसागर लेहेर ७१ ग्रीष्म. "चिंतामणी" नामन्ता छद् छे, ते आर्या
अपभ्रंश घयो होय एम जणायछे ए फारसी मसल्मी रीते गवायछे.

२६७ परिधारा. स. र, ग, ग. २०

परिधारा स रा गा गे.

२६८ यशस्करी. न, र, ग, ग. २२

यशस्करी ज री गा गे.

२६९ कुररिका. न, र, ग, ग. २४

कुररिका न रा गा गे.

२७० मनोला. य, स, ग, ग. २६

मनोला य स गा गे थो.

२७१ रमणियशिक्षा, पञ्चशिक्षा स, स, ग, ग. २७

रमणीयशिक्षाए तो,

૨૯૨ હેમરૂપ. ર, ર, લ, ગ. ૮૩

હેમરૂપે રરા લગી.

૨૯૩ શણ્ણકપ્લુત. સ, ર, લ, ગ. ૮૪

સ લ ગા શણ્ણકપ્લુતે.

૨૯૪ નારાચિકા, નારાચ, આનંદ, } ત, ર, લ, ગ. ૮૫
આનન્દરૂપક.

નારાચિકા તરા લગે.

૨૯૫ પ્રમાણિકા, પ્રમાણી^૧, પાવાણી, } જ, ર, લ, ગ. ૮૬
અર્ધનારાચ, સામાણી, પ્રવાણિકા,
નગસ્ત્રરૂપિણી, લઘુનારાચ^૨.

પ્રમાણિકા જ રા લ ગે.

૧ મદારમરંદચંપૂની ટીકામા કહેછે કે, કોઈ પ્રમાણી એવું નામ પણ આવેછે

૨ નાનક શુરની કવિતામા નરાજ એવું નામ આવેછે

રાગ ધરજ તાલ જલ્દ દાદરો (સંગીતાનુસાર છદ્ધોમંજરી)

૨૯૬ નરાચી, નારાચી. ખ, ર, લ, ગ. ૮૭

ખા ર લ ગા નરાચોમાં.

કોઈ પિંગલકાર આ ઘટ્ટને લઘુનારાચ કહેછે. પણ તે અયોગ્ય છે.

૨૯૭ ઉપલિની, કૃતવતી. ન, ર, લ, ગ. ૮૮

ઉપલિની ન રે લ ગે.

૨૯૮ કલિલા, કરિલા. સ, સ, લ, ગ. ૮૯

કલિલા સ સ લા ગ થી.

૨૯૯ કુમારલલિતા^૧, કુમારિકા^૨. જ, સ, લ, ગ ૯૪

જસાલગ પદે ધરો,

કુમારલલિતા કરો.

૧ વૃત્તપ્રાકરની નારાયણમઠી ટીકામા ૨૯૮ દિવળમાં લેન છે કે,

કુમાર લલિતા જ્ઞૌ ગૌ ઇતિ સૂત્રં કચિત્ પળ જસગમ માપવાર્ણું
 માર્ગિ વૃત્ત ૨૭૨મે બંકે જૂદું છે. જસ ગ એવા માપનું કુમારલલિતા નામનું
 વૃત્ત અર્ક ૧૫૬મે ઊધ્ધિવનુ ૩૦મુ રૂપ છે. ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાર.

૩૦૦ લસદસુ, કમલ^૧, પદ્મ, કમલા^૨. ન, સ, લ, ગ. ૯૬
 લસદસુ ન સા લ ગે.

૧ મનહરવિંગલ્લમા કમલા છે પણ વૃહતિનો ૨૫૬મો ભેદ કમલા યાવ
 છે, બકી છંદો વૃત્તમુકાચલિમા પણ કમલ નામ નીકળે છે માટે કમલ સર્વ છે.
 ૨ પ્રાગધી વિંગલ્લઠદોષ્ય

૩૦૧ સરધા. સ, ત, લ, ગ. ૧૦૦
 સરધા સા તા લ ગ થી.

૩૦૨ વિતાન. જ, ત, લ, ગ. ૧૦૨
 વિતાન જા તા લ ગ થી.

૩૦૩ માણવક, માણવકક્રીડ, }
 માણવકક્રીડિત, પાયક, } મ, ત, લ, ગ. ૧૦૧
 નરક્રીડ, માનવક્રીડા,
 સુરક્રીડા,^૧ માણવ.
 મૂ ત લ ગા, માણવકે.
 ચાર પેરે, છેદ ટકે.

રાગ સારંગ, તાલ જલદ દાદરો (સંગીતાનુમાર છદોમેઝરી પ્રમાણે)
 મંદારમરંદવપૂમા પણ “ માણવક ” હું માપ તથા યતિ આ પ્રમાણે
 આપ્યા છે

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રકાર.

૩૦૪ માણડવક. ન, ત, લ, ગ. ૧૦૪
 ન ત લ ગા માણડવકે.

૩૦૫ હઠિની. મ, જ, લ, ગ. ૧૦૬
 મો જા લા મ થી હઠિની.

૩૦૬ ચદ્ધરા, ચદ્ધરા. ર, જ, લ, ગ. ૧૦૭

श्रद्धरा र जा ल ग थी.

३०७ विद्या, उध्या. त, ज, ल, ग. १०९

विद्या त ज ला ग थकी.

३०८ अरालि. न, ज, ल, ग. ११०

अरालि ज जा ल ग थी.

३०९ अखनि. न, ज, ल, ग. ११२

अखनि न जा ल ग थी.

३१० कुरुचरी. र, भ, ल, ग. ११५

राभ लागे कुरुचरी.

३११ गजगति. ४, ४ वर्णे यति. न, भ, ल, ग. १२०

नभलगे, गजगति,

चतुर पे, धर याति.

३१२ शिखिलिखिता, हंसकृत. म, न, ल, ग. १२१

म्ना ला गे शिखिलिखिता.

३१३ ईडा, ईला. त, न, ल, ग. १२५

ईडा त न ल ग थकी.

३१४ अरि. भ, न, ल, ग. १२७

भा न ल ग अरि बिपे.

३१५ हरिपद, हतपद. न, न, ल, ग. १२८

हरिपद न न ल गे.

३१६ नागारि. स, य, ग, ल. १४०

स य गा लथी नागारि.

३१७ लक्ष्मी. र, र ग, ल. १४७

रा र गा ला थी लक्ष्मी ज.

३१८ वलीकेन्दु. स, र, ग, ल. १४८

स र गा ले वलीकेन्दु.

३१९ अमानिका. ज, र, ग, ल. १५०

अमानिका ज रा गा ल.

३२० नखपदा, मालती. न. र, ग, ल. १५२

नखपदा न रा गा ल.

३२१ हरित् न, स, ग, ल. १६०

हरित न स गा ला र्थो.

३२२ किण्कु. व, त, ग, ल. १६५

ता ता ग ले थाय किण्कु.

३२३ मल्लिका, समानिका^१ } र. ज, ग, ल. १७१
मालिका, मदनमल्लिका. } चार वर्णे यति.

मल्लिका र, जा ग ले र्थो.

३२४ ताणी. (मा. पि. छं ग्रं) म, भ, ग, ल. १७७

ताणी मा भा ग ल थीन.

राग दिव्य ह्रींजेल जाति एक ताल मध्य काल तिथ्र (सर्गांत छंदो भजरी प्रमाणे)

१ वली मदार मरद चपूसा पण नाम तथा यति आ प्रमाणे छे

३२५ अनृतनर्म, नृतनर्म (छंद प्रभाकर) स, भ, ग, ल. १८०

नृतनर्म स भ गा ल.

३२६ अमरान्दि, हनुमन्त. त, भ, ग, ल. १८१

ता भा ग ले अमरान्दि.

३२७ कुलचारि. ज, भ, ग, ल. १८२

ज भा ग ले कुलचारि.

३२८ दीपका. म, न, ग, ल. १८८

दोपका सन ग ले र्थो.

३३९ करंजि. ज, न, ग, ल. १९०

करंजि ज न ग ले र्थो.

३३६ घृन्तं. स, म, ल, ल. १९६

स म ला ला घृन्ते कर.

३३१ शाखोटकि. ज, म, ल, ल. १९८

ज मा ल ले शाखोटकि.

३३२ पञ्जरि. म, म, ल, ल. १९९

भू म ल ले थी पंजरि.

३३३ अमीता, मीता, अतिमीता, } न, म, ल, ल. २००
अलिमीता.

न म ल ले अमीता रच.

३३४ मन्थरि. म, य, ल, ल. २०१

मा या ला ल थी मन्थरि.

३३५ वातुलि. य, य, ल, ल. २०२

य या ला ल थी वातुलि.

३३६ रामा. (छंदःप्रभाकर) त, य, ल, ल. २०५

रामा त य ला ले रच.

३३७ भापा, भासा, संभापा, } य, र, ल, ल. २१०
संभासा.

रचो भापा य रा ल ल.

३३८ विपुला. (छंदःप्रभाकर.) म, र, ल, ल. २१३

छे विपुला म रा ल ल.

३३९ पाकलि. न, र, ल, ल. २१६

न र ल ले र्थो पाकालि.

३४० अमना, अमनसु. स, त, ल, ल. २२०

अमना स स लालर्थो.

३४१ आकतनु. ज, त, ल, ल. २२०

ज ता ल ले आकतनु.

३४२ अखेट. र, ज, ल, ल. २३५

र ज ल ले अखेट रन्.

३४३ अतिजनि. म, भ, ल, ल. २४१

मो भालाले अनिजनि.

३४४ सुतमधु. स, भ, ल, ल. २४४

स भ लाले सुतमधु.

३४५ मरु. ज, भ, ल, ल. २४६

ज भालले रन् मरु.

३४६ चयन. य, न, ल, ल. २५०

य ना लालर्थो चयन.

३४७ कुशक. र, न, ल, ल. २५१

रानलालर्थो कुशक.

३४८ निरुद, निरुद स, न, ल, ल. २५२

सनलालर्थो निरुद.

३४९ सन्धुक त, न, ल, ल. २५३

सन्धुक तनललर्थो.

३५० क्षर, क्षुर. ज, न, ल, ल. २५४

जनालल क्षुर धर.

३५१ वेपि, वेशि. म, न, ल, ल. २५५

वेपि भनलल थकां.

३५२ कृतयु, कृशयु, नरहरी.^१ न, न, ल, ल. २५६
ननललथी कृतयु.

१ गणप्रस्तारप्रकाश

९ वृहत्तिलंद. ५१२भेद थायछे. नव वर्ण.

३५३ रूपामाली, रूपमाला, रूपमाली, रूपा. म, म, म. १
रूपामाली माहे मा मा मा.

३५४ मेघालोक, य, म, म. २
य मौ मा आवे मेघालोके.

३५५ स्निग्धा^१, मणिमध्या. ५, ४ यति. म, म, म. ७
भो म म आणो, स्निग्धा जाणो.

१ मंदारमरदचम्पू

३५६ मायासारी. न, य, म. १६
नि य म थकी मायासारी.

३५७ खेलाढ्य. म, स, म. २५
मा सा मा रचने खेलाढ्ये.

३५८ उदरश्रि, उदरस्रक, उदरास्रक^१. स, स, म. २८
उदरश्रि स सा मे थाशे.

१ आ मापनो छद नायरराजपिण्डमां विम्या करानि लह्यो छे, पण ते
भूल छे, केमके ३६७मे अके ९६मो भेद ए नामनो छे

३५९ वैसारू, वैसार. न, स, म. २९
जाणो त स म थी वैसारू.

३६० निर्विन्ध्या, निर्विन्ध्या. ज, स, म. ३०
ज सा म करतां निर्विन्ध्या.

૩૬૧ કર્મિષ્ઠા, કર્મિષ્ઠાં. મે, સ, મ. ૩૧

ભૂસ મ રત્તાં કર્મિષ્ઠા.

૩૬૨ ધૃતહાલાં. મ, ધ, મ. ૪૯

મા ભા મા યી ધૃતહાલા છે.

૩૬૩ કલહ. સ, મે, મે. ૬૨

કલહે સા મ મ આવેછે.

૩૬૪ અયનપતાકા. મ, ન, મ. ૬૭

મા ના મા ડ્યનપતાકા છે.

૩૬૫ રંભા. ત, ન, મ. ૬૧

રંભા ત ન મ ધકી પાંશે.

૩૬૬ ભુજગશિશુભૃતા-વૃતા-સૃતા-યુતા } ૭, ૨ યતિ.

અહિશિશુ^૧ ભુજગશિશુભૃતા, } ન, ન, મ. ૬૪

ભુજગશિશુસૃતા, જુકતા.

ભુજગશિશુભૃતા, નન્મે.

^૧ રાગપ્રસ્તાર પ્રકાશ

૨ આ નામ ધૃતરત્નાકરની ગારાવળખદો દીકરાનો આવ્યુ છે પાઠ્યતર્ગને સીધે ભિન્ન ભિન્ન નામો થયા છે

૩૬૭ વિશલ્ય, ય, ય, ય. ૭૪

વિશલ્યે ય કારો વ્રણે છે.

૩૬૮ ત્રિમ્વ, ત્રિમ્વા, લલિત તિલકા. } ન, મ, ય. ૨૬

વિશ્વા, પંક, પંકા.^૧ }

ન સ ય ધૃ ત્રિમ્વમાં તું.

^૧ માગધી પિંચક છદોમય

૩૬૯ અર્ધક્ષામા. મ, ત, ય. ૨૭

અર્ધક્ષામા મા ત ય આપ્યે.

३७० सम्बुद्धि.

स, त, य. १००

स त ये सम्बुद्धि बनेछे.

३७१ शम्बरधारी.

भ, त, य. १०३

शम्बरधारी भ त ये छे.

३७२ महर्ष.

ज, ज, य. ११०

महर्ष ज जा य थकी छे.

३७३ शरलीढा.

न, ज, य. ११२

न ज य थकी शरलीढा.

३७४ कांसीक.

म, म, य. १२१

कांसीके म न य करोजी.

३७५ सुगन्धि.

स, न, य. १२४

स न ये र्थी रच सुगन्धि.

३७६ कामा.

त, न, य. १२६

कामा त न य करवाथी.

३७७ भौरिक, महालक्ष्मीका,

महालक्ष्मी, महालक्ष्मी.

}

र, र, र. १४७

भौरिके रा र रा थायजे.

३७८ निभालिता.

स, त, र. १६४

स त रे थारो निभालिता.

३७९ चारुहासिनी.

ज, त, र. १६६

ज ता र थो चारुहासिनी.

भाषा छंदोमजरीमा मात्रामेळमा छे <, ६=१४.

३८० भुजंगसंगता. ३, ६ यति.

म, ज, र. १७२

स ज रे, भुजंगसंगता.

૩૮૧ રવોન્મુઝી. ત, જ, ર. ૧૭૩

તા જા ર રવોન્મુઝી વિષે.

૩૮૨ અનનિજા. જ, જ, ર. ૧૭૪

વને ડવનિજા જ જા ર થી.

૩૮૩ મવઠિકા. મ, જ, ર. ૧૭૫

મો જ ર થકો મવઠિકા.

૩૮૪ હલોદ્ગતા. ન, જ, ર. ૧૭૬

ન જ ર થકો હલોદ્ગતા.

૩૮૫ મધુમલ્લી. સ, મ, ર. ૧૬૦

મધુમલ્લી સ મ રે વને.

૩૮૬ સહેલિકા. જ, મ, ર. ૧૮૨

સહેલિકા ર ન જા મ રે.

૩૮૭ મદનોઢરા. મ, મ, ર. ૧૮૩

મૂ મ ર થી મદનોઢરા.

૩૮૮ કરશયા. ન, મ, ર. ૧૮૪

કરશયા ન મ રે કરો.

૩૮૯ મદ્રિકા. ર, ન, ર. ૧૮૭

મદ્રિકા ર ન ર થી વને.

૩૯૦ શશિકરો. સ, ન, ર. ૧૮૮

સ ન રે શશિકરી વને.

૩૯૧ અર્થ. ન, ન, ર. ૧૯૨

ન ન ર ચરણ અર્થમાં.

તાગપિંગલ, ચિત્રચેનટોવા અને પિંગલ છદોગ્રથ.

૩૯૨ મણિવંધ, મણિમધ્ય. ૧, ૪ યતિ* મ, મ, સ. ૧૯૯
 તું મણિવંધે, મા મ સ દે.
 પાંચ શ્રુતિયે, તું યતિ દે.

સંગીતાનુસાર છંદોમજરી પ્રમાણે આ ટૂંત શ્રીરંજની રાગમા ગવાયછે.

તાલ ચતુશ્ર જાતિ પ્રતિધ્રુવ ■.

* છંદ પ્રભાવરમા યતિ કહ્યો નર્પી, પણ શ્રુતવોષની ટીકા અને છંદરજા
 વલીમા પ્રથમ પાંચ વર્ણે અને ત્યાર પછી ચાર વર્ણે યતિ કહ્યો છે

૩૯૩ મુખલા, સારંગિકા, સારંગ, ૧રંગીકા, } ન, ધ, સ. ૨૦૮
 ૨સારંગિક, સારંગિય, સારવક, ૩મથના.

ન ય સ બનાવે મુખલા.

૧ મનહરપિંગલ ૨ છંદ. પ્રભાવરમા માત્રામેલ્માં છે. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ.

૩૯૪ નિપધ. મ, ર, સ. ૨૧૧

મૂ ર સ ધાયડે નિપધે.

૩૯૫ રજકરા, ૧રલકા. મ, સ, સ. ૨૧૭

થાશે રજકરા મ સ સે.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાથી.

૩૯૬ અર્દકલા. સ, સ, સ. ૨૨૦

સ સ સે રજ અર્દકલા.

૩૯૭ રજક. મ, સ, સ. ૨૨૩

મા સ સ ધર રજકમાં.

૩૯૮ વીરા, અવીરા, પાપિત્તા, પવિત્રા, } મ, મ, સ. ૨૪૧
 પાઈત્તાં, પ્રથિતા, પ્રાપ્તિ, પાયત્ત, }
 પાયત્તારુ, ૧ પાદાતાલી. ૨

વીરિમાં મા મ સ ધરજો.

૧ મણિપીપિંગલ છંદોવધ ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ

३९९ अनवीरा. स, भ, स. २४४

अनवीरा स भ स थकी.

४०० प्रियतिलका. भ, भ, स. २४७

भू भ स यी प्रियतिलका.

४०१ हलमुखी, हरमुख, हलनमुख.^१ र, न, स. २५१

रा न से, कः हलमुखी,

छे अणे, पेट पर यति,

^१ गगप्रस्तारप्रकाश.

४०२ आकेकर, पद्मावती (छंदसार(भाषा.) त, न, स. २५३

आकेकर कः त न से.

४०३ धौनिक. भ, न, स. २५५

धौनिक रच भ न स थी.

४०४ मदनक, रतिपद, कमला, } न, न, स. २५६
कुम्बलया^१, दुहणा^२.

मदनक न न स थकी.

^१ मागधीपिंगळ छंदोप्रथ ^२ गणप्रस्तारप्रकाश

४०५ वल्गा. त, त, त. २५३

वल्गा विपे ता त ता धार.

४०६ कीटमाला. स, ज, व. २०९

स ज ते थो कीटमालान.

४०७ मसृण. न, न, त. २२०

मसृण न न त यी थाय.

४०८ लीला. न, य, ज. २३६

न य ज थो लीला रचाय.

૪૦૯ વારિધિયાન.

મ, ત, જ. ૩૬૯

મા ત જ થી વારિધિયાન.

૪૧૦ તોમર.

સ, જ, જ. ૩૬૪

સ જ જે થી તોમર થાય.

છન્દોમજરમાંથી ગજારે માથામેઢમાં દારાલ કરેલ છે

૪૧૧ કુદ્દુ.

જ, જ, જ. ૩૬૬

કુદ્દુ કર, જાજ જ થી તું.

૪૧૨ ભૈરવ.

ન, જ, જ. ૩૬૮

ન જ જ થી ભૈરવ થાય.

ગણપ્રસ્તારપ્રજ્ઞાશમાં અને ૧૧ માતાનો ૮૧ મો મોદ ગમ્યો છે તે વર્ણવત
મદ્ જાય છે માટે અહિં દારાલ કર્યો છે

૪૧૩ કઠિનાસ્થિ, અઢીરિ.

મ, ન, જ ૩૮૩

મા ન જ કર કઠિનાસ્થિ.

૪૧૪ વિકચવતી.

ન, ય, મ. ૪૦૦

વિકચવતીમાં ના ય મ.

૪૧૫ વન્દારુ

મ, સ, મ. ૪૦૯

વન્દારુ મસ મે થી રવ.

૪૧૬ દધિ, હદધિ, શુભોદર.^૧

મ, મ, મ. ૪૩૯

છે દધિમાં ત્રણ મૂળ.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રજ્ઞાશ

૪૧૭ સ્ફુટઘટિતા.

ન, ય, ન. ૪૬૪

સ્ફુટઘટિતામાં ન ય ન.

૪૧૮ ચુલક, રુમુદ.

ન, ન, ન. ૯૧૨

ત્રણ ન ગણથી ચુલક.

१० पंक्तिछंद. १०२४भेद थायछे. दश वर्ण.

४१९ पद्मावर्त्त. म, म, म, ग. १

मा मा मा गा आवे पद्मावर्त्त.

४२० शेफाली. य, म, म, ग. २

य मा मा गा थो धाशे शेफाली.

४२१ धूम्राली. य, य, म, ग. १०

य या मा ग थो धाशे धूम्राली.

४२२ नीरोहा. स, र, म, ग. २०

स र मा गे वनेछे नीरोहा.

४२३ वीरान्ता. न, स, म, ग. ३०

ज सा ग ग थकी वीरान्ता छे.

४२४ निर्मेधा. न, त, म, ग. ४०

न त म गे थाय निर्मेधा तो.

४२५ मध्याधार. म, भ, म, ग. ४९

मो भो मा गो धर मध्याधारे.

४२६ वंशारोपी. य, भ, म, ग. ५०

य भा मा गा थकी वंशारोपी.

४२७ विन्दु, बन्धूक. म, भ, म, ग. ५५

विन्दु विषे भ भ मा गा आप्णो.

गणप्रस्तारप्रमशमां बन्धूक नाम आपो तेन रूपं दृष्टुं दर्शय्यु छे,
ते ५५मु जाइथ

४२८ कूल. त, न, म, ग. ६१

छे कूल त न म गा आप्णायी.

४२९ वोधातुरा, सकृद्वोधा. य, म, य, ग. ६६

ય મા યા ગા વોધાતુરામાં છે.

૪૩૦ સુરાક્ષી. ન, ય, ય, ગ. ૮૦

ન ય ય ગ આળો સુરાક્ષીમાં.

૪૩૧ કલાપાન્તરિતા. ય, સ, ય, ગ. ૯૦

કલાપાન્તરિતા ય સે યા ગે.

૪૩૨ દ્વારવહા, ભારવહા. ર, ત, ય, ગ. ૯૯

રાતયોગા દ્વારવહા વૃત્તે.

૪૩૩ વિશદચ્છાય, ૧કલગીત. ૧, ૧ યતિ. સ, ત, ય, ગ. ૧૦૦

વિશદચ્છાયે, સતયોગા છે.

૧ આ નામ તથા યતિ “ મદારમરદ ચપૂ ” માં છે.

૪૩૪ ઇન્દ્ર, એન્દ્રી. જ, જ, ય, ગ. ૧૧૦

જ જા ય ગ થી રજ એન્દ્રી તો.

૪૩૫ હીરાક્ષી, પ્રણવ. ૧ ૧, ૧ યતિ. મ, ન, ય, ગ. ૧૨૧

હીરાક્ષી રજ, મ ન યો ગે થી.

પાંચે મે યતિ, ધર છોગેથી.

૧ મળપ્રસ્તાર પ્રકાશમાં આતુ “ પ્રણવ ” એવું નામ આપ્યું છે.

૪૩૬ હેમહાસ, વાલા, વાલા. ર, ર, ર, ગ. ૧૪૭

હેમહાસે રજો રા ર રા મો.

૪૩૭ આન્દોલિકા. ૧, ૧ યતિ. ત, ત, ર, ગ. ૧૬૧

આન્દોલિકા છે, તંતારગા થી.

૪૩૮ મયૂરસારિણી, શિખિસારિણી. ર, જ, ર, ગ. ૧૭૧

છે મયૂરસારિણી રજા મેં.

પાદાન્તેયતિ

૪૩૯ સુઘેલા. સ, જ, ર, ગ. ૧૭૨

સે જ રા ગ ધાયડે સુઘેલા.

૪૪૦ નમેરુ.

ત,જ,ર,ગ. ૧૭૩

તા જારગ થી રચો નમેરુ.

૪૪૧ ગણદેહા.

સ,મ,સ,ગ. ૧૯૬

ગણદેહામાં સા મ સ ગા છે.

૪૪૨ ચંપકમાલા, ચંપામાલી, રુકા-

મ,મ,સ,ગ. ૧૯૯

વતી, રુકમાવતી, રૂપવતી,

(*પાદાન્તે યતિ.

સૌભાગ્યવતી, ૨ પંચકમાલા.

કેટલાક કેહેછે.)

શ્રુ મ સ ગા થી, ચંપકમાલા.

રાગ છાયા, તાલ ચતુશ્ર જાતિ ઝીંતાલ. (સર્ગોતાણસાર છંદોમંજરી)

ચંપામાલી નામ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં છે.

* શ્રુતવોધ, છંદરજાવલિ તથા મંદારમરદ ચંપૂમાં ૫, ૫ યતિ વળ્યો છે પણ છંદઃશાસ્ત્ર તથા ગ્રાહ્યર્પિંગલ મૂલ્યમા માલ્યો નથી.

૨ છંદોવોધમાં ઘોરના કેહેવાથી.

૪૪૩ નરગા.

ન,ય,સ,ગ. ૨૦૮

ન ય સ ગ આળો નરગામાં.

૪૪૪ પ્રસરા. ૩, ૭ યતિ.

મ,સ,સ,ગ. ૨૧૭

વળેછે, પ્રસરા મસસંગે,

ઝીંને છે, યતિ સાત પ્રસંગે.

૪૪૫ કેર.

ર,સ,સ,ગ. ૨૧૯

કેરમાં કરજો રસસંગા.

૪૪૬ ઉદિત, 'કીર્તિ'.^૧

સ,સ,સ,ગ. ૨૨૦

ઉદિતે રચજો-સ સસંગા.

૧ છંદઃપ્રમાપ્તના કર્તા શ્રી નમ્મિયુ ગળેછે, 'અળ તે વૃત્ત પ્રથમધીજ વીજા પ્રયોમાં છે.

૪૪૭ મત્તા, માતા. ૪, ૬ યતિ.

મ,મ,સ,ગ. ૨૪૧

મત્તામાંહે, ધર મ મ સા ગા,
ચારે છેઢે, યતિ કવિ! ગાગા.

રાગ કાલિંગહો, તાલ ચતુષ્ જાતિ ત્રોતાલ (સંગીતાનુગાર હંદોમજ)
ગગપ્રસ્તારપ્રમાણ પિંગલમા માત્રા નમ છે

૪૪૮ ચલધારી. સ,મ,સ,ગ. ૨૪

ચલધારી કર સ મ સંગે.

૪૪૯ અચલપંક્તિ, વાલિકા. ર,ન,સ,ગ. ૨૫

રાન સા ગ થો અચલપંક્તિ.

૪૫૦ અસિતધારા. સ,ન,સ,ગ. ૨૬

સ ન સંગ થો અસિતધારા.

૪૫૧ ઉન્નાલ. ત,ન,સ,ગ. ૨૭

ઉન્નાલ ત ન સ ગ ધર્કો છે.

૪૫૨ નિરંતિક. જ,ન,સ,ગ. ૨૮

નિરંતિક ર ચ જ ન સંગે.

૪૫૩ ઉપધાય્યા. મ,ન,સ,ગ. ૨૯

મા ન સ ગ ધર્કો ઉપધાય્યા.

૪૫૪ તનિમા, વાળી (મા. પિ. છં. ગ્રં.) ન,ન,સ,ગ. ૩૦

ન ન સ ગ કર તનિમામાં.

૪૫૫ વિશાલાન્તિક. ત,ત,ત,ગ. ૩૧

તા તા ત ગા છે વિશાલાન્તિકે.

૪૫૬ વિશાલમ્ભ. જ,ત,ત,ગ. ૩૨

જ તા ત ગા છે વિશાલમ્ભે.

૪૫૭ ચરપદ. ન,ત,ત,ગ. ૩૩

ચરપદે ના ત ના ગા ધરે.

૪૬૮ ઉપસંકુલા. સ,જ,ત,ગ. ૩૦૦

ઉપસંકુલા સજાતાગ થી.

૪૬૯ સેટક. મ,જ,ત,ગ. ૩૦૩

મા જ ન ગ ધારજે સેટકે.

૪૬૦ વર્હાતુરા. ત,પ,ત,ગ. ૩૦૯

વર્હાતુરા રચ તા ખાત મે.

૪૬૧ નીરાઝલિ. ત,મ,ત,ગ. ૩૧૭

નીરાઝલિ રચ તા ના ત મે.

૪૬૨ દીપકમાલા. મ,મ,જ,ગ. ૩૨૭

દીપકમાલામાં મ મા જ ગા.

૪૬૩ કર્ણપાલિકા, કામદા,^૧ મરાલિકા. ^૨

૧, ૧, યતિ. ર,ય,જ,ગ. ૩૩૧

રા ય જા ગ થી, કર્ણપાલિકા

૧ સંગીતાનુસાર છંદોમંજરીમા આ નામ છે તેમા રાખ કેદારો, તાલ ચતુશ્ર જાતિ શ્રીતાલ છાળામે છે.

૨ આ નામ ક્રયા યતિ “મંદારમરદર્શનપૂમા” છે

૪૬૪ સરાવિકા. જ,ર,જ,મ ૩૪૨

જરાજગા થકી સરાવિકા.

૪૬૫ મનોરમા. ૬. ૪ યતિ^૧ ન,ર,જ,ગ. ૩૪૪

ન ર જ ગા થકી, મનોરમા.

૧ મંદારમરદર્શનપૂ પ્રમાણે

૪૬૬ વિરાટ, શુદ્ધવિરાટ. મ,મ,જ,ગ. ૩૪૬

પાદન્તે યતિ.

મા મા તા ગ થકી વિરાટ છે.

४६७ अक्षरावली^१, लालिनी. र,स,ज,ग. ३४७

रा स जा ग र्यो अक्षरावली,

^१ मंदारमरंदचम्पू प्रमाणे.

४६८ सहजा. स,स,ज,ग. ३४८

सहजा स स जा ग थी बने. *

४६९ अहिला. त,स,ज,ग. ३४९

के'वाय अहिला त सा ज गे.

४७० कुप्यः. म,स,ज,ग. ३५१

कुप्य रच कवि भ सा ज गे.

४७१ अनुचायिता. न,स,ज,ग. ३५२

न्स ज ग अनुचायिता विपे.

४७२ वर्मिता. . र,ज,ज,ग. ३५३

वर्मिता रचाय र जा ज गे.

४७३ संयुता, संहतिका, संयुगा, संयुत, }
 १ संजुक्ती, संयुक्ता, संगतिका, { स,ज,ज,ग. ३६४
 संजुक्ता, गीतक, संजुता, २ कमला. } ५, ९ यति.

सजजाग थी, यति पांचमे,

रच संयुता, शुभ ए क्रमे,

^१ भागधी चिगट्टुंदोमंथ. ^२ आ नाम तथा यति मंदारमरंदचम्पूसां ॥

४७४ उपस्थिता. २, ८ यति कैटलाकने मते. त,ज,ज,ग. ३६५

ताजा, जग थाय उपस्थिता.

४७५ जरा. ज,ज,ज,ग. ३६६

जरा रच वृत्त ज जा ज गे.

૪૭૬ ભિન્નપદૈ. મ,મ,ન,ગ. ૩૭૬

ભિન્નપદૈ રવ્ ભ મા જ ગા.

૪૭૭ વહિશમેદિની. ન,મ,જ,મં. ૩૭૬

ન મ જ ગે વહિશમેદિની.

૪૭૮ પળવ૧. ૧, ૧ યતિ.૨ મ,ન,ન,ગ. ૩૭૭

મા ના જા ગ યૌ, પળવે કરૌ.

પાંચે ને શર, યતિ તો ધરો.

૧ છંદ.શાસ્ત્રમાં આ વૃત્તેનું માપ મ ન ય ગ લાગ્યું છે, પણ તેણે અં ૪૬૫ ને હીરાળી છે. છંદોબોધ તથા છંદ:પ્રભાકરમાં પણ એનું માપ મ ન ય ગ છે.

૨ મંદારમરંદનમ્પૂ તથા વૃત્તરક્ષાકરની નારાયણમઢીમાં આ પ્રમાણે યતિ લખ્યો છે.

૪૭૯ ચિતિમૃત. ન,ન,ન,ગ. ૩૮૪

ચિતિમૃત રવ્ ન ના જૈગૈ.

૪૮૦ પાવક, પત્તિ(મા. વિ. છં. શ્રં.). મ,મ,મ,ગ. ૩૯૧

પાવકમાં આળો ભામ મ ગા.

૪૮૧ સુપમા, વામા, ૧સુપુમા. ત,ય,મ,ગ. ૩૯૭

તા યા મ ગ યી યાશે સુપમા.

૧ ગીટ પિંગલ.

૪૮૨ ફલિની, ચારુંમુખી (છંદોલતા). ન,ય,મ,ગ. ૪૦૦

ન ય મ ગ યી યાશે ફલિની.

૪૮૩ સુરયાનવતી. સ,સ,મ,ગ. ૪૧૨

સુરયાનવતી સોસ મ ગે.

૪૮૪ ચિરલ, કટિકા. મ,સ,મ,ગ. ૪૧૬

थाय विरल मां भास भ गा.

४८५ छलितक.

न,त,भ,ग. ४२४

छलितके आण ना त भ गा.

४८६ प्रवादपदा.

स,ज,भ,ग. ४२८

स ज भा ग छे प्रवादपदा.

४८७ वारवती.

स,भ,भ,ग. ४३६

स भ भा गे रच वारवती.

४८८ परिचारवती.

त,भ,भ,ग. ४३७

सा भा भ गे परिचारवती.

४८९ काण्डमुखी.

ज,भ,भ,ग. ४३८

ज भा भ गे कर काण्डमुखी.

४९० विश्वमुखी,सारवती,सारस्वती. भ,भ,भ,ग. ४३९

भा भ भ गे रच विश्वमुखी.

४९१ शरत.

न,भ,भ,ग. ४४०

शरतमां कर ना भ भ गा.

४९२ इन्दुमुखी, चन्द्रमुखी (छंदोलता). त,न,भ,ग. ४४१

इन्दुमुखी त न भो ग वडे.

४९३ गहना.

भ,न,भ,ग. ४४३

भानमग थर्को छे गहना.

४९४ फलधर.

न,न,भ,ग. ४४८

फलधर रच ना न भ गे.

४९५ धगनिका.

स,न,न,ग. ४९२

भ न ना ग थीन धगनिका.

૪૯૬ મૃગતિલકા, અમૃતગતિ,^૧ } ન, જ, ન, ગ. ૪૯૬
 ત્વરિતગતિ, અમૃતતિલકા,^૨ }
 કુલકા,^૩ સુતાગતિ.^૪ } ૬, ૬ યતિ.

મૃગતિલકા, ન જનન ગ ધી.

૧ છંદોદૃતપુક્તાવલિના અમૃતગતિ નામ છે, ગા મલેઈ, પગ તેમાં યતિ
 કદા નથી. ૨ ઘાંગામૂરગ * ૩ મંદારમરડચન્નુ પ્રનામે.

૪ "સુતાગતિ" નામ ગગપ્રસારપ્રકાશમાં છે.

૪૯૭ હંસી, હંસપદ.^૧ ૪, ૬ યતિ.^૨ મ, મ, ન, ગ. ૪૯૭
 હંસી માંહે, રજ્ઞ મ મ ન ગા.

૧ છંદોદૃતતા. રાગ ચદુકલ વાંચોધી તાલ ત્રિધગારગી પચક સ. છં. મં.

૨ શ્રુતિગ્રોથ અને મંદારનગદ્યચન્નુમાં આજ પ્રનામે યતિ છે

હંસિની નામ છંદોદૃતપુક્તાવલિના છે. નાં યતિ બા પ્રનામે જ વહી છે;
 અને મંદારકતાવી છંદ સાત અક્ષર ઓટા થતુ આવ અ પુ છે

૪૯૮ કૃતગણિતા, મણિતા. મ, ન, ન, ગ. ૫૧૧

માનન ગ ધો કૃતગણિતા.

૪૯૯ મકરમુલ્લી. ન ન, ન, ગ. ૫૧૨

મનન ગ ધો મકરમુલ્લી.

૫૦૦ મહિનાદરાયિ. ત, મ, ર, લ. ૬૯૨

ત મ રા લે મહિનાદરાયિ.

૫૦૧ કામચારિ. ત, મ, ર, લ. ૬૯૩

તા માર લે રજ્ઞ કામચારિ.

૫૦૨ નેનચારિ. જ, મ, ર, લ. ૬૯૪

જ માર લે રજ્ઞ નેનચારિ.

૫૦૩ હીરલંચિ. મ, મ, ર, લ. ૬૯૫

મા માર લે વર હીરલંચિ.

५०४ वनिताविनोदि.

न,भ,र,ल. ६९६

न भ र ले वनिताविनोदि.

५०५ विरेकि.

र,न,र,ल. ६९९

रा न रा ल.थर्को छे विरेकि.

५०६ कृकपादि.

न,र,स,ल. ७२८

न र स ले बने कृकपादि.

५०७ लुलित.

स,स,स,ल. ७३२

लुलिते स स सा ल रचाय.

५०८ सारस. (गणप्रज्ञारप्रकाश).

न,स,स,ल. ७३६

न स स ल र्यो सारस थाय.

५०९ रसभूम.

स,न,स,ल. ७४८

स ज सा ल धार रसभूम.

५१० चारुचारण.

र,न,स,ल. ७६३

चारुचारण र न स ला र्यो.

५११ सरोज. (गणप्रज्ञारप्रकाश.)

स,न,स,ल. ७६४

स न सा ल र्यो रच सरोज.

५१२ सरसमुखी.

त,न,स,ल. ७६९

ता ना स ल सरसमुखीज.

५१३ ऋत.

न,न,स,ल. ७६८

ऋत रच न न स ल धीज.

५१४ कीलाल.

म,म,त,ल. ७७९

भा म त ला कीलाले आणन.

५१५ खौरलि.

न,य,त,ल. ७८४

न य त ल आण्येथी खौरलि.

५१६ कामनिभा.

म,स,त,ल. ७९३

जाणो कामनिभा भासातल.

५१७ चिसंसि.

न,स,त,ल. ८००

न स त ल थकी चिसंसि ज.

५१८ नीरनिधि.

न,त,न,ल. १०००

न त न ले थाय नीरनिधि.

५१९ कृतकवलि.

न,न,न,ल. १०२४

न न न ल र्थी कृतकवलि.

११ त्रिष्टुपछंद. २०४८ भेद छे. वर्ण ११

५२० माला^१, मालती, भारती,
हीमाली^२, भारती.

ग,म,म,ग,ग. १

मामामागागा आवे माला माहे.

गणप्रस्तारप्रकाशगा आने २२मानना सामान्य नाम कमन्ददु पेहेलें
रूप गण्यु छे

१ छंदोदत्तमुक्तावलिमा आ नाम छे २ गणप्रस्तारप्रकाशमाकी

५२१ आराशिनी.

त,म,म,ग,ग. ९

आराशिनी माहे तामामागागा.

५२२ अमालीन.

य,य,म,ग,ग. १०

अमालीनमा छे यायामागागा.

५२३ मेघध्वनिपूर.

त,य,म,ग,ग. १३

मेघध्वनिपूरे तायामागागा.

५२४ ललितिकरी.

म,ग,म,ग,ग. १५

ललितिकरीमा आयामागागा.

- ૫૨૨ અવયોગા. સર,મ,ગ,ગ. ૨૦
અવયોગા ગિમે ત્ત રીયાગંગા.
- ૫૨૩ અંતર્વનિતા મ,મ,મ,ગ,ગ. ૨૧
છે અંતર્વનિતા મા રીયાગંગે.
- ૫૨૪ પ્રફુલ્લકડલી. જ ત,મ,ગ,ગ. ૨૦
પ્રફુલ્લકડલી જાતામાગાગે.
- ૫૨૫ લક્ષ્મણલીલા. - મ,ત,મ,ગ,ગ. ૨૧
લક્ષ્મણલીલા મતાગાગામેથી.
- ૫૨૬ કૂલિકા, ન્નચારિણી. ર,ન,મ,ગ,ગ. ૪૩
કૂલિકા રચાય રા જામાગાગે.
- ૫૨૭ વિદુષિમંજરી. ત જ,મ,ગ,ગ. ૪૮
વિલુલિતમંજરી ના જમાગાગે.
- ૫૨૮ મુરિષ્ટક મ,ન,મ,ગ,ગ. ૧૭
છે મુરિષ્ટક મા ના મા જાગે.
- ૫૨૯ કલિાનગંગાલા. ન,ન,મ,ગ,ગ. ૬૪
કર્ષિતગંગાજાગા જાગે,
નનમગગ ધરોન શોભાયો.
- ૫૩૦ માલતીમાગા. ય,ય,ય,ગ,ગ. ૭૪
યયાયાનમે માલતીમાલા છે.
- ૫૩૧ વડુવીપિગાત. ર,ય,ય,ગ,ગ. ૭૧
વડુવી વિલારો રયાદાગાગા.
- ૫૩૨ વિદસિતપદ્માલી ન,ય,ય,ગ,ગ. ૮૦
વિક્રમિતપદ્માલી જો જાળો,
નયયગગા પ્ન પ્મા આળો.

૫૩૬ અમોઘમાલિકા. જ,ર,ય,ગ,ગ. ૮૬

અમોઘમાલિકા જરાયાગામે.

૫૩૭ લલિતાગમન. સ,સ,ય,ગ,ગ. ૯૨.

લલિતાગમને સસાયાગામા.

૫૩૮ સંસ્તૃતશોભાસાર. સ,ત,ય,ગ,ગ. ૧૦૦

સૂચનાગા સંસ્તૃતશોભાસારે.

૧૩૯ લલિતાલવાલ. સ,જ,ય,ગ,ગ. ૧૦૮

લલિતાલવાલ સજાયાગામે.

૫૪૦ વાર્તાહારી. ન,ન,ય,ગ,ગ. ૧૧૨

નજયગમે ક્વ વાર્તાહારી.

૫૪૧ ઉદિતદિનેશ. સ,મ,ય,ગ,ગ. ૧૧૬

રામ તા ઉદિતદિનેશે ગામા.

૧ ઘાગ્વજ્ઞમનાં મનં પદેતે ન પદેથે પપ લ ન થ ન ગ એવુ રૂપ નીચે

૫૪૨ મે અઠે છે.

૫૪૨ કઢાર. ય,ન,ય,ગ,ગ. ૧૨૨

કઢારે ય નય ગમા આવેઢે.

૫૪૩ સૌષાંધ્રિ. સ,ન,ય,ગ,ગ. ૧૨૪

રા નયા ગ ગ થર્વો સૌષાંધ્રિ છે.

૫૪૪ જાલપાદ. સ,મ,ર,ગ,ગ. ૧૨૨.

સ ગ રો ગી ગા છે જાલપાદે તો.

૫૪૫ દારુદેહા, દારુદેહા. ર,ર,ર,ગ,ગ. ૧૪૭

દારુદેહા બને રાર રાગામે.

૫૪૬ શિસ્તંદિત. જ,સ,ર,ગ,ગ. ૧૧૮

શિસ્તંદિત ત્રિપે જા સ રા ગા મા.

५४७ सुधाधारा. र,न,र,ग,ग. १८७

रा न रा ग ग थकी सुधाधारा.

५४८ कुपुरुषजनिता. न,न,र,ग,ग. १९२

कुपुरुषजनिता न ना र्गा गे.

५४९ कन्दविनोद. भ,म,स,ग,ग. १९९

कन्दविनोदे भो म स गी गा छे.

५५० विलम्बितमध्या. म,स,स,ग,ग. २१७

मा सा सा ग्ग विलम्बितमध्या मां.

५५१ विष्टम्भ. स,स,स,ग,ग. २२०

स स सा ग ग आण् विष्टम्भे तुं.

५५२ क्रोशितकुशला. भ,स,स,ग,ग. २२३

क्रोशितकुशला भ स सा गा गे.

५५३ उपहितचण्डी. स,भ,स,ग,ग. २४४

स भ स ग्गा उपहितचण्डीमां.

५५४ श्रितकमला. भ,म,स,ग,ग. २४७

भू भस ग गे श्रितकमला थाशे.

५५५ रथपद, वृत्ता, सुकृति, { न,न,स,ग,ग. २५१

सुमनक^१, वर्या^२, वृन्ता^३. } ४, ७ यति^४.

रथपद, रन् न न सा गा गे.

यति धर, धृति पर तुं रामे.

१ गाप्रहारप्ररुषमांथी. २ मंदारमरंदचम्पूमां ए नाम छे

३ छंदःप्रभाकर. ४ वृत्तरत्नाकरनी नारायणमष्टी टीका

५५६ सुमेरु. य,र,त,ग,ग. २७४

सुमेरुमां रचो या रा त गो गा.

છંદ:પ્રમાકરના કર્તાદ અને ૧૯ માત્રાની જાતિ માન્યને તેમાં બંતે યગણ લાઘવનો વિચમ કર્યો છે તો તે ચૂક્યા સુમેરુવૃક્ષને સુમેરુ જાતિ માની લીધી હોય એમ સહજ અનુમાન થાયછે.

૫૫૭ ઉપસ્થિત, શિશ્વઘિટ(શબ્દકલ્પદ્રુમ) જ,સ,ત,ગ,ગ. ૨૮૬
ઉપસ્થિત વિપે જા સા ત ગી ગા.

૫૫૮ શાલિની, માલિની. ૪,૭ યતિ. મ,ત,ત,ગ,ગ. ૨૮૯
માતાતાગા, ગા ધરો શાલિનીમાં.

૪, ૭ યતિ મંદારમરંદચપૂ, શબ્દકલ્પદ્રુમ, તથા છંદોગુત્તમુક્તાબલિમા કહી છે. રાગ કૈદાર તાલ ચતુશ્ર જાતિ ઉચ્છવ, વિલયકાલ.
(સંગીતાનુસારછંદોમજરી). માલિની નામ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમા છે.

૫૫૯ પ્રાકારવંધ, ગ્રાહી, વિધ્વંક- } ત,ત,ત,ગ,ગ. ૨૯૩
માલા, ગંભીર.

પ્રાકારવંધે ત તા તા ગ ગા છે.

૧ ચિત્રસેન ટીકાવાલ્ય પિંગલ છંદોમયમા ગંભીર નામ છે.

૫૬૦ વિહારિણી, ખાસિની. સ,જ,ત,ગ,ગ. ૩૦૦
રચવા વિહારિણી-ખાસિનીમાં;
સજતાગ ગા ધરો પાદ સીમા.

૫૬૧. વાતોર્મી. ૪,૭ યતિ. મ,પ,ત,ગ,ગ. ૩૦૬
વાતોર્મીમાં, રચ મા ભા ત ગી ગા.

મંદારમરંદચપૂમા ૪,૭ યતિ કહ્યા છે.

શાલિની અને વાતોર્મીના મિઘળથી ૧૪ જાતિના ઉપજાતિયો થાયછે.
જોડાક્ષરો આવેછે ત્યાં આ ચોમેલે એમ મુરુત્તતિલ્લમા લઘ્યું છે

૫૬૨ ર્હામૃગી. ૪,૭ યતિ. ત,મ,ત,ગ,ગ. ૩૦૯
ર્હામૃગી, રચ તા ભા ત ગી ગે.

૫૬૩ ધીરા. (ખાપાલ્લોમજરી) ન,પ,ત,ગ,ગ. ૩૧૩
નમ્રતગાગ ધો ધીરા મેલે

- ५४७ सुधाधारा. र, न, र, ग, ग. १८७
रा न रा ग ग थकी सुधाधारा.
- ५४८ कुपुरुषजनिता. न, न, र, ग, ग. १९२
कुपुरुषजनिता न ना र्गा गे.
- ५४९ कन्दविनोद. भ, म, स, ग, ग. १९९
कन्दविनोदे भो म स गी गा छे.
- ५५० विलम्बितमध्या. म, स, स, ग, ग. २१७
मा सा सा ग्गा विलम्बितमध्या मां.
- ५५१ विष्टम्भ. स, स, स, ग, ग. २२०
स स सा ग ग आण् विष्टम्भे तुं.
- ५५२ क्रोशितकुशला. भ, स, स, ग, ग. २२३
क्रोशितकुशला भ स सा गा गे.
- ५५३ उपहितचण्डी. स, भ, स, ग, ग. २४४
स भ स ग्गा उपहितचण्डीमां.
- ५५४ श्रितकमला. भ, भ, स, ग, ग. २४७
भू भू स ग गे श्रितकमला थाशे.
- ५५५ रघपद, वृत्ता, सुकृति, { न, न, स, ग, ग. २५९
सुमनक^१, वरना^२, वृन्ता^३. } ४, ७ यति^४.
रघपद, रघू न न सा गा गे.
यति घट, श्रुति पर तु रामे.
- १ गगप्रचारप्ररुधमोपी. २ मंदारमरंदवम्भो ए नाम छे
३ छंदःप्रभाकर. ४ घृतरत्नाकरनी नारायणमही टीका
- ५५६ सुमेरु. य, र, त, ग, ग. २७४
सुमेरुमां रचो या रा त गी गा.

હંદ:પ્રમાકરના કર્તાએ અને ૧૧ માત્રાની ઝાંતિ માર્નને તેમાં ધતિ
ચગળ લાવવાનો નિયમ કર્યો છે તો તે ચૂકચી સુમેરુવૃત્તને સુમેર
જાતિ માની લીધી હોય એમ સહજ અનુમાન થાયછે.

૫૫૭ ઉપસ્થિત, શિસ્વષ્ટિત(શબ્દકલ્પદ્રુમમાં) જ,સ,ત,ગ,ગ. ૨૮૬
ઉપસ્થિત વિષે જા સા ત મી ગા.

૫૫૮ શાલિની, માલિની. ૪,૭ યતિ. મ,ત,ત,ગ,ગ. ૨૮૯
મા તા તા ગા, ગા ધરો શાલિનીમાં.

૪, ૭ યતિ મંદારમરંદચપ્, શબ્દકલ્પદ્રુમ, તથા હંદોદ્યતસુક્તાવલિમાં
કહી છે. ૧૫ કૈદાર તાલ ચતુષ્ઠ જાતિ ઉચ્છવ, વિલંબકાલ.
(સંગીતાનુસારહંદોદયજરી). માલિની નામ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં છે.

૫૫૯ પ્રાકારવંધ, ગ્રાહી, વિધ્વંક- } ત,ત,ત,ગ,ગ. ૨૯૩
માલા, મંધીર.

પ્રાકારવંધે ત તા તા ગ મા છે.

૧ ચિત્રસેન દીકાવાલા ડિંગલ હંદોદયમાં મંધીર નામ છે.

૫૬૦ વિહારિણી, માસિની. સ,જ,ત,ગ,ગ. ૧૦૦

રચવા વિહારિણી-માસિનીમાં;

સજ તા ગ ગા ધરે પાદ સીમા.

૫૬૧. વાતોર્મી. ૪,૭ યતિ. મ,મ,ત,ગ,ગ. ૩૦૬

વાતોર્મીમાં, રચ મા પા ત મી ગા.

મંદારમરંદચપ્માં ૪,૭ યતિ કહ્યા છે.

શાલિની અને વાતોર્મીના મિશ્રણથી ૧૪ જાતિના ઉપજાતિયો થાયછે.
જોડાસરી આવેછે ત્યાં આ જોખેછે એમ સુદૃઢતેલકમાં લખ્યું છે.

૫૬૨ ર્દહામૃગી. ૪,૭ યતિ. ત,મ,ત,ગ,ગ. ૩૦૯

ર્દહામૃગી, રચ તા પા ત મી ગે.

૫૬૩ ધીરા. (માપાહરોદયજરી)

૫૬૪ પરિમલલલિત. ન,ન,ત,ગ,ગ. ૩૨૦

પરિમલલલિતે પૂર્ણ પ્રીતે,
ન ન ત ગ ગ કરો ઠીક રીતે.

૫૬૫ વિલાસિની. (પાદાંતે યતિ) જ,ર,જ,ગ,ગ. ૩૪૨

વિલાસિની રચો જ રા જ ગા ગે.

૫૬૬ વિશ્વવિરાટ, મદાન્યા.^૧ મ,સ,જ,ગ,ગ. ૩૪૧

આળો વિશ્વવિરાટ માંહ પ્રીતે,
મા સા જા ગ ગ માપ તો સુરીતે.

^૧ હંદોલતા.

૫૬૭ વિમલા. સ,સ,જ,ગ,ગ. ૩૪૮

વિમલા રચવા સ સા જ ગી ગા.

૫૬૮ સરોજવનિકા. જ,સ,જ,ગ,ગ. ૩૫૦

સરોજવનિકા જ સા જ ગી ગે.

૫૬૯ અમન્દપાદ. મ,સ,જ,ગ,ગ. ૩૫૧

મૂ સ્જ ગ ગ અમન્દપાદમાં છે.

૫૭૦ પંચશાસ્ત્રી. ન,સ,જ,ગ,ગ. ૩૫૨

ન સ જ ગ ગ થાય પંચશાસ્ત્રી.

૫૭૧ ઇન્દ્રવજ્રા. ૧,૬ યતિ. ત,ત,જ,ગ,ગ. ૩૫૭

તા થા જ ગા ગે, કર ઇન્દ્રવજ્રા.

હંદ:શાસ્ત્રમાં પાદાન્તે યતિ કેહેછે. શ્રુતયોધમાં પાંચમે યતિ છે મંદારમરંદચમ્પૂમાં ૫, ૬ એ યતિ કેહેછે. રાગિણી નટભેરણી, તાલ રંગ્યટી-યર્કી ગવાયછે. (સંગોતાગુસારહંદોમેઝરી.)

૫૭૨ ઉપેન્દ્રવજ્રા. ૧, ૬ યતિ જ,ત,જ,ગ,ગ. ૩૫૮

ઉપેન્દ્રવજ્રા, જ ત જા ગ ગે થી.

મંદારમરંદચમ્પૂમાં ૫, ૬ યતિ કેહેછે, હંદ:શાસ્ત્રમાં પાદાન્તે યતિ

કેહેછે શ્રુતપ્રેમના પાંચમે યતિ છે, તેમ વોલવામા પણ વપરાયછે.

ધામન શિવરામ આપ્તેના કોપમા હિન્દવજ્રા અને ઉપેન્દ્રવજ્રા વખેમાં પાંચ છ એ યતિ કરી છે, પરંતુ છદોરૂત્તરુક્તાવલિમા વલ્લેમા યતિ કરી નથી.

૫૭૩ * 'ઉપજાતિ', ઉપેન્દ્રમાલા^૨, આર્યાનકી.

તા ના જગી મા કદિ પાદ થાશે,
જ તા જગી મા વઝો તો રચાશે;
એ મિશ્રણે તો ઉપજાતિ જાણો,
ત્રિષ્ટુપમાથી કવિ! જોડે આણો.

* જુઓ ૧૨ અક્ષરના માધ્યારૂત ઉપરની આ વિવેની ટીપ

૧ સંતીશાસુરાર છદોગજરી પ્રમાણે રાગ સિંધુરો કાનરો, તામ સં-
કીર્ણ જાતિ હિંન્દનાદ

૨ આ નામ મદારમરદખમ્પૂમા આપ્યું છે

આ સ્થાન નીચે લલેખા નામ પિંગલોમા મઠી આવેછે, અને તે હિન્દવજ્રા
અને ઉપેન્દ્રવજ્રાના મિશ્રણથી થયેલા છે

હિન્દવજ્રા અને ઉપેન્દ્રવજ્રા મઠી ૧૪ મેદ થાયછે તેના ઉદાહરણ અને
પ્રત્યાર નીચે પ્રનાગ છે, તેમા શુદ્ધી જગ્યાએ હિન્દવજ્રા અને લઘુની જગ્યાએ
ઉપેન્દ્રવજ્રા જાણવા —

SSSS ચારે ચરણ હિન્દવજ્રાનાં.

૧	SSSS કીર્તિ *	૧	ઉપેન્દ્રવજ્રા,	૨	હિન્દવજ્રા,
			જ,ત,જ,ગ,ગ.		ત,ત,જ,ગ,ગ.
		૩	હિન્દવજ્રા,	૪	હિન્દવજ્રા.
			ત,ત,જ,ગ,ગ.		ત,ત,જ,ગ,ગ.
૨	SSSS વાળી.	૧	હિન્દવજ્રા,	૨	ઉપેન્દ્રવજ્રા
		૩	હિન્દવજ્રા,	૪	હિન્દવજ્રા.

* આમા ૧૪ મેદનો ઉદાહરણ છદ પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૧૫૯-૬૧ મે છે.

ધાગ્વલભમા કીર્તિ નામ નથી તેથી વાળીથી પ્રારંભ થતાં જમ્ પરી
જાયછે એના ૧૨ મે અંકે છુદ્ધિ છે અને ૧૪ મે અંકે મધ્યની છે

३ ॥५५ माला.	१ उपेन्द्रवज्रा, ३ इन्द्रवज्रा,	२ उपेन्द्रवज्रा, ४ इन्द्रवज्रा.
४ ५५५ शाला.	१ इन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ इन्द्र ,,
५ १५१५ हंसी.	१ उपेन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ इन्द्र ,,
६ ५११५ माया.	१ इन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ उपेन्द्र ,, ४ इन्द्र ,,
७ ॥१५ जाया.	१ उपेन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ उपेन्द्र ,, ४ इन्द्र ,,
८ ५५५१ घाला.	१ इन्द्र ,, ३ इन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,
९ १५५१ आर्द्रा.	१ उपेन्द्र ,, ३ इन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,
१० ५१५१ भद्रा.	१ इन्द्र ,, ३ इन्द्र ,,	२ उपेन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,
११ ॥५१ म्रेमा.	१ उपेन्द्र ,, ३ इन्द्र ,,	२ उपेन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,
१२ ५५॥ रामा.†	१ इन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,
१३ १५॥ ऋद्धि.‡	१ उपेन्द्र ,, ३ उपेन्द्र ,,	२ इन्द्र ,, ४ उपेन्द्र ,,

† गणप्रज्ञाप्रकाशमां पावन.

‡ गणप्रज्ञाप्रकाशमां बुद्धि.

૧૪ ૬।।। સિદ્ધિ.† ૧ હન્દ્ર „ ૨ ઉપેન્દ્ર „
૩ ઉપેન્દ્ર „ ૪ ઉપેન્દ્ર „

।।।। ઉપેન્દ્રવજ્રાનાં ચારે પાદ.

† પ્રાકૃત પિંગલસૂત્રના કર્તા બુદ્ધિ નામ આપે છે. તથા 'ગંગાપ્રસ્તાદ' પ્રકાશમાં ઘટ્ટિ છે.

આ ઉપરથી જણાય છે કે, જો એક શ્લોકનું મિથળ ધાર્ય તો તેના માત્ર ૧૪ ભેદ થાય, પણ જે કરતાં વધારે પડેલે ગ્રંથ કે ચાર શ્લોકનું મિથળ ધાર્ય તો તેના ઘણા ભેદ થાય છે.

ગુરુ અને લઘુ એવાં એક ચિન્હ છે, માટે એ શ્લોકના મિથળના ભેદનો પ્રસ્તાર બાહ્ય જણાવ્યા પ્રમાણે થઈ શકે છે, પણ જે ઉપરાત્તનું ચિન્હ જણાવવાનું સાધન નથી તેથી તેનો પ્રસ્તાર થઈ શકતો નથી. પણ ગ્રંથ શ્લોકના મિથળનું ઉપ-જાતિ શ્લોક કરતાં જે પદ તો ઇકનાં આવે અને અકેરુ વીજાનું આવે ત્યારે ચાર પાદ થાય તેમી ચાલવળી કરતાં ચાર સુદ્ય ભેદ કિયા કિયા મિથળથી ધાર્ય તે નીચે વતાવવામાં આવ્યું છે.

પાદાંગ.	૧ ભેદ.	૨ ભેદ.	૩ ભેદ.	૪ ભેદ.
૧	ફ.	હ.	હ.	ફ.
૨	ફ.	ફ.	વ.	વ.
૩	હ.	ફ.	ફ.	હ.
૪	વ.	વ.	ફ.	ફ.

ઉપર પ્રમાણેનું મિથળ જોવામાં આવે છે, પણ એમ કરવું ઉચિત નથી એમ નાર અક્ષરના અંક ૬૯૬ના માયા શ્લોકની ટીપ જોવાથી જણાશે. પેટલે આ ટીપને એ વિષે વિસ્તાર કયો નથી.

૬૭૪ પદુપટ્ટિકા.

સ, જ, ન, ગ, ગ. ૩૬૪

પદુપટ્ટિકા સ જ જા ગ ગે થો.

૫૭૫ ઉપસ્થિતા. ૬, ૬, યતિ. ત, જ, જ, ગ, ગ. ૩૬૬

તા જા જ ગ ગા થો, ઉપસ્થિતા છે.

૫૭૬ શ્રુતકીર્તિ, અનવસિતા, } ન, ય, મ, ગ, ગ. ૪૦૦
માણિચ્ચમાલા. ૧ } ૬, ૬ યતિ.

ન ય મ ગ ગા, લાવો શ્રુતકીર્તિ.

૧ આ નામ મંદારમરંદવપ્તમાં છે, યહી તેમાં ૫, ૬ ઉપર યતિ લલી છે

૫૭૭ વર્ણવલાકા. સ, સ, મ, ગ, ગ. ૪૧૨

સ સ મા ગ ગ થો વર્ણવલાકા.

૫૭૮ શ્રમિતશિખંડી. મ, સ, મ, ગ, ગ. ૪૧૬

છે શ્રમિતશિખંડી મ્મસ મ ગી મે.

૫૭૯ માધો (ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ) સ, મ, મ, ગ, ગ. ૪૨૬

સં મ મા ગા ગ થતી રચ મા યો.

૫૮૦ નીલસરૂપી, નાગસરૂપી, } મ, મ, મ, ગ, ગ. ૪૨૯
દોષક, વન્ધુ, વધા. }

મો મ મ ગા ગ થો નીલસરૂપી,

દોષક વન્ધુ જ નાગસરૂપી;

પાદાન્તે યતિ હોવાનું છંદશાસ્ત્રમાં લખે છે શ્રુતગોધરી ટાકરમાં ૭, ૪ પ યતિ કહી છે છંદોદ્યોતપ્રજ્ઞાવાલિમાં અમા કહેલા ગણોવાળું નીલસરોરદ્યુત્ત ૩ તેમાં યતિ પાળી નથી વધા નામ માગધી છંદશાસ્ત્રમાં છે માગધી પિંગલ છંદોપ્રથમા પાઠાતરે અન્તે બે લુ આળવા પગ મત જનાવું છે

સંગીતાનુસાર છંદોગત્રીપ્રમાણે રાગ દરબારી ધ્યાનને, તાલ પુખ્ત જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા ૧૬ વિલમ્બકાલ

૫૮૧ રોષક. ન, મ, મ, ગ, ગ. ૪૪૦

ન મ મ ગા ગ થો રોષક યાશે.

૫૮૨ સ્વાગતા^૧, સ્વગતા^૨, }
સગતા^૩, સ્વાગત. } ર,ન,મ,ગ,ગ. ૪૪૩

સ્વાગતા રચ રનાભગમે થી.

૧ મંદારમરંદચપૂ, પિંગલ્લહ-સૂત્ર અને છુત્તદર્પણમાં પાદાન્તે યતિ કહ્યા છે.

૨ સંગીતાનુસારછંદોમજરી પ્રમાણે રાગ છાયા, તાલ ચતુષ્ર જાતિ તેતાલા;

માત્રા ૧૬, મધ્ય કાલ. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ પ્રમાણે.

૫૮૩ કુપુરુપજનિતા. ન,ન,મ,ગ,ગ. ૪૪૮.

કુપુરુપજનિતા નનમગા.

૫૮૪ મદનમાલા. ન,ર,ન,ગ,ગ. ૪૭૨

નરનગાગથી મદનમાલા.

૫૮૫ ઉદિતવિજોહા. ત,ત,ન,ગ,ગ. ૪૮૧

તાતાનગીમે ઉદિતવિજોહા.

૫૮૬ અનુકૂલા, સાર્દ્રપદા. મ,ત,ન,ગ,ગ. ૪૮૭

મૂતનગામે કર અનુકૂલા.

રાગ શંકરા, તાલ ચતુષ્ર જાતિ તેતાલા, માત્રા ૧૬ મધ્યકાલ.
(સંગીતાનુસાર છંદોમજરી)

૫૮૭ શ્રી, મૌક્તિકમાલા^૧, } મ,ત,ન,ગ,ગ. ૪૮૭
કુદ્મલદન્તીર. } ૧,૬, યતિ.

મૂતનગામા, શૈર છ યતિ શ્રી

મૌક્તિકમાલા, રચ તું મતિથી.

અનુકૂલા પ્રમાણે શંકરા રાગથી ગવાયછે. તેમા યતિ વહી મધો, અને
આત્રા ૫, ૬ યતિ છે એટલોજ ફેર છે.

૧ મંદારમરંદચપૂમાં ૫ ને ૭ યતિ કહી છે, પણ ૫, ૬ જોડયે.

૨ પિંગલ્લહ-સૂત્રમા આ નામ છે અને ૫, ૬ યતિ કહી છે.

૫૮૮ માત્રા. (વાગ્વહ્નમ.) મ,ન,ન,ગ,ગ. ૫૦૫

માત્રા માંહ મનનગમ આણો.

૫૮૯ સુવૃત્તિ.

સ,ન,ન,ગ,ગ. ૧૦૮

સ ન ના ગ ગ થો રત્ત સુવૃત્તિ.

છંદાર્ણવમાં આનુ માપ ન ન સ ગ ગ આપ્યું છે. છંદઃપ્રમાકરમાં પણ આ માપ વાળા ધૃતને ધૃસ્તા અથવા ધૃન્તા ધૃત કહ્યું છે. ઓમે એ માપવાળા અંક ૫૫૫ મે રૂપ ૨૫૬ જે નામ આપ્યાં છે તેથી છંદાર્ણવમાં આપેલ માપ ભૂલવાં જણાય છે.

૫૯૦ ભુજંગી, કર્ણ, સેહેલ. ૬, ૧ યતિ. ય, ય, ય, લ, ગ. ૧૮૬

ભુજંગીજ કર્ણે, ય યા યા લ ગી.

૧ યાગ્વત્તમ ધૃષ્ટ ૫૦મે તથા છંદઃપ્રમાકર ધૃષ્ટ ૧૬૮મે આ નામ છે.

૨ પ્રયોગમાગર લેહેર ૧૨મીમાં આ નામ છે.

૫૯૧ જવનશાલિની.

ન, ર, ય, લ, ગ. ૬૦૦

જવનશાલિની ન રા યા લ ગે.

૫૯૨ પ્રસ્રમરકરા. (વાગ્વલ્લભ.)

ન, સ, ય, લ, ગ. ૬૦૮

પ્રસ્રમરકરા ન સા યા લ ગે.

૫૯૩ ગલ્લક. (વાગ્વલ્લભ.)

ન, ન, ય, લ, ગ. ૬૪૦

ન ન ય લ ગ કરને ગલ્લકે.

૫૯૪ પ્રપાતાવતાર.

ય, ય, ર, લ, ગ. ૬૧૦

પ્રપાતાવતારે યા ય રા લ ગી.

૫૯૫ ગહવર.

ર, ર, ર, લ, ગ. ૬૧૯

ગહવરે આળવા રા ર રા લ ગી.

૫૯૬ વારયાત્રિક.

મ, ર, ર, લ, ગ. ૬૬૩

મા ર ર લા ગ છે વારયાત્રિકે.

૫૯૭ લલિત, ભાવિની, કનકમંજરી,

ભામિની, ઇન્દિરા, શુદ્ધકામદા ^૧ ,	} ન, ર, ર, લ, ગ. ૬૬૪
વિવુધવંદિતા, રાજહંસી. ^૨	

૬, ૧ યતિ.

લલિત ધાયછે, નારરા લગે,
કનકમંજરી, ઇન્દિરા ચગે,
ત્રિવુધવંદિતા, ભામિની મળો,
યતિ છયે ધરી, ભાવિની ગળો.

૧ સંગીતાનુસાર છદોમજરી અને છદ પ્રભાકરમા આ નામ આપ્યું છે
આ શ્રુત રાગ પ્રદાપક, તાલ ચતુશ્ર જાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬ મધ્ય કાલમા
ગાઈ શકાય છે

૨ મંદારમરદચમ્પુમા માપ નરરગગ આપ્યું છે તે મૂલ્ય છે, તેન બદલે
ઉદાહરણમાં અત્રે લગ છે તે સ્વર છે

૫૯૮ ઇયેનિકા, ઇયેની, †સેનક } ર, જ, ર, લ, ગ. ૬૮૩
શ્રેણિકા, શ્રેણી, તાલ †. } ૧, ૬ યતિ.

ઇયેનિકા રચો, ર જા ર લા ગ થી.

† ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આ નામ છે છદોમજરીમાં “શ્રેણી” નામ છે
૧ છદોશ્રુતમુક્તાવલિમાં આ ગળોથી તાલ શ્રુત કયું છે તેમાં યતિ કહી નથી
૫૯૯ સીધુ. (વાગ્વલ્લભ) સ, મ, ર, લ, ગ. ૬૯૨

સ મ રા લા ગ કરાય સીધુમાં.

૬૦૦ રયોદ્ધતા^૧, રયોધ્રતા^૨. ર, ન, ર, લ, ગ. ૬૯૯

રા ન રા લ ગ થકી રયોદ્ધતા.

૧રાગ પુત્રાગ ચરાઈ, તાલ ચતુશ્રજાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬ મધ્ય કાલ
(સંગીતાનુસાર છદોમજરી) ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ

૬૦૧ પ્રતારિતા. સ, ન, ર, લ, ગ. ૭૦૦

સ ન રા લ ગ થકી પ્રતારિતા.

૬૦૨ નીલા. ત, ન, ર, લ, ગ. ૭૦૧

નીલા રચ ત ન રા લ ગા થકી.

૬૦૩ સુમદ્રિકા, †સુમુદ્રિકા, } ન, ન, ર, લ, ગ. ૭૦૪
મદ્રિકા. † } ૬, ૧ યતિ

ન ન ર લ ગ થ સી સુભદ્રિકા.

રાગ કૌમીમાનડા (ધૌરંજની) તાલ ચતુશ્ર જાતિ આઠ ચીતાલ
માત્રા ૧૪ મ ચક્રાલ (સંગીતાનુગાર છંદોમંજરી)

૧ અપરાંતિસા અથવા પરાંતિસા ગાતિ જે મતાશ્રીય ભેદમાં છે તેની સાથે મળે છે
છુદ. સામ્યમો પાડે તે ચતિ લેય છે. શ્રુતવોધ દોષમાં ૭, ૪, ચતિ લેય છે.

૨ છંદાણેત તથા ઘાગ્ધમ્ભ (સુમુદ્રિગ)

૬૦૪ સૌરભવદ્વિની.

ન,ય,સ,લ,ગ. ૭૨૦

નયસલગે સૌરભવદ્વિની.

૬૦૫ ભુજગહારિણી.

ન,ર,સ,લ,ગ. ૭૨૮

ભુજગહારિણી નરસીલગે.

૬૦૬ ઉપચિત્ર, સુચિત્ર, નરેશ. ૬, ૧ ચતિ. સ,સ,સ,લ,ગ. ૭૩૨

સસસાલગંથી, ઉપચિત્ર છે,

પટ પાંચ પેરે, ચતિ મિત્ર છે.

ઘાગ્ધમ્ભમાં ચતિ વહી નથી પિંગળાદર્શના ઉપચિત્રા નામ આપી
છે ચતિ વહી છે

૬૦૭ સમ્મદમાલિકા.

ન,સ,સ,લ,ગ. ૭૩૬

નસસલગ સમ્મદમાલિકા.

૬૦૮ કનકકામિની.

જ,ત,સ,લ,ગ. ૭૪૨

જ તા સ લા ગે કનકકામિની.

૬૦૯ ઉપદારિકા. રંજિતા. ૧, ૬ ચતિ. ર, જ, સ, લ, ગ. ૭૪૭

રાજસાલગે નું ઉપદારિકા

દે શરે છે, વિરતિ રંજિતા.

૧ ઉપદારિકા અને દારિકાનું મિશ્રણ થવાથી ૧૪ પ્રકારના ઉપજાતિ
નેદ થાય છે, પણ તેના નામ લખ્ય નથી. સંગીતાનુગાર છંદોમનરમા આવું
નામ લલિત છે રાગ કામોદી, તાલ ચતુશ્ર જાતિ પ્રેતાલ, માત્રા ૧૬ મધ્યકાલ

૨ આ નામ તથા ચતિ મંદારમદનપૂ.

६१० दारिका, नन्दिनी^१. ९, ६ यति. स, ज, स, ल, ग. ७४८

स ज सा ल मे रच तुँ दारिका;

शर ने छये, यति वदे टोका.

१ मंदारमरदवंपूमा ए नाम तथा यति छे. घाग्ग्वल्लभमो दारिकामां यति कही मर्था.

६११ मालविका.

त, ज, स, ल, ग. ७४९

छे मालविका त ज स ला ग थी.

६१२ नाभस.

ज, ज, स, ल, ग. ७५०

ज जा स ल गा रच तुँ नाभसे.

६१३ सौभगकला.

भ, ज, स, ल, ग. ७५१

सौभगकला भ ज स ला ग थी.

६१४ वीवध.

न, ज, स, ल, ग. ७५२

न ज स ल गी रच तुँ वीवधे.

६१५ आशापाद.

म, भ, स, ल, ग. ७५३

आशापादे म भ स ल गा धरो.

६१६ भुजलता.

न, स, त, ल, ग. ८००

रच भुजलता ना सा त ल गे.

६१७ सायक.

स, भ, त, ल, ग. ८१०

रचजो सायक सो भा त ल गे.

६१८ कलस्वनवंश^१, पायका. (ग. प्र. प्र.) भ, भ, त, ल, ग. ८२३

बे भ कलस्वनवंशे त ल गा.

१ घाग्ग्वल्लभ.

६१९ मदनया.

न, न, त, ल, ग. ८३२

रच तुँ मदनया नान्त ल गे.

૬૨૦ મોટનક, ૧મોટક, ૨મનિમાલ. ત,જ,જ,લ,ગ. ૮૭૭

તા જા જ લગી કર મોટનકે.

૧ છંદોલનામાંથી. ૨ આ નામ પ્રવીણમાગરમાં છે. કેદ ૧૦૫૦ યતિ કેદ છે.

૬૨૧ સ્વટકા, હરિણી. (છંદ: પ્રમાકર.) જ,જ,જ,લ,ગ. ૮૭૮

જ જા જ લગે રવજો સ્વટકા.

૬૨૨ શલ્કશકલ. મ,જ,જ,લ,ગ. ૮૭૯

શલ્કશકલે મ જ જા લ ગ છે.

૬૨૩ સુમુખી. ૭, ૪ યતિ* ન,જ,જ,લ,ગ. ૮૮૦

ન જ જ લગે રવ તું સુમુખી.

*છંદ: શાસ્ત્ર (કલકત્તાની ડાપેલી પ્રતિ) ઉપરના ઘેચર રામદેવના દિવ્ય (૫. ૨૨૨) પ્રમાણે, પણ "મંદારમંદવપૂ" પૃષ્ઠ ૧૬માં ૬, ૫ ઉપર અને ધૃતરાષ્ટ્રાકરની નારાયણમંદીમાં ૫, ૬ ઉપર યતિ પૃષ્ઠ ૪૩મે કહી છે. છંદોશ્ત-મુક્તાવલીમાં યતિ કહી નથી.

૬૨૪ જિહ્વાશયા. ત,મ,જ,લ,ગ. ૮૮૧

જિહ્વાશયા ત મ જ લા ગ ધરો.

૬૨૫ ચપલા. ૬, ૧ યતિ. મ,મ,જ,લ,ગ. ૮૮૭

મૂ મ જ લા મ થી, રવો ચપલા.

૬૨૬ કુશલકલાવતિકા. મ,ન,જ,લ,ગ. ૮૮૯

મ્ના જ્ઞા લ ગે કુશલકલાવતિકા.

૬૨૭ અર્ધશિલા. મ,ન,જ,લ,ગ. ૮૯૧

મા ન જ લ ગ કર અર્ધશિલા,

૬૨૮ હરિકાન્તા. સ,મ,ત,લ,ગ. ૯૨૦

હરિકાન્તા રવ સા મા ત લ ગે.

૬૨૯ નિરવધિગતિ. ન,સ,મ,લ,ગ. ૯૨૮

નિરવધિગતિ ના સ મ લ ગે.

૬૩૦ હરિરૂપક, હરિરૂપ. ર,ન,મ,લ,ગ. ૯૫૬

છે હરિરૂપક રા ન મ લ ગે.

૬૩૧ દામઘટિતા. ન,ન,મ,લ,ગ. ૯૬૦

ન ન મ લ ગ થો દામઘટિતા.

૬૩૨ સમિત્. ન,ય,ન,લ,ગ. ૯૭૬

સમિત બનાવો ન ય ન લ ગે.

૬૩૩ સામપદા. મ,સ,ન,લ,ગ. ૯૮૬

જાણો સામપદા મ સ ન લ ગે.

૬૩૪ અશુવિલાસ. ૬,૯ યતિ. ન,ત,ન,લ,ગ. ૧૦૦૦

અશુવિલાસે, ન ત ન લ ગ છે.

૬૩૫ ભ્રમરવિલસિતા^૧, ભ્રમરવિલસિત, } મ,મ,ન,લ,ગ. ૧૦૦૯
૨ભ્રમરલલિત, ૩ભ્રમરાવિત. } ૪,૭ યતિ.*

મા મ્ના લા ગે, ભ્રમરવિલસિતા.

૧ રાગ હિંદોલ, તાલ ચતુષ્ જાતિ તેતાલા, માત્રા ૧૬ અધ્યકાલ (સંગી તાનુસાર હંદોમંજરી. ૨ છેદ:શાસ્ત્રમા ભ્રમરલલિત નામ અને ૪,૭ યતિ કહી છે. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ.

* મંદારમરદ્વચપૂર્ણ પળ આ પ્રમાણે યતિ છે. આગ્વલ્લભમાં યતિ નથી કહી.

૬૩૬ કાહલી. સ,મ,ન,લ,ગ. ૧૦૧૨

સ મ ના લા ગ ધર પ્રતિ પદે,

રચના કાહલો સરસ વદે;

^{૧૪}મનુ માત્રા ચરણ પળ ગળે

કવિ કો' જાતિ કલ પ્રકરણે.

“મૃત્તરાશ્રી” નો નારાયણમ^૧ ત્રીકામાં આ માત્રામેઢ જાતિ કહી છે.

૬૩૭ દમનક. ૪,૭ યતિ ન,ન,ન,લ,ગ. ૧૦૨૪

દમનક, રચ ન ન ન લ ગે.

છંદ: સાત્ર, પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્ર, વાળીભૂષણ, વાગ્વહન અને છંદોરત
મુક્તાવલીમાં આ ચતિ પાઠી નથી.

૬૩૮ ગંભારિ.

ર,ર,ર,ગ,લ. ૧૧૭૧

રા ર રા ગા લ થી થાય ગંભારિ.

૬૩૯ કામુકલેખા.

મ,મ,સ,ગ,લ. ૧૨૨૩

કામુકલેખા મૂ મ સ ગા લે થો.

૬૪૦ સંશ્રયશ્રી.

ત,ત,ત,ગ,લ. ૧૩૧૭

છે સંશ્રયશ્રી ત તા તા ગ લા થો.

૬૪૧ સૈનિક-૧ સેનિકા.

જ,ર,જ,ગ,લ. ૧૩૬૬

રચાય સૈનિકે જ રા જ ગાલ.

૧ ઘાગીભૂષણમાં તથા પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્રમાં શુરુ સપુને કાને ને સપુ શુરુંને
કમે ઇમ ધને રાંતે ૧૧ અક્ષરના છંદને સેનિકા એવુ નામ જાણ્યું છે, પણ
આ પિંગલમાં ગણના બેદને સીધે દ્યેનિકા ને દ્યેની વૃત્તને બેવ ૫૯૮
મે જુડુ ગણ્યું છે.

૬૪૨ પિચુલ.

સ,સ,જ,ગ,લ. ૧૩૭૨

પિચુલે રચવા સ સા જ ગા લ.

૬૪૩ કાલવર્મ.

ન,મ,જ,ગ,લ. ૧૪૦૦

ન મ જ ગા લ રચ કાલવર્મ.

૬૪૪ સાન્દ્રપદ. ચોથે ચતિ.

મ,ત,ન,ગ,લ. ૧૫૧૧

સાન્દ્રપદે, આળ મ ત ન ગા લ.

છંદોમજર્ગના પરિશિષ્ટમાં છે પણ ચતિ નથી

૬૪૫ સાલન. (ગણપ્રસ્નાર પ્રકાશ) મ,મ,મ,લ,લ. ૧૬૯૧

મૂ મ મ લો લ થકી તો સાલન.

૬૪૬ શેપાપીડ.

મ,મ,મ,લ,લ. ૧૭૭૭

શેપાપીડે મ મ મ લ લા ધર.

૬૪૭ કેલિચર.

ન,ય,ન,લ,લે. ૨૦૦૦

ન ય ન લ લે કેલિચર કર.

૬૪૮ અગરિમ.

ન,ન,ન,લ,લ. ૨૦૪૮

૨

ન ન ન લ લ થર્કો અગરિમ.

૧૨ જગતીછંદ. ૪૦૯૬ મેદ છે. ૧૨ વર્ણ.

૬૪૯ વિદ્યાધાર, વિદ્યાધર, }

મ,મ,મ,મ. ૧

વિદ્યાધારી, ૧વિદ્યાહાર. } છંદોલતામાં ૪, ૪, ૪યતિ કહી છે

મા મા મા મી, વિદ્યાધારે, ચારે આવે,

ચારે ચોરે, ચારે શોધી, છેદો લાવે;

૧ છંદોલતામુક્તાવલીમાં આ નામનુ વૃત્ત આજ માપનુ છે, પણ તેમાં
યતિ વહી નથી, પરંતુ ઘાઘ્વલ્લભ શ્લોકાદિમાં યતિ કહી છે

૬૫૦ ભાસિતભરણ.

મ,સ,મ,મ, ૧૧

ભાસિતભરણે ભા સા મા મા આણો.

૬૫૧ વિપમબ્યાલી.

ન,સ,મ,મ. ૧૨

ન સ મ વિપમબ્યાલીમાં છેલો મા.

૬૫૨ શમ્યા.

ત,ન,મ,મ. ૬૧

શમ્યા રચ ત ન મા મા આણી પોતે.

૬૫૩ મિથુનમાલી.

ન,ન,મ,મ. ૬૪

રચ તું મિથુનમાંલી ના ના મા મે.

૬૫૪ કિંશુકાસ્તરણ.

ર,સ,ય,મ. ૯૧

કિંશુકાસ્તરણે ર સા યો મા આવે.

૬૫૫ દોર્લીલા.

સ,સ,ય,મ. ૯૨

સ સ યા મ ધરી બનાવો દોર્લીલા.

૬૫૬ વિશાલામ્બોજાલી, અમ્બોજાલી. ત,સ,ય,મ. ૯૩
તા સા ય મ થકો વિશાલામ્બોજાલી.

૬૫૭ વીણાદણ્ડ. જ,સ,ય,મ. ૯૪
જ સા ય મ ધરો તમે વીણાદણ્ડે.

૬૫૮ મત્તાલી. (વાગ્વહ્ન) ૪, < યતિ. મ,ત,ય,મ. ૯૭
મત્તાલી માં, મા ત ય મા છેદો ચોથે.

૬૫૯ વસનવિશાલા. ન,ન,ય,મ. ૧૨૮
ન ન ય વસનવિશાલા છેલો મા.

૬૬૦ લીલારત્ન. મ,મ,સ,મ. ૧૨૩
લીલારત્ને આળો મ મ સા મા સોઠી.

૬૬૧ કાન્તોત્પીડા. મ,મ,સ,મ. ૧૨૯
મા મ સ માધી ધાયજ કાન્તોત્પીડા.

૬૬૨ જલધરમાલા. ૪, < યતિ^૧ મ,મ,સ,મ. ૨૪૧
મા મા સા મા, જલધરમાલા ચોથે.

^૧ શબ્દકલ્પદ્રુમ, અને છંદોમજરી પ્રમાણે વાગ્વહ્નમ્ શ્લોકોમાં યતિ કહી નથી.

૬૬૩ વિવરવિલસિત. ત,ન,સ,મ. ૨૫૩
તા ના વિવરવિલસિતે છે સા મા.

૬૬૪ શુદ્ધાન્ત. ન,ન,સ,મ. ૨૫૬
ન ન સ મ ઠિક રચજો શુદ્ધાન્તે.

૬૬૫ સુખાનંદ^૧. ય,ર,ત,મ. ૨૭૪
સુખાનંદે, રચો યા રા ત મા શોધો.

^૧ છંદ કામદુષાવત્સના કર્તા સુખાનંદે પોતાના નામનો રચ્યો છે.

૬૬૬ સાક્ષી. સ,સ,જ,મ. ૩૪૮
સ સ જા મ ધરો સદાય સાક્ષીમાં.

૬૬૭ સ્વરવર્ષિણી. સ,જ,જ,મ. ૩૬૪

સ્વરવર્ષિણી રચ સો જ જા માથી.

૬૬૮ ધવલકરી. ન,ન,મ,મ. ૪૪૮

રચ ધવલકરી નનભામાથી.

૬૬૯ લુમ્બાક્ષી, લુબ્ધાક્ષી. સ,સ,ન,મ. ૪૭૬

સસનામયકો રચ હું લુમ્બાક્ષી.

૬૭૦ મલયજસુરામિ. મ,ન,ન,મ. ૧૦૧

માનાન્મા મલયજસુરામિમાં છે.

૬૭૧ વાહિની. ૭, ૧ યતિ. (પિંગલ્લહંદઃસૂત્રે)ત,મ,મ,ય. ૧૧૭

છે વાહિનીમાં સાતે, દે તામમાયા.

૬૭૨ પુટ, શ્રીપુટ^૧, સ્ફુટ. ૮, ૪ યતિ. ન,ન,મ,ય. ૧૭૬

પુટ વસુ યુગ નાના, માય થી છે.

૧ મંદારમરંદચંપૂમાં એ નામ છે. અને તે તથા હંદોમંજરીના પરિશિષ્ટ અને શાબ્દકલ્પદ્રુમમાં પણ એજ યતિ છે.

નૃસારનાકરમાં મુનિ શર વિરતિ એમ કહીને વસુ યુગ શતિ પાઠઃ એમ છે.

૬૭૩ વૈશ્વદેવી. ૧, ૭ વિરામ. મ,મ,ય,ય. ૧૭૭

મામાયાયે છે, વૈશ્વદેવી શરે તો.

રાગ મેહાગઝા, તાલ વિજયાનદ, માત્રા ૧૧ ચિલ્લમ કાલ.

(સંગીતાનુસાર હંદોમંજરી.)

૧ હંદઃશાસ્ત્ર, હંદોમંજરી, પ્રાકૃત પિંગલ્લસૂત્ર અને મંદારમરંદચંપૂમાં પણ આ પ્રમાણે યતિ છે.

૬૭૪ આધિદૈવી. (વાગ્વલ્લભ) ૬, ૬ યતિ. ય,મ,ય,ય. ૧૭૮

યમાયાયા છહે, યતિ આધિદૈવી.

૬૭૫ મુર્જંગમયાત^૧, મુર્ચંગપયાત^૨. ય,ય,ય,ય. ૬૧૮

ય યા યા ય આવે ભુજંગપ્રયાતે.

૧ માગધી “છુદ સતક” આના દોડા=છ ય ગળવાળાને ક્રીડાન્ત્રક
જને યમળા=આઠ ય ગળવાળાને મહાભુજંગપ્રયાત કેહેછે પાદાન્તે યતિ

૨ રાગ માલકોસ, તાલ રંદ જાતિ પદનાલ (સંગીતાનુસાર છદોમજરી)

૬૭૬ સમયમહિતા. સ,સ,ય,ય. ૬૦૪

સમયમહિતા સસા યા ય થી છે.

૬૭૭ મિહિરા. ન,સ,ય,ય. ૬૦૮

રચ તું મિહિરા નસા યા ય થી તો.

૬૭૮ કલવલીવિહંગ. જ,ત,ય,ય. ૬૧૪

જતા ય યા છે કલવલીવિહંગે.

૬૭૯ અસુધારા, અસુધારા. (વાગગ્ધમ) જ,ર,ર,ય ૬૬૨

જરા રયે ઘનેઢે સદાઽસુધારા.

૬૮૦ ઘલોર્જિતા, અચલચંચિકા. ન,જ,ર,ય ૬૮૮

રચ તું ઘલોર્જિતા ન જા ર યા થી.

૬૮૧ ઘધિરા. સ,મ,ર,ય. ૬૯૨

ઘધિરામાં રચ સા મ રા ય શોધી.

૬૮૨ ઘલધી. મ,મ,ર,ય. ૬૯૯

તું ઘલધી રચ મા મ રા ય આળી.

૬૮૩ પરિમિતવિજયા. ન,ન,ર,ય. ૭૦૪

પરિમિતવિજયા ન ના ર યે છે.

૬૮૪ લીઢાલર્કે. મ,ત,સ,ય. ૭૨૭

લીઢાલર્કે મા ત સ ય આળનોગી.

૬૮૫ ચનિતાવિલોક ત,ન,મ,ય. ૭૪૧

તા તા સ યા આળ ચનિતાવિલોકે.

६८६ कुमुदिनीविकाश.

न, त, स, य. ७४२

ज ता स या छे कुमुदिनीविकाशे.

६८७ दल^१.

भ, ज, स, य. ७५१

धू-ज स य आण् दल वृत्तमहि.

शकवि दलपतरामे आ वृत्त पोताना नामुं नधु वनाय्यु छे.

६८८ वसन्तहास.

म, भ, स, य. ७५३

मो भा सा या कर लुँ वसन्तहासे.

६८९ मणिमाला^१, पुष्पविचित्रा. ६, ६ यति. त, य, त, य. ७८१

ता या त. य आणो, छहे मणिमाला.

^१ मंदारमरदचपूमा तथा शान्वकल्पद्रुममा ६, ६, यति छे.

६९० सिक्तमणिमाला, श्वेतमणिमाला. भ, य, त, य. ७८३

सिक्तमणिमाला भा या त य थी छे.

६९१ विद्रमदौला.

न, य, त, य. ७८४

न य त य थी भाशे विद्रमदौला.

६९२ सुखशैल.

भे, भ, त, य. ८१७

भा भा ता या घर शोधी सुखशैले.

६९३ करमाला.

स, म, त, य. ८२०

करमाला कर सा भा त य आणी.

६९४ विजयपरिचया.

न, न, त, य. ८२२

विजयपरिचयामां न न ता या.

६९५ कासारक्रान्ता.

म, त, न, य. ८६६

कासारक्रान्ता म त जा य थकी छे.

६९६ माया, गौरी^१.

त, ज, न, य. ८७७

माया रचनो त ज जा य घरनि.

^१ छंद प्रभावरेखा लखेछे के आ शृष्ट "रामनदिका" मा जोनामा आवेका

૬૯૭ પરિલેખ^૧, ધારી.

જ,જ,જ,ય. ૮૭૮

જ જા જ ય આળ સદા પરિલેખે.

૧ જેવે વૃત્તના ઘણું કરીને પેહેલા અક્ષર ગુરુ અથવા લઘુ હોય, અને ચાકીના અક્ષર વિશેષે કરીને સરસ્વા હોય તો તેવાં વૃત્તના મિશ્રણથી ઉપજાતિ વૃત્ત બનેછે; જેમકે-માયા (અં. ૬૯૬) અને પરિલેખ (અં. ૬૯૭) એ વૃત્તમાં પેહેલાનો પ્રથમ અક્ષર ગુરુ છે, અને બીજાનો પ્રથમ અક્ષર લઘુ છે, અને ચાકીના બંને વૃત્તના બધા અક્ષર એક સરસ્વા છે, તો એ વૃત્તના મિશ્રણથી ઉપજાતિ થાયછે. તેવીજ રીતે, ધૃષ્ટપદ (અં. ૭૦૩) અને દૃતપદના (અં. ૭૦૪) મિશ્રણથી પણ ઉપજાતિ થાયછે, અને તે પ્રત્યેક ચૌદ ચૌદ થાયછે. વિપમ-પદના પ્રકરણમાં અસંકીર્ણના પેટામાં કહેલાં વૃત્ત ઉપજાતિ ગણાય. તેમજ વિપમાક્ષરપાદવાળાં વૃત્તોનું મિશ્રણ થવાથી પણ ઉપજાતિ થાયછે. જેમકે, (અં. ૭૨૮) ઘશસ્થના અક્ષર ચાર છે, અને ઉપેન્દ્ર-વજ્રાના (અં. ૯૭૧) અક્ષર ૧૧ છે, તો પણ તે બેનું મિશ્રણ થવાથી ઉપજાતિ થાયછે, તેનું ઉદાહરણ, વાલ્મીકી રામાયણના સુન્દર કાણ્ડમાં નીચે પ્રમાણે છે:—

નમોઽસ્તુ વાચસ્પતયે સચક્રિણે,	૧૨ વંશસ્થનું.
સ્વયમ્ભુવે ચાપિ હુતાશનાય;	૧૧ ઉપેન્દ્રવજ્રાનું.
અનેન ચોક્તં યદિદં મમાગ્રતો,	૧૨ વંશસ્થનું.
ઘનૌકસાં તચ તથાસ્તુ નાન્યથા.	૧૨ વંશસ્થનું.

વળી ઇન્દ્રવંશા, ઉપેન્દ્રવજ્રા, અને વંશસ્થ એ ઘણના મિશ્રણ થતી ઉપજાતિ થાયછે, તેનું ઉદાહરણ ભાગવતના ૧૦ સ્કંધમાં નીચે પ્રમાણે છે.

(ભાગવત સ્કંધ ૧૦ પૂર્વાર્ધ અધ્યાય ૧૨ મો શ્લોક ૨૬)

તાવત્પ્રવિષ્ટા સ્ત્વસુરોદરાન્તરે,	૧૨	ઇન્દ્રવંશાનું.
પરં ન ગીર્ણાઃ શિશવઃ સવત્સા;	૧૧	ઉપેન્દ્રવજ્રાનું.
પ્રતીક્ષમાણેન ચકારિવેશનં,	૧૨	વંશસ્થનું.
દત્તસ્વકાન્તસ્મારણેન રક્ષસા.	૧૨	વંશસ્થનું.

ઇન્દ્રવજ્રા, ઇન્દ્રવંશા, ઉપેન્દ્રવજ્રા અને વંશસ્થનું મિશ્રણ થવાથી ઉપજાતિ થાયછે તેનું ઉદાહરણ પ્રવોધચંદ્રોદય નાટકમાં નીચે પ્રમાણે છે. અંક યોગો (પ્રવેશક) શ્લોક ૧૨મો.

વિદ્યાપ્રવોધોદય જન્મભૂમિ,	૧૧	ઇન્દ્રવજ્રાનું.
વીરાણસી વ્રક્ષપુરી દુરત્યયા;	૧૨	ઇન્દ્રવંશાનું.
અતઃ કુલોચ્છેદ વિધિં વિધિત્સુ,	૧૧	ઉપેન્દ્રવજ્રાનું.
નિવસ્તુ મત્રેન્છતિ નિત્યમેવસઃ.	૧૨	વંશસ્થનું.

ઉપરના ઉદાહરણો ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાયછે કે, પ્રાચીન વિદ્વાનોએ એમ માન્યું છે કે, સમાક્ષરવૃત્તના મિશ્રણથી ઉપજાતિ થાય, અને ઇત્તરત્નાકરની નારાયણમઢી ટંકામાં કહ્યું છે કે- ત્રિષ્ટુપમાં ધૃતોના મિશ્રણ થવાથી જેમ ઉપજાતિ થાયછે, તેમજ ચાર તેર અક્ષરના સમાનઅક્ષરના તથા સમાન યતિવાળા પાદોના મિશ્રણથી પણ ઉપજાતિ થાયછે. એટલે વિપમ અક્ષરના વિપમ યતિવાળા, તેમજ બે કરતાં વધારે ધૃત્તના મિશ્રણથી ઉપજાતિ વૃત્ત થાયછે, એમ રામાયણ, ભાગવત અને પ્રવોધચંદ્રોદયનાં દ્રષ્ટાંતો સાહિત ઉપર જે લક્ષણમાં આવ્યું છે, તે મનનું નારાયણમઢીના અભિપ્રાયથી સંડબ્ધ થાય છે. એટલે એવા પ્રકારનો ઉપજાતિ કરવો યોગ્ય નથી, એમ અભિપ્રાય જણાવે છે તે યોગ્ય છે.

૬૯૮ વસાઃ મ,જ,જ,ય. ૮૭૨

મોજજય થી વનશે કવિ! વસા.

૬૯૯. તામરસ, ૧અભિનવતામરસ, } ન,જ,જ,ય. ૮૮૦
લલિતપદ.

ન જ જય થાયજ તામરસે તો.

૧ છંદોલતા અને છુત્તરનાકરમા અભિનવતામરસ- માપાછુદોમર્ગના માપમા ત્રણ મગણ પછી એક જગણ છે. પણ કવિતામા તેમ નથી માંડે એ મૂલ જણાય છે. ૨. છુત્તરનાકરની નારાયણમંદી પ્રમાણે.

૭૦૦ કુંભોધી. મ,મ,જ,ય. ૮૮૧

કુંભોધીમાં મમજયા કરજો જી.

૭૦૧ શરમેયા. સ,મ,જ,ય. ૮૮૪

શરમેયા રચ સમાજય આપી.

૭૦૨ નીરાન્તિક. ત,મ,જ,ય. ૮૮૫

નીરાન્તિકે તમજયા ટોક આવે.

૭૦૩ ઘૃષ્ટપદ. મ,મ,જ,ય. ૮૮૭

ઘૃષ્ટપદે રજ મમાજય અણી.

૭૦૪ દ્રુતપદ, દ્રુતપા. ન,મ,જ,ય. ૮૮૮

દ્રુતપદે રચ નમાજય શોધી.

૧ “શરદક્ત્વદ્રુમના” આ છુત્તના મગ નમનય છે, પણ તેને ધોજા પ્રયોજ પ્રમાણ નથી

૭૦૫ અર્દિતપાદ. ર,ન,જ,ય. ૮૯૧

રા ન જાય ધરું અર્દિતપાદે.

૭૦૬ પરિતોષા. સ,ન,જ,ય. ૮૯૨

સ ન જાય થર્કો રત્નો. પરિતોષા.

૭૦૭ છલિતકપદ.

ત, ન, જ, ય. ૮૯૩

આળો-છલિતકપદે ત ન જા યા.

૭૦૮ ઉપધાન.

જ, ન, જ, ય. ૮૯૪

જ ના જ ય-થો-ઉપધાન રચે.

૭૦૯ પથિકાન્તા.

મ, ન, જ, ય. ૮૯૫

માન જ ય થકો રચો પથિકાન્તા.

૭૧૦ નયમાલિની, વનમાલિકા,

નવમાલિની, નવમાલિકા,

નવમાલતી.

{	ન, જ, મ, ય. ૯૪૪
	૮, ૪ યતિ: ૧ નારા. મટી
	અને હૃદ-શાસ્ત્ર પ્રમાણે.

વૈષ્ણુ નવમાલિકા ન, જ મ યે થી.

૧ સ્તૂત્રને અનુસરતા કેટલાક ૫, ૪ યતિ માનેછે, વટી મંદારમરદચપ્પમા
૭, ૫ ઉપર યતિ પહોં છે.

૭૧૧ કુસુમવિચિત્રા. ૬, ૬ યતિ. ૧ ન, ય, ન, ય. ૯૭૬

કુસુમવિચિત્રા; પઠે ન ય ના યે.

૧ મંદારમરદચપ્પમા પણ એજ પ્રમાણે યતિ છે.

૭૧૨ અર્પિતમદના.

મ, સ, ન, ય. ૯૯૧

અર્પિતમદના રજ મ સ ના યે.

૭૧૩ વિરતિમહર્વી.

ત, ન, ન, ય. ૧૦૨૧

તા ના ન ય-થો-વિરતિમહતી છે.

૭૧૪ અગૌરી, લલિત. ૧

ન, ન, મ, ર. ૧૦૮૮

નનમર થો અગૌરી છે શોભતો.

૧ યાગ્વલ્ક્યમર્મા આ શ્લોકના નામ લલિત રાષ્ટ્રુ છે-પણ ૧૧-અક્ષરમો પ્રસિદ્ધ
લલિત છે. જુઓ થક ૫૧૭ મે. કામદુષાવલ્લભા પણ આ ગાથ છે.

૭૧૫ મોલિતનાલા.

જ, મ, ય, ર. ૧૧૪૨

જ મા ય રે મોલિતનાલા થાયછે.

૭૧૬ સરોજાવલી.

ય,ય,ર,ર. ૧૧૬૨

સરોજાવલી માં યા ય રારા કરો.

૭૧૭ સ્તગ્વિણી, શૃંગારિણી, લક્ષ્મીધર,
 લક્ષ્મીધરા^૧, ચંદાયણા^૨, ચંદાણા^૩,
 ચંદ્રાનન^૪, કામયોહિની, ચંદાના,
 મલયા^૫, કામિનીમોહન^૬, હિંગુદી,
 કાંપતાલ^૭.

ર,ર,ર,ર. ૧૧૭૧

પાદાન્તે યતિ.

સ્તગ્વિણી તો રત્નો રારારા ધરી.

૧ છંદ પ્રભાકરમાધી. ૨ “માગધી છંદ શતક”

૩-૪ માગધી પિંગલ છંદોમયમા ચંદાણા, ચંદ્રાનન નામ આપ્યા છે.

૫ પૃથ્વીરાજરાસામા એ નામ વાપર્યું છે.

૬ માગધી “છંદ શતક”મા એનું કામિનીમોહન નામ લરી તેની ચાર પંચ કલથી ૨૦ માત્રા વધી છે, અને તેના તાલ સ્તગ્વિણા પ્રમાણે છે

૭ પ્રવીણસાગરમાં આ નામ છે.

રાગ ઘાઘેશી, તાલ તિથજાતિ રૂપક, માત્રા ૫, મધ્યકાલ (સ્તગીતા-ગુગારછંદોમજરી)

૭૧૮ વિપ્લુતશિખા.

મ,જ,ર,ર. ૧૧૯૯

વિપ્લુતશિખા રત્નો મ જી રા ર થી.

૭૧૯ વિશિશ્વલતા.

ન,જ,ર,ર. ૧૨૦૦

વિશિશ્વલતા રત્નો ન જા રા ર થી.

૭૨૦ ગૌરી^૧, પ્રભા^૨, મન્દાકિની^૩, { ન,ન,ર,ર. ૧૨૧૬
 પ્રમુદિતમદના, પ્રમુદિતવદના^૪. { ૭, ૬ યતિ.

હય^૫ શર^૬ ન ન રા, ર ગૌરી ત્રિપે.

૧ મધોજીદીક્ષિતના મત પ્રમાણે એ નામ છે, તેમા યતિ આઠે છે.

૨ મલિનાથના મત પ્રમાણે પ્રભા નામ છે

૩ એ નામ તથા યતિ મંદારગરદ્વચ્ચ અને ઘાઘેશમાં છે ઘાઘે-

વળમમા “પ્રમા, મંદાકિની” નામ છે, તેનુ માપ ઉપર પ્રમાણે અને તેમા ૫, ૫ યતિ કહી છે શબ્દવલ્લ્યદ્રુમમા યતિ કહી નથી તે મત પ્રાણ નથી
 ૪છંદ શાસ્ત્ર, મંદારમંદવમ્પૂ (૫૪૧૭) અને વૃત્તરજાકરમા પ્રમુદિત-
 વદના નામથી આ માપને યતિ છે

૭૨૧ ચપલાસિકા, ચંચલાસિકા^૧. ન,ન,ર,ર. ૧૨૧૬
 ન ન ર ર ચપલાસિકામાં દિસે.

૧છંદશાસ્ત્ર પ્રમાણે આ નામ છે, પણ કવિયો ઘણું કરીને રૂત્તના માપમા આવી શકે નહિ એવા નામ પાડતા નથી “ચંચલાસિકા” એ નામ કોઈ પ્રકારે પણ પોતાના માપના ગગમા આવી શકતુ નથી માટે અમે “ચપલા-
 સિકા” એવો પર્યાય મૂક્યો છે.

૭૨૨ સુતલ. સ,ર,સ,ર. ૧૨૨૬
 સુતલે આળવા સરસારા ગણો.

૭૨૩ અતર્વિકાશવાસક. ત,ર,જ,ર. ૧૨૩૬
 અતર્વિકાશવાસકે ત રા જ રા.

૭૨૪ લલામલાલિતાધરા,^૧ }
 • વસંતચત્વર^૨, વરાયતિ^૩ } જ,ર,જ,ર. ૧૨૬૬

લલામલાલિતાધરા જ.રા જ રા.

૧ ચાગ્યહમમા યતિ કહી નથી અને લલામલાલિતાધરા નામ છે
 ૨ વસંતચત્વર નામ પિંગલ્યદર્શમા છે તેણે ૬, ૬ યતિ કહી છે પણ
 તેનુ ચીનુ પ્રમાણ જડયુ નથી

૩ આ નામ પ્રવીણસાગર લેટેર ૧૫ માંમાં છે આ વખોવાલા રૂપને
 શબ્દવલ્લ્યદ્રુમમા “પંચામર” કહ્યું છે, પણ આ પ્રયમા “પંચામર” રૂઠ
 અક ૭૮૫ મે જુડું દાખલ છે, તેથી અમે એ નાન ઝમેરયુ નથી

૭૨૫ પરિપુંસિતા. ર,સ,જ,ર. ૧૨૭૧
 આયઝે પરિપુંસિતા ર સા જ રે.

५७२६ मसुमरमरालिका. न, स, ज, र. १३७६

प्रसुमरमरालिका न सा ज रे.

७२.७ वीरासिका, इन्द्रवंशा, } त, त, ज, र. १२४१
इन्द्रवंशा. } ५, ७ यति. १

वीरासिकांमां, शैर छे त ता ज रे.

૧ આ ગ્રણે નામ સાંગ્યલ્લભમાં છે પણ તેણે ચતિ કહી નથી. શ્રુતવંધ
-ટીકામાં ૫, ૭ ચતિ છે. રાગ નવરોસ, તાલ ત્રિસંદબજ, માત્રા ૧૯,
મધ્યકાલ. (સંગીતાનુસાર છંદમજરીઃ)

७२८ वंशस्थ, वंशस्थाविल, } ज, त, ज, र. १३८२
महानिबन्धा, वंशस्तनित ? } पादांते यति. ?

रक्षाय वंशस्थ जाता जरा धरी.

१ द्वाब्दकल्पद्रुम. २ ध्रुतयोधर्मापांचमे यति केहेछे, पण मंदारमरद-
चरुमां ६, ६, ए किवा पादाते यति कही छे. छंदःशास्त्रमां पण पादमां
यति छे. पिंगलादर्शमां घंशस्त्रमा ६, ६ यति कही छे तैनु प्रमाण जइयु
नधी. राग देवगाधार, ताल 'निमोहक, मात्रा ९, 'विलंबकाल. (संगीतानु-
सार छंदोमंजरी.)

‘इन्द्रवंशा’ અને ‘વૈશસ્થના ચરણોના’ મિશ્રણથી ૧૪ પ્રકારના ઉપનાતિ, ભેદ થાયછે. (૬) આ વિન્હુ ઇન્દ્રવંશાનું છે. (૧) આ ‘વિન્હુ’ વૈશસ્થનું છે.

२५५५ चारे चरण-इन्द्रवंशानां छे एम सूचयेछे.

१। १५५५ वैरासिकी- १ वंशास्थ, २ इन्द्रवंशा,
३. इन्द्रवंशा, ४ इन्द्रवंशा.

२ S।S. रताख्यानकी: १ " -२ वंशस्थ,
-३- " " इन्द्रवंशी:-

१५॥५५ इन्द्रमा १ वंशस्थ, २ वंशस्थ,
३ इन्द्रवंशा, ४ इन्द्रवंशा.

४ SSIS पुष्टिदा.	१ इन्द्रवंशा, २ इन्द्रवंश;
	३ वंशस्थ, ४ इन्द्रवंशा.
५ ISIS उपमेया,	१ " २ "
रामणायक.	३ " ४ "
६ SIII सौरभेयी.	१ इन्द्रवंशा, २ वंशस्थ,
	३ वंशस्थ, ४ इन्द्रवंशा.
७ IIIIS शीलतुरा.	१ " २ वंशस्थ,
	३ " ४ इन्द्रवंशा.
८ SSSI वासन्तिका.	१ इन्द्रवंशा, २ "
	३ " ४ वंशस्थ.
९ ISSI मन्दहासा.	१ वंशस्थ, २ इन्द्रवंशा,
	३ इन्द्रवंशा, ४ वंशस्थ.
१० SISI क्षिशिरा.	१ इन्द्रवंशा, २ वंशस्थ,
	३ " ४ "
११ IISI वैधात्री.	१ वंशस्थ, २ "
	३ इन्द्रवंशा, ४ "
१२ SSII शंसूचूडा.	१ " २ इन्द्रवंशा,
	३ वंशस्थ, ४ वंशस्थ.
१३ ISII रमणा.	१ " २ इन्द्रवंशा,
	३ " ४ वंशस्थ.
१४ SIII कुमासे.	१ इन्द्रवंशा, २ "
	३ वंशस्थ, ४ "

७२९ विधारिता.

ज,ज,ज,र. १२९०

जना ज र नाय विधारिता विषे.

૭૩૦. પિકાલિકા, વિધાયિની. મ, જ, જ, ર. ૧૩૯૧

મા જ જ ર થાય પિકાલિકા વિપે.

૭૩૧ માલતી^૧, શુભ, વસ્તનુ,^૨ ન, જ, જ, ર. ૧૩૯૨
યમુના^૨. ૬, ૭, યતિ. ૩

યતિ શરણે, ન જ જ ર માલતી.

મંદારમરંદવપૂમાં કણુ છે કે કેટલાકને મતે “ માલિની ” નામ છે.

શબ્દકત્પદ્રુમ તથા પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમા (પૃષ્ઠ ૧૫૦) એ કહેછે કે,
માલતીને કોઈ યમુના વેહેછે.

નારાયણભટ્ટી પ્રમાણે છંદોમજરીમાં કહેછે કે કેટલાક માલતી ને માલિની
કહેછે. ૭, ૫, યતિ તેણે કહી છે.

છંદોમજરીમાં યતિ નથી.

રાગ ઘસંત, તાલ ચતુષ્ર જાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬, મધ્યપાલ.
સંગીતાનુસાર છંદોમજરી.)

૭૩૨. લલિતા, સુલલિત. ૬, ૭ યતિ. ત, મ, જ, ર. ૧૩૯૭

પાંચે વિરામ, લલિતા ત મા જ રે.

તથાલ્લભમાં તથા છંદોમજરીમાં લલિતા નામ છે તેમાં યતિ નથી.
મંદારમરંદવપૂમાં યતિ લક્ષી નથી, પણ છંદોર્ણવ તથા પિંગલ્યદર્શમા ૫, ૭
યતિ કહી છે (પૃષ્ઠ ૮૫) સુલલિત નામ આપા છંદોમજરીમાં છે તેમાં યતિ
કહી કે પાઢી નથી.

૭૩૩ પ્રિયમ્વદ, પ્રિયંવદા. ન, મ, જ, ર. ૧૪૦૦

ન મ જ રા ધર પ્રિયંવદા વિપે.

રાગ ત્રિવેળી, તાલ ચતુષ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા ૧૬, મધ્યપાલ.
સંગીતાનુસાર છંદોમજરી.)

૭૩૪ વિરલા, વીરલા. સ, ન, જ, ર. ૧૪૦૪

વિરલા રન સ ન જા ર આણિને.

૭૩૫ અવિરલરતિકા. મ, ન, જ, ર. ૧૪૦૭

છે અવિરલરતિકા મના જ રે.

૭૩૬ રાધિકા.

સ,મ,મ,ર. ૧૪૬૦

સ મ મારે રન વૃત્ત હું રાધિકા.

૭૩૭ દ્રુતવિલમ્બિત,^૧ સુંદરી, }
દ્રુતવિલ્લંબ. (ગણપ્રસ્તાવન.) }

ન,મ,મ,ર. ૧૪૬૪

દ્રુતવિલમ્બિત થાય ન મ મારે.

૧ મંદારમરદંબૂ પ્રમાણે પદમા યતિ નદિ. પિંગળાદર્શમાં ૬, ૬ યતિ કર્યા છે, પણ વૃત્તરસાકર, હંદોમજરી, પ્રાટ્ટપિંગળસૂત્ર (૪૮ ૧૫૧) વગેરે પ્રમાણ પ્રથમાં યતિ નથી. પ્રાટ્ટપિંગળસૂત્રમાં “સુંદરી” માં દ્રુતવિલમ્બિતગુંજ માપ આપ્યું છે, યતિ કર્યા નથી. રાગ સોહની, તાલ ચતુષ્ર જાતિ તેતાલા, માત્રા ૧૬, મધ્યરાલ. (સંગીતાનુગાર હંદોમજરી.)

૭૩૮ યૃધિકા. ૩, ૯ યતિ.

ર,ન,મ,ર. ૧૪૬૭

યૃધિકા, ર ન મારે યતિ છે ગ્રણે.

રાગ મધ્યમાવતી સારંગ મિશ્રગજલીલા, માત્રા ૧૭, મધ્યરાલ (સંગીતાનુગાર હંદોમજરી.)

૭૩૯ હજ્જલા, મહોજ્જલા.

ન,ન,મ,ર. ૧૪૭૨

ન ન મ મ ર ધરગો કવિ! હજ્જલે.

૭૪૦ રાસ,^૧ મતા.^૨ ૬, ૬ યતિ.

ન,ર,ન,ર. ૧૪૯૬

ન ર ન રે મતા, છ પર રાસમાં.

૧ રાસ ભગવત્પિંગળમાંથી ૨ મંદારમરદંબૂમાં ૯ નામ તથા યતિ છે.

૭૪૧ વિપુલપાલિકા.

ર,જ,ન,ર. ૧૫૧૫

રા જ ના ર આળ વિપુલપાલિકા.

૭૪૨ ઉપલેલા.

સ,મ,ન,ર. ૧૫૨૪

ઉપલેલા રન સ મ ન રા થકી.

૭૪૩. મસલવિનોદિતા.

જ,મ,ન,ર. ૧૫૨૬

જ મા ન રા થો મસલવિનોદિતા.

૭૪૪. વિરતમમાઃ મ,મ,ન,ર. ૧૬૨૭

માધનરે ધોં રજ ત્રિસ્તમમા.

૭૪૫. મુકુલિતકલિકાવલી. ર,ન,ન,ર. ૧૬૩૧

રાનરે મુકુલિતકલિકાવલી.

૭૪૬. જલમાલા. ૪,૮ ઉપર યતિ. મ,મ,મ,સ. ૧૪૯૧

મા મ મ સા, જલમાલા વેદ^૪ વસુ^૮

મંદારમરદંચે પૃષ્ઠ, ૧૭ મે આ, નામે તથા યતિ છે.

૭૪૭. અતિવાસિત્તાઃ સ,ય,ર,સં. ૧૬૭૬

અતિવાસિતામાં સા ચ ર સ ધરો.

૭૪૮. ભુજંગજુષી. ર,સ,ર,સ. ૧૬૯૧

રા સ રા સ ધવી છે ભુજંગજુષી.

૭૪૯. અર્જિતફલિકા. મ,સ,ર,સ. ૧૬૯૫

અર્જિતફલિકા મા સ રા સ ધવી.

૭૫૦. લલંના. ૬,૭ યતિ. ચ,મ,સ,સ. ૧૭૩૫

છે યતિ પાંચે, મામસસે લલના.

યાગવલ્લભ, હંદ શાલ્મલુ ટિપ્પણ, હંદોમંત્રરી, શબ્દસ્વરુપમ્ इत्यादिમાં
યતિ છે હંદ પ્રભાકરે યતિ પાંચી નથી

૭૫૧. કુરંગાવતાર. ચ,ય,સ,સ. ૧૭૩૮

કુરંગાવતારે ચ ચ સા સ ધરો.

૭૫૨. પ્રમિતા. સ,ર,સ,સ. ૧૭૪૮

પ્રમિતા સો રચો સરસા સ ધરી.

૭૫૩. તોટક, નંદિણી.^૧ પાદાન્તે યતિ^૨. સ,સ,સ,સ. ૧૭૫૬

રચનો ઠોંક તોટક સા સ સ સે.

^૧ માગધો પિંગલ હંદોગ્રયમા નંદિણી નામ આપ્યું છે

^૨ પિંગલ્યદર્શમા ૬,૬ યતિ વહી છે રાગ દેશ, તાલ ચતુષ્ર જાતિ
સૈતાઝા, માત્રા ૧૬, મધ્યકાલ. (ભર્ગતાલુસાર હંદોમંત્રરી)

७५४ प्रमिताक्षरा. १ पादान्ते यति. स, ज, म, म. १७७२

प्रमिताक्षरा रच स जा स सथी.

१ छंद प्रभाकरणी टीकाओं लुप्तुं ऐ के "आ वृत्तमां कोट कोट टोमो न न भ र" गद्य आवेछे, पण तेनु ए वचन उचित नथी, बेमके एतु रूप उग्रगालु अक ७३९ मे प्रसिद्ध छे राग अज्ञानरी, ताल च्युथ जीमि 'सवारी, मागा १६, म यशक (स्वर्गतालुतार छरामवरी)

७५५ विकस्थन. (वाग्वल्लभ) ज, ज, म, म. १७७४

विकस्थन गाढ़ धर जाजससा

७५६ नीलगिरिका. भ, ज, स, स. १७७५

नीलगिरिका रच भ जा स सथी.

७५७ वनिताभरण. य, भ, म, म. १७८३

भाभससा धर वनिताभरणे.

७५८ हाकालिका. न, न, स, म. १७९२

न न स स थर्ग कर हाकालिका.

७५९ सुभद्रावतराणि. म, त, त, स. १८२६

मातातासा थी सुभद्रावतराणि.

७६० विरलोद्धता. म, स, ज, स. १८८१

मा स्जासे विरलोद्धता रच भले.

७६१ सुविहिता. य, स, ज, स. १८८२

य सा जा स थकी बने सुविहिता.

७६२ उदर्करचिता. स, स, ज, स. १८८४

सस जास थकी उदर्करचिता.

७६३ सुवनमालिका, उपवनमालिका. त, स, ज, स. १८८५

जाणो सुवनमालिका तस ज से.

७६४ जलोद्धतगति. ६, ६ यति. न, स, ज, स. १८८६

જ સા જ સ છયે જલોદ્ધતગતિ.

મંદારમરદચંપૂ, છુત્તરજાકર, છંદોલતા અને પિંગલ છંદઃસૂત્રમાં પણ એજ પ્રમાણે યતિ છે. છંદોમંજરીમાં યતિ કહી નથી.

રાગ દિનકીર્ણ્ય અથવા પંચવરાલી, તાલ પ્ચતુષ્ર જાતિ તેતાલ, ગાત્રા ૧૬, મત્ર્ય કાલ. (સંગીતાનુસાર છંદોમંજરી.)

૭૬૫ નગમહિતા, ઋષુકવતી. સ,મ,મ,સ. ૧૯૭૨

સ મ મ સે કરજો નગમહિતા.

૭૬૬ સંમદવદના. મ,મ,મ,સ. ૧૯૭૧

મા મ મ સે કર સંમદવદના.

૭૬૭ ચંદ્રવર્ત્ત, ચન્દ્રવર્તન, 'ચંદ્રમગ', } ર,ન,મ,સ. ૧૯૭૯

ચંદ્રમગા,^૨ ચંદ્રમગ.^૩ } ૪,૮ યતિ.

'ચંદ્રવર્ત્ત, શ્રુતિ રા ન મ સ થકી.

૧. ચંદ્રમગ નામ ભાષા છંદોમંજરીમાં છે તેમાં યતિ કહી નથી.

૨ છંદરજાવલી. ૩ ચંદ્રમગ નામ છંદઃરજાવલિમાં છે તેમાં યતિ કહી નથી. ૪ મંદારમરદચંપૂ પૃષ્ઠ ૧૭ મે અને પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર પૃષ્ઠ ૧૫૩ મે ચંદ્રવર્ત્ત નામ છે પણ તેમાં અને છંદોલતા તથા છંદોમંજરીમાં યતિ કહી નથી, પરંતુ પિંગલદર્શ તથા છુત્તરજાકરની ટીકા (નારાયણ મદી) પ્રમાણે યતિ દાખલ કરી છે.

૭૬૮ કુમારગતિ. જ,ન,મ,સ. ૧૯૮૨

કુમારગતિ રત્નો જ ન મ સ થી.

૭૬૯ ઉદયનમુલ્લી. ન,સ,ન,સ. ૨૦૧૬

ઉદયનમુલ્લી રત્ન ન સ ન સે.

૭૭૦ રસિકપરિચિતા. સ,ત,ન,સ. ૨૦૨૦

સ.ત ના સા થી રસિકપરિચિતા.

૭૭૧ વીરણમાલા. (વાગ્વલ્લભ) મ,ત,ન,સ. ૨૦૨૩

વીરણમાલા રત્ન મ ત ન સે.

७७२ व्यायोगवती. त, ज, न, स. २०२९ .

व्यायोगवती रच त ज न स थी.

७७३ वियोगवती. ज, ज, न, स. २०३०

वियोगवती कर ज ज न स थी. .

७७४ संगमवती. भ, ज, न, स. २०३१ .

संगमवती रच भ ज न स थी.

७७५ ज्वलिता. स, न, न, स. २०४४

ज्वलिता रच स न न स धराने.

७७६ रूपावलि. त, न, न, स. २०४५ .

रूपावलि रच त न न स धरी.

७७७ अनीचक. ज, न, न, स. २०४६ .

अनीचक रच ज न न स धकी.

७७८ भामितसरणि. म, न, न, स. २०४७ .

भामितसरणि रच म न न से.

७७९ कृतकतिका, कतिका. न, न, न, म. २०४८ ,

न न न स गणर्थो कृतकतिका.

७८० निशानी.^१ म, म, म, त. २०४९

मा गामाता भी तो निशानी के'वाय.

१ निशानीमां ११ गुरु+१ लघु=१२ अक्षर.

एक गुरु घटे तेम ने लघु ववे एम निशानीना बार भेद थायछे,

भेद.

गुरु.

लघु.

अक्षर.

१ कीला.

११

१

१२

२ लीला.

१०

३

१३

३ म्पिरा.

९

५

१४

૪, કુમારી.	૮-	૭	૧૬
૫ વીણા.	૭	૯	૧૬
૬ રંગી.	૯.	૧૧:	૧૭.
૭ ચાતુરચંગી.	૬	૧૩	૧૮
૮ વારી.	૪.	૧૬	૧૯-
૯ વિદ્યા.	૩.	૧૭	૨૦
૧૦ માલા.	૨	૧૯	૨૧.
૧૧ વાલિકા.	૧.	૨૧	૨૨
૧૨, ધામા, ધામ.	૦	૨૩	૨૩.

૭૮૧ સારંગ, મેનાવલી, મેનિકા^૧, { ત,ત,ત,ત. ૨૩૪૧.
 સારંગરૂ^૨, મૈનાડલ^૩, { ૩,૯ યતિ:૫
 મદનાકુલ^૪, સારંગા, કામ. }

સારંગ, તો થાય તા તા તતા થીજ.

૧ વાળીભૂષણ નામે મિધિલાના દામોદરમિશ્ર દ્વારા હંદપ્રથમાં આ નામ આપ્યું છે. ૨- હંદોલતા અને માગધી પિંગલ હંદોપ્રથમાં કેટલાકને મતે એ નામ જેણેલ છે. ૩-૪ માગધી હંદ:શતકમાં અને મદનાકુલ અને મૈનાડલ જેંદ છે.

૫ પ્રાકૃતપિંગલમૂળ પ્રમાણે, સારંગમાં ૩,૯ યતિ છે વાળીભૂષણમાં, યતિ કહી નથી.

આના યમણા-આઠ તગણનું આભાર દ્વારા માન્યું છે તે ૨૮ વર્ણમાં રૂપ ૧૫,૮૬,૯૮૧ મેં દાખલ છે

૭૮૨ વિકલવકુલવલી. ન,ન,ત,ત. ૨૩૬૮

વિકલવકુલવલી નનાતાત.

૭૮૩ નિમગ્નકીલા. જ,ન,જ,ત. ૨૪૦૬.

નિમગ્નકીલા રચ જાત જાતાર્થ.

૭૮૪ સયલ (ઝેલ). ૬,૬ યતિ: ય,ય,ય,ન. ૨૬૩૪.

ધરો ગૌલ છહે, ય યા યાજ ઠીક.

પિંગલદર્શને આધારે યતિ છે મળપ્રસ્તારશ્રવણમા આને ૧૯ માંનાની તમાલ જાતિ વહી છે.

૭૮૫ પંચચામર, વિમાવરી. ૧ ર, જ, ર, જ. ૨૭૩૧

રા જ રા જ લાવ પંચચામરે હું.

૧ યાગીમૂળના એ નામ છે.

૭૮૬ યૌક્તિકદામ, મોતીદામ, } જ, જ, જ, જ. ૨૯૨૬
મુતિયદામ, મયંધરમાલવ. ૧

જ જા જ જ થી રવ મૌક્તિકદામ.

૧ માગથી હુંદ મતપમા આ વળ્ને ચામ છે આના ચમળાને મુક્તહર નેહે છે પિંગલદર્શમા છે યતિ વહી છે, પણ થીનુ પ્રમાણ જડ્યું નથી

૭૮૭ વાસરમણિકા. મ, સ, સ, મ. ૩૨૯૧

વાસરમણિકા રવ મા સા સ મ.

૭૮૮ અરિલા. સ, મ, મ, મ. ૩૬૦૮

અરિલામા ધર ઠીક સ મા મ મ.

૭૮૯ મોદક, વંધા, મોદક. ૨ મ, મ, મ, મ. ૩૬૧૧

મોદક માહ રવાય મ મા મ મ.

૧ લોટનથી હલટો છે ૨ લાન્દકપદુમમા આ નામ છે મંદારમરદ ચંદમા થાર મળળને "મામિનિ" નામ આપ્યું છે પણ તે અગિયાર અક્ષરમા ન, ર, ર, લ, ન થી અંક ૫૧૭ મે છે એટલે લાસલ વરવા એવું નથી પ્રાપ્ત. હુંદ કાપમા ચાર મા મો દોષક કણો છે પણ દોષક નક્ષર અગિયારમા અંક ૫૦૦ મે છે એટલે આ મૂલ હોય એમ લગે છે

મોદકમા પિંગલદર્શમા ૬, ૬ યતિ વહી છે તેનું પ્રમાણ જડ્યું નથી

૭૯૦ તરલનયન, તરલ, તરલનયની, } ન, ન, ન, ન. ૪૦૯૬
તરલદૃક્.

ન ન ન ન થઈ તરલનયન.

૧ તરલનયનમા પિંગલદર્શમા છે વિરામ આપ્યો છે તેનું પ્રમાણ જડ્યું નથી.

૧૩ અતિજગતી છંદ. ૮૧૯૨ મેદ. ૧૩ વર્ણ.

૭૯૧ સવ્યાન્તી. મ,મ,મ,મ,ગ. ૧

સવ્યાન્તીમા તેરે ગુરુ આવેઝે પાદે.

૭૯૨ વસ્તુ^૧, વાસ્તુક. મ,ત,ર,મ,ગ. ૧૬૧

માતારા માગા રનાયઝે વસ્તુ યુત્તે.

૧ ચિત્રમેન શીયાયાઝા માગાં પિંગલ્લાં આ યુત્ત છે તે લમેઝે કે દેવતાને જ્ઞાનદેહે, મિત્ર તથા ગધર્વનુ ભૂષણ છે, માયિરને તોપર છે તથા વર્ણને પ્રિય છે

૭૯૩ ઉલ્કાભાસ. મ,સ,સ,મ,ગ. ૨૨૬

ઉલ્કાભાસે માત સમગા આળો શોધી.

૭૯૪ લીલાલોલ. ૪,૯ યતિ. (યા.વ) મ,મ,સ,મ,ગ. ૨૪૧

મા ખસા મા ગા, યિરિતિ યુગે^૪ લીલાલોલે.

૭૯૫ કલાધામ. મ,મ,જ,મ,ગ. ૩૭૧

મા મ જ મા ગ ધરજો કલાધામે તો.

૭૯૬ વાસવિલાસવતી મ,મ,મ,મ,ગ. ૪૩૯

વાસવિલાસવતી મ મ મા મા ગા થો.

૭૯૭ વિપન્નકદન, વિપન્નકલન, } ન,ર,ન,મ,ગ. ૪૭૨
વિપન્નકન્નલ.

નર નમ વિપન્નકદને આવેઝે.

૭૯૮ રાધા. (છંદ પ્રમાર) ર,ત,મ,ય,ગ. ૬૪૭

રા ત મા યા ગા વહે રાધા રતો ખાઈ.

૭૯૯ કંદુક, કંટ. (છંદોલતા) ય,ય,ય,ય,ગ. ૧૮૬

ય યા યા ય ગા થાયઝે કંદુકે કંદે.

૮૦૦ વિમા. ન,ય,ત,ય,ગ. ૭૮૪

નયતયગા આળો આપ વિભા માંહી.

૮૦૧ રમધારા.

- ન,ય,ન,ય,ગ. ૯૭૬

ન ય ન ય ગેથી રન રસધારા તું.

૮૦૨ પ્રજામૂલ.

મ,ખ,ન,ય,ગ. ૧૦૦૯

પ્રજામૂલે રન મ ખ ન ય ગા આળો.

૮૦૩ ચંચરીકાવલી^૧.

ય,મ,ર,ર,ગ. ૧૧૧૪

ય મા રા રા ગેથીચંચરીકાવલી છે.

૧ મંદાગ્નરદચ્છંપૂ અને યાગનગ્નમા પળ ચંચરીકાવલી માટે યતિ માની તર્ધી

૮૦૪ દર્પમાલા,દર્ભમાલા.૬,૭યતિ^૧. ય,ય,ર,ર,ગ. ૧૧૬૨

ય યા રા ર ગે છે, રાગથી દર્પમાલા.

૧ યાગનગ્નમા એ પ્રમાણે યતિ છે

૮૦૫ ભાજનશીલા.

ત,ય,ર,ર,ગ. ૧૧૬૯

છે ભાજનશીલા તા ય રા રા ગ ધાતાં.

૮૦૬ શ્રાદ્ધરાન્તા.

ર,ર,ર,ર,ગ. ૧૧૭૧

રા ર રા ગ ગથી થાયઠે શ્રાદ્ધરાન્તા.

૮૦૭ ચન્દ્રેસ્વા^૧,ચન્દ્રલેસ્વા^૨.૬,૭યતિ.ન,સ,ર,ર,ગ. ૧૧૮૪

ન સ ર ર ગ ધી, ને છેએ ચન્દ્રેસ્વા,

યતિ છે મુનિધી, જાણજો ચન્દ્રલેસ્વા.

૧ શબ્દકપદુમમા એ નામ છે ૨ ધૃત્તરજાકરના પરિશિષ્ટ પ્રમાણે એ નામ તથા યતિ લેણે છે, ચન્દ્રલેસ્વા નામ આ માપ અને યતિવાલુ મઝી આવતા વધાર્યું છે, પરંતુ ચન્દ્રલેસ્વા પદર અક્ષરમા રૂપ ૪૬૨૫ મુ છે.

૮૦૮ આનતા.

મ,ન,ર,ર,ગ. ૧૨૦૯

મા ના રા ર ગ થકો રનો-આનતા તો.

૮૦૯ પ્રમોદ^૧, પુસપતાગ્ર.^૨

૧,ન,ર,ર,ગ. ૧૨૧૬

ન ન ર ર ગ ધરો સુસ્વેથી પ્રમોદે.

૧ વાગ્યલ્ભમા આ નામ છે. ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં એ નામ છે.

૮૧૦ ઉર્વસી^૧. ૭, ૬ યતિ. ન, ત, ત, ર, ગ. ૧૩૨૦

ન ત ત રા ગે મુનિ, અંગ ઉર્વસી છે.

૧ મંદારમરદચ્છૂમાં એ નામ તથા યતિ છે.

૮૧૧ સુકર્ણપૂર. ન, ર, જ, ર, ગ. ૧૩૬૮

ન ર જ રા ગ શાયછે સુકર્ણપૂરે.

૮૧૨ જગત્સમાનિકા. સ, સ, ન, ર, ગ. ૧૩૭૨

સસજારગ થી જગત્સમાનિકા છે.

૮૧૩ કક્ષપાદ. સ, જ, જ, ર, ગ. ૧૩૮૮

રચ કક્ષપાદ સ જા જ રા ગ આળી.

૮૧૪ અતિરંહ. જ, જ, જ, ર, ગ. ૧૩૯૦

રચો અતિરંહ જ જા જ રા ગ આળી.

૮૧૫ મૃગેન્દ્રમુખ, હરિમુખ^૧. ન, જ, જ, ર, ગ. ૧૩૯૨

ધર તું મૃગેન્દ્રમુખે ન જા જ રા ગા.

૧ છંદોર્ણમા એ નામ છે.

૮૧૬ પ્રહર્ષિणी^૧. ૩, ૧૦ યતિ. મ, ન, જ, ર, ગ. ૧૪૦૧

મા ના જા, ર ગ થી પ્રહર્ષિणी પ્રણે છે.

૧ સુદૃશતિલ્લભમાં લખ્યું છે જે પશુ કરીને આશ્ચર્યવાદ્ય અને પ્રથમના-
ગ્રણ અક્ષરો ધીરે અને વાલીના સ્તાવડથી ચોન્વાળી આ શ્લોકોમાં છે. પ્રા-
કૃતપિંગલમૂત્ર, પિંગલચંદ્ર સૂત્ર, છંદોમંત્રી, ધૃતરાત્નાચર, શાન્દર-
અને છંદોદૃશસુખાવલિને આધારે બર્ણ યતિ આપી છે, પણ છંદ પ્રમાણ
(પૃષ્ઠ ૧૮૮) માં યતિ પાઠ્ય નથી

૧ રાગ શરદા, તાલ અગ્રજાનિ પ્રમિટ, ગાતા ૧૦, વિગ્રહ રંજ
(સર્ગનાં ગુણ હેતુમંત્રી)

૧૭ માળવિકાવિકાસ. ત,મ,મ,ર,ગ. ૧૪૬૧.

તા ભા મ રા ગુરુ માળવિકાવિકાસે.

૧૮ કીરલેખા. ન,ર,ન,ર,ગ. ૧૪૬૬

ન ર ન રા ગ થાય કવિ! કીરલેખા.

૧૯ મત્તમયૂર, માયા, } મ,ત,ય,સ,ગ. ૧૬૩૩
મત્તમયૂરી, માયક. } ૪,૯ યતિ. ૧

છે મા તા યા, સા ગ યુગે મત્તમયૂરે.

૧, પ્રાકૃતપિંગગ્રસૂત્રમા તથા ઘાણીભૂષણમા યતિ વહી નથી મંદારગર-
ચપૂ પ્રમાણે (ઘર્ષ ધ્યાત્રી સ્તનૈર્યતિઃ) ચારે તથા નવે યતિ વહી છે,
ગી ઘાણ્વલ્ભ, છંદોમજરી, છૂત્તદર્પણ અને હાન્દકપ્પદુમમા ૪,૯ યતિ
હી છે, પણ ધ્રાજા કેટલક પ્રવક્કારોએ તેમજ છંદ, પ્રભારરના કર્તાએ યતિ
વહી નથી

સંગીતાનુમાર છંદોમજરીમા રાગ શામ, તાલ પટિતાપુત્રીકન માના
૧૧, નિલંબાદ્ય કેહેછે

૮૨૦ આનનમૂલ, મ,ત,ય,સ,ગ. ૧૬૩૯

આનનમૂલે રચવા મા ત ય સા ગા.

૮૨૧ લોધશિખા. મ,સ,સ,સ,ગ. ૧૭૫૩

મા સા સા સ ગ થી રચ લોધશિખા તું.

૮૨૨ તારક. સ,સ,સ,સ,ગ. ૧૭૫૬

રચગો કવિ! તારક સા સ સ સા ગે.

૧ પિંગગ્રાદર્શમા છેડે યતિ આપી છે પણ ઘાણ્વલ્ભ, છંદોર્ણય રચ્યાદિમા.
યતિ વહી નથી

૮૨૩ કલહંસ, સિંહનાદ, } સ,જ,સ,સ,ગ. ૧૭૭૨
કુટજા, પ્રાનપિયારી. }

કલહંસ માહ સ જ સા સ ગ આવે.

છંદઃપ્રભાકેરે તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં નન્દિની નામ વિશેષ છે. પર્ણ અંક ૮૨૬ માં તે જૂદું વૃત્ત છે. વાગ્વહ્નિમાં આ માપનું ક્ષમાં વૃત્ત મૂકેલ છે પણ તે અંક ૮૪૪ માં જૂદું છે.

કલહંસ, સિંહનાદ, ક્ષમા, અને કુટજા, એ નામો વાગ્વહ્નિ પૃષ્ઠ ૬૧ મે છે તેમાં યતિ કહી નથી.

પ્રાકૃતપિંગળમૂત્ર પૃષ્ઠ ૧૬૩ મે, છંદોમંજરી પૃષ્ઠ ૧૧૫ મે છંદોલતા, વૃત્તદર્પણ इत्यादिમાં લેખે છે કે, કલહંસનું બીજું નામ સિંહનાદ છે તેના માપમાં આ ગણો છે, પણ યતિ કહી નથી.

શબ્દકલ્પદ્રુમમાં કલહંસ અને સિંહનાદ એ બે નામો આપી તેમાં યતિ કહી નથી.

પિંગળાદર્શના કર્ત્તાએ કલહંસ નામ આપી ૬, ૭ યતિ કહી છે (પૃષ્ઠ-૭૬), પણ તેનું પ્રમાણ શિષ્ટ ગ્રંથોમાં મળ્યું આવતું નથી; એટલે ગ્રાહ્ય નથી.

૮૨૪ નદિની. ૫, ૮ યતિ. ન, જ, સ, સ, ગ. ૧૭૭૬

રજ નદિની, હું ન જ સા સ ગ પાંચે.

૧ પિંગળાદર્શી પ્રમાણે યતિ ભર્યા છે

૮૨૫ ચંડી. ન, ન, સ, મ, ગ. ૧૭૯૨

રજ કવિ ન ન સ સ ગા થકો ચંડી.

૮૨૬ નન્દિની. સ, મ, ન, સ, ગ. ૧૭૯૬

સ મ તા સં મે નન્દિની કવિ રચે છે.

૧ અગિયાર વર્ણમાં નન્દિની અંક ૬૧૦ મે છે તેમાં સ, જ, મ, લ, ગ, એ માપ છે એન ૫. ૬ યતિ છે.

૮૨૭ ઉપાસ્થિત. ૬, ૭ યતિ. જ, મ, ન, મ, ગ. ૧૮૨૨

ઉપાસ્થિત વિષે, આખો જ મ ત સા ગા.

છંદોમંજરી અને શબ્દકલ્પદ્રુમમાં આ ગણો આ રૂપે પણ યતિ વર્ણ નથી

વિંગલાદર્શમા ૬,૫ યતિ કરી છે (પૃષ્ઠ ૭૨) પણ તેનું પ્રમાણ જટલું નથી.

૮૨૮ શંભલોલા.

ય,ય,ન,સ,ગ. ૧૮૬૬

યયાજાસગે થી રત્નો શંભલોલા.

૮૨૯ પદ્મજધારિણી.

મ,મ,જ,સ,ગ. ૧૮૯૧

થાશે પંકજધારિણી મસજસાગે.

૮૩૦ કુનેરકટિકા.

સ,સ,જ,સ,ગ. ૧૮૮૪

સસજાસગ થી કુનેરકટિકા છે.

૮૩૧ રુચિરવર્ણા,સાલા.(બાગ્વલ્લભ) જ,સ,જ,સ,ગ. ૧૮૮૬

જસાજસગ થી રત્નો રુચિરવર્ણા.

૮૩૨ મયૂપસરણિ.

મ,સ,જ,સ,ગ. ૧૮૮૭

માસજસગ થી મયૂપસરણિ છે.

૮૩૩ વિરલવિરાગા,વિરલધૈરાગ^૧. સ,સ,મ,સ,ગ. ૧૯૪૮

સસમાસગ થી છે વિરલવિરાગા.

^૧ મગધસ્તારપ્રજ્ઞાપ્રમાણ એ નામ છે.

૮૩૪ વિધુરવિતાન.

ન,ન,મ,સ,ગ. ૧૯૮૪

રવ વિધુરવિતાન નન મસાગે.

૮૩૫ રતિ.^૧

૪,૯ યતિ.

સ,મ,ન,સ,ગ. ૨૦૬૬

સમનાસાગ થઈ રતિ શ્રુતિ મ્હંદે.

^૧ મદારમરદચ્છપ્રમાણી રતિ નામ લીધું છે

૮૩૬ કુટજમતી

૭,૬ યતિ^૧.

ન,જ,મ,ત,ગ. ૨૦૯૬

કુટજમતી^૨ હ્યે, નાજામાતાગ થો.

^૧ શાન્દકલ્પદ્રુમમા તથા છંદોમનરના ટિપ્પણમા એ યતિ છે.

૮૩૭ પારાયત.

ત,ત,ત,ત,ગ. ૨૩૪૧

પારાયતે શાય તાતાજતામાસરે.

૮૫૫ અમ્બુદાવલી.

સ,ય,સ,જ,ગ. ૨૭૬૪

સયસાજગે થાયજ અમ્બુદાવલી.

૮૫૬ મંજુહાસિની^૧, મંજુવાદિની^૨, } જ,ત,સ,જ,ગ. ૨૭૬૫
 મંદભાપિની^૩.

જતાસજાગે રચું મંજુહાસિની.

૧ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં મંજુહાસિની નામ છે પણ તેમાં યતિ કહી નથી મંજુ-
 હાસિની નામ શુત્તરત્નાકર તથા છંદોમેઝરીના ટિપ્પણમાં (પૃષ્ઠ ૪૭ મે) છે
 તેમાં યતિ કહી નથી.

૨ પિંગલદર્શમાં મંજુવાદિની નામ આપી તેમાં ૫, ૮ યતિ જણાવી છે,
 પણ તેનું પ્રમાણ મેલ્યું નથી.

૩ છંદોમેઝરીના એ નામ છે. તેને ૬, ૭ યતિ કહ્યા છે (પૃષ્ઠ ૮૬)

૮૫૭ મંજુમાલતી.

૧,જ,સ,જ,ગ. ૨૭૬૫

રાજસાજગે રચું મંજુમાલતી.

૮૫૮ મંજુભાપિની^૧, પ્રવોધિતા, પ્રતિ- } સ,જ,સ,જ,ગ. ૨૭૬૬
 વોધિતા,કલહસ^૨, કનકપ્રભા, } ૫, ૮ યતિ.
 સુનંદિની^૩, ચિત્રવતી^૪, હંસનાદ^૫. } (શુત્તરત્નાકર.)

સજસાજગે, શરૂ થી મંજુભાપિની.

૧ પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્ર, મંદારમરંદવંશ, છંદોલતા, ભાષાછંદોમેઝરી, અને
 ધાનુવલ્લભમાં એ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી મંજુભાપિનીમાં છંદો-
 મેઝરીમાં ૪, ૧ યતિ કહી છે.

શબ્દકલ્પદ્રુમમાં મંજુભાપિનીમાં યતિ કહી નથી તેમાં અને પ્રાકૃત
 પિંગલસૂત્રમાં મંજુભાપિની અને શંખુને મતે સુનન્દિની કહે છે એ જણાવ્યું
 છે. પિંગલદર્શમાં મંજુભાપિની નામ આપી તેમાં ૫, ૮ યતિ કહી છે શુત્ત-
 રત્નાકરની માતાયજ્ઞમંત્રી ટીકામાં મંજુભાપિની નામ આપી તેમાં ૫, ૮ યતિ
 જણાવી છે ૨ શુત્તરત્પણમાં એ નામ છે ૩ પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્રમાં પ્રવોધિતા-
 માં યતિ કહી નથી. તેને મંજુભાપિની તથા સુનન્દિનીથી પ્રવોધિતાને જ

પાડ્યું છે અને તે ત્રણેમા યતિ કહી નથી, ૪ છંદોમાત્તરમાં તથા વૃત્તમો-
ક્તિકમાં ૬ નામ છે.

સંજ્ઞતાનુમાર છંદોમજરીમા રાગ મુશારી, તાલ ચતંત, માત્રા ૧૮,
વિલવકાઢ જણાવેછે.

૮૫૯ પ્રભાવતી. ૪,૯ યતિ. ત,મ,સ,જ,ગ. ૧૮૦૬

ચારે નવે, ત મ જ સ ગે પ્રભાવતી.

૧ વૃત્તવર્ણનમાં જ, મ, સ, જ, ગ, ૬ માપ છે. ૨ વાગ્વલ્લભમાં યતિ
કહી નથી. શાબ્દકલ્પદ્રુમ, શ્રુતચોધ, છંદોદ્દત્તમુક્તાવલિ, અને પિંગલ્ય-
દર્શમા ૪,૯ યતિ કહી છે.

૮૬૦ રુચિરા, અતિરુચિરા, } જ,મ,મ,જ,ગ. ૧૮૦૬
તનરુચિરા, કલાવતી. } ૪,૯ યતિ.

જ મ્હા સ જા, ગ ચીં રુચિરા યુગે નવે.

૧ વૃત્તરત્નાકર પૃષ્ઠ ૪૭ મે, વાગ્વલ્લભ પૃષ્ઠ ૬૧ મે
રુચિરા અને અતિરુચિરા નામો, ઉપરના માપ તથા યતિથી
જણાવ્યાં છે. પ્રાકૃતપિંગલ્યમૂત્ર પૃષ્ઠ ૧૬૮ માં રુચિરા નામ
આપી યતિ અને ગણો ઉપર મુજબ જણાવ્યાં છે.

૨ મંદારમરંદચંપૂ પૃષ્ઠ ૧૭ મે અતિરુચિરા નામ આપી
તેના ગણ જ મ્હસરગ જણાવી ૪,૯ યતિ કેહેછે, પણ ચોથા ગણ-
ને સ્થાને તેણે જગણને બદલે રગણ મૂલથી ગણ્યો છે.

૩ છંદોર્ણવ પૃષ્ઠ ૮૬ મે, તનરુચિરા નામ, ઉપરના ગણો
અને યતિવાઢા વૃત્તનું આપ્યું છે.

■ કલાવતી નામ છંદોવૃત્તમુક્તાવલિમાંથી લીધું છે.

છંદઃપ્રમાકર પૃષ્ઠ ૧૮૯ મે રુચિરામાં યતિ કહી નથી
અને રુચિરાનેગ પ્રભાવતી કેહેવાનું જણાવ્યું છે, પરંતુ પ્રભાવતી
અંક ૮૫૯ મે ઉપર જૂદા માપથી છે.

૮૩૮ પ્રવાહિકા.

મ,ત,ત,ત,ગ. ૨૨૪૨

પ્રવાહિકા થાય જાતાં તતાગ થકી.

૮૩૯ સ્વિન્નગરીર.

મ,ત,ત,ત,ગ. ૨૨૪૩

સ્વિન્નગરીરે ધરાશે મતાતા તગા.

૮૪૦ પરિવૃદ્ધ.

ન,ત,ત,ત,ગ. ૨૨૪૪

પરિવૃદ્ધે નાતતા તગા આવે પદે.

૮૪૧ વામવદના.

મ,ન,ત,ત,ગ. ૨૨૪૫

વામવદના રેતો મોજ તા તગ થી.

૮૪૨ કિરાત, કુટિલગતિ.

ન,ન,ત,ત,ગ. ૨૨૪૬

રત્ન હું કિરાત ના જાત તગા થકી.

૮૪૩ ચંદ્રિકા, ૧ ઉત્પલિની,

ન,ન,ત,ત,ગ. ૨૨૪૭

ક્ષમા, ૨ વિષ્ણુ. ૨

૭, ૬ યતિ.

ન ન ત ત ગ હ્યે, જોડે તુ ચંદ્રિકા.

૧ પ્રાકૃત પિંગલ્યૂનમો ચંદ્રિકા નામ છે, તથા ઉત્પલિની એ નામો છે જેને લેઈ એમ લખ્યું છે ૭, ૬ યતિ કરી છે એમ કહેવાય તથા સર્વ પ્રોત્સાહના ચંદ્રિકાનું આ માપ છે, પણ યતિ કરી નથી પિંગલ્યૂનમો, તથા કુંડલતામા ન જનત રમ માપ ચંદ્રિકાનું આપ્યું છે એ ચારે યતિ કરી છે છંદોમજરીમાં ચંદ્રિકા નામ છે અને કોઈ ઉત્પલિની જેને લેઈ એમ કહેવાય છે

૨ વૃત્તાર્થાર્થ પૃ ૪૬ મે ક્ષમા નામ આપ્યું ૭, ૬ યતિ કરી છે અને વૃત્ત ચંદ્રિકા નામ આપે છે એમ પણ જણાવે છે પિંગલ્યૂનમો ૭, ૬ યતિ કરવામાં કરી છે

મંદારમરદ ચંદ્રમો પણ ક્ષમાનું આપ્યું છે, તેમાં ૭, ૬ યતિ કરી છે. છંદ શાસ્ત્રમાં ક્ષમાનું ન જનત રમ માપ અને ૭, ૬ યતિ કરી છે, પણ પણ પ્રગળી છે એમ કહેવાય. આ પહેલે માટે પ્રગળી નથી, છંદોમજ તથા કુંડલતામા ન, ન, ત, ત, ગ મળ ક્ષમાના પહેલે ને મૂલ છે

૩ કાવ્યવૃત્તમો યતિ મદિય આ માપના મળત માપ વિરત પા આપ્યું છે

૮૪૪ ભસલપદ, ભસલપદ. મ,સ,જ,ત,ગ. ૨૪૯૯

છે ભસલપદે ભ સા જ તા ગા પદે.

૮૪૫ કઠિની. ન,સ,જ,ત,ગ. ૨૪૦૦

૨૫ તું કઠિની ન સા જ તા ગા થકી.

૮૪૬ વૃદ્ધવામા. ત,ત,જ,ત,ગ. ૨૪૦૧

છે વૃદ્ધવામા ત ત જા ત ગા આળવે.

૮૪૭ મર્મસ્ફુર. ત,મ,જ,ત,ગ. ૨૪૨૧

તા ભા જ તા ગ ધર વૃત્ત મર્મસ્ફુરે.

૮૪૮ સુષમા^૧. ન,ન,મ,જ,ગ. ૨૬૨૪

ન ન મ જ ગ ઘસ્યાથી થાયે સુષમા.

^૧ માપાહંદોમજરીમાં સુષમા નામ છે શ્રુત ૧૮૩.

૮૪૯ પૃષદ્વતી, નિસ્તુષા. ત,ર,ર,જ,ગ. ૨૭૦૯

લાવો પૃષદ્વતી માંહ તાર રા જ ગા.

૮૫૦ અરંહમંડન. ૬,૭ યતિ (વા. ૦. ૫૦) જ,ર,ર,જ,ગ. ૨૭૧૦

અરંહમંડને, આળ જા ર રા જ ગા.

૮૫૧ કલાપતિપ્રભા, રાગ, નંદરાગ. ર,જ,ર,જ,ગ. ૨૭૩૧

છે કલાપતિપ્રભા ર જા ર જા ગ થી.

^૧ હંદ પ્રમાણમાં આ રૂપ છે, તે પોતે નવુ રચ્યું છે એમ લખેછે, પણ “કલાપતિપ્રભા” પ્રથમથીજ રચાયેલ યાગ્યલક્ષ્મણ છે

૮૫૨ અશોકપુષ્પ. ન,ન,ર,જ,ગ. ૨૭૫૨

ન ન ર જ ગ અશોકપુષ્પમાં ધરો.

૮૫૩ કરપલ્લવોદ્વતા. ર,ય,મ,જ,ગ. ૨૭૬૨

ય યા સા જ ગાયો કરપલ્લવોદ્વતા.

૮૫૪ સાર્દષ્ટા. ર,ય,મ,જ,ગ. ૨૭૬૩

રા ય મા જ ગે સાર્દષ્ટા ગ્નો તમે.

संगीतानुसार छंदोमंजरी प्रमाणे राग प्रभाती, चतुश्चजावि
गजलीला, मात्रा १८, मध्यकाळ,

८६१ विराधिनी. न,भ,स,ज,ग. २८०८

न भ स जा ग य रौ रचो विराधिनी.

८६२ चंद्रहासकरा. र,स,ज,ज,ग. २९०७

चंद्रहासकरा र सा ज ज गे बने.

८६३ द्रुतलम्बिनी. स,स,ज,ज,ग. २९०८

स स जा ज ग यौ रचो द्रुतलम्बिनी.

८६४ कनककेतकी, कनककेतन. त,स,ज,ज,ग. २९०९

थाशे कनककेतकी त स जा ज गे.

८६५ गरुदवारिता. ज,स,ज,ज,ग. २९१०

रचो गरुदवारिता ज स जा ज गे.

८६६ अमितनगानिका. भ,स,ज,ज,ग. २९११

छे अमितनगानिका भ स जा ज गे.

८६७ उपगतशिखा, न,स,ज,ज,ग. २९१२

उपगतशिखा न सा ज ज गायको.

८६८ आपणिका. ज,त,ज,ज,ग. २९१८

रचायछे आपणिका ज त जा ज गे.

८६९ गुणसारिका, गणसारिका. ज,ज,ज,ज,ग. २९२६

रचाय ज जा ज ज गे गुणसारिका.

८७० प्रमोदनिलका. त,भ,ज,ज,ग. २९३३

थाशे प्रमोदनिलका त भ जा ज गे.

८७१ सारसनावलि, विभावरी^१. न,भ,ज,ज,ग. २९३६

न भ ज जा ग य रौ सारसनावलि,

૧ ચૂત્તદર્પણમા આ નામ છે, તથા પાદાન્તે યતિ કહી છે વિભાવરી
રાગ પીલ, તાલ શ્વંડ જાતિ આઢા ચૌતાલા, મધ્યઝાલ, માત્રા ૧૭ (સંગ.
તાનુમાર છંદોમઝરી)

૮૭૨ ઉપચિતરતિકા. મ,ન,જ,જ,ગ. ૨૯૪૩

છે ઉપચિતરતિકા મ ન જા જ ગે.

૮૭૩ ઉદાત્તહાસ. જ,ત,મ,ન,ગ. ૨૯૮૨

ઉદાત્તહાસે ગણો જ ત મ જા મ છે.

૮૭૪ કલનાયિકા. જ,ત,ન,જ,ગ. ૩૦૪

જ તા ન જા ગે કર તું કલનાયિકા.

૮૭૫ અન્નન્નમશીલા. ત,ય,ત,મ,ગ. ૩૨૭૭

અન્નન્નમશીલા ત ય સા મ ગથકી.

૮૭૬ વિદલા. ન,સ,ત,મ,ગ. ૩૩૬૦

રજ તું વિદલા માહે ન સા ત મ ગા.

૮૭૭ પ્રપાતલિકા. મ,સ,જ,મ,ગ. ૩૪૨૬

માસ જ મ ગ થી રજો પ્રપાતલિકા.

૮૭૮ મોહપ્રલાપ^૧. ૪,૯ યતિ. મ,મ,મ,મ,ગ. ૩૫૦૬

મા મા થી મા, ગથી મોહપ્રલાપ યુગે.

૧ આ શ્રુત 'મદારમરવ્ચપૂમાવી નવુ મચ્ચુ છે, તેમા આ માપ ને યતિ છે

૮૭૯ કર્મઠ. મ,મ,મ,મ,ગ. ૩૫૧૧

કર્મઠમાં રજુ આપ મ મા મ મ ગા.

૮૮૦ લવલીલતા. મ,ર,ન,મ,ગ. ૩૫૪૩

છે લવલીલતા મ ર ન મા ગથકી.

૮૮૧ અનિલોદ્ધતમુખી. ન,ર,ર,ન,ગ. ૩૭૩૬

ન ર ર ના ગથી તો અનિલોદ્ધતમુખી.

- ૮૮૨ પ્રબોધફલિતા. ર,ન,ર,ન,ગ ૩૭૭૧
છે પ્રબોધફલિતા રના રન ગથી.
- ૮૮૩ કોમલકલ્પકલિકા. સં,ય,સં,ન,ગ. ૩૭૮૮
સ ય સા ન ગે કોમલકલ્પકલિકા.
- ૮૮૪ રમણી. જ,સ,સ,ન,ગ. ૩૮૦૬
જ સા સ ન ગથી રચ ઠીક રમણી.
- ૮૮૫ પરગતિ. ર,ન,સ,ન,ગ. ૩૮૩૧
ધાયછે પરગતિ રના સ ન ગથી.
- ૮૮૬ અભિરામા. સ,મ,ત,ન,ગ. ૩૮૫૨
અભિરામા રચનો સા મ ત ન ગથી.
- ૮૮૭ ઉપસરસી. સ,ન,જ,ન,ગ. ૩૯૬૪
સં મ જા ન ગથી રચો ઉપસરસી.
- ૮૮૮ મદનજવનિકા. ન,ય,ન,ન,ગ. ૪૦૪૮
ન ય ન ન ગેથી મદનજવનિકા.
- ૮૮૯ વરિવશિતા, પરિવશિતા. સ,સ,ન,ન,ગ. ૪૦૬૦
સ સ ના ન ગથી રચ વરિવશિતા.
- ૮૯૦ અર્દ્ધકુસુમિતા. મ,સ,ન,ન,ગ. ૪૦૬૩
અર્દ્ધકુસુમિતા રચં મ સ ન ન ગે.
- ૮૯૧ વિનતાક્ષી, વનિતાક્ષી. સ,મ,ન,ન,ગ. ૪૦૮૪
વિનતાક્ષી રચ સ મ ન ન ગ થકી.
- ૮૯૨ નેરાવલિ, નિરાવલિ. તં,મ,ન,ન,ગ. ૪૦૮૧
થાશે નેરાવલિ ત મ ન ન ગ થકી.
- ૮૯૩ અમ્બીલ્કા. જ,મ,ન,ન,ગ. ૪૦૮૬
અમ્બીલ્કા રચ જ મ ન ન ગ થકી.

૮૯૪ કનકિતા.

મ,મ,ન,ન,ગ. ૪૦૮૭

મા મ ન ના ગ થર્કો રચ કનકિતા.

૮૯૫ હરિવનિતા, ઉપનમિતા.

ન,ન,ન,ન,ગ. ૪૦૯૬

ન ન ન ન ગર્થો રચ હરિવનિતા.

આ રૂત્તમા અલ્ય લુધને સ્થલે લુધ મૂકવાથી અડમરૂત્ત થાય. જુઓ
અંક ૧૦૪ મે,

૮૯૬ સુખકારિકા.

સ,ન,ન,મ,લ. ૪૪૬૦

સુખકારિકા રચ સા જ જા મા લાર્થો.

૮૯૭ કન્દ, કન્દા, કુંદ, સારંગ. ^૧ય, ^૨ય, ^૩ય, ^૪ય,લ. ૪૬૮૨

ય યા યા ય લા આવવાથી વને કંદ.

૧ કન્દ રૂત્ત પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, છદ શાસ્ત્ર અને ઘાણીભૂષણમા છે

૨ પિંગલાદર્શમા કઘા અને કેટલાકમા કદા નામ છે કંધામા પિંગ-
લાદર્શમા ૭,૬ યતિ વહી છે, પણ તેનું વીજું પ્રમાણ જઞ્ઞુ નથી

૩ આ નામ પ્રર્ણણસાગરમા છે

કવિ વલ્લભરામ ઢાણાભાદ્રે કન્દુક નામ આપ્યું છે, અને તેમા છેલ્લો
લુધ મૂક્યો છે તે મૂલ છે પ્રાચીનપિંગલ છદોપ્રથમા સારંગ નામ આપ્યું છે આ
રૂત્તમા અલ્ય લુધને વદલે ગુહ મૂકવાથી કન્દુક થાય જુઓ અંક ૭૧૧ મે

૮૯૮ કનીયા, કનૈયા.

ત,સ,ય,ય,લ. ૪૭૦૨

તા સા ય ય લ થી કનીયા કરો વૃત્ત.

૮૯૯ અટ્ટાસિની.

ત,મ,ર,સ,લ. ૧૮૧૩

અટ્ટાસિની મહિ તા મ રા સ લ થાય.

૯૦૦ સમૂહ, સમૂહા.

ન,જ,સ,જ,લ. ૬૮૯૬

ન જ સ જ લા થો સમૂહા સમૂહ જ.

૯૦૧ પંકવતી^૧, પંકજમાલા, પંક,
પંકજાવલી, એકાવલી, કમલા-
વલી, પંકા, કંજાવલી, પંકજ
ધાટિકા, ચંપકુવાટિકા, પંકન.

} મ,ન,જ,જ,લ. ૭૦૩૯

પંકવર્તી મહિ મ ના જ જ લ્યા ધર.

૧ પંકવર્તીને પંકાવાલિના મિશ્રણથી ઉપજાતિના ૧૪ ભેદ ધાય છે એમ વાગ્વલ્લભમાં લખ્યું છે. છંદોમત્રી (આપા)માં “પંકાવલી, ચંપકવાટિકા” એવાં નામ છે.

૧૦૨ પંકાવલિ..

મ,ન,ય,ન,લ. ૭૮૫૭

મા ન ય ન લ્યકો પંકાવલિ કર.

૧૦૩ અશનિ.

ન,ન,ત,ન,લ. ૮૦૦૦

ન ન ત ન લ ક્નાવી રન અશનિ.

૧૦૪ અદમરુ

ન,ન,ન,ન,લ. ૮૧૨૨

અદમરુ મહિ ધર ન ન ન ન લ.

શવર્કરી(શવ્કરી)છંદ..૧૬,૩૮૪ભેદ.૧૪વર્ણ.

૧૦૫ સંકલ્પોસાર, સંકલ્પાધાર.

મ,મ,મ,મ,ગ,ગ. ૧

ચૌદે ગુરુ આવેછે સર્વે સંકલ્પાસારે.

૧૦૬ નીલોદામા.

૪,૧૦ યતિ. ૧

મ,મ,મ,મ,ગ,ગ.

નીલોદામા, વૃત્તે મા મા મા મા ગા ગા ચારે..

૧ છંદોલતામા ૯ પ્રમાણે યતિ છે.

૧૦૭ વંશોત્તંસા.

ત,ચ,સ,મ,ગ,ગ. ૨૦

શોધી ત ય સા મા ગ ગ જોડો વંશોત્તંસા..

૧૦૮ વાસન્તી. ૧

મ,ત,ન,મ,ગ,ગ. ૪૮

વાસંતીમાં લાવ મ ત ન મા ગા ગા શોધી..

વાસન્તીમા ૭,૭ યતિ ધોદ કેદેછે, પરંતુ પ્રાકૃતાપેંગલમૂત્ર, છંદોમત્રી વૃત્તરત્નાકરનું ટિપ્પણ, વાગ્વલ્લભ ઇત્યાદિ પ્રમાણ ગ્રંથોમા પાત્રી નથી.

૧૦૯. કાલધ્વાન્ત,કાલધ્વાન.૬,૮યતિ ૧. મ,મ,ન,ય,ગ,ગ. ૨૬૧

કાલધ્વાન્તે છેછે, મમનય ગા ગા આળો..

૧૧ ચૌગ્વલ્લભમાં ૯ પ્રમાણે યતિ છે..

९१० मध्यक्षामा. ४, १० यति.^१ म,म,न,य,ग,ग. १००९

मध्यक्षामा, युग यति म भना या गा मे.

शब्दकपट्टममां तथा चृत्तरत्नाकरना परिक्षिष्ट भागमां ४, १० यति छे.
 स्थाग रीतर्गाळ, ताल चतुर्थजाति प्रतिभानुमति, मात्रा ११, विलम्बकाल.
 (संणीतानुसार छंदोमञ्जरी).

९११ चूडापीड. (वाग्बल्लभ) म,म,न,य,ग,ग. १००९

चूडापीडे मभनयगग आणो शोधी.

९१२ कुटिल. ४, १० यति. स,म,न,य,ग,ग. १०१२

यति वेदे, कुटिल रच स भा न्या गा गी.

१ आ नाम छंदःप्रभाकरमां छे तेमां यति आपी नयी; परंतु चृत्तरत्ना-
 करना द्विपणमां अने शब्दकपट्टमना द्विपणमां तथा विंगड्यादर्शमां आ
 नाम तथा यति कही छे.

९१३ पारावार. त,न,न,य,ग,ग. १०२१

आणो ठिक तननयगग पारावारि.

९१४ प्रपन्नपानीय. त,य,त,र,म,ग. १२९३

ता या त र गा गा आवे प्रपन्नपानीये.

९१५ अनिन्दगुर्विन्दु, गुर्विन्दु, पूर्व्वेन्दु. न,य,त,र,ग,ग. १२९६

न य त र गा मे जोडो अनिन्दगुर्विन्दु.

९१६ धीरव्यान. ८, ६ यति. म,म,म,स,ग,ग. १६३७

धीरव्याने आठे छेदो, मा म म सा गी गा.

९१७ ललितपताका. न,य,स,स,ग,म. १७४४

ललितपताका रच ना य स सा गा मे.

९१८ असम्बाधा, असंबंधा. ९, ९ यति. म,त,न,स,ग,ग. २०१७

मा ता नी सं गे, म शर यति असंबाधा.

૧ મદારમરંદંબૂમાં અતંરંધા નામથી ઇજ માપ ને યતિ આપી છે.

૨ યુત્તરભાષર, હંદ, શાષ્ર, ઘાગ્વાલ્લમ અને હ્રદઃપ્રમાપ્રમા યતિ કહી નથી. રાગ આરમ્ભી તાલ ચતુષ્જાતિ માનુમતિ, માત્રા ૧૧, વિલમસાલ. (સંગીતાનુસાર હંદોમજરી પ્રમાણે.)

૧૧૯ સમ્બોધા. (વાગ્વલ્લમ) જ,ત,ન,સ,ગ,ગ ૨૦૨૨

જ તા ન સા ગા ગર્થો કવિ રચ્ સમ્બોધા.

૧૨૦ ચિન્ધ્યારૂઢ, ચન્ધ્યારૂઢ. મ,ર,મ,ત,ગ,ગ. ૨૦૬૧

ચિન્ધ્યારૂઢે મ રા મા તા ગા ગા આળજોજી.

૧૨૧ ચિન્ધ્યારૂઢ. ૭,૭ યતિ. મ,ર,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૧

ચિન્ધ્યારૂઢે હયે છે, માર તા તા ગ ગા થી.

૧૨૨ દ્વપ્તદેહા. ય,ર,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૨

ય રા તા તા ગ ગા થી દ્વપ્તદેહા બનેછે.

૧૨૩ વશ્તુલક્ષ્મી. (વાગ્વલ્લમ) ર,ર,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૩

રા ર તા તા ગ ગા થી વશ્તુલક્ષ્મી બનેછે.

૧૨૪ સરમાસરાણિ. સ,સ,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૪

સરમાસરાણિ જોડો સ સા તા ત ગા ગે.

૧૨૫ પુષ્પશકટિકા. મ,સ,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૫

પુષ્પશકટિકામાં છે મ સા તા ત ગા ગે.

૧૨૬ નિર્યત્પારાવાર. મ,ત,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૬

નિર્યત્પારાવારમાં છે મ તા તા ત ગા ગા.

૧૨૭ કલ્પકાન્તા. ર,ત,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૨૭

કલ્પકાન્તા માં છે રા તા ત તા ગા ગા આવે.

૧૨૮ પરીવાહ. ન,ત,ત,ત,ગ,ગ. ૨૩૪૪

રચ્ પરીવાહ ના તા ત તા ગા ગા આળી.

९२९ नान्दीमुखी, वसंत. ७, ७ यति न, न, त, त, ग, ग. २३६६
न न त त ग ग थी, सात नान्दीमुखीमां.

१ चाण्वन्मर्मा नान्दीमुखी नाम, आ माप ने ७, ७ यति जणावेष्टे.

२ नारायणभट्टिना टिप्पणमाना सूत्र प्रमाणे वसंत चाम तथा यति छे
९३० हंससेनी. ४, १० यति. १ म, म, न, त, ग, ग. २५४९
चारे धोमो, मभन त ग मे हंससेनी.

१ वृत्तरत्नाकरनी नारायणभट्टिना टिप्पणमां अने पिंगल्यदर्शमा प
यति छे

९३१ वाटिकाविकाश, वाटिका, } म, न, य, ज, ग, ग. २६८७
वाटिकाविलास.

भानय जगम धरो वाटिकाविकाशे.

९३२ अर्कशेषा. र, ज, र, ज, ग, ग. २७३१

राजराजगागथी रचाय अर्कशेषो.

९३३ मदावदातां. स, म, र, ज, ग, ग. २७४०

सभराजागगयी रचो मदावदाता.

९३४ वंशमूल. स, म, स, ज, ग, ग. २८०४

सभसाजागग रचं जोइ वंशमूले.

९३५ चेलाञ्चल, बेलाञ्चल, बैलांतर. त, म, स, ज, ग, ग. २८०९

चैलाञ्चले तभसजगाग आणजोनी.

९३६ कुसुम्भिनी. ज, म, स, ज, ग, ग. २८०६

कुसुम्भिनी जभसजगागयी रचाशे.

९३७ विलम्बनीया. न, म, स, ज, ग, ग. २८०८

नभसजागगर्थो धशे विलम्बनीया.

९३८ अनन्तदामा. न, न, म, ज, ग, ग. २८१६

ननसजगगर्थो रचो अनन्तदामा.

૦.૩૦. નદી. ૭, ૭ યતિ^૧ ન, ન, ત, જ, ગ, ગ. ૨૮૮૦

ન ન ત જ ગ ગ થી, છેદ હ્યે નદી છે.

૧ શબ્દકલ્પદ્રુમ પ્રમાણે યતિ આપી છે.

૧.૪૦ વસન્તતિલકા, ^૧ઉદ્ધર્ષિણી, ^૨
^૩સિંહોદ્ધતા, ^૪સિંહોજતા, ^૫
^૬મધુમાધવી, તકા, ^૭
^૮વસન્તતિલક, વસન્તતિલ, ^૯
^{૧૦}શોભાવતિ, ચેતોહિતા. } ત, મ, જ, ન, ગ, ગ. ૨૯૧૩

યાગ્રે વસન્તતિલકા ત મ જા જ ગા ગે.

૧ પિંગલચાર્યના મત પ્રમાણે. ૨ સૈતવ મુનિ. ૩ કાશ્યપ મુનિ. ૪ રામ અને ગોમાનસના મત પ્રમાણે, વચ્ચે વૃત્તરત્નાકરના ટિપ્પણમાં નામે એ નામ આપ્યાનો પાઠ જણાવ્યો છે. ૫ નાગરાજ પિંગલ, ૬ હંદોલતા, ૭ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ, ૮ રામકીર્તિ પંડિતે ચેતોહિતા નામ આપ્યું છે. શ્રીકૃષ્ણ કવિયે, મંદારમરંદચંપૂમાં વૃત્તત્રિદુના પેહેલા ભાગમાં પાદાતે અથવા ૭, ૭ ઉપર યતિ કહ્યો છે. હંદ:શાસ્ત્રમાં પાદાન્તે યતિ કહી છે. પિંગલદર્શમાં, વસન્તતિલકા, સિંહોજતા, ઉદ્ધર્ષિણી, અને મધુમાધવી એ નામો આપી તેમાં ૮, ૯ યતિ કહી છે; તેજ પ્રમાણે શબ્દકલ્પદ્રુમમાં પણ યતિ કહી છે. પ્રાકૃતપિંગલમૂત્રમાં તથા વાણીભૂષણમાં વસન્તતિલકા, અને સિંહોદ્ધતા એ બન્ને નામો આપી તેમાં યતિ કહ્યો નથી.

રાગ યમનકલ્યાણ, તાલ લક્ષ્મી, માત્રા ૨૧, મધ્યકાલ.

(સંગીતાનુસાર હંદોમંજરી.)

૧૪૧ કુમારી, કુમારિકા. ૮, ૬ યતિ. ન, જ, મ, જ, ગ, ગ. ૨, ૯૯૨

ન જ મ જ ગા ગ આઠ, વસુથી કુમારી.

૧ ધૃત્તરાક્ષરમૂઠ તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમા ૮, ૬ યતિ કહી છે.

૧૪૨ અલોલા^૧, લોલા.^૨ ૭, ૭ યતિ. મ, સ, મ, મ, ગ, ગ. ૩, ૦૯૭

સાતે છે યતિ મા સા, મા મા ગા મુ અલોલા.

૧ ધ્યાગ્વલ્ભ ૨ હુંદ. શાલના પરિક્ષિપ્તમા એ નામ છે, તથા ૫, ૭ યતિ કહી છે. મંદારમરદવપૂમા એ નામ તથા યતિ છે, શબ્દકલ્પદ્રુમમા અને હુંદ-પ્રમાકરમા લોલ નામ તથા એજ યતિ છે. ધૃત્તરાક્ષરની ટીકામા કેહેછે કે આ રૂત્તનેજ કેટલાક કુટિલ કેહેછે, પણ તે જુદો છે, જુઓ અક ૧૧૨ મે.

૧૪૩ કૃતમાલ. ત, ન, ય, મ, ગ, ગ. ૩, ૧૮૧

આળો કૃતમાલ વિપે તા જા ય મ ગા ગા.

૧૪૪ શારદચન્દ્ર, મિયા. ત, ય, સ, મ, ગ, ગ. ૩, ૨૭૭

તા યા સ મ ગા ગા ધરજો શારદચન્દ્રે.

૧૪૫ કલહંસી. ૬, ૮ યતિ. ત, ય, સ, મ, ગ, ગ. ૩, ૨૭૭

તા યા સ મ ગા મે, છ દિશાપી કલહંસી.

૧ મંદારમરદવપૂમાથી

૧૪૬ પરિણાહી. મ, મ, સ, મ, ગ, ગ. ૩, ૩૧૩

મા મા સા મ ગ ગ ધો રવાજે પરિણાહી.

૧૪૭ રતિરેસ્વા. ત, ય, મ, મ, ય, ગ. ૩, ૪૬૯

તા યા મ મ ગા મે તું રવજે રતિરેસ્વા.

૧૪૮ મનમય. સ, સ, મ, મ, ગ, ગ. ૩, ૪૮૪

સ સ મા મ ગ ગા આળું મનમય માહે.

૧૪૯ જાહમુસ્વી. મ, મ, મ, મ, ગ, ગ. ૩, ૫૧૧

જાહમુસ્વી રવ મા મ મ મા ગ ગ આળો.

૧૫૦ ઇન્દુવદના^૧, ઇન્દ્રવદના^૨; } મ, જ, સ, ન, ગ, ગ. ૩, ૮૨૬
 વરસુન્દરી.

ઇન્દુવદના રચ મ જા સ ન ગ ગા થી.

૧ વિગલ્યવેસેમાં ઇન્દુવદના નામ આપી ૫, ૪, ૫ ચિત્ર કહી છે; પરંતુ મંદારમરંદચંદ્ર, છંદોમજરી, દુતરતાકર, અને છગ્ગ્રમાકરના ચિત્ર કહી નથી.

૨ ઇન્દ્રવદનામાં શબ્દકલ્પતુમનો ચિત્ર કહી નથી. ઘાગ્ગમનો ઇન્દુગ-
 યના અને ઇન્દ્રવદના ૨ મને નામો આપી ગેમ. યમિ જરી નથી. ૧૩૯૯ થી
 ચિત્ર માથે ગણી નથી.

૧૫૧ લક્ષ્મી. પાદાન્તે ચિત્ર. ગ, સ, ત, ન, ગ, ગ. ૨, ૮૬૬
 લક્ષ્મીમાં ધરવા મા સા ત ન ગ ગ પાદે.

૧ શા દુત્તમાં વૃત્તગ્લાકરના પરિશિષ્ટ ભાગમાં ન ને વદે ૩ થી ધર્માત
 (મ સ ત મ ગ ગ,) એવું લક્ષણ આપ્યું છે.

૧૫૨ પ્રતિભાદર્શન. સ, મ, ન, ન, ગ, ગ. ૩, ૮૯૨
 પ્રતિભાદર્શનમાં છે સ મ ત ન ગી ગા.

૧૫૩ અલિપદ, નટગતિ. ન, ન, ન, ન, ગ, ગ. ૪, ૦૯૬
 નટગતિ અલિપદ ન ન ન ન ગા ગા.

૧ ઘાગ્ગવ્રમમાં અલિપદ નામ છે, તેમાં ચિત્ર કહી નથી.

૨ છંદોલ્લામાં છે, તેમાં ચિત્ર કહી નથી.

૧૫૪ સુપવિત્ર, પવિત્ર. ૮, ૬ ચિત્ર. ન, ન, ન, ન, ગ, ગ. ૪, ૦૯૬
 ન ન ન ન ગ ગ વસુ, ચિત્ર સુપવિત્રે.

૧ ઘાગ્ગવ્રમમાં, છંદોમજરીનાટિપ્પણમાં સુપવિત્ર નામ છે, ૮, ૬ ચ-
 ત્રિ કહી છે.

૧૫૫ કામલા. ન, ન, મ, ગ, છ, ગ. ૪, ૬૭૨
 રચ તું નનમયાલાગા થકી કામલા.

૧૫૬ પ્રપાત. ૫, ૪, ન, જ, ૪, ગ. ૪, ૬૮૨

મ્પાતે રચો યા યયા યા લગા આણિને.

૯૬૭ જલદરસિવા.

ન,મ,ય,ય,લ,ગ. ૪,૭૦૪

જલદરસિવા નસા યા યલા ગા થકી.

૯૬૮ પંથ્યા, મંજરી,^૨
વગુધા.

૧,૨, યતિ. મ,જ,મ,ય,લ,ગ. ૪,૮૪૪

સ જ સા ય લા, ગ શર^૧છંદ પથ્થા વિષે.

૧ યાગ્વત્તમના પથ્થા નામ છે પણ યતિ નથી ૨ જા નામ છંદ પ્રમા-
દુષાવત્તમના છે ૩ યા નામ છંદ પ્રમા કરના છે. ૪ શબ્દકલ્પદ્રુમના તથા
છંદોમજરીના ટિપ્પણના થને પિંગળદર્શના ૫,૬ યતિ પડી છે, મેદારમરે-
ષવૃમા ૧૦,૪ યતિ વહો છે.

૯૬૯ ચંદૌરસ.

મ,મ,ન,ય,લ,ગ. ૧,૧૦૧

પાશે ચંદૌરસ ઠિક મ મ ના યા લગે.

૯૭૦ કલ્પમીલિતા.

ર,ર,ર,ર,લ,ગ. ૧,૨૧૭

રા ર રા રા લ ગે ભાષંઠ કલ્પમીલિતા.

૯૭૧ સુધાધરા.

ર,જ,ન,ર,લ,ગ. ૧,૪૧૨

રા જ તા ર લા ગ આળ્યા થકી સુધાધરા.

૯૭૨ કલાધર.

ર,ર,જ,ર,લ,ગ. ૧,૪૧૨

આગનો રા ર જા ર લા ગ આ કલાધરે.

૯૭૩ કુટહિતા. દરી, આનન્ડા.^૨

જ,ર,જ,ર,લ,ગ. ૧,૪૬૨

કુટહિતા રચો જ રા જ રા લ ગે કરી.

૧ છંદ પ્રમા કરના પ્રકટકર્તાએ આ નામ નવું લખ્યું છે, પરંતુ તેનું "કુટ-
હિતા" નામ પ્રથમરૂપ છે.

૨ આનન્ડા નામ શબ્દપ્રમાણપ્રદાતાનાં જાણ્યું છે

૯૭૪ મહાલી.^૧

સ,મ,જ,ર,લ,ગ. ૧,૪૬૮

સ સ જા ર લ ગા ધરાય મદ્ગલી વિપે.

૧ ગગપ્રસારપ્રકાશના એ નામ છે, છંદ.કામદુષાવર્તામાં પણ એ નામ છે એજ નામનું વૃત્ત પદ્મ અક્ષરમાં છે

૧૬૫ સુકેશર^૧.

ન,ર,ન,ર,લ,ગ. ૧,૧૨૨

રચ્ચે સુકેશર નરાનરાલમે.

૧ છૂત્તરલાકરમાં નરનરૈર્લગૌચ રચિતં સુકેશરમ્ કશ્યુ છે. ૧૫ વર્ણમાં જૂદાજ માપથી સુકેશર વૃત્ત ઈવ ૧૦૨૫ મે છે.

૧૬૬ વિતાનિતા.

ન,ન,ન,ર,લ,ગ. ૧,૧૩૨

નનનરલગ શ્વ વિતાનિતા વિપે.

૧૬૭ અલકાલિકા, અલિકાલકા. ત,મ,ર,સ,લ,ગ. ૧,૮૧૩

તા ભારસાલગ થી રચો અલકાલિકા.

૧૬૮ ગગનોદ્ધતા.

ર,ન,ર,સ,લ,ગ. ૧,૮૧૬

રાનરાસલગ થી રચો ગગનોદ્ધતા.

૧૬૯ અપરાજિતા. ૭, ૭ યતિ^૧. ન,ન,ર,સ,લ,ગ. ૧,૮૨૪

નનરસલગ થી, મુનિ અપરાજિતા.

૧ ધાગ્વત્તમ, પિંગલ છંદ.સૂત્ર, છૂત્તરલાકર, છંદોમજરી, શબ્દકલ્પ-કુમ, તથા મંદારમરદનપૂ પ્રમાણે યતિ લક્ષી છે છંદ.પ્રભાકર (૬૪ ૧૧૫) આ યતિ કહી નથી.

૧૭૦ વિન્રન્દિની.

સ,સ,સ,સ,લ,ગ. ૧,૮૫૨

સસસાસલમે રચ્ચ ઠીક ક્રિવિનન્દિની.

૧૭૧ *પુરાલી, નગરાલિકા.

ન,ત,મ,ય,લ,ગ. ૬,૦૫૬

નનમયાન્યગથી કવિ! પુરાલી કરો.

* મૂલ નગરાલિકા નામ છે, પણ તે માપ કોઈ પ્રકારે આઠા ધારું નથી માટે નગર+આલિકા અથવા આલી=નામઆઠી શબ્દ ધાવ અમે નગરને મદલે પુર શબ્દ મૂકી પુર+આલી=પુરાલી નામ પ્રહણ કર્યું છે.

૧૭૨ ભૂરિગિરવા.

સ,સ,મ,ત,લ,ગ. ૬.

સ સ યા ત લ ગા આણ્યે થાશે ભૂરિશિલા.

૧૭૩ ક્રીડાયતન, ક્રીડાવસથ. સ,સ,સ,ત,લ,ગ. ૬,૩૬૪:

સસસાતલગા રચનો ક્રીડાયતને.

૧૭૪ નાસામરણ: ત,ય,મ,ત,લ,ગ. ૬,૧૪૧

તા યા મ ત લા ગા આણું નાસામરણે.

૧૭૫ કર્ણિશર. મ,મ,મ,ત,લ,ગ. ૬,૧૮૩

કર્ણિશરે ધર ઠીક મ મા મા ત લ ગા.

૧૭૬ વિપાકવતી. ન,મ,ન,જ,લ,ગ. ૭,૦૩૨

ન મ જ જા લ ગ થી ધાય વિપાકવતી.

૧૭૭ કાકિણિકા. જ,જ,મ,ન,લ,ગ. ૭,૦૮૬:

જ.જા મ જ લા ગ થી રચતું કાકિણિકા.

૧૭૮ કારવિણી. મ,ન,મ,જ,લ,ગ. ૭,૦૮૭

તું રચ મ જા મ જા લ ગ થી કારવિણી.

૧૭૯ કુરરીસ્તા, ધૃતિ, પ્રમદા^૩ ન,ન,મ,ન,લ,ગ. ૭,૦૮૮

રચ કુરરીસ્તા ન જ મ જા લ ગ થી.

૧. ધ્યાનવદ્ધમમા કુરરીસ્તા ચિવાય વીજા નામ નથી, અને યતિ પણ નથી. ૨ છુત્તરનાકરનો નારાયણમંદીના ટિપ્પણના સૂત્ર પ્રમાણે ધૃતિ નામ છે પણ તેમા યતિ નથી

૩ છુત્તરનાકર તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં યતિ નથી છંદ કામદુષાવસ્ત તમા છંદોમજરીના ટિપ્પણમાં છે, તેમા યતિ નથી નથી.

૧૮૦ કૂર્ચલલિત. ર,ર,ર,મ,લ,ગ. ૭,૩૩૧:

રા ર રા મા લ ગા ધાયઝે કૂર્ચલલિતે.

૧૮૧ કલહેતિકા. સ,ન,ન,મ,લ,ગ. ૭,૧૩૨:

કલહેતિકા સ જ જા મ લા ગ થી રચો.

૧૮૨ અંચલવતી. મ,ન,ન,મ,લ,ગ. ૭,૧૩૬:

અંચલવતી ભજ જા મ લા ગ થી કરો.

૧૮૩ ગગનગતિકા.

ર,મ,ન,ન,લ,ગ. ૮,૦૨૭

રાસ જાનલગે રચો ગગનગતિકા.

૧૮૪ નિર્મુક્તમાલા.

મ.ર,મ,ન,ન,લ,ગ. ૮,૦૮૧

જોડો નિર્મુક્તમાલા મર મ ન લ ગ થી.

૧૮૫ પ્રહરણકલિકા,

પ્રહરણકલિતા.

૭,૭ યતિ ૧. ન,ન,મ,ન,લ,ગ. ૮,૧૨૮

ન ન મ ન લ ગ થી. પ્રહરણકલિતા.

મુનિ વિરતિધરી, પ્રહરણકલિકા.

છંદોગંજરી પૃષ્ઠ ૧૧૨ ને પ્રહરણકલિકા ગાત ડગરના ગંગોયાણુ ડે. તેમા યતિ યતી નથી. આટલપિંગલમૂઝ પૃષ્ઠ ૧૬૭ ને, ઘાણવડા પૃષ્ઠ ૬૪ ને, મંદારમરંદવંપૂ પૃષ્ઠ ૧૮ ને, એ માવ છે પણ યતિ કોણુ પછી ગયી. ૧ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં પ્રહરણકલિકા ગામના શુરાલું ઉપર પ્રમાણે માવ અને ૭,૭ યતિ કહી છે.

શબ્દકલ્પદ્રુમ, કુલ્લરોઃ, તુલસીદાસ નારાયણમઠી દીકરા (પૃષ્ઠ. ૪૮) યાદના પ્રહરણકલિકા (પ્રહરણકલિકા રતિ, પાઠ) નામ આવી તેમા ૭,૭ યતિ કહી છે.

છંદઃપ્રભાકરમાં આ ગંગોયાજ પ્રહરણકલિકા માન આવી (યતિ કાણુ યગર) વિશેષમાં જણાવે છે કે, આ શુક્તનજ પ્રહરણકલિકા વેહે છે.

પિંગલછંદમૂઝની હુત્રાચુવની દીકરામાં ૭,૭ યતિ પ્રહરણકલિકા નામ આપતાં જણાવે છે.

રાગ મારા (ફાનરા), નાલચતુષ્ઠ જાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬. (શંદગીતાનુગાર છંદોગંજરી પ્રમાણે)

૧૮૬ ચેક્ર, ચક્રપદ, ચક્રવર્તી,
દૃત્તચક્ર, ચક્રવિરતિ,
દેવરવરતનુ, ચકુરા.

મ,ન,ન,ન,લ,ગ. ૮,૧૨૧

ચક્ર રચ મ ન ન ન લ ગ કવિ ગણી.

- ૧ દિંગદાદરેમાં ચક્રવદ નામ આપી તેમાં ૭,૭ યતિ કહી છે. ૨
મગવન પિંગલમાં મ નામ છે. ૩ હંદરદાવલીમાં એ નામ છે. ૪ હંદ:-
પ્રમાણમાં એ નામ છે. ૫ નારાયણમદીના ટિપ્પના સૂત્ર પ્રમાણે છે.
૬ મગવનપ્રમાણમાં એ નામ છે.

૯૮૭ કામતાલા.

ર,ર,ર,ર,ગ,લ. ૯,૩૬૩

કામતાલા વિષે રા ર રા રા ગ લા થાય.

૯૮૮ ઉન્નમે.

મ,મ,સ,સ,ગ,લ. ૯,૨૭૬

મા મ રા ગા ગ લ થર્કો તો રચ ઉન્નમે.

૯૮૯ ત્રીલા.

ત,મ,ય,જ,ગ,લ. ૧૦,૮૬૯

ત્રીલા વિષે ઠિક ત મા યા જ ગા લ થાય.

- ૧ પિંગદાદરેમાં ૫,૫ યતિ કહી છે પણ તેને ધીરું પ્રમાણ મલ્યું નથી.
૯૯૦ ગોપ^૧, કુરંગ^૨. ૮,૬ યતિ. ર,જ,ર,જ,ગ,લ. ૧૦,૯૨૩
ગોપ આઠ છેદ રા જ, રા જ ગા લ ધાર.

૧ પિંગદાદરેમાં શ્રુટ ૮૧ મે ગોપ નામ આપી ૮.૬ યતિ કહી છે.

૨ પ્રવીનગાત્રમાં કુરંગ નામ છે.

૯૯૧ હરલીલા^૧, હરિલીલા. ત,ત,ત,જ,ગ,લ. ૧૧,૦૪૬

તા તા ત જંગા લ થી ધાય હરિલીલાજ.

૧ મગવનપ્રમાણમાં એ નામ છે.

૯૯૨ હરિલીલા^૧.

ત,મ,મ,જ,ગ,લ. ૧૧,૧૮૯

તા મા મ જા ગ લ થી હરિલીલા રચાય.

૧ માપાદંડોમગરી શ્રુટ ૧૮૪ મે એ નામ આપ્યું છે.

૯૯૩ ઉપકારિકા. સ,જ,જ,મ,ગ,લ. ૧૧,૬૨૮

ઉપકારિકા રચના સ જા જ મ ગા લ.

૯૯૪ દેમમિદિકા. મ,જ,જ,મ,ગ,લ. ૧૧,૬૨૧

દેમમિદિકા કરવા મ જા જ મ ગા લ.

૧૧૫. હેતિ.

ન, જ, ન, મ, ગ, લ. ૧૧, ૬૩૨

ન.જા.જ.મ.ગા.લ થર્કો રચો કવિ! હેતિ.

૧૧૬ મધુપાલિ, મનોરમ^૧.

સ, સ, સ, સ, લ, લ. ૧૪, ૦૪૪

સ સ સા સ લ લે મધુપાલિ રચો કવિ!

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રચાસના એ નામ છે.

૧૧૭ સુખદા^૧.

ત, ય, સ, ત, લ, લ. ૧૪, ૧૪૧

તા યા સ ત લા લે સુખદા શંભે સરસ.

૧ માપાહ્લદોમંજરી પૃષ્ઠ ૧૮૩ મેં એ નામ છે.

૧૧૮ વેશમ્ભરિ..

ન, ન, ય, ન, ન, લ.. ૧૬, ૦૦૦

ન ન ય ન લ લ; થો વેશમ્ભરિ તું રચ.

૧૧૯ અકહરિ, અકુઠરિ..

ન, ન, ન, ન, લ, લ. ૧૬, ૩૮૪

અકહરિ રચ ન.ન.ન.ન.લ.લ થર્કો.

૧૫. અતિશક્તિર્કેરીછંદઃ, ૩૨, ૭૬૮ ભેદ.. ૧૫ વર્ણ..

૧૦૦૦ સારંગી, લીલાલેખ^૧, લીલાલેલ, {

કામકીડા, સારંગિકા, સારંગ, } મ, મ, મ, મ, મ. ૧

સારંગક, કેશવલેખ^૨, ત્રિનયન^૩. }

મા મા મા મા માથી જોહો સારંગી રૂઢો રીતે.

૧ એ નામ પ્રાકૃતપિંગળમૂત્ર તથા છંદોમંજરીમાં છે.

૨ એ નામ, છંદોલતામાં છે.

લીલાલેખ, સારંગ અને કામકીડા નામ વાગ્વલ્લભમાં છે

તેમાં 'યતિ આપો નથી; છંદોવૃત્તમુક્તાવલિમાં સારંગી નામ આપો

યતિ કહી નથી..

૩ ત્રિનયન નામ ચિત્રસૈનયીકાવાલ્ય માગધો પિંગળમાં છે.

તેમાં 'પંદર ગુરુ યતિ વગરના કહ્યા છે.

પ્રાકૃત પિંગળમૂત્ર અને છંદોમંજરીમાં યતિ કહી નથી..

છંદોલતામાં પાંચ મગળવાળા વૃત્તને કામક્રીડા નામ આપતાં તેમાં યતિ કહી નથી, અને વિશેષમાં જણાવ્યું છે કે, કોઈ એને જ લીલાલેખ, કેશવલેખ, અને સારંગકાદી નામ પ્રણ આપે છે.

કામક્રીડા અને સારંગિકા નામનું ઉપર પ્રમાણે માપ આપી તેમાં પિંગલાદર્શમાં પૃષ્ઠ ૮૧ મે ૪, ૪, ૪, ૩, યતિ કહી છે પણ તેનું પ્રમાણ જોવામાં આવતું નથી.

૧૦૦૧ વજ્રાલી. (વા. વ.) ૮, ૭ યતિ. ત, ય, મ, મ, મ. ૧૩

તા યા મ મ મા થી થાશે, ઓઠે થોમો વજ્રાલી.

૧૦૦૨ સ્ફોટક્રીડ. (વા. વ.) ૧૦, ૬ યતિ. ન, ય, મ, મ, મ. ૧૬

વિરતિ દશે સ્ફોટક્રીડે છે, ના યા મા મા મા.

૧૦૦૩ ક્રીડિતકટકા. (વા. વ.) ૧૧, ૪ યતિ. મ, સ, સ, મ, મ. ૨૨૩

ક્રીડિતકટકા મ સ સા મા મા, રુદ્રે ૧૧ થોમો.

૧૦૦૪ ચાર્વટક. (વા. વ.) ૧૦, ૬ યતિ. મ, મ, મ, મ, મ. ૪૬૩

દિશા ૧૦ પાંચે યતિ ચાર્વટકે, મા માર સા મા મા.

૧૦૦૫ આનન્દ. (વા. વ.) ૧૦, ૬ યતિ. ર, ન, સ, ત, મ. ૨, ૨૯૯

રા ન સા ત મ દશ અને છે, પાંચ આનન્દે.

૧૦૦૬ વહુલામ્ર. (વા. વ.) ૯, ૬ યતિ. સ, મ, સ, મ, મ. ૩, ૩૧૬

વહુલામ્રે વિરતિ નવે, સા મ સ મા મા છે.

૧૦૦૭ વાળીમૂળા. (વા. વ.) ૮, ૭ યતિ. મ, મ, ત, ન, મ. ૩, ૮૪૧

વાળીમૂળા ઓઠે સાતે, મ મ ત ન મા થી છે.

૧૦૦૮ ચિત્રા^૧, ચિત્ર^૨. મ, મ, મ, ય, ય. ૪, ૬૦૯

ચિત્રા મહિ શોધી શોધી આળ મા મા મ યા યા.

૧૦૦૯ ચન્દ્રલેખા^૧, ચન્દ્રસેના. ૭, ૮ યતિ. ^૨ મ, ર, મ, ય, ય. ૪, ૬૨૬

સાતે છે ચન્દ્રલેખા, મા રા મ યા યા કન્યાથી.

૧ મંદારમરંદચંડૂમાં ૫ નામ તથા યતિ થઈ છે.

૨ છંદોમજરી, પિંગજરનં, શબ્દકલ્પદ્રુમ, થને યાગ્રાલમમા ૭, ૮ યતિ અને હપરના માપથી ચન્દ્રલેખા નામ આપ્યું છે. છંદ પ્રમાણરનો યતિ થઈ નથી. ૧૨ થર્ગમાં ૬, ૭ યતિ ને ન સ્વર રગ ૫ મનોયા ચન્દ્રલેખા પ્રતિ ધરુ ૮૦૭ મે છે.

૧૦૧૦ માલિની, માનિની, | ૮, ૭ યતિ. ન, ન, મ, ય, ય. ૪, ૬૭૨
નૂતનમાલા.

૬. ન ન મ ય ય વસુદે, માલિની ઠીક થાયો.

૧ યાગ્રાલમ, શબ્દકલ્પદ્રુમ, છંદોબોધ, મુદ્રણતિલક અને મંદારમરંદચંડૂમાં પણ આ નામ અને આ પ્રમાણેજ યતિ છે. છંદતારમા માટરતો નામ આપ્યું છે. [પૃષ્ઠ ૧૫ મે]. સંગતાગુણર છંદોમજરીપ્રમાણે રાગ સૌરઠ, તાલ દંડ જાતિ ઝગપાઝ, માત્રા ૧૧, વિલંબકાલ.

૨ ગણપ્રસ્તારપ્રસાદમાં ૫ નામ છે.

૧૦૧૧ સિંહપુચ્છ. ય, ય, ય, ય, ય. ૪, ૬૮૨

ધરો સિંહપુચ્છે ય યા યા ય યા આપ આપી.

૧૦૧૨ કુમારલીલા. મ, ન, ન, ર, ય. ૫, ૬૨૬

જો જોડો મ ન ન ર ય બને કુમારલીલા.

૧૦૧૩ ચન્દ્રકાન્તા. ૭, ૮ યતિ. ર, ર, મ, સ, ય. ૫, ૬૫૧

રા ર મા સા ય થી ને, સાતે યતિ ચન્દ્રકાન્તા.

૧૦૧૪ દૃપથ. સ, જ, મ, મ, ય. ૫, ૮૬૮

દૃપથે રચાય રચના સ જ સા સ યા થી.

૧૦૧૫ દીપક. મ, ત, ન, ત, ય. ૬, ૬૩૧

દીપકમાં લાય ભત ન તા યા કવિ શાળા.

૧૦૧૬ પરિમલ. ન, ય, ન, ન, ય. ૭. ૧૨૦

પરિમલ માહે ન ચ ન જ ચા કર શોધી.

૧૦૧૭ શરકલ્પા.

ન,ન,ત,ન,ય. ૭,૯૩૬

ન ન સ ન ચ કર સદા કવિ શરકલ્પા.

૧૦૧૮ ફાલા^૧, રેલા^૨,

સ,જ,ન,ન,ય. ૮,૧૭૨

કવિતરેલા^૩.

૯, ૧૦ યતિ.

સ જ ના ન ચા, શર દરા યતિ ચર ફાલા.

૧ હંદકામદુવાયત્તમાં એ ગાન છે. યાગ્યપ્રભ અને શ્રાવ્યદુલ્પદ્રમમાં

ફાલા નામ તથા ૫, ૧૦ યતિ છે. ૨ મંદારમરંદવંશમાં એ નામ તથા યતિ છે.

૩ વિગલ્યદર્શમાં કવિતરેલામાં ૫, ૧૦ યતિ વર્ણ છે.

૧૦૧૯ મુરેલા.

ન,ન,ન,ન,ય. ૮,૧૭૬૦

ન જ ન ન યા ધરો શુભ રચ તું મુરેલા.

૧૦૨૦ સીતા^૧.

ર,ત,મ,ય,ર. ૮,૭૩૯

રા ત મા યા રે કરી સીતા રચો આ નેમથી.

૧ આ વૃત્ત હંદ:પ્રમાકરના કર્તાએ નવું કલ્પ્યું છે.

૧૦૨૧ લાસ્યકારી, ચન્દ્રરેલા. ૭,૮ યતિ. ર,ર,ર,ર,ર. ૯,૩૬૧

રા ર રા રા ર આળો, તમે લાસ્યકારી વિપે.

રા ર રા રા ર સાતે, યતિ ચંદ્રરેલા દિસે.

૧ લાસ્યકારી નામ યાગ્યલક્ષમાં છે, તેમાં યતિ કહી નથી.

૨ વિગલ્યદર્શમાં ૭,૮ યતિ ચન્દ્રરેલામાં વર્ણ છે.

તેર વર્ણમાં અંક ૮૦૭ મે લા નામનું વૃત્ત છે તેણે ગાય વડું છે.

૧૦૨૨ મદનમાલિકા.

ન,ર,ન,ર,ર. ૯,૬૮૮

મદનમાલિકા ન ર ન રા ર થી થાયછે.

૧૦૨૩ વિપિનતિલક^૧, વિપિનતિલકા^૨. ન,સ,ન,ર,ર. ૯,૬૯૬

વિપિનતિલકે ન મ ન રા ર છે સામય.

૧ યાગ્યલક્ષ.

૨ હંદ:પ્રમાકર.

૧૦૨૪ તૂળક, તૂળ, ચામર, } ર, જ, ર, ન, ર. ૧૦, ૧૨૩
પંચયામલ. } ૮, ૭ યતિ

આઠ સાત છે યતિ ર, જા ર જા ર તૂળકે.

૧ તૂળકનામ, છંદોમંજરી, અને શબ્દવૃત્તપદ્યમમાં છે, તેમાં યતિ કહી નથી. સંસ્કૃત પ્રોસર્ગમાં ૮, ૭ યતિ કહી છે

૨ આ નામ છંદ પ્રમાણમાં છે પણ તેમાં યતિ કહી નથી.

૩ મંદારમંદચપ્પમાં આ નામ આપ્યું છે, અને તેમાં ર, ર, જ, જ, ર ગણ થયા છે. તથા ૭, ૮ યતિ કહી છે, તેનું ધીરું પ્રમાણ જરૂર નથી.

૪ વૃત્તદર્પણમાં ચામરમાં પાદાન્તે યતિ કહી છે. છંદોવૃત્ત મુક્તાવલીમાં અને પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમાં તથા વાળીભૂષણમાં ચામરમાં યતિ કહી નથી. વાગ્વલ્લભમાં તૂળક અથવા પંચયામલ નામ આપી યતિ વિષે કશું નથી. સંગીતાનુસાર છંદોમંજરીમાં રાગ પહાડી (કામોદી), તાલ દિવ્ય જાતિ સંકીર્ણ, માત્રા ૨૩, મધ્યકાલ છે.

૧૦૨૫ મૃદંગ. ૮, ૭ યતિ. (પિ. દ.) ત, મ, જ, જ, ર. ૧૧, ૧૨૫

તા ભા જ જા ર વસુ ને, મુનિષ્ઠી મૃદંગ છે.

૧૦૨૬ પ્રમદક^૧, પ્રમદ્રિકા^૨, } ન, જ, મ, જ, ર. ૧૧, ૧૮૪
મુસલક^૩. } ૮, ૭ યતિ.

નૃજ મ જ રા કરાય, વસુધી પ્રમદકે.

૧ પ્રમદક નામ વાગ્વલ્લભમાં છે પણ તેમાં યતિ કહી નથી પિંગલદર્શમાં ૮, ૭ યતિ કહી છે.

૨ આ રૂપે નામો છંદ પ્રમાણમાં છે. ૩ નારાયણભટ્ટી પ્રમાણે

૧૦૨૭ સુકેસર, મુસલક. ૫, ૧૦ યતિ ન, જ, મ, જ, ર. ૧૧, ૧૮૪

ન જ મ જ રા, શરે^૫ યતિ સુકેસરે કરો.

વૃત્તરલાવર ૫૦મે “ન જ મ જ રે વિરાજિતામિદં સુકેસરમ્” નવાવી વિશેષમાં ટિપ્પણ આપ્યું છે કે મુસલકમ્ શતિ પાઠ:.

પિંગલદર્શવાલ્યા સુકેસરમાં ૫, ૧૦ યતિ કહી છે

૧૦૨૮ પ્લવંગમ^૧. મ,મ,ત,મ,ર. ૧૧,૬૭૧

મા મતમાર ધરો આપ ઠીક પ્લવંગમે.

૧ માત્રામેઢમાં આ નામ છે. ગુણો પૃષ્ઠ ૨૬, ંક ૭૪.

૧૦૨૯ ઉપમાલિની. ૮,૭ યતિ.^૧ ન,ન,ત,મ,ર. ૧૧,૧૮૪

ન ન ત મ ર વસુદે, રવો ઉપમાલિની.

૧ ઘુત્તરલાકરમાં એ યતિ છે.

૧૦૩૦ મણિહંસ, માનહંસ, મનહંસ,
રણહંસ, મનહંસરૂપ, હંસ,
કલહંસ, મનોહંસ, માનસહંસ,
પદહંસક, ચૂલિયારા, ચુરિયાર. } સ,જ,ન,મ,ર. ૧૧,૧૨૮

મણિહંસ થાય સદા સજાજમરે કરી.

૧ છંદઃપ્રમાકરમાં માનહંસ છે. ૨ લાખીભૂષણમાં મનહંસ છે. ૩ છંદ-
રતાવલિમાં એ નામ છે. ૪ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમાં એ નામ છે. ૫ શાન્વલ્કપ
ક્રમમાં એ નામ છે. ૬ છંદોદત્તમુક્તાવલિમાં એ નામ છે. ૭,૮ માત્રાભીપિંગલ-
છંદોપ્રથમાં આ માપવાળા વૃત્તના ચૂલિયારા તથા ચુરિયાર એમ બે નામ
આપેલા છે.

૧૦૩૧ મયૂવદના. મ,ન,ન,મ,ર. ૧૧,૬૩૧

તું રત્ન મયૂવદના મજાજમરા થકી.

૧૦૩૨ પલ્લવગી^૧. મ,મ,મ,મ,ર. ૧૧,૭૦૩

મા મ મ મારથો પલ્લવગી કરજો તમે.

૧ પ્રવીણસાગર હેદર ૧૫મીમાંથી. તે પ્લવંગમ જાતિને રાગે ગવાય છે.

૧૦૩૩ સારાસિકા, હારવતી, પયં- } ર,ન,મ,મ,ર. ૧૧,૭૦૭
ગલ, નૂતન, સુકળ. }

રાન મા મ ર થકો ઠીક સારાસિકા બને.

૧-૨ સારાસિકા અને હારવતી નામ ધ્યાન્નહમમાં છે, પણ તેમાં યતિ કદી

મૂળી. ૩ પિંગલદર્શમાં ધમગલ નામ છે, તેમાં ૮, ૭ યતિ વહી છે, એ નામ કયાંથી લીધું તે જણાતું નથી.

૧૦૩૪ સીરિણી. ર, ન, ર, ન, ર. ૧૧, ૯૬૩

રા ન રા ન ર થકી રચો સરસ સીરિણી.

૧૦૩૫ ચમરીચર. ન, ન, ર, ન, ર. ૧૧, ૯૬૮

તું રચ કવિ! ન નાર નાર ચમરીચરે.

૧૦૩૬ નિશિપાલ, નિશિપાલક, }
 નિશિપાલિકા, શંભુ, નિશં- } મ, જ, સ, ન, ર. ૧૨, ૦૧૧
 પાલિકા, નિશાપાલ. }

વૃત્ત નિશિપાલ રચ ભા જ સ ન રા ધરી.

૧ માગધી પિંગલછંદોપ્રથમા એ નામ છે.

૨ છંદ કામદુષાપત્તમા એ બે નામ છે અને વિશેષમાં ૮, ૭ યતિ વેદે છે પિંગલદર્શમાં પણ નિશાપાલિકામાં ૮, ૭ યતિ વહી મજ ય ન ર ગણો જોવાન્યા છે, તે ભૂલ છે પરંતુ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, ધાણીભૂષણ, ઘાગ્વલ્લભ દ્વાદિ ત્રીજા પ્રથમો યતિ વહી નથી, અને ગણો ઉપર મુજબ છે

૧૦૩૭ જલનિધિવેલા. ન, ય, સ, મ, સ. ૧૨, ૪૯૬

જલનિધિવેલા રચ ના યા સા મા સ યતી.

૧૦૩૮ લીલાચન્દ્ર. ૮, ૭ યતિ. (લા.વ.) મ, મ, ત, ય, સ. ૧૨, ૦૯૭

લીલાચન્દ્રે આઠે સાતે, ગણ મા મા ત ય સા:

૧૦૩૯ મોહનિ. સ, મ, ત, ય, સ. ૧૨, ૧૦૮

સ મ તા યા સ વડે મોહનિ તો વૃત્ત રચો.

૧ આ વૃત્ત છંદ પ્રમાણરમા આપેલ છે અને તેનીજ ટીકામાં લખેલ છે, આ વૃત્તના આદિમાં સ મે વડેલ રગણ પણ આવેલે એમ કહીને પ્રથમમાં મે પાદમાં પ્રારંભે સગણ મૂક્યા છે અને વાંચીને મે પાદમાં પ્રારંભે રગણ મૂક્યો છે, પણ એ પ્રમાણે શેઠભેલ કરવું યોગ્ય નથી, રગણ મૂકવાથી ૧૨, ૧૦૭ મુ રપ જુદું થાય છે

૧૦૪૦ ધોરિત. ૯,૬ યતિ. (વા.વ.) મ,ન,ર,ર,સ. ૧૩,૧૦૩

ધોરિત યતિ નવે છણ મા ન રાર સ થી.

૧૦૪૧ શાન્તસુરભિ. મ,ન,ર,સ,સ. ૧૪,૨૧૬

શાન્તસુરભિ રત્નો મના રસ સા ધરતાં.

૧૦૪૨ ભામ^૧. ધ,મ,સ,સ,સ. ૧૪,૦૨૩

ભામ સ સા સા આળ ગળો કવિ! ભામ વિપે. . .

૧ આ રૂત છંદઃ પ્રમાવરના કર્તાએ મનું વટવું છે.

૧૦૪૩ ભ્રમરાવલિકા^૧, મનહરણ^૨,
 ભ્રમરાવલ, દંડિકા^૩, રત્ન^૪,
 મનોહરણ^૫, ભ્રમરાવતી^૬,
 ભ્રમરાવલી, મમરાવલી^૭,
 મવરાવલિ, નલિની, ભ્રમર^૮. } સ,સ,સ,સ,સ. ૧૪,૦૪૪

ભ્રમરાવલિકા રત્ન સા સ સ સા સ ધરો.

૧ વાગવલ્લભ. ૨ છંદઃ પ્રમાવરના એ નામ છે. ૩ નાગરાજ વિંગલ્લભાં
 આ નામ છે. ૪ છંદઃ વામદુષાયલ્લભા એ નામ છે. ૫ મળપ્રસારપ્રકાશમાં
 એ નામ છે. છંદોબોધમાં લખે છે કે આપામા એ નામ છે. ૬ છંદો. સાલ
 પ્રમાણે. ૭ મમરાવલી નામ વિંગલ્લદર્શના છે, તેમાં ૯,૬ યતિ વહી છે.
 ૮ મળપ્રત્ વિંગલ્લમા એ નામ છે.

૧૦૪૪ કર્ણલતા. સ,મ,મ,સ,સ. ૧૪,૨૬૦

રત્નનો કર્ણલતા સ મ મ સ સા કરિને.

૧૦૪૫ વિશકલિતા. મ,મ,મ,મ,સ. ૧૬,૧૦૧

મા મા સા મા સ થો ઝટ નોનો વિશકલિતા.

૧૦૪૬ શીર્ષવિરહિતા. મ,ય,મ,મ,સ. ૧૬,૭૬૩

મા યા મા મ સા આળી રત્ન કવિ! શીર્ષવિરહિતા.

૧૦૪૭ શંકાવલી.

ત,મ,ર,ન,સ. ૧૬,૦૫૩

શંકાવલી રચ તા મ રા ન સ ધરો પદે.

૧૦૪૮ મણિગુણ, ધવલંગા,^૧શશિકલા^૨, ચન્દ્રાવર્તી^૩,શશિલેખા^૪.

ન,ન,ન,ન,સ. ૧૬,૩૮૪

મણિગુણ રચ ન ન ન ન સ ધરો કરો.

૧ યાગ્વલ્ક્ય પિંગલછંદોમય. ૨ પ્રા. પિંગલસૂત્રમાં ૬,૯ યતિ કેહે છે

પણ યાગ્વલ્ક્ય તથા છંદ પ્રભાકર, છંદોમંજરી અને શબ્દકલ્પદ્રુમમાં એ નામ છે પણ યતિ નથી. પિંગલદર્શને^૧માં ૭,૮ યતિ કહી છે ૩ છંદશાસ્ત્રમાં ચન્દ્રાવર્તી નામ આપી તેમાં ૭,૮ યતિ કેહે છે. ૪ સંસ્કૃત પ્રોસંગીમાં શશિલેખા અથવા શશિકલા નામ આપ્યું છે.

૧૦૪૯ મણિનિકર. ૧૦,૬ યતિ^૧. ન,ન,તે,ત,સ. ૧૬,૩૮૪

મણિનિકર રચ ન ન ન, ન સ દશથી.

૧ યાગ્વલ્ક્યમાં એ પ્રમાણે યતિ છે

૧૦૫૦ મણિગુણનિકર^૧. ૮,૭ યતિ. ન,ન,ન,ન,સ. ૧૬,૩૮૪

ન ન ન ન સ ધર્મુર્થો, મણિગુણનિકરે.

૧ યાગ્વલ્ક્ય, છંદોમંજરી, મદારમરદચપૂ, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં એ નામ તથા યતિ છે પિંગલદર્શમાં મણિગુણનિકર અથવા માલા નામ આપી તેમાં ૮, ૭ યતિ કેહે છે.

૧૦૫૧ શરભી. ૬,૬,૬ યતિ. ન,ન,ન,ન,સ. ૧૬,૩૮૪

ન ન ન ન સ, શર વિરતિ, ત્રણ શરભે.

૧ યાગ્વલ્ક્ય પ્રમાણે યતિ લસી છે, પણ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, યાગીભૂષણ, છંદોમંજરી, તથા છંદોવૃત્તમુક્તાવલીમાં યતિ નથી.

૧૦૫૨ સર, માલા. ૬,૬ યતિ ન,ન,ન,ન,સ. ૧૬,૩૮૪

પડ નવ પર, યતિ ન ન ન ન સ સ્ત્રો.

૧ પ્રાકૃત પિંગલસૂત્ર, છંદ શાસ્ત્ર, શબ્દકલ્પદ્રુમ, છંદ-પ્રમાકર, વાગ્-
વજ્રમ, તથા છંદોબોધ અને પિંગલ્યદર્શના, એ નામ તથા યતિ છે.

૧૦૫૩ નિશ્ચલ. ૬, ૬, ૪ યતિ. (પિં.દ.) મ, ત, ન, મ, ત. ૧૬, ૮૭૧

નિશ્ચલઃ પાત્રે, પદ યુગ્મ ભા તા, ના મા તા થૌ.

૧૦૫૪ રૂવામાલા, રૂપમાલા. ત, ર, ર, ય, જ. ૨૧, ૧૩૦

તા રા ર યા જ થી થાયછે રૂવામાલ વૃત્ત.

૧ માગર્થી પિંગલ્યછંદોગ્રંથમા આ વૃત્ત માપ ન ર જ ર જ કયુ છે તે.
૨૧, ૮૪૮ મુ રૂપ થાયછે.

૧૦૫૫ હિની. ૮, ૭ યતિ. (વા.ન.) રા, સ, ય, જ, જ. ૨૩, ૧૩૧

આઠથી હિની ગણો, રા સ યા જ જ આળ.

૧૦૫૬ મિતસવિય. (વા. વ.) ન, સ, સ, જ, જ. ૨૩, ૨૬૪

મિતસવિયમાં ન સ સા જ જા પદ થાય.

૧૦૫૭ મહાઠવ. જ, જ, ન, જ, જ. ૨૩, ૪૦૬

મહાઠવમાં રચવા જ જ જા જ જ પાદ.

૧ ચિન્મેનટીકાવાળા માગર્થીપિંગલ્યમા એ નામ છે

૧૦૫૮ રુચિ. (મંદારમરદવૃ.) મ, મ, મ, મ, મ. ૨૮, ૦૮૭-

મૂ મ મ મૂ મ કરી રુચિ તું રચ મુંદર.

૧૦૫૯ રમણ. ન, ન, જ, ન, મ. ૨૮, ૧૪૪

સરસ રમણ વિપે ન ન જ ન ભા ધર.

૧૦૬૦. શરહતિ, વસુમતિ. ન, ન, ન, મ, ન. ૨૨, ૭૬૮

શરહતિ વસુમતિ ન ન ન ન ન થકૌ.

૧૧ શરહતે નામ વાગ્વજ્રમમાં છે.

૧૬ અષ્ટિહંદ. ૬૫,૫૩૬ મૈદ. ૧૬ વર્ણ.

૧૦૬૧ ચંદ્રાપીડ, બ્રહ્મ, બ્રહ્મરૂપ, }
 બ્રહ્મરૂપક, બ્રહ્મારૂપા, ક્રામકી, } મ,મ,મ,મ,મ,મ.
 માધોરાધા, વંભાણં.

મામામામામામા ગા આવે ચંદ્રાપીડે કે બ્રહ્મ તો.

વિદ્યુન્માઝાધી આ વૃત્ત ચમણું છે. એટલે કોઈ <, < યતિ કેહેછે,
 પરંતુ તે સર્વસંમત નથી.

૧ ચંદ્રાપીડ તથા બ્રહ્મ એ બે નામ વાગ્વલ્લભમાં છે, તેમાં યતિ
 કહી નથી.

૨ બ્રહ્મરૂપ નામ પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર, હંદોમંજરીનું ટિપ્પણ, શબ્દકલ્પ-
 દ્રુમ અને હંદોવૃત્તમુક્તાવાલિમાં આપ્યું છે, તેમાં યતિ કહી નથી.

૩ બ્રહ્મરૂપક અને બ્રહ્મારૂપા એ બે નામ છદસારમાં છે, તેમાં યતિ
 કહી નથી; બ્રહ્મરૂપક નામ મામધી પિંગલહંદોગ્રંથમાં પળ છે.

૪ આ નામ ગણમસ્તારપ્રકાશમાં છે. ૬ બ્રહ્મનું અપભ્રંશ રૂપ.

૧૦૬૨ માલ્યોપસ્થ. ન,ન,ન,ચ,મ,મ. ૧,૦૨૪

નનનચમગ પદ રચ માલ્યોપસ્થે શોધી.

૧૦૬૩ કલ્પાહારી. ન,ન,ન,ન,મ,મ. ૪,૦૯૬

નનનનમગ થર્કો પદ રચ કલ્પાહારી.

૧૦૬૪ પ્રતીપવહ્ની. સ,સ,મ,ર,ચ,મ. ૯,૯૩૨

સસમારચગા આપ ધરો પ્રતીપવહ્નીમાં.

૧૦૬૫ આરભટ્ટી. મ,મ,ન,જ,ચ,મ. ૭,૧૯૦

આરભટ્ટી રચ મમનજયાગ પ્રદે લાવી.

૧૦૬૬ વક્રાવલોક, ચક્રાવલોક. ન,ન,મ,ર,ર,ગ. ૯,૨૮૦
ન ન મ ર ર ગ આયેઠે વૃત્ત વક્રાવલોકે.

૧૦૬૭ પ્રવરલલિત, પ્રવરન લલિતા^૧. ય,મ,ન,સ,ર,ગ. ૧૦,૧૭૮
ય મા ના સા રા ગા પ્રવરલલિતે લખવાના.
૧ છંદોર્ણવમા એ નામ છે.

૧૦૬૮ અભિધાત્રી. સ,સ,સ,જ,ર,ગ. ૧૦,૯૭૨
અભિધાર્ત્રોતર્ણી રચના સસાસજારગા થી.

૧૦૬૯ પાણી. ન,ર,મ,જ,ર,ગ. ૧૧,૧૬૦
ન ર મ જા ર ગા થી કવિ! રચાય વૃત્ત પાણી.

સંસ્કૃત પ્રોસડી પૃ ૩૮ મા વાણિની ને વદલે ઘાણિ સમજી ભૂલ કરી
ઘાણિ રૂત તેને જુદુ પાણુ અમે વાણિને વદલે પાણી નામ નવુ આપી
રોજ માપવુ વૃત્ત આ સ્થાને નાયમ રાણુ છે.

૧૦૭૦ વાણિની^૧ ૭,૯ યતિ^૨. ન,ન,મ,જ,ર,ગ. ૧૧,૧૮૪
મુનિ નવ ઁદયી, ન જ મ જા ની વાણિનીમા.

૧ વર્ણ ૧૭મા આ નામનુ રૂત અક ૧૧૧૫ મે છે

૨ મંદારમરદર્શનમા ૭,૯ યતિ છે

૧૦૭૧ અનિલોહા. સ,મ,ત,ય,સ,ગ. ૧૩,૧૦૮
અનિલોહા રચ સા થા ત ય સા ગા રવાયી.

૧૦૭૨ મોગાવલિ. ત,ન,ન,ય,સ,ગ. ૧૩,૩૦૯
મોગાવલિ રચ ત ન ન ય સા ગા પદ લાગી.

૧૦૭૩ કલર્થોતપદ. સ,સ,સ,સ,સ,ગ. ૧૪,૦૪૪
કલર્થોતપદે સ સ સા સ સ ગા ધર પાદે.

૧૦૭૪ વલિવદન. ન,ય,મ,મ,સ,ગ. ૧૫,૩૭૬
વલિવદને લાગી ના યા મા મ સ ગુરુ શોભી.

૧૦૭૫ મતાશિશ્વા. ૯,૭ યતિ^૧. ત,ય,સ,મ,સ,ગ. ૧૬,૧૬૬

છે સૂતશિસ્વા સ્વડ હયે, તા ય સ મ સ ગા થી.

૧ યાગ્વલ્લભમા એ પ્રમાણે યતિ છે.

૧૦૭૬ પરિસ્વાયતન, પરિસ્વાપતન.સ,સ,સ,મ,સ,ગ. ૧૬,૬૮૦.
પરિસ્વાયતને સસસાભાસગ ધર લાવી.

૧૦૭૭ માલાવલ્લય. મ,મ,સ,મ,સ,ગ. ૧૬,૬૦૧
પાદે માલાવલ્લય ત્રિપે મા મ સ મ સ ગા છે.

૧૦૭૮ મીમાવર્ત્ત. મ,મ,ન,ન,સ,ગ. ૧૬,૨૬૯.
મીમાવર્ત્તે મ મ ન ન સ ગ ધર પદમાહે.

૧૦૭૯ રતિલેસ્વા. સ,ન,ન,ન,સ,ગ. ૧૬,૨૮૦
કવિ! જાણ સ ન ન ન સ ગ ધર રતિલેસ્વા.

૧૦૮૦ શિશુમરણ. ન,ન,ન,ન,સ,ગ. ૧૬,૨૮૪
ન ન ન ન સ ગ થઈ શિશુમરણ બનેછે.

૧૦૮૧ મન્દાકિની^૧.૪,૪,૪,૪યતિ^૨.ત,મ,ય,ર,ત,ગ. ૧૭,૪૭૭
તા મા ય રા, તા ગા થકી, ચચારથી, મન્દાકિની

૧ આ સિવાય ૧૦ અક્ષરમા પળ બક ૭૨૦ મે મન્દાકિની રૂપ આવેછે
૨ મન્દારમરદચપૂમા ૪, ૪, ૪, ૪ યતિ કહી છે

૧૦૮૨ ગરુડરુત^૧, ગરુડધૃત^૨. ન,જ,મ,જ,ત,ગ. ૧૯,૨૭૬
ગરુડરુતે રતો ન જ મ જા ત ગા પાદમા.

૧ યાગ્વલ્લભ ૨ હ્રુ કામદુષાવત્તમા આ નામ છે

૧૦૮૩ નરાચ^૧, નારાચ^૨, નરાય^૩,
નારાજ^૪, નાગરાજ^૫,
પંચામર^૬, વિપક્^૭. } જ,ર,જ,ર,જ,ગ. ૨૧.૮૪૬

જ રા જ રા જ ગા ધરો નરાચ મ્હાત્ત માવર્થી.

પ્રમાણિકાથી ચમણ આ વૃત્ત છે.

૧ યાગ્વલ્લભ, અને હંદોવૃત્તમુક્તાવલ્લિમા નરાચ નામ આપી યતિ.

કહી નથી. આ માપમાં એક લઘુ વધારતાં ૧૭ વર્ણમાં અંક ૧૧૪૭ મેં દ્વિતીય પંચચામર છે.

૨ માપાહંદોમંજરીમાં નારાચ નોમ છે. ૩ માગધી હંદ:- શતકમાં નરાય નામ છે. ૪ સરોજસિંધુમાં નારાજ લખેલું છે.

૫ હંદ:પ્રભાકરે ટીકામાં નાગરાજ નામ આપ્યું છે, પણ તેમાં યતિ કહી નથી, અને તેણે નરાચ, પંચચામર એ નામો પણ આપ્યાં છે.

૬ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં ૧૬ અક્ષરમાં પ્રમાણિકાથી ચમણું આ વૃત્ત જણાવી ૧૭ અક્ષરમાં પણ એન નામનું વૃત્ત, જ ર જ ર જ ગ લ એ માપથી આપ્યું છે, પરંતુ તેનું બીજું પ્રમાણ ન મળતાં અમે ૧૭ વર્ણ- માં દાખલ કહ્યું નથી.

સંસ્કૃત મીસડો ષ્ટ ૩૮ મેં પંચચામરનું બીજું નામ વિચિત્ર આપ્યું છે.

૭ માગધી પિંગલ હંદોગ્રંથમાં વિષ્ણુ નામ આપ્યું છે.

પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર, ચાળીભૂષણ, હંદોમંજરી આદિ પ્રાચીન પ્ર- માણ ગ્રંથોમાં યતિ કહી નથી; ઘઠી મંદારમરંદચંપૂના વૃત્તચિંદુમાં તો સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે, નરાચના પદમાં હેંદ(યતિ)નજ આવે. નૃત્તદર્મ- ણમાં પાદાંતે યતિ કહી છે. કવીશ્વર દલપતરામે અને હંદ:પ્રભાકરે પણ યતિ પાઠી નથી. પરંતુ પિંગલાદર્શમાં ૮,૮ યતિ કહી છે. તેનું કારણ એમ સમજાય છે કે, પ્રમાણિકાથી ચમણું પદ કરી બોલતાં યતિ ઓઠે લેવાય છે, તેથી તેણે યતિ કહી છે અને બીજાએ તે ગોણ માની છે, કિંવા તે વિષે મૌન્ય પકડ્યું છે.

રાગ શ્રીરાગ કર્ણાટકી, તિશ્રજતિ એકતાલ, માત્રા ૩, મધ્યસ્થાલ, (સંગીતાનુસાર હંદોમંજરી)

૧૦૮૪ તરવારિકા. (નાગવલ્લભ) ન,સ,સ,જ,જ,ગ. ૨૩,૨૬૪

ન સ સ જ જ ગે તરવારિકા રનજો પદે.

૧૦૮૬ કમલકર, કમઠકર. ન,ય,ન,ય,મ,ગ. ૨૬,૫૫૨

કમલકરે છે નય નય ભા ગા પાદવિષે.

૧૦૮૬ પ્રમદા^૧. ઇ,ઇ,ઇ,ઇ યતિ. સ,ત,ય,સ,મ,ગ. ૨૬,૨૧૨

યતિ ચારે, વેદ^૨ સ તા, યા સ મ ગા, છે પ્રમદા.

^૧ મંદારમરદચમ્પૂમાં યનં ચૌદમા પળ પ્રમદા નામે શ્લોક અંક ૧૭૧ મે છે

૧૦૮૭ ત્રોટક, મણિકલ્પલતા. ન,જ,ર,મ,મ,ગ. ૨૭,૮૨૪

ન જ ર મ ભા ગ ત્રોટકે છે મણિકલ્પલતા.

ચાર વર્ણમાં ચાર સ્વગણના માપવાલુ પ્રસિદ્ધ ત્રોટક શ્લોક અંક ૭૫૩ પૃષ્ઠ ૩૧૨ મે છે તેથી આ ભિન્ન છે.

૧૦૮૮ નીલ,અશ્વગતિ,નીલસ્વરૂપ,

વિશેષિકા,વિશેષક,વિશેષ, } મ,મ,મ,મ,મ,ગ. ૨૮,૦૮૭

લીલા,પદનીલ,સ્વગતિ.

નીલ વિશેષ વિષે ઘર પાંચ મ તેમજ ગા.

^૧ આ નામ હંદોલતામા છે. ^૨ હંદ કામદુષાવત્સર્ગી એ નામ છે.

^૩ આ નામ હુદ પ્રભાકરમા છે ^૪ હુદ જ્ઞાત્ર તથા પ્રાગધી હુદ - શત્રુકમા એ નામ છે. ^૫ પ્રવીણમાગરમા એ નામ છે, પિંગ-

નાદર્શમા નીલ, વિશેષ અને અશ્વગતિ એ નામો આપી તેમાં પાંચે પાંચે યતિ વધી છે.

^૬ ચાણક્યમમા સ્વગતિ, નીલ, વિશેષિકા એ નામો છે તેમાં યતિ નથી

૧૦૮૯ શૈલશિરસા. મ,ર,ન,મ,મ,ગ. ૨૮,૧૧૯

શૈલશિરસા રસો મ ર ન મ મ આપ ધરી.

૧૦૯૦ કલહકર. ન,ન,ન,ન,મ,ગ. ૨૮,૬૭૨

ન ન ન ન મ ગ થો કલહકર વૃત્ત ને.

१०९१ मदनललिता. ४, ६, ६ यति^१. म, म, न, म, न, ग. २९, १६९
चारे शास्त्रे, मदनललिता, मा भा न म न गे:

१ चाग्वल्भ, छंदोमजरी, शब्दकच्यद्रुम, इत्यादिमा पण आज प्रमाणे यति छे संस्कृत प्रोसर्जमा मदनललित नाम आपी तेमा यति, यही, नथी.

१०९२ धीरललिता. म, र, न, र, न, ग. ३०, १६४
भा र न रा न गा धरौ रचाय धीरललिता.

१०९३ सुललिता^१. ४, ४, ४, ४ यति. न, म, ज, स, न, ग. ३०, १६६
यति युगे, चारे न मा, ज स न गा, सुललिता.

१ मंदारमरदचपूमाधी

१०९४ नरशिखी. न, म, न, स, न, ग. ३०, १८४
नरशिखी रच न भा ज स न गा कवि करी.

१०९५ चकिता. ८, ८ यति^१. म, स, म, त, न, ग. ३०, ७९६
आठ वसु परे छेदो, आणो मा स म त न गा

१ चाग्वल्भ, अने शब्दकच्यद्रुममा पण ए प्रमाणे यति छे छंद प्रमा-
करमा यति नथी

१०९६ सारवरोहा. म, त, न, त, न, ग. ३१, २०७
सारवरोहा रच भ त ना ता न ग धरिने.

१०९७ वरयुवति. म, र, य, न, न, ग. ३२, ३४३
छाक भ रा य ना न गा ठीक वरयुवतिये.

१०९८ ऋपभगज, विलसित^१,
गजविलसित, गजतुर- } म, र, न, न, न, ग. ३२, ७२७
गविलसित^२, विलसित. } ७, ९ यति^३.

भा र न ना न गा च, ऋपभ—गजविलसिते,

સાત નવે ધરાય, વિરાતિ ઠિક ચિલસિતે.

૧ પ્રાકૃતપિંગળસૂત્ર અને, યૂનરત્નાકરમાં ૭, ૯ યતિ છે ૨ છંદોલતા.

૩ મંદારમરદંષપૂમાં એ પ્રમાણે યતિ છે. (સ્વર ઘનૌદિછઘમ્.)

૪ સ્વ અહીં, તથાને ચડલે ચાપલો છે.

૧૦૯૯ સરભ^૧. ૮, ૮ યતિ. ન, ન, ન, ન, ન, ગ. ૩૨, ૭૬૮

વર્મુ વર્મુ યતિ નન, નનનગ સરભમાં.

૧ પિંગળદર્શ પૃષ્ઠ ૧૪ પ્રમાણે.

૧૧૦૦ દન્તાલિકા. (વા. વ.) ત, મ, ર, મ, ય, લ. ૩૬, ૯૯૭

તામારમાયાલા આળ શોધી દન્તાલિકા માંદ.

૧૧૦૧ સુખસાર. મ, ત, ય, જ, ર, લ. ૪૩, ૬૨૩

મા ત ય જા રા લ ધરો પાદ સુખસારમાં.

૧૧૦૨ કલ્પધારિ, કલ્પચારિ. ર, ર, ર, જ, ર, લ. ૪૩, ૬૬૭

રા ર રા જા ર લા ધી વને સદાય કલ્પધારિ.

૧૧૦૩ ચિત્ર, ચંચલા, ચિત્રસંગ. ર, જ, ર, જ, ર, લ. ૪૩, ૬૯૧

ચિત્ર, ચંચલા, રચાયછે. ર જા ર જા ર લા યો

૧ પિંગળ છંદ સૂત્રના ટિપ્પણમાં ચિત્ર નામ છે તેમાં યતિ કહી નથી

૨ છંદોદત્તસુખાયલીમાં પળ આ નામ છે, તેમાં યતિ આપી નથી

૩ વાગ્વલ્લભમાં ચિત્ર અને ચંચલા નામ આપી યતિ વહી નથી

૪ છંદ પ્રભાકરે ચંચલા અને ચિત્ર એ વન્ને નામ આપી યતિ કહી નથી

૫ છંદોલતા, છંદોમંજરી, તથા પ્રાકૃત પિંગળસૂત્રની ટીકામાં ચિત્રમળ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી સમાનિકા વૃત્તનુ વમણુ આ વૃત્ત છે

૧૧૦૪ સુખસાર^૧. મ, ત, ય, જ, સ, મ. ૪૭, ૭૧૯

મા ત ય જા સા મ કરાવો સદાય સુખસારે.

૧ વાગ્વલ્લભ પ્રમાણે

૧૧૦૫ કુલ્યાવર્ત, કુલ્યાવુત્ત. } મ, મ, સ, મ, ત, લ. ૫૨, ૧૧૭
૬, ૧૦ યતિ.

છટ્ટે કુલ્યાવર્તે, યતિ મા મા સ મ તાલા ધર.

૧ વાશ્વલમ પ્રમાણે.

૧૧૦૬ રાસા.

મ,મ,મ,મ,મ,લ. ૬૦,૮૧૧

મા મ મ મા મ લ યી રચનાં એટ રાસ કવિ!

૧ ચિત્રમેન ટીકાવાળા નાગપિંગલ તથા માગધીછંદ'શતકર્મા એ નામ છે.

રાસા નામ કૃત્તમાં આવી શસ્ત્રું નથી માટે અમે રાસ રાણુ છે.

૧૧૦૭ અચલધૃતિ.

ન,ન,ન,ન,ન,લ. ૬૧,૬૩૬

ન ન ન ન ન લ થર્કો અચલધૃતિ તું રવ.

જુઓ પ્રચૂર્ણ માત્રામેલ જાતિમાં પૃષ્ઠ ૧૦૬ માત્રાસમક પ્રસરણ.

૧ છંદ:શાસ્ત્ર પ્રમાણે ખાતું ધીનું નામ " ગોત્યાટ્યો " આપ્યું છે, અમે તે ઉપરથી છંદ:પ્રભાકર પળ એમજ કહેતાં વિશેષમાં કહેછે કે, આના ચમળાને "ડમર" કહેછે, તે ઢંડક પ્રકરણમાં ૩૨ લઘુ અક્ષરનું છે.

૧૭અત્યષ્ટિ છંદ. ૧,૩૧,૦૭૨ભેદ. ૧૭વર્ણ.

૧૧૦૮ માનાક્રાન્તા.

મ,મ,મ,મ,મ,ગ,ગ. ૬

માનાક્રાન્તા નામે વૃત્તે મા મા મા મી મા મી ગો આવે.

૧૧૦૯ મંજારી.

મ,મ,મ,ત,ય,ગ,ગ. ૬,૬૨૯

મા મા મા તુ યોગેગા પદ સારી કવિતા મંજારી.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં એ નામ છે.

૧૧૧૦ વીરવિશ્રામ.

ન,ન,ર,ન,ર,ગ,ગ. ૧૧,૯૬૮

ધર તું ન ન ર ના ર મા ગ પદ વીરવિશ્રામે.

૧૧૧૧ વલ્લવજ, વલ્લુજ.

મ,મ,ત,ન,સ,ગ,ગ. ૧૬,૧૮૩

વલ્લવજ- વલ્લુજ માહે મ મ ત ન સ ગ ગા આવે.

૧૧૧૨ કૂરાશન, કૂરાશન,

કરાસન, કૂરાસન.

ત,ન,ત,ન,સ,ગ,ગ ૧૬,૧૮૯

કૂરાશન રન તાનાતનસગગ ધરી પાદે.

૧૧૧૩ મન્દાક્રાન્તા. ૪, ૬, ૭ યતિ. મ, મ, ન, ત, ત, ગ, ગ. ૧૮, ૯૨૯

મન્દાક્રાન્તા; શ્રુતિ પડે હૈયે, મા મ ના તા ત ગા ગે.

૧ છંદ:શાલ, છંદોવૃત્તમુક્તાવલિ, મંદારમરંદવંપૂ, છંદોમંજરી
અને વૃત્તરત્નાકરમાં એ પ્રમાણે યતિ છે.

રાગ વેગવાહિની, તાલ મિશ્રજાતિ રૂપક, માત્રા ૯, મન્યકાલઃ
(સંગીતાનુસાર છંદોમંજરી પ્રમાણે.)

શબ્દકલ્પદ્રુમમાં કાણું છે કે, કોઈને દૂત તરીકે મોકલતાં તેનું
વર્ણન આ વૃત્તમાં સારું લાગે છે. કાલિદાસનું મૈવદૂત લંકાકાવ્ય આ
વૃત્તમાં છે.

૧૧૧૪ કામરૂપ. મ, ર, મ, ન, ત, ગ, ગ. ૨૦, ૩૬૯

મારા મા ના ત ગા ગા કવિચર! ધરી કામરૂપે.

૧ આ નામ વાગ્વલ્લભમાં છે

૧૧૧૫ વાણિની. ૭, ૧૦ યતિ. ન, જ, મ, જ, જ, ગ, ગ. ૨૩, ૪૭૨

મુનિ દશ વાણિની, યતિ ન જા મ જ જા ગ ગે છે.

૧ વાણિની ૧૬ અક્ષરમાં અંક ૧૦૭૦ મે છે, તેમ છતાં પિંગલપદ્યમાં
૭, ૧૦ યતિથી ૧૭ વર્ણમાં વ્યાખી લાવી ઉમેલ્યો તેનું પ્રમાણ જલ્દતુ નથી.

૧૧૧૬ અતિશાયિની. } સ, સ, જ, મ, જ, ગ, ગ. ૨૩, ૯૦૦
ચિત્રલેખા. } ૧૦, ૭ યતિ.

સસજા મ જ ગા ગ થી દશે, જ અતિશાયિની છે.

૧ વાગ્વલ્લભમાં ૧૦, ૭ યતિ છે. ૨ વૃત્તરત્નાકરમાં ચિત્રલેખા નામ છે
તેમાં યતિ નથી; વલ્લી ચિત્રલેખા ૧૮ વર્ણમાં અંક ૧૧૫૩ મે છે.

૧૧૧૭ શાયિની. ન, સ, જ, મ, જ, ગ, ગ. ૨૩, ૯૦૪

નસજ મ જે ગા ગ થી વેને સરસ શાયિની તો.

૧ વાગ્વલ્લભમાં

૧૧૧૮ સલેલા^૧.

ન,ન,સ,ન,ન,ગ,ગ. ૩૨,૩૨૦

જનમનનગમે જોડો કવિ' સરસ સલેલા.

૧ ચાગ્વત્તમ્મો

૧૧૧૯ તિતિક્ષા^૧.

મ,ન,ય,ન,ન,ગ,ગ. ૩૨,૩૮૩

મા ન ય ન ન ગ ગ આળી રચ તું પદ તિતિક્ષા.

૧ ચાગ્વત્તમમા છે

૧૧૨૦ હારિણી^૧. ૪,૬,૭યતિ^૨. મ,મ,ન,મ,ય,લ,સ, ૩૭,૩૬૧

ચૌરે ચૌરે, મુનિ મ મ ન મા, ચા લા ગયો હારિણી.

૧ છદ પ્રમાણરમા આ વૃત્તને હારિણી સાથે એક ગણ્ય છે, તે મૂલ છે

૨ છદોમજરી, ચાગ્વત્તલભ, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર અને છદ શાસ્ત્રના આ
યતિ છે૧૧૨૧ પૃથ્વી. ૮,૯ યતિ^૧. જ,સ,જ,સ,ય,લ,ગ. ૩૮,૭૫૦

દિશા ૮ નવપરે જ સા, જ સ ય લા ગ પૃથ્વી ધરો.

૧ મદારગરદનપૂ, ચાગ્વત્તલભ, છદોમજરી, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, ઘાળી
ભૂષણ, અને વૃત્તરત્નાકરમા એ પ્રમાણે યતિ છેરાગ મીરી, તાલ સ્વતુથ જાતિ એક તાલ, માત્રા ૪, માધ્યકાલ (સંગીતાલુ
તાર છદોમજરી)

૧૧૨૨ બાલવિક્રીડિત.

મ,સ,જ,સ,ય,લ,ગ. ૩૮,૭૫૧

મા સ જ સ ય લા ગ પાદ રચ બાલવિક્રીડિતે.

૧૧૨૩ માલાધર,

ન,સ,જ,સ,ય,લ,ગ. ૩૮,૭૫૨

માલાદ્રસા^૧.૮, ૯ યતિ^૨.

વર્મુ નવ યતિ નસા, જ સ ય લા ગ માલાધરે.

૧ પિંગલદર્શમા એ નામ અને યતિ છે પણ તેનું વીજું પ્રમાણ મળ્યું નથી

૨ છદોદ્દત્તમુક્તાવલિ, છદ પ્રમાણર, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, ચાગ્વત્તલભ, અને
ચાગ્વત્તભૂષણમા માલાધર નામ સાથે યતિ નથી, પણ છદાણવમા ૮, ૯ યતિ
પડા છે, ને માલાધર નામ આપ્યું છે

૧૧૨૪ કાલસારોદ્ધત^૧. જ,ત,જ,સ,ય,લ,ગ. ૩૮,૭૧૮

જ તા જ સા યા લ ગ ધાર કવિ! કાલસારોદ્ધતે.

૧ ઘાગ્વલ્લભમા છે

૧૧૨૫ ઘનમયૂર^૧ ૭,૬૬ યતિ. ન,ન,મ,સ,ર,લ,ગ. ૪૨,૯૪૪

ઘનમયૂર હયે, રસ^૧ થો ન ના ભા, સ રા લ ગે.

૧ મંદારમરંદચપ્પા છે

૧૧૨૬ હરિણી. ૬,૪,૭ યતિ^૧. ન,સ,મ,ર,સ,લ,ગ. ૪૬,૧૧૨

છ^૧ યુગ મુનિયે, ન સ્મા રા સા, લ ગે હરિણી કરો.

૧ ઘાગ્વલ્લભ, છુત્તરલાકર, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, હંદોમજરી, અને મંદાર-
મરંદચપ્પ રાગ કામોદ, તાલ મિથજાતિ ધ્રુવપંચ, માત્રા ૨૫, મધ્યકાલ
(સંગીતાનુસાર છદોમજરી)

૧૧૨૭ હરિ. ૬, ૪, ૭ યતિ^૧. ન,ન,મ,ર,સ,લ,ગ. ૪૬,૧૪૪

■ ચરણ હય, છેદે ના ના, મ રા સ લ ગે હરિ.

૧ છુત્તરલાકર પ્રમાણે.

૧૧૨૮ મોહન. ૯,૮ યતિ^૧. ય,ર,સ,ર,સ,લ,ગ. ૪૬,૨૯૦

નવે આઠે વને ય ર સા, રા સ લા શુરુ મોહને.

૧ પિંગલ્યદર્શ પ્રમાણે યતિ છે

૧૧૨૯ ભારાકાન્તા. ૪,૬,૭ યતિ^૧. મ,મ,ન,ર,સ,લ,ગ. ૪૬,૫૭૭

ભારાકાન્તા, યુગ છે મુનિયે, મ ભા ન ર સા લ ગે.

૧ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર તથા હંદોમજરી પ્રમાણે યતિ છે

૧૧૩૦ કાન્તા. ૪,૬,૭ યતિ^૧. ય,મ,ન,ર,સ,લ,ગ. ૪૬,૫૭૮

કરો કાન્તા, યુગ છે મુનિયે, ય ભા ન ર સા લ ગે.

૧ શબ્દવલ્પદુમ અને નારાયણમઘી ટીકાવાલ્ય છુત્તરલાકરમા ૪,૬,
૭ યતિ વહી છે પણ છદોમજરીનાટીપમા (ભવેત્કાન્તા રસ યુગ દ્વયયર્ગી
મગ્ગા લગાં) ૬,૪,૭ યતિ વહી છે

૧૧૩૧ વિરુદ્ધરૂત. (વા.વ) મ,મ,સ,મ,ત,લ,ગ. ૧૨,૪૬૬.

ચારે, પાદે વિરુદ્ધરૂતે છે મ મ સા ભા ત લ ગા.

૧૧૩૨ કાસાર. ૮,૯,યતિ(વા.વ.) મ,મ,ત,ન,ત,લ,ગ. ૧૨,૯૯૩.

આઠે ^૬ સ્વંદે મા મા તા ના, ત લે ગ યો કાસાર કરો.

૧૧૩૩ વંશલ. (વા. વ.) મ,ત,જ,જ,જ,લ,ગ. ૧૬,૧૬૧

મા તા જી જા જા લ ગ આપ ધરો કવિ ! વંશલમાં.

૧૧૩૪. અવિતથ, નર્દટક, } ન,જ,મ,જ,જ,લ,ગ. ૧૬,૨૪૦
 નર્કુટક, નર્દટક^૧, }
 મર્કટક^૧.. } ૭, ૧૦ યતિ..

અવિતથમાં, રત્નો, ન જ મ જા જ લ ગા પદમાં.

૧ સંસ્કૃત પ્રોસડીમાંથી.. ભાગવતના દસસ્કંધના ૮૭મા અધ્યાયમાં વેદસ્તુતિ આ વૃત્તમાં છે, અને તેમાં ૭, ૧૦ યતિ છે.

૨: વૃત્તરત્નાકરમાં ૭, ૧૦ યતિ જણાવી તેનાં નામ નર્દટક, નર્કુટક આપ્યાં છે. હંદ:શાસ્ત્રની ટીપમાં યતિ નથી, હંદોમંજરીમાં નર્દટક નામ છે પણ યતિ નથી, મંદારમરંદચંપૂમાં પણ યતિ નથી. હંદોલતામાં ૭, ૧૦ યતિ છે; સુવૃત્તતિલકમાં યતિ નથી, પિંગલા-દર્શીમાં નર્કુટકમાં ૭, ૪; ૬ યતિ કહી છે. ૩ વૃત્તરત્નાકરની ટીપ.

૧૧૩૫ કોકિલ, } ન,જ,મ,જ,જ,લ,ગ. ૧૬,૨૪૦
 કોકિલક. } ૭, ૬, ૪ યતિ.

^૭ હય ^૬ પટ કોકિલે, ન જ મ જા જ લ, ગા કરજો.

૧ વૃત્તરત્નાકર તથા પ્રાકૃતોપસાદ્યસૂત્રના શ્લોકમાં તથા શબ્દકવ્યપદ્યમાં ૭, ૬, ૪ ઉપર યતિ દર્શાવી છે, પણ હંદ:શાસ્ત્રના આઠમા અધ્યાયના પંદરમા સૂત્રમાં ૮, ૫, ૪ યતિ કહી છે.

૧૧૩૬ ગિસ્વરિણી. ૬, ૧૧ યતિ. ય,મ,ન,મ,મ,લ,ગ. ૧૯,૩૩૦

છ એ રૂઢે છેદો, ય મ ન સ મ લા ગે શિખરિણી..

૧ પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર, છંદોમજરી, ઘાગ્વત્તમ, છંદોવૃત્તમુક્તાવલી, વૃત્તરત્નાકર અને પિંગલદર્શનો ૬, ૧૧૦ યતિ મૂર્તી છે.

સગ વાહાર, તાલ મિથજાતિ, ધ્રુવપદ, માત્રા ૨૫, માધ્યકાલ. (સંગીતાનુસાર છંદોમજરી.)

૧૧૩૭ સમદ્રવિલાસિની. ન, જ, મ, જ, મ, લ, ગ. ૬૦, ૩૩૬

સમદ્રવિલાસિની ન જ મ જા મ લા ગુરુ રવો,

૧૧૩૮ સુધાધારા. ૬, ૧૧૦ યતિ. ય, ત, ન, ન, મ, લ, ગ. ૬૧, ૪૧૦

સુધાધારા રાગ, શિષ્ટ યતિ યતનાનમલગે.

૧ પિંગલદર્શ પ્રમાણે યતિ છે

૧૧૩૯ વિધુરવિરહિતા ૧, ૫, ૧૨ યતિ. સ, ત, ય, મ, ન, લ, ગ. ૬૪, ૬૧૨

સ્ત ય માનાલા; ગુરુથી પાંચે વિધુરવિરહિતા.

૧ ઘાગ્વત્તમ.

૧૧૪૦ શુક્રવનિતા, શિશુવનિતા. સ, સ, મ, મ, ન, લ, ગ. ૬૪, ૯૨૪

સ સ મા મ ન લા ગા ધરિને રષ્ટ શુક્રવનિતા.

૧૧૪૧ વાહાન્તરિત. ત, ન, મ, મ, ન, લ, ગ. ૬૪, ૯૫૭.

વાહાન્તરિત વિપ્રે, ધરજો તનમમનલગા.

૧ ઘાગ્વત્તમ છે.

૧૧૪૨ વંશપત્રપતિત, જલધર-

રસિત, વંશવદન^૧,

વંશપત્ર, વંશદલ, વંશ-

પત્રપતિતા^૨.

મ, ર, ન, મ, ન, લ, ગ: ૬૪, ૯૮૩

૧૦, ૭ યતિ.

દિગ્મુનિ વંશપત્રપતિતે, મરનમનલગા.

૧ શંકુમતે પ્રાકૃતપિંગલમૂત્રમાં જણાવ્યું છે ૨ “માધ્યકાલ” મા એ નામ છે.

૩ છંદ:શાલ, મંદારમરદચપ્, ઘાગ્વત્તમ, અને વૃત્તરત્નાકરમાં એ પ્રમાણે યતિ છે.

૧૧૪૩ કર્ણસ્ફોટ

ન,ય,ત,ન,મ,ગ,લ. ૬૯,૩૯૨

કવિ! પદ કર્ણસ્ફોટે નયતનમા ગાલા ધારૂ

વાગ્વાગ્મમાં છે

૧૧૪૪ પ્રતિહાર (વા० વ०)

ર,ર,ર,ર,ર,ગ,લ. ૭૪,૮૯૯

રા ર રા રા ર ગા લા થકી આપ જોડો પ્રતિહાર.

૧૧૪૫ કાન્તાર (વા० વ०)

ય,મ,ન,સ,ર,ગ,લ. ૭૫,૭૧૪

તમે જોડો યા મા ન સ ર ગ લ થી વૃત્ત કાન્તાર.

૧૧૪૬ ફલ્ગુ.

૬,૬,૬ યતિ: સ,મ,પ,મ,સ,ગ,લ. ૮૧,૧૪૦

રસ શાસ્ત્ર શર, યતિ સા મા સ મ, સ ગ લે ફલ્ગુ.

૪ વાગ્વાગ્મમાં છે

૧૧૪૭ દ્વિતીયપંચામર.

જ,ર,જ,ર,ન,ગ,લ. ૮૭,૩૮૨

-દ્વિતીયપંચામરે રજો જ રા જ રા જ ગા લ.

આ વૃત્ત શાસ્ત્રકલ્પદ્રુમમાં છે આ પિંગળમાં ૧૬ વર્ણમાં એક ૧૦૮૩
મે "પંચામર" આવી ગાયકે, તેથી અહિં પંચામરના નામ માથે "દ્વિતીય"
જોડવામાં આવ્યું છે

૧૧૪૮ રૂપમાલ,^૧

ર,સ,જ,ન,મ,ગ,લ. ૯૬,૦૧૯

રૂપમાલા.

૮,૬,૩ યતિ.

રૂપમાલ વસુ છ એ, ર સ જા જ ભા ગ, લ થાય.

૧ પિંગળદર્શમાં આ નામ અને ૮,૬,૩ યતિ ફહી છે

૧૧૪૯ અચલનયન

ન,ન,ન,ન,ન,લ,લ. ૧,૩૧,૦૭૨:

ન ન ન ન ન.લ લ થકી રસ અચલનયન.

વાગ્વાગ્મમાં છે

૧૮ ધૃતિછંદ. ૨,૬૨,૧૪૪ મેદ. ૧૮વર્ણ..

૧૧૫૦ રણશૂર^૧:

૧૦,૮ યતિ.

મ,સ,સ,ર,ર,મ. ૯,૪૩૩

આશાણ-રણશૂર રવેડે, મસાસા રરા મા આણી.

૧. આ વૃત્ત અમારા નામથી નવું રચ્યું છે. શ નો છ ધાય છે અને ર નો
હ ધાય છે, એટલે રણહુડ એમ શબ્દ થયો તેમાં હ નો ઓ, ધતા
રણહોડ એમ છેવટે થાય છે.

૧.૧૫૧ શાર્દૂલ. ૧૨,૬ યતિ ૧. મ,સ,જ,સ,ર,મ. ૧૦,૫૭૩.
બારે છે યતિ છેવટે મ સ જ સ, રા મ શાર્દૂલે તો.

૧ શબ્દકલ્પદ્રુમ, ધૃતરત્નાકર અને છંદોમજરીમા એ પ્રમાણે યતિ છે.

૧.૧૫૨ મંજીરા, મંજીર ૧.૯,૯ યતિ ૧. મ,મ,મ,મ,સ,મ. ૧૨,૬૭૩.
મંજીરામાહે સહે યતિ, મા મા ભા મ સ મા આળોમી.

૧ એ નામ છંદ પ્રમાણમાં છે, તેમાં લક્ષણમા યતિ કહી નથી,
પણ હ્રદાહરણમાં હ્રદાહર મુજબ યતિ પાછી છે. ૨ મંજીરા નામ
વાગ્વહ્નિમાં છે; પણ તેમાં તથા પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર અને વાળીભૂષણ
માં યતિ કહી નથી, પણ છંદ.શાસ્ત્રનું ટિપ્પણ; છંદ પારિજાત, છંદો-
વૃત્તમુક્તાવલી અને પિંગલદર્શમા ઉપર પ્રમાણે યતિ છે.

૧.૧૫૩ ચિત્રલેખા ૧. ૪,૭,૭ યતિ ૨. મ,ન,ન,ત,ત,મ. ૧૮,૯૩૭
મા ના નાત, ત મ યુગ, હૈયે છે, યતિ ચિત્રલેખામા

૧. ૧૭ વર્ણમા અક ૧૧૧૬ મે આ નામનું વૃત્ત છે

૨ ધૃતરત્નાકર, છંદોમજરી, અને શબ્દકલ્પદ્રુમમા એ યતિ છે

૧.૧૫૪ પરામોદ ૧. ૫,૫,૫ યતિ ૨. ય,સ,સ,જ,ન,મ. ૩૧,૪૯૦.

પરામોદ વિષે યસસાજનામ સ્વચિત આવે છે.

૧.૧૫૫ વિલુલિતવનમાલા. ન,ન,મ,ન,ન,મ. ૩૨,૩૨૦.

વિલુલિતવનમાલામાં ન,ન,મ,ન,ન,મ આવે છે.

૧.૧૫૬ સિંહવિસ્ફાર્જિત. ૬,૬,૭ યતિ. મ,મ,મ,મ,ય,ય. ૩૭,૨૪૯.

મામ્મા માયાયા, પાંચે પટ સાતે, સિંહવિસ્ફાર્જિતે છે.

ધૃતરત્નાકરના પરિશિષ્ટમા આ નામ નવા યતિ છે.

૧૧૫૭ નીલશાર્દૂલ, નીલમાલૂર, }
નીલશાલૂર. } ન,ન,મ,ય,ય,ય. ૩૭,૪૪૦

ન ન મ ય ય ય આળો નીલશાર્દૂલમાં ઠોક ધારી.

૧૧૫૮ ક્રીડચંદ્ર^૧, વારવાણાટ્ટ^૧, ક્રીડગા^૧, ચંદ્રિકા^૧, ક્રીડા-
ચંદ્ર^૨, ક્રીડાચક્ર^૨, કીલાનંદ^૪, ચંદ્રકીડા^૫, મહા-
મોદકારી^૬, મહામોદ^૭, ક્રીડચક્ર^૮.

ય,ય,ય,ય,ય,ય. ૩૭,૪૫૦

‘યયા યા ય યા યા ધરો ક્રીડચંદ્રે વચ્ચી ચંદ્રિકામાં.

૧ વાગ્વહ્નમમાં, ૨ પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર, ૩ પિંગલાદર્શમાં,
૧૧,૭ યતિ કહી છે, પણ તેનું પ્રમાણ જહ્યું નથી. ૪-૫
શ્રગવત્પિંગલમાં છે. ૬ છંદઃ પ્રમાકર. ૭ આપા છંદોમંજરી.
૮ શબ્દકલ્પદ્રુમ.

૧૧૫૯ કુસુમિતલતા^૧, કુસુમિતલતાવેણિતા^૨, કુસુમલતા-
વેણિતા, ફૂલમાલા, કુસમિલતા.

૬,૬,૭ યતિ. મ,ત,ન,ય,ય,ય, ૩૭,૮૨૭

પાંચે ચક્રે છે, કુસુમિતલતા, મા ત ના યા ય યે થી.

૧ મંદારમરંદચંપૂમાં એ નામ તથા યતિ છે. ૨ પ્રાકૃત પિંગલ
સૂત્રમાં આ નામ છે અને યતિ પણ એજ પ્રમાણે છે. ૩ પ્રાકૃત પિ-
ંગલમૂત્ર, છંદોમંજરી, વૃત્તરત્નાકર, અને છંદ-શાસ્ત્રપ્રમાણે એ યતિ-
છે, પણ છંદઃ પ્રમાકરમાં યતિ કહી નથી.

૧૧૬૦ ચન્દ્રલેખા, } મ,મ,ન,ય,ય,ય. ૩૭,૮૭૩
ચિત્રલેખા^૧. } ૪, ૭, ૭ યતિ.

ચારે છાતે, યતિ મ મ ન ય યા, યે વને ચન્દ્રલેખા.

૧ છંદોમંજરીમાં અને પ્રાકૃત પિંગલમૂત્રના પરિશિષ્ટ માગમાં
 એ નામ તથા યતિ છે, પળછંદઃપ્રમાકરમાં એ નામ સાથે યતિ નથી.

૨ શબ્દકલ્પદ્રુમ અને વાગ્વલ્લભમાં વજ્રે નામ છે, પળ તેણે યતિ
 કહીજ નથી. વર્ણ ૧૫માં અંક ૧૦૦૯ મે ચંદ્રલેખા નામ છે.

૧૧૬૧ સત્કેતુ. મ,ન,ન,જ,ર,ય. ૪૪,૦૨૬

આ સત્કેતુ મનનજરય આણવે સ્વે વનેછે.

૧૧૬૨ ચન્દ્રકુલ. ૧૦, ૮ યતિ. સ,સ,જ,મ,સ,ય. ૪૮,૪૭૬

ધર ચન્દ્રકુલે વશે યતિ, સસજમસાય લાવી.

પિંગલદર્શ પ્રમાણે આ નામ તથા યતિ છે.

૧૧૬૩ કૈશર. ૪, ૭, ૭ યતિ. મ,મ,ન,ય,ર,ર. ૭૪,૭૨૭

ચોરે સાતે, મમનયરર સ્ત્રી, થાશે પદો કૈશરે.

વૃત્તરત્નાકર પ્રમાણે આ નામ તથા યતિ છે.

૧૧૬૪ સિન્ધુસૌવીર. (વા૦ વ૦) ર,ર,ર,ર,ર,ર. ૭૪,૮૯૯

રા ર રા રા રા આણજો મોઢત્રી સિન્ધુસૌવીરમાં.

૧૧૬૫ લાલસા. ૯,૯ યતિ. ત,ન,ર,ર,ર,ર. ૭૪,૯૪૧

છેદો નવ નવ લાલસા, ને ગળો તા ન રા રા રા.

૧ છંદોમંજરીની ટીપ.

૧૧૬૬ મહામાલિકા^૧, નારાચ^૨, નરાચ^૩, નારાચક, મહામાલા.

૬,૬,૬ યતિ.

ન,ન,ર,ર,ર,ર. ૭૪,૯૪૪

છ છ છ વિરતિ, છે મહામાલિકા, ના ન રા રા ર રે.

૧ વાગ્વલ્લભ. ૨ નારાચ કે નરાચમાં પ્રાકૃત પિંગલમૂત્રના પરિ-
 શિષ્ટ માગમાં ૩૨,૬ યતિ કહી છે.

૩ છંદોલનામાથી.

૧૧૬૭ નિશા^૧, સાલસા^૨. ૧૦, ૮ યતિ. ન,મ,ર,ર,ર,ર. ૭૪,૯૪૪

દિગ્ વર્મુ યતિથી નિશા છે, ન ના રા રા રા ધરે.

૧ મંદારમરંદચંપૂ, તેમાં યતિ ૬૩ છે.

૨ વૃત્તરમાકરની નારાયણમઘીના ટિપ્પણમાં છે.

૧૧૬૮ તારકા,^૧ } ન,ન,ર,ર,ર,ર. ૭૪,૯૪૪
મહામાલિની.^૨ } ૧૩,૬ યતિ ૧.

^{૧૩} જસ ^૫ શર યતિ નાનરા રારે છે, સદા તારકા.

૧ પિંગળાદર્શ. ૨ આ નામ હંદઃપ્રમાકરમાં છે પણ તેનાં યતિ કેહી નથી, અને તેણે તારકા ને નારાચને એકઠા ગણ્યા છે.

૧૧૬૯ વિલાસ. ૪,૬,૮ યતિ. મ,સ,સ,ર,ર,ર. ૭૪,૯૬૯

૧૦૦ ચૌ છો આઠ, વિલાસ રૃષો મા, સસારારરા આગિને.

મંદારમરંદચંપૂમાં છે.

૧૧૭૦ નન્દન. ૧૧,૭ યતિ. ન,ન,મ,ન,ર,ર. ૭૬,૭૨૪

^{૧૧} શિવ મુનિર્યે યતિ નજમજા, રરા કરો નન્દને.

હંદોમંજરીમાં આ યતિ છે. શબ્દકલ્પદ્રુમમાં આની જોડે મહામાલિકા નામ આપેલ છે, પણ તેના લક્ષણમાં “વેદરેફૈશ્ચિન્ના” આપ્યું છે, એટલે વાગ્વલ્લભમાં આપેલું માપ ચરાચર છે. વાગ્વલ્લભ, પ્રાકૃતપિંગળચુર તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં પણ એન નામ તથા યતિ છે.

૧૧૭૧ ગજેન્દ્રલતા, } ન,ન,ર,મ,ર,ર ૭૬,૯૯૨
લતા.^૧ } ૧૦,૮ યતિ.

નનરમરર થો લતા ને, યતિ છે દસો આઠમે.

૧ હંદોમંજરીના પરિશિષ્ટમાં ૧૦,૮ યતિ કહી છે.

૨ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં ૧૦,૮ યતિ.

૧૧૭૨ પૌર્વિણી. ૯,૯ યતિ. ન,ન,ર,ન,ર,ર. ૭૭,૯૦૪

નવ નવ યતિ ના નરા, નર રથી બને પૌર્વિણી.

૧૧૭૩ ક્રોડકીડ. - મ,મ,ન,ન,ર,ર. ૭૭,૮૦૬.

આળીઘો મા મ ન ન ર ર ગ મ જ ક્રોડક્રીડા મહી.

૧૧૭૪ વસુપદમંજરી, હરિણાભિનંદન. ^૧ન, જ, મ, જ, જ, ર. ૮૯, ૦૦૮

વસુપદમંજરી રચ ન જા મ જ જાર આળિને.

૧ ઘાગ્વલ્લમ. ૨ છંદોલતા,

૧૧૭૫ હરિણપ્લુત, ૧ મ, સ, જ, જ, મ, ર. ૯૩, ૦૧૭
હરિણપ્લુતા. ૧ ૮, ૧, ૧ યતિ.

આઠે છે હરિણપ્લુતા, શર પાંચ મા, સંજ જા મ રે.

વૃત્તરત્નાકર, છંદોમંજરીનું ટિપ્પણ, અને શબ્દકરપટ્ટન.

૧૧૭૬ વિવુધપ્રિયા, મત્તકોકિલ^૧,
કૂર્પર, ચર્ચરી^૨, ચંચરી^૩, } ર, સ, જ, જ, મ, ર. ૯૩, ૦૧૯
ચંચલી^૪, ચક્કા. }

ધાયછે વિવુધપ્રિયા ઠિક વૃત્ત રાસજ જા મ રે.

૧ મત્તકોકિલ, ચર્ચરી, કૂર્પર, ચંચરી એ નામો વાગ્વલ્લમમાં છે, તેમાં યતિ કહી નથી. ૨ છંદોવૃત્ત મુક્તાવાલિ, પ્રાકૃત પિંગલ્યૂત્ર, વાળીભૂપણમાં અને છંદોલતામાં આ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી. ૩ ચંચરી અને ચર્ચરી એ બે નામો પિંગલ્યદર્શમાં આપી તેણે ૧૦, ૬ યતિ કહી છે, પરંતુ ૧૮ અક્ષરનું આ વૃત્ત હોતાં ૬ને વડે ૮ લક્ષવા જોઈએ, ૬નો અંક હસ્તદોષ હશે; ૮નો યતિ બોલાયછે, પરંતુ બીજાં પ્રમાણ નહિ હોતાં અમે આવશ્યકતા ગણી નથી.

૪ છંદ:પ્રમાકરમાં બીજાં કેટલાંક નામો સાથે આ નવું નામ છે, તેણે યતિ કહી નથી. રાગ અસાવરી (જીવનપુરી), તાલ મિશ્રજાતિ પૃષ્ઠીતાલ, માત્રા ૨૬, મધ્યકાલ; વિવુધપ્રિયા, ચંચરી અને ચર્ચરી વૃત્તનાં છે, એમ સંગીતાનસાર છંદોમંજરીમાં લખ્યું છે.

૧૧૭૭ ચન્દ. ૪,૭,૭ યતિ. મ,મ,ન,જ,મ,ર. ૯૩,૧૬૯
ચારે સાતે, મ મનજમર થો, રનો ચલ રીમથી.

ચૃત્તરલામ્પ તથા છંદોમંજરીના ટિપ્પણમાં એ નામ તથા યતિ છે.

૧૧૭૮ પટ્ટપદેરિત. ન,ર,ન,ર,ન,ર. ૯૫,૭૦૪
પટ્ટપદેરિતે નરનરાનરા પદ રચાયછે.

૧૧૭૯ પાર્થિવ. ૧૨,૬ યતિ. (વા.વ.) જ,મ,ગ,સ,ન,ર. ૯૬,૦૯૪
વિરામ રવિયે જસાજસનરા, ચરણ પાર્થિવે.

૧૧૮૦ હીરક, હીર, } મ,સ,ન,ન,ન,ર. ૯૭,૨૪૭
હારક, હીરા. } ૧૨, ૬ યતિ.

હીરક રચના મસનજનાર, રવિ ઉપે યતિ.

૧ છંદોમંજરીના ટિપ્પણમાં તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં હીરક નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. પરંતુ પ્રત્યેક છ વર્ણે અથવા ૧૨,૬ વર્ણે યતિ બોલાયછે. ૨ છંદ પ્રભાકરમાં હીરક નામ આપી તેમાં ૧૨,૬ એ યતિ કહી છે. માત્રા જ્ઞાતિમાં હીરક, હીર, વૃષ્ટ ૩૦, અંક ૮૭, માત્રા ૨૩માં છે, તે આનીજ વિકૃતિ છે. આની માત્રા ૨૩ થાયછે. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં હીરા નામ છે.

૧૧૮૧ જગદ્દ્વય, જગદુદય^૧. ન,ન,ન,ન,ન,ર. ૯૮,૩૦૪
જગદ્દ્વય નનનનનર ચરણ થાયછે.

^૧ માગધી વિંગલ્લછંદોમંથમાં જગદુદય નામ છે.

૧૧૮૨ પરિપોષક. સ,મ,સ,સ,સ,સ. ૧,૧૨,૩૪૮
પરિપોષકમાં કવિ! સાસસસાસસ આપ ધરો.

૧૧૮૩ શાર્દૂલલલિત^૧. } મ,સ,જ,સ,ત,સ. ૧,૧૬,૫૬૯
શાર્દૂલલસિત^૨. } ૧૨, ૬ યતિ.

બારે છેદ છ એ મસાજસતસા, શાર્દૂલલલિતે.

૧ ઘાગ્વલ્લભ તથા છંદોમંજરીમાં એ નામ અને ૧૧, ૬ યતિ કહી છે.

૨ છંદઃપ્રભાકરમાં યતિ કહી નથી અને એનું નામ શાર્દૂલલલિતા આપ્યું છે અને ટીકામાં જણાવ્યું છે કે કોઈ કોઈ એને “શાર્દૂલલસિતા” પણ કહે છે.

૧૧૮૪ સુધા. ૬, ૬, ૬ યતિ. ય, મ, ન, સ, ત, સ. ૧, ૧૬, ૬૭૪

છા ચક્રે છેદો, ય મ ન સ ત સા, આળો પદ સુધા.

૧ ચુત્તરભાકર આદિમાં આ નામ તથા યતિ છે.

૧૧૮૫ અશ્વગતિ. મ, મ, મ, મ, મ, સ. ૧, ૨૬, ૩૯૧

પાદ વિષે રચ્ય ભા મ મ મ મ મ સ અશ્વગતિ સદા.

છંદોલતામાં કહે છે કે, કોઈ એ સુધા કહે છે. પણ બીજા પ્રમાણો ઉપરથી સુધા કૃત તો એ ૧૧૮૪ મેં જુદું છે.

૧૧૮૬ ભ્રમરપદઃ મ, ર, ન, ત, ન, ત. ૧, ૩૧, ૦૩૧

ભા ર ન ના ન સે કવિ! ભ્રમરપદ ચરણ રચો.

૧૧૮૭ અર્ધાન્તરાલાપિ^૧, } ત, ત, ત, ત, ત, ત. ૧, ૪૯, ૭૯૭
અર્ધાન્તરાલાપિ^૨. }

અર્ધાન્તરાલાપિ મહિ ત તા તા ત તા તાં વધા આળ.

૧-૨ ઘાગ્વલ્લભમાં આ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી.

૧૧૮૮ છેલ. ૧૧, ૭ યતિ, ત, ત, ત, ત, ત, ત. ૧, ૪૯, ૭૯૭

રૂઢે હયે છેદ તા તાં ત તા તા, ત છે છેલની માંહ.

પિંગલદર્શમાં આ નામ અને યતિ છે તેનું બીજું પ્રમાણ જડયુ નથી.

૧૧૮૯ પત્રપાદઃ જ, ત, ત, ત, ત, ત. ૧, ૪૯, ૭૯૮

પત્રપાદે રચો જા ત તા તા ત તા પાદ શોભેત.

૧૧૯૦ સારસ્વતી^૧, } ત, મ, ર, સ, જ, જ. ૧, ૮૬, ૦૩૭
શારદા^૨. } ૯, ૯ યતિ.

સારસ્વતી નવને નવે, ત મ રા સ જાં જ ધરાય.

૧ પિંગલદર્શમાં સારસ્વતીમાં ૯, ૯ યતિ કહી છે. ૨ ગણપ્રસ્તાવપ્રકાશ.

૧૧૨૧ હીરકહારધર. (વા.વ.) મ,મ,મ,મ,મ,મ. ૨,૨૪,૬૯૫
હીરકહારધરે પદ ભા મ મ મ મ મ મ થો રન.

૧૧૨૨ દંડી, દંડક. (ગ.પ્ર.પ્ર.) ત,ન,ત,ન,ત,ન. ૨,૪૯,૬૬૧;
દંડી રન કવિ! તા ના ત ન ત ન-આળી ઘટપટ.

૧ ઘાગ્વલ્લભમા છેલ્લે સ લલેલે પળ દટાતમાં ન ગળેલે.

૧.૧૨૩. તુમુલક. ન,ન,ન,ન,ન,ન. ૨,૬૨,૧૪૪;
ન ન ન ન ન ન થકો સ્વ કવિવર! તુમુલક.

૧૨અતિધૃતિ છંદ. ૫,૨૪,૨૮૮ મેદ. ૧,૧વર્ણી.

૧૧૨૪ શમ્ભુ^૧, શંકર, સંભો^૨. સ,ત,ય,મ,મ,મ,ગ. ૩,૧૭૨.
સ ત યા મા મા મ ગ આવે શંકર સંભો શંભુ ધૃતે તો.

૧ છંદોલતામાં ૭,૧ યતિ લાખવા કેહેલે પ્રણ ઘાગ્વલ્લભ, છંદઃ:
પ્રમાકર તથા છંદોવૃત્તમુક્તાવલીમાં યતિ વિષે કહ્યું નથી. તેમજ;
પ્રાકૃત પિંગલમૂત્ર અને વાળીભૂષણમાં. પણ યતિ નથી. ૨ સંભો,
નામ ગણપ્રસ્તાર પ્રકાશમાં. છે, તે શંભુનો અપભ્રંશ છે.

૧૧૨૫ ક્ષિણ્ણીલીલા. ૮,૧૧યતિ^૧. ન,ય,મ,મ,ન,મ,ગ. ૨૦,૪૯૬;
વસુ શિવ છેદે ના યા, મા મા જા મા ગ ધાય ક્ષિણ્ણીલીલા.

૧ ઘાગ્વલ્લભમાં આ યતિ કહી છે.

૧૧૨૬ વિધુનિધુવન^૧. મ,ન,ન,ત,ન,મ,ગ. ૩૧,૨૨૬.
આવેલે વિધુનિધુવનમાં મા.ન ન ત ન મા ગા પાદે.

૧ આ છંદ ઘાગ્વલ્લભમાં છે

૧૧૨૭ ગીતકા, મૈરૌ. ન,ય,ર,ર,ર,ય,ગ. ૪૨,૧૨૮.
નયરરરાયાગાગી ગીતકા થાયછેતથા મૈરૌ.

૧૧૨૮ મારાભિસરણ. ત,ન,મ,મ,સ,ય,ગ. ૪૮,૧૮૯.
મારાભિસરણમાં આવેલે ત ન મ મ સા-ય ગા પાદે.

૨૧૦૯ લોલલોલમ્બલીલ. (વા વ.) ર,ર,ર,ર,ર,ર,ગ. ૭૪,૮૯૯

લોલલોલમ્બલીલે રનો રારરા રારરા ગા પડે તો.

યોર શા વૃત્તમાં ૬,૬,૭ યતિ માગેછે, પણ તેને વીજું પ્રમાણ મળ્યું નથી

૨૨૦૦ મેઘવિસ્ફુર્જિતા^૧, } ય,મ,ન,સ,ર,ર,ગ. ૭૧,૭૧૪

વિસ્મિતા, મેઘવંશ^૨. } ૬,૬,૭ યતિ.૨

છાં નજી છે યા, મનસરરગા, મેઘવિસ્ફુર્જિતા છે.

૧ ધાત્વલ્પમા આ નામ અને યતિ છે. ૨ મધનશ નામ ગણપ્રસ્તાર-પ્રકાશમાં છે.

૩ આ વૃત્તમાં છંદઃપ્રમાકરમાં યતિ કહી નથી, પણ પ્રાકૃત પિંગળપૂત્ર, વૃત્તરત્નાકરનો પરિશિષ્ટ ભાગ, વાળીભૂષણ અને મંદારમરંદચંપૂ એઓમાં આ પ્રમાણે ગણ અને યતિ છે.

૨૨૦૧ ફુલદામ, પુષ્પદામ. મ,ત,ન,સ,ર,ર,ગ. ૭૬,૭૪૬

૬,૭,૭, યતિ.

પાંચે સાતે છે, મતનસરરગા, પાદમાં ફુલદામે.

ફુલદામને કોઈ પુષ્પદામ કેહે છે, એમ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં કહ્યું છે. છંદોમંજરી અને પ્રાકૃતપિંગળપૂત્રમાં યતિ કહી છે, છંદ પ્રમાકર-માં યતિ કહી નથી. સુરસા અંક ૧૨૨૦ મે છે, તેથી આની યતિ હલદી છે. પુષ્પદામ નામ (યાતિ સહિત) આ માપથી વૃત્તરત્નાકર-માં છે.

૨૨૦૨ ઘૂલના. ૧૦,૬,૪, યતિ. સ,જ,જં,મ,ર,સ,ગ. ૧,૦૯,૯૨૨

સ જ જા મ રા સ ગ થી રનો, કટ ઘૂલના, દશ પાંચે.

૧ પિંગળદર્શમાં ૧૦,૫,૪ યતિ કહી છે

૨૨૦૩ કિરણકીર્તિ^૧. ત,જ,ત,મ,ન,સ,ગ ૧,૨૦,૨૪૯

સાતે રવિયે યતિ, તા જ તા મ ન સ ગ કિરણકીર્તિ.

૧ વાગ્વલ્પમા આ નામ તથા ૭,૧૨ યતિ છે

૧૨૦૪ શાર્દૂલવિક્રીડિત. મ,સ,ન,સ,ત,ત,ગ. ૧,૪૯,૩૩૭
૧૨,૭ યતિ ૧.

મા સા જા સ ત તા ગ સૂર્યે મુનિયે, શાર્દૂલવિક્રીડિતે.

૧ વાગ્વલ્લભ, છંદોમંજરી આદિ પ્રમાણે યતિ છે.

આ મૂલ પ્રકૃતિ છે એની વિકૃતિ જુઓ માત્રામેઢમાં પૃ. ૪૯,
અંક ૨૧ મે સાટક અને તેના મેદો. રાગ મુલાવરી, તાલ શ્વંડ
જાતિ, માત્રા ૧, વિલંબકાઢ. (સંગીતાનુસાર છંદોમંજરી)

૧૨૦૫ છાયા. ૬,૬,૭ યતિ. ય,મ,ન,સ,ત,ત,ગ. ૧,૪૯,૪૪૨

છપ્ ચક્રે છાયા, વિરતિ ઘરવી, યા મા ન સાં તા ત ગે.

છંદઃકાનનુપાવત્ન, છંદોર્ણવ, વૃત્તરત્નાવરત્ન પરિશિષ્ટ, છંદઃશાસ્ત્ર અને
પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, તથા વાણીમૂળ્યણ એઓમાં પણ એ માપ અને યતિ છે. છંદોમં-
જરી અને શબ્દકવપદુમમાં ૧૨ મે તથા અત્યાશરે યતિ વહી છે, અને છંદઃપ્રમા-
નરમા યતિ વહી મળી.

૧૨૦૬ ધિમ્બ. ૧,૭,૭ યતિ ૧. મ,ત,ન,સ,ત,ત,ગ. ૧,૪૯,૪૭૬

પાંચે સાતે ને, હૈય યતિ મ ત ના, સા તા ત ગા ધિમ્બમાં.

૧ છંદોમંજરીના ટિપ્પણમાં અને શબ્દકવપદુમમાં એ યતિ છે.

૧૨૦૭ શક્ર ૧૦,૯ યતિ ૧. ર,સ,ન,જ,ત,ત,ગ ૧,૧૦,૩૬૬
રા સ જા જ ત તા ગ છે દશ, ને નવે છેદ તો શક્રમાં.

૧ પિંગલદર્શના એ યતિ છે.

૧૨૦૮ શિલીમુલોજ્જૃમ્ભિત ૧. મ,મ,ન,ન,ત,ગ. ૧,૧૧,૪૮૧

મા સા જા ન જ તા ગ આળ ચરણ શિલીમુલોજ્જૃમ્ભિતે.

૧ વાગ્વલ્લભ.

૧૨૦૯ કલાપદીપક. ર,જ,ર,જ,ર,જ,ગ. ૧,૭૪,૭૬૬

રા જ રા જ રા જ ગા ઘરો સદા તમે કલાપદીપકે.

૧૨૧૦ પ્રપચ્ચામગ ૧, }
પ્રપચ્ચ ૧, પંચચામર ૧. } ન,ન,ર,જ,ર,જ,ગ. ૧,૭૪,૭૮૫

ન ન ર જ ર જ ગા ધરો મલે તમે પ્રપંચચામરે.

૧-૨ ધ્યાગ્વદ્ધમ. ૩ છુત્તરત્નાકર.

૧૨૧૧ કલ્પલતાપતાકિની.(વા.વ.)મ,ન,ન,સ,સ,ન,ગ.૧,૭૮,૧૬૯

મા ના ના સ સ જ ગ થર્કો રજ કલ્પલતાપતાકિની.

૧૨૧૨ સુલલિતા. ન,સ,ન,મ,ન,ન,ગ. ૧,૮૪,૮૦૦

રજ સુલલિતા ચરણ ના સા ના મ જા જ ગ થી કરી.

૧૨૧૩ મણિમંજરી. ૧૨,૭ યતિ. ય,મ,ન,ય,ન,ન,ગ. ૧,૮૯,૩૧૦

યતિ. ચોરે. મુનિ. ય મ ન ય જા જો; રનો. મણિમંજરી.

૧. છુત્તરત્નાકરમાં એ યતિ છે.

૧૨૧૪ સરલ. ૧૦,૧૦ યતિ. ન,મ,ર,સ,ન,ન,ગ. ૧,૮૬,૦૪૦

સરલમાં નવ દોષથી, ન મ રા સ જી જ ગ આળજો.

૧ આ શ્રુત ઉપર પ્રમાણેના માપ અને યતિથી મંદારમરદચમ્પૂમાં છે, અને તે હરિગીતને રાગે ગવાયેછે, પ્રથમની વે મૂવી દેવાની માત્રા ઓછી છે.

૧૨૧૫ મકરંદિકા^૧, મકરંદી. ય,મ,ન,સ,ન,ન,ગ. ૧,૮૬,૩૦૬

છપ ચક્રે સાતે, ય મ ન સ જ જા, ગથી મકરંદિકા.

૧ છુત્તરત્નાકરમાં મકરંદિકા નામ અને ૬,૬,૭ યતિ છે.

૧૨૧૬ નિર્ગલિતમેઘલા.(વા.વ.) ન,ન,ર,ન,મ,ન,ગ. ૧,૯૨,૧૯૨

ચરણ ન ન ર ન્મ મ જા ગ રજ નિર્ગલિતમેઘલા.

૧૨૧૭ વરૂથિની. ૯,૯,૯,૪ યતિ. જ,ન,મ,સ,ન,ન,ગ. ૧,૯૪,૪૯૪

જ ના મ સ ન, જ ગા વિરતિ, શરો ગ્રણથી, વરૂથિની.

આ શ્રુત મંદારમરંદચમ્પૂમાં છે

૨૧૮ ગ્રાવાસ્તરણ.^૧ મ,મ,સ,મ,મ,મ,ગ. ૧,૯૯,૯૨૧

૧૦,૯ યતિ.

મા મા સા મા મ મ ગ દશે ને, યતિ અન્તે ગ્રાવાસ્તરણે.

ધ્યાગ્વદ્ધમમાં જા નામ અને યતિ-છે.

૧૨૧૨ સમુદ્રતતા. ૮, ૪, ૭ યતિ. જ, સ, જ, સ, ત, મ, ગ. ૨, ૧૪, ૮૭૮

યતિ તસુ યુગે જ સા, જ સ ત મા, મે છે સમુદ્રતતા.

ઘૃત્તરત્નાકર તથા હંદોમજરીના પરિશિષ્ટમાં આ નામ તથા યતિ છે.

૧૨૨૦ સુરસા^૧. ૭, ૭, ૯, યતિ. મ, ર, મ, ન, ય, ન, ગ. ૨, ૩૭, ૪૬૧

મા રા મા ના ય ના મે, મુનિ હ્ય શરથી, યાય સુરસા.

૧ ઘાગ્વલ્લમ, નાગરાજપિંગલ. હંદઃકામદુષાવત્, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર
અને હંદોમજરીમાં એ નામ તથા યતિ છે.

૧૨૨૧ ટક્કણ. ૯, ૧૦ યતિ. ર, ન, ર, ન, ર, ન, ગ. ૨, ૪૧, ૩૩૯.

આળ ટંકણ વિપે સદા, ર ન ર ના ર ના મ કવિ! તું.

ઘાગ્વલ્લમમાં આ નામ તથા યતિ છે.

૧૨૨૨ ધવલ^૧, ધવલાંગ, } ન, ન, ન, ન, ન, ન, ગ. ૨, ૬૨, ૧૪૪
ધવલા, શશિ^૨. }

ધવલ પદ સરસ ધર ગણ ન ન ન ન ન ન ગા. -

૧ ઘાગ્વલ્લમ, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, હંદોઠ્ઠમુક્તાવલી, ઘાણીભૂષણ, ગા/
દિમાં યતિ કહી નથી ૨ એ નામ માગધી પિંગલહંદોપ્રથમા છે.

૧૨૨૩ મણિમાલ. (ગ. પ્ર. પ્ર.) સ, ન, જ, મ, ર, સ, લ. ૩, ૭૨, ૦૭૬

મણિમાલ માંહ સ જા જ મા ર સ લા ધરો કવિ! આપ.

૧૨૨૪ મુનિ^૧, મુનીશ^૨. ન, મ, ન, સ, ન, સ, લ. ૩, ૯૧, ૧૧૨

મુનિ વિપે છેદો દશ નવ, ન મા ન સ ન સ લ આળ.

૧ પિંગલદર્શમા આ ઘૃત્તમા ૧૦, ૯ યતિ કહી છે. ૨ એ નામ ગણપ્રસ્તાર-
પ્રકાશમા છે.

૧૨૨૫ પ્રેમ. ૯. ૧૦ યતિ. સ, સ ર, ન, ન, સ, લ. ૩, ૯૨, ૮૬૦

સ સ રા ન ન સા લા થમો, નવ દશ યતિ કર પ્રેમ.

પ્રેમાનંદ કવિયે દ્રૌપદીહરણની સમાપ્તિમા પોતાના નામનું નવું રૂત વ-
તાવેલું જમાવ્યું છે, અને તે દૂહાના રાગથી ચલાવ્યું છે, રૂતના પાદમાં દૂહાનાં
શ્લોકો ગિર્યમો સંચલાવ્યું છે. સુવો પાઠ્ય પૃ ૭૫ અ. ૮.

૧૨૨૬ રસાલા. મ,મ,જ,મ,જ,જ,લ. ૪,૪૯,૯૧૯.

મા ન જ મ જ જ લ છે રસાલ શુભ છંદ વિષે પદ.

૧૨૨૭ ચન્દ્રમન, ચન્દ્રમાલા,^૧
 ચંદ્ર^૨, ગણિસ,^૩ } ન,ન,ન,જ,ન,ન,લ. ૬,૨૩,૨૬૪
 ચંદમાલુ.^૪

ન ન ન જ ન ન લ ચરણ ચન્દ્રમન ધર સરસ.

૧ ચંદ્રમાલામાં વિંગલદર્શમા ૧૧,૮ ચતિ વહી છે, પણ પ્રાકૃત પિંગલ-
 સુત્ર, ઘાણીભૂષણ દત્ત્યાદિમાં ચતિ વહી નથી, તેથી તે સર્વમાન્ય નથી

૨ સાંસ્કૃત છંદોલતામાં તેમજ છંદોર્ણવમાં ચંદ્ર નામ આપી ૨૦
 માત્રાના માત્રામેલમાં દાસલ કર્યું છે. પણ છંદોદ્યુત્તમુક્તાવલીમાં
 આમાં કદેલા ગણો પડે માપ ચતાવેલું હોવાથી અમે તેને ચર્ણમેલમાં
 દાસલ કરેલ છે. ઘાણીભૂષણમાં ચંદ્ર નામ આપ્યું છે; તેમાં ચતિ
 વહી નથી. ૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ. ૪ ચંદમાલુ નામ છંદસારમાં છે.

૧૨૨૮ વસુમતી. જ,જ,ન,ન,ન,ન,લ. ૬,૨૪,૨૬૯

જ જા ન ન ના ન લ થર્કો કવિવર! વસુમતિ રચ.

આ ઘૃત માગધી વિંગલઢંદોપ્રયમા છે.

૨૦ કૃતિછંદ. ૧૦,૪૮,૫૭૬ મેલ છે. ૨૦ વર્ણ.

૧૨૨૯ ચતુરાનન. ન,ન,સ,સ,સ,મ,ગ,ગ. ૧૪,૦૮૦

નનસરા સમગગ થી ચંતુરાનન જોડો શોધી પાડે.

૧૨૩૦ ઘાણીવાણ. ૧૦,૧૦ ચતિ^૧. મ,મ,સ,મ,ન,ય,ગ,ગ. ૬૨,૪૬૬

ઘાણીવાણે રચ મ મસા મા, ત ય મા ગા દશ છેદે આણી.

^૧ વાણવલમ

૧૨૩૧ મેકાલોક. (વાણવલમ) મ,મ,મ,ત,ન,સ,ગ,ગ. ૧,૨૯,૦૩૧

તું રચ મેકાલોકે મા મા મા તા ન સ ગ ગ પદ લાવીને.

૧૨૩૨ વિષ્ણુચિંતાન. ત,મ,જ,ન,ત,ત,ગ,ગ. ૧,૧૧,૪૧૩

વિષ્ણુચિંતાન રચજો પદ ત મ જા ના ત તા ગા ગ આળી.

(વાગ્વલ્લભ)

૧૨૩૩ સુવંશા.^૧ મ,ર,મ,ન,ત,ત,ગ,ગ. ૧,૧૧,૪૪૧

મા રા મા તા ત તા ગા ગ કવિ રમિયા! આળ સુવંશ વૃત્તે.

૧ વૃત્તરત્નાકરની નારાયણમંદી ટીકા અને શબ્દકલ્પદ્રુમ.

૧૨૩૪ મૂરિશોભા. મ,મ,ન,ન,ત,ત,ગ,ગ. ૧,૧૧,૪૮૯

૧ મુરે સાતે સાતે, મ મ ન ન ત ત ગા, ગા થકી મૂરિશોભા.

વાગ્વલ્લભમા ૬,૭,૭ યતિ વહી છે.

૧૨૩૫ શોભા. ૬,૭,૭ યતિ. ય,મ,ન,ન,ત,ત,ગ,ગ. ૧,૧૧,૪૯૦

છા સાતે સાતે, ય મ ન ન ત ત ગા, ગા થકી ધાય શોભા.

૧ પ્રાકૃતપિંગગ્નસૂત્ર, તથા ઘાગ્વલ્લભ પ્રમાણે યતિ છે. વર્ણ ૨૩ મા અંક ૧૩૧૧ મે આ નામનું વૃત્ત પણ છે.

૧૨૩૬ સંલક્ષ્યલીલા. ન,ર,ન,ર,ન,ત,ગ,ગ. ૧,૬૧,૨૪૦

ન ર ન રા ન તા ગ ગ થકી બને ચરણ સંલક્ષ્યલીલા.

વાગ્વલ્લભ

૧૨૩૭ મારાવતાર. } ન,ત,ન,ન,ન,ત,ગ,ગ. ૧,૬૩,૬૮૮
હારાવતાર^૧. }

પદનિષે આળ ન તા જ ન ન ત ત ગ ગ મારાવતારે.

૧ વાગ્વલ્લભ

૧૨૩૮ વીરવિમાન. મ,મ,મ,મ,મ,મ,મ,મ. ૨,૨૨,૬૯૬

વીરવિમાન વિષે રચ મા મ મ મા મ મ ગા ગુરુ આળી.

વાગ્વલ્લભ.

૧૨૩૯ મત્તેષવિક્રીડિત. સ,મ,ર,ન,મ,ય,લ,ગ. ૨,૨૮,૬૭૬

૧૩ જગ છે છેદ સ માર ના મ ય લ ગા, મત્તેષવિક્રીડિતે.

મત્ત=માતેલો+ફમ=હાથી+વિક્રોડિત=તેનો ક્રોડા-માતેલ
હાથીનો ક્રોડા પેઠે ચોલાય માટે.

છંદોમંજરીના ટિપ્પણમાં તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં આ વૃત્તમાં
૧૩,૭ યાતિ કહી છે.

૧૨૪૦ અવન્ધ્યોપચાર. ય,ય,ય,ય,ય,ય,લ,ગ. ૨,૯૯,૯૯

અવન્ધ્યોપચારે ય યા યા ય યા યા લ ગા આળજો પાદમાં.

૧૨૪૧ પંચચામર, નરાય^૧. જ,ર,જ,ર,જ,ર,લ,ગ. ૩,૪૯,૯૨

જ રા જ રા જ રા લ ગા ર્થા પંચચામરે નરાય થાયછે.

૧ માગધી છંદ-શતપદમાં એ નામ છે.

૧૨૪૨ ઉત્પલમાલિકા. મ,ર,ન,મ,મ,ર,લ,ગ. ૩,૯૯,૭૯

ઉત્પલમાલિકા મરન, મૂમર લાગ થકી નવે શિવે.

૧ મંદારમરદન્ધુમા ૯,૧૧ યાતિ છે

૧૨૪૩ ગીતિકા^૧, મુનિશેખર^૨,
શેખર, ગીતા, શર્વરી^૩,
ગીતક^૪. { સ,જ,જ,મ,ર,સ,લ,ગ,
૩,૭૨,૦૭૬

મુનિશેખરે રજ ગીતિકા સજ જે મ રે સ લ ગે કરી.

૧ છંદોમંજરી, વાળીભૂષણ, પ્રાકૃતપિંગલમૂત્રે, શબ્દકલ્પદ્રુમ,
વાગ્વલ્લભ અને છંદ.પ્રભાકરમાં ગીતિકામાં યાતિ કહી નથી.

૨ પિંગલદર્શમાં આ વૃત્તનું ગીતિકા અને મુનિશેખર નામ આપી
તેમાં ૧૦,૧૦ યાતિ કહી છે, પણ તેનું બીજું પ્રમાણ જડતું નથી, વો

લનાં યાતિ વપરાય છે સ્વરી. ૩ એ નામ ભગવત્પિંગલમાં છે, તેમાં
યાતિ કહી નથી, પણ ઉદાહરણમાં કેટલાંક પદોમાં ૧૦,૧૦ યાતિ
પાછી છે. ૪ માગધી પિંગલઊંઘોગ્રવ. આ વૃત્ત હરિમીત જાતિને રામે

ગવાયછે. તેમ વઘી છંદોવૃત્તમુક્તાવલિમાં ઉપરના માપવાઢા વૃત્તને દ્વરિગતિ નામ આપ્યું છે, પણ તેમાં યતિ કહી નથી.

૧૨૪૪ શશિવર. ૯, ૧૧ યતિ. મ, મ, ર, સ, સ, સ, લ, ગ. ૨, ૭૪, ૪૧૬

અક શિવે યતિ મા મ રા સ સ સા લ ગ યાય શશિધરે.

૧ પિંગળાદર્શમાં એ યતિ કહી છે.

૧૨૪૬ માલવ. ર, જ, ર, જ, ર, જ, લ, ગ. ૪, ૩૬, ૯૦૭

રાજરાજરાજલાગ થી રવો તમેજ છંદ માલવ તો.

૧ મંદારમરંદચમ્પૂ પ્રણાળે.

૧૨૪૬ સુવદના. } મ, ર, મ, ન, ય, મ, લ, ગ. ૪, ૬૬, ૮૨૨
સર્વવદના. } ૭, ૭, ૬ યતિ.

સાતે અશ્વે છયે છે, મરમનયમલા, ગા થી સુવદના.

૧ પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર અને ઘાગ્વલ્લભમાં એ નામ અને યતિ છે.

મંદારમરંદચમ્પૂમાં પણ એજ યતિ છે. • ૨ - છંદોર્ણવમાં સર્વવદના નામ આપેને એજ યતિ કહી છે.

૧૨૪૭ મદકલની. ન, જ, ન, મ, સ, ન, લ, ગ. ૧, ૦૭, ૩૭૬

નજનમસા, નલગ થકી. કર કવિ! ત. મદકલની.

૧૨૬૦ ગંડકા ^૧ , ગંડકી,	}	ર, જ, ર, જ, ર, જ, ગ, લ.
ગંડિકા, ગંજિકા ^૨ ,		
ઇદ્રશ ^૩ , માદ્રશ ^૪ ,		
દાંડિકા ^૫ , વૃત્ત ^૬ ,		
ચિત્રવૃત્ત ^૭ , રલ્યકા ^૮ .		૬, ૯૯, ૦૬૧

રા જ રા જ રા જ ગાલ ગંડકા ત્ર ગંડકી વિપેકરાય.

૧ ગંડકાનામ પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર, છંદોમંજરી, અને વાણી-
ભૂષણમાં છે, પણ ત્રણે અંથોમાં યતિ કહી નથી. ૨ એ નામ
ભગવત્પિંગલમાં છે, તેમાં યતિ કહી નથી. ૩ એ વંને નામો
વાગ્વલ્લભમાં છે, પણ તેમાં યતિ નથી. ૪ માપા છંદોમંજરી.
૫ છંદ:શાસ્ત્ર અને છંદોમંજરી પ્રમાણે વૃત્ત નામ છે, તેમાં પા-
દાતિ યતિ કહી છે; શબ્દકલ્પદ્રુમમાં એ નામ છે, પણ તેમાં
યતિ નથી. ૬ છંદોમંજરીમાં ગંડકાત્રું એ નામ છે, પણ તેમાં
યતિ કહી નથી. ૭ ગંગાપ્રસ્થાર પ્રગટશમાં એ નામ અને ૧૨,
૮ યતિ છે. છંદોવૃત્તમુક્તાવલીની લિખિત પ્રતિમાં આ માપતું
ગંડક વૃત્ત લખ્યું છે, તે નતુંન નામ હોય કે ગંડકને બદલે
લિખિત દોષ પણ હોય.

૧૨૬૧ મધુકર, મહુઅર^૧. ન, ય, ન, ય, મ, મ, ગ, લં. ૭, ૪૬, ૪૪૯

મધુકરમહિ ન ય ન ય મા મા ગા લ કરાય સદાય.

૧ માગધી પિંગલછંદોમંજરીમાં એ નામ છે

૧૨૬૨ મનોભવ. ૬, ૬, ૮ યતિ. સ, મ, મ, મ, મ મ, લ, લ. ૮, ૯૮, ૭૮૦

રસ ચક્ર દિશા, યનિ સાસસસા, મસલાલ મનોભવ.

પિંગલદર્શમાં ૬, ૬, ૬ યતિ કરા છે, પણ તેમ પરતાં એ વાનું પૂરે છે ત્યારે
અને આઠે મૂર્તિ છે.

૨૧ પ્રકૃતિ છંદ: ૨૦, ૧૭, ૧૫૨ મેદ છે. ૨૧ વર્ણ:

૧૨૫૩ અશોકલોક, અશોક-
લોકાલોક. } ૪ મ+તર્+મ. ૬૧, ૯૨૧

ચારે મા છે તારા છે માં અન્તે આળો વૃત્તે અશોકલોકે લોઢી.

૧૨૫૪ મન્દાક્ષમન્દર^૧. ૧૦, ૧૧ યતિ. ૨ન+૨મ+જ, ર, મ. ૮૬, ૦૮૬
દ્વિ ન દ્વિ મ પર છે જારા મા, મન્દાક્ષમન્દરે પદે આવે છે.

૧ વાગ્વન્તમમાં આ યતિ તથા નામ છે.

૧૨૫૫ સ્તપકતલ્લજ. ૧મ+જમ. ૧, ૯૧, ૯૨૭

સ્તપકતલ્લજ પાંચ મ તે પર આળ જ મ તું વવે પાદે.

ગીતિને રાગે ગવાય છે અને એમાં તેજુ વધુ માપ સ્વપ્રાયું છે જુઓ
પૃષ્ઠ ૧૧૧ અરુ ૭૧

૧૨૫૬ અહિ. (છંદ પ્રભાકર.) ૬મ+મ. ૨, ૨૪, ૬૯૫

માછ કરી ધર મા ચરમે ચરણે અહિ વૃત્ત વિપે શોધી.

ગીતિને રાગે ગવાય છે.

૧૨૫૭ વિદ્યુદાલી. (વા. વ.) ૭ય. ૨, ૯૯, ૫૯૪

રત્નો વિદ્યુદાલી તમે સાત યા પાદ આળી કરી શોભતા જે.

૧૨૫૮ સ્વધરા, રૂપકમાલા^૧, } મર+મન+૩ય.
રૂપામાલા^૨, રૂવામાલા^૩, } ૨, ૦૨, ૯૯૩
સમ્પ્રદા^૪. } ૭, ૭, ૭ યતિ:

મા રાપૂઠે મ ના છે, ત્રણ ય હ્ય હ્યે, છેદ છે સ્વધરામાં.

૧ પ્રાકૃતપિંગલમૂત્ર તથા મંદારમરંદચમ્પમાં, એ નામ તથા
યતિ છે. ૨ માગધી છંદ: શતક. ૩ માગધીપિંગલછંદોમ્પ.

૪ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ. રાગ હરિશ્ચંદ્રિકા, તાલ ચતુશ્ર પંચક, માત્રા ૩૩, મધ્યકાલ. (સંગીતાનુસાર છંદોમંજરી.)

૧૨૫૯ સારીસુન્દરી.^૧ રસ+મસ+તં+જય. ૪,૪૪,૩૧૬:

દ્વિ સ છે મ સ છે તા પર જય સારીસુન્દરીના પદમાહે.

૧ શ્રેયોશ અક્ષરમાં અંક ૧૩૨૩મે “સુંદરી” વૃત્ત છે, અને તે કેટલાંક પિંગળોમાં છે, છતાં ૨૧ અક્ષરમાં પણ તેજ નામ છે, માટે ફેર રહેવા સારી વિશેષણ મૂકી સારીસુંદરી નામ રાખ્યું છે.

૧૨૬૦ શુભતા. ૭,૭,૭યતિ^૧. મર+મન+જય: ૪,૯૦,૪૪૯

મા રા પૂઠે મ ના છે, હય હય યતિ છે, જ જ યા શુભતામાં,

^૧ પિંગળાદર્શમાં એ યતિ વહી છે.

૧૨૬૧ નરેન્દ્ર^૧, { મર+રન+રજ+ય. } ૪,૯૦,૯૧૯
સમુચ્ચય^૨. { ૧૪,૭ યતિ. }

મા ર નરેન્દ્રમાં દ્વિ ન દ્વિ જ પર ય છે, યતિ ચૈદ હયે છે.

૧ વાણીભૂષણ, પ્રાકૃતપિંગળસૂત્ર, અને છંદોદૃત્તમુક્તાવલીમાં એ નામ છે, પણ યતિ કહી નથી. પિંગળાદર્શમાં નરેન્દ્ર નામ આપી તેમાં ૧૪,૭ યતિ કહી છે. ૨ ભાષા છંદોમંજરીમાં યતિ વગરનાં એન માપના વૃત્તને સમુચ્ચય નામ આપ્યું છે.

૧૨૬૨ દૂરાવલોક. { મર+મન+યરર. } ૯,૯૭,૯૦૯
{ ૧૪,૭ યતિ^૧. }

મા રા છે મા ન છે યા ર ર મનુ હય વે, દૂરાવલોકે ગ્યાંત.

^૧ યાગ્વજ્ઞમાં એ યતિ છે.

૧૨૬૩ શરકાંઠપ્રકાંઠ. સરન+૪ર. ૯,૯૯,૬૦૮

શરકાંઠપ્રકાંઠ સર ના પડી ચાર છે રા ગળો પાદમાં.

૧૨૬૪ કલ્પતલિકા. (વા ય.) ૩નર+૪. ૯,૧૯,૯૯૨

કલમતલ્લિકા ત્રણ નરાપઠી ર ગણ છેવટે થાયછે.

૧૨૬૫ ચમ્પકમાલિકા^૧, } નતસ+૩જ+ર. ૭,૧૧,૪૦૦
ચમ્પકાવલી. }

નતસછે ને જ ત્રણ છે ર છેવટ ચમ્પકમાલિકા પ્રદે.

૧ વાગ્વલ્લભમાં આ બંને નામ આપી તેનું માપ ન જ મ જ જ-
જ ર આપ્યું છે અને તે ૭,૧૧,૪૦૦ મું રૂપ છે એમ જણાવ્યું છે,
પણ એવા ગણવાલું રૂપ ૭, ૧૧, ૬૦૦ મું થાય અને તે તો અંક
૧૨૬૬ મે જૂદું આપવામાં આવ્યું છે એટલે આ વૃત્તમાં ગણ
લખવાની વાગ્વલ્લભમાં ભૂલ થઈ ગઈ છે.

૧૨૬૬ શશિવદના, સરસી^૧, } મુજબ+૩જ+ર.
પંચકાવલી^૨, સિંહક^૩ } ૭,૧૧,૬૦૦
સલિલનિધિ^૪, સિદ્ધક^૫,
સિદ્ધિકા^૬, સિદ્ધિ,
ધૃતશ્રી. }

શશિવદના ન જામ પર જાત્રણ તે પર રા પદે કરી.

૧-૨ એ બે નામ વાગ્વલ્લભમાં છે, છંદોમંજરી, અને છંદ:-
પ્રભાકરમાં પણ સરસી નામ આપી યતિ કહી નથી. છંદોર્ણવ સરસીમાં
एकादश (૧૧) વર્ણે યતિ કેહેછે. ૩-૪ સરસીને કોઈ એવાં
નામ આપેછે, એમ શબ્દકલ્પદ્રુમમાં છે. પણ તેમાં યતિ કહી
નથી. ૪ વૃત્તરત્નાકરમાં કેહેછે કે, -આનેન કોઈ સિદ્ધક કેહેછે.
૫ પ્રાકૃત પિંગલસૂત્રની ટીકામાં સિદ્ધક નામ છે, પણ તેમાં યતિ
નથી. ૬ છંદોબોધમાં કહ્યું છે કે કોઈ એ સિદ્ધિકા કેહેછે.

૧૨૬૭ કનકમાલિકા. (વા. વ.) ૩રન+ર. ૭,૬૬,૧૨૭

થાયછે કનકમાલિકા ત્રણ ર ના પઠી ર ધરવા થકો.

૧૨૬૮ સુરનર્તકી^૧. ૬,૬.૬,૩યતિ. ૩રન+ર. ૭,૬૬,૬૨૭

छोकरान पर, रा थकी रस-छ, शास्त्र छेद सुर, -नर्तकी,

१. मंदारमरदचम्पू प्रमाणे.

१२६९ प्रतिमा.

७स,

८, ९८, ७८०

रचजो प्रतिमा कवि! सात स सर्व-मळी पदमांङ्ग करी.

१२७० कलमशिखा.

न य म+भ+३ स. ९,००,११२

कलमशिखा ना या मा आणी, भ पर तमे त्रण सा करजो.

अमारा अभिप्राय प्रमाणे १०, ११ यति आवेछे

१२७१ ललितललाम.

न+२ ज+३ त+स ९,३६,१०४,

ललितललाम न थाय-बे जा पछी लोक ता छे स चरमे.

१२७२ धर्म.

भ स+न ज+न भ स. १०,१४,७९१.

भा स पर न जा घर न भ सा कवि! रच धर्म चरणमां.

१२७३ तडिदम्बर, मदिरा^१.

७ भ. १७,९७,५५९,

तुं तडिदम्बरमां रच भा गण सात बधा पदमां कवि!

१ छंदोर्णयमा केहेछे के, साधारण रीते आवा वृत्त सधैयानी सहायी
बोळतायछे. ते नीचे प्रमाणे:—

क्रम.	अंक.	नाम.	माप.	धर्ण.
१	१२७३	तडिदम्बर, मदिरा.	७ भ	=२१,
२	१२९४	मदिरा, मदरा, मालिनी.	७ भ+ग	=२२
३	१३११	{ मत्तगजेंद्र मत्तगयद, इन्द्रविजय, इन्दव, मधुमालतिका, सोमा, मदिरा, सर्विया.	{ ७भ+ग, ग	=२३
४	१३२५	{ मलिका, मानिनी, सुमुखी, कुदसर्वया, सर्वया.	{ ७ज+ल, ग.	=२३
५	१३३४	चकोर, वित्तपदा, ललिता, सर्विया	७भ+ग, ल	=२३
६	१३३५	मजुल. १२, ११ यति.	७भ+ग, ल	=२३
७	१३३६	{ महाशुजगप्रयान, शुजग, शुधाप, मह- शुजगदेव, महाभाग, गर्वया.	{ ८ यमल	=२४

- ૮ ૧૩૪૩ { માધવિકા, કોક, માધવી, મકરંદ, } ૭ જ+ય. = ૨૪
 વામ, વામ, વામા, મેંઝરી, સંવેયા. }
- ૯ ૧૩૫૨ { મગોદક, વૈકુઠધામા, જાનકી, સજના, } ૮ રગન = ૨૪
 મગાધર, લક્ષ્મી, લચ્છી, સંવેયા }
- ૧૦ ૧૩૫૫ ધરસાત, મકરંદ, અલગા. ■ મ+ર = ૨૪
- ૧૧ ૧૩૫૭ { હુમિલા, મદિરા, ત્રિભિલા, હુમિલ, ચદ- } ૮ સગન = ૨૪
 કલા, દોમલયા, મુકુન્દ, સ્વમકરંદ, }
 પોટક, સંવેયા. }
- ૧૨ ૧૩૫૮ { દુર્લભેશ, માધવી, હુમિલા, હુમિલકા, } ૮ સગન = ૨૪
 હુમેલા, } ૮, ૬, ૧૦ થતિ.
- ૧૩ ૧૩૬૨ આમાં, સંવેયા. ૮ સગન = ૨૪
- ૧૪ ૧૩૬૩ { સુલદા, વિષ્ણુ, સુરેશ્વર, વૈકી, મુક્તા- } ૮ જગન = ૨૪
 હરા, મુક્તહરા, માધવી, સંવેયા. } ૧૨, ૧૨ થતિ.
- ૧૫ ૧૩૬૪ { મેદુરદન્ત, કિરટિ, કિરત, માધાવેશ, } ૮ મગન = ૨૪
 પરિટી. } ૧૨, ૧૨ થતિ.
- ૧૬ ૧૩૬૬ { મુદિર, મલિ, મુમિલા, કમલા, માધવી, } ૮ સગન+મ = ૨૫
 ધમલા, ચદ્રકલા, મુલદ, મુદરી, મુલદા, } ૧૨, ૧૩ થતિ.
 મુલદાનિ, સંવેયા. }
- ૧૭ ૧૪૨૩ { વદાવદ, લીલા, માગધી, કુન્વલતા, } ૮ સ+રલ = ૨૬
 મુલ, સામન, સાવન, અંબુજ, વિશોર, } ૧૨, ૧૪ થતિ.
 માલતી, સંવેયા. }

૨૨ આકૃતિ છેદ. ૪૧, ૪૪, ૩૦૪ મેદ છે. ૨૨ વર્ણ

૧૨૭૪ વાસકલીલા. ધ, મ, સ+ત, ય+મ, ય+ગ. ૨, ૦૨, ૯૫૧

વાસકલીલાં મા મ સ છે તાયા ઉપર મા મા પર છે ગા અન્તે.

૧૨૭૫ ટંદિકા. ય, ય, ય, ય, ય. ય, ય, મ. ૨, ૨૦, ૫૨૫

રનો ટંદિકા માત યા આણિને ને પઢીયો મુલે ણ્ક ગતે છે.

૧ ચિત્રમેન ટંકાવાલ માગધી વિગલમા આ વૃત છે. તેના તેણે નોને પ્રાણે સાત મેદ પાડ્યા છે પણ તે મેદ દેડકતા વાચે —

અંક. સંસ્કૃતનામ. પ્રાકૃતનામ. માપ. વર્ણ.

૧૪૨૬ ઉદર્પ, ઉદ્દપ્પો. ૨ન+૭ર=૫૭

૧૪૨૬ વિદ્યાધર,	વિજ્ઞાહર.	૩ન+૬૨=૨૭
૧૪૨૭ સજ્જન,	સાજળ.	૪ન+૬૨=૨૭
૧૪૨૮ દુઃસ્વાકર,	દુસ્વાકરો.	૬ન+૪૨=૨૭
૧૪૨૯ વિરાતિકલ્પ,	ત્રિરયકલ્પો.	૬ન+૩૨=૨૭
૧૪૩૦ મતિકર,	મક્કર.	૭ન+૨૨=૨૭
૧૪૩૧ શુભંકર,	સુહંકર.	૮ન+ ૨=૨૭.

૧૨૭૬ દ્રુતમુખ. ૪ ન+મર+ચગ. ૩,૩૧,૭૭૬

દ્રુતમુખ ચરણ ચરણ કર ચારે, ના છે મરા પછી યા ગા:

અમારા અભિપ્રાય પ્રમાણે ૧૪, ૮ યતિ આવેછે,

૧૨૭૭ ભીમાભોગ' . { મ,ત,ત,મ,મ,ર,ર,ગ. } ૬,૯૦,૧૬૩
 . ૪,૭,૪,૭, યતિ. }

ચારે સાતે; ચાર સાતે વિરામે, ભીમાભોગે, માત તામા મરાગે.

૧ શાલિનીથી યમળો. આ વૃત્ત ઘાગ્યઝમમાં છે

૧૨૭૮ વીરનીરાજના: ૪ય+૩૨+ગ. ૬,૯૮,૬૦૨

કેરો ચાર યા લોક રા અન્તમાં ગા વીરનીરાજના વૃત્ત માંહે.

૧૨૭૯ કંકણકવાણવાળી. મ+૬૨+ગ. ૬,૯૯,૧૮૬

મા આળનિ છ રા ને ગ આળી રચો.યુક્તિથી કંકણકવાણવાળી..

૧૨૮૦ સર્વગામી, } ૭ર+ગ. ૬,૯૯,૧૮૭

કેકની. } ૧૨,૧૦, યતિ..

સર્વગામી વિષે છેડ સૂર્યે દશે, રા ગળો સાત અન્તે ગ આળો.

પિંગળાદર્શમાં ૧૨,૧૦ યતિ કહી છે. કેકની ગણપ્રસ્તારપ્રદાશમાં છે.

વઢી સર્વગામી નામનુ વૃત્ત ૨૧ અક્ષરમાં એક ૧૩૦૯ મે છે.

૧૨૮૧ કંકણકવાણ: ૭ર+ગ. ૬,૯૯,૧૮૭

કંકણકવાણમાં, આળના રા ગળો માત અન્તે ગ પાદે ચે તો.

સર્વગામી અથવા કોકનો કરતાં ફેર ઇટલોન કે, આમાં યતિ પાઠવાની નથી. આ વચ્ચે વૃત્ત, શ્રુલ્લળા જાતિ જે પૃ. ૬૪મે અંક ૧૫૦મે છે તેને અને પ્રમાતિયાને રાગે ગવાયછે.

૧૨૮૨ મહાસ્રગ્ધરા. ૮, ૭, ૭ યતિ. સ, જ, ત, ન, સ, ર, ર, ગ. ૬, ૦૫, ૯૯૬

વસુ સાત છેદ સા જા, ત ન સ ર ર ગ થી, છે મહાસ્રગ્ધરા તો.

શ્રુતરત્નાકરના ટિપ્પણમાં આ શ્રુત અને યતિ છે:

૧૨૮૩ મોદ્.

૬મ+મસ+ગ. ૮, ૧૪, ૫૧૯

પાંચ થ થી મસ થી ગ થકી રંચ મોદ્ રુદેરં વૃત્ત મલા! તું.

જુઓ ટીપ અંક ૧૩૦૪.

૧૨૮૪. અર્ધકમાલા.

મતનત+નમ+સગ. ૮, ૧૭, ૬૩૯

અર્ધકમાલા મતનત આળો નમ પર સા ગાં પાદ ધરીને.

૧૨૮૫ મલ્લાનિસ્તરણ.

મસમ+નનર+સગ. ૮, ૭૬, ૪૪૧

મલ્લાનિસ્તરણે મા સ મ પર ન જ રા પછી સ ગા પદ મહિ.

૧૨૮૬ હરિતકી.

૧૪, ૮ યતિ.

૭સ+ગ. ૮, ૯૮, ૭૮૦

મનુ આઠ વિરામ હરિતકી માંહ સ, સાત પછી ગ કરેછે:

હ્રસ્વીર્ણદ માગધી હ્રસ્વઃશતકમાઃ એજ માપધી છે, પણ ૮, ૧૬ પ્રાચ્ય લાવવા કહેછે.

૧૨૮૭ અયમાન.

૭સ+ગ. ૮, ૯૮, ૭૮૦

ગણ સાત સ આળ પદે અયમાન તોણે ચરમે ગ કરીને.

૧૨૮૮ હંસી^૧, રજતહંસી^૨, હંસ, સાહંસી^૩.

૮, ૧૪ યતિ.

મમ+તન+નન+સગ. ૧૦. ૪૮, ૩૨૧

ઑઠિ ચૌદે છેડો મા મા, તન પર નન ધર સ ગ કર હંસી.

૧ હંદોમંજરીમાં ૮, ૧૪ યતિ-કહો છે. વાળીભૂષણમાં ૮, ૬, ૮ વિરામ છે. ૨ હંસી અને રજતહંસી એ નામ વાગ્વહ્નિમાં આપી તેમાં ૮, ૧૪ યતિ કહો છે. ૩ પિંગલજ્ઞાર્યકૃત હંદઃશાસ્ત્રમાં

વિશેષ જણાવેછે કે, તેને કેટલાક મદિરા પણ વેહેછે.

૪ દિવા નામ છંદઃપ્રમાકરમાં છે તેણે યતિ કહી નથી અને આ સાથેજ હમા, માલિની, મદિરા અને સૈવયા એકજ ગણ્યા છે. તેણે સાત ભગણને બે ગુરુનો બીજો સૈવયો, આઠ નગણનો ત્રીજો અને આઠ સગણનો ચોથો સૈવયો કહી છે.

૧ છંદઃસારમાં માલિની નામ છે. ૬ છંદરત્નાવલી,

૧૨૯૪ મદિરા^૧, મદરા. $\left\{ \begin{array}{l} ૭મ+ગ. ૧૭, ૯૭, ૧૧૯ \\ ૧૨, ૧૦ યતિ. \end{array} \right.$

બાર દશે યતિ છે મદિરા હંચ, આ ગણ અન્ત ગ તો ધરવે.

૧. વૃત્તરત્નાકરમાં મદિરા નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. વાગ્વહ્લમમાં મદિરા ને માલિની નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. પ્રાકૃતપિંગલપૂજમાં તથા શબ્દકલ્પદ્રુમમાં મદિરા નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. પિંગલદર્શમાં ૧૨, ૧૦ યતિ કહી છે. મંદાર-મરંદચંપૂમાં મદિરા નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. ગણપ્રસ્તાર-પ્રકાશમાં મદરા, નામ છે, મદિરા નામનું વૃત્ત ૨૩ વર્ણમાં અંક. ૧૩૧૧મે છે. તેનું બીજું નામ શોભા અથવા હન્દ્રાવિજય પણ છે.

૧૨૯૫ હમા. ૬, ૬, ૬, ૪ યતિ. ૭મ+ગ. ૧૭, ૯૭, ૧૧૯

રાગ છદ્ પદ, ચાર હમા યતિ, આ ગણ સાત ગ, અન્ત રચો. વૃત્તદર્પણમાં હમા નામ આપી આ માપ અને આ યતિ વેહેછે. સંગીતાનુસાર છંદોર્ધ્વજરીમાં હમા અથવા મદિરાનું એકજ નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી. તેનો રાગ સિંધુરા, તાલ દિવ્યમાણિ, માત્રા ૩૦, વિલંબકાલ છે.

૧૨૯૬ ભુજંગોદ્ધત. તમ+ર+સ+ગ. ૧૯, ૧૪, ૦૧૭.

તા આ પછે ર ર છે ભુજંગોદ્ધતે સ ર છે ને ન ગા ચરણમાં.

૧૨૯૭ સિતસ્તવક, }
પરિસ્તવક. } તમયજ+સરનગ. ૧૯, ૧૯, ૧૦૯

આવે સિતસ્તવક વૃત્તે ત ભા ય જ પઝી સા ર ના ગ પદમાં.

આ ઘેને નામ ધાગ્વલ્લભમાં છે. આજ ગણોવાલુ અશ્વધાટિ વૃત્તે, પરં-
તુ તેમા કદ ઘંચન વિશેષ હોવાથી અમે આ નીચે તેને જૂઠું પાડ્યુ છે.

૧૨૯૮ અશ્વધાટિ. ત, મ, ય, જ, સ, ર, ન, ગ, ૧૯, ૧૯, ૧૦૯

તા ભા ય જા સ્સ ન ગ છે માઈ! વૃત્ત કવિતા અશ્વધાટી રચવા.

અશ્વ દટલે ઘોડો, ને ધાટી દટલે રૂઢી- ચાલ, ઘોડાને ચાલવાની
રૂઢી. ઘોડો ચાલતાં એક ડાવલામાં પછવાડેના પગનો ડાવલો
મૂકેછે, એવો આધાર ગણોને અશ્વધાટી વૃત્ત રચવામાં પ્રત્યેક પાદ-
માં બીજો, નવમો, અને સોઠમો અક્ષર જે ગુરુ હોયછે તે તેનો તેન
આવવો જોડ્યે. એજ પ્રમાણે અમારી રચનામાં બીજો ભા છે, નવમો
ભા છે, ને સોઠમો ભા આણવો જોડ્યે પણ તે આવી શકે એમ નથી.
અશ્વનો અ દીર્ઘ છે તેથી આ ગણવો. આ પ્રમાણેજ અશ્વધાટી કાવ્ય
૨૬ વૃત્તનું જગન્નાથ પંડિતે રચ્યું છે. જુઓ સુમાપિતરનાકર
પૃષ્ઠ ૩૧૬ થી ૩૩૦ મે.

૧૨૯૯ મત્તેમ. ૭, ૭, ૮ યતિ. તમય+જસર+નગ. ૧૯, ૧૯, ૧૦૯

મત્તેમ સાત હય, ઓઠે ત ભા ય પર, જા સા ર ને ન ગ કરો,
આ વૃત્ત મંદારમરદનપૂમાં છે.

૧૩૦૦ અમૃતધ્વનિ. { ત, મ, ય, જ, સ, ર, ન, ગ. } ૧૯, ૧૯, ૧૦૯
{ ૪, ૭, ૭, ૪ યતિ. }

તા ભા ય જા, સ ર ન ગા ચાર ને, હય હયે અમૃતધ્વનિ ઘે.

૧૩૦૧ ભદ્રક^૧, ભદ્રિક^૨, મમદ્રક^૩, મદ્રિકા^૪.

૧૦, ૧૨ યતિ. મ+૩રન+ગ. ૧૯, ૨૦, ૭૧૧

મદ્રકમાં મ છે ંણ ર ના, ગ અન્ત દશ ચારથી યતિ કરો.

૧ વૃત્તરત્નાકર, છંદઃશાસ્ત્ર, છંદોલતા અને પિંગલપદ્યોમાં ભદ્રક નામ આપી ૧૦, ૧૨ યતિ કહી છે; છંદ-પ્રમાણમાં યતિ કહી નથી.

૨ ભદ્રિક, ભદ્રક એ વે નામો વાગ્વલ્લભમાં આપી ૧૦, ૧૨ યતિ કહી છે, પણ તેમાં ચોથો ગણ ૨ ને વદલે સ ગણ્યો છે, એ હિમાવે તે ૧૯, ૨૧, ૨૨૩ માં વૃત્તિ થાય, તેને વદલે ૧૯, ૨૦, ૬૫૧ માં લખી છે માટે એના માપમાં પણ ભૂલે જણાય છે; કારણ કે ૧૯, ૨૦, ૬૫૧ ની વૃત્તિ પ્રમાણે તેનું રૂપ ર સ ભ ર ન ર ન શ એવું થાય છે.

૩ મંદારમરંદચંપૂ.

૪ ભાષાઞ્દોમંજરી.

૧૩૦૨ લાલિત્ય.

મસર+સર્ત+જન+ગ. ૨૦, ૧૬, ૯૨૧

લાલિત્યે મસરા છે સતા પર જાના તે પર ગા કર ચરમે.

૧૩૦૩ અચલવિરતિ. (ધાગ્યાભ) ૭ન+ગ. ૨૦, ૯૭, ૧૫૨

હય ન ગણપર ગ ધર કવિવર! તું અચલવિરતિમાં.

૧૩૦૪ મોદક, ૧ મોદ. (ગ.પ્ર.પ્ર.) { ૧મ+મ+સ+લ:
૨૯, ૧૧, ૬૭૧

મોદકમાંજ મ પાંચ પઠી મસ ને લઘુ છીવો એક સદાય.

મોદ નામનું વૃત્ત અંક ૧૨૮૩ મે ઉપરના ગણો સાથે અંત્ય લઘુમે વદલે ગુરુવાલું પણ છે. ૧ ભાષા ઞ્દોમંજરીમાં મોદ સર્વેયા એવું નામ છે.

૧૩૦૫ હાટક.

૭ સ+લ.

૨૯, ૯૫, ૬૩૨

ઘટ હાટકમાં હય સા કર લા ચરમે કરને કવિરાય!

ચિત્રસેનની ટીકાવાલા નાગપિંગલમા હાટક નામ છે

માગધી પિંગલછદોપ્રથમા હાટકા નામ છે તેમા લલે છે કે —

યસ્યા પ્રથમ ગુરુ દ્વય સા હાટકો અજયા

યસ્યા પ્રથમ હસ્ત ગણ સા ચિજયા

યસ્યા પ્રથમ ચરણ ગણ. સા મગલા

- ચતુર્થા પ્રયમે વિપ્રગણ સા રસમંગલા.

દીપે પૂર્વોક્તાં એવં.

અનો અર્થ નીચે પ્રમાણે.—

૧ અજયા તેમાં પેહેલે વર્ણ(ડ) ગજ યાકી ઉપર પ્રમાણે,

૨ વિજયા તેમાં પેહેલે (હ) સગણ યાકી ઉપર પ્રમાણે,

૩ મંગલા તેમાં પેહેલે (ચરણ) મગણ યાકી ઉપર પ્રમાણે,

૪ રસમંગલા તેમાં પેહેલે વિપ્ર ગણ (///) યાકી ઉપર પ્રમાણે.

જો પ્રતિપદની ૨૧ માત્રા કાયમ રાખિયે અને સૂચવ્યા પ્રમાણે પ્રારંભમાં બધારો ઘટાડો કરિયે તો નીચે પ્રમાણે રૂપ થાયછે:—

અજયા- ૨ ગ+૬ સ+લ=૨૧ વર્ણ તેની માત્રા ૨૧. રૂપ ૧૪,૯૭,૯૬૫ મુ.

વિજયા એક સગણ બધારીને તેને યદલે એકસગણ ઘટાડતાં ૭સ+૮=હાટકા મંગલા- મ+૬સ+૮=૨૨ વર્ણ=૨૧ માત્રા. રૂપ ૨૧,૯૬,૯૨૫ મુ. .

રસમંગલા- ન+૮+૬સ+૮=૨૩ વર્ણ, ૨૧ માત્રા. રૂપ ૫૧,૯૧,૮૭૨ મુ.

જો ઉપર પ્રમાણે કોરેયે છિયે તો અજયામાં એક વર્ણ ઘટેછે, વિજયાનું રૂપ તો મૂલ્ય હાટકા પ્રમાણેજ, થઈ જાયછે. મંગલામાં માત્ર ૨૨ વર્ણ કાયમ રહેછે, રસમંગલામાં ૨૩ વર્ણ થઈ જાયછે, પણ સર્વેમાં માત્રા તો ૨૧ કાયમ રહેછે.

હવે જો “દીપે પૂર્વોક્તાં એવં” એટલે, “યાકીનું પૂર્વે કયાં પ્રમાણે,” તેનો અર્થ એવો કરિયે કે, હાટકાનું રૂપ જે ૭સ+૮ છે તે કાયમ રાખીને પ્રત્યેક ભેદના પ્રારંભમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે ઉમેરો કરિયે તો નીચે પ્રમાણે રૂપ થાય:—

અજયા- ૨ ગ+૭સ+૮=૨૪ વર્ણ. ૧,૧૯,૮૩,૭૨૫. મુ. રૂપ

વિજયા- ૩સ+૭સ+૮=૨૫ વર્ણ. અંક. ૧૩૮૯ મે અરવિંદમુર્સી છે.

મંગલા- મ+૭સ+૮=૨૫ વર્ણ. ૨,૨૯,૬૭,૪૫૫ મુ રૂપ.

રસમંગલા- ૪ લ+૭સ+૮=૨૬ વર્ણ ૪,૭૯,૩૪,૯૧૨ મુ રૂપ.

આ રીતે, “દીપે પૂર્વોક્તાં એવં” એવા લઘાણ ઉપરથી બને પ્રકારે રચના થઈ શકેછે.

૧૩૦૬ વનવાસિની. { સંજ+જમ+રન+સલ. } ૩૩,૨૪,૯૮૮
{ ૧૦,૧૨ ચતિ. }

વનવાસિની સજ છે જમા, રન છે સલા તિ— -- ૧૩

ધાત્વલભ પ્રમાણે

૨૩ વિકૃતિછંદ. ૮૩, ૮૮, ૬૦૮ મેદ. ૨૩ વર્ણ.

૧૩૦૭ ઇચ્છા.

૭મ+૨ગ. ૧

પ્રેવીશે વાંજી વર્ણો આવેછે માતાજીને નામે ઇચ્છા વૃત્તે તો સારા.

અમારાં માતાજીના નામનું નવું વૃત્ત છે

૧૩૦૮ પરિધાનીય. નન+મત+જય+સ+ગગ. ૮, ૪૨, ૧૭૬

નન પર મત છે જય પૂઠે સ પઢી ધરૂં ગા ગા પરિધાનીયે.

૧૩૦૯ સર્વગામી. ૭ત+૨ગ: ૧૧, ૯૮, ૩૭૩

તા સાત આળી ધરો ગા ગ અન્તે વને એમ તો વૃત્ત આ સર્વગામી.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ પ્રમાણે સર્વગામી શ્રુત, વર્ણ ૨૨ માં અક ૧૦૮૦ મે છે તેથી આ માપ મિત્ર છે.

૧૩૧૦ વિલાસવાસ, } મસ+મમ+સજ+મગગ. ૧૭, ૬૨, ૪૭૨
સુભાગ, વિલાસ. }

ભાસ પર મમા છે સજ તે પર મ ગ ગા વિલાસવાસ-સુભાગે.

આ પ્રણે નામ યાગ્વલ્ક્યમા છે

૧૩૧૧ મત્તગજેન્દ્ર^૧, મત્તગયંદ^૨, માલતી^૩, ઇન્દ્રવિજય,ઇન્દવ^૪, મધુમાલતિકા^૫, શોભા^૬, સર્વૈયા^૭.

૧૨, ૧૧ યતિ.

૭મ+૨ગ.

૧૭, ૯૭, ૧૧૯

માર શિવે યતિ મા^{૧૧} હય અન્ત ગ, -વે પદ મત્તગજેન્દ્ર-સર્વૈયા.

૧ યાગ્વલ્ક્યમાં આ નામ છે, અને તેણે યતિ કહી નથી

૨ મત્તગયંદમા સાત મગગ+૨ શુરુ આવેછે, અને તેનેજ માલતી કહેછે, એમ છંદ પ્રમાણરક્ષા કર્યું છે ૩ છંદસ્માલતી તથા ગણપ્રસ્તાર-

પ્રકાશમા ઇન્દવ નામ છે તેમાં યતિ કહી નથી ૪ શ્રુતદીપિકામા આ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી ૫ શોભા અને ઇન્દ્રવિજય નામ

પિંગળાદર્શમા આપી તેમાં ૧૨, ૧૧ યતિ કહી છે અને તે ઘોલતા ટીક પડે છે માટે અને સ્વાત્કારી છે હાપીનો વાવ પડે છે તે પ્રમાણે ગાવાની હવ

ચતુરા પ્રથમ વિપ્રગણ સા રસમગલા

શેષે પૂર્વોક્તાં એવ

તેનો અર્થ નીચે પ્રમાણે —

૧ અજયા તેમાં પેહેલે વર્ણ(ડ) ગણ વાકી ઉપર પ્રમાણે

૨ વિજયા તેમાં પેહેલ (હ) સ્વગણ વાકી ઉપર પ્રમાણે

૩ મગલા તેમાં પેહેલે (ચરણ) મગણ વાકી ઉપર પ્રમાણે

૪ રસમગલા તેમાં પેહેલે વિપ્ર ગણ (મ) વાકી ઉપર પ્રમાણે

જો પ્રાતે ૧૬ની ૨૯ માત્રા કાયમ રાખિયે અને સૂચવ્યા પ્રમાણે પ્રારંભમાં મધારી પટાઠો કરિયે તો નીચે પ્રમાણે રૂપ થાયછે —

અજયા- ૨ ગ+૬ રા+લ=૨૧ વર્ણ તેની માત્રા ૨૯. રૂપ ૧૪,૯૭,૯૬૦ મુ

વિજયા એક સ્વગણ મધારીને તેને વડલે એક સ્વગણ પટાઠતા ૭સ+લ=હાટકા

મગલા મ+૬સ+લ=૨૭ વર્ણ=૨૯ માત્રા રૂપ ૨૯,૯૫,૯૩૫ મુ

રસમગલા મ+લ+૬સ+લ=૨૩ વર્ણ, ૨૯ માત્રા રૂપ ૫૯,૯૧,૮૭૦ મુ

જો ઉપર પ્રમાણે કરિયે હિયે તો અજયામાં એક વર્ણ ઘટેછે વિજયામાં રૂપ તો મૂલ હાટકા પ્રમાણે જ થઈ જાયછે મગલામાં માત્ર ૨૨ વર્ણ કાયમ રહેછે, રસમગલામાં ૨૩ વર્ણ થઈ જાયછે, પણ સર્વેમાં માત્રા તો ૨૯ કાયમ રહેછે

હવે જો “શેષે પૂર્વોક્તાં એવ” એટલે, “વાકીનું પૂર્વે કથા પ્રમાણે, તેનો અર્થ એવો કરિયે કે, હાટકાનું રૂપ જે ૭સ+લ છે તે કાયમ રાખીને પ્રત્યેક ભેદના પ્રારંભમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે ઉમેરો કરિયે તો નીચે પ્રમાણે રૂપ થાય—

અજયા ૨ ગ+૭સ+લ=૨૪ વર્ણ ૧,૧૯,૮૩,૭૨૬ મુ રૂપ

વિજયા સ+૭સ+લ=૨૫ વર્ણ અઠ ૧૩૮૯ મે અરવિંદમુલા છે

મગલા મ+૭સ+લ=૨૫ વર્ણ ૨,૩૯,૬૭,૪૫૫ મુ રૂપ

રસમગલા ૪ લ+૭સ+લ=૨૬ વર્ણ ૪,૭૯,૩૪,૯૧૦ મુ રૂપ

આ રીતે, “શેષે પૂર્વોક્તાં એવ” એવા સ્થાણ ઉપરથી બને પ્રકારે રચના થઈ શકેછે

૧૩૦૬ વનવાસિની. { સજ+જેમ+રન+સડ } ૩૧,૨૪,૯૮૮
{ ૧૦,૧૨ યતિ. }

વનવાસિની સજ છે જમા, રન છે સલા વિરતિ દશ સૂર્ય.

ચાગ્વલ્લભ પ્રમાણે

૨૩ વિકૃતિ છંદ. ૮૩, ૮૮, ૬૦૮ મેદ. ૨૩ વર્ણ.

૧૩૦૭ ઇચ્છા.

૭મ+૨ગ. ૧

ધ્રેવીશે વાગી વર્ણો આવેછે માતાજીને નામે ઇચ્છા વૃત્તે તો સારાં.

અમારા માતાજીના નામનું નવું રૂત છે.

૧૩૦૮ પરિધાનીયઃ નન+મત+જય+સ+ગગ. ૮, ૪૨, ૧૭૬

નન પર મત છે જય પૂઠે સ પછી ધર ગા ગા પરિધાનીયે.

૧૩૦૯ સર્વગામી.

૭ત+૨ગઃ

૧૧, ૯૮, ૧૭૩

તા તાત આળી ધરો ગા ગ અન્તે વને ઈમ તો વૃત્તે આ સર્વગામી.

ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ પ્રમાણે, સર્વગામી વૃત્ત, વર્ણ ૨૨માં અક્ષ ૧૨૮૦ મે છે તેથી આ માપ યિત છે.

૧૩૧૦ વિલાસવાસ,

સુભાગ, વિલાસ.

મત+મમ+સન+મગમે. ૧૭, ૬૨, ૪૭૨

માસ પર મમા છે સજ તે પર મ ગ ગા વિલાસવાસ-સુભાગે.

આ ગ્રણે નામ વાગ્વલ્લભમાં છે

૧૩૧૧ મત્તગજેન્દ્ર^૧, મત્તગયંદ^૨, માલતી^૩, હન્દ્રવિજય,હન્દવ^૪, મધુમાલતિકા^૫, શોમા^૬, સવૈયા^૭.

૧૨, ૧૧ યતિ.

૭મ+૨ગ.

૧૭, ૯૭, ૬૬૯

માર શિવે યતિ આ હ્ય અન્ત ગ, -વે પદ મત્તગજેન્દ્ર-સવૈયા.

૧ વાગ્વલ્લભમાં આ નામ છે, અને તેણે યતિ કહી નથી.

૨ મત્તગપદમા સાત મગન+૨ ગુહ આવેછે, અને તેનેજ માલતી કહેછે, એમ છંદઃપ્રભાકરમાં કહ્યું છે. ૩ હંદરસાવલી તથા ગણપ્રસ્તાર-

પ્રકાશમાં હન્દવ નામ છે તેમાં યતિ કહી નથી. ૪ ચૂષદીપિકામાં આ નામ છે, તેમાં યતિ કહી નથી. ૫ શોમા અને હંદ્રવિજય નામ

પિંગલદર્શનમાં આપી તેમાં ૧૨, ૧૧ યતિ કહી છે અને તે ચોલના ટીક પડેછે માટે અને સ્વીકારી છે. હાથીનો પાન પડેછે તે પ્રમાણે ગાવાની ઢ્ય

છે. વીશ અક્ષરમાં શોભા નામ છે. જુઓ અક ૧૨૩૫મે

૧ સ્વૈયામાં લઘપતજશમિધુપ્રમાણે ૧૬, ૧૫ યતિથી ૩૧ માત્રા-૧૨
વર્ણ તેમાં અંતે લ અથવા ગ. વઢી મુનિનાયકનુ મત પણ એ છે
કે કે શુરુ અથવા લ ગ આવે મદિરા, શોભા, અથવા ઇન્દ્રવિજે એ
નામ સંગીતાનુસાર છંદોમજરીમાં છે, પણ તેમાં તેને યતિ કહી નથી
વઢી મદિરા નામ ૨૨ વર્ણમાં (૭મ+ગ) આવ્યું છે, એટલે અર્થે પ્રાપ્ત
નથી. રાગ સ્વમાય, તાલ ચતુશ્રજાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬, મધ્યકાલ
૧૩૧૨ મન્થરાયન, મન્થર. નર+૨ન+૩મ+ગગ. ૧૭, ૯૮, ૧૦૪
નર પછી ને બે ત્રણ મં ચરણ છે ચરમે ગ ગ મંપરમાહે.

આ બંને નામ ઘાણ્વલ્લભમાં છે.

૧૩૧૩ મદિરા^૧, સવાઈ^૨. { ૬, ૬, ૬, ૬ યતિ. ૧૮, ૧૯, ૯૪૧
{ ૪મ+૨ન+મ+૨ગ.

ચાર મ ને રન, દે મ પછી દ્વિ ગ, છે સવાઈ છછ, છો મદિરામાં.

૧ મરાઠી કૃત્તદર્પણમાં આ નામ તથા યતિ આપ્યાં છે પણ જુઓ
વર્ણ ૨૨માં અક ૧૨૭૩મે મદિરા નામ છે

૨ સંગીતાનુસાર છંદોમજરીમાં મદિરા વિંવા સવાઈ નામ આપી
તેમાં આ ગણ લખ્યા છે, પણ યતિ કહી નથી રાગ સ્વરહરપ્રિયા, તાલ
ચતુશ્ર જાતિ તેતાલ, માત્રા ૧૬, મધ્યકાલ

૧૩૧૪ પુલકાચિત. મસ+નય+૨ન+મ+૨ગ. ૧૮, ૩૧, ૯૦૧

માસ પર નયા ધર દ્વિ ન છે મા પર દ્વિ ગ પુલકાચિત પાદે.

૧૩૧૫ ઇન્દ્રવિમાન. મત+નમ+મ+૨ન+૨ગ. ૨૦, ૮૨, ૪૪૭

ઇન્દ્રવિમાને મત પર નામા છે મા પર દ્વિ ન દ્વિ ગ પદ અન્તે.

૧૩૧૬ વર્ણવાયેશ્વરી^૧, { ૭ય+છગ. ૨૧, ૯૬, ૭૪૧
વાયેશ્વરી^૨. { ૧૨, ૧૨ યતિ.

૨૧ વર્ણવાયેશ્વરી નાર રદ્દે, ઘરી યા ગણો સાત લાગા પદે.

૧ મિગલ્લદર્શમાં ચારનયાયેશ્વરી(મુદ્ર)નામ જણાવી તેમાં ૧૨ ૧૧

યતિ કહી છે. ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં વાગેશ્વરી નામ ૫૫ અશ્વદ છે.

૧૩૧૭ વિપુલાયિત. મન+નમ+નન+રલગ. ૨૮,૧૭,૪૦૧

માના દે જ મ પર નાન આળ રલગ વિપુલાયિતે નધે પદે.

૧૩૧૮ કાલિકા^૧, { ૩૨ન+રલગ. ૨૮,૧૨,૭૭૯
કાલિકા^૨. { ૧૨, ૧૧ યતિ.

નાર રુદ્ર યતિ આળ રાન ગ્રણ, તે પછી રલગ કાલિકા પદે.

૧ પિંગળાદર્શમાં કાલિકા નામ આપી તેમાં ૧૨, ૧૧ યતિ કહી છે.

૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં આ નામ છે તે કાલિકાનો અપભ્રંશ છે.

૧૩૧૯ પારાવારાન્તસ્થ^૧, { ૩મ+સમ+સત+લગ. ૩૨,૭૦,૧૪૬
પારાવારાન્ત^૨. {

પારાવારાન્તસ્થે છે મા તો ગ્રણ સાંભા પર સત અન્તે લાગ કરો.

૧૩૨૦ રામાવદ્ધ. { મ,મ,સ,મ,ત,ન,ત,લ,ગ. ૩૩,૯૪,૮૦૧
{ ૧૦,૪,૯ યતિ.

રામાવદ્ધે રવ મ મસા મા, તન તાલા, ગ દશ યુગે સંહ યતિ.

૧૩૨૧ વિલમ્બલલિત, વિલ. ૩નસ+ન+લગ. ૩૬,૨૮,૬૪૨

વિલમ્બલલિતે રવો ગ્રણ જસા પછી જ પર લાગ અન્ત કરો.

૧૩૨૨ વસુરત્ન^૧, વસુરયણ^૨. ૬મ+તન+લગ. ૩૬,૬૭,૦૩૧

આ વસુરત્ન વિષે ઘર પાંચ મ તે પર તા જા પર લાગ પદે.

૧ ચિત્રસેન ટીકાવાળા નાણપિંગળામાં છે. ૨ માગધી પિંગળાહરોમેધમાં છે.

૧૩૨૩ સુંદરિકા^૧, સુંદરી^૨, { ૨સ+મસ+ત+૨ન+લગ.
સુંદરિયા, સુંદર^૩. { ૩૬,૯૦,૦૪૪.

ઘર વે સ પછી માસ કર તને વે જા પર છે લ મ સુંદરિકા.

૧ પ્રાકૃત પિંગળસૂત્ર, વાર્ણામૂળ, શબ્દકલ્પદ્રુમ એકેયમાં યતિ કહી નથી. હંદોલતા અને હંદ:કામવુધાવત્સમાં ૭,૬,૧૦ યતિ કહી છે.

૨ સુંદરીવત્સમાં ૭,૬,૧૦ વર્ણે યતિ પિંગળાદર્શમાં કહી છે. ૫૫ પ્રાકૃ-

ત પિંગલસૂત્ર, વાળીભૂષણ, છંદોમંજરી, છંદોર્ણવ તથા છંદ પ્રભાવરમા
યતિ કહી નથી, પણ બોલતા પડાયછે ૩ સુંદર-ગણપ્રસારપ્રકાશમા છે
૧૩૨૪ ઢમ્બલયા. ત+૬જ+લગ. ૩૧,૨૧,૦૧૭

તા ઉપર જા ડ કરી લગ ડેવટ પાદ ધરી રચ ઢમ્બલયા.

માગધી પિંગલછંદોપ્રથમા એનુ ચરણ ૩૨ માનાનુ કહી તે વૃત્તના પિ
હમા ૩૬ ગુરુ ૫૬ સ્વરુ અને ૧૨ વર્ણ તથા ૧૨૮ સર્વ માત્રા કહી છે, તે
આ માપને મળ્યુ ■

આમા એક વર્ણ (ડડ) ગણ ઉપર ૬ સ્વગણ થાયછે.

૧૩૨૫ મલ્લિકા^૧, માનિની^૨,
સુમુખી^૩, સવૈયા^૪, } ૭જ+લગ. ૩૧,૨૧,૧૧૮
કુંદસવૈયા.

જ સાત ધરી લગ અન્ત કરો મલિકા-સુમુખી રચ કુંદ વર્ણિ

૧ છંદ પ્રભાવર, તેમા યતિ કહી નથી પિંગલદર્શમા મલિકા નામ છે.
૨ છંદ પ્રભાવર, છંદોર્ણવ, છંદમાર એમાં યતિ કહી નથી ગ્રંથ ૩૨૩
મે ૮ વર્ણનુ મલ્લિકા નામનુ વૃત્ત જુદું છે ૩ છંદોર્ણવ, છંદ પ્રભાવર,
૪ છંદોર્ણવ

૧૩૨૬ વિરાજિત^૧, શ્રવણાભરણ^૨, સયાહ. ૩ } ત+૬જ+લગ
૩૧,૨૧,૧૨૦

ન ગણ પડી છ જ ને લગ આળ વિરાજિત ને શ્રવણાભરણે.

૧-૨ વાગ્લાઘભ. ૩ સંગીતાનુમાર છંદોમંજરી, રાગ જાતરનરંજી, તાલ
ચંદ્રવાન્તા, માત્રા ૩૦, ગયકાઠ રામટણ કવિજન ભગવતી પદ્ય પુષ્પા
જગી નામે સ્તોત્ર અને શંકરાચાર્ય કૃત યમુનાદત્ત આ વૃત્તમાં છે તે જુદ
જુદા રાગમાં ગાયછે વૃત્તદર્શનમાં ૭, ૬, ૬, ૮ યતિ વેરેછે તે પ્રમાણે
યમુનાદત્તમાં ધળોસરો નિયમ સચવાયો છે

૧૩૨૭ સુધાલહરી. ત+૬જ+લગ. ૩૧,૨૧,૧૨૦

ન પર છ જા પર અન્ત લગા, હર શાય છે, જ સુધાલહરી.

મદારમરંદચપ્પમાં ૧૧,૬,૬ યતિ છે

૧૩૨૮ અદ્રિતનયા. નજ+૨મજ+મલગ. ૩૮,૬૧,૪૨૪

નજ પર બે મજા ધર પછી મલાગ કર પાદ અદ્રિતનયા.

પ્રાકૃતાપિંગલસૂત્ર, છંદોમંજરી, અને શબ્દકલ્પદ્રુમમાં યતિ કહી નથી, તેમા જણાવ્યું છે કે, આનેજ વીજા અશ્વલલિત નામ આપેલે. પરંતુ ઘાળી-ભૂષણમાં યતિ ન માર્ગને અશ્વલલિતથી વારૂત જડું માન્યું છે. ઘાળવલ્લભ માં યતિ કહી નથી અને અદ્રિતનયા તથા અશ્વલલિત એમ બે નામ એકઠાં આપ્યાં છે.

૧૩૨૯ અશ્વલલિત^૧, { નજ+૨મજ+મલગ. ૩૮,૬૧,૪૨૪
લલિત^૨. { ૧૧, ૧૨ યતિ.

નજ પર બે મજા ધર પછી, મલાગ શિવ સૂર્ય અશ્વલલિત.

૧ છુત્તરત્નાકર, છંદ:શાસ્ત્ર, અને મંદારમરદંબમાં અશ્વલલિતના ન,જ,મ,જ,સ,જ,ન,લ,ગ ગણ આપ્યા છે. પરંતુ તે પ્રમાણ પ્રંથોથી વિદદ હોતાં તેમા મૂલ ધયેલી જણાયેલે, છંદોલતામાં ન જ મ જ મ જ મ લ ગ એમ માપ છે તેમા પણ મૂલ થઈ છે

૨ પિંગલ્યદર્શમાં અદ્રિતનયા કે અશ્વલલિત એકે નામ ન આપતાં એકલુ લલિત નામ આપી તેમા ૧૧, ૧૨ યતિ કહી છે અગિયાર અક્ષરમાં પૃષ્ઠ ૨૯૦ અક ૫૯૭ મે લલિત નામનુ પ્રતિદ્વૃત્ત જડુ છે.

૧૩૩૦ મત્તાક્રીડ^૧, મત્તા- { ૨મ,ત,૪ન,લગ. ૪૧,૯૪,૦૪૨
ક્રીડા^૨,વાજિવાહન^૩ { ૮, ૧૬ યતિ.

મત્તાક્રીડે બે મા છે તા, ચતુર ન પર લગ વસુ તિથિ યતિ છે.

૧ મત્તાક્રીડ નામ આપી છંદ:શાસ્ત્ર, છંદોમંજરી, અને છુત્તરત્નાકરની નારાયણમઠી ટીકામા ૮, ૧૫ યતિ કહી છે. પરંતુ છંદોલતા, છંદોધોષ, પ્રાકૃત પિંગલ્યસૂત્ર, શબ્દકલ્પદ્રુમ, સંસ્કૃત પ્રોસંગી અને પિંગલ્યદર્શમાં ૮ તથા ૧૫ ને વડલે ૫, ૧૦ યતિ કહી છે, તે મૂલનો અર્થ ચોટી સમજા-માથી મૂલ કરો જણાયેલે, એવો સ્પષ્ટ ભેસ છુત્તરત્નાકરની ટીપ પૃષ્ઠ ૫૪ મે પણ આપ્યો છે.

૨ છંદ:પ્રમાણમાં યતિ કહી નથી અને આ નામ આપ્યું છે.

૩ નારાયણમઠી પ્રમાણે આ નામ છે.

૧૩૩૧ અમરચમરી. ૭ન+લગ. ૪૧,૯૪,૩૦૪

હય નગણપર લગ થકો પદ રચ કવિ! અમરચમરી.

૧૩૩૨ કેકિનીશારદા. ૧૨,૧૧યતિ. ૭ર+ગલ. ૪૭,૯૩,૪૯

વાર રુદ્રે^૧ યતિ સાત રા અન્તમાં, ગાલ છે કેકિનીશારદા પાદ.

૧૩૩૩ સંભૃતશરધિ. ૨મનય+સ+ગલ. ૧૦,૪૬,૩૭

સંભૃતશરધિ વિષે બે માનય પર સ તથા ગાલ પદે અન્ત.

૧૩૩૪ ચકોર^૧, ચિત્તપદા^૨, } ૭મ+ગલ. ૧૯,૯૧,૮૬

સવૈયા, લલિતા^૩.

મા ગણ સાત તથા ગલથી રચ ચિત્તપદા—લલિતા ચ ચકોર.

૧ ધાગૂવલ્લભ. ૨ છંદોલતા, છુત્તવીપિકા. ૩ છંદોલતા.

૧૩૩૫ મંજુલ. ૭મ+ગલ. ૧૯,૯૮,૮૬

૧૨,૧૧ અક્ષરે ઇટલે ૧૬ ને ૧૫ માત્રાએ યતિ.

સાત મ ને ગલ અન્ત ખરી રવિ, રુદ્ર યતિ કર મંજુલ પાદ.

૧૩૩૬ સમા. ૧૨,૧૧યતિ. ૭સ+લલ. ૭૧,૯૯,૨૩૬

રવિ રુદ્ર પેરે યતિ ને હય સા, ગણ અન્ત લલાર્થો સમા પદ.

૨૪ સંસ્કૃતિ હંદ.

૧,૬૭,૭૭,૨૧૬ મેદ છે. ૨૪ વર્ણ.

૧૩૩૭ વંશલોન્નતા. રજર+૨મ+જ+૨+મ. ૬,૮૮,૨૯૯.

વંશલોન્નતા વિષે ર જા રા ને વે મા છે જા પછી રથાય અન્તે મા છે.

૧૩૩૮ ધૌરેય, માનવિમ્વ. ૨મ+૨સ+૨ન+સ+મ. ૧૦,૪૬,૨૬૩

બે મ પેરે દ્વિસ પર વેન કરી સ પર મચરણ કરે ધૌરેયે.

૧૩૩૯ દેવ^૧, મહામુજગ્રપ્રયાત, મહામુજગ્ર^૨, } ૮ ચ.
 મુજગ્ર^૩, સુધાપ^૪, મહાનાગ^૫, સર્વેયા. } ૨૩, ૯૬, ૭૪૬
 કરો આઠ યા દેવમાં બાર છેદે, મુજંગે-મહાનાગ પાદે સર્વેયે.

૧ પિંગળાદર્શમા આતુ દેવ અથવા મહામુજગ્રપ્રયાત નામ આપી ૧૧,
 ૧૨ યાતિ કહી છે

૨ મહામુજગ, મુજંગ અને સુધાપ એ ત્રણે નામ વાગ્વત્તમમાં છે કાવ્ય-
 સુધાકર અને હંદોર્ણવમા એને મુજગ કહે છે

૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમા મહાનાગ નામ છે

૧૩૪૦ ઝૂલના. ૧૨, ૧૨ યાતિ. ૭સ+ચ. ૨૯, ૯૫, ૯૩૨
 કર સાત સ ની પર યા ચરમે, યાતિ બાર પરે ઝૂલના પદે તું.
 ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાપી.

૧૩૪૧ ભાસમાનવિંમ્વ, } રજ+મસ+જમ+સય. ૩૧, ૦૨, ૬૩૫
 ભાસમાન.

ભાસમાનવિંમ્વમાં રજ પર ભાસ છે જમ્મા પર સય ભાસમાને.

આ વન્ને નામ વાગ્વત્તમમાં છે.

૧૩૪૨ ધૂવા. સ+રજ+મર+સ જ+ચ. ૩૫, ૧૭, ૮૦૪

સ પઝી જ બે કર ભાર ને સજ આળ તે પર યા ધરી રજ ધૂવા.

ચિત્રસેવટીકાવાલુ માગધીપિંગલ

૧૩૪૩ માધવિકા^૧, કોક, સર્વેયા, }
 માધવી, મકરંદ^૨, વામ^૩, } ૭જ+ચ. ૩૫, ૯૯, ૧૧૮
 વામ^૪, વામા^૫, મંજરી^૬.

જ સાત પઝી ચ પદે ધરો મંજરી માધવિકા રજ કોક સર્વેયા.

૧ હંદોર્ણવમાં આ નામ છે, તે જણાવે છે કે ભાષામાં આતુ નામ
 વામા છે ૨, ૩ આ વન્ને નામ આપા હંદોર્ણવમાં છે

૪ આ વામતુ અપવ્રશ રૂપ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમા છે.

૫ હંદોર્ણવ ૬ કાવ્યસુધાકર અને શબ્દવલ્લભમાં આ નામ છે

૧૩૪૪ સપાહિત. ન+દજ+ચ. ૩૫, ૯૯, ૧૨૦

ન પર છ જા ધર તે પર યા કર ને રચ પાદ સમાહિત કેરા.
 ૧૩૪૫ વિગાહિતગેહ, ગાહિતગેહ, ગાહિતદેહ.

૩ન+ય+મન+નય.

૩૬, ૩૮, ૨૭૨

ઞળ ન પર ય ધર મન આળી જાયા જોડ પદ વિગાહિતગેહે.
 આ ઞળે નામ ઘાગ્વજ્ઞમમાં છે.

૧૩૪૬ અધીરકરીર. મ+૨ન+મસ+નજ+ય. ૩૬, ૫૩, ૧૧૩
 મા ને બે ન પર મ સ કરો ન જ પર યા ચરણ અધીરકરીરે.

૧૩૪૭ તન્વી^૧, } મત+ન+સમ+મ+નય. ૪૧, ૫૫, ૩૬૩
 તન્વીસ^૨. } ૫, ૭, ૧૨ યતિ.

ભા ત પછી ના, કર સ મ પર ભા, ના ય થતી શર હય રવિ તન્વી.

૧ છુતરલાકર, છંદોમજરી, ઘાગ્વજ્ઞમ, અને પ્રાકૃતપિંગળમુત્ર, શ્લોકાદિમાં
 આ નામ અને યતિ છે. ૨ ગળપ્રસ્તારપ્રમાણમાં છે.

૧૩૪૮ અર્દિત, નર્દિત. ૬મ+ન+ય. ૪૧, ૫૬, ૮૫૫

અર્દિત નર્દિત માંહ છ મા ગળ, તે પર ના પર ય ગળ ધરોજી.

અમારા અભિપ્રાય પ્રમાણે ૧૨, ૧૨ યતિ આવે છે.

૧૩૪૯ પાર્પતસરણ. મન+ય+મ+૩ન+ય. ૪૧, ૯૦, ૩૧૫

પાર્પતસરણ પદે માના છે યા પર મ પર ત્રિ ન પર ય અન્તે.

૧૩૫૦ કોકપદ. મમ+સમ+૩ન+ય. ૪૧, ૯૩, ૪૭૯

કોકપદે મામા પર સા મા ઉપર ઞળ ન પર ય ગળ કરોજી.

૧૩૫૧ વૈકુંઠધામા. ૮ર. ૧૨, ૧૨, યતિ. ૪૭, ૯૩, ૪૯૧

વાર ને વાર છેદો અને આઠ રા, આળજો આપ વૈકુંઠધામા પદે.

૧૩૫૨ સ્વૈરિણીક્રીડન, ગંગોદક,
 જાનકી, સ્વંજના, ગંગાધર,
 લક્ષ્મી, ભચ્છી, મંવયા. } ૮ર. ૪૭, ૯૩, ૪૯૧.

સ્વૈરિણીક્રીડને આઠ રા આળજો પાદ પાદે તમે શોભતા જોડને.

૧ મંદારમરદનપૂમાં આ વૃત્ત છે, છઠ્ઠે અક્ષરે યતિ લઈ ઠીક ચોલાયછે.

૨ યાગ્વલ્લભમાં યતિ કહી નથી. માપાહંદોમજરીમાં પણ તેજ પ્રમાણે છે.

૩ હંદોલતા. ૪ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ. ૫, ૬ હંદપ્રમાણમાં છે, પણ તેમાં યતિ કહી નથી.

૧૩૫૩ ઉત્કટપટ્ટિકા. તજ+રજ+નસ+રર. ૪૮, ૪૮, ૩૦૧

છે ઉત્કટપટ્ટિકા પદે ત જા પર ર જ પર ના સા પછી રાર છે.

યાગ્વલ્લભ પ્રમાણે.

૧૩૫૪ વિપક્. ૧૬, ૮ યતિ. ૪ જર. ૧૧, ૧૨, ૬૦૬

વિપક્ પાદ સોઠ આઠ એમ બે વિરામ ને, રચાય ચાર જારથી.

ચિત્રસેનટીકાવાલ્ય માગધીપિંગલમાયો.

૧૩૫૫ અરસાત, મકરંદ, અલસા. ૭મ+ર. ૧૧, ૧૧, ૮૬૩

સાત મ આળ ર અન્ત પદે અલસા-મકરંદ અને અરસાતમાં.

૧ હંદોર્ણવમા સવૈયા પ્રકરણમાં આ તથા અલસા નામ છે. ૨ ગણ-પ્રસ્તારપ્રકાશ. ૩ કાવ્યસુધાકર.

૧૩૫૬ શમ્બર. { ન+મમ+રન+મમ+ર. } ૧૧, ૧૩, ૧૧૨

છછછ છો યતિ, ના પર છે મમા, પર રના ય મ, રા પછી શમ્બરે.

સુતવિલખિત (શુદ્ધ ૩૧૧ અઠ ૭૩૭મે) ન+૨મ+ર=૧૨ વર્ણનાથી વમણ.

૧૩૫૭ { ડુમિલા, મદિરા, દ્વિમિલા^૧,
ડુમિલ^૨, ચંદ્રકલા^૩, દોમલયા,
સવૈયા, મુકુન્દ, રૂપમકરંદ,
ઘોટક^૪. } ૮સ. ૭૧, ૧૦, ૨૩૬

ડુમિલા-મદિરા-દ્વિમિલા રચનો સગળો કુલ આઠ વિચાર કરી.

૧ યાગ્વલ્લભ, ૨ હંદોર્ણવમા પરિશિષ્ટ, માપાહંદોમજરી ૩ માપા-

હંદોર્ણવમા ૪ મંદારમરદનપૂ

૧૩૫૮ { ડુર્લતિકા^૧, માધવી^૨, ડુર્મિલા^૩, { <સ. ૭૧, ૯૦, ૨૩૬
 ડુર્મિલકા^૪, ડુમેલા. { <૬, ૧૦ યતિ.

વસુ ને છ દશે યતિ, ડુર્લતિકા વર્ણો, માધવામાં વસુ સા પદ છે.

૧, ૨ ડુર્લતિકા નામ અને ૮, ૬, ૧૦ વર્ણે યતિ છંદોવોચનાં છે. માપામાં એને માધવી કહે છે.

૩ પ્રાકૃત પિંગલસૂત્રમાં ડુર્મિલા નામ આપી તેમાં ૧૦, ૮, ૧૪ માત્રાદ્ એટલે ૮, ૬, ૧૦ વર્ણે યતિ કહી છે, તે એકનું એકજ છે.

૪ ડુર્મિલકા નામ વૃત્તદર્શિકામાં આપી ૮, ૬, ૧૦ વર્ણે યતિ કહી છે; ઘાગીભૂષણમાં ડુર્મિલકા, ડુર્મિલા નામ આપી તેમાં યતિ કહી નથી.

૫ ડુર્મિલા, ડુમેલા નામ પિંગલદર્શમાં આપી ૧૨, ૧૨ યતિ કહી છે. ચોલધામાં પણ તે ઠીક છે.

૧૩૫૯ નેહપાલ. ૧૨, ૧૨ યતિ. મતર+સત+નમ+સ. ૮૦, ૪૬, ૨૪૧

બારે બારે નેહપાલ મા તર છે, સાતો પર જામ છે સ ચરમમાં પિંગલદર્શમાં ૧૨, ૧૨ યતિ કહી છે.

૧૩૬૦ વેશ્યાપ્રીતિ. મમ+યમ+નમ+નસ. ૮૩, ૧૧, ૮૧૭

આઠે આઠે ઘ્રણ યતિ, છે વેશ્યાપ્રીતિ મમને, યમ પર નમ નસા.

મંદારમંદચપૂમાં આ વૃત્તમાં ૮, ૮, ૮ યતિ કહી છે.

૧૩૬૧ વોલ્લિતવેલ. રમ+મસ+નન+સ. ૮૩, ૬૮, ૧૭૭

વોલ્લિતવેલ વિપે ઘ્રણ મા ને મા સ પઠી નન ચરમ સ રચજો.

ધાગ્વલ્લમ.

૧૩૬૧ (અ.) અતુલપુલક. ૭ન+સ. ૮૩, ૮૮, ૬૦૮

અતુલપુલક કવિવર! રચ હય ન ગણપર સર્ધો ચરણે.

આ વૃત્ત ધાગ્વલ્લમ પ્રમાણે છે.

૧૩૬૨ આભાર^૧, સવૈયા.

૮ત. ૯૬, ૮૬, ૯૮૧

આળો તમે આઠ તા પાદ પાદે ગળી નામ પાડી સવૈયા ચ આભાર.

૧ છંદોર્ણવ તથા કાચમુધાંકર અને છંદ પ્રમાકર

૧૩૬૩ સુખદા^૧, વિષ્ણુ,

સુરેશ્વર, કોકી,

મુક્તાહરા^૨, મુક્તહરા^૩,સવૈયા, માધવી^૪.

૮જ. ૧, ૧૨, ૮૧, ૭૨૬

૧૨, ૧૨યતિ.

૨ચો સુખદા રવિયે યતિ કોકી, સુરેશ્વર આઠ જ માધવી વિષ્ણુ.

૧ પિંગલદર્શમાં સુખદા નામ આપી ૧૨, ૧૨યતિ કહી છે.

૨ છંદોર્ણવ. ૩ છંદ પ્રમાકર. ૪ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ.

૧૩૬૪ મેદુરંદન્ત^૧, કિરીટ^૨, કિરત^૩,માધવિકા, કરીટી^૪.

૮ચ. ૧, ૪૩, ૮૦, ૪૭૧

૧૨, ૧૨યતિ.

મેદુરંદન્ત-કિરીટ વિષે રવિ, છેદ ધરી રચ આઠ મ પાદજ.

૧ યાગ્ન્યભમા યતિ કહી નથી ૨ યાગ્નીભૂષણ, છંદ પ્રમાકર, પ્રાકૃત પિંગલસૂત્ર અને યાગ્ન્યભમા આ નામ છે પણ એકેયમા યતિ કહી નથી.

૩ છંદોગ્રસ્તમુક્તાવલીમાં આને શ્રીમા પ્રકારનો સંઘેયો કહ્યો છે, પિંગલદર્શમાં કિરીટ અને કિરત નામ આપી ૧૨, ૧૨ યતિ કહી છે

૪ કરીટી ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં છે

૨૫ અતિકૃતિ અથવા અભિકૃતિ છંદ.

૩, ૩૫, ૫૪, ૪૩૨ ભેદ છે. ૨૫ વર્ણ.

૩૬૫ શંભુ.

ચચ્ચારે યતિ.

૮મન્ન.

૧

શિવુત્તે, પાદે પાદે, આઠે મા ને, મા આળીને, ચારે ચારે, છેદો લાવે છે.

શંભુ નામનું શંભુ મુત્ત પાછલ જુઓ વર્ણ ૧૯ અને ૧૧૯૪ મે.

૧૩૬૬ વ્પાકોશકોશલ. ત મ+ય મ+૩સ+જ ગ. ૧૪,૨૨,૯૬૮
 વ્પાકોશકોશલ ત મા,યામા પર ંણ સા,જગ આઠ હયે દશે યતિ
 ચાગવલ્લભમાં આ નામ તથા ૮,૭,૧૦ યતિ છે.

૧૩૬૭ શરભૂરિણી. રસ+જન+ભર+સય+ગ. ૨૯,૭૬,૬૦૩
 રાસ છે જજ છે પછી ભર છે અને સય અન્ત ગા શરભૂરિણી પાદે.

૧૩૬૮ હીળહૈયંગવીન. ૮ર+ગ. ૪૭,૯૩,૪૯૧
 આઠ રા પાદ પાદે તમે આળજો શોમતા વૃત્તમાં હીળહૈયંગવીને.

૧૩૬૯ કમલા, મુદિર, મહી, સુમિલા, માધવી, અમલા, ચંદ્રકલા,
 સુહૃદ, સુંદરી, સવૈયા, સુસ્વદા, સુસ્વદાનિ.

૧૨,૧૩ યતિ. ૮સ+ગ ૭૧,૯૦,૨૨૬

કમલા-સુમિલા-મુદિરે રવિયે, યતિ ને ધર આઠ સને ગવલી તું.

૧ ઘાગૂવલ્લભ, તેમા યતિ વહી નથી. ૨ હૃદ-સારમાં આ માપથી મળિના
 નામ આપી તેમા યતિ વહી નથી. ૩ પિંગલાદર્શમાં આ નામ આપી તેમાં
 ૧૨,૧૩ યતિ વહી છે ૪ હૃદરત્નાવલી. ૫ કાવ્યસુધાકર. ૬ મગધત્પિંગલ
 ૭ છદ્મોધ. અને ૮ ગણપ્રસ્તાર-પ્રકાશમાં અનુક્રમે એ નામ છે પણ તે
 પ્રયોમાં યતિ વહી નથી.

૧૩૭૦ નીપવનીયક, } મનન+સમ+૩સ+ગ. ૧૨,૦૨,૮૧૯
 વનીપક, નીપક.

મા ન ન પર સ મ પર ંણ સા છેવટ ગુરુ નીપવનીયક વૃત્ત.

૧૩૭૧ કુમુદમાલા. નતસમય+નતસગ. ૭૯,૭૬,૮૦૮
 અથવા (ન+કર્ણગણ (૧૧૬૬) એવા પાંચ યતિના પાંચ દરજા)

કુમુદમાલા, ન ત સ મા યા, ન ત સ ગા છે, યતિ શરે છે, શર શર ના
 અથવા

નગણ કર્ણે, પનિશ વર્ણે, ક્રમ કરીને, શર ધરીને, કુમુદમાલા.

- ૧૩૭૨ રસિકરસાલા. નન+સસ+ભતન+સગ. ૮૨, ૮૩, ૯૦૪
 નન પર સસ ધર ભાતન આળી સગ પાદે રચ રસિકરસાલા.
 ૧૩૭૩ વિરહવિરહસ્ય. મન+નત+યન+નસ+ગ. ૮૩, ૬૨, ૪૮૯
 માના છે નત પર યન પૂઠે નસ અન્તે ગ પદ વિરહવિરહસ્યે.
 ૧૩૭૪ ભાસ્કર, ભાસ્કરવિલસિત. { મન+જ+યમ+નન+સગ.
 ૮૩, ૮૧, ૩૧૧

ભાસ્કર મન પર જા ધર યા માતે પર નન પર સગ કર શાળા.

- ૧૩૭૫ ચિત્તચિંતામણિ. { ર+નજ+૩ત+મ. ૯૧, ૯૨, ૪૬૭
 ૯, ૮, ૮ યતિ. }

લૈક રાને નજા લૈકતા, યતિ નવ આઠ અન્તે, ગ છે ચિત્તચિંતામણી.

- ૧૩૭૬ ગુણમાલાધરા. { ઝમ+ત+ગ. ૧, ૦૧, ૮૬, ૧૬૭
 ૧૨, ૧૨ યતિ. }

છે રવિ ને જસવી યતિ વે પદ, સાત મથી રચજો ગુણમાલાધરા.

- ૧૩૭૭ વલ્લરી, વલ્લરિકા. ૧ન+જન+જ+ગ. ૧, ૨૧, ૧૭, ૩૭૬

શર નગણ પર જન ધર જમણ કર અન્ત ગ ચરણ વલ્લરી.

- ૧૩૭૮ દાસ. ૬, ૬, ૬, ૭ યતિ. ઝસંમ+ગ. ૧, ૩૬, ૮૧, ૧૧૬

છ છ વક્રે હય, યતિ આળો કવિ! યુગ સામા પર, ગ ધરી દાસ કમો

વિગબ્ધદર્શમાં ઉપર પ્રમાણે યતિ છે.

- ૧૩૭૯ વંધૂર. (છંદોલતા) ધન+રસ+રમ+ગ. ૧, ૪૨, ૭૦, ૪૬૩

ચતુર નગણ પર દ્વિ સ ધર દ્વિ મ અન્ત ગ વંધૂર પદે કરમો.

- ૧૩૮૦ શિવિકા^૧, { ઈમ+ગ. ૧, ૪૩, ૮૦, ૪૭૧
 ચારુ^૨, સારુ. { ૧૨, ૧૩ યતિ.

૧૩
 ચાર વઠ્ઠી જલ ઉપર છે યતિ, મા ગણ આઠ પઠ્ઠી મ કસ્યે શિવિક

૧ યાગ્યહમમાં છે પળ તેમાં યતિ નથી ૨ પિંગલ્યદર્શમાં ૧૨, ૧૩ યતિ
 કહી છે, અને તેમ બોલાય પળ છે.

૧૩૮૧ ભાવિનીવિલસિત. ૪રન+ગ. ૧, ૫૪, ૪૫, ૬૯

ચાર છે રન ગણો તથા ચરમ ગા ધરો ચરણ ભાવિનીવિલસિતે

૧૩૮૨ કલકાંઠ. { ૮, ૮, ૯ યતિ. સજ+નજ+મનર+નગ.
 ૧, ૫૪, ૬૧, ૩૫૬

કલકાંઠ સા જ પર, ન જ છે મ માં ર ન ગ, યતિ આઠ આઠ નનખ
 આ નામ અને યતિ મંદારમરદચમ્પૂમાં છે

૧૩૮૩ વિશેષકવલિત, વિશેષિત. { ૨ન+૨મ+૩જ+ન ગ.
 ૧, ૬૧, ૭૫, ૧૬૮

પ્રથમ ન ગણ જે આવે જે મા લોકે જા પદ ધાય વિશેષકવલિતે.

૧૩૮૪ અભ્રમણ. તન+મસ+૪ન+ગ. ૧, ૬૭, ૭૪, ૭૧૭

અભ્રમણ વિષે તાના પર મા સ કર ચતુર ન ધર ગ ચરમે.

૧૩૮૫ ક્રોંચપદા^૧, { મસ+મ+૪ન+ગ ૧, ૬૭, ૭૬, ૩૯૧
 ક્રોંશપદા^૨. { ૫, ૫, ૮, ૭ યતિ.

ક્રોંચપદામાં, મા મ સ છે મા, યુગ ન પર મ શર શર વસું હય છે.

૧ છંદ શાલ, ઘુસરગ્નાનર, શાન્દકલ્પાનુમ, છંદોત્તમા અને છંદો-
 મંતરીના ક્રોંચપદાના ઉપર પ્રમાણે મમ તથા યતિ છે.

૨ ક્રોંચપદા નામ યાગ્યહમમાં છે, તેમાં ઉપર પ્રમાણે મમ અને
 નનિ છે તેને છંદોમંતરીનું અધરે અ.ર માપ ઉતારી લંબુ છે માન
 પ્રારમમાં ક્રોંચ શબ્દ પેરવાને ક્રોંશ શબ્દ મૂક્યો છે

પિંગલ્યદર્શમાં ક્રોંચપદામાં મમનમનનનનનમ તથા મામ અને
 ૫, ૫, ૮, ૭ યતિ કહી છે, પણ છંદ યાગ્યનાં “મ્મૌ મ્મૌ નૌ નૌ મ”
 હયાદિ સુત્ર છે, તેમાં ક્રોંચો મમ મ છે, હયા આગળ નનો પ્રાપ્તિ
 થવાથી પિંગલ્યદર્શમાં મ્મૌ મ્મૌ નૌ નૌ મ મ ઉતારા છે, તેથી
 તેમાં મૂલ પદ છે.

૧૩૮૬ અલકા, અલિકા. <ન+ગ. ૧,૬૭,૭૭,૨૧૬

ચરણ ચર્ણ પ્રતિ વસુ નગણ પર ચરમ મ કર તું અલકા.

૧૩૮૭ મહાપલ્લીપ્રકાશ. <ય+લ. ૧,૯૧,૭૩,૯૬૨

રત્નો મહાપલ્લીપ્રકાશે વધા આઠ યા ને પછી લા ધરી પાદનો માંહ.

આ વૃત્ત ઘાગ્વલ્લભમા છે. મુજંગપ્રયાતનાં કે ચરણોમાં એક લઘુ ઉમેરવાર્ધી આ વૃત્ત થાયછે.

૧૩૮૮ સૌદામનદામ. ૪સ+નજ+યસ+લ. ૨,૩૬,૨૬,૦૮૪

રવ ચાર સ ને ન જ ને ય સ ને લ ચરમમાં કર સૌદામનદામ.

૧૩૮૯ અરવિંદમુખી, અરવિંદ. <સ+લ. ૨,૩૯,૬૭,૪૬૨

૧૨,૧૩ યતિ.

અરવિંદમુખી વસુ સા ધરતાં, પર લા કરતાં રવિ^{૧૨} તેર વિરામ.

૧ પિંગલાદર્શના આ નામ અને યતિ છે. ૨ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશ.

૧૩૯૦ હરિ. ૨સ+મસત+૩જ+લ. ૨,૮૭,૯૬,૮૬૮

યતિ સાત છંદે ને, યુગ વસુ સા વે, ને મ સ તા, ત્રણ જા પર લા હરિ.

પિંગલાદર્શમા ૭, ૫, ૪, ૮ યતિ છે, તેમા શનુ અથવા રિપુની સજ્ઞા ૫ લખી છે તે ખૂલ છે, પદ્ અધિ કેહેવાયછે. ૧કામ, ૨કોષ, ૩લોભ, ૪મોહ, ૫મદ, અને ૬મત્તર

૧૩૯૧ લવિંગલતા^૧, કલાકુશલ^૨, વિજય,^૩ (વિજૈ).

૧૨, ૧૩ યતિ.

<જ+લ. ૨,૮૭,૬૦,૯૪૨

લવિંગલતા વસુ જા પર અન્ત, લ પાદ વિરામ કલાકુશલે રવિ.

૧ ભગવત્પિંગલમા અને નામ છે, પણ યતિ વિષે કશું કશું નથી; અને તેણે સ્વાહરણના કહિક ૧૧ અને કહિક ૧૨ વર્ણે યતિ પાઢ્ય છે, તે અનિયમિત છે એટલે ૧૨, ૧૩ યતિ પાઢ્યો ટાંક છે.

૨ પિંગલાદર્શમા એ નામ આખી સપર પ્રમાણે ગણ તથા યતિ કેહેછે.

૩ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમા વિજયને વદલે ચિત્રી એમ અશુદ્ધ પાઠ છે.

૨૬ ઉત્કૃતિ છંદ.

૬,૭૧,૦૮,૮૬૪ ભેદ છે. ૨૬ વર્ણ.

૧૩૯૨ જીમૂતધ્વાન^૧, ગૌરી^૨. ૮મ+૨ગ. ૧

જીમૂતધ્વાને છઠ્વીશે લાંબા વર્ણોના આઠે માં વે ગુરુ ગૌરી અન્તે આવેછે.

૧ ઘાગૂલ્લભ.

૨ છંદોલતા.

૧૩૯૩ તનુકિલકિંચિત. ૩મ+નજન+તય+૨ગ. ૩૩,૯૯,૧૬૯

આઠે આશા^૧ આઠે છેદો, છે તનુકિલકિંચિત મમ, માના જન તાયા ગાગા.

ઘાગૂલ્લભમાં ૮,૧૦,૮ યતિ છે.

૧૩૯૪ વિનયવિલાસ. ૪નય+૨ગ. ૩૯,૯૪,૫૭૬

વિનયવિલાસે ચરણ વિપે ચાર નય પછી વે ગુરુ ચરમે આવેછે.

૧૩૯૫ વિશ્વવિશ્વાસ. { મ+૨ય+૨ર+૨ત+૨ગ. ૯૯,૧૧,૪૯૭
૧,૭,૭,૭ યતિ.

માને લોક યા, વે ર વે તા ગુરુ વે, વિશ્વવિશ્વાસ પાંચે, સાત સાતે વિરામો.

૧૩૯૬ અશોકાનોકહ. મમ+નમ+નર+૨ત+૨ગ. ૯૯,૩૪,૯૬૧

આમા છે નામ પર નર છે દ્વિ ત પર ગ વે અશોકાનોકહે પાદ પાદે.

૧૩૯૭ આભાસમાન. ૪ય+૪ત+૨ગ. ૯૯,૮૫,૨૨૬

રત્નો ચાર યા ચાર તા અન્ત વે ગો આભાસમાને પદો ચાર એવાં રસેધો.

૧૩૯૮ વીરવિક્રાંત. મનજ+૯ત+૨ગ. ૯૯,૮૭,૦૬૯

જોડો ચાર ચરણ વીરવિક્રાંત માંહે મના જા પછી પાંચ તા અન્ત વે ગા.

૧૩૯૯ શૂલના^૧, { સસ+યન+૨મ+જલ+૨ગ. ૯૯,૦૭,૮૦૮

શૂલણા. } ૮,૧૬ યતિ.

ન.સ પર યના કરો, રામ પર જાતને વે ગ વસુ પંદરે શૂલણામાં.

૧ માગધી પિંગલછંદોગ્રથ પ્રમાણે.

૧૪૦૦ અપવાહ^૧, અપવાહક. મ+૬ન+સ+૨ગ. ૧, ૦૨, ૮૬, ૯૦ ૧

મા છે ના છ પર સગળ, પર દ્વિ ગ યતિ, નવ છ છ શર, અપવાહે છે.

૧ વૃત્તરત્નાવર તથા વાગ્વલ્લભમાં ૧, ૬, ૬, ૫ યતિ વહી છે.

૧૪૦૧ વિકુણ્ઠકુણ્ઠ ૪ રજ+૨ગ. ૧, ૧૧, ૮૪, ૮૧૧

થાયછે વિકુણ્ઠકુણ્ઠ માંજ ચાર રા જ થાય અન્ત પાદ બે ગ આળવાધી.

૧૪૦૨ ચારુતાતિ. ૨ન+સમ+નજ+૨ગ. ૧, ૧૨, ૦૨, ૮૧૬

દ્વિ ન પર સ મ ધરો ના જા થી ચારુગતિ વિપે રચાય રા જ અન્ત બે ગા.

૧૪૦૩ દ્વિતીયજ્વલણા. ન+૨સ+૨જમ+જ+૨ગ. ૧, ૨૨, ૪૯, ૮૨૪

ન પર દ્વિ સ બે જ મ ને જ છે દ્વિ ગા રવ દ્વિતીયજ્વલણ જરૂર સારા.

માગ્યમેલ જ્વલણાના રાગમાં આ જુત વરાવર વેમતુ નથી, કારણ કે આવા ગણધી બે માત્રા ઘટેછે, પણ ઉપર અક ૧૩૯૯મે જ્વલણાના જે ગણ આપ્યા છે તે વધારે મરોસા પાત્ર છે એટલે અમે આ માપ યથોચિત માનતા નથી, તોપણ માગ્યધી વિંગલઠડોપ્રયમા આ પ્રમાણે માપ હોતાં એને દ્વિતીયજ્વલણા એથુ નામ આપી દાખલ કર્યું છે

૧૪૦૪ મિયજીવિત. ૮મ+૨ગ. ૧, ૪૩, ૮૦, ૮૭૧

છે મિયજીવિતમા વસુ ભા ગળ તે પર અંતવિપે ગુરુ બે ધરમોજી.

૧૪૦૫ રંજન. મનજ+નસ+૨ન+મ+૨ગ. ૧, ૪૬, ૬૩, ૯૯૧

૭, ૭, ૭, ૬ યતિ.

રંજન મુનિ હય, સાત શર મનજ, જે નસ પર દ્વિ ન, ભા ગળ બે ગા.

૧૪૦૬. મસલસલાકા. { મમ+સમન+યત+ન+૨ગ.
૧, ૫૭, ૯૦, ૩૨૧

અઠે આઠે દશ મમ, છે સા મા ના પર યત, ના છે બે ગા મસલસલાકા.

વાગ્વલ્લભમાં આ નામ તથા ૮, ૮, ૧૦ યતિ વહી છે.

૧૪૦૭ ઝઞ્ઞિતકદન. મન+૩જ+૩ન+૨ગ ૧,૬૭,૧૭,૮૭૧
ઝઞ્ઞિતકદન વિષે મન છે ણ જા પર ણ ન પર ચરમ વે ગા.

૧૪૦૮ કુહકકુહર. ૨ન+મય+૨ન+મય+લગ. ૧,૯૧,૩૨,૯૯૨
કુહકકુહરમાં વે ના તયા મા ય પર દ્વિન પછો માયા અને લાગ છે.

૧૪૦૯ સૂરસૂચક. મસજ+૩સ+૨ય+લગ. ૧,૯૨,૪૮,૯૮૫
મા સા જા પદ સૂરસૂચક વિષે ણ સા પર વે ય આળો લગા અન્તમાં.

૧૪૧૦ વિપાળાશ્રિત. { યન+૨મ+જત+સય+લગ.
૧,૯૮,૧૯.૬૧૦

વિપાળાશ્રિતવિષે યના છે ર મ અને જતા છે સય તમા લગા અન્તમાં.

૧૪૧૧ વિનિદ્રસિન્ધુર. ૪ર+૨ જ ર+લગ. ૨,૨૩,૬૬.૪૨૭
ચાર રા આળજો વે જરા જાળજો વિનિદ્રસિન્ધુરે ધરો લગા પદે પદે.

૧૪૧૨ શકુન્તકુન્તલ^૧. { મ+૨ર+૨ન+૨જર+લગ.
૨,૨૩.૮૦,૧૭૭

મા ને વે રા ન વે ને ર જા, ર પર લગ નવે, હયે^૧ વશે શકુન્તકુન્તલે.

૧ ધાગ્વાલ્લભા આ નામ અને ૧,૭,૧૦ યતિ છે.

૧૪૧૩ ભુજગેરિત. મય+નત+૨ન+૨સ+લગ. ૨,૩૮,૧૩,૧૧૩

મા યા ને ન તા છે દ્વિન, ર સા ને લગ યતિ^૧ વસુ હરે, હયે^૧ ભુજગેરિતે.

પિંગલ્લદર્શમા ૮,૧૧,૫ યતિ છે.

૧૪૧૪ ભુજંગવિજૃંભિત. મમત+૩ન+૨સ+લગ. ૨,૩૮,૧૪,૮૪૯

આઠે^૧ રુદ્રે મા મા તા છે, ણ ન પર રસ પર લગા, ભુજંગવિજૃંભિતે.

દ્વૈતરત્નાકર, પ્રાકૃતાર્પિગણસૂત્ર, ધાગ્વલ્લભ, અને શબ્દકત્પટુમમાં
૮, ૧૧, ૭ યતિ કહી છે. પિંગલ્લદર્શમા ૮, ૧૨, ૬ યતિ કહી છે,
તયા છંદ પ્રમાણરમા યતિ કહી નથી, તે ઉપર જણાવેલા પ્રમાણ પ્રયોગમાં
માય નહિ, જોવાર્થા વન્યુ હશે.

કયા એની છે કે, મદદ, ભુજગ (નાગ) પહવાડે પડ્યો હતો, તેને
 ભુજગે પિંગા સમજાવતા માઝુ અને આ વૃત્ત મુખી સમજાવતો અને
 પ્રસ્તાર કરતો ચાલતા ચાલતા સમુદ્રકિનારા મુખી આવી પોહોંચ્યો,
 પછી સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરી ગયો. તે ઉપરથી ભુજગ=નાગ અને વિમૃશ્મિત=
 પડાયન=ભુજગનું નાસ્તો જવું, એવો અર્થ થાય છે

૧૪૧૬ કાકલીકલકોકિલ. { રમ+૨જ+મર+સજ+લગ.
 ૨,૮૧,૪૨,૪૨૭

કાકલીકલકોકિલે રસ નેદિ જા પર માર છે સજ અન્ન લાગ કરો.

૧૪૧૬ વીંગાર. ત+૭જ+લગ. ૨,૮૭,૬૦,૯૪૧

વીંગાર વિપ ગણ તા પર સાત જ ને પર અન્ન લગા ચરણે ધરજા.

૧ આ વૃત્ત મારવાડી દ્વારેજશ્વપિંગલ્લા છે

૧૪૧૭ શૃંગલવલયિત. { મ+૨ન+મમ+નન+જલગ.
 ૨૯૩,૩૦,૯૪૩

શૃંગલવલયિત પદ મા પર બે ના છે મમ પર નન પછી જ લગા.

૧૪૧૮ વિરામવાટિકા. { નન+મસન+મર+ન+લગ.
 ૩,૨૧,૭૯,૭૯૨

ચરણ વિરામવાટિકા નજ છે રસન પછી જ રા અને નગણ લગા.

૧૪૧૯ કર્ણાટક. તમ+૨જમ+૨ન+લગ. ૩,૩૯,૧૨,૮૨૧

કર્ણાટકે તમ રવાય બે જ મ અણાય બે ન પર લગ ચરમ વિપે.

૧૪૨૦ અરિદમન, { રમ+ન+૬ન+લગ. ૩,૨૯,૬૪,૧૧૭
 અરિદલન.

આઠે આશા આઠે બે મા, ત પર શર ન પર લગ. પદ અરિદમનમાં.

આ વૃત્ત માગધી પિંગલ્લંદોમથમા છે અને તેમાં ૧૬,૧૦,૬ માત્રાદ
 ૮,૧૦,૮ વળે યાંત આળવા બેટે છે

૧૪૨૧ કુંભક. ૨ન+૬ર+ગલ ૩,૮૩,૪૭,૯૬૮

૬રણ ચરણ કુંભકે ને ન છે ને છ છે રા ગણા ને પછી અન્નમાં ગા લ.

૧૪૨૨. કલધુનિ. ૨સજ+નસ+૨ન+ગલ. ૧,૦૧,૨૯,૨૭૬

સજ વે પછી. નસ મછી, ન વે કલધુનિ પદમાંજ ચરમ ગલ થાય.

૧૪૨૩ વશમ્વદ^૧, સુખ^૨, સામન^૩, સાવન^૪, માગધી,
સવૈયો, અમ્બુજ, કુન્દલતા^૫, કિશોર^૬, માલતી^૬.

૧૨, ૧૪ યતિ. <સ+૨લ. ૧,૭૯,૨૧,૮૮૪,

૧૨^૧ યતિ છે ગણ સા વસુ વે, —લઘુ અમ્બુજ, સુખ, વશમ્વદ, સામન:

૧ આ નામ ઘાગ્વલ્લભમાં છે, પણ તેમાં યતિ નથી. ૧ એ નામ હંદ:પ્ર-
ભાકરમાં છે તેમાં યતિ નથી. ૨. એ, વે, નામ ગણપ્રસ્તારપ્રકાશમાં છે.

૪ ભાષાછદોગજરીમાં છે. ૫ હંદ:શૃંગરમાં. કિશોર નામ છે તેને યતિ કહી
નથી, એ વૃત્ત પિંગલાદર્શમાં હંદ:શૃંગરમાંથી લીધું છે. પરંતુ ૧૨, ૧૪ યતિ
બોલાય ■ તેથી તેને તે પ્રમાણે યતિ આપી છે ૬ હંદોર્ણય.

૧૪૨૪ વિલાસ^૧. <મ+૨લ. ૬,૪૭,૧૨,૧૧૯

વારમનું^૧ યતિ આ વસુ છે ગણ, ને લઘુ વે થર્કા થાય વિલાસ ચરણ.

૧ ગૌડપિંગલ તથા લક્ષ્મણતજશતિન્ધુમાં અન્તે વે શુરુ થયા છે, પરંતુ
તેમ થવાથી તો ૧,૪૩,૮૦,૮૭૧ મું રૂપ અક. ૧૪૦૪ નુ પ્રિયજિવિત,
થાય છે, એથી તે યોગ્ય નથી. પિંગલાદર્શમાં ૧૨, ૧૪ યતિ છે.

વર્ણદણ્ડક.

છઠ્ઠીશ વર્ણ ઉપરાંતના સમ ચરણના પદને દંડક કહેછે. 'પળ પિપીડિકા આદિ કેટલાંક છઠ્ઠીશ અક્ષર ઉપરાંતનાં પદ છે તેનો ગણના આમાં થતો નથી.

'ઓછામાં ઓછા ૨૭ વર્ણ અને ઘણામાં ઘણા ૯૯૯ વર્ણનું એક પાદ થાય એટલો તેના એક ચરણનો વિસ્તાર છે; એવાં ચાર સમચરણનો એક દંડક થાયછે. છંદ:શાસ્ત્રમાં સૂત્ર છે કે,
દંડકો નૌરઃ ૭।૩૧।

૨ન+૨ આવવાથી દંડક થાય છે. આ સૂત્રનો વૃત્તિમાં હલાયુધે ૨ન ઉપર ૭રગણ આવે એમ કહ્યું છે, પણ—

પ્રથમ ચંદ્રવૃદ્ધિ:પ્રયાતઃ ૭।૩૨।

એ સૂત્રમાં મેહેલો દંડક ૨૭ વર્ણનો ચંદ્રવૃદ્ધિપ્રયાત થાયછે, એમ કહેછે, તો ૨ન ઉપર ઇચ્છાપૂર્વક રગણ આવે તે દંડક કહેવાય, એમ માનવામાં આવ્યું છે તે સ્પષ્ટિ છે.

અન્યત્ર રાત માણ્ડવ્યાખ્યામ્ ૭।૩૩।

એ સૂત્રમાં 'એમ કહેછે કે, રાત અને માણ્ડવ્ય ઋપિયોએ આ ચંદ્રવૃદ્ધિપ્રયાતને અન્ય સ્થાને બીજું નામ ઠરાવ્યું છે, પણ નારાયણભટ્ટ કહેછે કે એ ઋપિયોએ એનું બીજું નામ નથી ઠરાવ્યું.

ત્રેપ પ્રાચિતઃ ૭।૩૪।

આ ચંદ્રવૃદ્ધિપ્રયાત ઉપરાંત દંડકપ્રસ્તારપૂર્વક રગણ વધતાં જાય તેનો સામાન્ય સંજ્ઞા પ્રાચિત અથવા પ્રચિતક કહેવાયછે. પઠવાડે મયેલા વર્ણઠંદોમાં અકેકો વર્ણ વધતાં ૨૬ વર્ણ સુધી છંદ વનેડે, તેમ અહિં અકેકો ગણ વધતાથી પ્રચિતક થાયછે.

પ્રચિત અથવા પ્રચિતક ઇટલે વૃદ્ધિ પામેલું અર્થાત્ અકેરો રગણ વૃદ્ધિ પામતો જાયછે, માટે એનું સામાન્ય નામ એનું કલ્પ્યુ છે કેટલાકનો અભિપ્રાય એનો છે કે, ૧૧ ઉપર એકેરો રગણ વધારવાનું કથન છે તે ઢંઢકના ચરણમા વગારો કરવાનું સૂચવે છે. અને વૃત્તરત્નાકરની અવધૂરિ યોજામા કેહે છે કે, એ પ્રમાણે ચરણમા રગણનો વગારો કરવાથી જે ઢંઢક થાય તેના નામ અર્ણ, અર્ણત્ર એવા છે તે નહિ પણ ઘીજા કરૂપવા જો આ પ્રમાણે કરવામા આવે તો નીચે દર્શાવેલા અર્ણ ઢંઢકના પેહેલા ચરણમા ૮ ર આવે તો ઘીજામા ૯ આવે, ત્રીજામા ૧૦ આવે, અને ચોથામા ૧૧ આવે ઇટલે અર્ણની રચના નીચે પ્રમાણે થાય —

પ્રથમ ચરણમા ૨૧+૮૨=૩૦ વર્ણ.

ઘીજા ચરણમા ૨૧+૯૨=૩૩ વર્ણ

ત્રીજા ચરણમા ૨૧+૧૦૨=૩૬ વર્ણ

ચોથા ચરણમા ૨૧+૧૧૨=૩૯ વર્ણ

તેમજ અર્ણત્રમા નીચે પ્રમાણે થાય —

પ્રથમ ચરણમા ૨૧+ ૯૨=૩૩ વર્ણ.

ઘીજા ચરણમા ૨૧+૧૦૨=૩૬ વર્ણ.

ત્રીજા ચરણમા ૨૧+૧૧૨=૩૯ વર્ણ.

ચોથા ચરણમા ૨૧+૧૨૨=૪૨ વર્ણ.

એનું પ્રમાણે વ્યાજ, જીમૂત આદિના પ્રથમ ચરણમા ૧૦, ૧૧ એમ અનુક્રમે ગણનો વગારો કરવો, પણ જો આ પ્રમાણે કરવામા આવે તો સમ ચરણ રહેતા નથી. પણ પ્રત્યેકમા ત્રણ ત્રણ વર્ણ વધવાથી વિષમ થઈ જાય છે માટે એવો અર્થ કરવો કેવલ અયોગ્ય છે અને નારાયણપદનો અભિપ્રાય પણ એમજ છે.

૨૭ વર્ણના ઢંઢક

૧૪૨૬ ચંડવૃદ્ધિપ્રયાત^૧, ચંડવૃદ્ધિ-
પ્રયાત^૨, ચંડવૃદ્ધિ^૩, હૃદય^૪. } ૨ન+૭૨=૨૭ વર્ણ.

૨ દ્વિ ન પર હય રાગણો ચંડવૃદ્ધિપ્રયાતે ધરો ચાર પાદો વિષે ભાવયો.

૧ છંદ શાસ્ત્ર, ૨ ઘૃત્તરત્નાકર, પ્રાદ્યતાર્ણિકમૂલ. ૩ છંદોદ્દત્તમુક્તાવલી.

૪ માગધાપિતલકઉદગ્રવ્ય.

ચંડવૃદ્ધિપ્રયાત ઉપરાંત અકેકો રગણ વ્યવર્તતાં જૈ ઢંઢકો ધાયઢે, તે ઘૃત્તરત્નાકરનો નારાયણભટ્ટો ટીકામા તવા છંદ શાસ્ત્ર આદિમાં નોને પ્રમાણે જોડામાં આનેઢે. તેમા છંદોબોધમા માત્ર ંરુ ૧થી ૬મુની નામઢે, ંને છંદોમંજરીમાં અક ૧થી ૭મુધોઢે —

ક્રમ, નામ, લક્ષણ, વર્ણ.

૧૪૭૦ અર્ણ, ઢંઢકતૃભંગી. ૨ન+ ૮૨= ૩૦

૧૪૭૭ અર્ણવ ૨ન+ ૯૨= ૩૩

૧૬૦૦ વ્યાલ,† વિશેષશાલીન. ૨ન+૧૦૨= ૩૬

૧૬૦૬ જીમૂત. ૨ન+૧૧૨= ૩૯

૧૬૦૯ લીલાકર ૨ન+૧૨૨= ૪૨

૧૬૧૨ ઉદામ . ૨ન+૧૩૨= ૪૬

૧૬૧૪ શંખ. ૨ન+૧૪૨= ૪૮

૧૬૧૭ આરામ, અર્ક^૧, પથક^૨, વિશ્વવાદ. ૨ન+૧૬૨= ૬૧

૧૨૧૮ સંગ્રામ, ચંદ્ર^૧, તક્ષક^૨, } ૨ન+૧૬૨= ૬૪

પન્નગમ, ચંદ્રેશ, કાલક્રંડ. }

† છંદોદ્દત્તમુક્તાવલીની લિખિત પ્રતિમા વ્યાજગમ છે, તે મૂલ જણાયઢે.

૧ આ નિશાનવાળો નામ છંદોદ્દત્તમુક્તાવલીમા છે

૨ ઘૃત્તરત્નાકરની જનાર્દનની ટીકામા આ નામ છે

૧૫૧૯	સુરામ, ઈશ, પાંડુક, મોગીન્દ્ર.....	૨ન+૧૭૨=	૧૭
૧૫૨૧	વૈકુંઠ, મોગી, ઉદારપાદ.....	૨ન+૧૮૨=	૬૦
૧૫૨૨	સોત્કંઠ, ઇન્દ્ર.....	૨ન+૧૯૨=	૬૩
૧૫૨૩	સાર, પીયૂષ ^૧	૨ન+૨૦૨=	૬૬
૧૫૨૪	કાસાર, વારાહ ^૧	૨ન+૨૧૨=	૬૯
૧૫૨૫	વિસ્તાર, ઘાત ^૧	૨ન+૨૨૨=	૭૨
૧૫૨૬	સંહાર.....	૨ન+૨૩૨=	૭૫
૧૫૨૭	નીહાર.....	૨ન+૨૪૨=	૭૮
૧૫૨૯	મંદાર.....	૨ન+૨૫૨=	૮૧
૧૫૩૦	કેદાર.....	૨ન+૨૬૨=	૮૪
૧૫૩૧	સાધાર.....	૨ન+૨૭૨=	૮૭
૧૫૩૨	સત્કાર.....	૨ન+૨૮૨=	૯૦
૧૫૩૩	સંસ્કાર.....	૨ન+૨૯૨=	૯૩
૧૫૩૪	ગાકંદ.....	૨ન+૩૦૨=	૯૬
૧૫૩૫	ગોવિંદ.....	૨ન+૩૧૨=	૯૯
૧૫૩૬	સાનંદ.....	૨ન+૩૨૨=	૧૦૨
૧૫૩૭	સંદોહ.....	૨ન+૩૩૨=	૧૦૫
૧૫૩૮	નંદ.....	૨ન+૩૪૨=	૧૦૮

ઉપર પ્રમાણે પ્રમાણપ્રયોગમાં ૨ન કાયમ રાસી તે ઉપર અકેકો રગણ વધારીને જૂદા જૂદા દંડક રચવાનું કેહેવામાં આવેછે, ત્યારે માગધીર્પિંગલઙ્ઘોપ્રયમાં એથી ઉલટું ૭ રગણમાં અકેકાનો ઘટાડો કરીને નગણમાં વધારો કરવાનું કેહેછે, ૨ન+૭૨નું રૂપ જે ઉપર લલવામાં આવ્યું છે તેને તે હર્ષ નામ આપેછે અને તેના મેદ ઉપર જળાવેલા ક્રમે નીચે પ્રમાણે યાયછે:—

१४२६ विद्याधर, विज्जाहर. $३१+६२=२७$ वर्ण.

त्रण न गण पर पद रा गणो धारिने पादमां आण विद्याधरे दंडकें.

१४२७ सज्जन. $४१+५२=२७$ वर्ण.

चतुर नगण पर शर रगणो धरो पाद पादे तमे सज्जने दंडकें.

१४२८ दुःखाकरो. $५१+४२=२७$ वर्ण.

शर नगण पर चतुर रगण घरतां वनेछे खरो भेद दुःखाकरो.

१४२९ विरतिकल्प, विरयिकप्पो. $६१+३२=२७$ वर्ण.

पट नगण उपर धर भण रगण विरतिकल्पमां पाद पादे खरे.

१४३० मकर, मतिकर. $७१+२२=२७$ वर्ण.

हय नगण पर र धर प्रतिपद मंकर-मतिकर दंडकें पादमां.

१४३१ शुभंकर, सुहंकर. $८१+१२=२७$ वर्ण.

वसु न गण पर र गण धरौ कविपर! प्रतिचरण रच शुभंकरे.

उपर जणाव्या प्रमाणे भागधीपिंगळलंदोअंधमां नगण वेशारी रगण धटाडया छे, पण प्रमाणअंधोमां एम नथी. तेमां तो रनगण+७ रगणतो चंडवृष्टिप्रयात थायछे, तेना उपर अँकेको रगण वधारतां. ९९९ अक्षर सुधीनुं एक पाद करवाने वे नगण उपर ३३१ रगण सुधी वधारवानुं केहेछे. ए हिसाजे तेना ३२९ भेद थायछे, तेमांथी ३४ भेदनां नाम तो अंधोमां प्राप्तिछे, ते उपर जणाववामां आव्यां. जनार्दन, सुखानंद, आदि केहेछे के, आवा दंडकोनां नाम नीचे प्रमाणे कल्पवां:—

कुपुद्र, तसक, अब्ज, मंजुल, वारिधि, तरंग, इत्यादि.

વાગ્વહ્નમમાં કેહેછે કે, કવિની ઇચ્છા પ્રમાણે જેમાં વિરામ ધરાવરં સચવાય તેવા ગણોથી અનેક દંડકો થાયછે અને તે ઘણા ગણોથી ગુંથાયછે, માટે તેનાં ગુંચંછક, દામ, હાસ, પ્રસૂન, મંજરી અને રુચિરા એવા અર્થવાળાં નામ કલ્પવાં. દ્વત્તરત્નાકરની અવધૂરિ ટીકામાં કેહેછે કે, ગગન, સમુદ્ર, એવાં નામ પણ અપાયછે.

છંદ:શાસ્ત્રનો ઉપર અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો તેમાં ૨ ન-ગણ ઉપર ૭ રગણે અત્રિ તેજ દંડક કેહેવાય અને રગણનો વધારો કરવાથી જે દંડક થાય તે પ્રચિત્ત કેહેવાય, એમ ઠરેછે; પણ બીજા પ્રયોગો જોતાં તથા કવિના પ્રયોગોનું અવલોકન કરતાં રગણ સિ-વાયના ગણો જોડવાથી પણ દંડક બનેલા જણાયછે. ગંગાદાસ અને કેદારમહે ૨ નગણ ઉપર ૭ રગણનો પ્રચિત્તક કહ્યો છે અને બીજા પ્રયોગમાં પણ તેમજ જોવામાં આવેછે.

છંદ:શાસ્ત્રના ટિપ્પણમાં, છંદ:પારિજાત ઉપરથી લેએછે કે, છવીશ અક્ષર સુધી એકેક વર્ણ વધતાં જે છંદ થયા તે બતાવવામાં આવ્યા, હવે તે ઉપરાંત એકેક ગણ કે વર્ણ વધવાથી દંડક અને પ્રચિત્તક કેહેવાયછે; એટલે નગણ સાથે રગણનો પ્રયોગ કરતાં જે બને તે દંડક અને બીજા ગણની રચનાવાળાને પ્રચિત્તક કેહેછે. નગણ સાથે ય, ત, ર તથા મ, સ, જ નાં પરસ્પરના પ્રયોગથી, અ-ર્થમાં તે ગણોના માંહોમાંહેના સંમિલનથી, તેમજ કેવળ સગણ અને મંગણના યોગથી, પ્રચિત્તકના કરોડો ભેદ થઈ શકેછે, તે કેવળ શેષજ જાણી શકેછે.

છંદ:શાસ્ત્રની ટીકામાં છંદ:પારિજાતનું વચન છે કે:—

ચિદાય મગણં શુદ્ધં ગણૈરન્યૈરશેષતઃ પદ્વિંશાદધિ
કૈર્વર્ણેર્દિશ્યન્તે પ્રચિતાનિ ચ.

મગળ વર્ગ કરતાં બાકીના ઘણા ગણોના સંમિલનથી ૨૬ વર્ષ ઉપરાંતના પ્રચિતકો જોવામાં આવેછે.

ઉપર પ્રમાણે મગળને વર્ગ કરવા કેહેછે પણ અંક ૧૪૩૪ નો હદાલ ૯ મગળનો થાયછે, તેથી ઉપરના ઘનન ઉપર આધાર રાખવો ઠીક જણાતો નથી.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે રગણઘટિત દંડક ૩૨૯ મુખી બની શકેછે, અને એન પ્રમાણે યગણઘટિત પ્રચિતક પણ બનેછે. તેમજ બીજા ગણોની યોજનાથી પણ બનેછે. છંદ:શાસ્ત્રમાં જે નમણ ઉપર ૭ રગણવાલ્લાને દંડક માન્યો છે, અને સાત ઉપરાંતના રગણવાલ્લાને પ્રચિતક માન્યો છે. અને તેનું સૂત્ર નીચે જણાવ્યું છે—

શેષ: પ્રચિત: इत:

અમાં શેષનો અર્થ, સાત રગણ ઉપરાંત અકેક રગણ વધવાથી જે દંડકો થાયછે તે પ્રચિત કેહેવાયછે, એમ હલાયુધે કહ્યો છે, પણ વૃત્તરત્નાકરની નારાયણમટ્ટની બનાવેલી ટીકામાં કેહેછે કે, યગણ આદિ પ્રયોગથી રચેલા દંડકો કવિઓએ બનાવ્યા છે માટે, શેષ: એટલે રગણવાલ્લા દંડક સિવાયના યગણોથી રચાયેલા દંડકોને પણ પ્રચિત કેહેવા.

૧૪૩૨ પ્રચિતક^૧, સિંહવિક્રાન્ત^૨. $૨૫+૭૫=૨૭૦$ વર્ગ,

પ્રચિતક પદ પદે જે ન છે તે ય છે સાત પૂરા રચો એ પ્રકારે પ્રવીણો!

૧ વાગ્વહર અને છંદોદ્ધત્તમુક્તાવલીમાં પ્રચિતકનું માપ આ પ્રમાણે છે.

૨ છંદોદ્ધત્તમુક્તાવલીમાં સિંહવિક્રાન્ત નામ આવી તેમાં ૨૭+ ૯૫ લાવવા કહી હદાહરણમાં ૯૫ આપ્યા છે, તે ઉપરથી જણાય- છે કે, ય યથેચ્છ આણવા પણ છંદોમંજરીનું પરિશિષ્ટ તથા વૃત્તરત્નાકરની નારાયણમટ્ટમાં કેહેછે કે—

॥ નયુગલગુરુયુગેવં ચકારાઃ કવીચ્છાનુરોધાત્તદા ચન્ન
 વક્ષ્યન્ત એવોડપરો દળ્લકઃ પળ્લિતૈરીરિતઃ સિંહવિક્રાંતનામા ॥
 ૨ન+ઈચ્છાપૂર્વક ચ એવા માપના દંડકને સિંહવિક્રાન્ત કહેછે.
 છંદોમંતરીના ઉદાહરણમાં ૧૩ ચ મૂક્યા છે.

જેમ ચંડવૃષ્ટિપ્રયાતમાં ૨ન+૭૨ આવેછે અને તે ઉપરાંત
 એકેકો રગણ વધવાથી જૂદા જૂદા દંડક થાયછે તેમ, ૨ન+૭૫
 ઉપરાંત એકેકો ચગણનો ચડાવો કરતાં ૯૯૯ વર્ણ સુધીનું પદ
 થતાં ૩૩૧ ચ આવે અને તેના ૩૨૬ ભેદ થાય તેનાં નામ પ્રથમ
 મૂચવ્યા પ્રમાણે પઢી શકેછે.

ચંડવેગદંડક ૨ન+૫ (ચપેચ્છનો) થાયછે, એમ છંદોવૃત્તમુક્તા-
 વલીમાં કહેછે પણ છંદોલતામા તેનું માપ ૨ન+૮૫+૨ન આપ્યું છે;
 સુટે અમે તે અહિં દાલલ કસ્યો નથી.

મુક્તકદંડક.

ગણના નિયમથી મુક્ત ઇટલે જેને ગણના નિયમ તાગુ
 મઢતા નથી, પણ ઇચ્છાપૂર્વક વર્ણની રચના કરવામા આવેછે તે
 મુક્તકદંડક કહેવાયછે.

૧૪૩૩ મુનીન્દ્ર. લઘુ ગુરુનો નિયમ નહિ. ૨૭ વર્ણ.
 મુનીન્દ્રમાહે લઘુ ગુરુકેરો નિમ ન આવે પણ સત્તાવિશ અક્ષર લાવે.

મનહરવિભવ્યા છે

મીઝા મુક્તક વર્ણસંખ્યાના કમે આગલ જોવામા આવશે.

મૃચ્ચસતજમનગલપ્રીથતાદંડક.

ઉપર પ્રમાણે આઠ ગણ તથા ગુરુ અને લઘુ એવા પ્રાયેદના સત્તાવીશ અક્ષર-
 ના પ્રારંભથી પ્રતિચરણમાં ૯૯૯ વર્ણ આવે ત્યાં મુગી દંડક ચનેછે તેમાં
 ફેટલાક તો વર્ણ વધતા જાય તોપણ દંડકુ દંડક નામ રાવેછે, પન્તુ ૨૭

વર્ણનુ થડ ચતાવી તે ઉપરાત તેની ધારાઓ ભેદ રૂપે યાય, તે ઓઢણવાને જૂદા નામ પાડવા અર્થિત છે

૧૪૩૪ ઉદાલ, ઉદાલક.

૯૫=૨૭ વર્ણ.

ઉદાલે આવેછે પાંદે પાંદે સત્તાવોશે

ગુરુ-કેરા મા સૌ ^૬ઘડે પોહોંચો જાતા.

૧૪૩૫ સિંહવિત્રીડ.

૯૫=૨૭ વર્ણ.

ગજો યા વધા ^૬ઘડે તો થાયછે સિંહવિત્રીડના-

પાદમા વર્ણ સત્તાવિશેના.

૧૪૩૬ મત્તમાતંગલોલેત,

મત્તમાતંગલીલાકર.

૯૨=૨૭ વર્ણ.

મત્તમાતંગલીલાકરે લાવજો ^૬ઘડે રા

છેવ ઓઢા અને તો ગમે ઇટલા.

સુસરનાકરની નારાયણમંત્રી ઢાઢાના પરિશિષ્ટ માગમા તથા છદોલતા માં દ્વિતી પ્રમાણે રગણ વરવાધી આ દઢક થાયછે, એમ સ્પષ્ટણવાધી, ઉદા-
હરણમા ૧૩ રગણ આપ્યા છે (મહાનવિ કાલિદાસરૂપે રૂપામલાદટકના
ટિપ્પણમા જે જ્ઞગણ+યવેચ્છ રગણધી આ દઢક વનવાનુ જ્ઞયુ છે) છદા
ળવમા ૧૪ રગણ સુધી વાર્ણીભૂષણમા ૧૧ રગણ સુધી, અને પ્રાકૃત પિંગલ-
સૂનમા ૧૦ કે ૧૧ રગણ લાવવા વળુ છે છદ પ્રમાકરે ૧૨નુ માપ વતાધી
તેનુન ઉદાહરણ આપી નોગમા જણાવ્યુછે-કે, જેમા ૧થી આધિક રગણ હોવિ
તે વળ આનાન ભેદમા ગણાયછે વાગ્વલભમા ૧૨ અને છદોમત્રીમા
થયેન્છ ૨ લાવવા વળુછે વળ એ વન પ્રથમા ઉદાહરણ ૧૨ના છે, એટલે
નવ વરતા વધારે દ્વિતીપૂર્વક રગણ આળવાનુ પ્રમાણપ્રધોપરધી નાકલેછે
જના ભેદમાથા નાચના જે મત્રા આલ્યા છે -

૧૫૦૬ સારંગ

૧૩ ૨=૩૯ વર્ણ.

૧૫૨૧ રુદ્રસારંગ

૧૫ ૨=૪૯ વર્ણ.

૧૪૩૭ કુસુમસ્તવક^૧, કુસુમાસ્તરણ. ૯૨=૨૭ વર્ણ

નવ સાર ગણ શોભિત તો સજગો કુસુમસ્તવકે પ્રતિપાદ વિપે સમજી.

૧ છંદોબોધ તથા ઘાગ્વલ્લમ. છંદ.પ્રભાકરમા સ યથેચ્છ ગને છંદો-
વૃત્તમુક્તાવલીમા ૧૨ સગુ ઉદાહરણ છે.

૧૪૩૮ દામ. ૯૨=૨૭ વર્ણ.

છે તાર ગણો લંડ સર્વે મઠી પાદપાદે વધા દામમાં વર્ણ સત્તાવિશે યાય.
ઉદાહરણ ૧૨ તગણનુ છે.

૧૪૩૯ વિતાન. ૯૨=૨૭ વર્ણ.

વિતાન વિપે જગણો નવ થાય પદેપદમાં કુલ વીશ અન્ને હૈય વર્ણ.
ઉદાહરણ ૧૨ જગણનુ છે.

૧૪૪૦ વર્તુલ. ૯૨=૨૭ વર્ણ.

વર્તુલ દંડકમાંહ પદેપદ છે નવ મા ગણના વિશ ને હૈય અક્ષર.
ઉદાહરણ ૧૨ મા ગણનુ છે.

૧૪૪૧ અચલ. ૯૨=૨૭ વર્ણ.

નવ તું નગણ ધર ધરણ ચરણ પર વિશ હૈય કુલ કર અચલ.

ઉપર પ્રમાણે મયરસ સજમન ૯ ગણના દંડક થઈ રહ્યા માર્કો મલ
મા રહ્યા તે કુલો અક ૧૪૪૬ તથા ૧૪૪૭

૧૪૪૨ સુધાધાર. ૪૫+૩૨+૨૫=૨૭ વર્ણ.

ધાર મા ઉપર છે ઘ્રણ તાર ગણ તેની પરે તું સુધાધારમાંહ મા વે કર.

૧૪૪૩ દિનકર. ૧૫+૮૨=૨૭ વર્ણ.

૯ક મા ગણ પર વસુ તું નગણ ધર દિનકર ધરણ ચરણ રત્ન.

૧૪૪૪ સૌમયાલા. ૪૨+૪=૨૭ વર્ણ. તેમાં ૯, ૮ યતિ.

જરાજરાજરાજરાજ, સૌમયાલામાં વિરામ, તો નવેમ આઠ વર્ણ ધાર.

१८ वर्णना दंडक.

१४४५. मकरालय. न+ग+र एम सात वर्णनो नगर गण चार
नार आवे.=२८ वर्ण.

नगरनां झुमतां वरण सौ सातनां चरणमां चारछे मकरना आलये.

नगरनां झुमतां चारथी आरंभाने ९९९ वर्ण थाय स्यामुषीनी
हदमा जेटलो आधी शके तेटला आना गेद थायछे. आ उपरांत
छंदोवृत्तमुक्तावलीना अभिप्राय प्रमाणे नगर झुमतामा नगर वपर
अनुक्रमे अक्षर दृगण वधारवाधी इच्छापूर्वक दंडकां बनेछे. एनी रच-
नामा कादक वागकार होय एम होवु जोदये. एना नीचे प्रमाणे भेद
प्रसिद्ध छे:—

क्रम.	नाम.	माप.	वर्ण.
१४५१	पन्नगेन्द्र.	न+१ग+ ८र=२८	
१४७८	दंभोली.	न+१ग+ ९र=३१	
१४९९	हेलावली.	न+१ग+१०र=३४	
१५०३	मालती.	न+१ग+११र=३७	
१५०८	केली.	न+१ग+१२र=४०	
१५१०	कंकेली.	न+१ग+१३र=४३	
१५१३	लीला.	न+१ग+१४र=४६	
१५१६	विलास.	न+१ग+१५र=४९ इत्यादि.	

उपरनुं विवेचन नीचे प्रमाणे छंदोवृत्तमुक्तावलीमां कखुं छे:—

नगणतथेद्गुरुस्तस्य पथाद्यदाष्टौ तु रेफास्तदा पन्नगेन्द्रकृतः
पन्नगैः (न+ग+८र)

प्रतिपदं पन्नगेन्द्रात्पुनरेफवृद्ध्या तु दंभोलिहेलावलीमालती
केलिकंकेलिलीलाविलासादयः (न+ग+११र)

छंदोलतामां आ विषे नीचे प्रमाणे लेखेछे:—

जलोधिलघोर्भवेद्रेफकैरप्यभिः पन्नगेन्द्राभिघो दंडकथाय

વૃદ્ધિ ક્રમાદંડકં પ્રત્યુપૃતીહ પાંદે યદૈકાદિરેફણ ચાંભોલિ
હેલીધૂલીમાનલીકેલિલીલાવિલાસાદયઃ (ન+લ+૨૦૨)

નગણને એક લંબુ ઉપર આઠ રગણ લાવવાથી પદ્મગેન્દ્ર દંડક
થાયછે અને ત્યાર પછી અકેકો રગણ વધારવાથી અંભોલી (૧૪૭૯),
હેલી (૧૫૦૦), ધૂલી (૧૫૦૪), માતલી (૧૫૦૭), કેલિ
(૧૫૦૮), લીલા (૧૫૨૩), વિલાસ (૧૫૧૬) આદિ દંડક થાયછે.

આ બંને પ્રંથોના જુદાજુદા કથનથી પ્રાંતિ થાય એવું છે, કેમકે
છંદોવૃત્તમુક્તાવલીમાં ન+ગ+૮૨ અને છંદોલતામાં ન+લ+૮૨ નાં
પ્રારંભથી ભેદ બનાવેછે અને તેનાં નામમાં પણ અવલસવલ ફેર-
ફાર થઈ ગયો છે, પરંતુ મરુત્તલયના સૂત્રામાં ન+ગ+૨ આવેછે
તેથી છંદોવૃત્તમુક્તાવલીનો અભિપ્રાય, બીનાં સવલ પ્રમાણને અભાવે
અંમે માન્ય રાખ્યો છે.

૧૪૪૬ ચંદ્રઃ

૨૮ ગુરુ વર્ણ.

ચંદ્રે આવેછે અઢાવીશે વર્ણો પાંદે ને પાંદે પૂરેપૂરા ઓછો આવેછે ઉદાહરણ.

અઢાવીશ કરતાં એક વર્ણ ઓછો રાખિયે તો ઉદાહરણ (૧૪૩૪)

થઈ જાય માટે આ દંડકનો પ્રારંભ અઢાવીશ અક્ષરથી કરવો ઉચિત છે.

૧૪૪૭ લલિત.

૨૮ લંબુ વર્ણ.

લલિત ચરણ પર લંબુ તું વરણ કુલ વિશ પર વસુ ધર કવિવર!

જો સત્તાવિશ, અક્ષરથી પ્રાગભિયે તો અચટદંડક થઈ જાયછે,

સુખો શક ૧૪૪૧

આઠ ગણ અને લંબુ ગુરુના મિશ્રણથી થતા દંડક.

૧૪૪૮ અનંગશેખર, મહીધર. ૧૪ લગ=૨૮ વર્ણ.

અનંગશેખરે રંચાય ચૌદ લાગ સામટા

બેઠા ગણાય વર્ણ વીશ આઠ તો.

૧ મહીધરનામ છંદઃપ્રતીપ અને છંદઃપ્રભાવમાં ૧૪ લગડું
જણાવ્યું છે.

લઘુગુરુના ક્રમે ૨૮ અક્ષરનો આ દંડક 'છંદોવૃત-
સુક્તાવલીમાં છે. આમાં પ્રત્યેક પાદમાં ઇચ્છાપૂર્વક લઘુ ગુરુ આ-
ળવા, એમ પ્રમાણગ્રંથોનો અભિપ્રાય છે. પ્રાકૃતર્પિંગલસૂત્રમાં યથેચ્છ
લઘુ ગુરુ લાવવા કેહેછે, પણ તેનો વૃત્તિકાર લક્ષ્મીનાથ મદ્દ વિશેષમાં
એમ વિસ્તાર આપેછે કે, લગના ક્રમથી એટલે યથેચ્છ જગણ
રગણના ક્રમે છેવટ જગણ લાવી તે ઉપર અન્તમાં એક લઘુ આળી
૨૮ વર્ણ અથવા તેથી વધારે ૧૦ કે ૧૧ ગણ ઉપર એક લઘુ
આવે એમ રચના કરવી. પણ આ કયન યોગ્ય નથી, કેમકે આ
દંડકમાં લગ નો ક્રમ ઇચ્છાપૂર્વક આળવાનો પ્રમાણગ્રંથોનો
અભિપ્રાય છે, તેમજ મૂળ સૂત્ર છે—

“લઘુર્ગુરુર્નિજેન્દ્રયા યદા નિવેશ્યતે તદ્દપ દળ્ડકો ભવ
ત્યનદ્વશેત્વરઃ ૨૦૯.” આ પ્રમાણે છે તેમાં પણ વૃત્તિકારે જગાવેલો
અભિપ્રાય આવતો નથી માટે તે ગ્રાહ્ય નથી.

ચાગ્રહમમાં ઇચ્છાપૂર્વક લગ લાવવા કેહેછે, અને ગોઠતો
આવે એવી યતિ આળવી એમ જણાવેછે, પણ લક્ષણ બાંધતાં જે રચના
કરી છે તેમાં લગ નો ક્રમ સાચવ્યો નથી અને વર્ણ ૨૭ આપ્યા છે,
પણ તેનીજ યતિથી તથા પ્રમાણગ્રંથોથી વિરુદ્ધ પડતું છે.

છંદ શાસ્ત્રની ટીકામાં છંદોમંજરી ઉપરથી પ્રતિપાદમાં અક્ષર
અઠ્ઠાવીશ આપ્યા છે, અને લઘુ ગુરુનો ક્રમ સાચવ્યો છે,
છંદોમંજરીમાં યથેચ્છ લગ લાવવા કેહેછે. ઉદાહરણમાં ૨૮ વર્ણ
તળપ્રસ્તારપ્રકાશમાં લગના ક્રમથી ૩૨ વર્ણના દંડકનું આ ના
મળ્યું છે, પણ તેનાં બીજાં નામ દ્વિનારાચિકા, મહાનારાચ, એ
કે તે આના મેદ છે. બીજા મેદ ૯૯૯ વર્ણનો હૃદ સુધી જનો શકેછે.
૧૪૪૯ અશોકપુષ્પમંજરી.

૧૪૪૯=૨૮ વર્ણ.

મેદ ચાર ગા લ વીશ આઠ વર્ણ છે અશોકપુષ્પમંજરી પદે પદે સદાય.

૧૪ ગલના પ્રારંભથી વેકીના ૯૯૯ અક્ષર સુધી આના ભેદ થાયછે. ૧૬ ગલનો સુધાનિધિ (અં. ૧૪૯૪) આનો ભેદ છે.

વાગ્વલ્લભમાં રજના ક્રમે ૨૭ વર્ણ આપ્યા છે, તેમજ છંદ:-
કામદુઘાવત્સમાં ૨૭ અક્ષર રાસી છેલ્લો લઘુ મૂકી દીધો છે. ૯
વિરુદ્ધ પડતું છે. છંદઃપ્રભાકરમાં યથેચ્છ ગુરુ લઘુ લાવવાનું કેહેછે.
પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમાં ગુરુ લઘુના ક્રમે અર્થાત્ રગણ જગણના ક્રમે
નવ ગણ અને તેમાં નવમા રગણ ઉપર અંતે એક લઘુ એમ અઢાવીશ
વર્ણ લાવવાનું કેહેછે. ને એજ પ્રમાણે છંદઃશાસ્ત્રની ટીકામાં ગુરુ-
લઘુને ક્રમે અઢાવીશ અક્ષર આપી તેમાં છેલ્લો લઘુ આપ્યો છે.
અનંગશેખર આથી ઉલટું છે. જુવો અંક ૧૪૪૮ મે.

૧૪૫૦ માલા. (છંદોલતા) $૨૦+૭મ+૪=૨૮$ વર્ણ.

દ્વિ નગણપર સાતે મા તે પૂઠે ગા અન્તે
આપો સર્વે વર્ણો અઢાવી' માલામાહે.

૧૪૫૧ પન્નગેન્દ્ર. $૧૦+૪+૮=૨૮$ વર્ણ.

નગણ ને ગા પઝી આઠ છે રા ગણો
શોભતા પન્નગેન્દ્રે વધા વર્ણ અઢાવિશે.

છંદોલતામાં $૪લઘુ+૮=૨૮$ વર્ણ લાવવા કેહેછે, પણ
અંક ૧૪૩૩ મે મકરાલય છે તેનો આ ભેદ છે, તે જાણવામાં
નહિ હોવાથી છંદોલતાના કર્ત્તાએ ભૂલ કરેલી જણાયછે.

૧૪૫૨ શકાયતન. (વાગ્વલ્લભ) $૯મ+૧૪=૨૮$ વર્ણ.

પાદ વિષે વસુ ભા ગણ-આણ
શકાયતને પઝી એક ગુરુ ધર છેવટ તો.

૧૪૫૩ લાવણ્યલીલાપ્લુત, ઉદાલ. $૧૦+૮ય+૯=૨૮$ વર્ણ.

નગણ પરે આઠ યા ને લ અન્તે ધરો
આપ લાવણ્યલીલાપ્લુતે પાદમાં ઠીક.

१४५४ आलानिक. (वाग्वल्लम) ननर+६य+ल=२८ वर्ण.

ननर पर य छौ ल अन्त आलानिके

आणजो पादमां सर्व अट्ठाविशे वर्ण.

१४५५ रंगियो, वर्णरंगी. लघु गुरुनो नियम नथी, अंते ल गे.

९, ७, ७, ९ यति.

नव सति साते ने पाचे, एम यतिना वर्ण, अने गुरु ने लघु, रंगिया विपे.

१४५६ भगवता. (ग. प्र. प्र.) भजस+नभ+नभ+मय+ल.

भा ज स परे न भ करे ज भ धरे

भगवता विपे मय पूठे अन्त ला पाद.

१४५७ अश्वधाटी. तभय+नसर+नतभ+लग. =२९ वर्ण.

ता भा य छे, गण ज सा रा पछी, नतभ छे

अश्वधाटी पदमाहे लघु गुरु वळी.

१४५८ वसुधाधर. (छेद प्रदीप) ९स+२ल=२९ वर्ण.

स स सा स स सा स स सा धरिने लघु बे

वसुधाधर दडक माळ सदा कर,

१४५९ सौभाग्य. भज+ततत+सयय+नगल=२९ वर्ण.

भा ज पर छे त ता ता गणो सा य या छे न ग ल

पाद सौभाग्य माहे सुकविराय!

गणप्रस्तारप्रकाश

१४६० वर्णक दंडक. २न+७य+लग=२९ वर्ण.

द्विनगण पर करो या वधा मात तो

वर्णके दंडके पादमां अन्त ला गा धरी.

भाषाछंदोमजरीमा.

૧૪૬૧ ચાલુર, સાલુ, સાલુર. ત+૮ન+લગ=૨૯ વર્ણ.
૮, ૮, ૧૩ યાતે.

તા ચાલુર પર વસુ, નગણ ચક્ષુ, લગ,

વિરનિ વસુ વસુ જગ્ન પર ધરો.

૧ “અપ્રાપ્ત એ ઉદ્ધ સ્વસ્વતાંવે વશો, અને સ્વસ્વર્ગના ગુમ્પી દોષ-
ગમે સામગ્ર્યો, તેને મરડને કાળો.” એમ લક્ષ્યતત્ત્વનાર્થિધર્મા સમ્બંધે

૨ ગણપ્રસ્નારપ્રસાદ

માગર્ધા પિંગ્વદ્વદોષપ્રવર્તો પ્રારંભમા વે શુર+૮નગણ+૧સ્તગણ લાવિંગો
કપુ છે તે ગાપ ઉપર પ્રમાણેજ થાયછે, પણ તેમાં પાઠાતરે સ્તગણને બદલે
સ્તગણ આવે એમ કપુ છે

૧૪૬૨ સ્મારમાલાકુલ. (વાગ્વદ્વદમ.) ત+૮ય+લગ=૨૯ વર્ણ.

સ પત્રો વસુ યા પત્રો લા ગ તો પાદ પાદે
રચીને તમે સ્મારમાલાકુલે આળમો.

કામવાણ.

કામનાં વાણ પુષ્પનાં બનેલાં કલ્પવામાં આવ્યા છે અને તેની
સંખ્યા પાંચ છે તે પુષ્પનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧અરવિંદ, ૨અશોક, ૩આમ્ર, ૪નવમલ્લિકા, ૫નીલોત્પલ.

એ પ્રમાણે કામવાણ પાંચ હોતાં આ દંડક કવિએ પાંચ પ્રકારે
રના કલ્પેલા હોવા જોઈએ; પણ છંદોવૃત્તમુક્તાવલીમાં લેખેછે કે,—
સ્વાત્કામવાણાભિષો દંડકો ડ્યં યથેચ્છં નિવદ્ધૈસ્તસર્વૈર્ગુરુભ્યાં
ચ ચિત્તાભિહારી.

કામવાણે નીમનો દંડક ત સ જ ય એ ચાર યથેચ્છ ગર્ણ
સેર અનુક્રમે વે ગુરુ લાવવાથી ચિત્તને હરણ કરે એવો થાયછે.
વળી આગળ જતાં આ ગ્રંથકારે ભુજગવિભાસ નામનો દંડક લખ્યો
છે તેનું માપ એવું આપ્યું છે કે —

યત્ર.યથારુચિ ભાં વિલસન્તિ ગુરુચ સપ્ત મુંજંગવિલાસઃ
યથારુચિ ભગણ ઉપર વે ગુરુ આળવાથી મુંજંગવિલાસ થાયછે.

આ ઉપરથી જણાયછે કે, પાંચ પ્રકારનાં કામવાળ છે તેને
મનુસરતા તસંજય અને મ એવા પાંચ ગણ યથેચ્છ લાવીને
પર અનુક્રમે વે ગુરુ આળતાં પાંચ પ્રકારના કામવાળ દંડક
પાયછે. યથેચ્છ છૂટે આ દંડકના ઓછામાં ઓછા ૨૯ (૨ ગણના
૨૭+૨ગ=૨૯) વર્ણ થાય, ત્યાંથી પ્રારંભ કરીને તે ૯૯૯ વર્ણ
પતા સુધી જેટલા કરવા હોય તેટલા ભેદ પ્રત્યેક કામવાળના
પડ શકેછે. આ કામવાળ દંડક એક બીજાથી ઓછાવા માટે જેમાં
તે ગણનું પ્રાધાન્ય છે, તે ગણનો અક્ષર પ્રારંભમાં મૂકયો છે. વઢી
ફાગે સ્પષ્ટ થવામાટે જે, જે પુષ્પનાં પાંચ વાળ વન્યાં છે તે તે પુષ્પનું
નામ અનુક્રમે તેની સાથે મૂકીને તે પુષ્પના નામથી પણ તે દંડક
ઓછાંવાય એમ ક્રમ ગોઠવ્યો છે, તે રીતે નીચે પ્રમાણે દંડકો બનેછે:—
૧૪૬૩ ત કામવાળ, અરવિંદ, (પદ્મઃ) ૯૮+૨ગ=૨૯ વર્ણ.

તાકામવાળે ઘરોં તાગળો સંડ ને તે

પઝી તો કરો વે ગુરુ અર્ન્તમાં પદ્યમાંહે.

પ્રત્યેક દંડકમાં ૨૭ વર્ણથી ઓછા અક્ષર લાવવા ન જોઈયે,
જેટલા માટે અમે ૯ તગણના ૨૭ અક્ષર ઉપર વે ગુરુ મૂકી ૨૯
વર્ણ કસ્યા છે. એના ભેદ વધારવા હોય તો ૧૦, ૧૧, ૧૨ इत्यादि
મનેકો તગણ વધારવાથી ૯૯૯ અક્ષર સુધીમાં-इच्छापूर्वक દંડક
પડ શકેછે.

૧૪૬૪ સ કામવાળ, અંશોક.

૯૮+૨ગ=૨૯ વર્ણ.

કવિ! તું નવ સા ગણ આળ પઝી ગુરુ વે
ધર પાદ અંશોક સકામતણા વાળે.

૧૪૬૫ જ કામવાણ, આમ્ર.

૬જ+૨ગ=૨૯ વર્ણ.

ધરો જ ગળે નવ ને પર થે ગુરુ તો

ધરજો પદ આમ્ર સદાય એકામવાણે.

૧૪૬૬ ય કામવાણ, નવમલ્લિકા.

૬ચ+૨ગ=૨૯ વર્ણ.

ધરો સંઢ યાં ને પંઢી થે ગુરુ અન્ત આળો

તમે માલ્લિકા માંહ યાકામવાણે પાદે.

૧૪૬૭ મ કામવાણ, ભાસ્મરવાણ, મીલોત્પલ, મુજંગવિલાસ.

૬મ+૨ગ=૨૯ વર્ણ.

છે નવ ભાગળની પર થે ગુરુ અન્ત

મીલોત્પલમાં ચંરણે કવિ! ભાસ્મરવાણે.

૧૪૬૮ માનદકર્પા. ૧ નતસ+નમનસ+રન+ગગ=૨૯ વર્ણ.

નતસ છે નામનસ, રાંનં ધર પાદ પર,

ચરમ પંઢી ગીગં માનદકર્પા:

આની માત્રા ૨૭ છે છટલે ઝૂલણા (પ્રમાત) રાગમાં ગવાયછે. આના પ્રત્યેક પાદના પૂર્વાર્દમાં ૬+૮=૧૬ વર્ણ અને ઉત્તરાર્દમાં ૭+૬ અર્ગર ૮+૬=૧૩ વર્ણ આળવાથી લય ઠીક સચવાશે.

૧ છંદમાલિકા પ્રમાણે.

૧૪૬૯ મવનિધિ. ૧ મંજસન+નતંતસય=૨૭ વર્ણ.

માજસન છે નતત, સાય મવનિધિ વિપે

પાદમાહેમ કવિ તો વદેછે.

ઝૂલણા (પ્રમાત) ના રાગમાં ગવાયછે. કૌરણ આની માત્રા ૨૭ છે. આના પ્રત્યેક પાદના પૂર્વાર્દમાં ૮+૮=૧૬ વર્ણ અને ઉત્તરાર્દમાં ૬+૬=૧૨ અથવા ૭+૪ મઝી અગિયાર કે તેની ઇલગ કંઠકા મૂકીને ૧૧ વર્ણ આળવાથી લય ઠીક સચવાશે.

૧ છંદમાલિકા પ્રમાણે. (આ દુઢક આટલું છપાયા વાદ મઝી આવતાં આદે દાક્ષલ નહોં છે, તે ૨૭ ના પેઝમાં ગણશે)

૧૪૭૦ વીજકર્પા, વિદ્યુત્કર્પા. ૧ ભજ+તન+સનન+સ+ર+ગ
=૨૮ વર્ણ

ભાજ પર તાન, સાંનાન પર સગળ છે

રગળ મર ચરમ ગા વીજકર્પા.

આની પણ માત્રા ૩૭ છે, એટલે શૂલળા (પ્રભાત) રાગમાં ગવાય-
કે. આના પ્રત્યેક પાદના પૂર્વાર્દ્ધમાં છ-નવ, નવ છ, સાત આઠ, કે
આઠ સાતના કડકાથી ૧૫ વર્ણ અને ઉત્તરાર્દ્ધમાં ૯+૪=૧૩
વર્ણ આગવાથી લય ઠીક સચવાશે.

૧ છંદમાલિકા પ્રમાણે, (આ દંડક આટલું છપાયા બાદ મૂલો
શાવતાં અહિં દાખલ કર્યો છે તે ૨૮ વર્ણના પેટામાં ગણવો.)

૩૦ વર્ણના દંડક.

૧૪૭૧ શોભનમણિ. ૧ ૬ન+ર+નતખ+ય=૩૦વર્ણ.

શરૂ ન પર રગળ ઘર, નતખ ગળ તે પઝી

યગળ પાદાન્ત, શોભનમણીમાં,

આ દંડકની પણ માત્રા ૩૭ થાયછે, એટલે તે શૂલળા
(પ્રભાત) રાગમાં ગવાયછે. એના પ્રત્યેક પાદના પૂર્વાર્દ્ધમાં ૧૦+
૮=૧૮ વર્ણ, અને ઉત્તરાર્દ્ધમાં ૧+૬=૧૨ અથવા ૫+૭ અને
તેથી ઉલટા એમ ૧૨ વર્ણ મૂકવાથી લય ઠીક સચવાશે.

૧ છંદમાલિકા પ્રમાણે.

૧૪૭૨ નીલચક્ર. ૧ ૬ રજ=૩૦ વર્ણ,

રાજ પાન થાયછે વધાય પાદ પાદમાં

સદાય નીલચક્રમાં ૬ વર્ણ ત્રીશ માઈ.

૧૪૭૩ સ્વંજ. ૧ નગળ+ર=૩૦ વર્ણ.

નવ નગળ કવિવર! કર તરત પઝી

ઉપર ઘર રગળ પરણ સ્વંજમા.

૧૪૭૪ અર્ણ,દેંડકત્રિભંગી. ૨ ન+૮૨=૩૦ વર્ણ.

નન પર વસુ રાગણો માવયી આણંનો.

અર્જના-પાદમાં, નેયકી ઘ્રીશ વર્ણો-વર્ણો:

૧૪૭૫ સિંહવિક્રીડ મોટો. (૧૪૩૬) ૧૦ ય=૩૦ વર્ણ.

નય, અથવા દુષ્ટાનુસાર ચળ મૂઠવાયી વળ આનાજ ઉપભેદ ધાયછે

રનો સિંહવિક્રીડમોટો તમે પાદ પાદે

ચ-આશા ગણી સામટા જેમ શોભે રહેરા.

૧૪૭૬ આર્દ્રેસ્તવક. (ન,ય,ન,ય,ન,ય,ન,ય,ન,ય.) =૩૦ વર્ણ.

શરે નય આણી પ્રતિપદમાં તો ફટ

રચજે તું મન ધરો-આર્દ્રેસ્તવક ક્રમેથી.

૧૪૭૭ ચાલત્રીલાતુર. ગમે તે, ક્રમે ૧૦ ગણ=૩૦ વર્ણ.

ચાલત્રીલાતુર ત્રામે દેંડક રચવા કામે

આથે ણવા વર્ણ-ઘ્રીશ રુઢા ધરજો જો.

ધાગ્વલ્લભમો મ,ર,ન,ન,ર,ન,જ,ન,ર,ર, ગણ આળ્યા છે

૧૪૭૮ માવર. ૧ ન-ન સ મ+નન+ત ર ત+ય=૩૦ વર્ણ.

ન-ન સ મ પર ન ન, આણો ત ર ત ચરણ,

વધિ-અન્તે ય જો કરો, તો માંધર જાણે.

૧ ગણપ્રસ્તારપ્રવાશ પ્રમાણે

૧૪૭૯ ત્રીસું કવિત* { ૧૬, ૧૪ યતિ } ૩૦ વર્ણ.

{ ગુરુ લઘુનો નિયમ નહિ. }

સુલ ત્રીશ વર્ણ પાદ યતિ સોઢ ચૌદ ધાર,

ત્રીસું એમ કવિત તો ચાર પાદકેર.

૧ યગભાષામાં ૩૦, ૩૧, ૩૨ અને ૩૩ વર્ણનાં કાવિત ધાયછે, તે

વિષે અમે વિશેષ વર્ણન કાવિત પ્રકરણમાં દેવેપછી જણાવ્યું, પરંતુ અન્ને એટલું

જણાવવાની આવશ્યકતા છે ને, ત્રીશ વર્ણના કાવિતમાં વેધા નિયમ ૩૧ વર્ણના

કવિત પ્રમાણેજ પાઠવામાં આવેછે. માત્ર છેલ્લી યતિ ૧૫ ને મદલે ચીદની થાયછે, અને તેમાં અંતે.શુદ્ધ રાઠવામાં આવેછે. ઘનાક્ષરો નિયમ રત્ના-કરના-કર્તા ૧૦ વર્ણના કવિતનું નામે પ્રમાણે ઉદાહરણ આવેછે:—

“જે.જે.વંજ.દુલહ.દુલ્હારે જસુદાકે સુત,
મહારાજ.મોહન મદન મદહારી;
આનંદ.અલંકાર રાસમંડલ વિલાસ ભુવ,—
મંડલેકે આલંકાર દેવ હિતવાંસી;
વંસોધર શ્રીધર ગુપ્તાલ બનમાલધર,
રાધાનર મોપનર મિરવરધારી;
ધૃન્દાવનચંદ મંદનંદન ગોવિંદશ્યામ,
સુંદર કુંવર કુંજ-મંદિર વિહારી.”

૩૭ વર્ણના દંડક.

૧૪૮૦. કંઠાધર. (કાવ્યસુધાકર) ૧૫. રજ+ગ. =૧૧ વર્ણ.

રાજ પાંચ વાર થાય અન્ત ગા કંઠાધરે

સુદાધરો સુદંડકે ખલે પ્રકાર માંવધી.

૧૪૮૧ મનહર. ૧૬, ૧૭ યતિ. ૧૦ મ+ગ=૨૦ વર્ણ.

સોલે ને તિથિયે આવે વિશ્રામોં ને પૂરે પાંદે,

એકત્રીસે ગુરુ વર્ણોં સર્વે તેમાં આવેછે.

કવિત કવિયા ઘનાક્ષરોને ઘણે ભાગે કંઠાક મનહર કહેછે. તેનું માંવ-જુઓ અંક ૧૪૮૬ માં.

૧૪૮૨ મનહર (બીજો.) તેજ+સજ+મંજર+સ+મ+ત+ગ=૨૧ વર્ણ.

તાજા સજ છે. મનહરે. બોંજે પછી મંજર

તે પછી સમા પર તા તે પર ગા અન્તમાં.

આ દંડક ગણપ્રસ્તાવપ્રકાશમાં છે.

१४८३ दंभोलि.

न+ग+२र=३१वर्ण.

नगण ने एक गुरु घरी ते पजी खंड आणो
तमे रागणो वीश ने एक दंभोलिमां.

शुबो अं०-१४३३ नी टीप: छंदोलता प्रमाणे एतुं नाम अंभोलि छे अने
तेतुं माप तेना जणान्या प्रमाणे नीचे गुजब धायछे—

१४८४ अंभोलि.

न+ल+२र=३१ वर्ण.

नगण घरी ल लावो तमे खंड रा ते पछी
पाद अंभोलि मध्ये करो वर्ण एकत्रोशे.

दंभोलि एटले इन्द्रो वज्र पण अंभोलिनी प्रसिद्ध अर्थ जाणवामां नथी,
फदापि अंभस्+आलि=अंभोलि एटले पाणी उपर फरनारो भ्रमर एंम अर्थ
बढ़ सकै.

आ प्रमाणे होतौ पण अंभोलि नाम अने तेतुं माप दंभोलिणी भिन्न
छे एटले अने एने जूदो दाखल करौ छे

१४८५ मुक्तामणि.^१ भमर+तरुन+सय+मज+ग=३१ वर्ण.

भा म र साये ता रा ज छे मुक्तामणि विपे
सया पर मजा पजी अन्ते गा धाय पादमां.

१ छंदमालिका प्रमाणे.

१४८६ घनाक्षरी. } लघु गुरुनो नियम नथी, अन्ते ग=३१ वर्ण.
घनाक्षर. } कवित. १६, १५ यति.

एकत्रीश वर्ण जेमां गुरु लघु निंम नहि,
अंते गुरु एक यति सोळि घनाक्षरीमां.

केटलक आने कवित अथवा मनहर केहेछे.

कवित प्रकरण.

धनाक्षरी आदि लइने केटलाक दंडक कवितना सामान्य नामभी ओळखायछे माटे, आठेकाणे “कवित” विषे विस्तार आपवानी अगत्य छे.

छंदःप्रभाकरमां कह्युं छे के “कवितनी लय ठीक धवा माटे प्रथम तेनी ध्वनी सिद्ध करवी जोइये, पछी तेमां सम अथवा विषम प्रयोगनी योग्य योजना करवी जोइये. कवितमां सम (बेकी) प्रयोग बहु कर्ममधुर छे, परंतु कहिक विषम (एकी) प्रयोग आवी जाय तो तेनी अमल एक बीजो विषम प्रयोग आगवापी ते विषमता मदी समता बनी जायछे:

कवितनो साधारण नियम एवो छे के- पेहेलां अण अष्टक अने पछी एक सप्तक मूकबुं. अर्थात् ८, ८, ८, ७ एम वर्ण मूकः वा, परंतु शब्दयोजना के विभक्तियोजना संबंधी ए विभाग करवामां कंइ कंइ अंतर पड़ी जायछे. जेमके:—

आनंदके कइ जग ८	ज्यावन जगत भद ८	दशरथनदके ७	निषादंड निषादिये; ८
कहै पदमाकर ७	पवित्र पन पालिबेरी ९	बोर बरु पाभिके ७	बरि प्रनको चाहिये; ८
अवधविहारके ७	बिनोदनमेंवीचिबीधि ९	गीध मुह गीधके ७	मुणानुवाद गहिये; ८
रैन दिन आठो जाम ८	राम राम राम राम ८	सीताराम सीताराम ८	सीताराम कहिये. ७

आवी कठणाइने सीधे प्राचीन ग्रंथकारोए केवल १९, १९ यति मानी छे.

સત્ય છે કે—“શિષ્ટસ્ય ગતિશ્ચિન્તનીયા.” પરંતુ સૂક્ષ્મ-
 દૃષ્ટિથી જોડાયેલો તો, એમાં પણ ઉપર જણાવેલો નિયમ
 પડેલાય છે. બીજા અને ત્રીજા ચરણના પૂર્વાર્દમાં ૧૬ વર્ણ છે, તો
 તેમાં ૭ વિષમ આગળ ૯ વિષમ આવી જાય છે, એટલે કે
 વિષમ મઝીને એક સમ થઈ જાય છે. પરંતુ ઉત્તરાર્દ કેવળ ૧૫
 વર્ણનું આવે છે, તે પોતે વિષમ એક છે, એટલે તેના વિભાગમાં કે
 પેકો એક સ્થાનમાં વિષમતા અવશ્ય આવવાની જ. તે કારણથી
 આઠ આઠ વર્ગના ત્રણ અષ્ટક અને અતમા એક સત્તક માની
 લેવું મરનાર છે એમકે ઉપરનું કવિન જ નીચેના કોષ્ટકમાં બતા-
 વવામાં આવે છે —

આતેંદકે વદગગ “	જ્યાયા જગતયદ “	દશરથ નદક નિ “	ચાહેદ નિવહિય, “
કેઈ પદમાવર પ “	વિષ્ણવ પાલિવેકા “	શરચકપાણિને વ “	રિષ્ણવકા વહિયે “
અવધિહારીકે વા “	નોદનર્મ વાવિધીધિ “	ગીધગુદર્ગાધેકેંશુ “	શાગુરાર્દ ગહિયે “
રાંદિન આટોનામ “	રામરામ રામરામ “	સીતારામગીતારામ “	ગતિગમ કહિયે “

જે અષ્ટકમાં સમ એવું હોય તેને સમ” અને જેમાં વિષમ
 અડિય હોય તેને ‘વિષમ’ રહેવાય છે. સમ વિષમનો વિચાર વિશેષે
 કરીને અષ્ટકના પ્રયોગમાં કરવો જોડાયે. સત્તકમાં તો વધારા
 પ્રયોગ વિષમ જ આવે છે, તે માટે નીચે જણાવેલ નિયમો ધ્યાનમાં
 રાખતા જોડાયે —

“आनंदके” विभक्ति-सहित चार वर्णनुं पद..... = सम।

“कहै पद” बे वर्णना बे शब्द = सम.

“अवध” त्रण वर्णनो शब्द+“विहारी” त्रण वर्णनो शब्द=विषम.

“रैन” बे वर्णनो शब्द.....= सम.

“उपावन” त्रण वर्णनो शब्द=विषम.

“दशरथ” चार वर्णनो शब्द= सम.

(१) अष्टकमां बधा सम शब्दो रहो शकेछे. जेम—“रैनदिन

आठो जाम,” “कहै पदमाकरप” “वित्रपन पालिबेको” ए त्रणे

सम प्रयोग छे. जे अष्टकनो प्रारंभ अपूर्ण शब्दयो धाय

छे, तेमां ते अपूर्णने, सम, मानो लेखो जोइये; कारणके एनी

विषमता तेना आदिना पदांतमां लोपाइ गइ होय छे. जेमके:—

“वित्रपन”=४ वर्ण. —“नोदनमे” ४ वर्ण. ए बे सम छे.

(२) अष्टकमां विषम विषम अने सम पण रहो शकेछे. जेमके

“अवध विहारीके वि,” “कुंजमें ललित केलि,” “कौनको

सुनस गाय,” ए त्रणे विषम प्रयोग छे.

(३) अष्टकमां कहि कहि सम, विषम, विषम, एम पण आवेछे.

जेम “राम मनत करत.” ए विषम प्रयोग छे. आ सम,

विषम, विषम, प्रयोग प्रथम कहेला बे प्रयोगोपति उतरतो छे

एटले विशेषे करीने एवो प्रयोग थतो नथी. एटले एनी

गणना सर्वथी छेली करी छे. केवल वज्रोश वर्णोना कवित

अथवा बीजा दंडकोमां ए कहि कहि काममां आवेछे अने

ए प्रयोग ज्यां काममां आवेछे, त्यां आदिथी अंतसुधी

आखुं अष्टक एक सरसुं यायछे.

(४) बे विषममां वचमां एक सम आवनुं न जोइये. जेमके

“कुंजमें केलि ललित” “कौनको गाय सुनस” इत्यादि. ए

(૬) અંત્ય સસક્રમાં સાત વર્ણ હોવાના કારણથી 'સર્વ પ્રયોગ વિપમ થાય છે. જેમકે "સીતારામકહિયે," "રિઝનકો ચાહિયે," "ળાનુવાદ ગહિયે," "બાહેડ નિવાહિયે," "રામહિં મનાહિયે," "રાધિકે શરણ હૈ." इत्यादि.

(૭) સોઝ અને પંદર ષર્ણોપર શબ્દ પૂર્ણ હોજોજ ગોહિયે.

(૮) સમ અથવા વિપમ પ્રયોગનો યોગ્ય ઉપયોગ પ્રત્યેક અટક-માં અપના અટકના પરસ્પર સંબંધમા પણ રાસતો યોગ્ય છે. નિકૃષ્ટ પ્રયોગ રચવાથી વની શકે તેટલું અલગ રહેયું ગોહિયે, મહિતો કવિત કર્ણકટુ થશે.

(૯) કવિતની રચનામાં ટેનીચેનું કવિત ઝઠસ્ય કરવું લાભકારી થશે. આઠઆઠ આઠ પછી, સાત વર્ણસારા રાજ, અતપર એક ગુરુ, ધારી ધારી ધાણજે; સમ સમ સમ થમ, વિપમ વિપમ સમ, સમ પછી એ વિપમ, એમ યોગ આણજે, યુગલ વિપમ મધ્ય, સમપદ રાજ નહિં, સવ નેંઢ વાય, રામ્યે એમ ડર ધારજે, આવી રીતિ પ્રતિપદ, નિયમ કવિત કરા, અંતરૂમાં આળી આળી, કવિત મુદારજે.

પ્રત્યેક કવિત અથવા સંવેયાને બે વાર બોલવાની રીતિ છે, જેમકે તેનો સંપૂર્ણ આશય ચોથા ચરણમા અથવા તેના પણ ઉત્તરાર્ધમાં રહેલો હોય છે. એટલે ચોથું ચરણ બોલનાનો સમય આવે છે, ત્યાં સુધી પેહેલા ત્રણ ચરણનો સંબંધ ઠોક સ્મરણમાં રહેતો નથી, એટલે તેને બે વાર બોલવાથી સારી રીતે અર્થ સમજી શકાય છે." છંદ પ્રમાણક ધીજી આવૃત્તિ (પૃ. ૧૮૮ થી ૧૯૦)

કવિત વિષે વિશેષ વિચાર.

જે દંડક કવિતના સામાન્ય નામથી ઓછાવાય છે, અને જે ૩૦ થી તે ૩૩ વર્ણ સુધીના બને છે, તે વિષે શ્રીયુક્ત બાગૂ જગ-નાથદાસે "ધનાસરી નિયમ રક્ષાકર" નામનો ગ્રંથ બનાવ્યો છે; તેમા તેના વિશેષ નિયમ નીચે પ્રમાણે જણાવ્યા છે —

નિયમ પેહલો.

કવિતના ચરેંનનો આદિમા તથા ૪, ૮, ૧૨, ૧૬, ૨૦, ૨૪ એને ૨૮ એમ ચચાર ચડતા વર્ણ પછી કોઈ શબ્દનો આરંભ થાય તો તેના આદિમા જગણ (151) કે તગણ (551) ન આવે જોઈએ; વઢી એવા શબ્દના આરંભમાં યર્ગણ (155) કે મગણ (555) આવવાંથી પણ મધ્યમ શ્રેણીની ગતિ થઈ જાય છે.

• પણ તેમાં એક ઘાત લક્ષમાં રાખવાની છે કે, જળ વર્ણથી ઓછા વર્ણના શબ્દને આ નિયમ લાગુ પડતો નથી. કેમકે જળ વર્ણથી ઓછા વર્ણનો ગળ બની શકતો નથી; જેમકે “ન હોય” એમ આદિમા રચના આવે, તેમાં આદિ શબ્દ “ન” જળ અક્ષરનો ગળ બને છે તે કરતા ઓછી સંખ્યાનો છે, તે માથે “હોય” શબ્દ જોડાયાથી જગળ બને છે; અને આદિમાં જગળ આગળનો નિપેધ કર્યો છે; તોપણ તે “ન હોય” એવી રચનાને લાગુ પડતો નથી. પણ—

“નિકુંજ વિલોકી વર વૃંદાવન કાનનકે,

છાજે ગુનં મંદન યૌ શોભા સરસતિ હૈ.”

આ ઉદાહરણમાં “નિકુંજ” શબ્દ જળ અક્ષરનો પરિપૂર્ણ છે. અને તેનો જગળ બને છે, તેથી સરલતાથી બોલવામાં ઉચાર કરી શકાતો નથી, તો ઉક્ત નિયમથી વિરુદ્ધ છે.

ચાર અક્ષર પછી પણ જગળાદિ શબ્દનો નિપેધ છે. જેમકે—

“દૂરહાસોં કર્લીદ સુતા રખન ચીચિનિસોં,

મીની શ્યામ રંગમેં સુહૃદ દરસતિ હૈ.”

અમાં ચાર અક્ષરો પછી “કર્લીદ” શબ્દ જગળાદિવાળો હોતા ગતિ વગર છે.

आरंभमां तगणादि शब्दनो निपेध छे. जेमके—

“आकाशमें छसति सुहाइ मनभाइ घटा,
छहरी छहरी वुंद जीनी बरसती है”.

एमा आरंभमां “आकाशमें” ए शब्द तगणादि छे, तेथी गति वर्गडेछे.

पण चार अक्षर पछी तगणादि शब्दमो निपेध छे. जेमके—

“ऐसे समे सारंगवरपे क्यों न चले वीर!
बैठी कंहा मनमै मसूसी तुरसती है”.

एमां आरंभना चार अक्षर पछी सारंगवर अंतर्गत “सारंग”
शब्द तगणादि छे, तेथी गति वर्गडेछे.

आरंभमां मगणादि शब्द मध्यम छे. जेमके—

“आकांक्षी तिहारे दर्शनको भयो हौं हौं तो”—

एमां आरंभमां “आकांक्षी” शब्द मगण होतीं गतिने मध्यम करेछे.

चार वर्ण पछी मगणादि शब्द मध्यम छे. जेमके—

“कैसममें सातारी मृगमद सुगंध लसै”—इ.

एमां आरंभना चार अक्षर पछी “सातारी” शब्द मगण छे. ते-
थी मध्यम गति थायछे.

प्रारंभमां यगणादि शब्द मध्यम छे. जेमके—

“निकाई तिहारी पर वारी जाती रेभा रमा—” इ.

एमां प्रारंभमां “निकाई” शब्द यगण होतां गति मध्यम ध्रेणो-
नी बनावी देछे.

चार वर्ण पछी पण यगणादि शब्द मध्यम छे. जेमके—

“गोम भरी जवानी”—इ०

एमां चार अक्षर पछी “जवानी” शब्द यगण छे, तेथी गति
मध्यम थायछे.

एत रति ८, १२, इत्यादि वर्णों पञ्चनेमाटे पण समना छेनुं.

पेहेला नियमनो अपवाद.

जो आरंभमां अथवा चार, आठ, इत्यादि वर्णानी पच्ची एवो शब्द आवे के जे चार अक्षरनो पूरो एक शब्द होय तो जंगण, तगण, यगण तथा यगण आरंभमां अथवा चार वर्गरे वर्णो पच्ची आववा विषे आगळ जे पेहेला नियममां कही गया छिये तेनो बाध आवतो नथी; पण जो ते चार अक्षरना शब्दनो अन्त्याक्षर गुरु होय तो गति मध्यम भइ जायछे.

चार वर्णमां जगणादि शब्द निर्दोषनु उदाहरण.

“छपाकर छत्र मोती झालरन छत्र मानो.”

एमां आरंभे “छपाकर” शब्द जगणादि छे, तथापि चार अक्षरनो पूरो शब्द होतां ते निर्दोष छे.

चार वर्णना तगणादि शब्द निर्दोषनु उदाहरण.

“चामीकर देखिकै लजात रूप रावरो है.”

एमां आरंभमां “चामीकर” शब्द तगणादि छे, तोपण ते चार वर्णनो एक पूरो शब्द होवाथी निर्दोष छे.

चार वर्णना यगणादि शब्द मध्यम नहि. उदाहरण.

“निराधार प्राण, बिन प्रीतम रहेंगे किमि.”

एमां आरंभमां “निराधार” शब्द यगणादि छे, परंतु ते चार वर्णनो एक पूर्ण शब्द होवाथी मध्यम नथी.

चार वर्णनो, यगणादि शब्द मध्यम नहि. उदाहरण.

“पारावार पूरन अपार पार ब्रह्म रासि”—इ.

एमां आरंभ मां “पारावार” शब्द यगणादि छे, परंतु चार वर्णनो एक पूर्ण शब्द होवाथी मध्यम नथी.

એજ પ્રમાણે ચાર, આઠ, इत्यादि वर्णों पछीने માટે પણ સમજી લેવું.

‘ચાર વર્ણના જગણાદિ ગુર્વન્ત શબ્દ મધ્યમ.’

‘‘વિભાવરી સંગ કોક શોક લાગ્યો વાદન હૈ’’

આમાં આરંભમાં ‘‘વિભાવરી’’ શબ્દ જગણાદિ છે, અને ચાર વર્ણનો પૂરો શબ્દ છે, તથાપિ અંતમાં ગુરુ હોવાના કારણથી મધ્યમ છે.

ચાર વર્ણના તગણાદિ ગુર્વન્ત શબ્દ મધ્યમ.

‘‘ધર્મધ્વજા ધારી હૈ વિચારત ન વાત નૈક’’—

આમાં આરંભમાં ‘‘ધર્મધ્વજા’’ તગણાદિ શબ્દ જો કે ચાર વ નો પૂરો છે, તથાપિ ગુર્વન્ત હોવાના કારણથી મધ્યમ છે.

ચાર અક્ષરના મગણાદિ ગુર્વન્ત શબ્દ મધ્યમ.

‘‘ધર્માચારી ધર્મકી કહાની કહેં લાલ માંતિ’’

આમાં આરંભમાં ‘‘ધર્માચારી’’ શબ્દ મગણાદિ ચાર અક્ષર પૂરો છે, તોપણ ગુર્વન્ત હોવાથી મધ્યમ ગણાય છે.

ચાર વર્ણના યગણાદિ ગુર્વન્ત શબ્દ મધ્યમ.

‘‘સમાધાની કરત રહત સમાધાન સદા’’—

આમાં આરંભમાં ‘‘સમાધાની’’ યગણાદિ શબ્દ જો કે ચાર વર્ણનો પૂરો છે, તથાપિ ગુર્વન્ત હોવાના કારણથી મધ્યમ છે.

એજ પ્રમાણે ચાર, આઠ, इत्यादि वर्णों पछीના વર્ણ માટે પણ સમજવું.

નિયમ વીજો.

જો કોઈ શબ્દ ૧, ૯, ૧૩, ૧૭, ૨૧, ૨૫, અથવા

૨૯ અક્ષર ઉપર સમાપ્ત થાય તો તેના અંતમાં છઠ્ઠા ગુરુ (15,

આવવા જોઈયે. પરંતુ તેના અંતમાં જો વે ગુરુ (SS) આવે તો તેની ગતિ સર્વથા નષ્ટ તો થતી નથી, પણ મધ્યમ શ્રેણીની તો અવસ્ય થઈ જાયછે:—

નિર્દોષનું ઉદાહરણ.

“સિન્ધુકો સપૂત સુત સિન્ધુતનયાકો વન્ધુ”-૬.

આમાં “તનયા” શબ્દ તેર અક્ષર ઉપર સમાપ્ત થાયછે, અને તેના અંતમાં લઘુ ગુરુ (IS) છે, તેથી તે નિર્દોષ છે.

વે ગુરુ મધ્યમનું ઉદાહરણ.

“આજ સુદામાકે રાઈ તન્દુલ અવાને હમિ.” ૬

આમાં “સુદામા” શબ્દ પાંચ વર્ણપર સમાપ્ત થાયછે, અને તેના અંતમાં વે ગુરુ છે, તેથી ગતિ મધ્યમ થઈ ગઈ છે.

દૂષિતનું ઉદાહરણ.

“નિરત્તિ શ્યામ સુધર ધીરજ ધરે ન મન”-ઈત્યાદિ. તથા

“નિરત્તિ મૃદુ નિકાઈ ધીરજ ધરે ન મન”-ઈત્યાદિ.

આ બંને ઉદાહરણોમાં “શ્યામ” તથા “મૃદુ” શબ્દો પાંચ વર્ણ પર સમાપ્ત થાયછે, પરંતુ તેના અંતમાં લઘુ ગુરુ (IS) અથવા વે ગુરુ (SS) ન હોવાથી ગતિ વગડી ગઈ છે.

એજ પ્રકારે નવ, તેર, સત્તર, ઈત્યાદિ અક્ષર પર પૂર્ણ થતા શબ્દ વિષે પણ સમજી લેવું.

નિયમ ત્રીજો.

૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬ અને ૭ વર્ણોની પછી આ-વનારો શબ્દ જો એક વર્ણનો હોય તો તે ગમે તો લઘુ હોય અથવા ગુરુ હોયતો ચાલે; પરંતુ તે જો એકથી વધારે અક્ષરનો હોય તો તેના આદિમાં લઘુ આણવો જોઈએ.

નિર્દોષનું ઉદાહરણ.

- ૧ પાંચ નેત્રે તેર^{૧૦} અને, ચાર^{૧૪} ચાર^{૧૪} ચઢતાની,
પાછળ^{૧૮} હોય^{૨૩} જો શબ્દ, એક^{૪૬} વર્ણ આવતો;^{૩૦}
- ૨ તે લઘુ કે ગુરુ^{૧૦} હોય, તોય^{૧૦} તેનો^{૧૪} દોષ^{૧૪} નહિ,
ઉલટો^{૧૮} જણાય^{૨૧} એ તો, કવિ^{૨૬} મન^{૩૦} માવતો;
- ૩ પણ જો તે શબ્દમાંદ, ઘણું^{૧૮} વર્ણ^{૨૧} હોય^{૨૬} તો તો,
લઘુ^{૧૮} લાગે^{૨૧} કર્ણપ્રિય, કવિ^{૨૬} શોભાવતો;^{૩૦}
- ૪ પદ^{૧૮} દશ^{૨૧} ચૌદ^{૨૬} અને, તે પછી^{૩૦} અદાર^{૩૦} ચાલો
લઘુ^{૧૮} વિશ^{૨૧} ને પ્રીતિ^{૨૬} એમ, લઘુ^{૩૦} કવિ^{૩૦} લાવતો.

આના પ્રથમ ચરણમાં “તેર” એ શબ્દ અંતર્ગત “ર” લઘુ છે. અને તેર વર્ણ પછી “ચઢતાની” શબ્દ છે તે-“ચ” લઘુથી પ્રારંભાયલો છે. પ્રથમ ચરણના ઉત્તરાર્દમાં “પાછળ” શબ્દ અંતર્ગત ૧૮મો વર્ણ “છ” લઘુ છે અને ચાલીશમો વર્ણ “જો” પરિપૂર્ણ એકજ વર્ણનો એક શબ્દ છે તેથી તે શુદ્ધ છે સોપન તેનો શાપ નથી. એ પ્રમાણે ચીજાનું પગ બક જપરથી સમગ્રી છેલું.

દૂષિતનું ઉદાહરણ.

“મેઘ શરતે ધીર^{૧૦} બહી^{૧૪} બહી^{૧૪} હૈં હુંદ^{૧૪} લલો” इत्यादि.
આમાં પ્રાંચમાં અક્ષર પછી “ધીર” શબ્દનો આરંભ ગુરુથી થાયછે, તેથી ગતિ દૂષિત થાયછે.

એજ પ્રમાણે ૯, ૧૨ इत्यादि વર્ણોનો પછી પણ સમગ્રી છેલું.

નિયમ ચોથો.

૨, ૬, ૧૦, ૧૪, ૧૮, ૨૨ અને ૨૬ વર્ણો પછી જે શબ્દ

आवे तेना आदिमां जगण, तगण, मगण, अने यगणमांथी,
गमे ते होय तो मध्यम गति थायछे.

वे अक्षर पछी जगणादि मध्यमनु उदाहरण..

“देखी निकुंजनको अनुप सुखमाको रूप,
हियमें हुंलास बाढ्यो कहत बनै नहि.”—इ.

एमां वे अक्षरो पछी “निकुंजन” जगणादि शब्द मध्यम छे.

वे अक्षर पछी तगणादि शब्द मध्यम.

“घेरि आकाशहिं राख्यो सरस घनेरी घट,
चपला चमकै चख चहत बनै नहि.”—इ.

एमां वे अक्षर पछी “आकाश” शब्द तगण होवाथी मध्यम.

वे अक्षरो पछी मगणादि शब्द मध्यम.

“गजें सारंगीनि मनु गुंजै यों भँवर भीर,
फेकी सहनाइसुर रंचक गनै नहि.”—इ.

एमां वे अक्षरपछी “सारंगीनि” शब्द मगणादि होवाथी मध्यम छे.

वे अक्षर पछी यगणादि शब्द मध्यम.

“ऐसी निकार्ईहिं लखि मान तजो एरी बीर,
जोगी जनहूसों मुनि धीरज ठनै नहि.”—इ.

एमां वे अक्षरो पछी “निकार्ई” शब्द यगण होवाथी मध्यम.

छे. एन प्रमाणे ६, १० इत्यादि अक्षरो पछी पण सम्पजो लेवुं.

नियम पांचमो.

३, ७, ११, १५, १९, २३ अने २७ अक्षरो पछी जे शब्द
आवे अने ते एकथी वधारे अक्षरमा होय तो तेना आरंभमां लघु.

ગુરુ (15) હોવાની આવશ્યકતા છે, પણ જો તે એકજ અક્ષરનો શબ્દ હોય તો તેને માટે કંઈ-નિયમ નથી.

નિર્દોષનું ઉદાહરણ.

“શોમાકોં સકેલિ ઝંચી બેલિ બાંધી બલીભદ્ર,
રાણ્યો સમ લોચન કુરંગનિકો રોસ હૈ;
દીપતિકોં દીપકકૈ મુખ દીપકો સુમેરુ,
મૃદુ મુખ સારસકો સિંધાકન્દ જોસ હૈ;
કલપતરોધરકો કલી કૈધો યુન્દફલી,
ઉપમા અનુપનિકો ધિચિધ નિસોસ હૈ;
તિલકો મુમન હૈ કિ નાસિકા તરુનિ તેરી,
સુખકી સરન કૈધો સૌરભકો કોસ હૈ.”

આમાં પહેલા ચરણમાં ઘ્રણ અક્ષર પઢી “સકેલિ” શબ્દ અને ૨૧ વર્ણ પઢી “કુરંગ” શબ્દ; તથા બીજા ચરણમાં ૩ અક્ષર પઢી “તરોધર” શબ્દ, ૧૯ અક્ષર પઢી “અનુપનિ” શબ્દ અને ૨૭ અક્ષર પઢી “નિસોસ” શબ્દ લગુ ગુરુ (15) થી આરંભાય છે.

બીજા ચરણમાં ૩ અક્ષર પઢી “કોં” શબ્દ, ૭ અક્ષર પઢી “કૈ” શબ્દ અને ૨૩ અક્ષર પઢી “કોં” શબ્દ ગુરુ પડેલા છે.

ત્રીજા ચોથા ચરણમાં ૭ અક્ષર પઢી “કિ” શબ્દ લગુ છે, પણ તે એકાક્ષરી શબ્દ હોવાથી વંને રૂપ નિર્દોષ છે.

એન પ્રમાણે બીજા સ્થાનોપર પણ સમજી લેવું જોઈયે.

દૂષિત ઉદાહરણ.

“સસ ધન લસત નાચન મયૂરગન” ૩.

“सरस कुंजनी ललि नाचत मयूरगन” इ.

“सरस आकाश लसै नाचत मयूरगन” इ.

एमां व्रण वर्णो पछी “वन” “कुंज” तथा “आकाश” शब्दो लघु गुरु (१५) थी आरंभाता नथी, तेथी गति बगडेछे.

एज रीते बीजां स्थानो उपर पण समजो लेवुं जोइये.

पांचमा नियममां अपवाद.

जो ३ अक्षर पछी नगण (।।।) नो पूरो शब्द आवे तो वाळे. अर्थात् जो तेना आरंभमां लघु गुरु (१५) थता नथी, तोपण ते निर्दोष छे.

• जेम—उपरना “शोभाको सकेलि” ए शब्दोथी आरंभाता कवितना चौथा चरणमां ३ अक्षर पछी “सुमन” शब्द तथा ११ अक्षर पछी “तरुनि” शब्द व्रण लघुना पूरा होवाथी निर्दोष छे.

एज प्रमाणे बीजो जम्याए पण समजवुं.

एकंदर गुरु लघु संख्याविषे.

अंते एक बात ध्यान आपना योग्य जणावछे के—प्रस्तारनी रीति प्रमाणे जेटलां रूप घनाक्षरीनां धाय, तेटलां तमाम आवी शकेछे, तोपण घणा लघु अथवा घणा गुरु एऊज स्थानमां आववाथी लखिकर थता नथी एटले ए बात उपर ध्यान आपवुं जोइये के,—१२थी वधारे गुरु अने २४थी वधारे लघु एकठा न थइ जाय तो सारु. १० गुरु तथा २३ लघु सुधीनां उदाहरणो मळी आवेछे.

सामान्य विचार.

• कवितनी रचनामां कये स्थाने केवा प्रकारना कया शब्दती

કેવી રીતે યોજના કરવી, એ કર્ત્તાના જ્ઞાન, અનુભવ, સુષુદ્ધતા, સહૃદયતા, અભ્યાસ અને નિયુગ્નતા ઉપર આધાર રાખે છે. એ વિષે, ગ્રન્થભાષાના કવિ પદ્માકર, પૂજનેસ, તથા બુદ્ધેશ્વર, કિશોર-રાદિનાં, કવિતોની ગતિ સારી માર્ગદર્શક થશે.

૩૦ અને ૩૩ અક્ષરનાં કવિત ઘણા કવિયોના કાવ્યમાં, જોવામાં આવતાં નથી. અને તે કાનને પણ વિશેષ રુચિકર થતાં નથી. તેથી તે વિષે વિશેષ વર્ણન કરવા ઉચિત ધારતા નથી. જે નિયમો ૩૧ તથા ૩૨ વર્ણના કવિતોને માટે નક્કી કરવામાં આવ્યા છે, તેમ ૩૦ અને ૩૩ વર્ણનાં કવિતોને પણ લાગુ પડે છે.

૩૧ વર્ણના કવિનમાથી એક અંત્યાક્ષર ઝમ્મી કરવાથી ૩૦-અક્ષરવાળું કવિત બની શકે છે. અને ૩૨-અક્ષરવાળા કવિતના અવમા એક અક્ષર વધારવાથી ૩૩ અક્ષરવાળું કવિત થાય છે. પરંતુ, ૩૩ અક્ષરવાળા કવિતમા અંતના વ્રણ કિંવા વધારે અક્ષરો લઘુ હોવાની આવશ્યકતા જણાય છે. અથવા ધીમ્સા થવા માટે વ્રણ લઘુ અક્ષરવાળો શબ્દ જે વાર આવે તો તે અત્યુત્તમ છે.

યતિ વિચાર.

વિશેષે કરીને પ્રત્યેક ગ્રંથમા કવિતમાં ૧૬ અક્ષરે યતિ માની છે એટલે “મનહર ઘનાક્ષરી”ના એક ચરણમાં ૧૬, ૧૬ અને “રૂપગ્રન્થાક્ષરી”ના પ્રત્યેક ચરણમા ૧૬, ૧૬ અક્ષરે યતિ આવે, એમ રીતે. ૩૭ અક્ષરવાળા કવિતમાં ૧૬ ૧૪, અને ૩૩ અક્ષરવાળા કવિતમાં ૧૬, ૧૭, અક્ષરે યતિ આવે છે. કોઈ કોઈ કવિયે, <, <, < ઉપર વ્રણ યતિયો માની છે, પણ તે નિયમ મુશ્કેલી કવિયોનાં કવિતોમા પણ સર્વજન પડાયો નથી. એટલે મર્મમન નથી. વળી ૧૬ અક્ષર ઉપર યતિ નથી,

करेली छे, तथापि केटलोक सारा कवियोए ते नियमनो केटलोक जगोए भंम कंखो छे, तेम छतां तेवां कवित कोइ पण रीते अरुचिकर थतां नथी—अर्थात् १६ अक्षर पर यातिनो नियम छे, पण तेनी अति आवश्यकता नथी, एम जणाई अवेछे.

साधारण रीते आवा दंडको कवितानी संज्ञाधी ओळखायछे, ते नीचे प्रमाणे:—

क्रम.	अंक	नाम.	माप.	वा
१	१४७९	त्रीशु कवित.....	{ गुरु लघुनो नियम नहि अते गुरु १६, १४ यति }	१
२	१४८६	घनाक्षरी, घनाक्षर.....	{ गुरु लघुनो नियम नहि अते ग. १६, १५ यति. }	३
३	१४८७	कवित, मंनहरण.....	{ लघु गुरुनो नियम नहि ८, ८, ८, ७ यति. }	३
४	१४८८	उपविशाळ	{ गुरु लघुनो नियम नहि. १६, १५ यति. }	३
५	१४८९	खंजविशाळ.....	{ गुरु लघुनी नियम नहि. १५, १६ यति. }	३
६	१४९०	जनहरण.....	३ = लघु+ग.....	३
७	१४९१	वर्णककुब्दी	यथेच्छ ३० वर्ण+गल.....	३
८	१४९२	उपविशाळ.....	{ यथेच्छ ३० वर्ण+गल. १६, १६ यति. }	३
९	१४९३	द्वितीय उपविशाळ.....	{ यथेच्छ ३० वर्ण + लल. १६, १६ यति. }	३
१०	१४९४	रुपाण, किरपाण.....	{ यथेच्छ ३० वर्ण+गल ८, ८, ८, ८ यति. }	३
११	१४९५	रूपक घनाक्षरी, रूप घनाक्षरी.....	{ गुरु लघुनो नियम नहि अते ल ८, ८, ८, ८ यति. }	३
१२	१४९६	जलहरण, घनीशु कवित	{ यथेच्छ ३० वर्ण+लल ८, ८, ९, ७ यति. }	३

૧૩ ૧૪૯૭ મનોહર.....	{ યથેચ્છ ૩૦ વર્ણ+લટલ. } ૩૨
	{ ૮, ૮, ૮, ૮ યતિ. }
૧૪ ૧૪૯૮ રંગીના.....	{ યથેચ્છ ૩૧ વર્ણ લટ. } ૩૨
	{ ૧૦, ૮, ૮, ૬ યતિ. }
૧૫ ૧૪૯૯ હમદ.....	વધા લઘુ વર્ણ..... ૩૨
૧૬ ૧૫૦૪ યિનવા.....	{ ૮, ૮, ૮, ૮ યતિ=૩૨ વર્ણ. } ૩૨
	{ અંતે લઘુ અથવા નગણ. }
૧૭ ૧૫૦૫ દોષ્ટ્રીશુ કવિત.....	{ યથેચ્છ ૩૩ વર્ણ. } ૩૩
	{ ગુરુ લઘુનો નિયમ નહિ. }
	{ ૧૬, ૧૭ યતિ. }

૧૪૮૭ કવિત, મનહરણ. લઘુ ગુરુનો નિયમ નહિ ૮, ૮, ૮, ૭ યતિ. ૩૧ વર્ણ.

આઠ આઠ આઠ સાતે, યતિ એકત્રીશ માંહં,

ગુરુ લઘુ કેરો નિંમ, કવિતમાં છે નહિ.

આને પણ કેટલાક મનહર કેહેછે.

એકત્રીશું, બત્રીશું અને તેત્રીશું કવિત કેહેવાયછે. વૃત્ત-
રતનાવલીમાં નીચે પ્રમાણે છે:—

एकद्वित्रियुतार्त्तिशद्वर्णाः संति कवित्वके,

अन्ते गुरुर्लघुर्वीप्सास्त क्रमात् कविभिः कृता

वीप्सा त्रिवर्णाभिहिता गुरुशून्या सुखावहा,

अन्यथा कर्णतुल्या तोलिता विषमा भवेत्.

બ્રજમાપામાં કવિત ઘણાં રચાયાં છે, અને તેમાં ઉપર લેખ્યા
પ્રમાણે પ્રાસમાં વીપ્સા આળેલી ઘણી જોવામાં આવેછે, અને તે
બત્રીશાં અને તેત્રીશાં કવિતમાં હોયછે. તેમાં છેલ્લા બે કે ત્રણ
લઘુવાળી વીપ્સા મધુરી લાગેછે.

મનહરણ દંડકનું રાજા સંગ્રામસિંહજીકૃત કાવ્યાર્ણવમાં
૧૬ અને ૧૯ અક્ષર મઠી ૩૧ અક્ષરનું ચરણ કહ્યું છે. અને
તેનું બીજું નામ સૌરદંડક આપ્યું છે. વઠી ટુંદાવનકૃત છંદો-

નિચિ પિંગલમાં મનહરણ દંડકના (૧) પ્રકર્ષ, (૨) કામ, (૩) સોમકર, અને (૪) જ્ઞોમાધર એ પ્રમાણે ચાર ભેદ કાઢ્યા છે, તેનાં લક્ષણ નીચે પ્રમાણે આપ્યાં છે:—

(૧) પ્રકર્ષનું લક્ષણ. (દોહા).

‘શશ દશ પુનિ પટ નસ ચરન, ચરન હોત વિશ્રામ;
ઇકતિસ વરનહિ અંત ગુરુ, દંડક પ્રકર્ષ નામ.

પ્રથમનો “શશ” શબ્દ તે દશને બદલે હસ્તદીપ હોય તો અને નસ એટલે વીંશને બદલે પાંચ ગણિયે તો ૧૦, ૧૦, ૬, ૫ = ૩૧ વર્ણ, તેમાં અંતે ગુરુ, એવો અર્થ થાય.

(૨) કામનું લક્ષણ. (દોહા)

વસુ વસુ વસુ પુનિ સાત પર, વિરતિ અંત ગુરુ હોય;
ઇકતિ વરન વસુ ચરનહિ, કામ નામ હે સોય.

૮, ૮, ૮, ૭ = ૩૧ વર્ણ, તેમાં અંતે ગુરુ, તેને કામ દંડક કહે છે. ઉપર જણાવેલા કાવ્યાર્ણવ ગ્રંથમાં પણ આ દંડકનું માપ ઉપર પ્રમાણે છે. ઉપરના દોહાના ઉત્તરાર્ધમાં “વસુ ચરનહિ” એ કંઈ અશુદ્ધિ છે.

(૩) સોમકર. લક્ષણ. (દોહા)

અંત ગુરુહિ કામસ વરન, ચરન એક પરમાન;
વસુ વસુ પુનિ પંદ્રહ વિરતિ, કહત સોમકર જાન.

૮, ૮, ૧૫ = ૩૧ વર્ણ તેમાં અંતે ગુરુ. “કામસ વરન” એટલે કામ સમાન વરણ ૩૧ એવો અર્થ થઈ શકે.

(૪) શોભાધર. લક્ષણ, (દોહા)

દશ દશ પદ નવ પર વિરતિ, પ્રથમ તૃતીય પદ હોય;

ચતુરં દ્વિતીય વર્ણ આઠપર, નવ અક્ષરપર સોય.

ઇકતિસ વરન સુચરન ઇક, પઢપાછે ગુરુ દીન;

સો શોભાધર કહતહૈ, ટુંદાવન પરબીન.

દશ, દશ, છ, અને નવને વદલે મલ્લ એટલે પાંચ કારિયે તો પહેલા તથા ત્રીજા પદમાં $10+10+6+9=35$ વર્ણ થાય. અને બીજા તથા ચોથામાં ચતુર દ્વિતીય $= 6+4+4+9=35$ વર્ણ થાય અને દરેક પદને અન્તે ગુરુ આવે.

૧૪૮૮ વિશાલ. લઘુ ગુરુનો નિયમ નહિ એવા ૩૧ વર્ણ. ૧૬, ૧૫ યતિ,

નિયમ વિનાના વર્ણ એકત્રીશ વિશાલમાં,

સોઝને પંદરપર વિરતિ રચાયછે.

છંદોદ્દત્તસુખાવલી પ્રમાણે.

૧૪૮૯. સંજવિશાલ. ગુરુ લઘુનો નિયમ નહિ એવા ૩૧ વર્ણ.

૧૬, ૧૫ યતિ.

તિથિ સોઝ યતિથી વર્ણ એમ એકત્રીશ,

ચરણ સંજવિશાલ કવિવર! તું સંભાલ.

છંદોદ્દત્તસુખાવલી પ્રમાણે જુગ્ગ કવિ કલ્યાણેશ્વર ઘૂત્તચંદ્રિકામાં
આતું નામ ચપ્પાપનાક્ષરી ગણાયું છે.

૧૪૯૦. જનહરણ. ૩૦ લઘુ+ગ=૩૧ વર્ણ.

જનહરણ ચરણ ત્રીશ લઘુ ધરો રચ,

ઉપર પૃથિવી. ગુરુ ધર તું ચરમમાં.

છંદ:પ્રભાવરમાં ગણાયેલે કેં થોડ થોડ કવિયે આને જનહરણ કહ્યો છે
તે અપ્રમાણ છે ગણપ્રસ્તારપ્રકાશવાલ્ય રામદાગનિયે અને મનહરણ માન્યો છે

३२ वर्णना ढंडक.

१४९१ वर्णकुंडली. यथेच्छ वर्ण $३० + ग + ल = ३२$ वर्ण.

वर्णकुंडली विषे, यथेच्छ त्रीश अक्षरो

ते पर अन्तमां गुरु, लघु लावो घारी आप!

१४९२ उपविशाल. यथेच्छ वर्ण $३० + ग + ल = ३२$ वर्ण. १६, १६ यति.

त्रीश छे यथेच्छ वर्ण गुरु लघु अन्तपर,

उपविशाल कविते सोळ सोळ पर छेद.

छंदोदृष्टमुक्तायली तथा कलाविधिकृत वृत्तचद्रिका प्रमाणें.

१४९३ द्वितीय उपविशाल. यथेच्छ वर्ण $३० + ल + ल = ३२$ वर्ण.

तेमां १६, १६ यति.

त्रीश वर्णे गमेतेम पछी बे लघु छे अन्त,

द्वितीय उपविशाल छेद सोळ सोळ पर.

१४९४ कृपाण, किरपाण. यथेच्छ ३० वर्ण + ग + ल = ३२ तेमां

$<, <, <, <$ यति.

कृपाणमां आठ आठ, ऐम यति केरो पाठ,

वत्रीस वरण टाठ, नरण चरम गा ल.

छंद प्रभाकर प्रमाणे आनी प्रत्येक यति सामुप्राप्त लाववी जोइये विशेषे करीने आ वृत्तमा वीर रसतुं वर्णन धायछे प्रत्येक चरणना अतमां न बारनो प्रयोग अति कर्मधुर मान्यो छे जमके, तेना उदाहरणमा “महान घमसान, तडितान” इत्यादि शब्द आवेछे, जुगो छंद प्रभाकर बीजा धारात पृ १९३

१४९५ रूपकघनाक्षरी, रूपघनाक्षरी, वर्णकमनहर.

लघु गुरुनो नियम नथी, अन्ते ल. $<, <, <, <$ यति = ३२ वर्ण.

रूपकघनाक्षरीमां, चार यति आठ केरा,

अन्ते लघु आणो एक, कुल वर्ण ३२ रद माह.

છંદોલતા તથા છંદઃપ્રમાકર ૧૬, ૧૬ યતિ કેહેછે. માયા છંદોમંજરી
આને વર્ણકમનહર કેહેછે.

૧૪૯૬ જલહરણ, { લઘુ ગુરુનો નિયમ નથી. } ૩૨ વર્ણ.
* વગ્રીશું કવિતઃ { અન્તે ૨ લ. ૧૬, ૧૬ યતિ. }

વગ્રીશા કવિતકેરા રદ વર્ણ અન્તે ૩૨ લ,

જલહરણ છે નામ સોલ્લ સોલ્લ પર યતિ.

કોઈ કોઈ આનું નામ જનહરણ આપેછે, તે છંદઃપ્રમાકર,
અપ્રમાણ કેહેછે. દ્વિજભાષાના ગ્વાલ આદિ કવિયો ૩૨
અક્ષરનાં વિપ્સાવાળાં કવિત વર્ણાં કર્યાં છે.

૧૪૯૭ મનોહરણ. યથેચ્છ વર્ણ ૩૦+૨ લ=૩૨ વર્ણ.
૮, ૮, ૮, ૮ યતિ.

ચાર વસુ કેરી યતિ, વગ્રીશા કવિતમાં,

અન્તે ૩૨ લઘુ લાવેછે, રંચતાં મનોહરણ.

જલહરણ પ્રમાણેજ માપ છે, માત્ર યતિમાંજ ફેર છે.

૧૪૯૮ રંગીકા. ગુરુ લઘુનો નિયમ નહિ, અંતે લઘુ. ૩૨ વર્ણ.
૧૦, ૮, ૮, ૬ યતિ.

દશ આઠ આઠ હયે યતિ, ગુરુ લઘુ નિયમ નથી,

વર્ણ દાંત રંગીકામાં, અન્તે લઘુ આળ.

આ અન્ય લઘુવાળું વગ્રીશાક્ષરી રૂપધનાક્ષર નામે કવિત છે, આનું
માપ રૂપધનાક્ષરી પ્રમાણેજ છે, માત્ર યતિમાં ફેર છે.

૧૪૯૯ હમરુ. વધા લઘુ. ૩૨ વર્ણ.

પ્રતિ ચરણ ચરણ રદ ધર સુવરણ

હમરુ કવિત કર કવિવર! સ્મર હર.

આ હંડક કાવ્યગુણકર તથા છંદઃપ્રમાકરમાં છે. છંદઃપ્રમાકરમાં
૧૧+૧૧+૫+૫=૩૨ વર્ણ કહ્યા છે, અને જગન્નુ જે કે. ધીરુત
મોસારીદાસજી અને દેવનાથજી અને જલહરણ માનેછે

૧૫૦૦ સુધાનિધિ. ગુરુ લઘુને ક્રમે ૧૨ વર્ણ.

ગા લ છે ક્રમે ક્રમે સુવર્ણ શુદ્ધ દાંત સર્વ
ધારજો ગણી ગણી સુધાનિધિ વિષે સદાય.

આ વડક અશોક પુષ્પમંજરીનો ભેદ છે છંદમાલિકામાં આતુ માપ
૩ મ+જર+જજ+તમજ+ગગ=૧૨ આપ્યું છે

૧૫૦૧ ધનપાલ^૧. રત ન+ન રજ+ર ન મ+ન ગ લ=૧૨ વર્ણ.

રાતના નારાજ ઘર પદ ધનપાલ દંડકે

રચી ર ના મ કર ના ગ લ ચરમમાંહ.

^૧ ગણપ્રસ્તારપ્રસાદ પ્રમાણે

૧૫૦૨ દ્વિનાગચિકા, મહાનારાચ. ૧૬ લ ગ=૧૨ વર્ણ.

રંચાય દ્વિનરાચિકા મહાનારાચ માંહ તો,

પદે લઘુ ગુરુ ક્રમે વધા વતીશ અક્ષરો.

અનંગશેખર પૃ. ૪૨૮ અંક ૧૪૪૮ મેઢે, તેનો આ ભેદ
છે. ગણપ્રસ્તારપ્રસાદ તથા છંદમાલિકામાં આતુ નામ
અનંગશેખર આપ્યું છે, પણ આ તો તેનો ભેદ છે, અને તેનાં
ઉપર પ્રમાણે બે નામ તો પ્રસિદ્ધ છે. આ કવિ નર્મદાશંકરના
જાણનામા નહિ હોય તેથી તેમણે નારાચથી વમણો “નર્મદા”
પોતાના નામથી નવો કરાવ્યાનુ જણાવ્યું છે.

૧૫૦૩ રંજોપવિશાલ. ૧૫, ૧૭ યતિ.=૧૨ વર્ણ.

વર્ણ દત આળવા રંજોપવિશાલ ધવા,

તિથિને સત્તરે સારા છેદ શોધી આળવા નવા.

૧૫૦૪ વિજયા. ૮, ૮, ૮, ૮, યતિ.

અન્તે લ ગ અથવા નગણ.=૧૨ વર્ણ.

અક્ષર વધા વતીશ છે, વિરતિ વસુ ઉપર,

અતમા લ ગ અથવા, નગણ ઘર ચરણ.

छंदःप्रभाकरणीं कवित्करता आमा पैर एट्छेज जणाव्यो छे वे,
 “कवित्तमा वे विपम अक्षरोना शब्दनी वन्ये सम अक्षरना शब्द आवे
 नहि,” अने आ विजयागां ए प्रमाणे आवगा ओह्ये.

३३ वर्णना दंडक.

१५०५. तेन्नीशुं कवित्. { गुरु लघुने नियम नहि, } ३३, वर्ण
 १६, १७ यति.

अक्षर मळाने बधा तेन्नीशे करोजी पूरा,
 सोळ सतर विभागे तेन्नीशानाकवित चरण.

आवा कवित्तमा नण नग अक्षरनी विप्पा पण लावेंछे जंग —

“मिछि अनकारे पिक चातकी पुकारे बन,
 मोरन गुहारे उठे जुगनु चमकि चमकि;
 घोर घन कारे भारे धुरवा धरारे धाम-
 धूमन मचाये नचे दामनी दमकि दमकि;
 झुकन न्यारि चारि लूरुन लगावे अग,
 कृकन भभूकनसों और मो खमकि खमकि;
 केसे रहे प्राण प्राणप्यारे यशवंत विन,
 छोटी छोटी बुदनसों वरसे झमकि झमकि.”

१५०६ अर्णव.

२ न + ९ र = ३१ वर्ण.

नगग पर न थापळे ते पछी पादमा खंडरा
 आणजो अर्णवे वर्ण चित्ते धरी तेन्नीशे.

३४ वर्णना दंडक.

१५०७ वर्णत्रिभंगी. { २० लघु + भ + त + य + भ + गम = } ३४
 ८, ८, ९, ४, ९, यति } वर्ण.

वसु वसु न न श्रुति, शर पर यति वीरा,
 लघु धरो वर्णत्रिभंगी, मतयाभा, गाग यती छे.

. છંદ:શાસ્ત્રના ટિપ્પણમાં આનું નામ ત્રિભંગી છે, પણ માત્રા-
મેલ પૃ. ૧૩ અંક ૧૩૪ મે ત્રિભંગી છે, તેની સાથે મઝી ન જાય
માટે અમે “વર્ણત્રિભંગી” એવું નામ રાખ્યું છે.

ગૌડપિંગલમાં મ ને વદલે સ છે, લલપત જશસિન્ધુમાં પણ
તેમજ છે; ઉદાહરણમાં પણ તે પ્રમાણે છે. છંદોવૃત્તમુક્તાવેલીમાં
દ્વિતીય (ચીજો) ત્રિભંગી નામ આપી આમાં કહેલા ગણો ઘંતાવ્યા
છે, પણ તેમાં યતિ કહી નથી. છંદ:પ્રમાણમાં યતિ નથી, અને
ગણ આ પ્રમાણે છે પણ રૂપ નીચે પ્રમાણે ગોઠવ્યું છે.—

દ ન+સ સ મ મ સ ગ=૩૪ વર્ણ.

૧૫૦૮ હેલાવલી. ન+ગ+૧૦ ર=૩૪ વર્ણ.

નગણ આળો પછી એક ગા ગોઠવી તે પછી રા
ગણો આપ આશા કરો પાદ હેલાવલીમાંહી તો.

જૂઓ અક ૧૪૩૩ ની ટીપ.

૧૫૦૯ હેલી. ન+લ+૧૦ ર=૩૪ વર્ણ.

ન લ પર ધાયછે રા દશે સામય તેતળા

અસરો સર્વે ચોત્રીશ છે પાદ હેલીતળે દેહેકે.

જૂઓ અક ૧૪૩૩ ની ટીપ. હેલાવલીને વદલે છંદોલતામાં હેલો-
ગાન આપી ઉપર પ્રમાણે માપ આવ્યું છે, તે મિન હોતા આ સ્થાને દમ્પક
કરવામાં આવ્યું છે

૩૬ વર્ણના દંડક.

૧૫૧૦ ચંડવેગ. ન ન+૮ ય+ન ન=૩૬ વર્ણ.

ન ન ઉપર ધર યા આઠ આળો અને વે વે ના

વગા વર્ણ જીતીશ તો ચંડવેગે શુભ કવિવર!

૧ છંદોલતામાં ઉપર પ્રમાણે માપ છે પણ છંદોવૃત્તમુક્તાવેલીમાં ૨ન+ય
(યેન્ડ) લાવવા કનુ છે તે ઉપર છેવટ ન નગણ લાવતા કનુ નથી, પણ તેમાં
દડક અંક ૧૪૩૨ મે છે, માટે અમે છંદોલતાનું માપ પ્રમાણ ગણ્યું છે,

૧૫૧૧ વ્યાલ, વિશેષશાલિન. ૧ ૨ ન+૧૦ ર=૩૬ વર્ણ.

ન ન પર દશ રા ગણો વ્યાલ વિશેષશાલીનના
પાદમાં મૂકજો છત્રિશે અક્ષરો આણિને યુક્તિથી.

૧ ઘાણ્યઢભમા ૩૦ ર ઉપરાત્તનાને આવુ નામ આપવા સૂચવ્યું છે, પણ
૯ અભિપ્રાય યોગ્ય નથી.

૩૭ વર્ણના ઢંડક.

૧૫૧૨ માલતી. ન+ગ+૧૧ ર=૩૭ વર્ણ.

નગણ પ્રારભમા તે પરે ગા કરો ત્યાર પૂઠે તમે
માલતી માઠ તો રા અગિયાર આણો પદે ગોઠવી.

જુવો અંક ૧૪૨૩ની ટીપ.

છંદોલતાના ક્રમમાં ધુલી નામ આવેઢે તેનું શુદ્ધ સ્વરૂપ તો
ધૂલી થાય પણ તે રગણની રચનામા આવી શકતું નથી. “ચા-
મોલી ધુલી માતલી કેલિ લીલા ત્રિલાસાદયઃ” એમાં
ધુલી પછી માતલી છે તે આ સ્થાને જોડયે અને માલતી શબ્દ
નું ઉલટપાલટ થઈને માતલી થયેલું લાગેઢે. તોપણ માતલી
ઇન્દ્રનો સારથી કેહેવાયઢે, તેને નામે જૂદો ઢંડક ગણિયે તો
આ સ્થાને ધૂલી કાયમ રહેતાં તેની રચના નીચે પ્રમાણે થાયઢે.

૧૫૧૩ ધૂલી. ન+લ+૧૧ ર=૩૭ વર્ણ.

નલ પર ^{૧૧}રૂઢ છે રાગણો પાદપોદ મઢી ને વધા
ત્રીશ ને સાત તો વર્ણ પ્રત્યેકમા એમ ધૂલી વિષે.

૩૯ વર્ણના ઢંડક.

૧૫૧૪ જીમૂત. ૨ ન+૧૧ ર=૩૯ વર્ણ.

ન ન પર ગણ રા અગિયાર આણી ધરો પાદ જીમૂતમાં
અક્ષરો ત્રીશ ને સઢ સોની વધા આપ આ ઢડકે.

१५१५ सारंग. १३ र=३९ वर्ण.

पादपादे रनो तेर तो रागणो शुद्ध सारंगना दंडके
चौश ने खंड छे अक्षरो सर्व तो एम जाणो तमे.

४० वर्णना दंडक.

१५१६ मातली. न+ल+१२ र=४० वर्ण.

न ल पर चार आणो तमे रागणो सामंटा ते तणा सर्व
जाळीश छे वर्ण प्रत्येक पादे सदा मातली दंडके.

१. छंदोलतामाथी. जुवो अंक १४३३नी टीप.

१५१७ केली. न+ग+१२ र=४० वर्ण.

नगण ने एक गा ते पछी बार छे रागणो पादपादे मळी
अक्षरो सर्व चालीश केली विपे थायछे सामटा.

४२ वर्णना दंडक.

१५१८ लीलाकर. २ न+१२ र=४२ वर्ण.

ननर ररर राररा राररा रार छे पाद लीलाकरे
एटले ये न छे बार तो रा पछी एम लावी धरो दंडके.

४३ वर्णना दंडक.

१५१९ कंकेली. न+ग+१३ र=४३ वर्ण.

नगणनी उपेर एक गुरु धरी तेर तो आणने रागणो,
तेतणा अक्षरो अग्नि ने आण चालीश कंकेलीना पादमां.

४५ वर्णना दंडक.

१५२० रुद्रसारंग. १५ र=४५ वर्ण.

राररा राररा राररा राररा राररा रुद्रसारंगना पादमां.
आणनो पांच चालीश जेना वने वर्ण ने त्रिवि छे रागणो

૧૫૨૧ ઉદામા, ઉદામ. $૨ ન + ૧૩ ર = ૪૬$ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા આળનો ઇટ્લે આપ
ઉદામનાં પાદ ગ્યારે રનો વે ન ને તેર રા તે વિપે લાગો.

૪૬ વર્ણના ઢંડક.

૧૫૨૨ ઝીઝા. $ન + ગ + ૧૪ ર = ૪૬$ વર્ણ.

ન પર ગા થાયઝે ચોદ રા પાદ પાદે વધા આળ આ ઢંડકે
શોભિના નામ ત્રીલા ધસ્યું ગેહનું માંડ છેનાઝોશ અસરો થાયઝે

૧ છંદોલગાના કમ પ્રમાણે થાયુ માપ ન+૨૪+૧૪ ર થાયઝે

ગુણો શંક ૧૪૩૧.

૪૮ વર્ણના ઢંડક.

૧૫૨૩ શંલ. $૨ ન + ૧૪ ર = ૪૮$ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રા કરો ઇટ્લે વે ન ને
ચોદ રા આળનો ઢંડકના પાદર્મા આપ સારો રેતિ મોઢવી મોઢવી.

૧૫૨૪ વિદગ્ધત્રિભંગી. $૩૨ ન + ૨ મ + ૩૨ ન + ૨ મ = ૪૮$ વર્ણ

આપે ત્રણ તનવે ભાત્રણ તન પાઝા દ્વિભધર પાદ વિદગ્ધત્રિભંગી
તર્ણો રચનાર્મા કાવિવર તેમાં. પ્રભુગુણ ગા મનગૂનેક.

૧ ઘાણાભમા છે.

૪૯ વર્ણના ઢંડક.

૧૫૨૫ વિલાસ. $ન + ગ + ૧૫ ર = ૪૯$ વર્ણ.

ન પર ગા થાયઝે તે પઝી પંદરે રા ગણો સામઝા છે વિલાસે પદે

વર્ણ ચાલોશ ને સંડ આળો વધા તે વિપે ગુણ ગાઓ સદા દેશનાં.

૧ છંદોલગાનાં ન+૨૪+૧૫ ર એકુ માપ છે. ગુણો ના ૧૪૩૧.

५१ वर्णना दंडक.

१५२६ आराम, पञ्चक, विश्ववाह, अर्क. २ न+१५ र=५१ वर्ण.
ननर ररर राररा राररा राररा रार छे पञ्चके ने वळी विश्ववाहे
अने अर्क आरामना दंडके वे न ने पंदरे रागणो थायछे.

१ छंदरलाकरनी जनार्दनी टीका. २ चाण्णभ.

३ छंदोलता तथा छंदोत्तमुक्तावली.

५४ वर्णना दंडक.

१५२७ { संग्राम, पञ्चराग, तलक, } २ न+१६ र=५४ वर्ण.
{ कालदंड, चन्द्रेश, चन्द्र. }

ननर ररर राररा राररा राररा राररा एम बेना अने सोळ रा
थायछे पञ्चरागे अने तलके कालदंडे तथा चन्द्र संग्राममा सामटा.

१ चाण्णभ.

२ छंदोलता.

३ छंदोत्तमुक्तावली.

५७ वर्णना दंडक.

१५२८ सुराम, पौंड्रक, ईश. २ न+१७ र=५७ वर्ण.

ननर ररर राररा राररा राररा राररा रा सुरामे अने पौंड्रके
ईश ए दंडके थायछे सौ मळी वे न ने सत्तरे रा वधा सामटा
पाद पाद्रे खरे.

१-२ छंदोत्तमुक्तावलीमा तेमज छंदोलतामावी

१. पौंड्रकनु माप चाण्णभमा आ प्रमाणे छे

१५२९ विशेषस्वरक. { नय नय नय नय भस भस भस गभस
भस=४ नय+२ भस+५+२ भस=२०

नय मुने आणो वण भस जाणो पञ्च म प्रमाणो द्वि भस वस्ताणो
ने चरण करो भाव मन धरो अक्षर मथळा आणी सत्तावनज विशेष
स्तवकविषे.

१ चाण्णभमा छे.

૬૦ વર્ણના દંડક.

૧૫૩૦ ઉદારપાદ^૧, ચૈકુંઠ^૨, ભોગી^૩. ૨ન+૧૮૨=૬૦ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રાર છે
 એમ બે ના ધરો રા અઢારે કરો અશરે સાઠ ઉદારપાદે
 અને વૃત્ત ચૈકુંઠ ભોગી વિશે પાદપાદે તમે.

૧ ઘાણનગ્રમ. ૨ છંદોષ્ટનમુક્તાબલિ તથા છંદોજતામાધી,
 ૩ છંદોરૂપામુક્તાબલી.

૬૨ વર્ણના દંડક.

૧૫૩૧ સોતકંઠ, ઇન્દ્ર. ૨ ન+૧૯૨=૬૨ વર્ણ.

ન ન રા ર ર ર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા
 આણિને બે ન ને 'ઓગળી' રા કરો સોતકંઠે અને ઈન્દ્રમાં,
 અશરો તો વધા અંક તો બ્રેસ્ટે જાય પો'ંચી તમે જાણજો.

૬૬ વર્ણના દંડક.

૧૫૩૨ સાર, પીયૂષ. ૨ ન+૨૦૨=૬૬ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રા
 ધરી ઇટ્ઠે ના રચો બેવઢી રા કરો વીશ પૂરા તમે ને વધા
 અશરો છાસ્ટે આળજો સાર પીયૂષ કેરા ધરો પાદમાં.

૬૯ વર્ણના દંડક.

૧૫૩૩ કાસાર, ચારાહ. ૨ ન+૨૧૨=૬૯ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રાર
 આળી તમે ના ધરો બે અને રા કરો વીશ ને એક પૂરા વધા,
 અશરો સાઠ ને ટૂંક કાસાર-ચારાહના પાદમાં ધ્યાન ધારી રચો.

७२ वर्णना दंडक.

१५३४ विस्तार, वात. २ न+२२ र=७२ वर्ण.

ननर ररर राररा रादरा रादरा सररा रादरा रादरा
 एम बे ना धरी वाविशे रा करो सामय माप विस्तार के वातमा
 वर्ण बोतेर तो पादमां आणजो आ सरी रीत ए दंडके जाणजो.

७५ वर्णना दंडक.

१५३५ संहार. २ न+२३ र=७५ वर्ण.

ननर ररर रादरा रादरा रादरा रादरा रादरा रादरा
 रा धरी सर्जना बे अने रा करो जेविशे एम सर्वे गळी वर्ण सितेर ने
 पांच पूरा रच्ये पाद संहारनु पूर्ण तो थायजे एम मानो तमे.

७८ वर्णना दंडक.

१५३६ नीहार. २ न+२४ र=७८ वर्ण.

ननर ररर रादरा रादरा रादरा रादरा रादरा रादरा राद
 आणी तमे बे न ने ते परे सर्व चौवीस रा लाविने वर्ण सितेर ने
 आठ पूरा करो पाद नीहारमा ईशना गुण गावा तमे भावथी आदरो.

८० वर्णना दंडक.

१५३७ कुसुमितकाय. $\left. \begin{array}{l} \text{मम+त, न. त+य, ज, त+र, म,} \\ \text{स+भ, स, म+स, म, त+य, स,} \\ \text{म, त+यस+भ न, न+ग, ग.} \end{array} \right\} ८० \text{ वर्ण.}$

एशी पूरा वर्णो आणो कुसुमितकाये ठिक भाइ !
 रचाय तेमा पदे पदे तो गण समुदायो ठिक ठिक माया पर्छी
 तनताछे चजताछे रभसाछे भसभाछे सभताछे
 यसभाछे तयसाछे पर्छी थर्को भजन गगाछे.

૮૨ વર્ણના દંડક.

૧૬૩૮ મંદાર.

૨ ન + ૨૬ ર = ૮૧ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા
 આગિને સૌ મઝીં વે ન ને વીશ ને પાંચ રા લાવતો આપ મંદારમાં
 તે પઝોં એહમાં ભક્તિના ભાવથી ગુણ ગાજો તમે સર્વગ્યાપી પ્રમુખા
 સદા પ્રેમથી.

૮૪ વર્ણના દંડક.

૧૬૩૯ કેદાર.

૨ ન + ૨૬ ર = ૮૪ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રાર
 વે ન ને તે પરે રા ઘરો સર્વ છઝીંસ તો ને થકી અક્ષરો ઝેંશિને
 ધાર સૌ થાયઝે પાદ એકમાં એમ કેદાર જોડાયઝે ને તમે
 જાક્તિથી જાણજો.

૮૭ વર્ણના દંડક.

૧૬૪૦ સાધાર. ૨ ન + ૨૭ ર = ૮૭ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રાર
 સાધાર છે આ રેંતિ વે ન ને વીશ ને સાત રા તેહના અક્ષરે
 ઇંશિ ને સાત તો થાયઝે પાદમા તેહમા ગાયઝે ગુણ ગોવિંદના છે
 કાંવે ભક્તિના ભાવવાળે સ્વરો.

૯૦ વર્ણના દંડક.

૧૬૪૧ સત્કાર.

૨ ન + ૨૮ ર = ૯૦ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રાર
 રારરા લાવતા આમ સત્કારમાં વે ન ને વીશ ને આઠ રા
 થાયઝે તેતણા અક્ષરો નેતુ તો થાયઝે પાદ એકમાં
 એમ આ દંડકે આપ આપી પઝી ગુણજો કાવ્ય તેમાં તમે.

૯૩ વર્ણના દંડક.

૧૯૪૨ સંસ્કાર. ૨ ન + ૨૯ ર = ૯૩ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા
 રારરા રા ધરી તેહના બે ન ઓવીશ ને પાંચ રા લાવતાં
 ગ્રાણુ સંસ્કારના થાયછે અક્ષરો પાદપાદે સ્વરા તેહમાં ગુણ જો
 ર્દેશના ગાય તો થાય શુદ્ધિ ધરી ચિત્તની એમ જાણો તમે.

૯૬ વર્ણના દંડક.

૧૯૪૩ માકંદ, વિમર્ષ. ૨ ન + ૩૦ ર = ૯૬ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા
 રારરા રાર તો ધાયછે તેહના બે ન ને ત્રીશ રા આણતાં
 અક્ષરો છન્નુ સૌ ધાયછે પાદ માકંદમાં ને વિમર્ષે રપી જે કવિ
 કોઈ આ દંડકે ર્દેશના ગુણનું ગાન ગાશે જશે મુક્તિ પામી સ્વરે.

આ નિયમ પ્રમાણે જો બે નગણ પટ્ટી ૩૦ રગણ ઉપરાત વધતા જાય
 તો, તેને વિશેષશાલીન કહેહે, એમ વાગ્વચ્ચમા કયુ છે.

૯૯ વર્ણના દંડક.

૧૯૪૪ ગોવિંદ. ૨ ન + ૩૧ ર = ૯૯ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા
 રારરા રારરા એમ લાવો તમે જે થકી બે ન ને ત્રીશ ને એક રા તો
 થતાં થાય નઝાણુ સૌ અક્ષરો પાદપાદે અને નામ ગોવિંદ કે-
 ધાયછે એહનું તે વિષે તો રચો ગુણ ગોવિંદના ભાવ પૂરો ધરી.

૧૦૨ વર્ણના દંડક.

૧૯૪૫ સાનંદ. ૨ ન + ૩૨ ર = ૧૦૨ વર્ણ.

નનર રરર રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા રારરા

राररा रा धरो लावजो पाद सानंदमा बे न ने उपरे बर्रांशे
 'रा बरा एम सौ एक सो बे करो अक्षरो पादपादे तमे प्रेम आणी
 पञ्जी गाइ ल्यो गुण आ दडके दीनआधारना दु.खीना बधुनां.

१०५ वर्णना ढंडक.

१५४६ संदोह.

२ न + ३३ र = १०५ वर्ण.

ननर ररर राररा राररा राररा राररा राररा राररा राररा राररा
 राररा रार आणी करो कुल बे ना गणो ने वळी रा गणो तेन्निशे
 तो धरो एम सौ अक्षरो एक सो पाच सदोहने पादपादे गणी आणजो
 ते विपे गुण गोविंदना गुंथजो जे थकी नित्त चोखु थशे सामड.

१०८ वर्णना ढंडक.

१५४७ नद.

२ न + ३४ र = १०८ वर्ण.

ननर ररर राररा राररा राररा राररा राररा राररा राररा राररा
 राररा एम आण्या थकी नद नामे बने दडके बे न ने श्रीश ने चार तो
 रा गणो सामदा तेतणा अक्षरो एक सो ने पञ्जी आठ तो थायछे पाद-
 पादे बधा गौठता घाटमा आवता रागमा बेसता आणजो.

અર્દ્ધસમ વૃત્ત.

• જેમા બે પદોનાં સર્વ લક્ષણ મળ્યાં આવે એવું; એટલે ૧૬ અને ત્રીજું પદ (વિપમપદ) તેમજ ચોથું અને ચોથું પદ (સમપદ) સમાન હોય તે અર્દ્ધસમવૃત્ત કહેવાય. એના બે ભેદ છે.

૧ સંકીર્ણ.

૨ અસંકીર્ણ.

૧ સંકીર્ણ એટલે વર્ણમા વચ્ચવદ થવાથી વિપમપદ કરતા સમપદની વર્ણસંખ્યા ભિન્ન રહે તે.

૨ અસંકીર્ણ એટલે વિપમ તથા સમપદના વર્ણ સરખા હોય પણ ગણ ભિન્ન નિમ્ન હોય તે.

આ એક જાતની રૂપજાતિ પણ કહેવાય છે.

અસમ, ઓજ, અયુગ્મ અયુગ્મક, અને અયુજ એ વિપમ એટલે પ્રેરેલા ત્રીણા પદનાં નામ છે.

અનોજ, યુગ્મ, યુગ્મક, અને, યુજ એ સમ એટલે બીજા ચોથા પદનાં નામ છે.

સંકીર્ણ.

વિપમ પદના ૮ ને સમના ૧૦ વર્ણ હોય તો તેનાં કુલ ૧૮, ૧૨, ૧૪૪ રૂપ થાય છે.

૧ આવૃત્ત. { ૧, ૨. સ જ ગ ગ. = ૮ દિગીશ. અંક. ૨૮૦
 ૨, ૪. સ સ જ ગ. = ૧૦ સહજા. અંક. ૪૬૮

વિપમે સ જા ગ ગા છે;

સ સ જા ગ સમેજ આવૃત્તે.

પાઠ્ય સમવૃત્તના પેદામાં અંક ૨૮૦મે દિગીશ નામે વૃત્ત છે, તેના માપ પ્રમાણે આ વૃત્તનાં વિપમ ચરણ (૧, ૨) થાય છે; અને અંક ૪૬૮મે સહજા નામે વૃત્ત છે, તેના માપ પ્રમાણે આ

વૃત્તનાં સમ ચરણ (૨, ૪) થાયછે. પ્રસિદ્ધિ દિગીશ અને સહજાના મિશ્રણથી આવૃત્ત થાયછે. એજ પ્રમાણે, જે પદની સામે અંક સહિત વૃત્તનું નામ હોય તે વૃત્તનાં તે પદ થાયછે, એમ સમજવું.

૨ લલિતા. { ૧, ૩. ર સ લ ગ. = ૮ રૂપ. ૯૧
 ૨, ૪. સ જ જ ગ. = ૧૦ લંબુના. અંક ૪૭૩
 રા સ લા વિપમે ગ છે;
 લલિતા સમે સ જ જા ગ છે.

વિપમપદનું અહિ જે માપ ર સ લ ગ આપ્યુંછે, એના માપનું સમવૃત્તમાં ૮ વર્ણનું કોઈ વૃત્ત નથી, તેથી ૮ વર્ણમાં એ માપનું રૂપ ૯૧ મું થાયછે, તે અહિ જણાવ્યું છે. એજ પ્રમાણે સમવૃત્તના પેટામાં, જે પાછલ વૃત્ત દાસલ નથી તેનું ગેટલામું રૂપ થાયછે તેનો અંક આપ્યો છે.

૯, ૧૦, નાં રૂપ ૯, ૨૪, ૨૮૮ થાયછે.

૩ વૈસારી. { ૧, ૩. ત જ ર. = ૯ રયોન્મુક્તી. અંક ૩૮૧
 ૨, ૪. મ સ જ ગ. = ૧૦ વિરાટ, શુદ્ધવિરાટ. અંક ૪૬૬
 તા જા ર અસુખમાં ગમે;
 વૈસારી મ સ જા ગ થી સમે.

આનુ મિલોગ કરિયે તો યાગવરદિના થાયછે. જુઓ અંક. ૪

૧૦, ૯નાં રૂપ ૯, ૨૪, ૨૮૮ થાયછે.

૪ વામવવંદિતા. { ૧, ૩. મ સ જ ગ. = ૧૦ વિરાટ. અંક ૪૬૬
 ૨, ૪. ત જ ર. = ૯ રયોન્મુક્તી. અંક ૩૮૧
 મા મા વામવવંદિતા જ ગે;
 તા જા ર કરો મમે ગમે.

શા દગતા વૈસારીનાં ચિત્રમ પદ છે તે મગપદ મળ્યાં છે અને યાગ મગપદ

છે તે આનાં વિષય પણ થયા છે, આ પ્રમાણે ઉલ્લાસગુણથી ધાર તે પિલોમ
કહેવાય છે. પેસારીનું ચિત્રે મ ગુણે અર્થ ૩.

૧૦, ૧૧નાં રૂપ ૨૦, ૧૭, ૧૬૨ થાય છે.

૫ ભદ્રાવિરાટ, { ૧, ૩. ત જ ર ગ. = ૧૦ નમ્બર. ૪૪૦
સમુદ્રકાન્તા. { ૨, ૪. મ ગ મ ગ ગ. = ૧૧ વિશ્વવિરાટ. ૧૬૩

છે ભદ્રાવિરાટ તા જ રા ગે;

યુગ્મે મા સ જ ગા ગ ટીક લાગે.

કાન્તા, સુદ્રાવિરાટનું ચિત્રેમ, ગુણે અર્થ ૧૭.

ઘૈતાલિય પ્રવરણમા લોચલ્લંદમિક, પાટ્ટ પૂ ૨૧૪ મેં ગુણો તેમાં
૬ ગો ૮ માત્ર. અનુક્રમે જનાર્થી છે, તેને ઘરલે આદિ મળ નર્મી વગ્યા છે
પદમેજ ફેર છે

૬ કેતુમતી. { ૧, ૩. સ જ સ ગ. = ૧૦ રૂપ ૨૩૬
{ ૨, ૪. મ ર ન ગ ગ. = ૧૧ રૂપ ૪૭૧

ધરજો સ જા મ ગ અયુગ્મે;

કેતુમતી મ રા ન મ ગ યુગ્મે.

ચિત્રેમે કેતુ ગુણે અર્થ ૧૮

૭ સુંદરી, સુરમાલિકા, { ૧, ૩. સ સ જ ગ. = ૧૦ સત્તજા. ૪૬૮
કમલા, વિયોગિની. { ૨, ૪. સ મ ર લ ગ. = ૧૧ સીયુ ૧૯૯

વિષમે સ સ જા ગ સુંદરી;

કમલા મા મરલાગથી ઠરી.

૧ પ્રાકૃત વિષમ્યૂત્રમા કહે છે કે —

અયુગ્મે યદિ સો લગો^૧ પુન

સમયો સ્મૃત રલગાશ્ચ સુંદરી.

૧ એના લગો છે આ જગ્યા જોઈને તેમજ હંદોમત્રમાં છે કે —

અયુગ્મે યદિ સો નમો યુગ્મે,

સમરાગૌરુ યદિ સુન્દરી તદા.

૨ ઇમાં ગૌ છે તેને વદલે લગૌ જોદ્યે.

ચૃત્તરલાકરની ટીપમાં કહેછે કે:—

વિપમે યદિ સૌ જગૌ સમે;

સ્તર^૩ લાગોઽપરવક્રમીરિતમ્.

૩ ઇમાં સ્તને વદલે સ્મ જોદ્યે.

આવી રચનાથી અપરવક્ર થનેછે, પણ અંક ૨૭માં તે જુદા માપથી છે અને આ માપ તો સુન્દરીને લાગુ પડેછે.

૮ વેગવતી. { ૧,૨. સ સ સ ગ. = ૧૦ હદિત. અંક ૪૪૬
૨,૪. મ મ મ ગ ગ. = ૧૧ દોષક, નીલસરૂપી. ૫૮૦

ગણ છે સ સ સા ગ અયુગ્મે;

વેગવતી મ મ મા ગ ગ યુગ્મે.

વિલોમે ધર્મવતી, જુવો અંક ૧૧

૯ સુધા. { ૧,૨. મ સ જ ગ. = ૧૦ વિરાટ, શુદ્ધવિરાટ. ૪૬૬
૨,૪. સ મ ર લ ગ. = ૧૧ સીધુ. અંક ૫૯૯
ઓજે થાય મ સા જ ગા સરે;
સ મ રા લા ગ સુધા સમે કરે.

૧૦ કરધા. { ૧,૨. મ સ જ ગ. = ૧૦ વિરાટ, શુદ્ધવિરાટ. ૪૬૬
૨,૪. ન ન ર લ ગ. = ૧૧ સુમત્રિકા. ૬૦૩
ઓજે તો મ સ જા ગ છે, સમે
ન ન ર લ કરધા ગ તો ગમે.
વિલોમે ધ્યાલી, અંક ૨૧

૧૧ અરુન્દુ. { ૧,૨. સ સ જ ગ. = ૧૦ સહજા. ૪૬૮
૨,૪. ન જ ન ર. = ૧૨ માલતી. ૭૩૧
વિપમે મ સ જા ગ તો ધરો;

न न न र युग्म अरुन्तुदे करो.

विलोमे 'अनूकप. जुषो अक. ३८

१२ संपातशीला. { १,३. त म र ग. = १० रूप १३३
 { २,४. स नं म य. = १२ रूप ५७२

ओने त मा रा गा छे रसीला;

स न मा य सममां संपातशीला.

विलोमे पातशीला पायछे, जुषो अक. ३९

३ अवनीलता, { १,३. स स ज ग. = १० सहजा. ४६८
 नवनीलता, { २,४. स म ज र. = १२ रूप १३९६
 अवलीलता.

विषमे स स जा ग तो गमे;

स म जा रा यो अवनिलता समे.

विलोमे करीरिता. जुषो अक. ४०

१०, १३ नां रूप ८३, ८८, ६०८ थायछे.

१४ शुकावली. { १,३. त ज र ग. = १० नमेरु. ४४०
 { २,४. म न ज र ग. = १३ ग्रहापिणी. ८१६

ओने त न रा ग तो गमेछे;

मा ना जा र ग यो शुकावली समे छे.

विलोमे किशुकावली, जुषो अक. ६०

१५ जारिणी. { १,३. न त त ग. = १० चरपद. ४५७
 { २,४. र र न त ग. = १३ रूप २५१५ मुं

विषममां ना त ता गा धरो;

जारिणीमां र रा न त ग आणी करो.

विलोमे अलिपद, अक. ६१ मे जुषो.

१०, १४ नां रूप १, ६७, ७७, २१६ थायछे.

१६ विलासवापी. { १,३. त ज र ग. = १० नमेरु. ४४०
 { २,४. समरनगग = १४ मदावदाता. ९३३

ओजे त ज र ग छे तथापि;

सममां सा भरजा ग गा विलासवापी.

विलोमे धकोपदृष्टा, जुवो अंक ४२.

११, १० नां रूप २०, ९७, १५२ थायछे.

१७ युद्धविराट, { १,३. म स ज ग ग = ११ विश्वविराट. ५१६
 कान्ता. { २,४. त ज र ग = १० नमेरु. अंक. ४४०

ओजे युद्धविराट मा स्न गा गे;

ता जा र ग युग्म ठीक लागे.

विलोमे भद्रविराट. जुवो अंक ५ मो.

१८ केतु. { १,३. भर न ग ग. = ११ रूप. ४७१
 { २,४. स ज स ग. = १० रूप. २३६

छे प्रथमे भरानगग ग्रीजे;

स ज सा ग केतु सम कीजे.

विलोम करता केतुमती थायछे, जुवो अंक ६

१९ वर्गवती. { १,३. म भ म ग ग. = ११ दोषक. अंक. ९८०
 { २,४. स स स ग. = १० उदित. अंक. ४४६

वर्गवती म भ भानग ओजे;

करमो स स सा ग अनोजे.

विलोम करता धर्मवती थायछे. जुवो अंक ८.

२० असुधा. { १,३. स म र ल ग. = ११ सीधु. ५९९
 { २,४. म स ज ग. = १० विराट. अंक. ४६६

असुधा सा भरजा ग ओजमां;

मासाजाग भरो अनोजमां.

विलोमे सुधा अंक ९.

२१ त्रैयाली. { १,३. न न र ल ग. = ११ सुमद्रिका. अंक. ६०३
 { २,४. म स ज ग. = १० विराट. अंक. ४६६

न न र ल ग अनुगमा गमे;

त्रैयाली म स ज ग भी समे.

विलोमे फरदा नुको अंक १०

११, १२ नां रूप ८३, ८८, ६०८ धायछे.

२२ द्रुतमध्या. { १,३. म म म ग ग. = ११ दोषक. ९८०
 { २,४. न ज ज य. = १२ नामरम. ६९९

मो म म ग ग अयुग्म पदे छे;

न ज ज य युग्म रिपे द्रुतमध्या.

अंक ४२ मे दहा छ तनु विलोम

२३ हरिणीप्लुता, { १,३. स स स ल ग. = ११ उपचित्र. ६०६
 हरिणीप्लुता. { २,४. न म म र. = १२ द्रुतविलवित. ७३७

स स सा ल ग छे विपमे पदे;

न म म रा सममा हरिणीप्लुता.

२४ कोरकिता. { १,३. म म म ग ग. = ११ दोषक. ९८०
 { २,४. न य न य. = १२ कुसुगविचित्र. ७११

कोरकिता म म भा ग ग ओजे;

न य न य आने चरण अनोजे.

अंक ४३ ना पाटलिकानु विलोम

२५ अपरपक्व. { १,३. न न र ल ग. = ११ सुमद्रिका. अंक. ६०३
 { २,४. न ज ज र. = १२ माळती. अंक. ७३१

विषम न न र ले ल गा गमे;

ન અપરવક્ર જ જા ર છે સમે.

જુનો પાછલ પુ. ૨૧૨ ચૈતાલિય અથવા અપરવક્ર તેમાં ૬,૮ મા
કહી છે તેને ઘડેલે આદિ યજ્ઞ નહીં કહ્યા છે.

૨૬ માલભારિણી, { ૧,૩. સસજગગ. = ૧૧ વિમલા. ૧૬
ૐપચ્છંદસિક, { ૨,૪. સ મ ર ય. = ૧૨ વધિરા. ૬૮
વસન્તમાલિકા, {
પરિશ્રુતા.

વિષમે સસજાગગા ઘેરે છે;

સમમાં સામ્રય માલભારિણીમાં.

અંક ૪૧ પ્રમાણિકા અને સૌરભનંચિતકં વિલેખ.

૨૭ ઉપાદય. { ૧,૩. નસજગગ. = ૧૧ પંચશાસ્ત્રી. અંક. ૧૭
{ ૨,૪. મ મ ર ય. = ૧૨ વલમી. અંક. ૬૮

ન સ જ ગ ગ થી ઉપાદય ઓજે;

મા મ ર યા ઘરજો તમે અતૈને.

૨૮ ઠરિલુતા. { ૧,૩. સસસજગ. = ૧૧ ઉપવિદ્યા. અંક. ૬૦
{ ૨,૪. સ મ મ ર. = ૧૨ રાધિકા. અંક. ૭૧

વિષમે સ સ સા લ મ ઇ ગમે;

ઠરિલુતા સ મ માર થતો સમે.

વિલેખે લુપ્તા. રુપો અંક ૪૭

૨૯ વિમાનિની. { ૧,૩. સ મ ર ઇ ગ. = ૧૧ સીધુ. ૧૯૯
{ ૨,૪. મ ન ન ર. = ૧૨ રુપ. ૧૪૦૧

સમરાજાગ વિમાનિની વિષે;

માનાજાર સમર્પિયે થશે વિષે.

૩૦ અમુરાદયા. { ૧,૩. મસજગગ. = ૧૧ વિભવિરાટ. ૧૬૬
{ ૨,૪. ન ન ર ય. = ૧૨ પરિમિતિનગા. ૧૮૩

मांसा नागग ओजमां गमेछे;

न न रय असुराद्वयमां समे छे.

विलोमे सुराद्वया जुवो अंक ४४.

२१ किलिकिता, { १,२. र न र ल ग. = ११ रथोद्धता. ६७७
किलिकिता. { २,४. न भ न र. = १२ मियंवदा. ७३३

रा न रा ल ग कराथ ओजमां;

किलिकिता न भ न रा अनोजमां.

२२ किन्नटक. { १,३. त ज न ल ग. = ११ भोटनकं. ६२७
{ २,४. स स स स. = १२ तोटक. ७९३

ओजे त ज ना ल ग आप धरो;

सैम किन्नटके स स सा स करो.

अंक ४५ मे नटक छे ते वा वृत्तनु विलोम छि.

२३ साचीकृतवदना. { १,३. न य भ ग ग. = ११ श्रुतकीर्ति. ९७६
{ २,४. त न भ स. = १२ रूप. १९८१

न य भ ग गा आपो कवि!ओजे;

साचीकृतवदना त न भ स थी.

विलोमे अघाचीकृतवदना पायछे, जुवो अंक ४६.

२४ कमलाकर. { १,३. भ भ भ ग ग. = ११ दोधक. ९८०
{ २,४. भ न न य. = १२ पथिकान्ता. ७०९

छे कमलाकर भा भ भ गा मे;

भा न न य पद समे ठिक लागे.

विलोमे कुसुमचर, जुवो अंक ४८

२५ शिशिरशिखा. { १,३. न न र ल ग. = ११ सुमद्रिका. ६०३
{ २,४. न न न र. = १२ मालति. ७३१

न न र ल ग अयुग्ममां गमे;

શિશિરાશિલા, ન જ જાર થી સમે. ૬, ૭ યતિ.

વિલેમે મૃદુમાલતિ. સુરો અઠ ૪૯

૩૬ ઉપોદ્ગતા, { ૧, ૩. સ સ જ ગ ગ. = ૧૧ વિગલા. ૬૬૭
ફાલિતાગ્ર. { ૨, ૪. સ મ ર ય. = ૧૨ ચપિરા. ૬૮૧

વિષમે સ સ જા ગ ગા ગમેઢે;

સ મ રા યા થી ઉપોદ્ગતા સને છે.

વિલેમે એનુ એજ નામ રહેઢે

૧૧, ૧૩ નાં રુપ ૧, ૬૭, ૭૭, ૨૧૬ ધાયછે.

૩૭ ઘડાસ્ય. { ૧, ૩. મ મ ન ન ગ. = ૧૧ અમરાવિગસિતા ૬૩૬
{ ૨, ૪. સ મ ન ન ગ. = ૧૩ શરિવશિતા. ૮૮૯

ઓને આળો મ મ ન ન ગ તમે;

સ ઘડાસ્ય રનાય સ ન ન ગ સમે.

વિલેમે ધામાદ્વી, સુરો અઠ ૬૦.

૧૦, ૧૦ નાં રુપ ૪૧, ૯૪, ૩૦૪ ધાયછે.

૩૮ અનૂરુપ. { ૧, ૩. ન જ ન ર. = ૧૨ માઝની. ૭૬૧
{ ૨, ૪. સ સ જ ગ = ૧૦ નરના. ૪૬૮

ત્રિષમ શિષે ન જ ના ર તો ગમે;

સ સ જા ગ સમે અનૂરુપે.

વિલેમે અનૂરુપ, સુરો અઠ. ૧૧

૩૯ પાતશીઝા. { ૧, ૩. મ ન મ ન. = ૧૨ ન્ય. ૬૭૨
{ ૨, ૪. ત મ ર મ = ૧૦ ન્ય. ૧૨૩

ત્રિષમ મ ન મ ગા થી પાતશીઝા;

તા મા ર ના નુમે આગ પાતશીઝા;

મપાતશીઝાનુ વિલેમે, સુરો અઠ ૧૨

४० करीरिता. { १,३. स भ ज र. = १२ रूप. १,२९६
 { २,४. स स ज ग. = १० सहजा ४६८

विषमे सा भ ज र लावजो तमे;

स स जा ग करीरिता समे.

विलोमे मञ्जनीलता, जुवो अक १३

१२,११ नां रूप ८३,८८,६०८ धायछे.

४१ सौरभसंचित, { १,३. स भ र, स. = १२ वधिरा. ६८१
 प्रमालिका. { २,४. स स ज ग ग = ११ विमला. ९६७

स भ रा सौरभसंचिते य ओजे;

सं स जा ग ग धायछे अनोजे.

विलोमे परिश्रुता, जुवो अक, २६

४२ इहा. { १,३. न ज ज य. = १२ तामरस, अक. ६९९
 { २,४. भ भ भ ग ग. = ११ दोधक, अक. ९८०

न ज ज य धाय सदाय अयुग्मे;

भा भ भ आण इहा ग ग युग्मे.

अक १२ मे झुतमभ्या छे तेनु विलोम

४३ पाटलिका. { १,३. न य न य. = १२ कुसुमविचित्रा. ७११
 { २,४. भ भ भ ग ग. = ११ दोधक. ९८०

न य न य आणो चरण अयुग्मे;

भा भ भ पाटलिका ग ग युग्मे.

अक २४ मे झोखफित्ता छे, तेनु विलोम

४४ सुराढ्या. { १,३. न न र य. = १२ परिमितविनया. ६८३
 { २,४. म स ज ग ग. = ११ विश्वविराट. ९६६

न न र य विषमे रचो सुराढ्या;

યુગ્મે મા સ જ ગા ગ થાય, માઈ!

અંક ૩૦ મે અમુરાદયાનું વિલેમ.

૪૬ નટક. { ૧,૨. સ સ સ સ. = ૧૨ તોટક. ૭૫૩
 { ૨,૪. ત જ જ લ ગ. = ૧૧ મોટનક. ૬૨૦

વિપમે સસસા સ ધરો નટકે;

તાં જાં જ લંગા સમ પાદ ટકે.

અંક ૩૨ મે કિંનટક છે તેનું વિલેમ.

૪૬ અંવાચીકૃતવદના. { ૧,૨. ત ન મ સ. = ૧૨ રૂપ. ૧,૯૮૧
 { ૨,૪. ન ય મ ગ ગ. = ૧૧ શ્રુતવીર્તિ. ૫૭૧

તા ના મ સ અંવાચીકૃતવદના;

સમપદમાં ના યા મ ગ ગા છે.

અંક ૩૩ મે સાચીકૃતવદના છે તેનું વિલેમ.

૪૭ લુપ્તા. { ૧,૨. સ મ મ ર. = ૧૨ રાધિકા. અંક. ૭૩૬
 { ૨,૪. સ સ સ લંગ. = ૧૧ ઉપચિન્ના. અંક. ૬૦૬

સ મ લુપ્તા મ ર તો વિપમે કરો;

સ સ સા લ ગ યુગ્મ પદે ધરો.

અંક ૨૮ મે હરિપ્લુતા છે તેનું વિલેમ

૪૮ કુસુમચર. { ૧,૨. મ ન જ ય. = ૧૨ પથિકાન્તા. ૭૦૯
 { ૨,૪. મ મ મ ગ ગ. = ૧૧ દોષક. ૧૮૦

છે કુસુમચર મ ના જ ય ઓજે;

છે મ મ મા ગ ગ પાદ અનોજે.

અંક ૩૪ મે કમલાકર છે તેનું વિલેમ.

૪૯ મૃદુમાલતી. { ૧,૨. ન જ ન ર. = ૧૨ માલતી. અંક. ૭૩૧
 { ૨,૪. ન ન ર લ ગ. = ૧૧ સુમદ્રિકા. ૬૦૩

ન જ ન ર થી મૃદુમાલતી વને;

ન ન ર લ મ ધરો તમે સમે.

અંક ૩૫ શિશિરશિલા છે તેનું વિલોમ.

૧૨, ૧૩ નાં રૂપ ૩, ૩૫, ૫૪, ૪૩૨-થાયછે.

૫૦ પુષ્પિતાગ્રા. { ૧, ૩. નનરય. = ૧૨ પરિમિતવિજયા. ૬૮૩
 { ૨, ૪. નજનરમ = ૧૩ મૃગેન્દ્રમુખ. ૮૧૫

ન ન ર ય પદ ઈર્કો પુષ્પિતાગ્રા;

ન જ ન ર ગા રજૂનો તમે સમે તો.

જુઓ પૃ. ૨૧૪ ઔપચ્છંદસિકા.

અંક ૧૩ મે અંચિતાગ્રા છે તે આનું વિલોમ છે.

૫૧ મૃગી, ચવાની. { ૧, ૩. ર જ ર જ. = ૧૨ પંચચામર. ૭૮૫
 { ૨, ૪. તરજરમ. = ૧૩ રૂપ. ૧, ૩૬૫

રા જ રા જ છે મૃગી અયુગ્મ પાદ;

તા રા જ રા ગ છે અનોજ પાદમાહિ.

૫૨ વાહ્વતી^૧, યમવતી,
 જમમતી, અમરાવતી, { ૧, ૩. ર જ ર જ. = ૧૨ પંચચામર. ૭૮૫
 પરાંવતી, ધવમતી^૨, { ૨, ૪. જ ર જ ર મ. = ૧૩ રૂપ ૧, ૩૬૬
 ચવામતી.

વાહ્વતી ર જા ર જા અયુગ્મમાહ્:

સમે ધરો જ રા જ રા ગ પ્રીતિ આળી.

અમરાવતીનું વિલોમ કરવાથી એજ નામ રહેછે એમ ઘાણ્વલ્લભમા કહ્યું છે.

૧ હંદોલતા પ્રમાણે. ૨ વૃત્તરત્નાકરની નારાયણમઢી ટીકામાં 'સ્યાદ યુગ્મકે રજૌ રયૌ' એમ પાઠ છે, પણ જનાર્દન અને અવધૂરિ ટીકાવાળા મૂળપાઠમાં 'રજૌ રજૌ' એવો પાઠ છે તે સ્વરો છે. શબ્દકલ્પદ્રુમમાં ઉપગ્ના પાઠ ઉપરથી વિષમ પદમાં ર જ ર ય મૂકીને ભૂલ સ્વાધી છે.

૫૩ અપમાયિની. { ૧,૩. સ મ ર ગ. = ૧૨ વધિરા. અંક ૬૮૧
 { ૨,૪. ન જ જ ર ગ. = ૧૩ મૃગેશ્વરગ. ૮૧૫
 સ મ ર ગ યા મરો અપમાયિની છે;
 ન જ જ ર ગા કબની અનોજની છે.
 વિલેખે પ્રમાયિની, અથ ૬૪.

૫૪ પદ્માવતી. { ૧,૩. ત મ જ ય. = ૧૨ નીરાન્તિક. ૭૦૨
 { ૨,૪. સ જ સ મ ગ. = ૧૩ કલ્હમ. ૮૨૩
 પદ્માવતી ત મ જ યા મરો ઓજે;
 રવનો સદા સ જ સ સા ગ અનોજે.

૫૫ ચમુરુભીરુ. { ૧,૩. ર ન જ ર. = ૧૨ રૂપ. ૧,૪૦૩
 { ૨,૪. સ ન જ ર ગ. = ૧૩ રૂપ. ૧,૪૦૪
 ઓજમાં ર ન જ ર થાયછે શિરે;
 સ ન જા ર ગ સમધી ચમુરુભીરુ.
 વિલેખે ચમુરુ. અથ ૬૬

૫૬ વેદવાણી. { ૧,૩. મ સ જ મ. = ૧૨ રૂપ. ૩૪૬
 { ૨,૪. સ મ ર ય ગ. = ૧૩ રૂપ. ૬૯૨
 ઓજે પંક્તિ ગ સા જ મા વણાણી છે;
 સમમા સા મ ર યા ગ વેદવાણી છે.

વિલેખે કરવાનાં આવે તોપણ વેદવાણી નામ રહેછે

૫૭ મંજુસૌરભ. { ૧,૩. ન જ જ ર. = ૧૨ માલતી. અંક ૭૨૧
 { ૨,૪. સ જ ય જ ગ. = ૧૩ રૂપ. ૨,૬૬૮
 વિપમ પદે ન જ જા ર થાયછે;
 સમ મંજુસૌરભ સા જા ય જા ગ છે.
 છુતરલાકરમાં નીચે પ્રમાણે છે
 યદિ વિપમે મવતો નર્તી જર્તિ,

સ જ યા સમે અ ગુર મંજુસૌરભમ્.

ચીજો પાઠ શબ્દકવ્યદુષમાં છે.

સ જ યા: સમેતુ જગૌ મજુસૌરભમ્.

આ ઉપરથી જણાય છે કે છંદોમંજરીની ટીપમાં “સ જ યા: સમેતુ જ ગુર” એમ છે તેમાં યા: ને ટેકાણે યા: જોડ્યે.

૧૨, ૧૬ નાં રૂપ. ૧૩, ૪૨, ૧૭, ૭૨૮.

૧૮ શરાવતી. { ૧, ૩. ન ન ર ય. = ૧૨ પરિમિત વિજંયા. ૬૮
 { ૨, ૪. સ મ ન જ ર. = ૧૧ રૂપ. ૧૧, ૨૧૨
 વિષય પદ ન ના ર યા યકી છે; .

સમમાં સા મ ન જ ર થોં બને શરાવતી.

વિલોમે શૃદ્ધચ્છરાવતી, જુવો અંક ૮૧.

૧૨, ૧૬ નાં રૂપ ૨૬, ૮૪, ૩૬, ૪૬૬ થાય છે.

૧૯ અહીનતાલી. { ૧, ૩. મ ન જ ર. = ૧૨ રૂપ. ૧, ૪૦
 { ૨, ૪. સ મ સ જ ર ગ. = ૧૬ રૂપ. ૧, ૯૯.

ઓજે છે મ ન જ ર પાદ માંહ તો; .

સ મ સા જા ર ગ સમમાં ધસ્યે અહીનતાલી.

વિલોમે હીનતાલી, અંક ૮૪.

૧૩, ૧૦ નાં રૂપ ૮૩, ૮૮, ૬૦૮ થાય છે.

૬૦ કિંશુકાવલી. { ૧, ૩. મ ન જ ર ગ. = ૧૩ પ્રહરિણી. ૮૧
 { ૨, ૪. ત જ ર ગ. = ૧૦ નમેરુ. ૪૪૮

ઓજે યંકિ મ ન જ ર ગ ની મલી છે;

તા જા ર ગ કિંશુકાવલી છે.

કિંશુકાવલીનું વિલોમ, જુવો અંક ૧૪.

૬૧ અલિપદ. { ૧, ૩. ર ર ન ત ગ. = ૧૩ રૂપ. ૨, ૧૧૬
 { ૨, ૪. ન ન ત ગ. = ૧૦ ચરપદ. અંક. ૪૧૭

ઓનમાં રા ર ના આલિપદે તા ગ છે;

સમ પદે તો ન તા તા ગ છે.

અક ૧૫ મેં જારિણો છે તેણે વિલેખ.

૧૩, ૧૧ નાં રૂપ ૧, ૬૭, ૭૭, ૨૧૬ થાયછે.

૬૨ કામાક્ષી. { ૧, ૨. સસનનગ. = ૧૨ વરિવશિતા. ૮૮૯
 { ૨, ૪. મ મનલગ. = ૧૧ ભ્રમરવિલસિતા. ૬૨૫

ચણે સ સ ના ન ગ ધર અસમે;

કામાક્ષી મા મં ન લ ગ થો સમે.

ચંદ્રાસ્યનુ વિલેખ, કુવો અક ૩૭

૧૩, ૧૨ નાં રૂપ ૩, ૩૫, ૫૪, ૪૩૨ થાયછે.

૬૩ અંચિતાગ્રા. { ૧, ૨. ન જ જ ર ગ. = ૧૨ મૃગેન્દ્રમુરત. ૭૧૫
 { ૨, ૪. ન ન ર ય. = ૧૨ પરિમિતવિનયા. ૬૮૧

ન જ જ ર ગા વિપમેથો અંચિતાગ્રા;

ન ન ર ય સમ પાદ અંચિતાગ્રા.

અક ૫૦ મેં પુષ્પિતાગ્રા છે તેણે વિલેખ.

૬૪ પ્રમાથિની. { ૧, ૨. ન જ જ ર ગ. = ૧૨ મૃગેન્દ્રમુરત. ૮૧૫
 { ૨, ૪. સ મ ર ય. = ૧૨ વધિરા. ૬૮૧

ન જ જ ર ગા વિપમે પ્રમાથિનીનાં;

સમમાં સા મ ર યા કરાય સોમા.

અક ૫૧ મેં અપ્રમાથિનો છે તેણે વિલેખ.

૬૫ મિતમાપિણી. { ૧, ૨. સ જ સ જ ગ. = ૧૨ મંજુભાપિણી. ૮૫૮
 { ૨, ૪. સ જ સ મ. = ૧૨ પ્રમિત્તાશગ. ૭૫૪

મિતમાપિણી મ જ સ જ ગ વિષ્ટો.

સ જ સા સ છે વા

६६. चमूरु. { १,३. स न ज र ग. = १३ रूप १,४०४
 { २,४. र न ज र. = १२ रूप १,४०३

विषमे स न ज र गा चमूरु आणो;

रा न जा र सम पदे धरो तमे.

अंक ५५ मे चमूरुभीरु छे तेजु विलोम.

१३, १४ नां रूप १३, ४२, १७, ७२८ थायछे.

६७ आलेपन. { १,३. न त त त ग. = १३ परिवृद्ध. ८४०
 { २,४. न भ य य ल ग. = १४ रूप ४,७२८

विषममां ना त ता ता ग आलेपन;

समपदे गण न भा या य ला गा वने.

विलोमे अनालेपन थायछे, जुवो अंक ५४.

६८ प्रतिविनीता. { १,३. न य ज र ग. = १३ रूप १,३९०
 { २,४. स भ र न ग ग. = १४ रूप ३,७६४

विषमविषे ना य जा र गा धरोजी;

सममां सा भ र ना ग गे प्रतिविनीता.

विलोमे अतिप्रतिविनीता, जुवो अंक ५५.

६९ मदाक्रान्ता. { १,३. स स ज र ग. = १३ जगतममानिका. ८१२
 { २,४. म स ज र ग ग. = १४ रूप १,३६९

विषमे धरजो स सा ज रा ग कान्ता!

बेकीमां म स ना र गा ग थी मदाक्रान्ता.

विलोमे संमदाक्रान्ता, जुवो अंक ५६.

७० लास्यलीलालय. { १,३. त य र र ग. = १३ भोजनशोला. ८०५
 { २,४. म स त त ग ग. = १४ पुष्पशक्रिका ९२६

ता या र र गा गा ओज केरा पदेछे;

७५. अतिप्रतिविनीता. { १, ३. स म र न ग ग. = १४ रूप ३, ७६४
 { २, ४. न य ज र ग. = १३ रूप १, ३६०

स म रा छे न ग गा अतिप्रतिविनीता;

समपदमां ना य जा र गा विनीता.

प्रतिविनीतां विलोम, जुगो अंक ६८

७६. संमदाक्रान्ता. { १, ३. म स ज र ग ग. = १४ जगतसमानिका. ८१२
 { २, ४. स स ज र ग. = १३ रूप १, ३६९

ओजे छे म स जा र गा ग संमदाक्रान्ता;

सममां स स जा र गा धराय शान्ता।

मदाक्रान्तां विलोम, जुगो अंक ६९

७७. लास्यलीला. { १, ३. म स त त ग ग. = १४ पुष्पशकटिका. ९२९
 { २, ४. त य र र ग. = १३ भाजनशीला. ८०९

छे विषम विषे भा सा त ता गा ग कीला।

ता या र र गा छे युग्ममां लास्यलीला.

लास्यलीलालयं विलोम, जुगो अंक ७०

१४, १५ नां रूप ५३, ६८, ७०, ९१२ थायछे.

७८. प्रमोदपरिणीता. { १, ३. न न र ज ग ग. = १४ रूप २, ७९२
 { २, ४. न ज ज म य. = १९ रूप ७, ९३६

विषम चरण ना न रा ज गा ग गीता;

न ज ज म यार्थो समे प्रमोदपरिणीता.

विलोमे प्रमोदपद. जुगो अंक ८१.

७९. अवरोधवनिता { १, ३. न म म र ल ग. = १४ रूप ५, ५६०
 { २, ४. स स ज म य. = १९ रूप ७, ९१६

विषम पादविषे न म मा र ला ग छे;

अवरोधवनितां समे स म ज भां या.

સમનાંહે સ મ છે રજા પઝી રા ગ પદે છે

૧ વાગ્વલ્લભમાં નીચે પ્રમાણે છે.

ન મ રા શ્ર વિપમે રયૌ યદા સમે ચેત્;

સ મ રા આસવવાસિતા જસૌ ચ ગુરુ રેપા.

વિપમ પાદમાં ન મ ર ર ય = ૧૫

સમપાદમાં સ મ ર જ સ ગ = ૧૬

ઉપરનો કવિતાનો રચના પ્રમાણે તો વિપમ પદમાં ચૌદ વર્ણ
સ ન ર જ ગ ગ = ૧૪ થાયછે, એમાં મૂલ છે. પ્રથમ નગણ
તોદય પળ તે થતો નથી.

વિલોમે અનાસવવાસિતા થાયછે, જુઓ અક ૮૬

૧૬, ૧૨ નાં રૂપ. ૨૬, ૮૪, ૩૫, ૪૫૬ થાયછે.

૧. હીનતાલી. { ૧, ૨. સમસજરગ. = ૧૬ રૂપ. ૧૦, ૯૯૬
{ ૨, ૪. મનજર. = ૧૨ રૂપ. ૧, ૪૦૧

વિપમે સા મસ જ ર ગે રચાય હીનતાલી;

આવેછે મ ન જ ર યુગ્મમાં સદા.

અહીનતાલોડું વિલોમ, અક ૫૯.

૧૬, ૧૩ નાં રૂપ. ૫૩, ૬૮, ૭૦, ૯૧૨ થાયછે.

૧ અપરપ્રીણિતા. { ૧, ૨. નનસતતગ. = ૧૬ રૂપ. ૧૬, ૬૮૮
{ ૨, ૪. નનતતગ. = ૧૩ ચંદ્રિકા. ૮૪૩

ન ન સ અપરપ્રીણિતા તા તા ગ છે ઓજમાં;

ન ન ત ત ગ અનોને રનો મોજમાં.

અપરપ્રીણિતાનું વિલોમ જુઓ અક ૭૧

૨ અનાસવવાસિતા. { ૧, ૨. સમરજસગ. = ૧૬ રૂપ. ૧૫, ૦૨૮
{ ૨, ૪. નમરરય. = ૧૫ રૂપ. ૫, ૩૦૪

સ મ ને રા જ પછી સ ગા કરાય અસમે તો;
 ન મ અનાસંવચાસિતાં રા ર યા સમે તો.
 આસચવાસિતાનુ વિલોમ, હુયો અઠ ૮૩.

૧૮, ૧૯નાં રૂપ. ૧, ૩, ૭, ૪૩, ૮૯, ૫૩, ૪૭૨.

૮૭ રણોદય. { ૧, ૩. મ સ + સ ર + ર મ. = ૧૮ રણશૂર. ૧, ૧૫૦
 { ૨, ૪ જ મ + મ મ + ત ય + ગ. = ૧૯ રૂપ. ૧૨, ૬૧૪

મા સા ને સ ર ની પર રા મા, ગળો ઓજ પોંદે આવે;
 રણોદયે જા મા ને મ મ છે, ત ય અન્તે ગ સમે રામે.

રણ+ઉદય=રણોદય—રણછોડગાદ ઉદયરામ એુ નાગસૂત્રક આ વ્રતા
 મયું કલ્પુ છે.

ઐરંચ રાગમાં ગવાયછે, તેમજ લાવળીને રામે પણ ગાદ શકાયછે.

૮૮ કલિકાલલિતા. { ૧, ૩ સ મ ત ય સ મ ગ ગ = ૨૦ રૂપ ૨૦૯૭૧૬
 { ૨, ૪ સ મ ત ય સ સ = ૧૮ રૂપ ૧૧૧૪૧૨

પ્રથમે ને પદ ત્રીજે સ મ તા યા સ મ ગા ગા ધરગોત્રી;
 સ મ તા યા સ સ આળો સમપાદે કલિકાલલિતા.

અસંકીર્ણ.

૧૦, ૧૦નાં રૂપ ૧૦, ૪૭, ૫૫૨ થાયછે.

૮૯ પ્રભાસિતા. { ૧, ૩. સ સ ન ગ. = ૧૦ સહજા. અંક ૪૬૮
 { ૨, ૪. મ સ ન ગ. = ૧૦ વિરાટ, શુદ્ધવિરાટ. ૪૬૬
 ત્રિયમે સ મ ના ગ તો ગમે;
 મા સા ના ગ પ્રભાસિતા સમે.

૯૦ અતૈચ. { ૧, ૩. જ ત ત ગ. = ૧૦ વિશાલપ્રમ. અંક ૪૫૬
 અર્તિલ. { ૨, ૪. ત મ ત ગ. = ૧૦ વિશાલ્યાનિક. અંક ૪૫૫
 અતૈચ ઓમે ન તા તા ગ મે;

ता ता त गा युग्मनां पादछे.

विलोमे विश्वप्रभा, जुबो अंक ९१.

९१ विश्वप्रभा. { १, ३. त त त ग. = १० विशालान्तिक, अंक ४९६
२, ४. ज त त ग. = १० विशालप्रम. अंक ४९६

ओने त ता ता ग आण्या गमे;

ज ता त विश्वप्रभा गा समे.

अतैजनु विलोम, जुबो अंक ९०

९२ आलोलघटिका { १, ३. स स ज ग. = १० सहना. अंक ४९८
२, ४. त स ज ग. = १० अहिला. अंक ४९९

विपमे स स जा ग थायछे;

आलोलघटिका त स ज छे.

विलोमे लोलघटिका थायछे, जुबो अंक ९३.

९३ लोलघटिका, { १, ३. त स ज ग. = १० अहिला. अंक ४९९
घटिका. { २, ४. स स ज ग. = १० सहना. अंक ४९८

ओने त स ज गा पदे गमे;

घटिका स स जा ग थी समे.

आलोलघटिका विलोम, जुबो अंक ९२.

११, ११ नां रूप ४१, ९२, २५६ थायछे.

९४ उपचित्र, { १, ३. स स म ल ग. = ११ उपचित्र. अंक ६०६
उपचित्रा. { २, ४. म म भ ग ग. = ११ दोषक. अंक ९८०

विपमे स स सा ल ग आणनो;

मा भ भ गा ग समे उपचित्रे.

इहानां समपद ते आना समपद छे.

द्रुतमप्यानां विपन पदने शानां समपद छे.

अनटिन ता अर ९५मे छे, तेनु विलोम

१०५ शिशुलीला. { १,३. ससजगग = ११ विमला. ५६७
 { २,४. सरजगग. = ११ रूप ३४०

विषमे रचजो ससाजगागा;

शिशुलीला सगे सराजगा गा.

१०६ औपगवीत. { १,३. भररल ग. = ११. वार्यात्रिक अंक ५९
 { २,४. नररल ग. = ११. स्लित. अंक ५९७

औपगवीतमां भाररल गा;

सगविपे करो नाररल गा.

औपगवितं विलोम, जुनो अर १०४.

१२, १२ नां रूप १, ६७, ७३, १२० आयछे.

१०७ कौमुदी. { १,३. ननभभ. = १२ रूप. ३, ४८०
 { २,४. ननरर. = १२ चपलाक्षिका. अंक ७९१

ननभभ विषमे दरजो कवि!

ननरर सममां धेखे कौमुदी.

१०८ उपसरसीक. { १,३. सभजय. = १२ शरमेया. अंक ७०१
 { २,४. तभजय. = १२ नीरान्तिक. अंक ७०२

सभजा उपसरसीक य आवे;

ताभाजया युन विगे कवि लावे.

सरसीकनु विलोम, जुनो अर १०९.

१०९ सरसीक. { १,३. तभजय. = १२ नीरान्तिक. अंक ७०२
 { २,४. सभजय. = १२ शरमेया. अंक ७०१

ताभाजया र्थो सरसीक अयुग्मे;

सभजाया कवि! पदे कर युग्मे.

उपसरसीकनु विलोम जुनो, अर १०८.

११० अर्धकपंक्ति. { १,३. स भ र य. = १२ वधीरा. ६८१.
 { २,४. भ य र य. = १२ वलभी. ६८२

विपमे सा भ र या धरो तमे तो;

अर्धकपंक्ति भ भा र या समे तो.

उलपोटा शक १११ मे छे तेनु विलोम.

१११ उलपोटा. { १,३. भ भ र य. = १२ वलभी. ६८२
 { २,४. सं भ र य. = १२ वधीरा. ६८१

ओज भ भा र य थायछे अयुग्मे;

उलपोटा स भ रा य थाय युग्मे.

अर्धकपंक्तिनु विलोम, जुवो अक ११०

१३,१३ नां रूप ६,७१,००,६७२ थायछे.

११२ रुचिमुखी. { १,३. न न स स ग. = १३ चण्डी. ८२९
 { २,४. न न भ स ग. = १३ विधुरवितान. ८३४

न न स स ग रुचिमुखी विपमे तो;

न न भ स ग धराय पद समे तो.

विमुखीनु विलोम अक ११३

११३ विमुखी. { १,३. न न भ स ग. = १३ विधुरवितान. ८३४
 { २,४. न न स स ग. = १३ चण्डी. ८२९

न न भ स ग अयुग्म पद मुखी छे;

न न स स ग सम पदे विमुखी छे.

रुचिमुखीनु विलोम अक ११३

११४ भुजभृता. { १,३. स स स स ग. = १३ तारक. ८२२
 { २,४. य य य य ग. = १३ कर्मठ. ८७९

विपमे रचनो स स सा स ग भाई!

भा भ म भा ग समर्थो भुजंगभृता.

विलोमे अनंगपद, जुवो अंक ११५.

११५ अनंगपद. { १,३. भ भ भ भ ग. = १३ कर्मठ. ८७९
 { २,४. स स स स ग. = १३ तारक. ८२२

ओज भ भा भ भ गार्थो अनंगपदे;

कवियो सममां स स सा स ग आणो.

भुजंगभृताणु विलोम अंक ११४.

११६ सुरहिता. { १,३. न न स स ग. = १३ चण्डी. ८२९
 { २,४. त न न न ग. = १३ रूप. ४,०९३

विषम चरण न न सा स ग आण्ये;

ता ना न न ग समयर्को सुरहिता.

अतिसुरहिताणु विलोम अंक ११७.

११७ अतिसुरहिता. { १,३. त न न न ग. = १३ रूप. ४,०९३
 { २,४. न न स स ग. = १३ चण्डी. ८२९

ओजे त न न न ग अतिसुरहिता;

न न स स ग समपदे रचनो जी.

सुरहिताणु विलोम अंक ११६.

११८ मधुवारी. { १,३. स ज स ज ग. = १३ मंजुभाषिणी. ८५८
 { २,४. त भ र स ल. = १३ अट्टासिनी. ८९९

स ज सा ज गार्थो मधुवारो ओज छे;

ता भा र मा ल समे रचो कवि! आप.

निर्मधुवार्यणु विलोम, जुवो अंक ११९.

११९ निर्मधुवारी. { १,३. त भ र स ल. = १३ अट्टासिनी. ८९९
 { २,४. स ज स ज ग. = १३ मंजुभाषिणी. ८५८

गा भा र सा ल र्थो ओज निर्मधुवारो;

सममां स जा स ज ग भायछे गरे.

मधुघारील विलोम अंक ११८.

१२० धीरावर्त्त. { १,३. म त य स ग. = १३ मत्तमघूर, माया. ८१९
 { २,४. म भ स म ग. = १३ लीलावली. ७९४

मापे ओजे, मा त य सा गा कवि लावे; (४,९ यति)

धीरावर्त्त, म भ स म गा युग्मे आवे. (४,९ यति)

विलोमे पण एज मान रेहेछे.

११ अर्द्धरुत. { १,३. भ न य न ल. = १३ पंकावली. अंक ९०२
 { २,४. भ न ज न ल. = १३ पंकावती. अंक ९०१

अर्द्धरुत विपममां भ न य न ल;

युग्म चरण रचमां भ न जा न ल.

विलोमे अर्द्धरुत भायछे, जुवो अंक १२०

१२ अल्परुत. { १,३. भ न ज न ल. = १३ पंकावती. अंक ९०१
 { २,४. भ न य न ल. = १३ पंकावली. अंक ९०२

अल्परुत भ न ज ना ल पदे धर;

युग्म चरण भ न या ना लर्थो कर.

विलोमे अर्द्धरुत, जुवो अंक १२१.

१३ कलना. { १,३. स ज स स ग. = १३ कलहंता. अंक ८२३
 { २,४. स ज स ज ग. = १३ मंजुभाषिणी. अंक ८९८

विपमे स जा, स स ग धी कलना छे; (९,८ यति)

सममां स जा स ज ग तो रचायछे.

कलनावतीनु विलोम, जुवो अंक १२८

१४ कलनावती. { १,३. स ज स ज ग. = १३ मंजुभाषिणी. ८९८
 { २,४. स ज स स ग. = १३ कलहंता. अंक ८२३

कलनावती स ज स जा ग ओजमां;

सममां स जा स स ग आण मदा तुं.

कलना, अंक १२३ न विलोम

૧૨૫ શિશુમુખી. { ૧,૩. ન મ જ જ ગ. = ૧૩ સારસનાવલી. ૮૭૧
 { ૨,૪. ન મ સ જ ગ. = ૧૩ વિરોધિની. ૮૬૧

શિશુમુખી ન મ જ જા ગુરુ ઓનમાં;

પદ વિપે ન મ સ જ ગાં અનોજમાં.

વિલોમે અનિરયા, અંક ૧૨૬.

૧૨૬ અનિરયા. { ૧,૩. ન મ સ જ ગ. = ૧૩ વિરોધિની. ૮૬૧
 { ૨,૪. ન મ જ જ ગ. = ૧૩ સારસનાવલી. ૮૭૧

વિપમમાં ન મ સ જ ગા કરો તમે;

અનિરયા ન મ જ જા ગ ધરો સમે.

શિશુમુખી વિલોમ, શુભો અંક ૧૨૫.

૧૬, ૧૬ નાં રૂપ ૪, ૨૯, ૪૯, ૦.૧, ૭૬૦ થાયછે.

૧૨૭ વાસવવાસિની. { ૧,૩ ન જ મ જ જ ગ. = ૧૬ રૂપ ૨૩, ૪૭૨
 { ૨,૪. ત જ મ જ જ ગ. = ૧૬ રૂપ ૨૩, ૪૬૯

. ન જ મ જ જા ગ ઓજ-પદ વાસવવાસિની;

યુગ્મે ધરવા ત જા મ જ જ ગા પદ વાસિની.

વર્ણ ૧૪મા અંક ૯૭૯મે કુરરીકતા છે તે ઉપર લગ વધારવાથી

શાલુ વિપમપદ થાયછે

વિલોમે વાસિની, અંક ૧૨૮.

૧૨૮ વાસિની. { ૧,૩. ત જ મ જ જ ગ. = ૧૬ રૂપ ૨૩, ૪૬૯
 { ૨,૪. ન જ મ જ જ ગ. = ૧૬ રૂપ ૨૩, ૪૭૨

તા જા મ જ વાસિની વિપમમાં જ ગ કો કરે;

ન જ મ જ જા ગ માપ સમપાદ વિપે ધરે.

વર્ણ ૧૪મા અંક ૯૭૯મે “કુરરીકતા” છે તે ઉપર લગ વધાર-

વાથી આવાં મમપદ થાયછે

વિલોમે વાસવવાસિની, અંક ૧૨૭

અસમ અથવા વિપમવૃત્ત.

મિત્ત મિત્ત લક્ષણવાળાં, એટલે જેનાં પાંચે પાદ વિપમ હોય તે વિપમવૃત્ત કહેવાય છે; તેના સંકોર્ણ અને અસંકોર્ણ એવા ભેદ છે અને તે ઘણા જાતિના છે:—

૧. પદચતુરુર્ધ્વ (અથવા પાદચતુરુર્ધ્વ),
૨. હ્રસ્વગતા, ૩. હપસ્થિતપ્રનુપિત.

સંકોર્ણ.

૧૨૯ પદચતુરુર્ધ્વ. { પદ+ચતુર+ઊર્ધ્વ=પદચતુરુર્ધ્વ, જેના પદમાં
 ચાર ચાર વર્ણ વધે એવું; થયેલાં જેમાં હ્રસ્વ ગુરુનો
 નિયમ નહિ એવું.

પ્રથમે અક્ષર આઠ,

બીજે ચારતળો રચાય છે ઠાઠ;

ત્રીજામાં અક્ષર સોઠ સર્વે મળીને આળજો,

ચોથે અક્ષર વીસ પદચતુરુર્ધ્વ પદમાંજ જાળજો.

છૂત્તરત્વાકર અને મંદારમરદચ્ચ પ્રમાણે

૮, ૧૨, ૧૬, અને ૨૦ એ ક્રમમાં હ્રસ્વલગ્ન થઈ કરવામાં આવે તો પદચ-
 તુરુર્ધ્વના ૨૪ રૂપ થાય છે.

૧૩૦ આપીટ. { ૧. ૬ હ+૨ ગ. = ૮ વર્ણ. તુંગા. ૨૯૦
 ૨. ૧૦ હ+૨ ગ. = ૧૨ વર્ણ. રૂપ ૧,૦૨૪
 ૩. ૧૪ હ+૨ ગ. = ૧૬ વર્ણ. શિશુમરણ. ૧,૦૮૦
 ૪. ૧૮ હ+૨ ગ. = ૨૦ વર્ણ. રૂપ ૨,૬૨,૧૪૪

(અન્તમા પ્રતિપદે ચે શુદ્ધ વાર્તાના સર્વે સ્થ.)

છ હ દ્વિ ગ પ્રથમે છે,

દશ હ ઉપર દ્વિ ગ ચગલે છે:

१२५ शिशुमुखी. { १, ३. न भ ज ज ग. = १३ सारसनावली. ८७१
 { २, ४. न भ स ज ग. = १३ विरोधिनी. ८६१

शिशुमुखी न भ ज जा गुरु ओजमां;

पद विषे न भ स ज गां अनोजमां.

विलोमे अनिरया, अं १२६.

१२६ अनिरया. { १, ३. न भ स ज ग. = १३ विरोधिनी. ८६१
 { २, ४. न भ ज ज ग. = १३ सारसनावली. ८७१

विषममां न भ स ज गा करो तमे;

अनिरया न भ ज जा ग धरो समे.

शिशुसुगीनु विलोम, उद्यो बंध १२५.

१६, १६ नां रूप ४, २९, ४९, ०.१, ७६० थायछे.

१२७ वासववासिनी. { १, १ न ज भ ज ज ग. = १६ रूप २३, ४७२
 { २, ४. त ज भ ज ज ग. = १६ रूप २३, ४६९

न ज भ ज जा ग ओज-पद वासववासिनी;

सुमे धरवा त जा भ ज ज गा पद वासिनी.

वर्ण १४मा अंक १७९मे "कुर्योरता" ते उपर ल ग वधात्वाभी

आनु विषमपद थायछे.

विलोमे वासिनी, अंक १२८.

१२८ वासिनी. { १, ३. त ज भ ज ज ग. = १६ रूप २३, ४६९
 { २, ४. न ज भ ज ज ग. = १६ रूप २३, ४७२

ता जा भ ज वासिनी विषममां ज ग को करे;

न ज भ ज जा ग माप समपाद विषे धरे.

वर्ण १४मा अंक १७९मे "कुर्योरता" छे ते उपर ल ग वधात्वाभी
 यार्थो आना समपद थायछे

विलोमे वासववासिनी, अं १२७

અસમ અથવા વિપમવૃત્ત.

મિત્ર મિત્ર લક્ષણવાળાં, ઇટલે જેનાં ચારે પાદ વિપમ હોય તે વિપમવૃત્ત કહેવાયછે; તેના સંકીર્ણ અને અસંકીર્ણ એવા બે-
દ છે અને તે ઘણ જાતિના છે:—

૧ પદચતુરુર્ધ્વ (અથવા પાદચતુરુર્ધ્વ),

૨ હ્રસ્વતા, ૩ અપસ્થિતગચ્છપિત.

સંકીર્ણ.

૧૨૯ પદચતુરુર્ધ્વ. { પદ+તુર+ૐ=પદચતુરુર્ધ્વ. જેના પદમાં
ચાર ચાર વર્ણ વધે એવું; વળી જેમાં લઘુ ગુરુનો
નિયમ નહિ આવે.

પ્રથમે અક્ષર ઠાઠ,

બીજે ચારતળો રચાયછે ઠાઠ;

ત્રીજામાં અક્ષર સોઠ સર્વ મઠીને આળગો,

ચોથે અક્ષર બીજ પદચતુરુર્ધ્વ પદમાંજ જાળગો.

છૂતરલાકર અને મંદારમદચપૂ પ્રમાણે.

૮, ૧૨, ૧૬, અને ૨૦ એ ક્રમમાં ઉચ્ચતપાચલ કરવામાં આવે તો પદ-
ચતુરુર્ધ્વતા ૨૪ રૂપ થાયછે.

૩૦ આપીઠ. { ૧. ૬લ+૨ગ. = ૮ વર્ણ. તુંગા. ૨૯૦
૨. ૧૦લ+૨ગ. = ૧૨ વર્ણ. રૂપ ૧,૦૨૪
૩. ૧૪લ+૨ગ. = ૧૬ વર્ણ શિશુમરણ. ૧,૦૮૦
૪. ૧૮લ+૨ગ. = ૨૦ વર્ણ. રૂપ ૨,૬૨,૧૪૪

(અન્તમાં પ્રતિપદે એ ગુરુ પાડીને ઘડે છુ.)

છ લ દ્વિ ગ પ્રથમે છે,

દશ લ ઉપર દ્વિ ગ યુગલે છે;

- મનુ ^{૧૪}લ ઉપર ^૨દ્વિમ કવિ ધર પદ ત્રીજે;
 ધૃતિ ^{૧૮}લ ઉપર ગગધરો કવિવર! શ્રુતિ ^૪પદ કોમે.
 ઉપરની રતિ આના પળ ચોવીસ મેદ પ્રસ્તારથી થાય છે

૩૩? પ્રત્યાપીડ. $\left\{ \begin{array}{l} ૧. ૨ગ+૬લ=૮વર્ણ. સંખ્યા. ૩૪ \\ ૨. ૨ગ+૧૦લ=૧૨વર્ણ. રૂપ ૪,૦૯ \\ ૩. ૨ગ+૧૪લ=૧૬વર્ણ. રૂપ ૬૧,૧૩ \\ ૪. ૨ગ+૧૮લ=૨૦વર્ણ. રૂપ ૧૦,૪૮,૧૭ \end{array} \right.$

- બે ગા ^૬લ પ્રથમજ,
 બે ગા પર દશ ^{૧૪}લ દ્વિતીય પદ;
 • બે ગા ઉપર મનુ ^{૧૪}લ તૃતીય ચરણ ધર,
 બે ગા ઉપર ^{૧૦+૮}ચરમ ચરણ દશ વસુ ^{૧૦+૮}લ કવિ! કર.

• ૩૨ સમ્યાપીડ. $\left\{ \begin{array}{l} ૧. ૨ગ+૪લ+૨ગ=૮સંધ્યા, ઘોળ. ૨૮ \\ ૨. ૨ગ+૮લ+૨ગ=૧૨ચિરતિમહતી. ૭૧ \\ ૩. ૨ગ+૧૨લ+૨ગ=૧૬રૂપ. ૮,૧૮૯ \\ ૪. ૨ગ+૧૬લ+૨ગ=૨૦રૂપ. ૨,૬૨,૧૪૧ \end{array} \right.$

- ગા ગા ^૬લ ન ગ ગ પેલે,
 ગા ગા ^૬વસુ ^{૧૪}લ ઉપર ગ ગ ત્રીજે;
 ગા-ગા પર ^{૧૨}રવિ ^{૧૨}લ પર ગ ગ ચરણ ત્રીજે,
 ગા ગા પર ^{૧૦+૮}દશ ^{૧૦+૮}પદ ^{૧૦+૮}લ ઉપર ગ ગ ધર પદ ચોથે.

અમય+આપીડ=અમયાપીડ=જેમાં આપીડ અને પ્રત્યાપીડ બે
 મંત્રોનાં લક્ષણ આવે તે. જ્યારે જના માપમાં આપીડમા અંતમાં બે
 ગુરુ આવે છે તે ત્રીજા, અને પ્રત્યાપીડમા પ્રારંભમાં બે ગુરુ આવે છે તે
 આના પ્રારંભમાં લીલાન્તે. જ રોતે પ્રત્યેક પાદમાં આવે અને અન્નમાં
 મધે ગુરુ આવે છે, ચાલીના વચ્ચે મધુ અક્ષર થાય છે.

ઉપય પડહે આદિ અને અંત એમ બે સ્થાને બે ગુરુ આવે.

કન્નિકા, { ૧. ૧૦ લ+૨ગ=૧૨ વર્ણ. રૂપ ૧,૦૨૪
 મક્ષરી, { ૨. ૬ લ+૨ગ= ૮ તુંગ, તુંગા. અંક ૨૯૦
 મન્દરી. { ૩. ૧૪ લ+૨ગ=૧૬ શિશુભરણ. ૧,૦૮૦
 { ૪. ૧૮ લ+૨ગ=૨૦ રૂપ ૨,૬૨,૧૪૪

દશ લ પર ગ ગ પ્રથમ દીજે,

છ લ ગ ગ પદે થીજે;

^{૧૪}
 મનુ લ પર ગ ગ તૃતીય પદ ધરજો મી,

^{૧૦+૮}
 દશ વસુ છ પર ગ ગ ચતુરથ ચરણ કરજો મી.

૧ મદારમરદચમ્પૂ પ્રમાણે

૧૩૪ લવલી. { ૧. ૧૦ લ+૨ગ=૧૨ રૂપ ૧,૦૨૪
 { ૨. ૧૪ લ+૨ગ=૧૬ શિશુભરણ. અંક ૧,૦૮૦
 { ૩. ૬ લ+૨ગ= ૮ તુંગ, તુંગા. અંક ૨૯૦
 { ૪. ૧૮ લ+૨ગ=૨૦ રૂપ ૨,૬૨,૧૪૪

દશ લ પર ગ ગ પ્રથમ આળો, (આપોડનું ૨જુ પદ= ૧૨૦

^{૧૪}
 મનુ લ ઉપર દ્વિ ગ લનલો દ્વિતીય જાળો; (, ૩જુ)

છ લ દ્વિ ગ પદ થીજે, (આપોડનું પ્રથમ પદ)

^{૧૦+૮}
 ચતુરથ પદ દશ વસુ છ ઉપર ઠીક ગ ગ કીજે. (, ૪થું)

આમા સર્વલ ચરણન એતે બે ગુરુ આવે

ચુત્તરભાગર તથા મદારમરદચમ્પૂ પ્રમાણે

૧૩૫ લવલી. { ૧. ૧૪ લ+૨ગ=૧૬ શિશુભરણ. અંક ૧,૦૮૦
 { ૨. ૧૦ લ+૨ગ=૧૨ વર્ણ. રૂપ ૧,૦૨૪
 (દ્વિતીય) { ૩. ૬ લ+૨ગ= ૮ તુંગ, તુંગા. અંક ૨૯૦
 { ૪. ૧૮ લ+૨ગ=૨૦ વર્ણ. રૂપ ૨,૬૨,૧૪૪

^{૧૪}
 પ્રથમ ચરણ મનુ લ ઉપર દ્વિ ગ દીજે,

- ૧૩૮ ઉદ્વગતા. { ૧. સ જ સ લ = ૧૦ રસભૂમ. અંક ૧૦૯
 ૨. ન સ જ ગ = ૧૦ અનુચાયિતા. અંક ૪૭૧
 ૩. મ ન જ લ ગ = ૧૧ અર્થશિલા. અંક ૬૨૭
 ૪. સ જ સ જ ગ = ૧૩ મંજુભાષિણી. અંક ૮૬૮

પ્રથમે સ જા સ લ ધરાય,

ન સ જ ગ દ્વિતીય પાદમાં;

મા ન જ લ ગ તૃતીયે ચરણે,

સ જ સા જ ગ પદ ચતુર્થ ઉદ્વગતા.

હંદ:શાસ્ત્ર, પ્રાકૃત-વિગલ્લસૂત્ર, છુત્તરલાકર, હંદોમજરી, અને મંદારમરદચમ્પૂ પ્રમાણે.

૧ માથ અને આરવિ કવિની રચનામાં આવા પ્રકારની ઉદ્વગતા રચી છે, માટે તેવી પ્રકારાન્તર ગણના કરી છે.

- ૧૩૯ સરલ. { ૧. સ જ સ લ = ૧૦ રસભૂમ. અંક ૧૦૯
 ૨. ન સ જ ગ = ૧૦ અનુચાયિતા. ૪૭૧
 ૩. મ ન જ લ ગ = ૧૧ અર્થશિલા. અંક ૬૨૭
 ૪. ન ન ન ગ = ૧૦ રૂપ ૧૧૨

પ્રથમે સ જા સ લ ધરાય,

ન સ જ ગ કરી વીજે પદે;

મા ન જ લ ગ તૃતીયે ચરણે,

ત્રિ ન ગ પદ યુગ સરલા.

- ૪૦ ઉદ્વગતા. { ૧. સ જ સ લ = ૧૦ રસભૂમ. ૧૦૯
 ૨. ન સ જ ગ = ૧૦ અનુચાયિતા. ૪૭૧
 ૩. મ ન મ ગ = ૧૦ મહના. ૪૯૩
 ૪. સ જ સ જ ગ = ૧૩ મંજુભાષિણી. ૮૬૮

પ્રથમે સ જા સ લ રનાય,

ન સ જ ગ દ્વિતીય ઉદ્વગતા;

‘મો’ ને ‘મ’ ગ ‘અ’ ને ‘લે’ ધરનો,

‘સ’ ન ‘સા’ ન ‘ગા’ પદ ચતુર્યમાં સજો.

૧ હંદોસંજરી તથા પ્રાકૃતપિંગલસૂત્રમા પ્રથમ જણાવેલું ઉદ્ગતાવૃત્ત આપણે આ માપ પળ જણાવ્યું છે, અને તેનું ઉદાહરણ નીચે પ્રમાણે આપ્યું છે. —

૧ વિહલસ ગોપરમણોપુ,

૨ તરચિતનયા પ્રભોદ્રતા;

૩ દૃષ્ણનયનચકોરયુગે,

૪ દયતી ગુધાશુચિરણોર્ધિવિભ્રમ.

ઉદ્ગતાશુ નીચું પદ શબ્દવ્યવહારમા મઠતુ આવતું નથી પણ હંદો-
મગરી સાથે મળે છે તેમા ધીજો પ્રકાર છે.

૧૪૧ સૌરભક, { ૧. સ જ સ લ = ૧૦ રસભૂમ. એક ૧૦૯
સૌરભ, { ૨. ન સં જ ગ = ૧૦ અનુનાયિતા. અંક ૪૭૧
સૌરલક. { ૩. ર મ મ ગ = ૧૦ રૂપ. ૪૪૩
{ ૪. સ જ સ જ ગ = ૧૩ મંજુમાપિણી. અંક ૮૧૮

પ્રથમે સ જા સ લ કરાય,

દ્વિતીય ચરણે ન સા જ ગા;

છે તૃતીય પદ રા ન મ ગા,

સ જ સા જ ગા પદ ચતુર્થ સૌરમે.

પેહેલું, મીજું, અને ચોથું ચરણ ઉદંગતા પ્રમાણે ખાય છે. માત્ર
ત્રીજું ચરણ જૂદું પડે છે. આ વિષે વાગ્વહ્તમ, પ્રાકૃતપિંગલસૂત્ર,
અને મંદારમરંદચમ્પૂની સંમતિ મળે છે.

પરિભૂત ફુલ્લ શત પત્ર = ૧૦

વન વિસ્તૃત ગન્ધ વિભ્રમા = ૧૦

કસ્ય હૃદ્ય દરતીઠ દરે = ૧૦

મુલ પદ સૌરમ કલ્યા તવાદ્વિતા = ૧૨

પળ પદ ઉદાહરણ ઉપર પ્રમાણે છે તેને વદલે સંસ્કૃતપ્રોસડોમાં

મીના ચરણનો આદિમાં વન ને વડલે વદન શબ્દ મૂકવાથી એક
અક્ષર વધે છે અને તેથી માપ ન ન ર ન્દ ગ ગણ્યું છે તે ભૂલ છે.
તેમજ પ્રા. પિ. સૂ. માં ચોથા ચરણના પ્રારંભમાં મુલ્ય શબ્દ મૂકી
દીધો છે, તેથી ૧૨ ને વડે ૧૧ ગણી થાય છે અને તેની ઉદ્વ-
ણિકા તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ર ન ર ન્દ ગ થાય છે, તે પણ ભૂલ છે.

મંદારમરદચમ્પુ પ્રમાણે.

- ૧૪૨ લલિત. { ૧. સ જ સ લ = ૧૦ રનભૂમ. અંક ૧૦૯
(વિષમ) { ૨. ન સ જ ગ = ૧૦ અનુચાયિતા. અંક ૪૭૧
{ ૩. ન ન મ મ = ૧૨ ફાલિકા. અંક ૭૯૮
{ ૪. સ જ મ ગ ગ = ૧૩ મંજુભાષિણી. અંક ૮૯૮

પ્રથમે સ જા મ લ રવાંચ,

દ્વિતીય ચરણે ન સા જ ગા;

તૃતીય ચરણ ન ન મા સ કરો,

સ જ સા જ ગા લલિતમાં યુગે ધરો.

પ્રાંજા ચરણ મિવાય મારીના ચરણ ઉદ્વગતા પ્રમાણે છે

મંદારમરદચમ્પુ પ્રમાણે પણ આ લલિત છે —

જેમ ઉદ્વગતાના ભેદ થાય છે તેમ આના પણ ભેદ પદ શકે છે. વળી સસ્કૃત
પ્રોમદોમા ને જાનમુ લલિત છે તેમાં એકના ત્રીજે પ્રમાણે ગગ આપ્યા છે. —

૧ પાદમાં સ જ મ લ. રસભૂમ. અંક ૧૦૯

૨ પાદમાં ન સ જ ગ. અનુચાયિતા. અંક ૪૭૧

૩ પાદમાં ન ન મ ગ. ફાલધર. અંક ૪૯૫

૪ પાદમાં સ જ સ જ ગ. મંજુભાષિણી. અંક ૮૯૮

- ૧૪૩ અપરા + { ૧. સ જ ન ગ = ૧૦ ધમાનિકા. અંક ૪૯૬
ઉદ્વગતા. { ૨. ન સ જ ગ = ૧૦ અનુચાયિતા. અંક ૪૭૧
{ ૩. મ ન જ લ ગ = ૧૧ અર્થશિક્ષા. અંક ૬૨૭
{ ૪. સ જ સ જ ગ = ૧૩ મંજુભાષિણી. અંક ૮૯૮

पे'ले पाद म सा ज भा ग गा कवि! आणो,
स न जा र ग पद छे द्वितीय जाणो;
न न स चरण तृतीये,
न न न ज य प्रचुपित उपास्थित चोथे.

मंदारमरंदचपू प्रमाणे.

१४७ प्रवर्द्धमान, $\left\{ \begin{array}{l} १. म स ज भ ग ग = १४ \text{ रूप. } ३,४१७ \\ २. स न ज र ग = १३ \text{ रूप. } १,४०४ \\ ३. न न स न न स = १८ \text{ रूप. } १,३०,८१६ \\ ४. न न न ज य = १९ \text{ रूप. } ७,१६८ \end{array} \right.$
वर्द्धमान.

मासा उभा ग ग वर्द्धमानमां प्रथमे छे,
स न जा र ग चरणे बीजे करेछे;
न न स न न स गण आ अनल पद कवि करे.
त्रि न पर ज य प्रवरधमान चतुर्थे.

१४८ शुद्धविराट्- $\left\{ \begin{array}{l} १. म स ज भ ग ग = १४ \text{ रूप. } ३,४१७ \\ २. स न ज र ग = १३ \text{ रूप. } १,४०४ \\ ३. त ज र = ९ \text{ रवोन्मुखी. } ३८१ \\ ४. न न न ज य = १९ \text{ रूप. } ७,१६८ \end{array} \right.$
पभ, शुद्ध वि-
राट्पभ, शुद्ध
विराट्पभ.

पेहेले चरणे म सा ज भा ग ग कीजे,
स न जा र ग कवि! आण पाद बीजे;
ता जा र तृतीय पाद दे,
न न न ज य श्रुति चरण शुद्धविराटे.

सूत्ररत्नाकरनी नारायणभटी टीकामा लखेछे के पेहेलाज पादने अते
यति मानी बाकीनां त्रणे पादो साथे बोलाय तो आपभ एवु नाम पदे अने
अत्येक चरणने अछे यति रखाय तो शुद्धविराट्पभ बाय एम यतिना भेद-
क्षि वे नाम पड़ेछे एम केटलाक केहेछे

- १४९ नगोनिता. { १. तरलग=८ नाराचिका. अंक २९४
 २. जरलग=८ प्रमाणिका. अंक २९५
 ३. र ज ग=७ चामर. अंक १९९
 ४. जरलग=८ प्रमाणिका. अंक २९५

ता रा नगोनिता ल गा,
 बीजा विपे ज रा ल गा;
 रा ज गा बीजे धरो,
 ज रा ल गा युगे करो.

- २५० परार्थिनी, { १. न य स = ९ सारंगिका. अंक ३९३
 वरार्थिनी. { २. ज त भ ग=१० रूप ४२२
 ३. भ म स = ९ मणित्रंभ. अंक ३९२
 ४. त ज र ग ग=११ रूप १७३

प्रथम न या सा करजो,
 बीजे ज ता भा ग तो धरजो;
 भा म स बीजे पाद धरो,
 ता जा र ग गा परार्थिनी बोधे.

- २५१ नगोपमा. { १. त ज र = ९ रान्गुली. ३८१
 २. म स ग ग = १० विराट. ४६६
 ३. त ज र = ९ रान्गुली. ३८१
 ४. स भरलग=११ सीधु. ५२९

पेले त ज रा घने राते,
 बीजे मा स ज गा पदे धरे;
 बीजे त ज रा तमे करो,
 स भ रा ला ग नगोपमा धरो.

- २५२ अगाधिका. { १. त ज र = ९ रान्गुली. ३८१
 २. म स भ ग=१० शुद्धविराट ४६६
 ३. स स भ ग=१० सत्तना. ४६८
 ४. ग म ज ग=१० शुद्धविराट. ४६६

पैले त ज रा करो भले,
 नीजे मा स ज गा पदे भळे;
 स स जा ग र्त्राजे अगाधिका.
 जोथे पाद धरो म सा ज गा.

१५३ विपकण्ठी. { १. न भ र = ९ करशया. ३८८
 २. स स ज ग = १० सहजा. ४६८
 ३. न न र ल ग = ११ सुभद्रिका. ६०३
 ४. स भ स ज ग = १३ रूपा. २,८०४

प्रथम ना भ र थायछे,
 स स जा ग र्त्राजे रचायछे;
 न न र ल ग र्त्राजे पदे करो.
 विपकण्ठी स भ स ज गा युंमे धरो.

१५४ पंजी. { १. स स य = ९ रूप. २२
 २. न ज ज र = १२ मालती. ७३१
 ३. न न र ल ग = ११ सुभद्रिका. ६०३
 ४. न ज ज र ग = १३ मृगन्तमुग. ८१५

स म या प्रथमे करो जो,
 न ज ज र पाद द्वितीय आणजो;
 न न र ल ग तृतीय जाणजो,
 न ज ज र गा थर्को तुर्य पाद पंजी.

छंदोलतामा आता थोपा पदसु लक्षण उपर गमाणे छे पण तेमा उदाहर-
 णमा रगण ने बदले समय घट गयो छे

१५५ उदया. { १. न ज न ग = १० अमृतगति. अंक ४९६
 २. स भ स = ९ अनवीरा. अंक ३९९
 ३. न न न ल ग = ११ दमनक. अंक ६३७
 ४. म न न ग = १० रूप. ९०५

પ્રથમ પદે ન જ ન ગ છે,
 સદયા નેત્ર સ મ સ છે;
 તૃતીય ચરણ ન ન ન લ ગા,
 ચોથે વર્ણ દશ મ ન ન ગા.

૧૫૬ નાલીકા. { ૧. સ સ જ ગ = ૧૦ સહજા. અંક ૪૬
 ૨. સ મ ર લ ગ = ૧૧ સીધુ. અંક ૧૯
 ૩. ત જ ર = ૯ રવોન્મુલો. અંક ૩૮
 ૪. મ સ જ ગ = ૧૦ વિરાટ. અંક ૪૬

પ્રથમે સ સ જા ગ નાલીકા,
 સ મ રા લ ગ દ્વિતીય છે કોંકા!
 બીજે ત જ રા તમે કરો,
 ચોથે પાદ મ સા જ ગા ધરો.

૧૫૭ સૌરાષ્ટ્રી. { ૧. સ સ જ ગ = ૧૦ સહજા. અંક ૪૬૮
 ૨. સ મ ર લ ગ = ૧૧ સીધુ. „ ૧૯૯
 ૩. સ સ જ ગ = ૧૦ સહજા. „ ૪૬૮
 ૪. મ સ જ ગ = ૧૦ વિરાટ. „ ૪૬૬

પ્રથમે સ સ જા ગ થાય રે,
 પદ ચીમે સ મ રા લ ગા ધરે;
 તૃતીયે સ સ જા ગ કાર છે,
 સૌરાષ્ટ્રી મ સ જા ગ ચાર છે.

૧૫૮ મંધુમતિકા. { ૧. ન જ જ લ ગ = ૧૧ મુગુમી. ૬૨૩
 ૨. મ મ મ ગ = ૧૦ વિશ્વમુગી. ૪૦૯
 ૩. ન મ મ ગ = ૧૦ શન્ત. ૪૦૧
 ૪. મ જ જ ગ = ૧૦ શ્વેટક. ૪૧૯

પ્રથમ પદે ન જ જા ન્યુ ગા,

छे द्वितीये पद भा म भ गा;
तृतीये पाद न भा भ ग छे,
मंक्षुमतिका भ जा ता ग छे.

- १५९ शर्म. { १. न न न ल ग = ११ दमनक. अंक ६३७
२. न ज न ग = १० त्वरितगति, अमृतगति. ४९६
३. म भ स = ९ प्रियतिलका. अंक ४००
४. म न न ग = १० कृतमणिता. अंक ४९८

प्रथम चरण न न न ल गा,
चरण द्वितीय न ज न गा;
छे तृतीये भ भ स खरे,
शर्म युग भ न न ग करे.

- १६० चिरकरका. { १. स स ज ग = १० सहजा. अंक ४६८
२. स भर ल ग = ११ सीधु. अंक ५९९
३. त ज र = ९ रवोन्मुखी. अंक ३८१
४. न ज न र = १२ मालती. अंक ७३१

प्रथमे स स जा ग थायछे,
द्वितीये सा भ र ला ग गायछे;
त्रीजे त ज रा तमे धरो,
चिरकरका न न जा र थी करो.

- १६१ मणित्यक. { १. न न र ल ग = ११ सुभाद्रिका. ६०३
२. स भर ल ग = ११ सीधु. ५९९
३. स स ज ग = १० सहजा. ४६८
४. म स ज ग = १० विराट. ४६६

प्रथम न न र ला ग तो किजे,
स भ रा ला ग मणित्यके नैजे;

तृतीये चरणे स सा ज गा,

चोथे पाद करो म सी ज गा.

१६२. वैतालीक. { १. स स ज ग = १० सट्टा. ४६८
 २. म स ज ग = १० चिराट, शुद्धचिराट ४६६
 ३. न न र ल ग = ११ सुभाद्रिका. ६०३
 ४. स म र ल ग = ११ सीधु. ५९९

प्रथमे स स जा ग तो कौजे,

वैतालीक म सा ज गा वौजे;

तृतीय चरण ना न रा र गा,

श्रुति पादे रच सा भ रा ल गा.

- १६३ मन्देहा. { १. न न भ स = १२ रूप १,९८४
 २. म न न ल ग = ११ रूप १,०१७
 ३. भ स ज ग = १० रूप ३५१
 ४. म त र = ९ रूप १६१

प्रथम चरण ना न म स धरो,

मन्देहा म न न ल ग धौ करो;

भा स ज ग त्रौजे पदे करे,

चोथे पादे मा त रा धरे.

- १६४ कुथिनी. { १. न ज य ग ग = ११ चार्त्ताहारी. अंक ५४०
 २. न न स म = १२ शुद्धान्त. अंक ६६४
 ३. त न म ग = १० कुल. अंक ४२८
 ४. स न य ग ग = ११ सौधांघ्रि. अंक ५४३

प्रथम पदे नै ज या गा गा छे,

न न स म कर कुथिनीमा वौजे;

त्रौजे चरण त ना मा गा छे,

સ ન યા ગ ગ પદ ચોથામાં છે.

- ૧૬૫ કામકલ-શિકા. { ૧. સસજગગ=૧૧ વિમલા. અંક ૫૬૭
 ૨. સમરય =૧૨ વધિરા. અંક ૬૮૧
 ૩. તેજરય =૧૦ નમરુ,લાજવતી. ૪૪૦
 ૪. મસજગગ=૧૧ અમંદપાદ. ૫૬૨

પ્રથમે સ સ જા ગંગા કરોજી,

પદ બીજે સ મ રા ય તો ધરોની;

ત્રીજે પદ ધાય તા જ રા ગા,

કામકલશિકા મ સા જ ગા ગા.

- ૧૬૬ વર્તિકા-વિલસિત. { ૧. રનરલગ=૧૧ રયોદ્રતા. અંક ૬૦૭
 ૨. રનમગગ=૧૧ સ્વાગતા. અંક ૫૮૨
 ૩. નરરલગ=૧૧ માવિની. અંક ૫૯૭
 ૪. રનરર =૧૨ રૂપ. ૧,૨૧૧

ધાયછે પ્રથમ રા ન રા લ ગા,

છે દ્વિતીય પદ રા ન મ ગા ગા;

ન ર ર લ ગ આવે ત્રીજે પદે,

વર્તિકાવિલસિતે ર ના રા ર દે.

- ૧૬૭ ઉપરેતાલિકા { ૧. ત મ ત ગ ગ=૧૧ રહામૃગી. ૫૬૨.
 ૨. ત મ ત ગ ગ=૧૧ રહામૃગી. ૫૬૨
 ૩. ત ત જ ર =૧૨ વિરાસિકા. ૭૨૭
 ૪. ત મ ત ગ ગ=૧૧ રહામૃગી. ૫૬૨

તા મા તા ગા ઉપરેતાલિકે છે,

બીજે પદે ત મ તા ગા ગ કે છે;

ત્રીજે પદે છે ત ત નાર માપમાં,

ચોથે પદે કવિ! તા મા ત ગા

૧૬૮ મહાતુરા.	૧. સ ન સ લ ગ = ૧૧ રૂપ. ૭૬૪
	૨. સ મ ન ર = ૧૨ ઉપલેખા. ૭૪૨
	૩. તં જ ન ર = ૧૨ રૂપ ૧,૫૧૭.
	૪. મ નં જ ર = ૧૨ રૂપ ૧,૪૦૧

પ્રથમે સ ન સ લ ગ આળજો,
પદ વીજું સ મ ન ર થી જાળજો;
ત્રીજે ચરણે ત જ ન ર છે શૂંસા!
ચોથે મા ન જ ર વને મહાતુરા.

૧૬૯. સુરભિ.	૧. ન જ ર ર = ૧૨ વિશિષ્ટલતા. અંક ૭૧૯
	૨. ન જ જ ર = ૧૨ માલતી. અંક ૭૩૧
	૩. ન ન ર ય = ૧૨ પરિમિતવિજયા. અંક ૬૮૩
	૪. ન જ જ ર ગ = ૧૩ મૃગેન્દ્રમુક્ત. અંક ૮૧૫

પ્રથમ પદે ન જા ર રા જાળજો,
દ્વિતીય પદે ન જ જા ર આળજો;
તૃતીય ચરણ ના ન રા ય આળો,
સુરભિ ચતુર્થ ન જા જ રા ગ જાળો,

આ શ્રુત છંદોલતામાંથી મળ્યું છે. છંદોલતામાં તેના પ્રથમ પાદના લક્ષણના ઉપર પ્રમાણે ગણ કર્યા છે પણ ઉદાહરણમાં એક રસાળ ઓછો છે.

૧૭૦ ગિરિકન્યા.	૧. સ સ જ ગ ગ = ૧૨ વિમલા. અંક ૫૬૭
	૨. સ મ ર ય = ૧૨ વધિરા. અંક ૧૮૧
	૩. સ સ જ ય સ સ જ સ ગ = ૨૫ રૂપ ૭૬, ૬૩, ૬૨૮
	૪. સ જ સ મ ગ = ૧૩ કલહસ. અંક ૮૨૩

પ્રથમે સ સ જા ગ ગા ધરજો,
ગિરિકન્યા સ મ રા ય આળ વીજો;
તૃતીયે ચરણે સ સા જ ય સા સા જ સ ગા કરવા વમન્તરે ભાસે,
સ જ સા સ ગા શ્રુતિ પદે કવિ દાગે.

છંદોલતામાંથી આ શ્રુત લીધું છે

- १७१ सुरद्रु. { १. ४ रगण=१२ स्रग्मिणी. अंक ७१७
 २. ३य+लंग=११ भुजंगी, कर्ण. अंक ५९०
 ३. ४ य गण=१२ भुजंगप्रयात. अंक ६७५
 ४. ३त+२ग=११ प्राकारबंध. अंक ५५९

आदिना पादमां चार रा तो वदे,

त्रि या छे ल गा छे, द्वितीये पदे;

य तो चार त्रीजे सुरद्रु पदे छे,

चोथे त्रि ता ने द्वि गा माप देछे.

- १७२ अत्सरु. { १. स ज स स=१२ प्रमिताक्षरा. अंक ७५४
 २. त भ ज ल ग=११ जिह्वाशया. अंक ६२४
 ३. भ ज स स=१२ नीलभिरिका. अंक ७५६
 ४. ज ज स स=१२ विकथन. अंक ७५५

स ज सा स अत्सरु विषे प्रथमे,

बीजे त भा ज ल ग थाय क्रमे;

भा ज स स छे गण तृतीय पदे,

ज जा स स तुर्य पदमां वदे.

- १७३ छेकवती. { १. भ भ भ भ=१२ मोदक. ७८९
 २. ज ज ज ज=१२ मौक्तिकदाम. ७८६
 ३. स स स स=१२ तोटक. ७५३
 ४. भ भ भ ग ग=११ दोषक, बंधु. ५८०

भा भ भ भा थर्को छेकवती कर,

ज जा ज ज पाद बीजे कवि! धार;

स स सा स त्रीजे पद आण सदा,

भा भ भ गा ग बने पद चोये.

- ૧૭૪ માનમુર્ખી. { ૧. ન ન મ સ ગ = ૧૩ વિધુરવિતાન. ૮૩૪
 ૨. મ સ ન ય = ૧૨ અર્પિતમદના. ૭૧૨
 ૩. ન ય ન ય = ૧૨ કુસુમત્રિચિત્રા. ૭૧૧
 ૪. મ ત ન મ ગ = ૧૧ અનુકૂલા. ૧૮૬

ન ન મ સ ગ બવા પદ પ્રથમે છે,
 મા સ ન ય દ્વિતીય પદ ધરે છે,
 ન ય ન ય ત્રીજે ચરણ કરે છે,
 માનમુર્ખી આ ત્ર ગ ગ ચુંગે છે.

- ૧૭૫ નતભૃગુ { ૧. મ મ ન લ ગ = ૧૧ ભ્રમરવિલસિતા. ૬૩૬
 ૨. સ ત ન સ = ૧૨ રસિરૂપરિચિતા. ૭૭૦
 ૩. ન ય ન ન ગ = ૧૩ મદનજવનિકા ૪૮૮
 ૪. મ ત ન સ = ૧૨ ધીરણમાલા. ૭૭૧

પે'લે પાદે મ મ ન લ ગ ધરો,
 પદ બીજે સા તે ન સ કનિ' તરો,
 નતભૃગુ ત્રીજે ન ય ન ન ગ પદે,
 તુર્ય પદે મા ત ન સર્ગણ વદે.

- ૧૭૬ મુચનાવિરતિ { ૧. ન મ જ ય = ૧૦ દ્રુતપદ. ૭૦૪
 ૨. ર ન મ ગ ગ = ૧૧ સ્વાગતા. ૧૮૨
 ૩. જ ન ન ય = ૧૨ ઉપધાન ૭૦૮
 ૪. ન ન સ સ ગ = ૧૩ ચંડી. ૮૨૬

પ્રથમ પાદ ન મ જા ય ધરે છે,
 રા'ને મા મ ગ દ્વિતીય પદે છે,
 જ ના જ ય પદ રત્નો વનિ' ત્રીજે,
 મુચનાવિરતિ ન મ મા મ ગ પો

१७७ लट्ठक-	१. न भ स ज ग=१३ विरोचिनी.	६८१
	२. स न ज र =१२ विरला.	७३४
	३. त न र ल ग=११ नीला.	६०२
	४. भ न ज र=१२ अतिरलरतिका.	७३५

न भ स जा ग. लट्ठक आदिमां धरो,

स न जा र कवि! द्वितीयां करो;

त्रीजे त न र ल गा रचायछे,

भा न ज र चरण तुर्ये थायछे.

१७८ संकलि.	१. न ज न ग=१२ ताम्रग.	६९९
	२. भ भ भ ग ग=११ दोषक.	९८०
	३. न न स स ग=१३ चढी.	८२५
	४. भ न ज ग =१२ पथिवान्ता.	७०९

प्रथम पदे न ज जा य रचावो,

भा त्रि द्वितीय पदे ग ग लावो,

तृतीय चरण द्वि. मा स ग जाणो,

संकलि चतुर भ ना न य आणो.

१७९. द्रव्यपुर.	१. न न स ल ग=११ रूप.	७६८
	२. स भ न र =१२ उपलेखा.	७४३
	३. न ज भ ज ग=१३ रूप.	२,९९२
	४. त न र न ग ग=१४ रूप.	२,७७३

प्रथम न न स ल ग आणो,

पद बीजे स भ न र प्रमाणो;

तृतीय पदे न जा भ ज ग जाणो,

न न र द्रव्यपुरमा न ग ग चोणे.

- १८० तरुणाशया. { १. न ज ज र ग=१३ मृगेन्द्रमुख. ८१९
 २. भ भ र य=१२ बलभी. ६८२
 ३. ज न ज र ग=१३ अतिरंह. ८१४
 ४. स ज ज र ग=१३ क्लृप्तपाद. ८१३

प्रथम पदे न ज जा र गा धरो जी,
 भा भ र या पदमां बीजे करो जी;
 बीजे चरणे न ज जा र गा नकी छे,
 तरुणाशया स न जा र गा धकी छे.

- १८१ अतुल. { १. न स ज त ग=१३ कठिनी. ८४९
 २. न ज र र=१२ विशिखलना. ७१९
 ३. म ज र र=१२ विप्लुतशिखा. ७१८
 ४. भ स ज त ग=१३ भसलपद. ८४४

अतुल प्रथमे न सा न ता गा करे,
 न ज र र पादमांह बीजे धरे;
 भा न र र थाय पाद बीजा विपे,
 भा स ज त ग गाथ पाद चोथे दिसे.

- १८२ नेदिष्ठा. { १. म न भ ल ग=११ रूप ९९३
 २. न य ज भ ग ग=१४ रूप ३,४०८
 ३. त न र न ग=१३ रूप २,७७३
 ४. म न ज न य=१९ रूप ८,०९७

पेले पाद म न भा ल ग हजो,
 चरण द्वितीये न या ज भा ग ग आणो;
 बीजे चरण त ना र ना मं करजो,
 नेदिष्ठा चरण युगे म न ज न य जाणो.

૧૮૩ શરક્ષામા.	૧. ન મ જ ર = ૧૨	પ્રિયંવદ. અંક ૭૩૩
	૨. સ મ જ ર સ = ૧૬	રૂપ ૧૩,૬૮૪
	૩. મ ન સ જ ગ = ૧૩	રૂપ ૨,૮૧૬
	૪. મ ન સ જ મ = ૧૬	રૂપ ૨,૮૦૯

પ્રથમ પાદ ન મ જા ર જાણજો,
ગણ બીજે સ મ જ રા સ પાદમાહ સજો;
મા ન સ જ ગ પદ તૃતીયકે હજો,
ચોથે મા ન સ જ મ કરો કરો શરક્ષામા.

૧૮૪ ભૌજંગ.	૧. સ સ જ ગ ગ = ૧૧	વિમલા. અંક ૫૬૭
	૨. સ ન જ ર ય = ૧૬	રૂપ ૫,૫૦૦
	૩. ન ન મ સ લ ગ = ૧૪	રૂપ ૬,૦૮૦
	૪. મ ન જ ન ર ગ = ૧૬	રૂપ ૧૨,૧૬૩

પ્રથમે સ સ જા મ ગા ધરો જી,
સ ન જા ર ય ચરણે દ્વિતીયકે કરો જી;
તૃતીય ચરણમા ન ન મ સ લા ગ છે,
ભૌજંગે મ ન જ ન રા ગ ચરણ થાય ચોથે.

ઘાગ્વન્નમમા આવુ માપ છે, વૈષ તેમા જે ઉદાહરણ છે તેમાં ત્રીજો
જગણ જોઈયે તેને વદલે નગણ આવેછે અને વઢી એક અક્ષર પણ તૂટેછે
છવી ચોથુ પદ આ પ્રમાણે છે —

‘મો નો જો નર ગણ ગુરુરપિચ ભૌજંગ.’

૧૮૫ ઉપનય.	૧. ન ન મ ન લ ગ = ૧૪	પ્રહરણકલિકા. ૯૮૬
	૨. મ સ ન ન ગ = ૧૩	અર્ધકુસુમિતા. ૮૯૦
	૩. સ સ ન ન ગ = ૧૩	વરિવાસિતા. ૮૮૯
	૪. ત જ ન સ = ૧૨	વ્યાયોગવતી. ૭૭૨

ઉપનય પ્રથમે ન ન મ ન લ ગ છે,
પાદપર દ્વિતીય મ સ ન ન ગ છે;

पदमांङ्ग तृतीयं स न न ग छे,

घोषे चरणे गण त ज न स छे.

- १८६ पिसंगी. { १. न न भ ज ल ग = १४ कुररीरुता. ९७९
 २. म र न भ ग = १३ लवलोलता. ९८०
 ३. म ज भ ज ल ग = १४ कारविणी. ९७८
 ४. ज ज भ ज ल ग = १४ काकिणिका. ९७७

प्रथम पदे न जा भ ज ल गा धरजो,
 भा र न भा ग आप द्वितीये करजो;
 भा ज भे ज ला तृतीय ग पदे रचजो,
 पिसंगी चतुर्थ जा ज भ ज ला ग सजो.

- १८७ युतक. { १. स ज ज भ ग ल = १४ उपकारिका. अंक ९९३
 २. त म र स ल = १३ अष्टासिनी. अंक ८९९
 ३. म ज ज भ ग ल = १४ हेममहिका. अंक ९९४
 ४. न स म ज न = १५ मितमकिथ. अंक १,०९९

प्रथमे मदा स ज जा म गा ल रणाय,
 बीजे पदे त म रा स ला ठिक धाय;
 छे गण तृतीय पदे म जा ज भ गा ल,
 युतक पदे तृथ न सा स जा ज निहाल.

- १८८ अनसूय. { १. न न भे य य = १५ मालिनी. अंक १,०१०
 २. म स त त ग ग = १४ पुष्पशकारिका. ९२९
 ३. स स त त ग ग = १४ सरमासरणी. ९२४
 ४. त य र र ग = १३ धामनशोला. ८०९

प्रथम चरण ना न म मा य या आप बीजे,
 भा स त त ग गा आणो तमे पाद बीजे;
 अनसूय विषे सा सा त ता गा ग बीजे,
 घोषे त य रा रा गा पदे आप बीजे.

- १८९ मृदव. { १. स ज ज भ र = १५ मणिहंस. अंक १,०३०
 २. त म र स ल ग = १४ अलकालिका. अंक ९६७
 ३. म ज ज म र = १५ मयूवदना. अंक १,०३१
 ४. न स स ज ज ग = १६ तरवारिका. अंक १,०८४

प्रथमे तमे स ज जा भ रा गण आणनो,
 बीजे पदे त भ रा स ला ग खरे सजो;
 सज्जन तृतीय पदे भ जा ज म रा धरो,
 मृदव श्रुतिमां न स सा ज. जा ग पदे करो.

- १९० कलंवडंधर. { १. न भ म र य = १५ रूप ९,३०४
 २. स म स ज र ग = १६ रूप १०,९९६
 ३. न न र ज र ग = १६ रूप १०,९४४
 ४. ग न ज र य ग = १६ रूप ९,४९७

प्रथमां न भ भा र य सद्य तो घरेछे,
 स भ मा जा र ग करि तो द्वितीयमां करेछे;
 न न र ज र ग ए बीजे कलंवडंधरे छे.
 नोपे पाद म न ज रा य गा सदाय रेहेछे.

- १९१ मनसुल. { १. म स न य भ म = ७+९+६=१८ रूप. २९,३९९
 २. त न त य भ स ग ग = ८+९+७=२० " १,२३,७०९
 ३. त न म म य स ग ग = ८+९+७=२० " १,२४,४७७
 ४. त ज न न स न य ग = ८+७+७=२२, ९,०७,७५७

पेले पाद म सा ता, या भ म साते, पांच छए छेदो,
 बीजे त न त य भा सा, ग ग आठे ने, शर मुनि छे छेदो;
 आठे शर मुनि ता ना, मा स भ सा गा, मनसुखना बीजे,
 नोपे त ज जा न स ना, य ग वसु मुनि ने, मुनि याति तो कीजे.
 मारा परम मित्र मनसुखराग सूर्यरामना नामन जा रत नत कथ्य छ

આ વૃત્ત ગીતિના રાગથી પણ ગવાયછે. માપમા ફેર માત્ર ઇટલોજ છે કે આના પેહેલા ચરણમા છઠો વિપ્ર અથવા જગણ આવશે જોડ્યે તેને બદલે ભગણછે, ચાકીનાં ત્રણ ચરણ ઘણુ કરીને ગીતિ પ્રમાણે છે, ગીતિમા પ્રથમનાં ૧૨ માત્રાએ વિરામ એકજ આવેછે તેને બદલે આમાં વચ્ચે યે વિરામ આવેછે એ વિરામના પ્રાસ મઢતા આવવાથી વિશેષ મધુર થાયછે, અને તે ભૈરવ રાગથી ગવાયછે. વધારે સમજણ પડવા માટે એની ચારીગમ નીચે લખવામા આવી છે —

૧. પે'લે | પાદ મ સા તા | યા મ મ સાતે | પાંચ છએ છે | દો
સારી, | ની સા ની ધ પે | ની સા ની ધ પે | મ ગ મ ધે ની | સા
૨. વીજે | ત ન ત ય મા સા | ગ ગ આઠે ને | શર મુનિ છે ડે | દો
સારી | નીની સાની ધ પે | નીની સાની ધ પે | મ્મ ગ મ ધે ની | સા
૩. આઠે | શર મુનિ તાના | મા સ ની સા ગા | મનસુખમા ત્રી | જે.
સારી | નીની સાની ધ પે | ની સા ની ધ પે | મ્મ ગ મ ધે ની | સા
૪. ચોથે | ત જ જા ન સ ના | ય ગ વસુ મુનિ ને | મુનિ યતિ તો ફી | જે.
સારી | નીની સાની ધ પે | નીની સાની ધ પે | મ્મ મ ગ ધે ની | સા

૧૯૨ રામરક્ષા. { ૧. મસજસતતગ=૧૯ } શાર્દૂલવિક્રીડિત.
 { ૨. મસજસતતગ=૧૯ } અંક ૧૨૦૪
 { ૩. મરમન+૩ય=૨૧ } સ્તવરા.
 { ૪. મરમન+૩ય=૨૧ } અંક ૧૨૧૮

મા સા જા સ ત તા ગ સૂર્ય મુનિથી, પે'લે પદે આણજો,
 પેહેલા પદ જેટલા ગણ વધા, વીજે પદે જાણજો;
 ત્રીજે મારા મના છે, ત્રણ ય હ્ય હ્ય, છેદથી રામરક્ષા,
 ચોથે ત્રીજા સમાને, સઘટ્ટ ગણ કરો, શોભતો જેમ વક્ષા.

રામરક્ષા સ્તોત્રમા ૨૬ મો શ્લોક આ આપતો છે. પણ તેનું નામ પ્રાગિદ્ધ
 નથી, માટે અમે —

$$\begin{array}{l}
 ૧૨૩ \left\{ \begin{array}{l}
 ૧. સ મ સ સ સ ન ય = ૧૨ + ૯ = ૨૧ રૂપ ૧, ૦૬, ૬૮૮ \\
 ૨. સ મ મ મ મ સ ગ = ૧૦ + ૯ = ૧૯ રૂપ ૧, ૨૬, ૩૪૦ \\
 ૩. ન ન ન જ ય મ સ ગ = ૧૪ + ૮ = ૨૨ રૂપ ૧, ૯૦, ૨૦૮ \\
 ૪. મ ત ય મ સ સ ગ = ૧૦ + ૯ = ૧૯ રૂપ ૧, ૧૩, ૭૬૭
 \end{array} \right.
 \end{array}$$

પ્રથમે સા પર મ સ સા સ ન યા, રવિ ને નવ યતિ જાણી,

રચ સેંગારે વીજે ચરણે, સ મ મા મ મ સ ગ આણી;

તૃતીય ચરણ ન ન ન જ યા મ સ ગા, ચૌદે ઘસુ યતિ જેમાં,

મા ત ય મા સા સ ગ ચોયે છે, દશ નવ છે યતિ એમાં.

કચ્છાધિપતિ મહારાવ શ્રી સેંગારજી સવાઈ વહાદુરના નામનું આ
પૃથ નવું કલ્પ્યું છે. તે મરાઠી ચાલની સાસોના રાગમાં ગવાયે છે.

“ધીર સમીરે યમુના તીરે ઘસતિ ઘને ઘનમાલી”

એવો ગીતગોવિંદનો રાગ છે તેમા ગવાય છે.

“મધુધનચારિણિ ભાસ્કરવાહિણિ જાહ્નવિસંગિણિ સિંધુસુતે”

દ પ્રારંભનું યમુનાટક છે તે રાગથી ગવાય છે.

“અયિ ગિરિનંદિણિ નાદિતમેદિણિ વિશ્વવિનોદિણિ મંદનુતે”

‘ભગવતીપુષ્પાંજલી સ્તોત્રના આદિ પદ છે તેના રાગમાં પણ ગવાય છે.

તેમજ સોપાના જાતિ જે પૃ ૪૬ અક ૧૧૫ મે છે તેને રાગે પણ ગવાય છે.

અસંકીર્ણ.

$$૧૨૪ \text{ અહાનિગા. } \left\{ \begin{array}{l}
 ૧. ત ર લ ગ = ૮ \text{ નારાચિકા. } ૨૯૪ \\
 ૨. જ ર લ ગ = ૮ \text{ પ્રમાણિકા. } ૨૯૯ \\
 ૩. ર જ લ ગ = ૮ \text{ શ્રદ્ધરા, હ્રદ્ધરા. } ૩૦૬ \\
 ૪. જ ર લ ગ = ૮ \text{ પ્રમાણિકા. } ૨૦૦
 \end{array} \right.$$

તા રા લ ગા અહાનિગા,

દ્વિતીયમાં જ રા લ ગા;

છે તૃતીય રા જ લ ગા,

ચતુર્થમાં જ રા લ ગા.

- १९५ नयनपाली. { १. म भ ज य=१२ कुम्भोदनी. ७००
 २. त भ ज य=१२ नीरान्तिक. ७०२
 ३. न भ ज य=१२ द्रुताद. ७०४
 ४. न ज भ य=१२ वनमालिका. ७१०

पे'ले पादे ग भ ज या गण आणो,
 नीजे पदे त भ ज या ठिक जाणो;
 नयनपाली न भ जा य नीजे छे,
 न ज भ य तुंय पाद कवि के'छे.

- १९६ मंजिष्ठा. { १. सत्तससग=१३ तारक. ८२२
 २. सजससग=१३ वल्लहंस. ८२३
 ३. सजसजग=१३ मंजुभाषिणी. ८९८
 ४. मनजरग=१२ महर्षिणी. ८१६

चरणे प्रथमे स स सा स ग नीजे,
 स ज सा स गा करु सदा पद नीजे;
 स जं सा ज गा कवि पद नीजे कथे;
 मंजिष्ठा चरण म ना ज रा ग नीजे.

- १९७ प्रवालान्तिक. { १. नतततग=१३ परिवृद्ध. ८४०
 २. भजततग=१३ वामवदना. ८४१
 ३. जतततग=१३ प्रवालिका. ८३६
 ४. तततनग=१३ पारवृत्त. ८३७

प्रथम पादे रचेछे न ता ता त गा,
 छे पद द्वितीयमाहे म ना ता त गा;
 नीजे प्रवालान्तिके छे ज ता ता त गा,
 आणो-तमे पाद नीजे त ना ता त गा.

- ૧૯૮ વિમલા. { ૧. ન ર જ ન ગ લ = ૧૪ રૂપ ૧૨, ૧૨૦
 ૨. ન ર ન જ ગ લ = ૧૪ રૂપ ૧૧, ૨૨૪
 ૩. ન ર ન ન ગ લ = ૧૪ રૂપ ૧૨, ૨૪૮
 ૪. ત મ સ જ ગ લ = ૧૪ રૂપ ૧૦, ૨૯૭

પ્રથમ પાદમાં ન રા જ ન ગ લ આળ,
 દ્વિતીય પાદમાં ન ર ન જ ગ લ આળ;
 ત્રીતીય પાદમાં ન ર ન ન ગ લ તુર્તીય પદ રચાય,
 તા મા સ જા ગ લ વિમલા ચતુર્થ યાય.

અનુષ્ટુપ્ વકત્રાદિ' ભેદ.

(આ ભેદ શ્લોકના સામગ્રી ઓછાવાય છે)

૧૯૯. { પંદરમ વર્ણ ગતી ગગણ કે મગણ આળના નહિ,
 { ચોથા અક્ષર ગતી ૧, ૬, ૭ અક્ષરને સ્થાને મગણ આળવો.

૧. (લ કે ગ) ૧+૩ (ન મ વર્ણ) + ૫ + ૧ (લ કે ગ) = ૮
૨. (લ કે ગ) ૧+૩ (ન સ વર્ણ) + ૫ + ૧ (લ કે ગ) = ૮
૩. (લ કે ગ) ૧+૩ (ન સ વર્ણ) + ૫ + ૧ (લ કે ગ) = ૮
૪. (લ કે ગ) ૧+૩ (ન સ વર્ણ) + ૫ + ૧ (લ કે ગ) = ૮

એક વર્ણ પટ્ટી પાસે, ન સ ડોહી ગળો ધારે,
 પટ્ટી ચને ધરે એક, વર્ણ વકત્ર પદે ચારે.

૧ અનુષ્ટુપ્ના અગ્રાગ્ર ભેદ થાય છે, અને તેના પેટમાં આ પળ આતી
 જાય ત્યાં છે, પણ જનાર્દન કહે છે કે, સન વિપમ અને ગુરુ લઘુના ભેદ
 કરાને તેનાથી જુદા પાડવામાં આવે છે વાણવામમાં કહે છે કે, અર્ધવમ
 અને વિપમ ત્યાં કે જાતિનાં આ જુદા થાય છે એનાં ચારે ચરણ અનુષ્ટુપ્ના
 જેવી હોય તે વિપમમાં ગણાય છે

તેટલાક નીચે પ્રમાણે માંપ વતાવેછે:—

૧,૨ વિપમમાં ૪ વર્ણ+ય+લ કે ગ=૮

૨,૪ સમમાં મ+ગ+ય+લ કે ગ=૮

ચાગ્વહ્નભમાં વક્ત્રનો શ્લોક નિયમ-૧,૨,૩,૪ પદમાં પાંચમો લઘુ ને છઠ્ઠો ગુરુ આવે. ૧,૨ પદમાં ૭મો વર્ણ ગુરુ, ૨,૪ પદમાં ૭મો લઘુ આવે. છંદોવૃત્તમુક્તાવલીમાં તથા પ્રાકૃત-પિંગલપૂત્રમાં પળ એ પ્રમાણે નિયમ છે:—

પાંચમો લઘુ ચારેમાં, છ સાતે ગુરુ તો કરો;

સમ સાતે લઘુ લાવો, શ્લોકે આઠજ અક્ષરો.

હલાયુધવૃત્તિ વગેરે છંદોગ્રંથમાં અનેક પ્રકારના ગણ ભેદથી આ અનુષ્ટુપ્ વૃત્તને “વિપમટ્ટમાં” વક્ત્ર એવાં નામથી ઓળખાવ્યા છે. સઘઠાં પુરાણોમાં સામાન્ય રીતે આઠ અક્ષરનાં પદવાઠાં વૃત્ત અનુષ્ટુપના નામથી ઓળખાયા છે.

વક્ત્રની રૂપસંખ્યા નીચે પ્રમાણે નીકળી શકેછે:—

આમાં આઠ અક્ષર આવેછે, તેમાં પેહેલો અક્ષર ગુરુ કે લઘુ આવતાં તેનાં બે રૂપ થાય; અને ત્યાર પછીના ત્રણ અક્ષરમાં ન અને સગણ વર્જ્ય છે, તો તે બે આઠ ગણમાંથી ગણ કરતાં બાકી ૬ રૂપ રહ્યાં, તે વડે આગલાં બે ને ગુણતાં ૧૨ રૂપ થયાં; ત્યાર પછી પાંચ, છ, અને સાતમા અક્ષરને ઠેકાણે માત્ર એકજ યગણ આવેછે, તેનું એકજ રૂપ થાયછે, તે ઉપર એક અક્ષર લઘુ કે ગુરુ આવેછે, એટલે તેનાં બે રૂપ થાય. તો એ પ્રમાણે $12 \times 1 \times 2 = 24$ રૂપ એક ચરણનાં થાય. તેથી જ રીતે બીજા ચરણના તેટલાજ રૂપ થતાં $24 \times 24 = 576$ રૂપ પૂર્વાર્દ્ધના થાય અને તેટલાંજ ઉત્તરાર્દ્ધનાં થતાં $576 \times 576 =$

૧,૨૧,૭૭૬ રૂપ વર્ણો મળીને થાયછે. એક (પેહેલા) અક્ષર પછી જેમ ન સ વર્જ્ય ગણેલા છે, તેમ હંદ:શાસ્ત્ર અને વૃત્તર-ત્નાકરની નારાયણમઢી ટીકામાં સમપદમાં રગણને પણ વર્જ્ય ગણ્યો છે. તેમ ગણતાં પેહેલા ચરણનાં ૨૪ રૂપ થાય, અને ઘોળા ચરણમાં રગણ વર્જ્ય થવાથી બાકી ૧ ગણ રહેછે, તેથી તેનાં રૂપ $૨ \times ૧ \times ૧ \times ૨ = ૨૦$ થાયછે, એટલે $૨૪ \times ૨૦ = ૪૮૦$ રૂપ પૂર્વાર્દ્ધનાં થાય, તેટલાંજ ઉત્તરાર્દ્ધનાં થતાં $૪૮૦ \times ૪૮૦ = ૨,૩૦,૪૦૦$ રૂપ વર્ણો મળીને થાયછે. તેમજ પથ્યાવક્ત્ર, વિપરીત પથ્યાવક્ત્ર અને ચપલાવક્ત્ર એ ત્રણેના પણ વક્ત્રની પેઠે ૧,૨૧, ૭૭૬ મેદ થાયછે.

૨૦૦ ચપલાવક્ત્ર. { વિપમ પદમાં ચોથા અક્ષર પછી નગણ આળવો. બાકી વક્ત્ર પ્રમાણે.

૧. (લ કે ગ) ૧+૨ (સ ન વિના)+ન+૧ (લ કે ગ)=૮

૨. (લ કે ગ) ૧+૨ (સ ન વિના)+ય+૧ (લ કે ગ)=૮

૩. (લ કે ગ) ૧+૨ (સ ન વિના)+ન+૧ (લ કે ગ)=૮

૪. (લ કે ગ) ૧+૨ (સ ન વિના)+ય+૧ (લ કે ગ)=૮

(૧) વિપમે ચાર પર ન, (૨) સમે તો ય કરો એક;

(૩) વક્ત્ર ધારા અપર જે, (૪) ચપલામાંહુ વિવેક.

૨૦૧ પથ્યાવક્ત્ર. { વિપમ પદમાં વક્ત્ર પ્રમાણે સમ પદમાં ચોથા અક્ષર પછી જગણ.

૧. (લ કે ગ) ૧+૨ (ન સ વર્જ્ય)+ય+૧ (લ કે ગ)=૮

૨. (લ કે ગ) ૧+૨ (ન સ વર્જ્ય)+ન+૧ (લ કે ગ)=૮

૩. (લ કે ગ) ૧+૨ (ન સ વર્જ્ય)+ય+૧ (લ કે ગ)=૮

૪. (લ કે ગ) ૧+૨ (ન સ વર્જ્ય)+ન+૧ (લ કે ગ)=૮

(૧) સમે ચાર પરે જા છે, (૨) વિપમે ચરણો વઢી,

(૨) પથ્યાવક્ત્ર વને તેહ, (૪) વક્ત્ર ધારા વિપે મલી.

આઠ ધર્મનાં ચાર ચરણ આવે છે તે “ત્રયોક” કહેવાય છે અતુટ્કર્ણ સંક્ષેપના આ નિયમ મ્હેંદા પ્રયોગમાં પાઢ્યનો જણાતો નથી. આ નિયમ કવિત્વ પાઢ્યમાં આવે છે, એમ કેટલાકનો અભિપ્રાય છે.

૨૦૨ વિપરીત પથ્યા- } વિપમ પદમાં ચોથા અક્ષર પછી જ-
વક્ત્ર. } ગણ આળવો. સમપદ વક્ત્ર પ્રમાણે.

૧. ૧(હ કે ગ)+૨(સન વર્જ્ય)+૪+૧ (હ કે ગ)=૮

૨. ૧(હ કે ગ)+૨(સન વિના)+૪+૧ (હ કે ગ)=૮

૩. ૧(હ કે ગ)+૨(સન વિના)+૪+૧ (હ કે ગ)=૮

૪. ૧(હ કે ગ)+૨(સન વિના)+૪+૧ (હ કે ગ)=૮

(૧) પે'છે ધ્રોજે ઘરી જને, (૨) મીને ચોથે ચ મૂવાય;

(૩) વિપરીત ધવા થવી, (૪) પથ્યા વિપરીતા થાય.

૧ કેટલાકના મત પ્રમાણે વિપરીત કરવાથી પણ પથ્યા પામશે, તે ઓઢક્ષવા માટે જુદું નામ રાખ્યું છે.

૨૦૩ વિપુલા, { સમ^૧ ચરણમાં સાતમો અક્ષર લઘુ આળવો.
યુગ્મવિપુલા. { બાકીના વક્ત્ર પ્રમાણે.

પણ સૈતવ આચાર્યના મત પ્રમાણે ચારે પદમાં સાતમો લઘુ^૨ આળવો જોઈયે.

ચારે પરે મ ન ત જ, સાતમાં લઘુથી થશે,

વિપુલા વક્ત્રને વિપે, એમ ચારે પદે વસે,

એક વર્ણ પછી ન સ, ષ્ણુ વર્ણ વિપે તજો,

વિપુલા વક્ત્રના નિ'મ, સર્વે વિપુલામાં સજો.

૧ ચાર અક્ષર પછી પદ્યાવક્રમાં સમ ચરણમાં જ આવે છે. યુગ્મવિપુલામાં સમ ચરણમાં સાતમો અક્ષર લઘુ લાંબો, એ જો નિયમ કેરિયે તો ચાર અક્ષર પછી જગણ મૂકતાં પણ સાતમો અક્ષર લઘુ આવી જાય છે, તેથી એ રૂપ પદ્યાવક્ર સાથે મળી જાય છે, માટે તેથી મિશ્ર રૂપ પાડવા સારુ માત્ર સમ ચરણને બદલે ચારે પદમાં સાતમો લઘુ આળવો એ નિયમ સ્વીકારવો ઠીક છે તેથી અમે તેનું ગ્રહણ કર્યું છે.

૨ વિપુલામાં યુગ્મ (૨-૪) પદમાં સાતમો અક્ષર લઘુ આવે છે, માટે કેટલાક, વિપુલાને બદલે યુગ્મવિપુલા નામ આપે છે. મંદારમરંદચમ્પૂમાં આને યુગ્મવિપુલા કહેલ છે.

વિપુલાની રૂપસંખ્યા કોહાડવાનો રીતિ આ પ્રમાણે છે:—

આનાં માત્ર સમ ચરણમાં જ સાતમો અક્ષર લઘુ આળવો, એ સ્વીકારિયે તો વક્રનાં રૂપ પ્રમાણે આનું પણ માપ પેહેલાં જોના પદમાં વક્ર પ્રમાણે હોતાં, પ્રથમ ચરણનાં ૨૪ રૂપ થાય; અને સમ ચરણના પ્રથમ સ્થાનનાં ૨ રૂપ, ત્યારપછી ૬ ગણનાં ૬ રૂપ, ત્યારપછી અંત લઘુવાળાં (મ, ન, ત, જ,) ચાર રૂપને ઉપર કહેલા છેલ્લા સ્થાનનાં ૨ રૂપે ગુણતાં એકંદર (૨×૬×૪×૨)=૯૬ રૂપ થાય છે. એટલે પૂર્વાર્દિનાં ૨૪×૯૬=૨,૩૦૪ રૂપ થયાં, તેટલાં જ રૂપ ઉત્તરાર્દિનાં ગણતાં ૨૩૦૪×૨૩૦૪=૫,૩૦૮,૪૧૬ રૂપ થયાં. પરંતુ આપણે ચારે ચરણમાં સાતમો અક્ષર લઘુ આળવા સ્વીકાર્યો છે, તે હિસાબે પ્રત્યેક ચરણનાં ૯૬ રૂપ થાય છે એટલે તેનો ચતુર્ધાતિ કરતાં (૯૬×૯૬=૯૨૧૬×૯૨૧૬)=૮,૪૯,૩૪,૬૧૬ રૂપ થાય છે.

૨૦૪ મધિપુલા. { વિષમપદે ચોથા અક્ષર પછી ભગણ આવે,
સમ પદમાં મ ન ત કે જ માંથી કોઈ આવે.

વિષમે તો ચાર પછી, મ થાયછે પદે સમે;

મધિપુલામાં મ ન ત, યા જ પદે સમે ધરે.

૧ કૅટલાકનો મત એમ પણ છે કે, પ્રત્યેક ચરણમાં ચાર અક્ષર પછી ભગણ આણિયે તો તે મધિપુલા કહેવાય, તેથીજ રીતે રવિપુલા, નધિપુલા તથા તવિપુલામાં પણ પ્રત્યેક ચરણમાં ચાર અક્ષર પછી જે નામની વિપુલા હોય તે ગણ આણવા. દરેક વિપુલાની રૂપસંસ્કયાનો પ્રકાર ઉપર જે નિયમ બતાવ્યા છે તેથી સમજી લેવો.

૨૦૫ રવિપુલા. { વિષમ પદે ચોથા અક્ષર પછી રગણ આવે,
બાકી મધિપુલા પ્રમાણે.

ચાર પૂઠે મા ન તા કે, જ માંથી કો' ધરે સમે;

વિપુલા રમાં ર ધાર, ચાર પાડઠા વિષમે.

૨૦૬ નધિપુલા. { વિષમપદે ચોથા અક્ષર પછી નગણ આવે,
બાકી મધિપુલા પ્રમાણે.

ચાર ધારી મ ન ત કે, જ ધરો ને પદે સમે;

નધિપુલા વિષમમાં, ન ધરીને રજો તમે.

૨૦૭ તવિપુલા. { વિષમપદે ચોથા અક્ષર પછી તગણ આવે,
બાકી મધિપુલા પ્રમાણે.

ચાર પૂઠે મા ના ત કે, જ સમે તો કરો તમે;

તવિપુલામાં થાયછે, ચાર પૂઠે ત વિષમે.

મહાકવિયોના પ્રયોગમાં બે વિપમપદને બદલે ગમે તે એકમાં
પણ ભગણ આણેલો જોવામાં આવેછે, તે ઉપરથી ગમે તે વિપમ
પદમાં ભગણ આણિયે તોપણ ચાલે, અને આ વિકલ્પ નિયમ
ત્રીજા ગણ નાંખવાથી વિપુલાને પણ લાગુ પડેછે.

૨૦૮ મવિપુલા. { વિપમ પદે ચોથા અક્ષર પછી મગણ આવે.
બાકી મવિપુલા પ્રમાણે.

વિપુલા મમાં આળો મ, ચારની પછી વિપમે;
મ ન તા કે જા માંથી તો, ચાર પૂઠે ધરો સમે.

૨૦૯ યવિપુલા. { વિપમ પદે ચોથા અક્ષર પછી યગણ આવે.
બાકી મવિપુલા પ્રમાણે.

યવિપુલા ય આળ્યેથી, વિપમે પદે થાયછે;
મ ના તા કે જમાંથી કો, લાવી સમે રચાયછે.

૨૧૦ સવિપુલા. { વિપમ પદે ચોથા અક્ષર પછી સગણ આવે.
બાકી મવિપુલા પ્રમાણે.

સવિપુલા સ ધણ્યાથી, વિપમે તો બને ભરી;
મ કિંવા ન ત જ માંથી, સમે સાચવીને ધરી.

૨૧૧ જવિપુલા. { વિપમ પદે ચોથા અક્ષર પછી જગણ આવે,
બાકી વ્રજ પ્રમાણે.

જવિપુલા જ વિપમે, ચાર પૂઠે ધરી કરો;
જ વા મ વા ન કેત એ, સાચવીને સમે ધરો.

૧ ચક્રથી તે વિપુલા સુધીના છંદોના પદોનું એક ત્રીજામાં
મિશ્રણ થવાથી અનેક ભેદ થાયછે. અને એવા સંકોર્ણ અસંકોર્ણમાં
ત્રણો અક્ષર ઘણું કરીને ગુરુ મૂકવાનો આશ્નાય છે.

અન્યદેશીય.

દક્ષિણના હંદ.

અમંગ મુખ્યત્વે બે પ્રકારના છે. એક મ્હોટો અને થાંજો ન્હાનો.

૧ મ્હોટો અમંગ.

૧, ૨, ૩ પાદમાં છ છ અક્ષર.

૪ પાદમાં ચાર અક્ષર.

મ્હોટો અમંગના બે પ્રકાર છે:—

પેહેલા પ્રકારમાં થાંજી અને થીંજી સ્થાના પ્રાપ્ત મળે

પડે અક્ષર છે, પે'લે થીંજે થાંજે;

નોથે ચાર થીંજે, અમંગમાં.

થીંજા પ્રકારમાં ત્રણે સ્થાના પ્રાપ્ત મળે.

અક્ષર છ ત્રણે, નોથે ચાર ત્રણે;

ત્રણે પ્રાપ્ત થાંજે, અમંગમાં.

૨ ન્હાનો અમંગ.

એના બે ચરણ થાય છે. પ્રતિ પદમાં આઠ અક્ષર, કવિત્વ છ અક્ષર
પણ પ્રથમ પદમાં આવે છે. બન્ને પદના અનુપ્રાસ મળે છે.

ન્હાના અમંગનો પેહેલો પ્રકાર.

વર્ણ આઠ આઠ કરો, પદમાં ચરણ બે થયો;

કવિત્વ છ પે'લે થાય, એમ અમંગ રચાય.

ન્હાના અમંગનો થીંજો પ્રકાર.

પેહેલા ચરણમાં આઠ અક્ષર, થીંજા ચરણમાં સાત અક્ષર હોતાં યગદ્ધ આ

વર્ણ આઠ પે'લે દલે,

થીંજે તેા લીજે.

નહાના અભંગનો ત્રીજો પ્રકાર.

આઠ અક્ષરનાં ચાર ચરણ તેમાં પ્રથમ ઘ્રણની ચમક મળે.

માત્ર છેલ્લો અક્ષર મળે તોપણ ચાલે

આઠ વર્ણ પદે ધાય,

ચાર ચરણ રચાય;

ઘ્રણ પ્રાપ્ત મઠી જાય,

તેને અભંગ ગણાય.

૩ દિંડી.

૧. (૩+૬) ૯, (૩+૩+ગ+ગ) ૧૦=૧૯

૨. (૩+૬) ૯, (૩+૩+ગ+ગ) ૧૦=૧૯

૩. (૩+૬) ૯, (૩+૩+ગ+ગ) ૧૦=૧૯

૪. (૩+૬) ૯, (૩+૩+ગ+ગ) ૧૦=૧૯

પેહેલી ઘોઝીના પ્રાપ્ત મળે, ત્રીજી ચોધીના મળે, અથવા ચારેના મળે.

ક્લા ઘ્રણ લટ ઘ્રણ, ત્રિપર કર્ણ આળો;

દિંડીમા વિરતિ, નવ દશમે જાળો.

૪ સાકી.

૧. ૪+૪+૪+૪+૪+૪+૨+ગ=૨૮

૨. ૪+૪+૪+૪+૪+૪+૨+ગ=૨૮

બોકલિયા ગણ સાર રચાતાં, તેમા ગુરુ ધર છેલે;

સાકી દ્વિપદી છે સોહાતી, અઘાવોશને મેલે.

શુભો આજ માગનો ચોપાયા શ્રુત ૪૬ અક્ષ ૧૧૫ મે.

५ ओवी.

१. आठ अक्षर }
 २. आठ अक्षर }
 ३. आठ अक्षर } प्रणेत प्रान्त मळे.
 ४. सात अक्षर }

भोग्या दत्ता अक्षर धन धन जावळे

यणे वर्ण आठ आण,

मोगे पदे सात नाण,

जुगी वर्णनु प्रमाण,

ओवीरेरा सममा

६ घनाक्षरी कवित.

चार ओवीनी एक छंद भावळें.

८, ८, ८, ७ = ३१ अक्षरना चार चरण

घणु कराने आठ न ४ अक्षरनी चार चार मात्रा घरी ओहये

‘सात अक्षरनी ११ मात्रा घणु वरीने घरी ओहये एवा प्रान्त विमम छे
 आठ अक्षरना प्रणे यतिना प्रान्त मळे -ने सात अक्षरवाली छेनी इदना
 वादे प्रान्त मळे एव ४१४ अक्षर १४८५ ने वाचिन-मनहरण साथे
 प्रान्तना वधारा विधान सातु मळ्यावणु छे

एकविंश वर्ण आवे, यति तेमां युग सवे,

प्रतिपदे एक भावे, ओवी रच आवरे,

आठ वर्णों वण चार, एक पंजी एक चार.

मूर्धनी सात वळें सार, पाद तणा पादवे.

આઠતળી કલા ચાર, સાતતળી અગિયાર,
 એમ વધી મઝી ધાર, સુઢતાલીસ ચરે;
 માત્રાનો ન નિમ્ન કાંચ, મળી ઓવી રાગમાંય,
 સર્વ પ્રાસ મળે જાય, ઘનાસરી તે ઠરે.

૭ કટાવ-કટિબંધ.

કટાવ રચના કરવા કાજે, આઠ કલા પ્રતિ યતિ વિરાગે
 ને યતિ ચરણે ચરણે લાવો, અથવા ફાવે તેમ બનાવો;
 યતિ યતિ કેરા પ્રાસો મળતા, લાગટ એક બીજાનું ભલ્લત
 કરણ ઘાટપર મધુર જ લાગે, રણકારા પ્રાસોના વાગે;
 એવી રીતે પ્રીતે પ્રીતે, પ્રાસધરીને સોજ કરીને;
 મોજ પ્રમાણે ટાળે ટાળે, ટૂકો મૂકો; —
 કટિબંધનો બંધ બાંધવા, ને છેડા સરસાજ સાંધવા;
 પ્રથમ ચરણ તે ધ્રુવપદ જાણો, ટેક નામ તેનેજ પ્રમાણો;
 તે તો છેછે ચરણે રાજે, કટાવ રચના કરવા કાજે.

સામાન્ય કટાવની રચના તે અમે ઉપર જણાવી છે તે પ્રમાણે
 છે. એમાં આઠ આઠ માત્રાની ટૂકો ઇચ્છા પૂર્વક વધારી શકાય
 છે. કેટલાએક પ્રારંભમાં ધ્રુવપદ જૂદાં જૂદાં મૂકેછે. કેટલા-
 એક અમૃતજનિનેજ કટાવ ગણેછે, જુઓ પૃ. ૧૪૨ માત્રામેલ
 વિષમ પ્રાપ્તિ અંક ૧૬, એમાં પ્રારંભમાં એક દુહો અને પછી ઘન
 અષ્ટકલનું ૨૪ માત્રાનું સમ ચરણ એવાં ચાર ચરણ આવેછે.
 કવિ દલપતરામે (જુઓ દલપતકાવ્ય પ્રથમ આવૃત્તિ પૃ. ૧૨૬મે)

“પ્રમુસ્તુતિ કઠાવ-અમૃતધ્વનિ છેડ” એમ લખ્યું છે; પણ પ્રારંભમાં - હુશને વડેલે ચૌદ ચૌદ માત્રાનાં ચાર ચરણ મૂકીને ઇચ્છાપૂર્વક અટકલની દુકો મૂકી છે અને અંતમાં ટેકના અનુપ્રાસ મેળવવા માટે છેલ્લા અટકલ ઉપર ને ગુરુ વર્ણની ચાર માત્રાં વધારી પ્રારંભનો ચૌદ માત્રાવાળો ચારે ચરણનો ટેક કરી મૂક્યો છે. જેમકે:—

પ્રારંભ.

“જય જય જન અંતરગામી, નિર્મલ ગુણમય મહુનામી;
હૃદમાં ન મળે કર્શી સામી, હો સર્વજગતની સ્વામી.” ટેક.

અન્ત.

સદા સ્વતંત્ર, - દલપત અંતરગામી;

જય જય (ઇત્યાદિ ચારે ચરણ પ્રારંભનાં મૂક્યાં છે.)

કવિ દયારામે ટેકમાં ચૌદ ચૌદ માત્રાનાં ચારે ચરણ મૂક્યાં છે (જુઓ દયારામકાવ્યસંગ્રહ ત્રીજી આવૃત્તિ પૃ. ૧૧૬.) એક ટેકને અનુસરતું એક એક ચરણ આપ્યું છે.

“શ્રી શૃંગાવન અસ પૈયે, પ્રીતમ પ્યારી, રસ પૈયે.”

એ પ્રમાણે પ્રારંભમાં ટેક છે, અને અન્તમાં

“કહો જુ કપાં લગ ગૈયે, શ્રી શૃંગાવન અસ પૈયે.” ઇત્યાદિ

મરાઠી ભાષામાં અઘટરાવના કથાને વધારે વસ્તુનાયકો.

(નવનોત ત્રીજી આવૃત્તિ પૃ. ૧૨૪.) એમાં જુદા જુદા કથાવર્ણનાં

નોંધે પ્રમાણે જુદાં જુદાં ધ્રુવપદ અપના ટેક છે.